Bohemia. Laws, statutes, etc. Codes

CODEX

JURIS BOHEMICI.

TOMUS PRIMUS,

AETATEM PŘEMYSLIDARUM CONTINENS.

OPERA

HERMENEGILDI JIREČEK.

Dr. J. J. Hanel

PRAGAE.
TYPIS ET SUMPTIBUS TYPOGRAPHI I. L. KOBER.
1867.

PRAEFATIO.

Bohemia et Moravia quo multis aliis regionibus praestant hoc imprimis est quod, etsi modicis continentur finibus, at quum a vicinis Germaniae partibus continuo montium et saltuum tractu separatae in unum coaluerint, antiquo juri slavico excolendo et augendo quasi domicilium ac sedem praebuerunt, ubi illud paulatim per varios aetatum gradus ad tantam amplitudinem et copiam adductum est, ut perpetuae historiae contexendae largam praebere materiem possit. Ibi praesertim evenit, ut varia quoque juris germanici genera nec non jus canonicum atque romanum cum patrio Slavorum jure confluеret, unde novae juris formae exortae sunt.

Illius juris igitur fontes et capita ut in unum colligantur atque edantur, omnes qui ad historiam Bohemiae et Moraviae studium operamque conferunt, summe exoptant, haud ignari fore, ut tali juris codice confecto non solum fontes unde uberrima juris cognitio emanet, aperiantur, sed progressiones quas ad cultum humanum civilemque singulae aetates fecerunt, velut in tabula depictae conspiciantur.

Praecipui autem potissimique fontes juris bohemici cognoscendi sunt 1. *tabulae terrae*, 2. *libri* qui leges et jura vel juris consultorum commentarios complectuntur, praeterea 3. syngraphae et aliae id genus *literae*. Et Bohemiae quidem tabulae incendio a. 1541 maximam partem sunt absumptae; at tabulae Moravienses et Silesiacae usque ad hunc diem incolumes conservantur. Nihilo tamen secius id videtur posse praestari, ut combustae tabulae bohemicae ex aliis quae ad nostra tempora manserunt literis et ex libris qui de jure exstant, aliqua saltem ex parte reficiantur et reconcinnentur.

Librorum autem de jure et de legibus bona copia suppetit, qui tamen nondum omnes typis descripti sunt. Eorum partim sunt a juris peritis privato consilio conscripti, ut Liber domini a Rosenberg; domini Andreae a Dubá juris bohemici explanatio; Cornelii a Všehrd de Bohemiae legibus tabulisque libri novem; liber domini Ctibor a Cimburk, jus moravicum exhibens etc.; partim leges publice latae legumque codices auctoritate publica conscripti atque editi, uti Ordo judicii terrae, Majestas Carolina, complures libri quibus jura singularum civitatum continentur, Jura et constitutiones terrae, pactio sic dicta Venceslaica, et id genus alia. Tabularum denique et literarum ad jus publicum pertinentium permagnus numerus exstat.

Libros igitur de jure et de legibus conscriptos, codices legum nec non syngraphas, instrumenta et omnia id genus literarum monumenta (exceptis tamen regni sive terrae tabulis) ut in unum corpus congeramus nobis propositum est, qua de re quum eorum sodalium Regiae scientiarum societatis, qui historiae se dederunt, consessus Pragae haberetur, die 17. Octobris 1864 tunc primum exposuimus.

Ordo in iis proferendis observabitur chronologicus ita ut praemittantur leges temporibus Přemyslidarum latae, sequantur leges ejus aetatis qua reges familiae Luceburgensis regnarunt, eodemque modo reliquae aetates succedant.

Tomus primus destinabitur monumentis Přemyslidarum, quae quidem ab antiquissimis temporibus usque ad aetatem qua inclyta illa gens exstincta est, colligere licuit.

Singulis monumentis, sive libri sunt sive diplomata, prooemium historicum et literatorium annectetur. Orationis contextus aut in paragraphos digeretur aut eo ordine qui rebus maxime conveniet, describetur.

Singulis tomis et summaria accuratissime perscripta adjungemus.

Vindobonae, mense Aprili 1866.

H. Jireček.

1.

Carminum antiquorum fragmenta duo.

(Manuscriptum s. d. Viridomontanum).

Mense Novembri 1818 Francisco comiti de Kolovrat, summo tum regni Bohemiae burggravio, traditum est volumen quatuor foliorum membraneorum manu scriptum, quo continebantur fragmenta duorum carminum monumentis antiquitatis bohemicae vetustissimis adnumeranda. Volumini illi ex argumento alterius fragmenti inditum nomen „Libussae Judicio“ (Libušin Soud). Repertum autem est jam anno 1817 in Monte Viridi, quod est arx prope Nepomuk in Bohemia sita, et quidem in cella ubi id temporis repositorium erat. Detectoris nomen est Franciscus Kovář, qui tum in dicione arcis Viridomontani munere quodam publico minori fungebatur, atque is fuit, qui illa folia manu scripta comiti de Kolovrat tradenda curavit.

Manuscriptum ipsum ex loco ubi repertum est Viridomontanum nunc appellatur et in Museo regni Bohemiae asservatur.

Qui autem accuratius cognoscere volunt, quonam modo repertum sit, quae sit exterior ejus facies, quibus rationibus auctoritas ejus impugnata et quibus argumentis vindicata sit: eos delegamus ad libros qui inscribuntur: Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache, kritisch beleuchtet von P. J. Šafařík u d Fr. Palacký (Prag 1840); Svědectví o nalezení Libušina Soudu, sestavil V. V. Tomek (Čas. Č. Musea 1859); Die Grünberger Handschrift. Zeugnisse über die Auffindung des Libušin Soud (Prag 1859); Die Grünberger Handschrift (in opusculo: Die Echtheit der Königinhofer Handschrift, kritisch nachgewiesen von J. und H. Jireček, Absatz X. Prag 1862); Výměsky o dědičném právě v Čechách co příspěvek k vysvětlení zlomku Zelenohorského, čtení J. P. Šafaříka (Sebrané spisy III. V Praze 1864). Complura etiam in utramque partem conscripta per ephemerides dispersa leguntur.

Orationis contextui, quem exhibuimus, addidimus interpretationem latinam a Šafařikio et Palackio institutam, nonnullis quidem mutatis, quae sollertia recentiorum in has res diligentissime inquirentium emendaverat, attamen ordine quo archetypi vocabula sese excipiunt accuratissime conservato.

(Fragmentum primum).

1. všiak ot svej čeledi vojevodi;
2. mužie pášú, ženy ruby strojá,
3. i umrě-li glava čeledina,

1. quivis pater suae familiae imperat;
2. viri colunt agros, feminae vestes parant,
3. et si moritur caput familias,

4. děti vše tu sbožiem v jedno vładú,
5. vládyku si z roda vyberúce
6. ký plezně- dlě v sněmy słavny chodí,
7. chodí s kmětmi, s lechy, vładykami. —
8. Vstachu kmětie, leši i vládyky,
9. pochvalichu pravdu po zákonu.

4. liberi omnes tunc facultatibus in unum dominantur,
5. vladykam sibi ex familiâ eligentes,
6. qui utilitatis causa comitia celębria adit,
7. adit cum kmetonibus, cum lechis vladycisque.
8. Adsurrexere kmetones, lechi et vladycae,
9. sanxere jus secundum legem.

(Fragmentum secundum).

1. Aj Vletavo, čě mutíši vodu,
2. čě mutíši vodu strěbropěnu?
3. Za tě luta rozvłájáše buria,
4. sesypavši tučiu šira neba,
5. opłakavši głavy gor zelených,
6. vypłakavši złatopiesku glinu? —
7. Kako bych jáz vody nemutiła,
8. kegdy sě vadíta rodna bratry,
9. rodna bratry o děditny otné!
10. Vadíta sě kruto mezu sobú
11. lutý Chrudoš na Otavě krivě,
12. na Otavě krivě złatonosně,
13. Štiagłav chraber na Radbuzě chładně,
14. oba bratry, oba Klenovica,

1. En Vltava, quid turbas aquam,
2. quid turbas aquam argento-spumeam?
3. An te saeva exasperavit procella,
4. deturbans nimbos late-patentis coeli,
5. abluens capita montium viridium,
6. eluens auroarenosum limum? —
7. Qui ego aquam non turbem,
8. dum invicem litigant germani fratres,
9. germani fratres de hereditatibus paternis!
10. Litigant acriter inter sese
11. saevus Chrudoš super Otava curva,
12. super Otava curva aurifera,
13. Stiaglav fortis super Radbuza gelida,
14. ambo fratres, ambo Klenidae,

15. roda stara Tetvy Popelova,
16. jen-že pride s pleky s Čechovými
17. v sie-že žirné vlasti přěs tri rěky.
18. Priletieše družna vlastovica,
19. priletieše ot Otavy krivy,
20. sěde na okęnce rozložito
21. v Lubušině otně zlatě siedlě,
22. siedlě otně, světě Vyšegradě,
23. běduje i naricaje mutno.
24. Kdy sie slyše jejú rodna sestra,
25. rodna sestra v Lubušině dvorě:
26. sprosi kněžnu utr' Vyšegradě,
27. na popravu ustaviti pravdu,
28. i pognati bratry jejá oba,
29. i súditi ıma po zákonu.
30. Káže kněžna vypraviti posly
31. po Svatoslav ot Lubicě bielé,
32. idě-že sú dúbraviny uné,
33. po Lutobor s Dobroslavska chlemcia
34. idě-že Orliciu Labe pije,
35. po Ratibor ot gor Krekonoši
36. idě-že Trut pogubi saň lutu,

15. gentis priscae Tetvae Popelidae,
16. qui venit cum tribubus cum Čechicis
17. in hasce opimas regiones trans tres amnes.
18. Advolabat socia hirundo,
19. advolabat ab Otava curva,
20. consedit in fenestra patula
21. in Liubussae patria aurea sede,
22. sede patria, sacra Acropoli,
23. ejulat et lamentatur moeste.
24. Audiens id illorum germana soror,
25. germana soror in Liubussae aula,
26. rogat ducissam intra Acropolin,
27. ad corrigendum perducere jus,
28. et citare fratres ejus ambos
29. et judicare illis secundum legem.
30. Jubet ducissa expediri nuntios
31. ad Svatoslaum de Liubica alba,
32. ubi sunt querceta juvenantia,
33. ad Liutoborum ex Dobroslavió monte,
34. ubi Orlicam Albis haurit,
35. ad Ratiborum de montibus Krkonoši,
36. ubi Trut delevit hydram saevam,

37. po Radovan ot Kamena mosta,
38. po Jarožir ot Bred vletoręčných,
39. po Strězibor ot Sazavy ładny,
40. po Samorod se Mžě strěbronosné,
41. po všie kmětí, lechy i vłádyky,
42. i po Chrudoš i po Stiagłav bratry,
43. rozvadéma o dědiny otné.
44. Kda sě sněchu leši i vłádyky
45. v Vyšegradě . . .
46. prokní stúpi rozenia-dlě svégo,
47. stúpi kněžna v bělěstvúci rizě,
48. stúpi na stoł oten v słavně sněmě;
49. . . . dvě vęgłasně děvě
50. vyučeně věščbám vitězovým:
51. u jednej sú desky pravdodatné,
52. u vtorej meč krivdy karajúcí,
53. protiv ima płamen pravdozvěsten,
54. i pod ima svatocudna voda.
55. Počě kněžna s otna złata stoła:
56. Moji kmětie, leši i vłádyky!
57. Se, bratroma rozrěšite pravdu,
58. ja-že vadíta sě o dědiny,

37. ad Radovan de Lapideo ponte,
38. ad Jarožirum de Brdis undifluis,
39. ad Streziborum de Sazava limpida,
40. ad Samorodum ex Misa argentifera,
41. ad omnes kmetones, lechos et vladycas,
42. sicut et ad Chrudossum et ad Stiaglav fratres,
43. litigantes de hereditatibus paternis.
44. Postquam convenere lechi et vladycae
45. in Acropoli . . .
46. quilibet intrat secundum nativitatem suam
47. ascendit ducissa in alba candente palla,
48. ascendit solium patrium in celebri comitio;
49. . . . duae sagaces virgines,
50. edoctae scientiis vatum (sapientum);
51. ad unam sunt tabulae legislatoriae,
52. ad alteram ensis, injuriarum ultor,
53. ex adverso illis flamma, veri proditor,
54. et sub illis sacrocasta aqua.
55. Occipit ducissa de patrio aureo solio:
56. Mei kmetones, lechi et vladycae!
57. En, fratribus decernite jus,
58. qui litigant de hereditatibus,

59. o dědiny otné mezu sobú.
60. Po zákonu věkožizných bogov
61. budeta im oba v jedno vłásti,
62. či sě rozdělita rovnú měrú.
63. Moji kmětie, leši i vłádyky!
64. rozrěšite moje výpovědi,
65. budetě-li u vás po rozumu;
66. nebudetě-l' u vás po rozumu,
67. ustavite ima nový nález,
68. ký by smieril rozvaděna bratry!
69. Kłaněchu sě leši i vłádyky,
70. i počechu ticho govoriti,
71. govoriti ticho mezu sobú
72. i chváliti výpovědi jeje.
73. Vsta Lutobor s Dobrosłavska chlemcia,
74. je sě tako słovo govoriti:
75. Słavná kněžno s otna złata stoła,
76. výpovědi tvoje rozmyslěchom:
77. seber' głasy po národu svému.
78. I sebrastě głasy děvě súdně,
79. sbierastě je u osudie svaté,
80. i dastě je lechom provołati.

59. de hereditatibus paternis inter sese.
60. Secundum legem aeterne-viventium deorum
61. illis ambo in unum dominabuntur,
62. aut inter se divident aequali portione.
63. Mei kmetones, lechi et vladycae,
64. decernite mea edicta,
65. si fuerint ad vos secundum mentem;
66. atsi non fuerint ad vos secundum mentem
67. statuite illis novam sententiam,
68. quae conciliet litigantes fratres.
69. Adclinarunt se lechi et vladycae,
70. et coeperunt submisse colloqui,
71. colloqui submisse inter sese
72. et comprobare edicta ejus.
73. Adsurrexit Liutobor ex Dobroslavio monte,
74. coepit tale dictum effari:
75. Inclita ducissa de patrio aureo solio,
76. edicta tua perpendimus:
77. collige suffragia per populum tuum.
78. Et collegere suffragia virgines judiciales,
79. collegere ea in urnam sacram,
80. et dedere ea lechis promulganda.

81. Vsta Radovan ot Kamena mosta
82. je sě głasy čisłem prěglědati,
83. i věčinu provołati v národ,
84. v národ k rozsúzeniu na sněm sboren:
85. Oba rodna bratry Klenovica,
86. roda stara Tetvy Popelova,
87. jen-že príde s pleky s Čechovými
88. v sie že žirné vłasti prěs tri rěky,
89. směrita sě tako o dědiny:
90. Budeta im oba v jedno vlásti.
91. Vstanu Chrudoš ot Otavy krivy,
92. žleč sě jemu rozli po utrobě,
93. triasechu sě lutostiú vši údi,
94. machnu rukú, zarve jarým turem:
95. Gorě ptěnčem, k nim-že zmija vnorí,
96. gorě mužem, im-že žena włade,
97. mužiu vlásti mužem zapodobno!
98. prevenciu dědinu dáti pravda!
99. Vsta Lubušia s otna złata stoła,
100. vecě: Kmětie, leši i vládyky!
101. Słyšeste zdě poganěnie moje!
102. sudte sami po zákonu pravdu;

81. Assurrexit Radovan de Lapideo ponte,
82. coepit suffragia numero perspicere,
83. et majoritatem provocare in populum,
84. in populum ad judicandum in comitio collectum:
85. Ambo germani fratres Klenidae
86. gentis priscae Tetvae Popelidae,
87. qui venit cum tribubus cum Čechicis
88. in hasce opimas regiones trans tres amnes,
89. convenietis ita de hereditatibus:
90. Ambo illis in unum dominabimini.
91. Exsurrexit Chrudoš de Otava curva,
92. bilis ei perfunditur per viscera,
93. tremunt prae furore omnes artus,
94. quassat manum, fremit validi instar tauri:
95. Vae aviculis, ad quas vipera penetrat,
96. vae viris, quibus femina imperat!
97. viro imperare viris decet!
98. primogenito hereditatem dare jus!
99. Exsurgit Liubussa de patrio aureo solio,
100. inquit: Kmetones, lechi et vladycae!
101. audistis hic contumeliam meam,
102. judicate ipsi juxta legem jus;

103. u nebudu vám súditi svády;
104. vol'te mužia mezu sobú rovna,
105. ký by vładł vám po želězu:
106. děvčie ruka na vy k vłádě słaba!
107. Vsta Ratibor ot gor Krekonoši,
108. je sě tako slovo govoriti:
109. Nechvalno nám v Němcěch iskati pravdu:
110. u nás pravda po zákonu svatů,
111. ju-že prinesechu otci naši
112. v sie-že . . . .

103. jam non vobis dijudicabo lites;
104. eligite virum inter vos aequalem,
105. qui regat vos ferro;
106. virginea manus in vos ad imperium debilis!
107. Exsurrexit Ratibor de montibus Krkonoši,
108. occipit tale verbum effari:
109. Non decet nos apud Nemetes quaerere jus,
110. apud nos jus secundum legem sacram,
111. quod attulere patres nostri
112. in hasce . . . .

2.

Charta divisionis Francorum regni.

817.

Slavi Bohemi quum essent Francorum regni confines, fieri non potuit, quin cum Carolo, cui nomen Magno inditum est, armis confligerent. Et primum quidem contra eos exercitum Carolus ipse in expeditionem eduxit, quum Avares bello persequeretur, quod factum est certe ante annum 800, ut memoriae prodidit Monachus Sangallensis (II. 12). Alterum exercitum permagnum a. 805 ductu et auspiciis Caroli filii sui, tertium tandem anno proximo in Bohemiam misit (Einh. Ann.). Ad haec bella sine dubio refertur carmen Manuscripti Aulae Reginae: O velikém pobití (de clade magna), quod etiam Záboj inscribitur, ubi ipsum Caroli nomen in Kral (Karl = Kral) immutatum legitur. Unde et hoc patet, bohemicum kral (rex) ex nomine magni Francorum regis esse ortum, et verisimile est, eo adhuc regnante Bohemos etsi nunquam eodem modo quo Langobardi, Saxones, Bavari et Avares subacti sunt, tributarios Caroli imperio esse factos. Quod quidem non ante a. 806 evenisse videtur, quum in divisione regni eodem anno confecta nulla de Bohemis fiat mentio. Scribit rerum a Carolo gestarum narrator atque laudator Einhardus, Carolum Bohemos (Boemannos) tributarios effecisse, et Cosmae annalium scriptoris temporibus rei memoria apud Bohemos exstabat, tributum, quod imperatoribus pendebant, a Caroli aetate exordium ducere: Semper salvo tenore nostrae legis fuimus et hodie sumus sub imperio Caroli regis; et ejus successoribus nostra gens nunquam exstitit rebellis, et tibi in omnibus bellis mansit et semper manebit fidelis, si justitiam nobis tantum

facere velis. Talem enim nobis legem instituit Pipinus, magni Karoli regis filius, ut annuatim imperatorum successoribus 120 boves electos et 500 marcas solvamus (Cosm. ad a. 1040). Quodsi in Charta divisionis anno 817 factae Slavi Bohemi Ludovico Ludovici Pii filio adduntur, hoc ita accipiendum est, eum fuisse, ad quem illius stipendii perceptio redierit.

(Pertz Mon. Germ. III. p. 198. — Erben Regesta I. 18.)

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi.

Hludowicus, divina ordinante providentia imperator augustus. Cum nos in Dei nomine anno incarnationis Domini octingentesimo septimo decimo, indictione decima, annoque imperii nostri quarto mense Julio, Aquisgrani palatio nostro more solito sacrum conventum et generalitatem populi nostri propter ecclesiasticas vel totius imperii nostri utilitates pertractandas congregassemus . . .

I. Volumus ut Pippinus habeat Aquitaniam et Wasconiam et marchiam Tolosanam totam, et insuper comitatos quatuor ecc.

II. Hludowicus volumus ut habeat Bajoariam et Carentanos et Beheimos et Avaros atque Sclavos qui ab orientali parte Bajoariae sunt, et insuper duas villas dominicales ad suum servitium in pago Nortgaoe, Luthraof et Ingoldestat.

III. Volumus, ut hi duo fratres qui regis nomine censentur, in cunctis honoribus intra suam potestatem distribuendis propria potestate potiantur; tantum ut in episcopatibus et abbatiis ecclesiasticis ordo teneatur et in caeteris honoribus dandis honestas et utilitas servetur . . .

3.

Literae Hadriani II. papae de ritu slavico.

869.

Hadrianus II. papa, quum episcopatum Sirmiensem (Pannoniensem) restauraret, adquiescens petitionibus a Constantino Philosopho et Methodio hac de re prolatis Slavis illarum regionum incolis concessit ut iis in liturgia idiomate slavico uti liceret. Literae pontificales hac de re editae inscriptae sunt ducibus Rostislao Moravieusi et Kocelo Blatensi (Pannoniensi), quibus missae sunt per Methodium primum dioecesis Pannoniensis restauratae episcopum.

Leguntur hae literae in Vita Sti Methodii (Legenda sic dicta Pannonica), quae exstat in codice chartaceo manuscripto formae maximae seculi XVI, asservato in bibliotheca clericalis academiae Moscoviensis. Fides literarum Hadriani, etsi latinum earum exemplum nusquam reperitur, si universum argumentum earum respicimus, in dubium vocari nequit, quod tamen de singulis quibus conscriptae sunt verbis minime affirmaverim. Cognitae jam erant Nestori annalium russicorum scriptori, qui quidem autor gravissimus quum verba ipsa de literis Hadriani deprompta afferat, omnem de earum fide dubitationem tollere videtur. Nec literae Joannis VIII. (n. 4) satis intelligi possent, nisi annis superioribus de usu linguae slavicae in ritibus sacris aliquid esset concessum.

Vita Sti Methodii sermone palaeoslavico conscripta primum Moscoviae a. 1843 in lucem edita est in actis quae Moskvitjanin inscribuntur, iterum versione bohemica in actis Musei bohemici (Čas. česk. Musea 1846), tertium tandem in libro a celeberrimo P. J. Šafařikio a. 1851 Pragae edito, qui intitulatur: Památky dřevního písemnictví Jihoslovanův. Cf. Ernesti Dümmlerii dissertationem: Die pannonische Legende vom heil. Methodius (Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen. XIII. Band. Wien 1854).

Åndrějan episkop i rab božji k Rostislavu i Kocelju.

Slava v vyšnich Bogu i na zemli mir v čelověcěch blagovolenie. Jako o vas duchovnaa slyšachom, na njaže žaždachom s želaniem i molitvoju, vašego radi spasenija, kako jest vzdvigl gospod serdca vašja, iskati ego, i pokazal vam, jako netokmo věroju, no i blagymi děly dostoit služiti Bogu. Věra bo bez děl mertva jest, i otpadajut ti, iže sja mnjat Boga znajušče, a děly sja jego odmetajut. Netokmo bo u sego svjatitelskago stola prosiste učitelja, no i u blagověrnago carja Michaila, da posla vam blažennago filosofa Konstjantina i s bratom, dondeže my nedospěchom. Oni-že, uvěděvše apostolskago stola dostojašča vašja strany, kromě kanona nestvoriste ničsože, no k nam priidoste i svjatago Klimenta mošči nesušče. My-že trěgubu radost priimše, umyslychom ispytavše poslati Methodia, svjaščše i s učeniky, syna-že našego, na strany vašja, muža-že sveršena razumom i pravověrna.

(I.) Da vy naučit, jakože jeste prosili, skazaja knigy v jazyk vaš, po vsemu cerkovnomu činu ispolň i s svjatoju mšeju, rekše s služboju i kreščeniem.

(II.) Jakože jest filosof Konstjantin načal božieju blagodjetiju, i za svjatago Klimenta molitvy: takože ašče in kto vzmožet dostoino i pravověrno skazati, svjato i blagoslovenno Bogom i nami i vseju katolikieju i apostolskoju cerkovju budi, da byste udob zapovědi božia navykli.

(III.) Sej-že jedin chranite obyčaj, da na mši prvoe čtut apostol i evangelie rimsky, tače slovenskij, da sja ispolnit slovo knižnoje, jako: Vschvaljat Gospoda vsi jazyci, i drugoici: Vsi vzglagoljut jazyky različny veličija božia, jakože dast im duch svjatyi otvěščevati.

(IV.) Ašče-že kto ot sbrannych vam učitel i slyšaščich sluchy i ot istinny otvraščajuščich na bljadi, načnet drznuv inako rozvraščati vy, gadja knigy jazyka vašego: da budet otlučen, no tokmo v sud dany cerkvi, dondeže sja ispravit; ti bo sut volci, a ne ovca, ja-že dostoit ot plod ich znati i chraniti sja ich.

Vy-že, čada vzljublennaja, poslušajta učenia božia i neotrinete kazania cerkovnago, da sja obrjaščete istinnii poklonnici božii, Otcu našemu nebesnomu, s vsěmi svjatymi. Amin.

(*Versio latina.*)

Andrianus episcopus et servus Dei Rostislao et Kocelo.

Gloria in altissimis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Audivimus de vobis spiritualia, quae sitiebamus cum desiderio et precibus vestrae salutis gratia, quoniam expergefecit Dominus corda vestra, ut eum quaereretis, et monstravit vobis, quomodo non solum fide, verum etiam bonis operibus oporteret Deo servire. Fides enim sine operibus mortua est, et falluntur ii, qui putant, Deum se cognoscere, in operibus autem ab eo desciscunt. Non enim apud hunc episcopalem thronum tantum rogastis doctorem, sed etiam ab orthodoxo imperatore Michaele, misitque vobis beatum philosophum Constantinum cum fratre, cum nobis occasio deesset. Illi vero, jure sedis apostolicae in vestras partes cognito, contra canonem nihil fecerunt, sed ad nos venerunt, S. Clementis reliquias ferentes. Nos autem triplici gaudio repleti, statuimus re considerata, Methodium in partes vestras mittere, filium nostrum, postquam eum cum discipulis ordinavimus, virum perfectum intellectu et orthodoxum,

(I.) Ut vos edoceret, quemadmodum rogastis, libros in vestram linguam interpretans secundum omnia ecclesiae praecepta plene cum sacra missa id est cum liturgia et baptismo.

(II.) Sicuti Constantinus philosophus divina gratia et S. Clementis invocatione coepit: item si quis alius potuerit digne et orthodoxe docere, sit sanctum et benedictum a Deo et nobis et omni catholica et apostolica ecclesia, ut facile praecepta divina discatis.

(III.) Hunc unum servate morem, ut in missa primo legant apostolum et evangelium romane, dein slovenice, ut expleatur verbum scripturae: Laudate Dominum omnes gentes; atque alio loco: Omnes loquentur variis linguis magnalia Dei, prout spiritus sanctus dabat loqui illis.

(IV.) Si quis vero ex doctoribus, ad vos venientibus, et ex discipulis, aures suas a veritate avertentibus, ausus fuerit, aliter vos in errores seducere, vituperans literas linguae vestrae, sit excommunicatus, sed tantum in judicium detur ecclesiae, donec se correxerit; isti enim sunt lupi et non oves, quos convenit a fructibus eorum cognoscere et cavere ab illis.

Vos autem filii carissimi, audite praecepta Dei, nec repudietis institutionem ecclesiae, ut inveniamini veri adoratores Dei Patris nostri coelestis cum omnibus sanctis. Amen.

4.

Literae Joannis VIII. papae de ecclesiae Moraviensis statu.

880.[1]

Joannes VIII. papa quum audisset quae ab adversariis in Methodium Pannoniae Moraviaeque archiepiscopum varia et diversa proferebantur, audita etiam Methodii defensione, a. 880 ad Svatoplukum, Moraviae ducem, literas dedit, quibus res ad constituendam ecclesiam Moraviensem gravissimae continentur, ut haud sciam an pro altero fundationis diplomate habendae sint; certe quidem videntur esse „Privilegium" illud „ecclesiae Moraviensis," cujus mentio fit in Cosmae Chronicis (Script. rer. Boh. I. pag. 37).

Literae autographae in Tabulis Vatic. leguntur. Typis hisce eas describendas curavimis ad exemplum in Museo bohemico repositum, cujus fides publica auctoritate est consignata.

Joannes episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Sphentopulcho, glorioso comiti.

Industriae tuae notum esse volumus, quoniam confratre nostro Methodio, reverendissimo archiepiscopo sanctae ecclesiae Marabensis, una cum Semisisno fideli tuo, ad limina ss. apostolorum Petri et Pauli nostramque pontificalem praesentiam veniente atque sermone luctifluo referente, didicimus tuae devotionis sinceritatem et totius populi tui desiderium, quod circa sedem apostolicam et nostram paternitatem habetis. Nam divina gratia inspirante, contemptis aliis seculi principibus, b. Petrum, apostolici ordinis principem vicariumque illius habere patronum et in omnibus adjutorum ac defensorem, pariter cum nobilibus viris fidelibus tuis et cum omni populo terrae tuae, amore fidelissimo elegisti, et usque ad finem sub ipsius ac vicarii ejus defensione colla submittens, pio affectu cupis auxiliante Domino utpote filius devotissimus permanere. Pro qua scilicet tanta fide ac devotione tua et populi tui apostolatus nostri ulnis extensis te quasi unicum filium amore ingenti amplectimur, et cum omnibus fidelibus tuis paternitatis nostrae gremio veluti oves Domini nobis commissas recipimus, vitaeque pabulo clementer nutrire optamus atque nostris assiduis precibus omnipotenti te Domino commendare studemus: quatenus sanctorum apostolorum suffragantibus meritis et in hoc seculo adversa omnia superare et in coelesti postmodum regione cum Christo, nostro Deo, valeas triumphare.

(I.) Igitur hunc Methodium, venerabilem archiepiscopum vestrum, interrogavimus coram positis fratribus nostris episcopis, si orthodoxae fidei symbolum ita crederet et inter sacra missarum solemnia caneret, sicuti S. Romanam ecclesiam tenere et in sanctis universalibus synodis a ss. patribus secundum

evangelicam Christi Dei nostri auctoritatem promulgatum atque traditum constat. Ille autem professus est, se juxta evangelicam et apostolicam doctrinam sicuti S. Romana ecclesia docet et a patribus traditum est, tenere et psallere.

(II.) Nos autem illum in omnibus ecclesiasticis doctrinis et utilitatibus orthodoxum et proficuum esse reperientes, vobis iterum ad regendam commissam sibi Dei ecclesiam remisimus, quem veluti pastorem proprium ut digno honore et reverentia laetaque mente recipiatis, jubemus: quia nostrae apostolicae auctoritatis praecepto, ejus archiepiscopatus ei privilegium confirmavimus et in perpetuum Deo juvante, firmum manere statuimus; sicut antecessorum nostrorum auctoritate, omnia ecclesiarum Dei jura et privilegia statuta et firmata consistunt, ita sane ut juxta canonicam traditionem omnium negotiorum ecclesiasticorum curam habeat ipse, et ea, velut Deo contemplante dispenset. Nam populus Dei illi commissus est, et pro animabus eorum hic reddituras erit rationem.

(III.) Ipsum quoque presbyterum nomine Vichinum, quem nobis direxisti, electum episcopum consecravimus s. ecclesiae Nitriensis; quem suo archiepiscopo in omnibus obedientem, sicuti s. canones docent, esse jubemus; et volumus, ut pariter cum ipsius archiepiscopi consensu et providentia et alterum nobis apto tempore utilem presbyterum aut diaconum dirigas, quem similiter in alia ecclesia, in qua episcopalem curam noveris esse necessariam, ordinemus episcopum, ut cum his duobus, a nobis ordinatis episcopis praefatus archiepiscopus vester juxta decretum apostolicum per alia loca, in quibus episcopi honorifice debent et possunt existere, postmodum valeat ordinare.

(IV.) Presbyteros vero, diacones seu cujuscunque ordinis clericos, sive Sclavos sive cujuslibet gentis, qui intra provinciae tuae fines consistunt, praecipimus esse subjectos et obedientes in omnibus jam dicto confratri nostro, archiepiscopo vestro, ut nihil omnino praeter ipsius conscientiam agant. Quodsi contumaces et inobedientes existentes scandalum aliquod vel schisma facere praesumserint, et post primam et secundam admonitionem se minime correxerint, quasi zizaniorum seminatores, ab ecclesiis et finibus vestris auctoritate nostra praecipimus procul esse abjiciendos, secundum auctoritatem capitulorum, quae illi dedimus et vobis direximus.

(V.) Literas denique slaviniscas, a Constantino quondam philosopho repertas, quibus Deo laudes debite resonent, jure laudamus, et in eadem lingua Christi Domini nostri preconia et opera ut enarrentur, jubemus: neque enim tribus tantum, sed omnibus linguis Dominum laudare auctoritate sacra monemur, quae praecipit, dicens: Laudate Dominum omnes gentes;

laudate eum omnes populi. Et apostoli repleti Spiritu sancto locuti sunt omnibus linguis magnalia Dei. Hinc et Paulus, coelestis quoque tuba, insonat monens: Omnis lingua confiteatur, quia Dominus noster Jesus Christus in gloria est Dei Patris. De quibus etiam in prima ad Corinthios epistola satis et manifeste nos admonet, quatenus linguis loquentes ecclesiam Dei aedificemus.

(VI.) Nec sanae fidei vel doctrinae aliquid obstat, sive missas in eadem sclavinica lingua canere, sive sacrum evangelium vel lectiones divinas novi et veteris testamenti, bene translatas et interpretatas, legere aut alia horarum officia omnia psallere: quoniam qui fecit tres linguas principales, hebream scilicet, graecam et latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam.

(VII.) Jubemus tamen, ut in omnibus ecclesiis terrae vestrae propter majorem honorificentiam evangelium latine legatur, et postmodum sclavinica lingua translatum in auribus populi, latina verba non intelligentis, adnuncietur, sicut in quibusdam ecclesiis fieri videtur. Et si tibi et judicibus tuis placet, missas latina lingua magis audire, praecipimus, ut latine missarum tibi solemnia celebrentur.

Data mense Junio, Indict. XIII.

5.

Joannis XIII. papae literae de condendo episcopatu Pragensi.

Cc. 971.

Cosmas in Chronicis suis exhibet summam literarum, quas Joannes XIII. papa ad Bohemiae ducem Boleslaum II. dedit eique per Mladam (Mariam) sororem misit. Quibus literis omnino conceditur, ut sedem episcopalem ad ecclesiam S. Viti in castro Pragensi constituere liceat; ipsum autem episcopatum a. 973 conditum esse scimus; diploma quidem fundationis notum est e confirmatione Henrici IV. imperatoris facta a. 1086 (n. 13).

Literae istae apud Cosmam non autographae, sed tantum summatim exscriptae leguntur, quod significatur verbis: Literae quarum formula hujusmodi fuit.

Johannes episcopus, servus servorum Dei, Boleslao, catholicae fidei alumno, apostolicam benedictionem.

Justum est, benivolas aures justis accommodare petitionibus, quia Deus est justitia, et qui diligunt Deum, justificabuntur, et omnia diligentibus Dei justitiam cooperantur in bonum.

Filia nostra, tua relativa, nomine Mlada, quae et Maria, inter ceteras haud abnegandas petitiones cordi nostro dulces

intulit ex parte tui preces, scilicet ut nostro assensu in tuo principatu ad laudem et gloriam Dei ecclesiae liceret fieri episcopatum. Quod nos utique laeto animo suscipientes, Deo gratias retulimus, qui suam ecclesiam semper et ubique dilatat et magnificat in omnibus nationibus. Unde apostolica auctoritate et sancti Petri principis apostolorum potestate, cujus licet indigni tamen sumus vicarii, annuimus et collaudamus atque incanonizamus, quo ad ecclesiam sancti Viti, Wencezlai fiat sedes episcopalis, ad ecclesiam vero S. Georgii martyris sub regula sancti Benedicti et obedientia filiae nostrae, abbatissae Mariae, constituatur congregatio sanctimonialium.

Verum tamen non secundum ritus aut sectam Bulgariae gentis vel Ruziae aut Sclauonicae linguae, sed magis sequens instituta et decreta apostolica, unum potiorem totius ecclesiae ad placitum eligas in hoc opus clericum, latinis adprime literis eruditum, qui verbi vomere novalia cordis gentilium scindere et triticum bonae operationis serere, atque manipulos frugum vestrae fidei Christo reportare sufficiat. Vale.

6.

Edictum Boleslai II. ducis.

992.

E codice monasterii St. Crucis excusum in opusculo Guill. Wattenbachii, Beiträge zur Geschichte der christlichen Kirche in Mähren und Böhmen. (Wien 1849).

Anno Dominicae incarnationis DCCCCLXXXXII Domino Johanne XV. Papa in sacratissima sede beati Petri apostoli, imperante Domino Ottone III. rege augusto, ortante Dei nutu Domino episcopo II. sanctae Pragensis ecclesiae Adalberto monacho;

Dux Bolezlaus praesentibus omnibus primatibus suis dedit praefato episcopo

(I.) secundum statuta canonum separare ea conjugia, quae infra parentelam contra sacram legem conjuncta esse reperirentur,

(II.) nec non etiam ecclesias per loca opportuna construendi,

(III.) et decimas congregandi*) licentiam dedit.

---

*) De decimis cf. Cosmae Chron. ad a. 1023.

7.

Decreta Brecislai I. ducis.

1039.

Brecislaus I. Bohemiae dux (1037—1055), quum in expeditione adversus Polonos anno 1039 suscepta castrum Gnězdno vi expugnasset, ubi in basilica S. Dei genitricis corpus Adalberti episcopi et martyris servabatur, ardua suorum ingenia mitigaturus, occasione sibi oblata uti constituit ut suos in hac expeditione comites eorumque auctoritate ceteros Bohemos ad quaedam decreta amplectenda adduceret, quibus quae in disciplina ecclesiastica erant depravata, corrigerentur. Quae decreta ab ipso Severo Pragensi episcopo, qui ducem in hac expeditione comitabatur, esse profecta videntur.

Continentur autem in Cosmae Chron. ad a. 1039.

1. Hoc meum proximum (maximum) et primum sit decretum, ut vestra connubia quae hactenus habuistis ut lupanaria et ceu brutis animalibus communia, a modo juxta canonum scita sint legitima, sint privata, sint insolubilia, ita duntaxat ut una vir conjuge et coniunx viro uno contenti vivant.

2. Si autem coniunx virum, aut vir conjugem spreverit, et rixa inter eos usque ad discidium efferbuerit, qui ex eis in priorem copulam legitime celebratam redire noluerit, nolo ut secundum ritum nostrae terrae hujus rei violator in servitutem redigatur, sed potius nostri immutabilis decreti per angariam, qualiscunque sit persona, redigatur in Ungariam, et nequaquam liceat ut pretio se redimat, aut in hanc terram redeat, ne unius contagio oviculae totum Christi serpat per ovile.

3. Eadem sententia sint plectendae virgines et viduae et adulterae, quae nomen bonum amisisse et pudorem corrupisse ac per scortum concepisse dignoscuntur; nam cum liberum nubendi habeant arbitrium, cur committunt adulterium et conceptus suos abortivant, quod est pessimum scelus scelerum.

4. Si vero mulier proclamaverit pari vice non amari, sed inclementer a viro suo affligi et profligari, detur inter eos judicium Dei, et qui inventus fuerit reus, solvat poenas rei.

5. Similiter et de his qui homicidiis infamantur, archipresbyter comiti illius civitatis nomina eorum asscribat et comes eos conveniat; et si sunt rebelles, in carcerem redigat, donec aut poenitentiam dignam agant, aut si negant, ignito ferro sive adjurata aqua utrum culpabiles sint, examinentur.

6. Fratricidas autem et parricidas sive sacerdotum interfectores et hujusmodi capitalibus criminibus irretitos, archipresbyter assignet eos comiti vel duci, sive per manus et ventrem ferratos de regno ejiciat, ut ad instar Cain vagi et profugi circumeant terram.

7. Tabernam, quae est radix omnium malorum, unde prodeunt furta, homicidia, adulteria et caetera mala, et qui parat et qui paratam comparat, anathema sit.

8. Qui comprehensus fuerit hujus violator decreti tabernarius, in medio foro ad palum suspensus et usque ad fastidium praeconis caesus depiletur; res tamen ejus non infiscentur, sed potus tantum in terram projiciatur, ne quis exsecrabili haustu polluatur.

9. Potatores autem si deprehensi fuerint, non prius de carcere exeant, quam in fiscum ducis unusquisque ccc nummos componat.

10. Fora autem dominicis diebus omnino ne fiant, interdicimus, quae ideo maxime in his celebrantur regionibus, ut caeteris diebus suis vacent operibus.

11. Si quis autem quam dominicis, tam festis diebus publice ad ecclesiam feriari indictis in aliquo servili opere inventus fuerit, ipsum opus et quod in opere est inventum, archipresbyter tollat jumentum et ccc ducis in fiscum solvat nummos.

12. Similiter et qui in agris sive in silvis suos sepeliunt mortuos, hujus rei praesumptores archidiacono bovem et ccc in fiscum ducis solvant nummos; mortuum tamen in poliandro fidelium humi condant denuo.

8.

Lex Polonica Gedcanorum in Bohemiam perductorum

1039.

Dux Brecislaus I. incolis castri Gdec in Polonia siti, ut ipsi flagitaverant, in Bohemiam perductis, dedit partem silvae quae vocabatur Cirnin (ad fluvium Litavam prope Zdici) non modicam; simul eis unum ex ipsis praefectum et judicem constituit, decrevitque, ut sub eadem lege qua in Polonia usi sunt, quum ipsi tum eorum posteri viverent (Cosmae Chron).

9.

Brecislai I. constitutio de successione.

1055.

Brecislaus I. dux, a. 1055 exercitum in Pannoniam ducens, gravi in castro Chrudimensi pulsatus est aegritudine, quam ut sensit magis magisque ingravescere, convocavit eos qui forte aderant, primates, novamque coram eis instituit successionis in solio ducali ordinem, quem senioratum dicunt.

Factum id Cosmas in suis Chronicis enarrans, dictam constitutionem Brecislai suo modo adornat.

Dux, primatibus astantibus, verbis fatur talibus:

Quia me mea fata vocant et atra mors jam prae oculis volat, volo vobis assignare et vestrae fidei commendare, qui post me debeat rempublicam gubernare. Vos scitis, quia nostra principalis genealogia partim sterilitate, partim pereuntibus in immatura aetate, me usque ad imum fuit redacta. Nunc autem, ut ipsi cernitis, sunt mihi a Deo dati quinque nati, inter quos dividere regnum Bohemiae non videtur mihi esse utile, quia omne regnum in se ipsum divisum desolabitur. Quia vero ab origine mundi et ab initio Romani Imperii et usque ad haec tempora fuerit fratrum gratia rara, testantur nobis exempla rata; nam Cayn et Abel, Romulus et Remus, et mei atavi, Boleslaus et sanctus Wenceslaus, si spectes, quid fecerint fratres bini, quid facturi sunt quini? Hos ego quanto potiores ac potentiores intueor, tanto mente praesaga pejora augurior. Heu mens semper pavida genitorum de incertis fatis natorum! Unde providendum est, ne post mea fata aliqua inter eos oriatur discordia propter obtinenda regni gubernacula. Qua de re rogo vos per Dominum et obtestor fidei vestrae per sacramentum, quatenus inter meos natos sive nepotes semper major natu summum jus et solium obtineat in principatu, omnesque fratres sui sive qui sunt orti herili de tribu, sint sub ejus dominatu. Credite mihi, nisi monarchos hunc regat ducatum, vobis principibus ad jugulum, populo ad magnum deveniet damnum.

Ad hanc referuntur constitutionem, quae Cosmas in aliis locis sui Chronici affert, ut: Justitia erat Bohemorum, ut semper inter principes eorum major natu solio potiretur in principatu (ad a. 1100); Odalricus increpat comites et minatur eis, jactat se esse aetate majorem et secundum patriae morem debitum sibi injuste sublatum per fratrem juniorem poscit principalis sedis honorem (ad a. 1101); Volo, ut cognoscat atque sui posteri discant, quod terra Moravia et ejus dominatores semper Bohemorum principis sint sub potestate, sicut avus noster piae memoriae Braczislaus ordinavit, qui eam primus dominio suo subjugavit (ad a. 1110).

10.

Literae Alexandri II. papae de ecclesiae Vissegradensi erectione

Cc. 1070.

Vratislaus II. dux (1061—1092) temporibus Alexandri II. papae (1061—1073) ecclesiam collegiatam in castro Vissegradensi condidit, quae ipsi sedi apostolicae subdita est, ex quo titulo quotannis XII marcae e camera ducis Romam pendebantur

Literae quae ad fundationem hujus ecclesiae referuntur et in Cosmae Chronicis editionis Freherianae ad a. 1070 allegatae leguntur, genuinae quidem non sunt, at tenor earum congruit cum literis regis Vratislai anno circiter 1088 datis, in quibus iisdem fere verbis redduntur ea quae de ecclesiae Wissegradensis patrocinio scribuntur (Erben Reg. I. 175.).

Alexander servus servorum Dei.

Urbis Romae episcopis et papis, suis successoribus, nec non catholicis episcopis sanctaeque Romanae Ecclesiae subiectis cunctis, utriusque vitae prosperitatem et apostolicam benedictionem a summo Deo cum omnibus Sanctis.

Ea, quae Dominus Deus suam per clementiam ad augmentum Apostolicae sedis condonare dignatus est, ad agnitionem omnigenarum linguarum hoc sub chirographo propagari volumus, primum quidem misericordiam Dei super nos diffusam liquide annunciamus. Bohemorum dux Wratizlaus, vir christianus, fidei integerrimus amator, rebus in bellicis magnificus triumphator, quod serenissime ubique terrarum claruit, limina apostolorum Petri et Pauli honestos per nuntios cotidie visitans, nos ceterosque in Dei servitio devotissimos omni beneficio non minime praeteriens piae mentis devotione innotuit: „Multa ante tempora votum Deo vovi, quod adhuc nequaquam implevi. Ecclesiam in honorem Salvatoris nostri, cujus ubique protectione munitus, vestrae pietatis auxilio aedificare cupio.“

Dictis talibus auditis, pontificalis apex ut adcresceret, sanctorum patrum numero septuaginta duorum communi consilio penitus collaudavimus. Igitur ad haec perficienda Johannem episcopum Tusculanensem fundamentum dare misimus, cujus in praesentia ipse praefatus dux cophinos terra onustatos duodecim propriis humeris portasse videbatur. Locus ergo in quo est erecta, Wissegrada cognominatur, quod sonat litteraliter: Altior civitatibus. Quam sacrosanctam ecclesiam totius provinciae caput dici, venerari sanximus, praediis, mancipiis, auro, argento, caeterisque ornamentis decenter ditatam comperimus. Episcopi ejus sub dominio suis de decimis trecentos homines ad eandem ecclesiam segregaverunt: Praesul Pragensis ducentos, Olomucensis centum, fratrum suorum Conradi, Ottonis consensu.

Hoc itidem asylum tutamini beati Petri principis apostolorum cunctisque in ejus sede sessuris firmiter commendavit. Marcas XII de eadem ecclesia ad pedes universalis papae, quicunque erit, omni anno offerendas sub Christi testimonio destinavit.

Hujus vero conditionis gratia cunctis celsior in eadem regione ut videretur ecclesiis, qualicunque apparamento septem cardinales altari sancti Petri ministrare student, mitra, sanda-

liis, simili modo ipsius ecclesiae praepositum, presbyterum, diaconum, subdiaconum incedere praecipimus. — Laudes, quas sub diademate statutis diebus proclamare solemus, solummodo in ista ecclesia astante duce summa diligentia Christum collaudare permittimus. — Chrisma baptizandi, consecrationem clericorum, episcopus loci illius invidia diaboli attactus abnegare si praesumpserit, nostri decreti indicio apud quemlibet episcopum inueniat et accipiat, nemine autem praepediente omnem injuriam in romana synodo libere proclamet.

Scripta istarum litterarum sigillo impresso, supra venerandum corpus beati Petri apostoli posuimus; maxime ea pro causa, ut si quis Dei inimicus mandatorumque ejus contemptor hoc divellere voluerit, sciat se ab omnipotenti Deo in perpetuum condemnatum, ac cum coetibus Sanctorum nil commune fore, sed cum diabolo inextinquibili gehennae incendio aeternaliter concremari.

Data haec in manus Petri praepositi sancti Georgii in Palatio lateranensi sub Henrico rege, filio Henrici gloriosissimi Imperatoris, VII idus Maii.

11.

Literae Gregorii VII. papae super usu mitrae.

1073.

Jam de Spitigneo II. duce qui ab a. 1055 usque ad a. 1061 Bohemiae praeerat, memoriae proditum est, eum a Nicolao II. papa (1058—1061) hoc tum insigni honore esse ornatum, ut ei caput mitrâ operire liceret. (Spicineus dux Boemiae accepit licentiam a P. Nicolao sibi portandi mitram et promisit se daturum omni anno centum libras argenti de terra sua sub nomine censu. Cenc. camer.). Vratislao II. Alexander II. papa (1061—1073) usum mitrae concessit eodem modo, quo superior pontifex Spitigneo permiserat, quod testantur literae Gregorii VII., quas hic omissis locis ad rem non pertinentibus allegamus.

Regest. Greg. VII. L. 1. ep. 27, Cf. Erben Reg. V. 142.

Gregorius episcopus, servus servorum Dei.

Wratislao duci Boemiae, salutem et apostolicam benedictionem.

Longa jam temporis intervalla transacta sunt, ex quo et nobilitas tua beato Petro apostolorum principi non modicae devotionis animum spopondit, et tibi in apostolica sede inter caeteros principes larga benignitas, prae multis etiam singularis et egregia fuit adstricta caritas. Cujus rei fidem et indicium ex benevolentia domini et antecessoris nostri, Alexandri papae, satis percepisse potes, qui petitionibus tuis non unquam sine

sua et filiorum sanctae Romanae ecclesiae sollicitudine et labore condescendit, et ad signum intimae dilectionis (quod laicae personae tribui non consuevit), mitram, quam postulasti, direxit. Neque vero nos in nostris temporibus tantae dilectionis gratiam providente Deo labefactari volumus, imo, si quid est, in quo comitante justitia firmius conglutinari valeat, hoc nostrum apud Deum sollicitudo impetrare valde desiderat. At te quidem erga apostolicam reverentiam quam sis in votis constans, quam in promissis perseverans, non modo pro dignitate, verum etiam pro salute tua fideliter oportet attendere. Scriptum est enim: Vovete et reddite! Quae autem illa vel qualia sunt, a tui ipsius conscientia satis te commonitum esse putamus — — —

Deus autem omnipotens, qui bonorum omnium dator est, talem vos in votis vestris et actibus esse faciat, ut cum ante coelestes judices, videlicet Petrum et Paulum, in futuro examine veneritis, nulla vos in illorum oculis nisi quae remuneratione digna sit, conscientia denotare et ostentare valeat.

Data Romae XVI. Kal. Januarii Indictione XII.

12.

Literae Gregorii VII. papae de ritu slavico in Bohemia.

1080.

Vratislaus II per omne tempus quo principatum tenebat (1061—1092) monasterium Sazaviense, in quo liturgiam slavicam viguisse scimus, favore et beneficiis tuebatur. Monachos temporibus Spitignei II. (1055—1061) dissipatos in coenobium revocavit, eorumque abbatem Božetěchum virum omnibus rebus praecellentem liberalissime atque honorificentissime tractavit. Attamen opera quam hic princeps insumpsit ut liturgiae slavicae comprobationem sedis apostolicae conciliaret, secus ac sperabatur cecidit. Literae quas exhibemus testantur, quid sedes apostolica hac de re senserit. Atque jam Vratislai II. successor, Bretislaus II., cum adversariis monasterii Sazaviensis stetit.

Regesta Greg. VII. L. VII. ep. 11.

Gregorius, servus servorum Dei.

Wratislao, Bohemorum duci, salutem et apostolicam benedictionem.

Hujusmodi salutationis nostrae consuetudinem, scilicet apostolicae benedictionis, eam tibi mittentes non sine haesitatione, modo servavimus, propterea quod videris excommunicatis ipse communicare, quicunque nimirum bona ecclesiarum invadunt, id est, sine certa licentia episcoporum vel abbatum diripiunt, vel ab aliqua persona accipiunt, non solum ab apostolica sede hoc tempore, verum etiam a multis sanctis patribus sicut in scripturis eorum reperimus.

Verum, utcunque se res habeat, saluti tuae internae providere non modo ex antiqua tui dilectione movemur, verum etiam ex suscepti honoris, imo laboris intuitu profecto compellimur, eo magis, quod multorum profectui tua sublimitas esse potest exemplum. Neque enim tui relinquitur dicere vel cogitare: Meum non est, alienam vitam vel mores in spiritualibus exquirere sive distringere — — —

Haec itaque nostra monita sive mandata volumus, imo jubemus, ut ante suae mentis oculos excellentia tua saepius ponat et crebrius legendo, audiendo meditetur, non quod elegantius scripta nequeas in sanctorum paginis invenire, sed quia haec ad te specialiter ex nobis, imo ex beato Petro missa sunt, et ista frequentius recogitando poteris Deo propitiatore ad potiora cognoscenda exsurgere. Quia vero nobilitas tua postulavit, quo secundum Sclavonicam linguam apud vos divinum celebrari annueremus officium, scias, nos huic petitioni tuae nequaquam posse favere. Ex hoc nempe saepe volventibus liquet, non immerito sacram scripturam omnipotenti Deo placuisse quibusdam locis esse occultam, ne, si ad liquidum cunctis pateret, forte vilesceret et subjaceret despectui, aut prave intellecta a mediocribus in errorem induceret. Neque enim ad excusationem juvat, quod quidam religiosi viri hoc quod simpliciter populus quaerit, patienter tulerunt seu incorrectum dimiserunt; cum primitiva ecclesia multa dissimulaverit, quae a sanctis patribus postmodum firmata christianitate et religione crescente subtili examinatione correcta sunt.

Unde ne id fiat, quod a vestris imprudenter exposcitur, auctoritate beati Petri inhibemus, teque ad honorem omnipotentis Dei huic vanae temeritati viribus totis resistere praecipimus.

— — — —

Datum Romae quarto nonas Januarii, indictione tertia.

13.

Privilegium episcopatus Pragensis renovatum.

1086.

Episcopatus Pragensis anno 973 conditus, non solum Bohemiam quibus tum erat finibus, sed etiam Moraviam nec non aliquot regiones in orientem solem spectantes Bohemiae et Moraviae confines complectebatur. Severo episcopale munus tenente datum est conatibus precibusque ducis Vratislai II., ut Moravia ex ambitu et dicione dioeceseos Pragensis eximeretur atque ut Olomucii sedes episcopalis erigeretur (a. 1063). At Severi in episcopatu successor, Jaromirus-Gebhardus, Vratislai ducis frater, simulac sedem epi-

scopalem occupavit, de hac constitutione abolenda contendere et elaborare coepit et omne fere tempus sui episcopatus huic incepto perficiendo insumpsit. Tandem in synodo habita Moguntiaci a. 1086 obtinuit ut promulgaretur dioecesi Pragensi fines antiquos restitui debere atque Bohemiam et Moraviam unius dioeceseos esse.

Teste Cosma, annalium Bohemicorum scriptore, qui rebus hisce ipse interfuit, Jaromirus ad causam suam probandam adtulit privilegium Pragensis episcopatus saeculi decimi, quod respicit alio quoque loco Chronici sui, ubi de Boleslao II. hisce verbis scribit: In quantum Boleslaus ampliando dilataverit ferro sui terminos ducatus, apostolica testatur auctoritas in Privilegio Pragensis episcopatus. Num privilegium a Jaromiro in medium prolatum illud fuerit quod a S. Wolfgango Ratisbonensis ecclesiae episcopo compositum fuisse fertur, nec affirmari nec denegari potest.

Privilegii episcopatus Pragensis a. 1086 renovati formam Cosmas Chronicis suis inseruit, adjiciens, aut hunc aut hujusmodi textum illud continere:

In nomine sanctae et individuae Trinitatis.

Henricus tertius divina favente clementia Romanorum Imperator augustus.

Regio nomini et imperatoriae dignitati congruere novimus, ut ecclesiarum Dei utilitatibus ubique opitulantes, damna vel injurias earum quacunque necesse fuerit, propulsemus. Quapropter universis Dei nostrique regni fidelibus, tam futuris quam praesentibus, notum esse volumus, qualiter fidelis noster Pragensis episcopus Gebhardus saepe confratribus suis et coepiscopis caeterisque principibus nostris ac novissime nobis conquestus est, quod Pragensis episcopatus, qui ab initio per totum Bohemiae ac Moraviae ducatum unus et integer constitutus et tam a papa Benedicto, quam a primo Ottone Imperatore sic confirmatus est, postea antecessorum suorum consensu, sola dominantium potestate subinthronizato intra terminos ejus novo episcopo divisus esset et imminutus. Qui cum Magontiae coram legatis apostolicae sedis, praesentibus nobis ac plerisque regni nostri optimatibus, eandem querimoniam intulisset: ab archiepiscopis Wezlone Magontino, Sigevino Coloniensi, Egilberto Treveriensi, Liemaro Bremensi, ab episcopis quoque Tiederico Virdunensi, Conrado Trajectensi, Odalrico Eistetensi, Ottone Ratisponensi, cum assensu laicorum, ducis Bohemorum Wratislai et fratris ejus Conradi, ducis Fridrici, ducis Lutoldi, palatini comitis Rapotonis et omnium, qui ibidem convenerant, primitiva illa parochia cum omni terminorum suorum ambitu Pragensi sedi est adjudicata.

Termini autem ejus occidentem versus hii sunt: Tugozc, quae tendit ad medium fluminis Chub, Zedlicane, Lucsane, Daciane, Lutomirici, Lemuzi usque ad mediam silvam, qua Bohemia limitatur. Deinde ad aquilonem hii sunt termini: Psouane, Crouati et altera Chrouati, Zlasane, Trebouane, Boborane, Dedosesi, usque ad mediam silvam, qua Milcianorum occurrunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet termi-

nos: Bug scilicet et Ztir cum Krakoua civitate provinciaque (cui Wag nomen est), cum omnibus regionibus ad praedictam urbem pertinentibus, quae Krakoua est. Inde Ungarorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Tatri, dilatata procedit. Deinde in ea parte, quae meridiem respicit, addita regione Morauia usque ad fluvium, cui nomen est Wag, et ad mediam silvam cui nomen est Muore, et ejusdem montis eadem parochia tendit, qua Bauaria limitatur.

Mediantibus itaque nobis et communi principum aspirante suffragio, peractum est, ut dux Bohemiae Wratislaus et frater ejus Conradus supradicto Pragensi episcopo, fratri suo, parochiam judiciario ordine requisitam ex integro reprofiterentur et redderent. Proinde nos rogatu ejusdem episcopi rationabiliter inducti, Pragensis episcopatus reintegrationem nostrae imperialis auctoritatis edicto illi et successoribus ejus confirmamus et stabilimus, inviolabiliter decernentes, ne ulla posthac cujuslibet conditionis persona vel ulla societas hominum, Pragensi ecclesiae quicquid sui juris in praenotatis terminis alienare praesumat.

Cujus redintegrationis et confirmationis auctoritas ut omni aevo stabilis et inconvulsa permaneat, hanc cartam inde conscribi, quam, sicut infra apparet, manu propria laborantes impressione signi nostri jussimus insigniri.

Data III. Kal. Maji anno ab Incarnatione Dom. Mill. LXXXVI, indictione IX. Anno autem Domini Henrici regni quidem XXXII, imperii vero III.

(Signum Henrici Tertii Romanorum Imperatoris).

14.

Memoria ad Laetam curiam in suburbio Pragensi attinens.

Cc. 1101.

Dux Bořivoj II. qui annis 1100—1107 Boemiae praeerat, ministris episcopalis ecclesiae Pragensis vectigalia quaedam ad cameram ducis spectantia ex emporio suburbii Pragensis percipienda assignavit, quod emporium latine Laeta Curia, Curia hospitum, Curia hospitum mercatorum, bohemice Týn appellabatur.

Literae hanc donationem involventes, temporibus Bořivoji II. nullo quidem modo aequales sunt; ipsa quoque extrema earum pars declarat ea quae ibi statuuntur, ita esse conscripta, prout a viris antiquitatis memoriam tenentibus essent prodita; attamen donationem ipsam a Bořivojo II. factam esse testantur literae anno 1298 capitulo Pragensi a rege Wenceslao II. datae, ubi scribitur, „quod recordationis inclytae [dominus Boriwoy dux Boemiae, praedecessor noster, pro suorum peccatorum remedio Curiam hospitum quae Týn seu Laeta Curia vulgariter nuncupatur, in civitate nostra Pragensi inter

claustrum S. Jacobi fratrum minorum et ecclesiam S. Mariae, cum redditibus, proventibus, libertatibus et juribus pertinentibus ad eandem ecclesiae saepe dictae munifica largitione donavit." — Ipse quoque Carolus IV. jura antiqua capitulo confirmavit diplomate a. 1349 dato, quod authographum in tabulario capituli Pragensis asservatur: „Intentionis nostrae non fuit neque adhuc existit, honorabiles canonicos matris ecclesiae Pragensis in suo thelonio ad Laetam Curiam pertinente, sinere sive permittere defraudari." — Benessius de Waitmile tandem, ecclesiae Pragensis canonicus et annalium Bohemicorum tempore Caroli IV. scriptor, meminit, Bořivojum Laetam curiam cum suis libertatibus ecclesiae et capitulo Pragensi dedisse (ad a. 1374).

Carolus IV. literas donationem saepe dictam comprehendentes, quum autographas non deprehenderet, ex regestris ac breviariis librorum ecclesiae Pragensis excerptas ac innovatas majestatibus anno 1352 datis confirmavit. Quas majestales Pessina in Phosphoro Septicorni (Rad. II. p. 61) excudendas curavit. Verba hujusce diplomatis, quibus donatio Bořivoji inducitur, haec sunt: „Istam donationem dedit ecclesiae Pragensi Borziwogius beatae memoriae secundus, dux Boemorum, pro remedio animae suae et animarum antecessorum suorum et successorum suorum." Testes in fine commemorantur his verbis: „Radco ita testatus est coram istis, qui subscribuntur: Benessius, Matheus presbyteri de Sancta Maria in Praga, Nicolaus presbyter de Blatna, Heincz, Moriz, Petrus, Janeck, Gilges, Bohdal, Witek, Jacobus civis Pragensis, Radozlaus, Georgius, Andreas, Johannes."

1. Curiam hospitum in medio civitatis Pragensis et pondus et tynam et judicium ad curiam pertinens, quatinus ministri ecclesiae Pragensis ex redditibus curiae annuatim provenientibus singulis septimanis duos solidos percipiant, in hac ordinatione, ut presbyter XI, diaconus VII, subbdiaconus IV, campanarii II in ordine vicis suae recipiant, reliquum vero usibus canonicorum.

2. De lastone XX denarii et XL allecia, de husone, de luceis, de carpionibus, de sturis XL. pars.

3. Si husones venduntur pro argento, de qualibet marca IV denarii; si pro panno, de quolibet panno IV denarii.

4. De uniformi plaustro humili tyna datur, de duplicato duae.

5. Mercatores de extraneis partibus si vendunt cutes sive mel sive ceram sive vinum sive boves pro argento, pro qualibet marca IV denarii; si pro pannis, de quolibet panno II denarii.

6. Quicunque venit cum pecunia pro equis aut aliis rebus emendis, de marca argenti dat IV denarios, de auro secundum valorem argenti; si fraudem fecerit, omnibus spoliatur.

7. De XL paribus calceorum aut caligarum unum par, de XL cautibus salis similiter, de peplis similiter, de stamine linei panni duos.

8. Mercatores si extra curiam occultaverint sua praeter licentiam, aut lineos pannos simul per fraudem consuerint, pretium quod dare debuerant, accipiant et omnibus spolientur.

9. Si quis alium vulnerat, solvit tres marcas; si occidit, omnibus spoliatur.

10. Si quis vulneratus aut qui vulnerat alium, aut perniciosus quocunque modo fuerit in curia, non a camerario aut richterio aut ab alio quocunque invadiatur.

11. Deprehensus in fornicatione solvit LXXII marcas.

12. Quandocunque cum mercibus vadit extra civitatem, solvit marcam piperis, chirotecas et calcaria.

13. Nullus extra curiam maneat, nisi per licentiam, soluta tamen eadem justitia.

14. Si quis in civili jure debet jurare solus, in curia jurat ipse unus; si ibi ipse unus, in curia ipse XXunus; si ibi ipse XXunus, in nostro jure ipse LXXIII.

15. Hospites conveniuntur coram nostro judice, cives ab hospitibus coram richterio vel camerario.

16. Ista sunt jura domestici: De reyfsne unum denarium accipit, de tyna unum, de pensa unum, de quolibet equo unum. Domestici interest fimum educere, et domus tecta et caetera custodire.

15.

De electionis Bohemiae principum confirmatione.

1126.

Anno 1126 conquestus est Otto coram rege Lothario, Soběslaum thronum principalem Bohemiae sibi hereditario jure debitum et ab omnibus Bohemiae primatibus designatum et sacramento confirmatum, occupasse per violentiam. Ad quae rex Lotharius his verbis dicitur usus esse:

Boemiae ducatus, sicut ab antecessoribus nostris didicimus, in potestate Romani Imperatoris ab initio constitit, nec fas fuit unquam electionem aut promotionem cujusquam ducis in terra illa fieri, nisi quam imperialis Majestas suae auctoritatis gratia initiaret, consummaret et confirmaret; unde, qui contra hanc constitutionem praesumere nisus est, nostrae Majestatis contemptorem esse, satis evidens est, nec tibi soli, sed et nobis, totique regno contumeliam non modicam esse irrogatam.

Soběslaus dux, audiens regem bella parare contra Bohemos nisi citius Soběslao depulso, Ottonem sibi ducem inthronizari consentiant, jamque cum valida manu Boemicis appropiare terminis, exercitu collecto festinavit ei occurrere ad castrum quod Chlumec dicitur, legatosque suos misit ad regem haec verba deferentes:

Haec dicit Sobeslaus: Discretionem tuam, bone Imperator, scire convenit, quod electio ducis Boemiae, sicut ab antecessoribus nostris accepimus, nunquam in Imperatoris, semper autem in Boemiae principum constitit arbitrio, in tua vero po-

state electionis sola confirmatio. Sine causa novae legis jugo nos constringere conaris. Scias, nos nullatenus ad id consentire, magisque pro justitia ie velle occumbere, quam injustis decretis cedere.

In acri pugna quae sequebatur, dux Otto vitam amisit exercitusque Lotharii regis prostratus est. Lotharius Soběslao omni haesitatione postposita, „per manum transdidit insigne ducatus, vexillum."

Cosmae Continuatores ad a. 1126.

16.

Literae Friderici I. imperatoris dignitatem regalem duci Vladislao II. impertientis.

1158 18. Jan.

Ducem Wratislaum II. pro servitiis imperatori Henrico IV. exhibitis coronam regiam ex concessione dicti imperatoris retulisse, constat. In conventu Moguntiae a. 1086 celebrato caesar omnibus sui regni optimatibus, ducibus, marchionibus, satrapis et episcopis assentientibus et collaudantibus ducem Wratislaum tam Bohemiae quam Poloniae praefecit et imponens capiti ejus manu sua regalem circulum, jussit archiepiscopum Treveriensem ut eum in sede sua metropoli Praga in regem ungat et diadema capiti ejus imponat.

Engilbertus Treverensis archiepiscopus, jussis obtemperans imperatoris, adveniens Pragam XVII. Kal. Julii inter sacra missarum solemnia regalibus fascibus indutum unxit Wratislaum in regem et imposuit diadema super caput tam ipsius quam ejus conjugis Suatavae, cyclade regia amictae. (Cosmas ad a. 1086).

Simili modo etiam Wladislaus II. coronam regalem adeptus est; Fridericus I. imperator perpendens egregia quae ei dictus dux et populus Bohemorum praebuerant, servitia, Wladislao jus circulum regalem gestandi concessit. Quod factum est in curia Ratisbonae mense Januario 1158 habita, uti aequalis illis temporibus auctor Vincentius canonicus Pragensis, in Chronico suo enarrat: „Eodem anno 1158 Wladislaus dux Bohemiae Ratisbonam ad curiam Imperatoris cum suis venit principibus, ubi D. Imperator ducem ob fidele ejus servitium coram omnibus suis principibus III. Idus Januarii regio ornat diademate et de duce regem faciens tanto exornat decore."

Quod factum Cosmae Continuatores fusius enarrant, his verbis: *Imperator jam anno MCLVIII. initiato, quid Boemico duci pro labore suo recompensationis exhibere debuisset, cum principibus regni consilium habuit. Dum igitur plures eorum assererent, dignum sibi videri, optimis muneribus auri et argenti juxta imperatoriam munificentiam ipsum remunerari de... imperator liberiori usus consilio, du... se accersitum hujus verb... alloquitur: „Virtutis tuae c... nobis optime complacui... tuae erga nos sincerit... o evidenter innotuit, ... devote et quam intim... mmo totius regni i... diligas statum, cum ... ecessitatibus et t... ipsius, tuorumque ... o objicere nunq... egregiam virtutem ... derantes ac di... nostram serenitat... incommutab... ipse volueris, te ... nostram liber...*

mea quod terram tuam auro et argento et omnium pretiosarum rerum copia scimus redundare, et nihil in talibus tibi rarum existere, accipe ex Dei gratia et nostra benevolentia, tibi quam tradimus, regni coronam, et regiae potestatis et honoris dignitatem in regno tuo." Et haec dicens, jussit proferri coronam auream gemmis pretiosis lapidibus mire adornatam, qua videlicet ipse imperator in summis festivitatibus uti ferebatur.

Ipsis quidem literis imperialibus annus MCLVII. est inscriptus, quod si caetera quae ibi suppeditantur indicia respexeris, errore factum esse intelliges, quod Dobnerus demonstrat commentatione quam inscripsit: Historischer Beweis dass Wladislaus zu Anfang 1158 zu Regensburg gekrönt worden ecc. (Abhandl. einer Privatgesellschaft. Prag. V. Bd. 1782).

Quae in hisce literis de censu Poloniae allegantur, ad ea quae tempore Brecislai I. a. 1054 stipulata sunt, respectum habent; eodem anno teste Cosma urbs Wratislaw et aliae civitates a duce Brecislao redditae sunt Poloniis, ea conditione, ut quam sibi tam suis successoribus quingentas marcas argenti et XXX auri annuatim solverent.

Literas Friderici I. Pulkavae chronico suo loco insertas reperimus; exemplar autem autographum in Archivo c. r. aulico Vindobonae servatur, ubi etiam diploma Caroli IV. imp. repositum est, quo illae confirmantur, datum Pragae VII. Idus Aprilis 1348.

C. In nomine sanctae et individuae Trinitatis.

Fridericus, divina favente clementia Imperator Romanorum augustus.

Cum tam lege naturae quam scripta bonum operari moneamur ad omnes, praecipue eos, qui in aministratione Imperii et rei publicae veraci consilio et indefesso laboris studio nobis assistunt, et pro gloria Imperii propaganda strenuissime decertando omnibus inimicorum incursibus et quibuslibet periculis sese objiciunt, specialis praerogativa honoris sublimare dignum duximus, ut de virtutum praemiis et gloriae corona diidere non debeant, qui legitime certaverint.

Noverit igitur omnium Christi imperiique nostri fidelium tam praesens aetas quam successura posteritas:

(I.) Qualiter nos Wadizlao, illustri et strenuissimo duci Boemorum, ob insignia servitii ac devotionis tam ejus, quam omnium Boemorum merita, honoris insigne quo avus et ceteri progenitores ejus, duces Boemiae, beneficio imperialis excellentiae ceteris ducibus praeeminebat, circulum videlicet gestandi concessimus, et per eum omnibus successoribus suis in perpetuum.

(II.) Decernimus itaque et inrefragabili lege statuimus, ut liceat praefato duci Boemiae Wadizlao illis temporibus, quibus nos coronam et diadema gloriae portamus, in Nativitate Domini videlicet, et in Pascha, et in Penthecosten circulum portare, et amplius in festivitatibus videlicet Sancti Venzelai et Sancti Adelberti, eo quod illas solempnitates propter patronos suos majori reverentia et celebritate tota Boemia veneretur.

(III.) Sicut itaque celebratio et impositio coronae nostrae non debet fieri nisi per manus archiepiscoporum et episcopo-

rum: ita praefato duci Boemiae a nullo hominum circulus imponatur, nisi a dilecto nostro Daniele venerabili Pragense Episcopo, Johanne Olomucense episcopo, eorumque successoribus.

(IV.) Quod si forte Olomucensis defuerit, nichilominus Pragensis pro sede et dignitate excellentiori vices compleat amborum. Similiter autem Olomucensis, si forte Pragensis defuerit.

(V.) Ad haec praedicto duci Boemiae et successoribus ejus addimus et concedimus censum de terra Poloniae, quem antecessores ejus, duces Boemiae, a Polonia retro temporibus accipere solebant.

Ut autem haec nostra donatio et constitutio supra nominato duci Wadizlao carissimo nostro ejusque successoribus, omni tempore rata et inconvulsa permaneat, praesentem inde paginam conscribi et sigillo nostro insigniri jussimus, adhibitis idoneis testibus, quorum nomina haec sunt: Eberhardus Salzburgensis archiepiscopus, Wicmannus Magdeburgensis archiepiscopus, Hertvicus Ratisponensis episcopus, Eberhardus Bambergensis episcopus, Cuonradus Pataviensis episcopus, Otto Frisingensis episcopus, Daniel Pragensis episcopus, Heinricus dux Austriae, Fridricus dux Suevorum, Ludevicus lantgravius Duringiae, Adebertus marchio Saxoniae, Otto marchio Missenensis, Otto et Fridricus palatini comites.

Signum Dom. Friderici Romanorum imperatoris invictissimi.

Ego Rainaldus cancellarius vice Arnaldi Magonti i archiepiscopi et archicancellari recognovi. Dat. Ratisbonae XV. Kal. Febr. indictione V. anno dominicae incarnationis MCLII, regnante domino Fridericho VI. Rom. Imperatore gloriosissimo, anno regni ejus VI., imperii vero III.

17.

Privilegium Theutonicorum in suburbio Pragensi manentium.

Cc. 1178.

Prima in terra Bohemia Theutonicorum colonia, de qua memoriae proditum est, erat in suburbio Pragensi, in regione ecclesiae Sti Petri contigua, nunc Poříč dicta. Num Theutonici quos Spitigneus II. principatum adeptus a. 1055 e Bohemia excedere jussit (quotquot inventi sunt de gente theutonica sive dives si e pauper sive peregrinus, omnes simul in tribus diebus jussit eliminari de terra Boemia. Cosm.) jam in suburbio habitaverint, parum quidem constat; at certum est, eos sub Vratislao II. (1061—1092), Spitignei in principatu successore, secundum legem et justitiam suam Pragae vixisse; in pri-

vilegio enim, quod allegamus, haec verba leguntur: „Concedo eisdem Theutonicis qui manent in suburbio Pragensi, vivere secundum legem et justitiam Theutonicorum, quam habent a tempore avi mei, regis Wratislai.“ In literis Laetam Curiam spectantibus, aetate Bořivoji II. ducis (1100—1107) judex Theutonicorum „richterius“ commemoratur.

Temporibus ducis Soběslai II., „principis“ dicti „rusticorum,“ (1173—1178) colonia Theutonicorum magnitudine satis creverat, jam enim plurium vicorum mentio fit (per vicos Theutonicorum); qui dux liberam eorum conditionem singulari confirmavit privilegio, quod literis Wenceslai I., Premislai II., Joannisque regis insertum reperitur.

1. Ego Sobislaus dux Boemorum, notum facio omnibus praesentibus et futuris, quod in gratiam meam et defensionem suscipio Theutonicos, qui manent in suburbio Pragensi, et placet mihi, quod sicut iidem Theutonici sunt a Boemis natione diversi, sic etiam a Boemis eorumque lege et consuetudine sint divisi.

2. Concedo itaque eisdem Theutonicis vivere secundum legem et justitiam Theutonicorum, quam habent a tempore avi mei, regis Wraczlai (Wratizlai).

3. Plebanum, quem ipsi libenter eligerint, ad ecclesiam eorum concedo, et judicem similiter, et episcopus petitioni eorum nullo modo contradicat.

4. Debent jurare septem manibus pro furto vel pro eo, quod dicitur n a d w o r é.

5. Ad nullam expeditionem pergere debent, nisi sit pugnandum pro patria.

6. Si dux est extra Bohemiam in expeditione, tunc debent Theutonici Pragam custodire circa quamlibet valvam cum duodecim scutis.

7. De homicidio judicare pertinet ad principem, pro quo scil. homicidio solvantur principi decem talenta denariorum Ratisbonensis monetae, vel dextra manu interfectoris, vel secundum gratiam ordinetur.

8. Qui pacem inter eos fregerit, decem talenta principi solvat, qui reus est.

9. Si causam habet Boemus cum Theutonico, quae testibus debeat comprobari, Boemus habeat erga Theutonicum Theutonicos duos et unum Boemum, fideles omnes.

10. Similiter, si causam habet Theutonicus cum Boemo, tunc Theutonicus habeat erga Boemum duos Boemos et unum Theutonicum, sed fideles.

11. De Romanis et Judaeis similiter.

12. Item, si Boemus vel Romanus vel quiscunque inculpaverit Theutonicum, tunc camerarius summus debet mittere nuncium suum ad judicem Theutonicorum, et ipse judex Theutonicorum judicabit causam illam, et ibi nihil plus pertinet ad camerarium.

13. Et etiam concedo Theutonicis, quod liberi sint ab hospitibus et peregrinis et advenis. Noveritis, quod Theutonici liberi homines sunt.

14. Quicunque advena vel hospes, de quacunque terra veniens, cum Theutonicis voluerit manere in civitate, legem et consuetudinem Theutonicorum habeat.

15. Furtum si ad Theutonicum est, debet excipi praesente judice Theutonicorum.

16. Si fur Theutonicus est, tunc princeps eum judicabit.

17. Si fur in nocte capitur, suspenditur. Si in die capitur, excoriatur in publico et civitatem abjuravit; postea si capitur, suspenditur.

18. Quidquid faciunt Theutonici, non capiuntur, nec in carcerem ponuntur, si habuerint fidejussores vel domum propriam.

19. In quacunque re culpabiles erunt vel rei Theutonici, nihil damni vel verecundiae patiantur eorum pueri et uxores.

20. Si per vicos Theutonicorum aliquis iret in nocte et facem non habuerit, si ille occiditur, Theutonici sint inculpabiles.

21. Si falsa moneta vel ferra inventa fuerint in cista Theutonici, reus est ille, cujus est cista. Si vero in curia vel in domo inveniuntur, inculpabilis est, cujus est domus vel curia, propter iniquos et malignos homines, qui talia solent projicere in domos vel in curias.

22. Si furtum equi apud Theutonicum fuerit recognitum, ille qui equum cognoscit, praesens (primus) jurabit, se amisisse equum furtive; postea Theutonicus jurabit, stans in circulo facto cum gladio in terra, se non furatum esse equum vel rem illam, sed emisse et se non congnoscere illum venditorem vel domum (dominum) ejus.

23. Nusquam jurare debent Theutonici, nisi ante ecclesiam Sti. Petri, nisi principis sit mandatum.

24. Si taberna occulta fuerit in domo Theutonici inventa, ipse dominus domus capiatur praesente judice Theutonicorum vel ejus nuncio, et nullus alter.

18.

Definitio terminorum inter Austriam et Bohemiam.

1179. I. Jul.

Regio Vitoradensis, quae ex Vitoradi civitate (nunc Weitra vocata) nomen traxit, ad fontes fluvii Lužnic posita, antiquitus Bohemiae pars fuit;

jam anno 857 scribitur de comitibus Francorum: „In Boemannos missi civitatem Wiztrachi ducis occupavere.“

Quae regio quum silvis maximis esset consita, accidit, ut nec posteriori aetate quum dicionis bohemicae esse desiisset, confinia Bohemiae et Austriae satis constarent. A. 1176 Soběslaus II. dux hac de re controversiam cum Austriae duce movit, quae in bellum satis grave exarsit. „Anno 1076 Sobieslaus instinctu Boemorum, missa legatione ad ducem tunc Austriae Henricum nomine, quaestionem movet de terris super magnam et finalem silvam cultis, quam mediam et interjacentem silvam Boemi dicunt esse totaliter suam, Austriacis e contra affirmantibus, quod ad eos pertineat ex parte sua, sicut nad nos ex nostra ecc.“ (Chron. Sil.). Anno tandem 1179 Fridericus I. imperator in curia apud Egaram celebrata sententiam de confiniis tulit, suntque ii limites terminati, qui in literis quas hicce allegamus, constituuntur. Clarior fit haec definitio et ad intelligendum apertior diplomate, quo Fridericus I. Bohemiae dux bohemicam partem regionis Vitoradensis Hadmaro de Chuenring veluti beneficiariam dedit (Rauch. scr. rer. Austr. II. p. 207, Erben Reg. I. 385). Etiam saeculo XIII. Henrico seniori de Chuenring cognomen slavicum župano fuisse legimus (Dominus H. senior Chunring de Weitra dictus Supan. Zwettler Stiftungsbuch). Nec XVIII. quidem saeculo limites Bohemiae atque Austriae iis in finibus satis fuisse determinatos, testatur Meiller (Reg. Babenb. 234); dein usque ad hunc diem pars antiquae regionis Vitoradensis nunc cum Austria inferiori contributae incolas habet Bohemos, et quidem in pagis: Rabšach (Rottenschachen), Lomy (Brand), Schwarzbach, Německé (Beinhöfen), Halamky (Witschkoberg), Trpnouze (Tannenbruck), Krabonoš (Zuggers), Nová Ves (Erdweis, Hlinná), Gundšachy.

(Rauch Script. rer. Austr. II. 205. — Hormayr Öst. Archiv 1829 p. 631 — Boček Codex I. 326. — Meiller Reg. Babenb. — Erben Reg. I. 367.)

In nomine sanctae et individuae Trinitatis.

Fridericus, divina favente clementia Romanorum imperator augustus.

Ad imperatoriae dignitatis spectare dignoscitur vigilantiam, eis quae ad pacis et justitiae observationem conducunt intendere, et seditionum occasiones prudenti cautela praecidere. Nihil vero reperitur efficacius magnas lites suscitare, quam viros potentes suae potestatis et proprii dominii terminos ignorare vel ultra debitum extendere.

Ea propter agitatam diu inter duces Boemiae et Austriae de suorum terminis ducatuum controversiam, dignum duximus tandem amputare, et utrique ducatui jurisdictionis suae terminos certis limitibus assignare.

Evocatis ergo ad nostrae majestatis praesentiam eorundem ducatuum possessoribus, consanguineis nostris, Leupoldo scilicet duce Austriae, et Friderico duce Boemiae, sic ex consilio principum Imperii nostri in curia nostra apud Egaram eosdem ducatus disterminavimus, et institutis publice metis distinximus, ut haec distinctio prudentibus et majoribus utriusque terrae tamquam omnino congrua placeret, et eam uterque assensu placido approbaret, ipsamque sibi et successoribus suis perpetua lege servandam reciperet, et ambo juri, quod secundum anno-

tatam contentionem super hac causa in alterutrum habere videbantur, spontanea et manifesta resignatione abdicarent.

Ne super his ergo deinceps oriatur ambiguitas, ob firmam definitae rei cognitionem et memoriam nomina et situs terminorum eorundem praesenti pagina fecimus annotari.

In superiori itaque parte utriusque terrae, Boemiae scilicet et Austriae, terminus est mons, qui dicitur Altus; ab illo monte terminus dirigitur usque ad concursus duorum rivulorum, quorum unus vocatur Schremelize, alter Luuzenize; inde porrigitur usque in proximum vadum, quod est juxta Segor; ab illo vado recta aestimationis linea terminus idem extenditur usque ad ortum Postice (Gestice) fluminis; ab ortu vero ejusdem fluminis usque in Ugruch (urgrube).

Hanc ergo praedictorum ducatuum disterminationem auctoritate imperiali confirmamus, et omni deinceps aevo ratam haberi statuimus, praecipientes sub poena imperialis gratiae, ut nullius unquam praesumptione violetur; et si quis eam infringere attentaverit . . . . . centum libras auri, medietatem fisco regio et medietatem injuriam passo componat, irrita tamen ipsius praesumptione.

In cujus rei argumentum praesens privilegium jussimus conscribi et majestatis nostrae sigillo roborari, annotatis testibus, qui huic interfuerunt ordinationi, qui sunt: Cuno Ratisponensis episcopus, Diepoldus marchio de Vohenburc, Fridericus et frater ejus Henricus burggravii Ratisponenses, Conradus comes de Bilstein, Otto minor, palatinus de Vitelinesbach, Rudolphus comes de Phullendorf, Cunradus burggravius de Nuerberch, Otto de Lengenbach, Diepoldus comes de Lechsegmund, Cunradus de Bokesberch, Rupertus de Durna, Heinricus de Altendorf et frater ejus Fridericus, Diepoldus de Luzzenberc, Otto de Ashein, Rudiger de Minndebach, Otto comes de Moravia, Bohut Boemus, Pillunc de Tudeliep et frater ejus, Primezla marggravius de Moravia, Albertus Trozenei, Udalricus de Sizengou et alii quam plures.

Actum dom. Friderici, Romanorum imperatoris invictissimi.

Ego Gotfridus cancellarius vice Christiani Moguntinensis archiepiscopi et totius Germaniae archicancellarii, recognovi.

Acta sunt haec anno Dominicae incarnationis millessimo centesimo septuagesimo nono, indictione XII. apud Egram. Regnante domino Friderico Romanorum imperatore gloriosissimo, anno regni ejusdem vigesimo octavo, imperii autem XXV. Et datum in civitate Magdeburg in kalendis Julii mensis feliciter. Amen.

19.

Privilegium super libertate episcopi Pragensis.

1182.

A. 1182 controversia inter episcopum Pragensem, Henricum, gentis Premyslidarum, et inter Fridericum ducem ad judicium Friderici I. imperatoris delata est. Vocabatur autem in controversiam, num episcopi Pragenses capellani sint ducum Bohemiae? Advocatus episcopi erat marchio nomine Dedo, vir eloquentissimus, qui pro episcopo agens contra ducem, dum multas ab eo expostularet injurias, fertur ille ita respondisse per procuratorem suum: Cum sit, inquit, omnibus notum, Pragensem episcopum meum fore capellanum, sicut omnes praedecessores sui patrum et avorum meorum fuerunt capellani, decernite, quaeso, si liceat ei agere contra dominum suum, vel si tenear ex aequo respondere capellano meo? Quod dictum statim est ab omnibus contradictum, maxime ab archiepiscopis et episcopis, decernentibus, quod Pragensis episcopus more Teutonicorum episcoporum ab omni subjectione ducis debeat esse liberrimus, soli tantum imperatori subjectus, cujus imperii est princeps, cujus visitat curias, a quo suscipit sceptrum et investituram.

Super qua libertate petivit episcopus accepitque sacrum pragmaticum h. e. regale privilegium, aurea bulla munitum.

Scribit autem Chronographus Siloensis, harum rerum relator, privilegium illud diebus illius episcopi multum valuisse, postea vero nihil. Gerlachus porro in Chronico suo ad a. 1197 de Daniele episcopo haec refert: Daniel episcopatu investitus flexo poplite fecit ominium duci Wladislao, in praejudicium antiquae liberatatis et in derogationem privilegiorum imperialium quae investituram Pragensis et Olomucensis episcoporum ad imperatorem pertinere, sed et Pragensem episcopum principem fore testantur imperii, quod usque ad istum episcopum antiquitas transmisit, sed in isto periit.

Contextus ipsius privilegii ignotus manet.

20.

Literae Innocentii III. papae super privilegiis regni Bohemiae.

1204. 15. Apr.

Notum est, Premyslaum I. qui et Otacarus, a Philippo Romanorum rege dignitate regia esse ornatum, quod factum est anno 1198, simulac Philippus ipse insigne regium accepit. „Et venientes Moguntiam, ibi Philippus consecratur in regem Romanorum, simul et ducem nostrum creat regem Bohemiae.“ (Gerlach. Chron. 1198.) „Quem — Premyslaum — in praesentia sua consecratum, Bopardiae coronari consentit“ (Godefrid. Coloniensis Chron.).

Simul Philippus privilegio, quo gravissima jura continebantur, novum regem donavit, qua de re edocemur literis a Friderico II. imp. a. 1212 datis, quibus privilegium illud est insertum (vid. n. 24.).

At Premyslaus Philippi causa deserta ad societatem Ottonis, cujus partibus etiam sedes apostolica favebat, sese applicuit. Quam ob rem Innocentius III. papa privilegia regni Bohemiae novissime ab Ottone approbata auctoritate apostolica confirmavit.

(Brequigny et Du Theil. II. 488.).

(Regestum).

Sic sibi spiritualis et materialis gladius mutuae mutuant subventionis auxilium et vicissim communicant vires suas, ut defectus ope vicaria suppleant et uterque alterius perficiat imperfectum. Decet enim ut sibi ad invicem suffragentur et apud eos qui gladium spiritualem non timent, jus ipsius armis gladius materialis alleget, et spiritualis temporali, cum necesse fuerit, auctoritatis suae robur impendat et tribuat super his quae minus essent valida sine ipso, valorem. Cum igitur carissimus in Christo filius noster illustris rex Otto, in Romanorum imperium electus, jura et privilegia, quae ab antiquo tibi et tuis praedecessoribus ab imperatoribus fuere concessa, suo tibi duxerit privilegio confirmanda, et tam libertates, quam terras et castra et alia tibi concesserit, ut dispositioni regiae auctoritatis pontificatus accedat, concessiones ipsas, sicut ad honorem tam ecclesiae quam imperii sunt, auctoritate apostolica confirmamus etc. Nulli ergo etc.

Dat. Laterani XVII. Kal. Maji.

21.

Literae Innocentii III. papae super regali dignitate Premyslai I.

1204. 19. Apr.

Altero diplomate Innocentii III. Premyslaus I. Otacarus regia dignitate esse agnoscitur et quod ei tum primum ex parte sedis apostolicae contigit, rex appellatur. Interea Premyslaus jam anno 1203 ab Ottone corona regia ornatus est: „Boemus fidelitate promissa ab Ottone coronatur et in festo S. Bartholomaei ap. a Guidone ecclesiae Romanae legato, apud Mersburg in regem solempniter consecratur“ (Godefrid. Coloniensis Chron.).

(Brequigny VII. 49.)

Innocentius servus servorum Dei.

Illustri . . . regi Bohemorum, salutem et apostolicam benedictionem.

Licet ante tuae promotionis tempora multi fuerint in Bohemia regio diademate insigniti, nunquam tamen potuerunt a praedecessoribus nostris, Romanis pontificibus, obtinere, ut reges eos in suis literis nominarint. Nos quoque tum praedecessorum nostrorum vestigiis inhaerentes, tum considerantes sollicite, quod a nobili viro Philippo duce Sueviae, te feceras coronari, qui cum coronatus legitime non fuisset, nec te, nec alium poterat legitime coronare, regem te hactenus non duximus nominandum.

Verum cum ad commonitionem apostolicae sedis et nostram relicto duce Sueviae ad charissimum in Christo filium nostrum, illustrem regem Othonem, in Romanorum imperatorem electum, te converteris, usus consilio saniori, et ipse habet te pro rege, tam intuitu precum ejus, quam tuae devotionis obtentu, regem te de cetero reputare volumus et vocare.

Tu igitur taliter gratiam tibi factam agnoscas, et sic ingratitudinis vitium studeas evitare, ut tua devotio mereatur, quod et gratia tibi detur ex gratia, et data gratis perpetuo conservetur, provisurus attentius, ut quanto citius poteris, ab eodem rege Othone te facias sollemniter coronari.

Datum Laterani XIII. Kalendas Maji, anno septimo.

22.

Jus Theutonicorum in villis concessum.

Cc. 1204.

Wladislaus marchio Moraviae, fratribus ordinis S. Joannis Hierosolymitani contulit libertatem, ut eis in villas suas vocare liceat quos voluerint vocatique ut jure Theutonicorum utantur.

Originale hujus privilegii, ab Innocentio III. papa 24. apr. 1206 confirmati, in archivo Melitensium Pragae servatur.

In nomine sanctae trinitatis et individuae unitatis. Ego Watizlaus Dei gratia marchio Moraviae. Cum in praesenti laus sit principum et gloria, quotiens religiosorum bona libertate gaudent et sumunt incrementa, inde tamen post hujus vitae cursum eorum perpetuantur tituli et fulget memoria, eo quod pro libertate ad momentum concessa datur libertas perpetua, et pro tantillo semine redditur fructus cum usura. Cum igitur inclytae memoriae pater noster, illustris rex Boemorum, religiosas domos libenter fundaverit et semper provexerit: tenentur filii industrii boni patris imitari vestigia et suis post se successoribus pietatis relinquere exempla.

Noverint itaque tam praesentes quam futuri, quod ego Watiszlaus, marchio Moraviae, fratribus domus hospitalis Sancti Johannis Baptistae tantam in principatu nostro contulimus libertatem, ut liceat eis in quascunque hereditates suas locare quos voluerint, ita ut vocati jure Theutonicorum quiete et sine vexatione utantur. Exactiones in tributo terrae et omnes alias ad usus nostros spectantes indulgemus, sed habeant in omnibus, sicut habent Theutonici, securam libertatem, jus stabile et firmum, secundum quod fratres cum eis ordinaverint.

Ut autem istud futuris temporibus ratum et inconcussum permaneat, fecimus hanc paginam nostro sigillo insigniri et multis testibus, quorum nomiua sunt subscripta, muniri. Quicunque autem in praesenti vel in futuro fratres super hoc turbaverit, Deum, cujus sunt servi, cum beato Johanne et omnibus sanctis sibi sentiat adversum.

Isti sunt testes: Ruobertus episcopus Olomucensis, Vulcech camerarius, Detrich Grutowich, frater ejusdem Sdislaus, Vers, Prebor Onsouic, Veliz, Ratibor, Oldrich Oldrichouich, Smil Ondrejouich, Vyssata, Sdon, Turata cum filio.

Ut autem praemissa rata permaneant, ego Robertus, Olomucensis episcopus, ex petitione D. marchionis auctoritate omnipotentis Dei et sanctorum apostolorum Petri et Pauli et nostra quemcumque super hoc fratres hospitalis turbantem excommunicavimus, ad horum testimonium praesenti scripto nostrum sigillum inprimentes et per omnia supradicta confirmantes.

23.

Privilegium episcopatus Olomucensis.

1206.

Hujus privilegii originalia duo exstant, quorum primum in archivo archiepiscopali Cremsirii, alterum in archivo capituli Olomucensis asservatur. Innocentius III. papa libertates et immunitates ecclesiae Olomucensis a Premyslao rege hoc privilegio concessas confirmavit, privilegium ipsum literis suis, Romae apud S. Petrum VI. Idus Januarii 1207 datis et in archivo capituli Olomucensis reconditis, inserendo.

(Boczek Dipl. II. 31, 32.)

In nomine sanctae et individuae Trinitatis.

Ego Premyssl Dei gratia rex Boemorum tertius.

Venerabili episcopo Olomucensi Ruberto suisque successoribus et Olomucensi ecclesiae in perpetuum.

Cum regiae dignitati cedat ad gloriam, quotiens sanctam veneratur et sublimat ecclesiam, nostrae placuit serenitati, ejus providere necessitati ita, ut nostrae benignitatis experiatur beneficia et nobis inde proveniant divini muneris emolumenta.

Nouerit itaque tam praesens aetas quam futura posteritas,

1. quod antiqua Olomucensis ecclesiae renovantes privilegia omnes possessiones ejus habitas vel habendas, sive sint in Boemia sive in Moravia, ab omni genere tributorum, vectigalium, collectarum, aliarumque omnium exactionum esse absolutas decrevimus, adjicientes, ut nullus pro castrorum aedificatione vel raedificatione sive pro aliqua ingruenti expeditione,

secundum quod in antiquis continetur privilegiis, homines episcopatus et ecclesiae audeat inquietare.

2. Jus quod datur pro capite sive pro fure vel pro swod principi vel ejus inbeneficiatis, venerabili patri nostro Ruberto episcopo et ejus successoribus et ecclesiae concessimus perpetuo obtinendum.

3. Hoc statuentes de fure, si in maleficio fuerit deprehensus, manens in praediis ecclesiae, sive capiatur et coram iudicio convincatur, ejus bona furis remaneant, ipse vero secundum quod placuerit principi, puniatur.

4. Si vero homines episcopatus et ecclesiae in aliquo coram judicio culpabiles inveniuntur, nec nobis nec judicibus nostris, curialibusque vel inbeneficiatis aliquid inde proveniat utilitatis, sed apud episcopum et ejus successores culpae perseveret satisfactio, nisi in quo tenetur satisfacere adversario.

5. Cetera ut omnia breviter comprehendamus, omne jus quod spectat ad usus principum, eis remittimus, ut plena et perfecta gaudeant libertate, nec ullus ejus novas conditiones audeat inponere vel eorum jura mutare.

6. Villam Cromezir cum foro et omni jure suo, quam quasi episcopo Olomucensi obligatam praecedentium principum fatebatur invidia, cum felicis memoriae Johannes episcopus (eam, ut coram nobis probatum est) a reverendo patre nostro Ruberto, qui in praesentiarum est decimus, a principe Moraviae Ottone nigro pro CCC marcis emerit, ab omni impetitione nostra et successorum nostrorum absolvimus, sanctientes, quod episcopus Olomucensis et ejus successores plenam in ea habeant omni impedimento remoto, pro velle suo disponendi facultatem.

7. Cum autem omni juri divino contraria inoleverat consvetudo quod decedente episcopo bona illius in usus principum vendicabantur, visum fuit nostrae pietati, istam abolere abusionem, hoc decernendo, quod ultima fata decedentis episcopi ecclesiae non cedant ad detrimentum, cum ejus patroni beatus Petrus apostolus et Paulus et felix martyr Wenceslaus aput Deum vivant in aeternum. Decedente ergo episcopo omnia episcopatus et ecclesiae bona sub manu decani et praepositi ecclesiae illius integra ejus successori reserventur, nec aliquis ea audeat occupare et minuere vel in usus principum vendicare.

8. Contigit etiam, quod ab antiquis temporibus ecclesia illa praeposito carebat; unde visum fuit patri nostro Ruberto in ea praepositum ordinare, qui fratribus illius ecclesiae debito modo provideret et eorum necessitati responderet. Sed cum deceat regiam manum ubique pluere beneficia, praepositurae illi cancellariam nostram cum villa, quae vocatur Uherchi, ad

quam decimus denarius cum decima aratrorum nostrorum spectat, et omnium rerum ad utilitatem nostram pertinentium contulimus, interdicentes ut nullus haec audeat inmutare.

9. Libertatem etiam in episcoporum electione, quam quidem principes inpedire solebant, canonicis ipsius ecclesiae secundum jura canonum libere et absolute concedimus et ne in posterum irritetur, prohibemus.

Ut autem haec omnia rata et inconcussa permaneant, hanc nostrae serenitatis paginam nostro sigillo fecimus roborari et a venerabili patre nostro Ruberto in die Paschae publice excommunicari. Si quis autem contra hanc nostram venerit constitutionem, rerum suarum gravi multetur dispendio, et Deum cum sanctis suis sibi adversum in extremo sentiat judicio.

Hujus rei sunt testes: Walterus decanus Olomucensis et archidiaconus Znoemensis, Radosslaus archidiaconus Olomucensis, Bozko archidiaconus Prerowensis, Esau archidiaconus Brecizlauensis, Hermanus abbas Gradiscensis, Arnust camerarius, Willalmus Usszich, Zlauko, Bogusslaus Odoleni, Boguta et Henricus frater eius judex Olomucensis, Medlo castellanus Olomucensis, Sudomirus, Petrus ross, Predbor hebky, Sdisslaus Grutowich, Sudiwoy, Donatus, Sulizlaus cum filio Slawata, Johannes cum fratre Hren, Odolen, Rohhche, Radosslaus, Pribizlaw swarouich cum fratre Sdislao, Semizlaus cum filiis, Kohhanus, Budisslaus, Pomnen Jarognewich, Bludo, Doben cum fratre Nedamiro, Jacobus, Lutek, Zbrazlaw, Weliz, Velen, Buz, Bicen, Rathmir, Predbor cenakovich, Voysslaw, Sezema, Luder, Neplah, Skyrben, Sudek, Sobehyrd de Clobuch, Voyteh cum fratre Domamiro, Smil, cum fratre Andrea, Gron, Ondrejek, Boruth filius Wok, Prebor filius Bun, Stanimir filius Wlassin. Canonici Olomucenses: Wratek, Vtessen, Zbignew, Andreas, Chuzcray, Bogusslaus, Petrus, Jacobus, Ziffridus, Stephanus.

Acta sunt haec in Olomuc. Anno ab incarnatione domini Millesimo CC. VII. (sic.) Datum per manus Rappotonis notarii.

24.

Friderici II. imp. privilegium super libertatibus regni Bohemiae.

1212. 26 Sept.

Inter eos qui a. 1211 primi elaborarunt, ut Fridericus II. imperator crearetur, Premyslaus I. rex Bohemiae in tantum enituit, ut Fridericus eum praemiis amplissimis afficeret. Ante cetera omnia publice literas dedit, quibus et confirmavit Philippi regis privilegium a. 1198 Boemiae datum

(vide n. 20.) et complura alia jura concessit. Hae literae per se gravissimae inter privilegia terrae custodiebantur, atque illae erant, quarum auctoritate posterioribus temporibus regni immunitas libertasque saepenumero defendebatur. In indice privilegiorum terrae in arce Karlstein repositorum primum locum tenent sub inscriptione. „Na svobody země české privilegia" (privilegia, quae libertates terrae Boemiae respiciunt).

Literae autographae ex arce Karlstein in tabularium c. r. aulicum Vindobonam sunt translatae, ubi ad hunc usque diem asservantur. Totae autem receptae sunt in diploma Caroli IV. imperatoris, datum VII d. Aprilis 1348.

Fredericus divina favente clementia Romanorum imperator electus et semper augustus, rex Siciliae, ducatus Apuliae et principatus Capuae.

Cum decor et potestas Imperii nostrum praecesserit statum, ut non solum ceterorum principum dignitates, verum etiam sceptra regalia a nostra conferantur Majestate, gloriosum reputamus et magnificum, quod in tanto nostrae largitatis beneficio et aliis crescit regiae dignitatis augmentum, nec ob hoc eminentia nostra aliquod patitur detrimentum. Inde est, quod nos attendentes praeclara devotionis obsequia, quae universa Boemorum gens ab antiquo tempore Romano exhibuit imperio, tam fideliter quam devote, et quod illustris rex eorum Ottacharus a primo inter alios principes specialiter prae ceteris in imperatorem nos elegit, et nostrae electionis perseverantiae diligenter et utiliter astiterit, sicut dilectus patruus noster piae memoriae rex Philippus omnium principum habito consilio per suum privilegium constituit,

(I.) Ipsum regem constituimus, confirmamus, et tam sanctam et dignam constitutionem approbamus.

(II.) Regnumque Boemiae liberaliter et absque omni pecuniae exactione et consueta curiae nostrae justitia sibi suisque successoribus in perpetuum concedimus.

(III.) Volentes ut quicumque ab ipsis in regem electus fuerit, ad nos vel successores nostros accedat, regalia debito modo recepturus.

(IV.) Omnes etiam terminos qui praedicto regno attinere videntur, quocumque modo alienati sint, ei et successoribus ejus possidendos indulgemus.

(V.) Jus quoque et auctoritatem investiendi episcopos regni sui, integraliter sibi et heredibus suis concedimus, ita tamen, quod ipsi ea gaudeant libertate et securitate, quam a nostris praedecessoribus habere consueverunt.

(VI.) De nostrae autem liberalitatis munificentia statuimus, quod rex praedictus vel heredes sui ad nullam curiam nostram venire teneantur, nisi quam nos apud Babenberc vel Nurenberc celebrandam indixerimus, vel si apud Merseburc curiam celebrare decreverimus, ipsi sic venire teneatur.

(VII.) Quodsi dux Poloniae vocatus accesserit, ipsi sibi ducatum praestare debeant, sicut antecessores sui quondam Boemiae reges facere consueverunt.

(VIII.) Sic tamen, ut spatium sex ebdomadarum veniendi ad praedictas curias eis ante praefigatur.

(IX.) Salvo tamen, quodsi nos vel successores nostros Romae coronari contigerit, ipsius praedicti regis Ottachari vel successorum suorum relinquimus arbitrio, utrum ipsi trecentos armatos nobis transmittant, vel trecentas marchas persolvant.

Ad hujus autem constitutionis et confirmationis nostrae memoriam et robur perpetuo valiturum praesens privilegium per manus Heinrici de Parisius, notarii et fidelis nostri, scribi et bulla nostra aurea jussimus communiri. Anno, mense et indictione subscriptis.

Hujus rei testes sunt isti: Archiepiscopus Barensis, episcopus Tridentinus, episcopus Basiliensis, episcopus Constantiensis, episcopus Curiensis, abbas Augensis, abbas Sancti Galli, abbas de Wiceburc, Bertoldus de Nifphe, regalis curiae prothonotarius, comes Ulricus de Chiburc, comes Rudolphus de Habechesburc et landgrauius de Alsacia, comites Loduicus et Hermanus de Froburc, comes Warnerus de Hohenburc, Arnoldus nobilis de Wart, Rodulphus advocatus de Rapehteshiwilare, Rodulphus de Ramensberc, Albero de Thanehuse camerarius et alii quam plures magnates et nobiles et liberi, quorum testimonio hoc privilegium constat esse confirmatum.

Acta sunt hoc anno dominicae incarnationis Millesimo ducentesimo duodecimo, mensis Septembris, quintaedecimae indictionis, regni vero domini nostri Friderici illustrissimi Romanorum imperatoris electi et semper augusti, regis Siciliae quintodecimo.

Datum in nobili civitate Basiliensi per manus Ulrici prothonotarii VI. Kalendas Octobris feliciter. Amen.

25.

Donationes regi Bohemiae a Friderico II. imp. factae.

1212. 26. Sept.

Praeter jura et privilegia in superioribus literis perscripta Fridericus II. regem Bohemiae aliquot castris et regionibus Bohemiae confinibus donavit.

Literae autographae olim inter Bohemiae privilegia in arce Karlstein custoditae, nunc in archivo c. r. aulico Vindobonae asservantur.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Amen.

Fredericus divina favente clementia Romanorum imperator electus et semper augustus, rex Siciliae, ducatus Apuliae et principatus Capuae.

Ad extollendos regiae celsitudinis titulos eorum votis nos uberius acclinare decrevimus, quorum fidem et devotionem circa universa negotia nostra promovenda integram et inconvulsam certiori experientia didicimus. Dignum enim et honestum arbitramur fore, ut eorum qui promotioni nostrae ab exordio assistere non dubitaverunt, tanto solertius obsequiis respondeamus, ut etiam eorum exemplo plerosque alios ad favorem nostrum facilius allicere valeamus.

Nos itaque animadvertentes praeclara devotionis obsequia, quae illustris rex Boemorum Ottacharus intimo cordis affectu cum universa Boemorum gente hactenus nobis exhibuit ac etiam Domino largiente in perpetuum est exhibiturus, suis ad praesens in quantum possumus, respondere cupientes obsequiis, notum facimus tum praesentibus quam futuris,

(I.) Quod nos eidem regi Boemiae donamus et confirmamus ac in perpetuam possessionem tradimus proprietatem nostram Vlozze cum ministerialibus servis cujuscumque fuerint conditionis, omnique juris integritate quarumlibet possessionum, prout avus noster Fridericus, piae memoriae gloriosus Romanorum imperator augustus, emit a domina Adleida comitissa de Clewen.

(II.) Item donamus ei et confirmamus castrum, quod dicitur Svarcenberc, cum ministerialibus servis cujuscunque sint conditionis, omnique juris integritate quarumlibet possessionum, ut dictus avus noster emit a duce Henrico de Medelic.

(III.) Item donamus ei et confirmamus provinciam, quae Milin dicitur, cum Richenbach et omnibus pertinentiis suis.

(IV.) Item donamus ei et confirmamus castrum Lichtemstein cum omnibus pertinentiis suis.

(V.) Eidem etiam regi concedimus in pheodum ac confirmamus possessiones Mantile et Lue, cum omnibus pertinentiis suis.

(VI.) Praeterea castrum Donin cum suis pertinentiis donamus et confirmamus, si illud a marchione Missenense absolvere poterimus; si vero ipsum castrum absolvere non poterimus, quicquid tres ab eodem rege electi Imperii principes, qui tunc in gratia nostra fuerint, cum tribus supanis decreverint, facere satagemus.

Ut autem nostrae liberalitatis donatio, concessio et confirmatio majori innitatur robori, et evidentiore futurae successioni pateat veritate, praesens privilegium per manus Henrici

de Parisius, notarii et fidelis nostri, scribi et bulla nostra aurea jussimus communiri, anno et indictione subscriptis.

Hujus rei testes sunt: Archiepiscopus Barensis, episcopus Tridentinus, ep. Basiliensis, ep. Constantiensis, ep. Curiensis, abbas Augensis, abbas Sancti Galli, abbas de Wiceburc, Bertholdus de Nifphe, regalis curiae prothonotarius, comes Ulricus de Chiburg, comes Rudolphus de Habechesburc et landgravius de Alsatia, comites Ludvicus et Hermannus de Froburc, comes Warnerus de Hohenburc, Arnoldus nobilis de Wart, Rodulfus advocatus de Rapehteshiwilare, Albero de Tanehuse, Rodulphus de Kamesberc et alii quam plures.

Acta sunt haec anno Dominicae Incarnationis MCCXII mense Septembris, XVI. Indictionis, regni vero domini nostri Friderici illustrissimi Romanorum imperatoris electi et semper augusti, regis Siciliae XV.

Datum in nobili civitate Basiliensi per manus Ulrici viceprothonotarii sexto Kalendas Octobris feliciter. Amen.

26.

Donatio marchioni Moraviae a Friderico II. imp. facta.

1212. 26. Sept.

Wladislaus, qui et Henricus, marchio Moraviae, propter sua de Friderico II. merita duobus praediis ejusdem nominis, Mocran et Mocram, donatus est, quae ubi sita fuerint, ignoratur.

Literae autographae olim in arce Karlstein sub inscriptione: „Listy na zemi moravskú“ custodiebantur, nunc in archivo c. r. aulico Vindobonae asservantur.

In nomine Sanctae et individuae Trinitatis. Amen.

Fredericus divina favente clementia Romanorum imperator electus et semper augustus, rex Siciliae, ducatus Apuliae et principatus Capuae.

Cum decor et potestas Imperii nostrum praecesserit statum, dignum tamen ac honestum arbitramur fore, eorum votis uberius acclinare, quorum fidem ac devotionem circa universa negotia nostra promovenda integram ac inconvulsam certiori experientia didicimus. Inde est quod nos advertentes grata et praeclara devotionis obsequia, quae Henricus nobilis marchio Moraviae, hactenus tam fideliter quam devote nobis exhibuit, ac etiam domino largiente in antea est exhibiturus, suis ad praesens in quantum possumus respondere cupientes obsequiis: notum facimus tam praesentibus quam in aevum successuris,

Quod nos eidem marchioni et heredibus suis de nostrae liberalitatis munificentia concedimus et confirmamus Mocran et Mocram cum omni jure et pertinentiis suis, salvo servitio, quod inde curiae nostrae debetur.

Ad hujus autem confirmationis et concessionis nostrae memoriam et robur perpetuo valiturum, praesens privilegium per manus Henrici de Parisius notarii et fidelis nostri scribi et bulla nostra aurea jussimus communiri.

Anno, mense et indictione subscriptis.

Hujus rei testes sunt: Archiepiscopus Barensis, episcopus Tridentinus, episcopus Basiliensis, episcopus Constantiensis, episcopus Curiensis, abbas Augensis, abbas Sancti Galli, abbas de Viceburc, Bertoldus de Nifphe, regalis curiae prothonotarius, comes Ulricus de Chiburc, comes Rodulfus de Habechesburc et langravius de Alsatia, comes Lodvicus et Hermannus de Froburc, comes Warnerus de Hohenburc, Arnoldus nobilis de Wart, Rodulfus advocatus de Rapehteshiwilare et alii quam plures.

Acta sunt hoc anno dominicae incarnationis Millesimo ducentesimo XII, mense Septembris, quintaedecimae indictionis, regni vero domini nostri Friderici, illustrissimi Romanorum imperatoris electi et semper augusti, regis Siciliae, quintodecimo.

Datum in nobili civitate Basilea per manus Vlrici viceprothonotarii, sexto Kal. Octobr. feliciter. Amen.

27.

Confirmatio electionis Wenceslai I.

1216, 26. Jul.

Hujus diplomatis originale, cum bulla aurea appensa, olim inter privilegia regni Bohemiae in arce Karlstein, nunc in archivo c. r. aulico Vindobonae servatur.

Fredericus secundus divina favente clementia Romanorum rex semper augustus et rex Siciliae.

Si specialibus et expertis fidelibus et dilectis nostris gratiam facimus specialem, non est indignum, sed consonat omnimodis aequitati. Ea propter universis Imperii fidelibus tam praesentibus quam futuris imperpetuum notum esse volumus, quod misso ad praesentiam nostram Benedicto venerabili archidiacono Belinensi, exposuerunt celsitudini nostrae dilecti fideles nostri, Henricus marchio Moraviae et universitas magnatum et nobilium Boemiae, quod communi voluntate et assensu dilecti nostri Odacrii, illustris regis Boemiae, elegerunt in regem

eorum Vencezlaum, filium ipsius regis Boemiae primogenitum; propter quod Majestati nostrae attentius supplicarunt, ut electionem ipsius Vencezlai ratam haberemus et firmam, et eidem nostrum benignum impertiremur assensum.

Nos autem, quia votivae supplicationis hujus affectum ex magnae fidelitatis ardore novimus provenire, considerantes sinceritatem fidei et purae devotionis ipsius Odacrii, regis Boemiae, quam erga Majestatem nostrem hactenus habuisse dignoscitur, attendentes etiam obsequia filii sui Vencezlaii, dilecti sororii nostri, quae nobis et imperio fideliter poterit exhibere, de solita gratia nostra et consilio principum et magnatum imperii, qui tunc circa nos existebant, electionem praefatam ratam habemus et firmam, et concedimus eidem Venceslao totum regnum Boemiae, cum terminis et omni jure et honore ac rationibus eidem regno pertinentibus, sicut ipsum regnum pater suus et alii praedecessores sui, tam duces, quam reges, umquam melius tenuerunt et possederunt.

Mandamus itaque et firmiter statuimus, ut quaecunque persona ecclesiastica vel secularis hanc nostram confirmationem et concessionem infringere vel evacuare praesumpserit, mille libras auri puri componat, quarum medietas curiae nostrae, altera vero injuriam passis persolvatur.

Ut autem haec rata et firma in perpetuum perseverent, praesens privilegium scribi et bulla aurea typario nostrae Majestatis impressa praecepimus communiri.

Hujus rei testes sunt: Syffridus Augustensis episcopus, Vlricus abbas Sancti Galli, Cono abbas Elwacensis, Henricus abbas Campidonensis, Radulfus palatinus comes de Twingen, comes Hartemannus de Wirtenberc, comes Lodowicus frater ejus, Hermannus marchio de Baden, Hugo junior, palatinus comes de Twingen, comes Lodowicus de Ottyngen, Bertoldus de Nyphen, Anselmus de Justingen marescalcus, Walterus de Syph. pincerna et alii quum plures.

Ego Conradus Metensis et Spirensis episcopus, imperialis aulae cancellarius, vice domini Siffridi Mogunt. sedis archiepiscopi et totius Germaniae archicancellarii, recognovi.

Acta sunt haec anno dominicae incarnationis millesimo ducentesimo sextodecimo, septimo Kalendas Augusti, Indictione quarta. Regnante domino nostro Friderico secundo Dei gratia Romanorum rege semper Augusto et rege Siciliae. Anno romani regni ipsius quarto et Siciliae octavo decimo feliciter. Amen.

Dat. apud Vlmam, per manus Bertoldi de Nyphen, imperialis aulae prothonotarii. Anno mense et indictione praetitulatis.

28.

Compositio et concordia de statu ecclesiae in Bohemia.

1221—1223.

A. 1214 factus est episcopus Pragensis Andreas, ecclesiae Pragensis praepositus et regis cancellarius. Qui quum lapsis in Bohemia ecclesiae rebus consulere vellet, neque id per regem Premyslaum Otacarum I. efficere posset, Romam se contulit atque rem cleri bohemi summo pontifici Honorio III. tuendam tradidit. Secuta est disceptatio molestissima inter sedem apostolicam atque Bohemiae regem, quae per plures annos ducebatur, donec utraque pars depacta est die 2. Julii 1221 in monte Scac prope confinium Austriae atque Moraviae.

Literae hac de re scriptae atque in unum collectae efficiunt pactionem et concordiam, quae inter curiam Romanam et Bohemiae regnum convenit; sunt autem illae:

A) Literae Honorii III. papae universo clero Bohemiae datae, quibus notam facit compositionem et concordiam inter episcopum Pragensem ex una et procuratorem regis baronumque regni Bohemiae parte ex altera factam, ddo. 11. Januarii 1221 (quae leguntur insertae bullae ejusdem papae ddo. Signiae 22. Junii 1223, asservatae in archivo capituli Pragensis).

B) Literae Honorii III. papae, quibus legato suo, cardinali Gregorio praescribit formam cautionis a rege et baronibus praestandae, ddo. 23. Januarii 1221 (inclusae bullae supradictae).

C) Literae Premyslai I. Otakari regis et baronum, quibus rata habentur ea quae procurator eorum, mag. Joannes de Scacario, in curia Romana cum episcopo Pragensi pactus est, ddo. mens. Aprilis 1221 (itidem inclusae bullae supradictae).

D) Privilegium ecclesiae Pragensi a rege datum 2. Julii 1221 in monte Scac, cujus originale in archivo capituli Pragensis servatur, insertum quoque bullae Honorii III papae ddo. 11. Maji 1223, reconditae in eodem archivo, confirmatumque a Carolo IV. imp. literis datis quarto Idus Maji 1352. Sequuntur

E) Literae Premyslai I. Otakari, ddo. 10. Martii 1222 super immunitatibus monasteriorum (Originale duplum in archivo capituli Pragensis). Additur in fine

F) Formula literarum super immunitatibus ecclesiarum per Bohemiae regnum.

A.

Honorius episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis, abbatibus, praepositis, decanis et universis Clericis per Boemiam constitutis salutem et apostolicam benedictionem.

Quaestione super jurisdictione, decimis et aliis diversis articulis inter venerabilem fratrem nostrum Andream Pragensem episcopum et dilectum filium magistrum Johannem procuratorem illustris regis et baronum Boemiae, coram nobis diutius agitata, idem procurator regis et baronum nomine recognovit et dimisit episcopo eidem et ecclesiae suae omnem libertatem et omnem jurisdictionem, quae sunt ecclesiae Boemiae

sive de jure sive per privilegia sive per approbatam consuetudinem acquisitae, et specialiter illas, quas iste rex per privilegia sua ecclesiae jam dictae concessit, promittens quod de jurisdictione rusticorum ad ecclesias suae dioecesis pertinentium coram dilecto filio nostro G. sancti Theodori diacono cardinali, apostolicae sedis legato, vel alio, cui hoc committendum duxerimus, exhibebitur justitiae complementum. Dimisit etiam et recognovit memorato episcopo et ecclesiae Boemiae omnia spiritualia, institutiones, salvo patronorum jure patronatus, et destitutiones, correctiones et judicia clericorum et omnia alia spiritualia, inter quae visitationem intelligimus et volumus comprehendi, eo salvo, quod de Bolezlavensi, Melnicensi et Lutomericensi praeposituris exhibebitur justitiae plenitudo coram legato ipso vel alio, cui fuerit ab Apostolica sede commissum. De decimis vero promisit regis nomine ac baronum, quod plene ac integre solvent eas praefato episcopo et ecclesiae suae ac aliis ecclesiis et personis ecclesiasticis, sicut de jure debentur; justitia de populi decimis tam de praeteritis quam futuris coram eodem legato vel alio cui haec commiserimus facienda. Omnia quaeque privilegia tam Romanorum pontificum, quam imperatorum et regum Boemiae ac ducum vel aliorum ecclesiis concessa boemicis, si extant, restituentur eis, quorum fuisse noscuntur cum possessionibus, quae ad Pragensem et alias ecclesias et personas ecclesiasticas pertinere et esse ablatae noscuntur. Quodsi privilegia ipsius regis vel praedecessorum suorum non extant vel sunt forte deperdita, rex ante relaxationem sententiarum excommunicationis et interdicti, quae sunt in ipsum et barones ac regnum ejus prolatae, eidem restaurabit secundum tenorem quem dictus episcopus suo expresserit juramento. Si vero ea, quae non sunt sua vel praedecessorum suorum, sunt deperdita vel destructa, dabit operam bona fide, ut eadem restaurentur.

Pro his autem in perpetuum observandis ante relaxationem sententiarum ipsarum praestabitur ex parte regis et baronum sufficiens cautio secundum mandatum nostrum, quod legato fecimus saepedicto, qua praestita dictae sententiae relaxentur.

Nos autem habentes rata praedicta, ne quid eis desit ad robur plenariae firmitatis, de consilio fratrum nostrorum auctoritatem nostram adjecimus, decernentes ea in perpetuum valitura. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datae Laterani 3. Idus Januarii, Pontificatus nostri anno quinto.

B.

Honorius episcopus servus servorum Dei.

Dilecto filio Gregorio sancti Theodori diacono cardinali, apostolicae sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

Formam cautionis, quam a rege et baronibus Boemiae a te recipi volumus pro quaestione, quae inter ipsos et Pragensem episcopum super jurisdictione ac aliis articulis vertitur, tibi praesenti pagina duximus exprimendam. Rex et frater ac primogenitus ejus praestabunt corporaliter juramentum et sub certa poena dabunt fidejussores de regno et extra regnum. Majores vero barones regni praestabunt similiter pro se ac pro aliis juramentum, et nihilominus sub certa poena dabunt fidejussores in regno. Et si forsitan rex vel successores ipsius per se vel per submissos aliquos contravenerint et requisiti non emendaverint infra certum terminum, eisdem a te vel alio legato seu delegato sedis apostolicae assignandum; vel si barones vel successores eorum contravenerint per se vel etiam per submissos, et ipse rex vel successores ejus requisiti eos ad satisfaciendum infra certum terminum, sicut supra dictum est assignandum eisdem, non compulerint juxta posse: poena continuo committatur. Quodsi vel poenam solvere vel ea soluta satisfacere recusaverint: post primam vel secundam admonitionem excommunicationis in ipsos et in terram interdicti sententiae proferantur. Eadem lege servanda circa barones, qui fuerint in ipso negotio transgressores. Hanc autem cautionem convocatis episcopis vicinis et praelatis cum ea solemnitate recipies, quam ipsum negotium videris postulare.

Datae Laterani X. Cal. Februarii Pontificatus nostri anno quinto.

C.

Otacarus, Dei gratia rex, et barones Boemiae.

Universis praesentem paginam inspecturis salutem in Domino.

Universitati vestrae tenore praesentium facimus manifestum, quod nos approbamus et rata habemus omnia, quae a procuratore nostro magistro Johanne de Scacario in Romana curia cum episcopo Pragensi sunt acta, quae in tenore compositionis subscriptae plenius continentur, cujus tenor est talis:

(Sequuntur literae Honorii papae, quae supra leguntur sub lit. A)

Parati etiam sumus, cautiones pro praedicta compositione servanda praestare, quae in literis Romani Pontificis confectis exinde continentur, quorum tenor est talis:

(Sequuntur literae Honorii papae, quae supra leguntur sub litera B).

Concessimus etiam integram securitatem et plenam episcopo praedicto et suis omnibus ac rebus eorum data fide in manibus venerabilis patris nostri, domini Gregorii, sancti Theodori diaconi cardinalis, apostolicae sedis legati, et pacis osculo vice et nomine juramenti. Possessionem autem totius episcopatus Pragensis cum abbatis omnibus a die compositionis praefatae restitui fecimus in manus domini cardinalis, ad cujus rei perpetuam firmitatem has literas conscribi fecimus, et nostrorum sigillorum munimine roborari.

D.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti amen.

Nos Ottocarus Dei gratia Bohemorum rex, universis Christi fidelibus praesentis privilegii literas inspecturis.

Humanae naturae conditio semper trahit ad se hominis miseriam et defectum, et quanto plus homo in hoc mundo foris transitoriis rebus involvitur, tanto magis virtus interior enervatur. Unde veram credimus salubris consilii medicinam, ut sicut quis cadit per vitium, sic assuescat resurgere per virtutem, maxime jus restituens alienum, quod nullum posse absque peccato et mortis interitu detinere, credere pure possumus et debemus. Hinc est igitur, quod universos volumus non latere, quod cum inter nos et venerabilem patrem dominum Andream, Pragensem episcopum, super libertate Pragensis ecclesiae et aliis articulis apud examen sedis apostolicae quaestio verteretur, per sanctissimi patris, domini Honorii tertii, summi pontificis, providentiam de voluntate partium est statutum, ut deperdita privilegia nostra et antecessorum nostrorum, quorum tenorem idem episcopus suo juramento probaret, nos restaurare Pragensi episcopatui et ecclesiae deberemus. Pro quo siquidem et aliis adimplendis cum venerabilis pater, dominus Gregorius de Crescentio, sancti Theodori diaconus cardinalis, in regno Boemiae legationis officio fungeretur, et idem episcopus in ipsius venerabilis patris domini legati praesentia, multis adstantibus episcopis, abbatibus, aliis ecclesiarum praelatis et majoribus baronibus regni nostri, secundum tenorem infra positum praestiterit juramentum, nos omnia, quae juravit, adimplere volentes, episcopatui et ecclesiae Pragensi privilegium deperditum taliter restauramus:

(I.) Ad honorem igitur Dei patris et beatorum martyrum Viti, Wenceslai et Adalberti, patronorum nostrorum, pro remissione peccatorum et antecessorum nostrorum omnium animabus, concedimus et donamus Pragensi episcopatui et eccle-

siae et hominibus tam ipsius episcopi quam ecclesiae omnem libertatem, et remittimus ipsi episcopatui et ecclesiae et hominibus eorundem omnem exactionem, sive inquietationem, venditionem, naroc, zwod, hlauam, wrez, collectas generales, aedificationes castrorum, fossata, presecu, prouod, narez et omnia alia gravamina.

(II.) Et si quis de hominibus episcopatus vel ecclesiae Pragensis furtum vel rapinam vel aliam hujuscemodi grandem culpam perpetraverit, perpetrator criminis sententiae regiae potestatis subjaceat, et Pragensis ecclesia vel episcopatus cujus homo erit, ipsius vendicet facultates.

(III.) Si quis etiam in bonis episcopatus vel ecclesiae Pragensis homicidium praesumserit perpetrare et homicida evaserit, consanguinei interfecti reum jure terrae perquirant, ita tamen, quod homines ecclesiae et episcopatus conserventur indempnes.

(IV.) Podivin etiam, quod aliquando fuit ejusdem ecclesiae, cum omnibus juribus suis, accessionibus et pertinentiis de regia munificentia eidem ecclesiae concedimus et donamus.

Ad hujus igitur nostrae restaurationis, concessionis et donationis notitiam et inviolabile firmamentum, coram infrascriptis testibus praesens privilegium per manum Hermanni notarii et capellani nostri, fecimus fieri et ipsum sigillum munimine nostro mandavimus insigniri.

Anno incarnationis MCCXXI, nono Julii Indict. IX. in monte Scac, praesidente Romanorum ecclesiae Domino Honorio Tercio, regnante vero in imperio domino Friderico, in praesentia domini Gregorii de Crescencio, S. Theodori diaconi cardinalis, apostolicae sedis legati.

Testes autem sunt hi:

Dominus Robertus episcopus Olomucensis, Dominus Joannes Nitriensis episcopus, Dominus Laurentius Wratizlauensis episcopus, Dom. Lupoldus Austriae et Stiriae dux, comes Conradus de Ardek, dominus Poppo praepositus Bambergensis, Dluhomil abbas de Breunov, Hermannus abbas de Wilalmov, Rinerius abbas de Insula, Johannes abbas de Gradist, Bertoldus abbas de Stragov, Gerlacus abbas de Mileusk, Gwilelmus abbas de Siloa, Hermannus abbas de Lutomizl, Bonifacius abbas de Gradist, Florianus abbas de Luca, Wernerus abbas Sanctae Crucis, Valterus praepositus Numburgensis, Veclo abbas de Cotuico, Gerardus abbas de Linuelde, Marquardus abbas de Zuetla, Henricus ducis Austriae notarius, Marquardus praepositus Sancti Ipoliti, Bauarus, Budiuoy, Boruta, Jaros, Witco, Henricus frater ejus, Bohuzlaus, Suatozlaus, Sulizlaus, Holac, Divis, barones Boemiae.

E.

In nomine Sanctae ac individuae Trinitatis. Amen.

Notum esse volumus universis tam praesentibus quam futuris, quod nos Ottacarus qui et Premisl, Dei gratia tertius Boemorum rex, de consilio suppanorum nostrorum ad petitionem ac preces nec non mandatum venerabilis patris et domini Gregorii de Crescencio, sancti Theodori diaconi cardinalis, apostolicae sedis legati, patris utique honesti, providi et discreti, pro salute animae nostrae et antecessorum nostrorumque successorum, universis monasteriis et conventualibus ecclesiis Pragensis dioecesis remittimus, concedimus et donamus omnia quae inferius sunt expressa:

1. Inprimis siquidem remittentes volumus et praecipimus observari, ut homines omnium ecclesiarum et ecclesiasticarum personarum, qui de furto vel aliquo alio maleficio incusantur, nonnisi per vicinatus testimonium se expurgent, et falsus accusator nobis in CCC denariis condempnetur.

2. Et ut nullus hominum ecclesiarum a judicibus provincialibus, sed a nobis vel summo judice curiae nostrae vel cancellario, si non fuerit causa sanguinis, judicetur.

3. Concedimus etiam et donamus, ut omnes clerici et ecclesiasticae personae liberum habeant usum silvarum suarum ad omnia sua necessaria facienda.

4. Praeterea remittimus, concedimus et donamus, ut homines ecclesiarum et ecclesiasticarum personarum fugientes servitutem debitam ecclesiis, a villicis regalibus seu aliis laicalibus personis non recipiantur.

5. Illum etiam abusum volumus aboleri, qui non longo tempore inolevit, quod monasteria seu aliae ecclesiae currus victualibus honeratos nobis ad expeditonem proficiscentibus seu colloquium celebrantibus ministrabant.

6. Et ne barones vel alii milites in domibus claustralium hospitentur contra voluntatem ipsorum; quod si quis facere praesumpserit, quod ibi consumpsit, in duplo restituat, et nobis mille CC denarios persolvat; mediocris vero persona similiter expensas ibi factas in duplo restituat, nobisque in sexcentis denariis condempnetur.

7. Illud etiam penitus inhibemus, ne marscalcus noster junior pauperes, in foro vendentes res suas, in aliquo audeat molestare, excepto quod a quolibet homine panem, pisum, milium et salem vendente, semel in septimana, scilicet VI. feria, unum denarium vel aequipollens recipiat, et non ulcra.

8. Illam etiam consuetudinem homines ecclesiasticos volumus retinere, quod ad succidendum silvam, quod preseca

dicitur, vel castrum aedificandum vel ad facienda fossata, cum hominibus nostris et baronum laborent (laboretur).

9. Et ut (ea) quae privilegiis regum et ducum Boem(iae) probari poterunt esse sua, volumus quod habeant et possideant sine lite, et uti aliis testibus non cogantur.

10. Et quando aliquis pro aliqua causa convenitur, liceat ei uti testimonio quorumcunque.

11. Volumus etiam et praecipimus (firmiter) observari, ne aliquis villicus seu beneficiarius vel officialis noster sine judicio nostro vel cancellarii seu majoris judicis curiae nostrae homines ecclesiarum audeant molestare, et ne quis ad judicium venire cogatur, nisi sub testimonio sit citatus.

12. Et quia ab antiquo propter vilitatem monetae a quolibet citato ad causam XXX denarii camerario solvebantur, volumus ut XV denariis camerarius sit contentus.

13. Et quia abbates et alii ecclesiarum praelati ad alium, quam ad nos, pro causis suis refugium nullum habent, ubicunque generale colloquium debuerit celebrari, ad audiendas causas eorum ante vel infra vel una die post (post, una die) cum paucis Boemis et cum cancellario promittimus eis audientiam nos daturos.

14. Illam denique pravam et perversam consuetudinem abolemus, qua clerici censebantur pejores esse Judaeis, videlicet in teloneis in exitu terrae nostrae; nam ubi Judaeus unum, clericus XXX denarios persolvebat. Si quis vero contra hoc venire praesumpserit, dominus telonei malefactorem statuat coram nobis vel beneficio careat, in quo clericos molestavit.

15. Et quandocunque fur capitur in aliqua villa, sola domus in qua furtum invenitur, publicetur, vicinae vero domus in pace permaneant, poenam tamen, scilicet CCC denarios, cum aliis persolvant.

16. Hanc autem poenam alleviare volumus, qua quando quis interficiebatur in aliqua villa et interfector non capiebatur, quilibet rusticus in CC denariis condempnari solebat; nunc nos mitius agentes cum eis, volumus ut tota villa in CC denariis condempnetur.

17. Item quia nobiles terrae contra voluntatem abbatum et praelatorum et clericorum aliorum equos suos pascendos in curiis eorum ponunt, qui nisi resipiscant, equos ipsos ad usum nostrum recipi faciemus.

18. Statuimus insuper et volumus esse firmum, ut quicunque contra remissiones, concessiones et donationes praediotas aliquid praesumpserit attemptare, in X marcis auri continuo condempnetur, quinque injuriam passo et quinque nostro aerario componat.

Ut autem praesens privilegium sit in perpetuum valiturum, nostris sigillis fecimus roborari.

Acta sunt haec coram his testibus: Dalebor judex, Martinus pincerna, Jaros, Bohuslaus, Zdeslau, Cesta, Wsebor, Zanise judex, Nicholaus, Hridebor, Iwan, Cresislau, Heinricus dapifer, Coiata subdapifer, Heinricus filius Bohutae, Olricus filius Juric, Zbramir judex de Plizen.

Datum Pragae per manus fidelis cancellarii nostri Benedicti et praepositi Lutomiricensis. Anno dominicae incarnationis M.CC.XXII, anno vero regni nostri XXV., Indictione X. mense Martii die X.

(Sigillum de cera rubea pendens.)

A) Pax regis Ottacari in manu sci. Wenceslai.
R) Sanctus Wenceslaus Boemorum dux.

F. (Formula).

Libertas autem haec est, quam a pietate nostra statuimus et sancimus firmiter observari, scilicet:

1. Omnes villas et possessiones, quas modo ecclesia (illa) possidet vel postea est possessura, ubicunque in regno nostro sitae sunt, sive in Boemia, sive in Moravia, ab omni onere tributorum, vectigalium, collectarum, seu etiam forestariorum nostrorum qui vulgo lovchí appellantur, aliisque exactionibus sive in quatuordecim ad principem vel beneficiarios spectantibus, quocumque modo nominentur, esse absolutas,

2. adjicientes, ut nullus principum successorum nostrorum vel baronum nobis vel eis subjectorum, pro castrorum aedificatione vel reaedificatione vel aliqua ingruenti expeditione homines (praefati) monasterii audeat inquietare.

3. Jus autem quod datur pro capite, eis concedimus,

4. hoc de fure statuentes: Si in eorum habitat possessionibus, et deprehensus fuerit in furto manifesto, vel de aliquo occulto accusetur, videlicet quoad judicium ferri candentis, vel aquae, vel vomeres calcandos vel duelli, et convincatur in aliquo istorum in judicio seculari, eidem monasterio bona furis sive rei integraliter remaneant, judices autem quorum interest, faciant de eo quod eis justum videbitur.

5. Si autem homines ejusdem monasterii coram judicibus nostris culpabiles inveniantur, nec nobis nec judicibus nostris curialibus vel beneficiariis aliquid inde utilitatis proveniat, sed apud idem coenobium culpae perseveret satisfactio, nisi in eo, in quo tenentur satisfacere adversario.

6. Ceterum ut omnia breviter comprehendamus, omnem utilitatem quae spectat ad usus nostros vel successorum no-

strorum vel beneficiarios nostros a nobis infeudatos, ei remittimus, ut plena et perfecta gaudeat libertate, et ut nullus eis novas conditiones contra nostra statuta audeat imponere vel ejus jura mutare.

7. Statuimus etiam, ut nullus camerarius intret villas monasterii ad aliquem citandum vel ad aliquid ibidem faciendum, sed significet procuratori domus illius cui abbas cum fratribus commisit procurationem in temporalibus, ut eos citari faciat, qui sunt citandi, quatinus die et loco determinato eos coram judicibus statuat, quorum interest causas et negotia regni nostri tractare et diffinire.

8. Si quis vero alicui personae religiosae infra septa monasterii constitutae manus injecerit violentas ad aliquem ibi dehonestandum, vel aliquid inde abstulerit ausu temerario manifeste, bannum nostrum quoad XXX marcas componat, et monasterio dampnis suis resarcitis in totidem satisfaciat.

9. Prohibemus etiam, ne venatores nostri vel caniductores in abbatia vel eorum villis sine abbatis et fratrum consensu pernoctent vel aliquid ibi inferant violentiae, et hoc sub poena X librarum monetae provincialis, nisi placuerit abbati et fratribus, eis aliquid gratiae in victualibus impendere; id etiam addentes, quod si exstiterint eis injuriosi, liceat eis ipsos sine offensa nostra de domibus et possessionibus suis violenter expellere.

10. Insuper statuimus, quod quicunque nobilium vel potentum in (praefati) monasterii curiis vel villis pernoctando vel intrando eidem exstiterint injuriosi, bannum nostrum in X marcis componant, et eidem monasterio dampna illata in duplum restituant.

11. Adjecimus etiam, ut homines (praefati) coenobii per telonea transeuntes in rebus, quae spectant ad opus vel usus ecclesiae, ad eam in necessitatibus ejus deferendis vel transducendis, sint a pedagiis et teloneis absoluti; mercatores vero solvant quod sui juris est.

12. Hujus autem libertatis a nobis concessae et regali munificentia donatae, (praefatae) domus heredes nostros et successores tutores constituimus et defensores.

29.

Statuta ducis Ottonis.

(Jura županorum, Jus Conradi.)

1222.

Sic inscribuntur leges et instituta, sub duce Conrado župis i. e. provinciis, in quas terra Bohemia ac Moravia distribuebantur, editae, quae Pre-

myslao I. Otacaro et Wenceslao I. regnantibus relata et renovata nec non ex aliqua parte aucta sunt; quorum exstant exempla tria:

Primum apographum, teste Boczekio in bibliotheca ecclesiae parochialis ad S. Nicolaum Znoymae servatum (n. 29),

alterum autographum, in registratura c. r. gubernii terrae Moraviae Brunae repositum (n. 33),

tertium olim coenobii Welegradensis, quod Pelzelius describendum curavit descriptumque nunc in Museo Bohemico Pragae asservatur (n. 36).

Si quaeris quisnam auctor earum legum fuerit, ad ducem Conradum nec non ad alios Premyslai I. Otacari regis praedecessores eas esse referendas constat; quaeritur tantum, uter Conradus intelligendus sit, num Conradus Brecislai I. filius tertiogenitus, qui postquam provinciam Brinensem in Moravia principis privati nomine tenuerat, a. 1092 dux Bohemiae factus est, an Conradus, cui cognomen erat Otto, qui quum Znoymensis provinciae dux fuisset, regnum Bohemiae a. 1189 adeptus est atque biennio post in Apulia iter cum exercitu faciens a. 1191 diem supremum obiit?

Habrichius quidem, ex ordine S. Benedicti monachus Rajgradensis, cujus propria laus est quod Conradi leges primus edidit, Conradum Brecislai I. filium tertiogenitum auctorem earum fert; nos tamen minime a veritate aberrare nobis videmur, quum arbitramur Conradum Ottonem auctorem earum fuisse, neque eas diversas esse a „statutis," quae in literis a. 1189 scriptis commemorantur: „Actum est hoc in Sazka, anno D. I. MCLXXXIX anno primo ducis Ottonis, quo positus est in sedem Boemiae; hi sunt testes qui affuerunt: Dux Otto Boemiae etc. et alii multi abbates, clerici, monachi, milites tam de Morauia quam de Boemia, qui convenerant ad Sazka ad audienda statuta ducis Ottonis." (Ex arch. Melit. Prag. Dobner Ann. VI. 590, Boček Dipl. I. 349, Erben Reg. I. 401.)

Qui autem dubitat, num Conrado cognomen Ottoni fuerit, edoceri hoc poterit a Chronographo Siloensi ejusdem ducis aequali, qui eum aliquoties appellat Conradum Moraviensem qui et Otto, Conradus qui et Otto, de quo supra diximus, Conradus qui etiam Otto (Dobner Mon. I. 96, 121.).

Statuta ducis Ottonis, alio nomine Jura županorum vel Jus Conradi dicta, primum edita sunt in Habrichii libro: Jura primaeva Moraviae (Brunae 1781), ad contextum exempli in tabulis Moraviae tunc asservati, quod cum exemplo in regestis c. r. gubernii terrae Moraviae reposito, si non idem est, plane convenit; iterum in Boczekii Dipl. Mor.; dein a nobis in dissertatione, quam inscripsimus: Ueber Eigenthumsverletzungen und deren Rechtsfolgen nach dem altböhmischen Rechte (Wien 1855), in qua orationis contextus in paragraphos digestus est.

Dissertationes:

Jura primaeva Moraviae (auctore Habrichio. Brunae 1781.)

Abhandlungen der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. Prag 1786 (p. 476).

A. Voigt Ueber den Geist der böhmischen Gesetze. Dresden 1788 (70—79).

H. Jireček, Ueber Eigenthumsverletzungen (Wien 1855).

J. A. Tomaschek, Deutsches Recht in Oesterreich im XIII. Jahrh. Wien 1859 (1—16).

In nomine sanctae et individuae Trinitatis.

Otacarus qui et Premisl, Dei gratia Boemorum rex, omnibus generaliter Znoymensis provinciae militibus inperpetuum.

Aequitati est consentaneum et regiae conveniens excellentiae pariter et honori, modis omnibus ad hoc intendere atque niti, ut nemo contra juris ordinem aggravetur, sed jura omnia

conserventur unicuique penitus inconvulsa; juris enim observantia et temporalis honoris gloria conservatur et animae a Deo in coelesti patria praemium tribuetur.

Ne autem ea jura quae prius a nostris praedecessoribus, ut a bonae memoriae duce Conrado et ab aliis, postmodum autem a nobis in tota Znoymensi provincia sunt statuta, processu temporis per quemquam possint hominum immutari, sed perpetuo stabilia permaneant atque firma: noverit tam praesens aetas quam ejus sequens posteritas, quod nos habito diligenti tractatu cum fidelibus nostris suppanis Boemis pariter et Moravis, volentes ab omnibus perpetuo inviolabiliter observari, jura statuimus in hunc modum:

1. Omnes hereditates quas viri nobiles tam minores quam majores tempore ducis Conradi sine querela juste et pacifice hucusque possederunt, in bona tranquillitate pacis ammodo possideant.

2. Item nullus camerarius citet aliquem nisi certo sub testimonio eorum quorum interest, et nominatim quilibet eorum debet ducere castellani nuntium, et alium judicis, et insuper duos kmetones de circumsedentibus villis; et si camerarius vadit ipse secundus aut tertius sine nuntiis beneficiariorum, si interficitur, nihil de eo respondeatur.

3. Si fuerit fur apud aliquem nobilem vel apud aliquem, cujus est villa, et dederit eum curiae, omnia bona sua sint et collum ejus in potestatem principis detur.

4. Insuper si fur capitur in aliquo loco et suspenditur, omnia sua sunt principis, praeter fruges quae adhuc remanserunt in terra.

5. Item quod dicitur narok, hoc non debet esse nisi ubi constet sub certo testimonio, sua bona amisisse, nisi acciderit in via, in silva vel in aliquo loco secreto vel alicui hospiti, et antequam admittatur, debet notificari curiae quorum interest, scilicet judici, castellano et ceteris.

6. Quando aliquis pauper venit de propria re conquerendo, pallium sibi nullatenus deponatur.

7. Nullus zoch aliquem accuset nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno ejus; et si fuerit zoch convictus testimonio fori communis, lapidetur.

8. Quando aliquis subit judicium aquae, nullus demittat eum in aquam nisi sacerdos cum suo cooperatore; si deus juverit eum, judici det duos denarios et sacerdoti XIIII. Si nudaverit se et judicium voluerit subire, solvat capellano VII denarios et vetulae duos.

9. Si aliquis nobilis vir et non derho habuerit super se narok, puer pro ipso subeat judicium, et si non fuerit adjutus, solvat pro eo CLXXX denarios.

10. Quando ducitur quod dicitur suode, debet adesse nuntius castellani, judicis et villici et camerarii, et unus vel duo de vicinatu illo, et ultra tres non ducatur, sed in tertio remaneat; et si convictus fuerit, CLXXX denarios in cameram regis reddat et illi qui dicitur pouod, satisfaciat.

11. Si quis equum vel equos, boves vel vaccas vel aliqua majora subtraxerit, quantitas damni aestimetur sub certa fide et sacramento eorum, quibus jurisdictio est commissa, et secundum hoc accusatores admittantur.

12. Item fures cum sociis et fautoribus suis pari poena puniantur.

13. Si subtrahuntur aliquae res, pallium aut aliquid tale, hoc curiae non notificetur, sed si bos vel jumentum subtrahitur, curiae notificetur.

14. Et si quando aliquis vulneratur in via veniendo de foro vel alibi, notificetur curiae.

15. Item quando aliquis nobilis capitur in furto et suspenditur et non habet prolem, hereditas ipsius regi cedat, et si aliquis capitur in manifesto furto, uxor ejus tertiam partem habeat.

16. Quicumque nobilis vel rusticus occiderit aliquem, CLXXX denarios curiae solvat et alias recedat et quaerat gratiam, et uxor sua domi in pace et indemnis sedeat.

17. Si quis autem non habuerit filium et habuerit filias, ad illas deveniat hereditas aequaliter; et si non sint, hereditas deveniat ad proximos heredes.

18. Si alicui subtrahuntur jumenta aut famuli, apes furantur, debent subire judicium ferri, scilicet vomeres.

19. Insuper si quis spoliatus per wybog, incuset quos vult, et de herdost nominet quos voluerit, et antiquae consuetudines serventur.

20. Praeterea nullus de illis qui custodiunt silvam, debet spoliare aliquem in via vel in foro, nisi illum spoliet, quem invenerit arborem secantem; ad hoc nunquam judex judicet in CCC denariis, nisi LX.

21. Insuper judex nunquam debet judicare solus nisi praesente castellano vel aliquibus nobilibus; et quando villicus judicat, non debet ire ad capiendum consilium de judicio, sed judicet sedens cum militibus.

22. Item quando tempus est ire ad judicium et sunt omnes et villicus non vult venire, judex judicet cum militibus.

23. Praeterea semper de mane et nunquam hora serotina a judice et a villico judicium habeatur.

24. Quando aliquis interficitur in via, sive militis sive judicis seu villici, inde fit magna confusio; solent apponi denarii, aurum, argentum; ille quis accusat, non dominus, habet jurare super sancta sanctorum.

25. De debito non debet aliquis vendi, nisi in tertio termino.

26. Insuper nullus de hominibus nobilium, qui vadunt in propria vel in aliqua legatione sive ad forum, nunquam in novo, nisi in antiquo thelonio solvat.

27. Item nullus ad judicium accedat, nisi de domo secundum jus prius citetur.

28. Insuper si villicus regis sine judicio impignoraverit aliquem, rex jure suo corrigat; si est villicus camerarii, marcam auri solvat, si dominus, beneficio careat.

29. Ad haec omnes communiter tabernas habeant.

30. Praeterea campiones non habeant nisi contra extraneos.

31. Interea provincia Betouiensis in eodem statu permaneat, in quo Znoymensis.

32. In his omnibus excipimus privilegia virorum religiosorum a principibus eis concessa, et jura clericorum cum dotibus ecclesiarum, qui reguntur secundum jus canonicum.

Ut autem haec omnia rata et inconvulsa permaneant et majori nitantur robore ac evidentiori in posterum pateant veritate, praesentem paginam eis fecimus conscribi et sigilli nostri impressione roborari, testibus subnotatis, quorum nomina sunt haec: Filii regis Wenceslaus et Wladislaus, Robertus Olomucensis episcopus, Eppo praepositus Pragensis, Bohuta praepositus Boleslauiensis, Engelsscalcus regis prothonotarius, Beness castellanus de Budissin, Jaros, Budiwoj castellanus de Cladsco, Divis castellanus de Prachen, Bohussius castellanus de Netolic, Cojata subdapifer, Holach subpincerna, Prossimir de Prawlen, Ingrammus, Depolt, Pomnenus Howoriz, Welen, Gothardus et Hartlebus fratres, Henricus, Lupus, Rugerus, Vlricus, Branizlaus, Bohdanez, Wilhelmus, Lupolt, castellani Znoymenses, Lewa camerarius, Theodricus de Chnesiz, Stephanus castellanus de Jewiczki, Ratibor judex, Wolframus et filii sui de Branissowicz.

Acta sunt haec anno D. Inc. MCCXXII in Znoym rege et regina cum praenotatis testibus ibidem feliciter existentibus. Datum per manum Hermanni regis Boemiae notarii.

30.

Confirmatio diplomatis de civitate Nova Villa (Unišov) condita.

1223.

Wladislaus qui et Henricus, marchio Moraviae (1197—1222), earum Moraviae civitatum in quas coloni Theutonici deducti sunt, conditor vere appellari potest. Civitatem Freudenthalensem (postea Silesiae adnumeratam) et condidit et jure Magdeburgensi constituit. Idem fecit in Unišovio, villa antiqua moravica, quae postquam civitas facta est, et Nova Villa (Neustadt prope Olomucium) appellabatur. Diplomate quod hic exhibemus, Premyslaus Otacarus I. rex fundationem Novae Villae confirmavit.

Archetypum asservatur in curia civitatis Novae Villae. Typis exscriptum est in Boczekii Dipl. II. 145.

In nomine patris et filii et spiritus sancti. Amen.

Quoniam ea quae pie ac laudabiliter a praedecessoribus ordinata dinoscuntur esse vel rite concessa a regia munificentia, immutari debent aut . . . sed conservari potius et augeri, ideo ego Othacarus qui et Premizl, Dei gratia rex Bohemorum, cum meis liberis notum facimus universis tam praesentibus quam futuris, quod nos idem ius et eandem per omnia libertatem quam frater noster Wadizlaus piae memoriae quondam marchio Moraviae concessit dilectis civibus nostris de Unisov, quae est Nova Villa, in eodem oppido vel extra oppidum eandem ipsis regia clementia duximus liberaliter concedendam et in scripto autentico sollempniter redigendam, videlicet:

1. Ut quaelibet area in praedicto oppido, sive parva sive magna, sex denarios et quilibet mansus terrae arabilis fertonem argenti et tres mensuras annonae, unam scilicet de tritico, alteram de siligine, tertiam de avena, singulis annis in festo sancti Martini persolvere teneantur.

2. It. silvam quam acceperunt exstirpandam ad XXX annos, de quibus jam decem praeterierunt, eisdem concedimus esse liberam, prout quilibet eorum poterit exstirpare.

3. It. terminos circuitus ipsorum tam in silvis quam in campis et pascuis a praedicto fratre nostro marchione sibi juste primitus deputatos, liberos eis ac pacificos auctoritate regia praecipimus conservari.

4. It. omnes culpas secundum quod hactenus inter se et apud ipsos judicarunt, fratre nostro concedente, concedimus ipsis secundum suas consuetudines judicare, nisi fuerit gravis et magna culpa, quae coram nobis aut nostris merito debeat ventilari.

5. It. in summa idem jus Meidburgense et easdem consuetudines, quas habent cives nostri de Froudental, eisdem misericorditer volumus indulgere.

6. Ad haec villicationem seu advocatiam, quam praefatus frater noster Theoderico advocato et ejus heredibus dignoscitur contulisse, ipsi Theoderico et suis heredibus sicut collata est, in pace cupimus possidere.

Ut autem haec concessio nostra stabilis habeatur et rata, praesenti pagina eandem et sigillorum nostrorum munimine roboramus, rogantes venerabilem patrem Ruobertum Olomucensem episcopum, qui et praesens fuit, ut ad majorem huius concessionis firmitatem suum sigillum apponeret, quod et fecit.

Acta sunt haec sollempniter in Brunna. Anno dominicae incarnationis Millessimo CC. XXIII. Indictione XI. per manum Wigberti notarii nostri, praesentibus multis testibus, quorum nomina sunt haec: Zdizlaus praepositus sancti Petri in Brunna, Conradus scriba in Brunna, Stephanus de medlow, Henricus filius Victoris et frater ejus Victor junior, Divis, Zvatoslaus, Holaso, Coiata, Zemislaus, castellani Olomucenses, Bawarus, camerarius Olomucensis, Zavisse, Ztibor, Welis judex Olomucensis, Zpitata, Petrus de Loniz, et frater eius Nicolaus.

31.

Diploma Constantiae reginae de locatione civitatis Hodonin.

1228.

Civitas Hodonin (Göding) in ea Moraviae parte quae ad meridiem vergit sita, erat antiquitus castrum župae Hodoninensis, cujus župani vel castellani in antiquis documentis commemorantur: A. 1169 Twrdiše, a 174 Ratibor.

Župa Hodoninensis dotis nomine Constantiae, regis Premyslai Otacari I. uxori, tradita est cum aliis Moraviae provinciis. Factum est autem, ut villicus reginae in castro Hodonin residens a plebe sit occisus; quo regina permota est ut in area castri civitatem conderet eoque habitatores ut videtur ex Austria accitos deduceret. Eodem tempore civitati leges constituit, quas ex Joannis regis diplomate quo confirmantur, novimus.

Diploma in tabulario civitatis Hodonin asservatur, atque typis exscriptum est in Boczekii Dipl. II. 189 nec non in Endlicherii Monum. Arpad. 424.

Argumentum ejus ab Endlicherio in 20, a nobis in 23 paragraphos digestum est.

C(onstantia) Dei gratia Bohemorum regina.

Universis Christi fidelibus praesentem paginam inspecturis salutem in vero salutari.

Sciant praesentes et posteri, quod cum villicum nostrum Petrum fures et latrones et alii malefici interfecissent in Godingen super regale civileque jus nostrum, convocavimus viros honestos Theutonicos et locavimus in civitate nostra tali jure:

1. Ut nulli dominio subditi essent, nec ulli servirent, nisi mihi et filiis meis.

2. Item talem potestatem eis etiam tradidimus, quod nullus judex dominaretur eis, nisi quem ipsi voluntarie eligerent.

3. Et haec jura censualia sunt: XXX denarii de laneo, de subside agrum habente XII denarii, de subside agro carente VI.

4. Quicunque braxaverit cerevisiam, XII de qualibet braxatione.

5. In lite cum aliquis se defendendo affugerit ad propriam domum, si aliquem occiderit, tenetur mortuus (mortuis) talem culpam solvere.

6. Infra rastam unam nullus praesumat cerevisiam braxare, et si quis praesumpserit, abjudicatus est bonis suis et collo suo.

7. Fur sive falsarius si inventus fuerit, non alias nisi ibidem suffocetur.

8. Et si quis aliquem interfecerit, caput pro capite ponderetur.

9. Quicunque temerarius intraverit domum alicujus et aliquem occiderit, solvat in domo VI solidos et extra VI.

10. Et si velit dampnificare aliquem violenter, solvat iterum VI solidos in domo et extra VI.

11. Si alapam dederit, manu careat, aut V talenta solvat et judici LXXII.

12. Infra miliare faber, textor, calcifex, aut qualiscunque artifex non compareat, nisi in eadem civitate.

13. Molendinum solvat VIII modios siliginis et (aut) IV tritici et III solidos denariorum.

14. Si non sufficit molendinum reddere ista, quae praediximus, pendeat in gratia reginae et in consilio civium.

15. Item molendinum debet habere XX jugera agri et III subsides et piscatorem.

16. Mercatores domos habentes nullum theloneum solvant, sed in transitu aquae dimidium.

17. Item kletska, sicca ligna, libere herbasque habeant, excepta viridi quercu.

18. Pastor cum grege vadat libere in eadem silva.

19. Insuper nulli judicio subjaceant pro vita et bonis, qui meruerint, nisi in eadem civitate.

20. Et illi qui Petrum occiderunt, omnium habeant inimicitiam, et pro malefactoribus habeantur.

21. Omnis homo in via pergens, infra rastam pacem habeat de manu mea et filiorum meorum, qui pergendo quaerit forum.

22. Civibus nostris in eadem civitate talem libertatem damus, quod nullum theloneum solvant per totam terram Moraviae et Bohemiae.

23. Hanc etiam libertatem eis concedimus, quod nullum tributum solvant infra X annos.

Hujus rei testes sunt: Pardus, Twridse, Zudomir, Bun, Ninco, capellani praedilecti: Schedron, Marquardus.

Datum anno domini MCCXXVIII.

32.

Literae super jure consecrationis coronationisque regum Bohemiae archiepiscopo Moguntinensi competente.

1228.

Excusae apud Gudenum, Cod. Dipl. Mogunt., I. 500. Cf. Vincentii Chron. ad a. 1297: Et consueverunt reges Boemiae suis coronatoribus C marcas assignare. (Cap. X.)

In nomine Domini. Amen.

Odacharus et Wencezlaus reges inclyti.

Universis Christi fidelibus praesens scriptum intuentibus salutem in perpetuam.

Confitemur et publice protestamur, quod tam nos, quam omnes successores nostri, consecrationem regalem et diadematis impositionem de sacrosanctae sedis Moguntiae archiepiscopo, terrae nostrae metropolitano, in perpetuum tenemur recipere.

Si vero idem archiepiscopus requisitus se pro motu animi sui subtraxerit, alteri episcopo, quem nos vel successores nostri postulaverint, vicem suam ad exequendum committet.

Ut autem hoc ratum et inconvulsum permaneat, hanc paginam de consensu venerabilium et dilectorum Pragensis et Olomucensis episcoporum et supanorum nostrorum appensione sigillorum nostrorum roboravimus.

Data Pragae, anno Dominicae incarnationis MCCXXVIII. Indictione prima.

33.

Statuta ducis Ottonis secundum confirmationem provinciae Brunensi datam.

1229.

In nomine Sanctae et individuae Trinitatis. Amen.

Otacarus qui et Primuzl, Dei gratia Boemorum rex, suppanis et omnibus nobilibus atque vulgo provinciae Brennensis perpetuo.

Aequitati est consentaneum et regiae conveniens excellentiae pariter et honori, modis omnibus ad hoc intendere atque niti, ut nemo contra juris ordinem aggravetur, sed jura omnia conserventur unicuique penitus inconvulsa; juris enim observantia et temporalis honoris gloria conservatur, et animae a Deo in coelesti patria praemium tribuetur.

Ne autem ea jura, quae prius a nostris praedecessoribus, ut a bonae memoriae duce Conrado et ab aliis postmodum aut a nobis in tota Brennensi provincia sunt statuta, processu temporis per quemquam hominum possint immutari, sed perpetuo stabilita permaneant atque firma: noverit tam praesens aetas quam ejus sequens posteritas, quod nos habito diligenti tractatu cum fidelibus nostris suppanis, Boemis pariter et Moravis, volentes ab omnibus perpetuo inviolabiliter observari, jura statuimus in hunc modum:

1. Omnes hereditates, quas viri nobiles tam majores quam minores tempore ducis Conradi sine querela juste et pacifice hucusque possederunt, in bona tranquillitate pacis ammodo possideant.

2. Item nullus camerarius citet aliquem nisi certo cum testimonio eorum quorum interest, et nominatim quilibet eorum debet ducere castellani nuntium, et alium judicis, insuper duos probos viros de circumsedentibus villis; et si camerarius vadit ipse secundus aut tertius sine nuntiis beneficiatorum, si interficitur, nihil de eo respondeatur.

3. Si fuerit fur apud aliquem nobilem vel apud aliquem, cujus est villa, et dederit eum curiae, omnia bona sua sint, et collum ejus in potestatem principis detur.

4. Insuper si fur capitur in aliquo loco et suspenditur, omnia sua principis sunt, praeter fruges, quae adhuc remanserunt in agro.

5. Item quod dicitur narok, hoc non debet esse nisi ubi constet sub certo testimonio, sua bona amisisse, nisi acciderit in silva vel in aliquo loco secreto vel alicui hospiti; et antequam admittatur, debet notificari curiae, quorum interest, scilicet judici, castellano cum ceteris.

6. Quando aliquis pauper venit de propria re conquerendo, pallium sibi nullatenus deponatur.

7. Nullus zok aliquem accuset, nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno; et si fuerit zok convictus testimonio fori communis, lapidetur.

8. Quando aliquis judicium aquae debet subire, nullus eum in aquam dimittat nisi sacerdos et ejus cooperator; si deus juverit eum, judici det duos denarios et sacerdoti XIV; si audaverit se et judicium noluerit subire, solvat capellano VII denarios et vetulae duos.

9. Si aliquis nobilis vir et non druho super se habuerit narok, puer pro ipso subeat judicium; et si non fuerit adjutus, solvat pro eo CC denarios.

10. Quando ducitur quod dicitur zuod, debet adesse castellani nuntius, judicis et villici et camerarii, et unus vel duo de vicinatu illo, et ultra tres non ducatur, sed in tertio remaneat; et si convictus fuerit, CC in cameram regis reddat denarios et illi qui dicitur powod, satisfaciat.

11. Si quis equos, equas vel boves, vel vaccas vel aliqua majora subtraxerit, quantitas damni aestimetur sub certa fide et sacramento eorum, quibus jurisdictio est commissa, et secundum hoc accusatores admittantur.

12. Item fures cum sociis et fautoribus eorum pari poena puniantur.

13. Si subtrahuntur aliquae res, pallium aut aliquid tale, hoc curiae non notificetur, sed si bos vel jumentum subtrahitur, curiae notificetur.

14. Et quando aliquis vulneratur de foro veniendo vel alibi, notificetur curiae.

15. Item quando aliquis nobilis capitur in furto et suspenditur, et non habet prolem, hereditas ipsius regi cedat; et si aliquis capitur in manifesto furto, uxor ejus habet tertiam partem.

16. Quicunque nobilis vel rusticus occiderit aliquem, CC denarios solvat curiae et alias recedat et quaerat gratiam, et uxor sua in pace sedeat et indempnis.

17. Si quis non habuerit filium vel filios et habuerit filias, ad illas deveniat hereditas aequaliter; et si non fuerint, hereditas deveniat ad proximos heredes.

18. Si alicui subtrahuntur jumenta aut famuli, apes furantur, debet subire judicium ferri, scilicet vomeres.

19. Insuper si quis spoliatus fuerit per wiboy, incuset quos vult, et de hirdozt nominet quos vult, et antiquae consuetudines conserventur.

20. Quisquis theloneum pertransierit, a thelonesrio licentia non obtenta, neque theloneo persoluto, non aliter puniatur nisi

jus thelonei duplicabit et praeter hoc pro poena solvet LX denarios.

21. Si quis equum proprium currum aliquem trahentem recognoverit, non plus quam LX denarios pro curru et rebus in eo existentibus judici persolvat.

22. Item si quis equum apud aliquem invenerit vulneratum (oneratum?), non equum vendicet sibi judex, nisi solummodo LX denariis sit contentus.

23. Item si quis citatus fuerit et obtinuerit jus suum in judicio, neque wrez neque pohonce, sed solummodo denarios duos persolvat, quod pomocne vulgaliter appellatur.

24. Item ad clamorem communem qui nestoyte vulgariter nominatur, nullus currere teneatur nisi de propria voluntate hoc facere voluerit.

25. Item si quis super rebus propriis mobilibus vel immobilibus in judicio convenitur, eadem bona de quibus fit quaestio, neque judex neque domini terrae vilicus sibi vendicet possidenda, sed idem qui super eisdem bonis convenitur, eadem bona pacifice possideat, donec eadem quaestio per sententiam decidatur.

26. Item, si vestigia rei furtivae secus aliquam villam deperierint, eadem villa occasione ejusdem furti nullatenus puniatur.

27. Praeterea nullus de illis qui custodiunt silvam, debet spoliare aliquem in via vel in foro, nisi tunc illum spoliet, quando invenit arborem secantem; ad hoc judex nunquam judicet in CCC denariis, nisi LX.

28. Insuper nunquam judex debet judicare solus nisi praesente castellano aut aliquibus nobilibus; et quando villicus judicat, non debet ire ad capiendum consilium de judicio, sed judicet sedens cum militibus.

29. Item, quando tempus est ire ad judicandum et omnes sunt et villicus non vult venire, judex judicet cum militibus.

30. Et de mane semper et nunquam hora vespertina, a judice et villico judicium habeatur.

31. Quando aliquis interficitur in via, sive homo militis sive judicis sive villici fuerit, confusio magna inde fit; solent apponi denarii, aurum et argentum; ille quis accusat et dominus debet jurare super sancta sanctorum.

32. Pro debito si quis citatus fuerit, et in primo termino non astiterit judicio, vendatur, nisi legitimum probare possit impedimentum.

33. Insuper nullus de hominibus nobilium, qui vadit in aliqua vel in propria legatione sive ad forum, nunquam in novo, nisi in antiquo theloneo solvat.

34. Item ad judicium nullus accedat, nisi de domo secundum jus primo citetur.

35. Insuper, si villicus regis sine judicio aliquem impignoraverit, rex suo jure corrigat; si villicus camerarii, marcam auri solvat; si dominus, beneficio careat.

36. Praetera duellum quod in vulgari dicitur kiy, non habeant nisi ad extraneos.

37. In his omnibus excipimus privilegia religiosorum virorum a principibus eis concessa, et jura clericorum cum dotibus ecclesiarum, quibus reguntur secundum jus canonicum.

Ad hujus igitur institutionis imitationem et debitam secundum juris ordinem observantiam assurgimus, et ne in eis quo praescripta sunt, veritati falsitas valeat novercari, et ne aliquo videantur scrupulo posse: obfuscari nostra qua debemus potentia, sanximus et nostri testimonio sigilli munimus et privilegiamus per eum qui nos justitia et veritate filio suo privilegiavit.

Actum in Brenna anno gratiae MCCXXIX, XVI Kalendas Aprilis.

34.

Wenceslai I. in regem confirmatio imperialis.

1231.

Ex originali cum bulla aurea appensa olim inter privilegia regni Bohemiae in arce Karlstein, nunc in c. r. archivo aulico Vindobonae asservato descriptum edidit Boczek in Dipl. II. 212.

C. In nomine sanctae et individuae Trinitatis.

Fridericus secundus divina favente clementia Romanorum imperator semper augustus, Jerusalem et Siciliae rex.

Tum imperiale fastigium sua rutitat dignitate, ac potentiae suae sceptra clarificat, cum ad reges et principes, suo subjectos imperio, suae radios claritatis effundit, et ipsis paterna regna munifica largitione confirmat. Hinc est igitur, quod per praesentem augustalem paginam notum esse volumus tam modernis quam posteris universis:

Quod cum olim vivente dilecto principe nostro Odakaro illustri Boemorum, rege recepto a dilecto principe et affine nostro, Vatizlao juniori rege, filio ejus, homagio juxta morem, concesserimus ei, tamquam primogenito, de innata liberalitate nostra, regnum Bohemiae post ejusdem patris sui obitum ab Imperio possidendum, attendentes ad praesens rege praedicto O(dacaro) patre ipsius rebus humanis exempto, qualiter ipse dum vixit, nobis, illustri Romanorum regi Henrico ca-

rissimo filio nostro et Imperio devotus extiterit, et memoratus filius ejus Watizlaus, rex junior, paternae devotionis erga Nos, dictum regem, filium nostrum, et Imperium, imitator et successor existat, atque jugiter grata et ardua servitia exhibet et inantea exhibere poterit gratiora, nec non etiam ob majoris dilectionis gratiam, qua suo incremento tenemur, cum illustrem reginam C(unigundim), dilectam consobrinam nostram, habeat feliciter in consortem: concessionis dudum habitae munera liberaliter persequentes, regnum Boemiae cum omni honore ac dignitate, civitatibus, castris, villis et terris eidem regno pertinentibus et cum omni jure, quo dictus rex, pater ejus, idem regnum rationabiliter noscitur possedisse, imperialis auctoritatis munimine confirmamus praefato Watizlao, juniori regi, tenendum et possidendum, sicut tenere debet a nobis et Imperio.

Praesentis privilegii auctoritate mandamus, quatinus nullus princeps, dux, marchio, comes, legatus, nullaque sublimis persona vel humilis, ecclesiastica vel mundana, contra praesentis confirmationis nostrae divalem paginam venire praesumat, quod qui praesumpserit, poena mille librarum auri se compositurам agnoscat, quarum medietatem curiae nostrae et reliquam parti passae injuriam se noverit soluturum.

Ad hujus itaque nostrae confirmationis memoriam et robur perpetuo valiturum praesens privilegium fieri et bulla aurea typario nostrae majestatis impressa jussimus communiri.

Hujus autem rei testes sunt: Lando Reginus, Ja. Capuanus et Marinus Barensis archiepiscopi, familiares et fideles nostri . . . Salernitanus et Pe. Brundusinus archiepiscopi, R. Melfiensis et P. Rauellensis episcopi, frater Hermannus magister hospitalis Sanctae Maria Theutonicorum in Jerusalem, Pebardus de Arneysten, legatus in Italia . . . langravius de Luckimber., comes Perardus de Saumes, Fridericus de Karo et Conradus de Smidiluelt, Manfridus marchio Lanzensis, Th. comes Acerrarum, Riccardus marescalcus, Piccardus camerarius, Henricus magnae imperialis curiae magister justiciarius, et alii quam plures.

Signum domini nostri Friderici secundi Dei gratia invictissimi Romanorum imperatoris semper augusti, Jerusalem et Siciliae regis.

Acta sunt haec anno Dominicae incarnationis millesimo ducentesimo tricesimo primo, mense Julii, quartae indictionis, imperante Domino nostro Friderico Dei gratia illustrissimo Romanorum imperatore semper augusto, Jerusalem et Siciliae rege, anno imperii ejus undecimo, regni Jerusalem sexto, regni vero Siciliae tricesimo quarto, feliciter. Amen.

Datum in civitate Melfio anno, mense et indictione praetitulatis.

35.

Privilegii Theutonicorum Pragensium renovatio.

Cc. 1231.

Theutonici, ut V. V. Tomek historicus Pragensis arbitratur, sedibus suis ultra terminos antiqui sui vici (n. 17.) prolatis, jam Premyslao Otacaro I. regnante († 1230, 15. dec.) reliquum suburbium in dextera Moldaviae ripa occupavere; etenim S. Petri ecclesia cui plebanus Theutonicus praefuerat, jam anno circiter 1215 a fratribus hospitalis S. Mariae de domo Theutonica tenebatur. Nihilominus regio S. Petri nomen vici Theutonicorum per totum XIII saeculum retinuit (1233 ecclesia S. Petri in vico Theutonicorum, 1233 coenobium S. Petri Pragae in vico Th., 1282 ad S. Petrum in vico Theutonicorum).

Confirmatum et auctum est Theutonicorum Pragensium privilegium, olim a duce Soběslao II. datum (n. 17), jam sub rege Premyslao Otacaro I., dein sub rege Wenceslao I., ubi primum regnare coepit, quod factum est a. 1230. Beneficio regio aucti a Wenceslao jam „cives nostri“ appellantur; in literis publicis autem nomen „civis“ a. 1232 primum apparet, dein iterum iterumque legitur. Quum vero rex Wenceslaus tantummodo nomine „suburbium“ utatur nec „civitatis“ ullam mentionem faciat, patet inde, confirmationem factam esse, antequam ista pars antiqui suburbii in dextera ripa siti atque postea „civitatis“ nomine appellati moenibus cincta est, vel ut idem aliis verbis dicam, ante annum 1235, quo ut Tomek conjicit, moenia aedificari coepta sunt.

Wenceslao etiam tum regnante, atque ideo ante a. 1253 quo rex ille vita decessit, intra pomoerium civitatis nova urbis regio exstitit, in qua media S. Galli aedes erat; haec urbis regio „nova civitas circa sanctum Gallum“ appellabatur.

Suburbium in sinistra ripa castro Pragensi contiguum, his quoque temporibus ab incolis indigenis tenebatur, usque ad annum 1257, quo rex Premysl Otacarus II. novam civitatem alienigenis frequentatam condidit.

E confirmatione Joannis regis.

In nomini Domini Dei. Amen.

Wenceslaus Dei gratia Boemorum rex IVus, omnibus fidelibus regni sui, quibus hae litterae ostensae fuerint, gratiam et omne bonum.

Noverint universi tam praesentes quam futuri, quod Theotunici Pragenses, cives nostri, ad praesentiam nostram accedentes, praedecessorum nostrorum, vid. Sobizlai illustris ducis Boemiae, et patris nostri recolendae memoriae ejusdem regni inclyti regis Primizil, privilegia demonstrantes, a nobis humiliter postularunt, ut ea, quae in privilegiis ipsis fuerant indulta et concessa, sub regimine nostri temporis dignaremur renovare et similiter confirmare.

Nos vero statuta antecessorum nostrorum dignoscentes ex pia deliberatione et gratia processisse, precibus eorum humilibus exauditis, nihil de his immutantes nec dementes, quae a prima ipsorum vocatione in Boemiam obtinere per principes meruerunt, de litera ad literam, de verbo ad verbum faciemus renovari.

(Sequitur contextus privilegii sub n. 17. excusi.)

Ad haec nos Wenceslaus praedictus rex Boemorum concedimus et irrefragabiliter decernimus observandum, ut eandem libertatem nostris temporibus obtineant, quam hactenus habuerunt.

25. Possessionis emptas vel expositas seu etiam a principibus eis collatas, quas tribus annis et tribus diebus absque querimonia tenuerunt, eas libere omni contradictione postposita possideant cum quiete.

26. Domos eorum et strata, seu in suburbio sive in villis, si aliquam culpam inciderint, nullus ausu temerario invadere vel diripere audeat nec attemptet, ut (nec) in ipsos manus violentas quisquam injiciat, sed fidejussoribus exquisitis coram nobis vel nostro camerario compareant judicandi.

27. Tributum quod mir vocatur, et alias exactiones, quae terrae incoiis inferri consueverunt, et pernoctationes, sicut eis a primordio sunt concessa, sic eis in perpetuum indulgemus.

Qui vero concessiones nostras ausus fuerit forsitan violare, praefatos Theutonicos ultra jura statuta contumaciter aggravando, tanquam reum laesae Majestatis regiae se noverit puniendum, insuper maledictionem Dei omnipotentis cum Dathan et Abiron obtineat sempiternam.

36.

Statuta ducis Ottonis secundum confirmationem provinciae Brecslavensi datam.

1237.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Amen.

Ego Ulricus, dono dei filius ducis Karinthiae ac nepos nobilissimi et incliti regis Boemorum, tam modernis quam eorum successoribus, suppanis, militibus, totique vulgo Brecizlavensis provinciae ex utraque parte Moravae constitutis in perpetuum.

Quoniam res quae multorum utilitati deserviunt, a mortalium memoria oblivionis nubilo facillime subducuntur, nisi scripti fuerint tenacitate firmatae, eapropter ad nostri honoris amplitudinem et animae nostrae perpetuam salutem ac omnium sub nostro districtu commanentium pacis et quietis inviolabilem plenitudinem, ne quis proprio libitu ant ausu temerario, dolis aut calumpnia in parem subditum et inferiorem utriusque sexus quasi licitus efferatur: talia ponimus obstacula et

ei quae in multis scaturire solet negotiis, obviare cupimus inprobitati.

Notum sit ergo universis, quod illustris Boemorum rex, avunculus noster, de sua regali auctoritate et potentia principali, quando provinciam Brecizlauensem nobis contradidit regendam ac possidendam, ad violentiae et erroris omnimodam abolitionem, praefatam provinciam nostro nostrorumque nobilium rogatu secundum jura provinciae Brunensis regi et ordinari disposuit, ac de sua regali plenitudine nostro commisit arbitrio, eadem jura distendere et ampliare, ita tamen, ut exinde praesens aetas proficeret et futura, si nostrae placeret discrecioni. Legentibus ergo et audientibus nec non praefatis utentibus jusjurandis ut nostra deposcit serenitas, dubitationis scrupulum et nubilum suspicionis removere cupientes, ipsa iura et venerandorum Boemorum regum gubernatorum, piae videlicet memorie ducis Conradi nec non inclitae recordationis quondam Boemorum regis, avi nostri Ottakari, et nobilissimi avunculi nostri, Boemorum regis Wenceslai, beneplacito et regali serenitate Brunensi provinciae contradita et ipsorum auctoritate firmiter roborata, de verbo ad verbum praesenti paginae duximus inserenda hoc modo:

§. 1. Omnes hereditates quas viri nobiles tam majores quam minores tempore ducis Conradi sine querela juste et pacifice hucusque possederunt, in bona tranquillitate pacis ammodo possideant.

§. 2. Item nullus camerarius citet aliquem nisi certo sub testimonio eorum quorum interest, et nominatim quilibet eorum debet ducere castellani nuntium, et alium judicis, insuper duos probos viros de circumsedentibus villis; et si camerarius vadit ipse secundus aut tertius sine nuntiis beneficiariorum, si interficitur, nihil de eo respondeatur.

§. 3. Si fuerit fur apud aliquem nobilem vel apud aliquem, cujus est villa, et dederit eum curiae, omnia bona sua sint et collum ejus detur in potestatem principis.

§. 4. Insuper si fur capitur in aliquo loco et suspenditur, omnia sua principis sunt praeter fruges, quae adhuc in agro remanserunt.

§. 5. Item quod dicitur n a r o k, hoc non debet esse nisi ubi constet sub certo testimonio, sua bona amisisse, nisi acciderit in silva vel in aliquo loco secreto vel alicui hospiti, et antequam admittatur, debet notificari curiae quorum interest, scilicet judici, castellano cum ceteris.

§. 6. Quando aliquis pauper venit de propria re conquerendo, pallium sibi nullatenus deponatur.

§. 7. Nullus *zok* aliquem accuset nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno; et si fuerit zok convictus testimonio fori communis, lapidetur.

§. 8. Quando aliquis judicium aquae debet subire, nullus eum in aquam dimittat nisi sacerdos et ejus cooperator; si Deus juverit eum, judici det duos denarios ut sacerdoti XIV; si nudaverit se et judicium noluerit subire, solvat capellano VII denarios et vetulae duos.

§. 9. Si aliquis nobilis vir et non *druho* super se habuerit *narok*, puer pro ipso subeat judicium, et si non fuerit adjutus, solvat pro eo CC denarios.

§. 10. Quando ducitur quod dicitur *zuod*, debet adesse castellani nuntius, judicis et villici et camerarii, et unus vel duo de vicinatu illo, et ultra tres non ducatur, sed in tertio remaneat; et si convictus fuerit, <CC in cameram regis reddat denarios et illi qui dicitur *powod*, satisfaciat.>

§. 11. Si quis equos, equas vel boves, vaccas vel aliqua majora subtraxerit, quantitas damni aestimetur sub certa fide et sacramento eorum, quibus jurisdictio est commissa, et secundum hoc accusatores admittantur.

§. 12. Item fures cum sociis et fautoribus eorum pari poena puniantur.

§. 13. Illud etiam quod dicitur *zlubni zud*, habeant inter se libere et absolute; scilicet de capra et ove et ceteris hujusmodi, praeter vaccam, bovem equum ceteraque majora.

§. 14. Si subtrahuntur aliquae res, pallium aut aliquid tale, hoc curiae non notificetur, sed si bos vel jumentum subtrahitur, curiae notificetur.

§. 15. Et quando aliquis vulneratur de foro veniendo, vel alibi, notificetur curiae.

§. 16. Item quando aliquis nobilis vir capitur in furto et suspenditur et non habet prolem, hereditas ipsius regi cedat, et si aliquis capitur in manifesto furto, uxor ejus habet tertiam partem.

§. 17. Quicunque nobilis vel rusticus occiderit aliquem, CC denarios solvat curiae et alias recedat et quaerat gratiam, et uxor sua in pace sedeat et indemnis.

§. 18. Si quis non habuerit filios vel filium et filias habuerit, ad illas deveniat hereditas aequaliter; et si non fuerint, hereditas deveniat ad proximos heredes.

§. 19. Si alicui subtrahuntur jumenta, aut famuli, apes furantur, debet subire judicium ferri, scilicet vomeres.

§. 20. Insuper si quis spoliatus fuerit per *wiboy*, incuset quos vult, et de *hirdozt* nominet quos vult, et antiquae consuetudines conserventur.

§. 21. Quisquis theloneum pertransierit, a theloneario licentia non obtenta neque theloneo persoluto, non aliter puniatur nisi jus thelonei duplicabit et praeter hoc pro poena solvat LX denarios.

§. 22. Si quis equum proprium currum aliquem trahentem recognoverit, non plus quam LX denarios pro curru et rebus in eo existentibus judici persolvat.

§. 23. Item si quis equum apud aliquem invenerit vulneratum, non equum vindicet sibi judex, nisi solummodo LX denariis sit contentus.

§. 24. Item si quis citatus fuerit et obtinuerit jus suum in judicio neque wrez neque pohonce, sed solummodo denarios duos persolvat, quod pomocne vulgariter appellatur.

§. 25. Item ad clamorem communem qui nestoite! vulgariter nominatur, nullus currere teneatur nisi de propria voluntate hoc facere voluerit.

§. 26. Item si quis super rebus propriis mobilibus sive immobilibus in judicio convenitur, eadem bona de quibus fit quaestio, neque judex neque domini terrae villicus sibi vendicet possidenda, sed idem qui super eisdem bonis convenitur, eadem bona pacifice possideat, donec eadem quaestio per sententiam decidatur.

§. 27. Item si vestigia rei furtivae secus aliquam villam deperierint, eadem villa occasione ejusdem furti nullatenus puniatur.

§. 28. Praeterea nullus de illis qui custodiunt silvam, debet spoliare aliquem in via vel in foro nisi tunc illum spoliet, quando invenit arborem secantem; ad hoc judex nunquam judicet in CCC denariis, nisi LX.

§. 29. Insuper nunquam judex debet judicare solus nisi praesente castellano aut aliquibus nobilibus; et quando villicus judicat, non debet ire ad capiendum consilium de judicio, sed judicet sedens cum militibus.

§. 30. Item quando tempus est ire ad judicandum et omnes, sunt et villicus non vult venire, judex judicet eum militibus.

§. 31. Et de mane semper et nunquam hora vespertina a judice vel vilico judicium habeatur.

§. 32. Quando aliquis interficitur in via, sive homo militis sive judicis sive villici fuerit, confusio magna inde fit; solent apponi denarii, aurum et argentum; ille quis accusat et dominus, debet jurare super sancta sanctorum.

§. 33. Pro debito si quis citatus fuerit, et in primo termino non astiterit judicio, vendatur, nisi legitimum probare possit (testimonium) impedimentum.

§. 34. Insuper nullus de hominibus nobilium, qui vadit in aliqua vel in propria legatione, sive ad forum, nunquam in novo, nisi in antiquo theloneo solvat.

§. 35. Item ad judicium nullus accedat, nisi de domo secundum jus primo citetur.

§. 36. Insuper si villicus regis sine judicio aliquem impignoraverit, rex suo jure corrigat; si villicus camerarii, marcam auri solvat, si dominus, beneficio careat.

§. 37. Praeterea duellum quod in vulgari dicitur kiy, non habeant nisi ad extraneos.

§. 38. In hiis omnibus excipimus privilegia religiosorum virorum a principibus eis concessa, et jura clericorum cum dotibus ecclesiarum, quibus reguntur secundum jus canonicum.

Ne autem ad praesens vel in posterum error aut calumpnia sive contemptus ebulliat in praedictis et ut res dicta firmitatem obtineat in perpetuum, omni novercandi occasione propulsa praesentem paginam nostri sigilli munimine inviolabiliter duximus corroborandam.

Acta sunt haec anno gratiae MCCXXXVII. in Bizinze, pridie Idus Julii.

37.

Jura et libertates civitatis Brunensis.

(Jura originalia.)

1243.

Bruna civitas e numero earum est quae conditae sunt in suburbiis castrorum slavicorum, quorum unum etiam castrum Brunense fuisse constat. Civitas primum a. 1210 „burgus Brunensis" appellatur. Incolis tenebatur a. 1222 Slavis moraviensibus, Theutonicis, Italis Franconibusque; legitur in diplomate ab a. 1222: Ecclesia S. Jacobi quae est sita in burgo Brunensi, debet habere limites quos tempore Wladislai — marchionis 1197—1222 — consueverat habere, vid. quod omnes Theutonici et Gallici ecclesiae cum decimatione et omni jure ecclesiastico debeant subjacere; in alioque ab a. 1231: Quia cives circa ecclesiam S. Jacobi maxime erant Romani et linguam Moravorum vel Theutonicorum non intelligebant, ideo facta fuit capella S. Nicolai et consecrata. — A. 1229 primum commemoratur judex Brunensis, a. 1238 „civium" quoque mentio fit (omnes cives Brunenses, cives de Brenna.)

A. 1243 rex Wenceslaus I. civibus Brunensibus edidit libertates et jura, quod quidem in Moravia et Bohemia primum amplius corpus est juris municipalis. Bipartito dividitur; altera pars, eaque prior, in ipso scripti contextu „Privilegium majus," nominatur, altera minor inde aptissime „Privilegium minus" nuncupari potest, attamen utraque unius corporis est.

Pars prior continet jus municipale illi quod in terris theutonicis meridianis usurpabatur consimile; altera complectitur instituta singularia ad usum et consuetudinem gentis et loci accomodata.

Autographum in tabulario civitatis Brunae asservatur, unde primum typis exscriptum est in Habrichii libro: Jura primaeva Moraviae, iterum in Boczekii Dipl. III. 22, 23; tertium in libro Röszlerii, qui inscribitur: Stadtrechte von Brünn (Prag. 1858), quartum in Regestis Erbenii I.

(A. Privilegium majus.)

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.
Nos Wenceslaus Dei gratia Rex Bohemiae quartus.
Omnibus posteris tam quam modernis salutem.

Gloria principum per pacem et subditorum quietem largius elucescit, cum fama clementiae ac diligentia protectionis eorum extenditur in posteros, et memoria nominis eorum, quam continuo studio virtutis acquirunt, apud homines permanet immortalis; salutem quoque perpetuam a Domino promerentur, cum subjectos, quibus possunt, bonis consuetudinibus et institutis honestis ab enormitatibus, quibus non solum corpora, sed etiam animae intolerabilia pericula sustinerent, retrahunt et at justiciae tramitem conversationemque probatam et acceptam et utilem universis juris severitate perducunt.

Hinc est, quod nos dilectorum civium nostrorum de Bruna devotionem precesque affectuosas et assiduas advertentes, libertates et jura subscripta, per quae tranquilitati et communi utilitati eorum decrevimus providendum, ipsis et eorum heredibus et posteris de regia clementia indulgemus, quas de gratia speciali nihilominus eisdem scripti praesentis testimonio confirmamus.

1. Statuimus igitur, ut quicunque civium habens infra civitatis ambitum, hoc est infra fossatum et murum, valens quinquaginta talenta, quemquam occiderit, nulla pro se fidejussione indigat, sed judex ipsum citet tribus edictis, hoc est tribus vicibus infra VI ebdomadas, ita quod cui homicidium impingitur, neget, se idem commisisse, et si se innocentem ostendere voluerit, expurget se VII viris credibilibus et honestis, inter quos videlicet VII sit unus de juratis principis; quem si habere nequierit, acquirat eum per Dei justitiam, id est per aquam.

2. Item, quicunque aliquem de homicidio vel de invasione domus, hoc est heymsvoche, vel de quocunque reatu consimili culpaverit, prius met-secundus juret corem judicio, quod nec invidiae nec inimicitiae causa, nisi de culpabili conqueratur; quodsi non fecerit, actor ipse quaeremoniae suae renunciabit coram judicio, quam contra suspectum habebat.

Si vero suspectus VII se viris praefatis expurgaverit, innocens erit a judice et actore.

Si vero talem expurgationem habere nequierit, capite puniatur vel secundum gratiam judicis et juratorum civitatis emendetur.

3. Si autem homicida deprehensus fuerit in ipso actu cum gladio cruentato, et si judex hoc probare poterit cum VI. idoneis et honestis personis et uno jurato, capite puniatur.

Si vero judex praedictas personas non habuerit ad probandum, probet met-quintus, duobus videlicet juratis et aliis duobus honestis viris, ita ut de praedictis VI viris vel de quatuor sequentibus, nullus inimicus vel aemulus extiterit interfecti, capite puniatur.

4. Si autem homicida legitimis ter vocatus edictis, coram judicio non comparuerit, judex eum proscriptum denunciet, et prima pars bonorum suorum judici, altera pars actoribus, tertia vero cedat liberis et uxori.

Verum si liberis et uxore careat homicida, qui proscriptione damnatur, prima pars bonorum suorum judici, altera actoribus, tertia vero ecclesiis, egentibus et ad vias reformandas de communi consilio impendatur.

5. Igitur quicunque pro homicidio in proscriptionem devenerit, in ipsa per annum et diem, omnium interventu destitutus et auxilio, permanebit.

Decrevimus etiam, ut quicunque propter homicidium dampnetur exilio, finito anno et die nequaquam civitatem intrabit, antequam marcam argenti civitati assignet.

6. Sane si homicida non habet infra muros valens quinquaginta talenta, et nihilominus fidejussorem pro se poterit invenire, idem fidejubeat pro eo in summa quinquaginta talentorum, de quibus quinquaginta talentis tertia pars judici, tertia pars actori, tertia vero civitati solvetur.

Si fidejussorem non habuerit, judex ipsum capiat et teneat, quousque de ipso judicet, sicut justum fuerit et ordo postulat rationis.

7. Insuper, si filius aut amicus alicujus quemquam occidat, et pater vel amicus ejus absens fuerit vel praesens manum non apposuerit, si met-tertius virorum fidelium hoc probare poterit, ab omni culpa et poena ipsum decernimus absolutum.

8. Item, si quis de homicidio incusatus confessus fuerit, quod id fecerit vim vi repellendo, id est n o t w e r n d e, si hoc ipsum probaverit met-septimus probabilium virorum, inter quos VII sit unus de juratis principis, innocens erit; et si juratum habere non poterit, acquirat eum per Dei justitiam, id est, per judicium aquae; si vero in aqua processum non habuerit, sed defectum, acquirat eum per ignitum ferrum, et talis expurgatio sive judicium cuilibet indulgetur, qui in homicidio inpulsatur.

9. Nunc de vulneribus duximus annectendum. Si quis civium alicui manum amputaverit, vel pedem, aut nasum, aut

aliquod nobile membrum abstulerit: judici pro poena quinque talenta solvet, passo dampnum X talenta componet.

Si vero qui dampnum fecit, denarios habere non poterit, secundus legem judicetur de ipso: oculum pro oculo, manum pro manu, et sic de ceteris membris.

Si fieri vult inculpabilis, probet innocentiam suam met-secundus probabilium virorum et uno jurato; et si non poterit hos habere, probet met-septimus probabilium virorum, et liber sit.

10. Item, quicunque alteri amputaverit digitum vel ita vulneraverit, quod membrorum patiatur detrimentum, id est lidschert, judici duo talenta, passo dampnum quinque talenta persolvat.

Si vero denarios non habuerit, eo quo praedictum est ordine, puniatur.

Si vero fieri voluerit innocens, probet innocentiam suam met-quintus probabilium virorum; et si hos habere non poterit, probet met-tertius, inter quos de juratis principis erit unus.

11. Si quis autem aliquem temerarie citaverit, poena talis judicio principis reservetur.

12. Si quis aliquem vulneraverit ita, quod vulneratus convalescat sine detrimento membrorum, id est lytschert-wunden: judici unum talentum, vulnerato duo talenta persolvat. Si denarios non habuerit, septimanis sex detineatur pro poena captivus, vel expurget se met-tertius probabilium virorum.

13. Si quis citatus legitime convenitur, quod aliquem plano vulneraverit vulnere sine laesione membrorum nobilium, et ille vice versa proponat, hoc se defendendo fecisse: hoc met-tertius probabilium virorum testimonio comprobabit; sin autem, judici talentum, vulnerato duo talenta persolvat.

14. Si vero quis quocunque tempore fuerit vulneratus, ipsi de quibus habetur suspicio, quod eundem vulneraverint, si bona non habuerint quae sufficiant ad emendandum, vel fidejussoribus careant, a judice usque in crastinum teneantur, et mane facto vulneratus coram judicio suspectos conveniat, juramento ab ipso actore prius praestito met-secundo.

Et si vulneratus prae nimia debilitate corporis ad judicium venire nequierit, duae idoneae personae cum nuntio judicis ad eum veniant, et in lecto aegritudinis ab eo met-secundo recipiant calumpniae juramentum, quod a nullo recipitur nisi juret met-secundus.

15. Nulli quoque praestabitur idem juramentum, id est voreit, extra judicium, sed in judicio tantum; praeterquam, ut supra dictum est, ille qui debet jurare, sit adeo debilis, quod ad judicium venire non possit, tunc judex mittet ad illum

duos vel plures honestos viros, coram quibus idem met-secundus praebeat sacramentum.

16. Pro vulnere vero, si quem contigerit proscriptione dampnari, in ipsa extra civitatem sex ebdomadis permanebit; per quod spatium si de causa et culpa sua non composuerit cum judice et actore, sex aliis ebdomadis extra civitatem commorabitur iterato; et si quidem adhuc componere neglexerit cum eisdem, annum et diem extra civitatem manebit.

Si vero versa vice se suspectus facere voluerit innocentem, expurget se met-quintus probabilium virorum. Quodsi processum non habuerit, intrans domum X talenta, egrediens domum X talenta persolvet, quorum prima pars judici, altera pars actori, tertia vero civitati solvetur, et si pecuniam non habuerit, manum amittat.

17. Volumus quoque, ut quicunque manens in civitate cum civibus jura tenuerit universa tam in judicio, quam in colectis, ab omni teloneo debeat esse liber.

18. Praecipimus etiam, quod quicunque ad pugnam vel rixam tenso arcu vel ballista accesserit, judici tria talenta, civitati vero duo solvat.

19. Omnis quoque, qui die forensi in foro cum forensi populo, quod gladium ad gravamen alicujus nudaverit, convictus fuerit, judici duo talenta, civitati tria componet; si pecuniam non habuerit, manus ipsius transfodiatur cultello.

20. Si quisquam civium alicui in debito teneatur, tres dies peremptorios solvendi habeat, vel absolvatur.

21. Item quicunque i naliquo furto deprehrensus fuerit, quod sexaginta denarios valeat, suspendium patietur; si vero minoris valoris fuerit, non suspendetur, sed ad notam infamiae ferro ignito consignabitur in facie, ut est moris.

22. Si quis vulneratus fuerit adeo, ut ad judicium venire non possit et posse evadere non putatur et res hujus facti ad judicium venerit: judex teneat ipsum qui fecit captivum donec, si vulneratus possit evadere, videatur; si vero quis pro ipso voluerit fidejussionem praestare, fidejubeat pro talentis quinquaginta, donec vel ille convalescat vel moriatur, et secundum hoc emendet.

23. Statuimus etiam firmissime, quod quicunque mulierem honestam vel virginem vi oppresserit vel rapuerit, et illa infra quatuordecim dies testimonio duorum credibilium virorum se probaverit exclamasse: ille igniti ferri se judicio expurgavit; si vero ille se non expurgaverit, sententiam capitalem subibit.

Praetera, si illa infra dies quatuor decim testimonio septem credibilium virorum illum convicerit, nulla sibi conceditur expurgatio, sed capitali sententia punietur.

24. Si vero mulier communis se conqueritur vi oppressam, et si constiterit, judex ei satisfaciat de oppressore juxta consilium et sententiam juratorum; in potestate quoque judicis erit, illum si voluerit, puniendi.

25. Si quis convictus fuerit per VII viros credibiles et honestos, quod falsum testimonium perhibuerit, et vel Deum vel sanctos blasphemaverit: excindetur lingua illius, vel redimet eam quinque talentis.

26. Item, apud quemcunque infra ambitum civitatis cultellus longus, qui dicitur „misericors,“ stechmezzir, cingulo suspensus deprehensus fuerit: dabit judici unum talentum et assignabit cultellum, vel manus ipsius transfodietur cultello; qui vero cultellum talem in caliga latenter portaverit et furtive, judici det quinque talenta, vel manum amittat.

Sunt et aliae leges, libertates et jura necessaria civitati, quae quoniam praesens pagina fuit insufficiens continere, in hoc etiam dilectorum civium nostrorum de Brunna de gratia speciali preces decrevimus admittendas, ut ea, quae restant, sub nostris possint sigillis in alio volumine plenius annotare. Ut autem conscripta et nihilominus conscribenda robur habeant perpetuae firmitatis, nec heredum aut successorum nostrorum quispiam in praedictae civitatis praejudicium et gravamen ea cassare, vel quidpiam de ipsis constitutionibus nostris debeat immutare: praesentem paginam praedictis civibus nostris et eorum heredibus ac posteris cum testimonio subscriptorum in earundem confirmationem duximus exhibendam, nostrorum sigillorum munimine roboratam et perhenniter valituram.

Testes: Withko camerarius de Prybinich, Withko senior, Withko de Novo Castro, Bochko burchravius Znoymensis, Cryho Dapifer, Ratiborius cum filiis Archlevo et Jenchone, Victor, Sifridus et Codoldus orphani et alii quam plures.

Acta sunt haec anno Dominicae incarnationis MCCXLIII. Mense Jan. Indictione secunda.

Datum Pragae per manum curiae nostrae notarii Rembothonis. Anno, mense et indictione praescriptis.

(B. Privilegium minus.)

Hae sunt libertates, leges et jura, quae in majori privilegio non poterant contineri, quae tamen nihilominus volumus per omnia rata esse et ut praescripta inviolabiter observari.

1. Volumus igitur et irrefragabiliter statuimus, ne quisquam baronum aut nobilium terrae potestatem habeat in civitate Brunensi, vel in ipsa violentiam exerceat, vel aliquem teneat sine lincentia et nuncio judicis civitatis.

2. Si quidem volumus, ut quicunque civium homines et possessiones extra civitatem habeant, nullam (in) ipsis judex provincialis vel etiam alii beneficarii provinciae, ita, ut ab eis nec citentur, nec etiam judicentur, habeant potestatem, sed judicentur a judice civitatis.

3. Item, statuimus, ut quemcunque post revocationem monetae infra XII ebdomadas invenerint monetarii nostri aurum vel argentum ementem ad aestimationem duarum marcarum argenti: eandem tollant pecuniam, gratia mediante, nec ulterius in persona emptoris nec in aliqua substantia ejusdem habeant potestatem.

4. Decrevimus etiam, ut in civitate proprietates habens, possit easdem vendere absque impedimento quoslibet personae necessitate cogente.

5. Sane praecipimus, ne de cetero sint in civitate aridaria braziorum; alioquin volumus, ut possessores eorum de dampnis quibuslibet, quae ipsorum occasione emerserint, laesis satisfaciant, ut est justum.

6. Inhibemus etiam, ne de cetero sint tabernae extra civitatem ad miliare in bonis alicujus praeter bona et possessiones notarii Brunensis qui capellam S. Procopii habuerit et monetam.

7. Prohibemus etiam, ne quis aliquem proprio pane carentem in ludo deciorum dampnificet, ultra quam sit ejus valor vestium.

8. Item, civibus indulgemus, ut quicunque mercimonia deferentes ad nundinas Brunnenses venerint, tribus ante pentecosten et postea totidem septimanis cum suis mercibus morabuntur.

9. Statuimus insuper, quod quicunque civium moriatur, si uxorem habuit vel liberos, judex vel advocatus nequaquam intromittat se de bonis ipsorum, sed sint in potestate uxoris et liberorum.

10. In arbitrio quoque sit viduae, non nubere vel nubere, cuicunque velit, absque quolibet impedimento; idem quoque statuimus de filia vel nepte cujuslibet civium, quod et de vidua.

11. Si autem is, qui moritur, non habuerit uxorem vel liberos, et sine testamento et ordinatione rerum suarum decedit; bona, quae relimquit, proximo heredi suo cedant.

12. Item, volumus, ut advena hospes in civitate moriens de rebus suis quidquid ordinaverit, ratum et firmum volumus permanere; si vero moriens nihil ordinaverit, cives custodiant res defuncti per annum et diem, infra quod spatium, si venerit aliquis, qui se socium vel heredem vel creditorem defuncti mettercius honestorum virorum probaverit, eidem absque contra-

dictione assignentur omnia, que contigunt defunctum; sin autem, pars bonorum illorum tertia pro anima defuncti, tertia judici tertia vero cedet in usus civitatis.

13. Liberum quoque habebit arbitrium advena, ubicunque voluerit sepeliri.

14. Placuit etiam celsitudini nostrae, ne advena contra civem, nec civis contra advenam inducat testimonium illorum, qui dicuntur litcoufer, nisi viros honestos habeat cum illis.

15. Volumus etiam, ut nullus hospes ad vena super debito vel quacunque causa possit inducere testimonium advenarum contra cives, nisi cum advenis habeat unum civem vel plures.

16. Decrevimus etiam, ut XXIIII civium jurati de mercatu et aliis, quae ad honorem et utilitatem pertinent civitatis, pro ingenio suo debeant fideliter ordinare, quorum ordinationem nec judex nec cives nec alter quispiam irritabit, quod qui praesumpserit attemptare, solvat judici poenam ab eisdem statutam.

17. Praecipimus insuper, ut apud quemcunque inventa fuerit injusta mensura vel injusta ulna vel aliquod injustum genus ponderis, judici solvat V talenta.

18. Item, volumus, ut quicunque de altero in civitate movens quaeremoniam de quacunque hereditate, sive de domo vel agro, vel molendino vel vinea, fidejussores exhibeat judici pro X talentis, quod eandem quaerimoniam prosequatur.

19. Quicunque bonum hominem, qui non fuit de honestioribus civitatis, caedat fustibus, judici talentum, fustigato II persolvet, vel expurget se met-tertius honestorum virorum.

20. Si aliquis infra septa muri habens XXX talenta, fustibus caesus fuerit, suspectus det judici duo talenta, caeso V talenta, vel expurget, se met-quartum honestorum civium.

21. Si aliqua levis vel inhonesta persona verberata fuerit, quae hoc ipsum forte sua meruit insolentia: si suspectus hoc probare poterit met-tertius viris credibilibus, liber erit a judice et actore.

22. Item si, aliquis cuiquam civium, qui tamen non est de honestioribus unus, percusserit alapam: judici det dimidium talentum, percusso talentum; et si laesus testimonium producere voluerit contra illum, et si versa vice alter sese voluerit expurgare, expurget se met-tertius credibilibus viris.

23. Quicunque domum alterius armis, ballistis vel arcubus temerarie invadere presumpserit, et si ipsam invasionem passus injuriam cum vicinis suis honestis probaverit: rei tanquam de homicidio puniantur; si vero quaerimoniam suam testibus non poterit comprobare, judici II talenta, unum civitati perrolvet; si vero de invasione domus quaerimoniam plane movesit, suspectus duabus digitis se expurgabit.

Haec itaque universa praescripta, sicut a nobis, ita etiam a nostris heredibus et successoribus volumus intemerata perhenniter observari.

Acta sunt hoc anno Dominicae incarnationis MCCXLIII mense Januario, Indictione secunda.

Datum Pragae per manum curiae nostrae notarii Rembothonis.

38.

Literae Wenceslai I. super decimis per dioecesim Olomucensem.

1248.

E codicibus Cremsiriensi et Olomucensi excusae in Codice dipl. Moraviae III. 129.

Wencezlaus, Dei gratia quartus Boemorum rex, dilecto fideli suo, venerabili in Christo patri, Brunoni Olomucensi episcopo, ejusque successoribus in perpetuum.

Ad promerendam aeternae vitae beatitudinem tanto debent regnorum rectores et provinciarum principes studiosius anhelare, quanto in terris a rege regum aeterno prae ceteris sunt temporalibus divitiis praediti et excellentioris potentiae titulis insigniti; quia dum a suo creatore quam habent potentiam, devote recognoscunt, sua felicitius altissimi virtute regni possident gubernacula et ad regni coelestis gloriam divina suffulti clementia, possunt facilitius pervenire. Inter hujusmodi sane nostrarum considerationum curas, quibus semper altissimo creatori nostro placere praeponimus, pietatis operibus, prout ipsius misericordia nobis permittit, altiori mente revolvimus, qualiter ecclesias divino cultui deputatas et viros ecclesiasticos, qui in ipsis ecclesiis Christi sanguine libertate donatis velut splendor fulgent firmamenti, beneficiorum nostrorum munificentiis honoremus, ut tempore messionis extremae cum multiplicato fructu recolligamur in coelis, quod in terris piae devotionis affectu ab aeterni regis reverentiam seminamus. Sane et si catholicus quilibet universa legis praecepta diligenter attendere debeat, multo fortius hoc facere tenentur principes, qui in se ipsis debent ostendere, qualiter eorum subditi in oculis possint divinae majestatis complacere, et sic per bona transire temporalia, ut aeternae gloriae fructu non priventur.

Cum igitur divinae legis sit praeceptum: Honora Deum de sua substantia, quod de solutione decimarum fore dictum

evidenter intelligit, qui prudenter attendit; Dominus enim ac redemptor noster, qui suis universa misericorditer tribuit creaturis, sibi decimas in signum universalis dominii reservavit, quas per totum orbem terrarum in suorum personis servitorum a populo sine contradictione qualibet recipit christiano. Sunt enim decimae tributa egentium animarum et subsidia extollentium organa divinae laudis, quas qui clericis, immo verius ipsi Deo subtrahit vel solvere contradicit, sacrilegium evidenter incurrit et improbum furti crimen non evadit, quia rem contrectat alienam invito Domino dominorum.

Nos igitur, qui ex susceptae dignitatis officio universis ecclesiis in districtu dominii nostri constitutis, debitam servare tenemur libertatem et nostros a sceleratis actibus subditos cohibere, vobis et successoribus vestris in perpetuum jus Olomucensis ecclesiae ac omnium aliarum declarando, per praesentes litteras indulgemus, ut per totam dioecesim Olomucensem decimas secundum formam canonum recipiatis et exigatis ex integro, invocato ad hoc si necesse fuerit, auxilio nostrae potestatis, quam ex nunc vobis et successoribus vestris per nos et heredes ac successores nostros dare in fide, qua Deo tenemur, promittimus, quotienscumque fuerimus requisiti, non obstante prava et perversa consuetudine Morauorum, qua se dicunt ad solutionem decimarum non teneri, quia longo tempore non solverunt, non attendentes quod talis consuetudo est perversa corruptela, quia christiani nomen et signum christianitatis abolet, nec temporis in delictis prodest diuturnitas, quia tanto graviora sunt crimina, quanto diutius infelices animas detinent alligatas.

Hanc autem nostrae concessionis et declarationis seriem, inspectis vestrae devotionis servitiis, quae nobis et coronae nostrae nec non sanctae Romanae ecclesiae in persona nostra incessanter exhibetis, ut de rebus penitus taceatur, vitae vestrae pro nobis non parcentes, volumus et petimus ad evidentiorem cautelam per sedem apostolicam confirmari.

Acta sunt haec in Brunna, praesentibus hiis testibus: Alberto praeposito S. Petri in Brunna, Erkenberto burcrauio de Starkenberch, Borsone marscalco nostro, Jeros pincerna nostro, Jeros et Hugone fratribus de Waldenberch, Hirzone coquinae nostrae magistro, et aliis quam pluribus.

Datum per manum magistri Dyonisii Wissegradensis praepositi, regni nostri cancellarii. Anno domini M. CC. XL. VIII., III. Idus Decembris, indictione secunda.

39.

Jus Iglaviense.

Cc. 1249.

Iglavia (Jiglava) nomen fluminis antiquitus erat, quod dein translatum est in castrum ad flumen aedificatum. Castrum illud, totius župae i. e. provinciae caput, in solo quidem terrae Moraviae sed ad ipsa confinia erat situm juxta viam quae a Želivo et Habr e Bohemia in Moraviam fert. Župani sive praefecti aut castellani provinciae Iglaviensis, quorum nomina novimus, sunt: Stanimír praefectus de Iglavia 1174, Budiš praefectus de Igla 1214. Erat igitur Iglavia castrum universi pagi seu župae; neque enim poterant esse župani praefecti, ubi non erat župa.

Premyslao Otacaro I. regnante argentifodinae ibi sunt institutae, atque jam a. 1227 commemoratur „magister montium de Igla," a. 1234 autem „judex, urborarius ceterique jurati montium in Igla," neque dubium est, quin primi praecipuique fossores Theutonici fuerint. Sub Wenceslao I. rege „cives montani" appellabantur, neque cuipiam nisi ipsis Bohemiae regibus, a quibus illuc acciti erant, parebant. Iisdem temporibus fratres hospitalis S. Mariae de domo Theutonica sacellum S. Joannis Baptistae in sinistra Iglaviae fluminis ripa tenebant.

Ipsa civitas commemoratur iis demum temporibus, quum jam et vita et regimen Wenceslai I. regis ad finem vergeret; tum et nova civitas aedificata moenibusque munita et parochia a sacello S. Joannis B. ad ecclesiam S. Jacobi translata est.

In notissimo illo discidio quod ortum est inter regem Wenceslaum et filium ejus Premyslaum, qui deinde rex ejus nominis secundus in patris locum successit, cives Iglavienses a rege Wenceslao steterunt, cui in oppugnando castro Pragensi a. 1249 quod erant bellicorum tormentorum operumque machinatores sollertissimi, egregiam operam navarunt. Pace autem quae paulo post inter patrem filiumque die 16. Augusti 1249 pacta atque confecta est, plurima commoda civibus Iglaviensibus parta sunt, quorum hoc erat vel maximum, quod uterque princeps Wenceslaus rex et Premyslaus marchio jura ab ipsis conscripta confirmarunt, unde postea plurium civitatum per Bohemiam atque Moraviam nec non regiones finitimas jura legesque ad rem civilem simul ac metallicam pertinentes quasi e fonte quodam emanarunt.

E prooemio quo uterque princeps jura illa additis insuper aliis libertatibus commodisque confirmat, patet literas quadriennio inter annum 1249 (quo pax inter principes convenit) et annum 1253 (quo rex Wenceslaus I. mortuus est) interjecto esse confectas, fortasse brevi posteaquam Iglavia maxima ex parte Premyslao marchioni concessa est, quod factum est inter diem 16. et 20. Augusti 1249, quo rex marchiam Moraviae cum omnibus attinentiis filio concesserat, media dumtaxat moneta Jiglaviae sibi retenta (Cosm. Cont.).

Jus Iglaviense tribus partibus constat, quae sunt:

Privilegium regis Wenceslai et marchionis Premyslai, complectens libertates civium (I et II).

Statuta civilia (III).

Jura montium et montanorum (IV).

Optimus orationis contextus exstat in autographo quod in tabulario civitatis Iglaviensis asservatur. Ejus exemplum ad fidem autographi accuratissime descriptum legitur in libro Tomaschekii: Deutsches Recht in Oesterreich im XIII. Jh. auf Grundlage des Stadtrechtes von Iglau (Wien 1859), qui liber etiam copiosam et perdiligentem juris municipalis explicationem complectitur.

Hunc contextum, cum editione Tomaschekiana, partim etiam cum editione Sternbergiana et Boczekiana collatum, sub litera A exhibentes, adjecimus ei contextum in alio diplomate tabularii Iglaviensis asservatum, litera B inscriptum, originis quidem recentioris et prolixiorem, attamen adhuc ante finem saeculi XIII vel ineunte saeculo XIV conscriptum, quem typis ediderunt Habrichius in libro qui intitulatur: Jura primaeva Moraviae, Dobnerus in Monumentis historicis Boemiae IV. ecc.

I.

(Privilegium regis Wenceslai I. et Premyslai marchionis.)

In nomine Domini (B. Domini nostri). Amen.

Nos Wencezlaus Dei gratia rex Bohemiae et (B. et marchio) Moraviae. Omnibus praesentem paginam inspecturis salutem in perpetuum.

Cum regalis dignitas et honestas tanto diligentius suis fidelibus adesse teneatur, quanto differentius prae ceteris, quibus regimen (B. regnum) atque (B. et) culmen terreni dominii est donatum, clare praefulget dignitatis nomine et honore: unde nos qui nostrorum fidelium cavere volumus et tenemur indemnitatibus et periculis onerosis, ex plenitudine gratiae nostrae et favoris ad memoriam fieri volumus sempiternam, tam viventibus quam victuris, quod nos regia auctoritate nostra et libera voluntate dilectis civibus nostris in Iglavia et montanis ubique in regno nostro constitutis, singulis et universis, libertates, jura nec non et statuta subscripta, per quae tranquillitati et communi utilitati eorum et paci decrevimus providendum, ipsis nihilominus et eorum heredibus, successoribus (B. successivis) et posteris, regia providentia et hilaritate concedimus, indulgemus et confirmamus.

Insuper cum nos dilecto filio nostro Primizloni principatum Moraviae contulissemus (B. principatum contulissemus), dictos cives et montanos nostros sibi paterne donavimus, et in gratiam suae dignitatis speciali dilectionis affectu fideliter et regaliter de manu ad manum commisimus conservandos, et super his omnibus confirmandis et conservandis praesentem paginam sigilli nostri munimine fecimus roborari.

Nos Primicil (B. Primislaus) Dei gratia marchio Moraviae, regiam benivolentiam et favorem patris nostri, illustrissimi regis Bohemiae, erga suos fideles cives et montanos et erga alios regiae dignitati obsequium praestantes, suae voluntati et paternitati per omnia decrevimus obedire et praesentem paginam sigilli nostri munimine fecimus consignari.

II.

(Libertates civium.)

Ne igitur libertas et gloria Majestatis regiae per aliquos praesumptuosos debeat impugnari vel irritari, una cum filio nostro volumus et mandamus sub obtentu gratiae nostrae et regni:

(I.) Quatinus nullus baronum, nobilium vel militum aut provincialium sive curialium regni nostri aliquam praesumptionem vel violentiam exercere praesumat in aliqua civitate nostra, nec aliquem hominem invadat nec capiat nec in aliquo negatio suo impediat, sine licentia et scitu judicis civitatis et juratorum.

(II.) Et quicumque cives et montani habent homines (B. habuerint homines subsedes) et possessiones extra civitatem vel infra (B. intra), nullam de ipsis judex provincialis vel beneficiarii terrae habeant judiciariam potestatem vel aliquod jus terrae; sed si de aliquo cive vel de aliquo homine civis habent aliquid conqueri, coram judice et judicio civitatis conquerantur, sicut ceteri homines justitiam suam exquirentes.

(III.) Et si aliquis civium alicui baroni sive militi bona sua vel merces suas concesserit sub conditione alicujus diei vel temporis coram juratis vel aliis probis viris, et si dictus baro vel miles illo die vel tempore non solverit: extunc possit ille civis illum baronem vel nobilem aliquem libere pro suis debitis inpignorare (B. impugnare.)

(IV.) Ceterum volumus et mandamus, ut quicquid jurati civitatis nostrae et jurati montanorum (B. quicquid judex civitatis nostrae et jurati cum juratis montanorum) pro bono communi ordinaverint et statuerint, inviolabiliter ab omnibus observari.

(V.) (B. Insuper volumus et mandamus districtius observari, quod si aliquis civium committens homicidium vel alium excessum enormem quemcunque, nec camerarius noster nec provincialis nec aliquis officialium nostrorum nec judex civitatis seu jurati in bonis suis tam mobilibus quam immobilibus aliquam exerceat violentiam, quamvis reus profugus factus fuerit, sed uxor sua cum heredibus rebus suis pacifice perfruantur.)

III.

(Statuta civilia).

A.	B.
I. De gloriosorum principum gratia et benivolentia do-	I. De gloriosorum principum gratia et benivolentia do-

minorum nostrorum, videlicet regis Bohemiae et marchionis Moraviae, nos jurati Iglavienses statuimus: §. 1. Ut quicumque nostrum moritur et uxorem reliquerit et heredes, judex sive advocatus nec aliquis alius de bonis suis se aliquatenus intromittat, sed sint in potestate uxoris et heredum. §. 2. Si autem uxor statum suum mutare voluerit, de consilio faciat amicorum; quodsi non fecerit, de bonis illis minus habebit. §. 3. Et in arbitrio sit uniuscujusque mulieris et virginis, nubere vel continere, quia coacta conjugia raro placent. §. 4. Si autem aliquis moritur sine uxore et liberis et testamentum suum non fecit, omnia bona sua proximo cedent suo heredi. §. 5. Et si heredem non habuerit, fiat de rebus suis et de bonis suis in hunc modum: Una pars cedat pro anima sua, alia ad vias et pontes, tertia ad negotia civitatis, et hoc jurati aliqui facere teneantur. §. 6. (*De morte*) Et ubicumque locorum aliquis moritur compos rationis, quicquid de rebus suis ordinaverit, ratum erit. §. 7. Si autem aliquis alienus homo moritur intestatus et de rebus suis nihil ordinaverit, jurati res suas et bona sua sub sigillo civitatis per anni spatium observari facient, ut (et) si medio tempore aliquis amicorum vel sociorum suorum cum certis indiciis venerit, bona illius obtinebit jure civitatis. §. 8. Si autem nullus infra anni spatium venerit et ultra, bona sua in tria divi-

minorum nostrorum, videlicet regis Boemiae et marchionis Moraviae, nos jurati Iglavienses statuimus: §. 1. Ut quicunque nostrum moritur et uxorem reliquerit et heredes, judex sive advocatus nec aliquis alius de bonis suis se aliquatenus intromittat, sed sint in potestate uxoris et heredum. §. 2. Si autem uxor statum ejus mutare voluerit, de consilio faciat amicorum; quod si non fecerit, de bonis quartam tantum obtinebit partem, cum de jure tertiam deberet obtinere. §. 3. Et in arbitrio sit uniuscujusque mulieris et virginis nubere vel continere, quia coacta conjugia raro placent. §. 4. Si autem aliquis moritur sine uxore et liberis et testamentum non fecerit, omnia bona sua proximo cedent suo heredi. §. 5. Et si heredem non habuerit, fiat de rebus suis et de bonis suis in hunc modum: Dividantur in tres partes, quarum prima cedet pro anima sua, alia ad vias et pontes instaurandos, tertia ad negotia civitatis; et hoc fiat aliquibus mediantibus juratis. §. 6. Item ubicunque locorum aliquis moritur compos rationis, quicquid de rebus suis ordinaverit coram viris idoneis fide dignis vel juratis vel suo plebano, ratum erit. §. 7. Si autem aliquis alienus homo moritur intestatus et de rebus suis nihil ordinaverit, jurati res suas et bona sua sub sigillo civitatis per anni spatium observari facient, ut (et) si medio tempore aliquis amicorum vel sociorum

dentur, sicut ante dictum est. §. 9. Omnis homo, hospes et indigena, cujuscumque generis, liberum arbitrium habeat ubicumque voluerit sepeliri.

suorum cum certis indiciis venerit, bona illius obtinebit jure civitatis. §. 8. Si autem nullus infra anni spatium venerit et ultra: bona sua in tria dividantur et fiat cum eis, sicut ante dictum est. §. 9. Omnis homo hospes et indigena cujuscumque generis liberum arbitrium habeat ubicumque voluerit sepeliri.

II. *(De testimonio.)* §. 1 Volumus etiam, ne aliquis homo extraneus contra aliquem civem vel civis contra eum cum trucelariis vel truffatoribus testimonium producat, sed cum viris idoneis et fide dignis, duobus vel tribus. §. 2. Et nullus cum viro extraneo super aliquem civem pro debitis inducat testimonium, nisi ad minus unum probum virum hujus civitatis secum habeat pro suo testimonio confirmando.

II. §. 1. Volumus etiam, ne aliquis homo extraneus contra aliquem civem vel civis contra ipsum cum trucelariis vel truphatoribus testimonium producat, sed cum viris idoneis et fide dignis, duobus vel tribus. §. 2. Item nullus cum viro extraneo super aliquem civem pro debitis inducat testimonium, nisi ad minus unum probum virum hujus civitatis secum habeat pro suo testimonia confirmando.

III. §. 1. Jurati unius cujusque civitatis teneantur de mercato et mercibus et mensuris et aliis quibuscumque negotiis, quae ad commune bonum et pacem pertinent, fideliter ordinare, cum judicis adjutorio. §. 2. Quicquid autem ordinaverint praedicto modo, nulli alii se ullatenus intromittant mutando nec contradicendo; et quamcumque poenam super his posuerint, illa persolvatur.

III. *De mercibus et mensuris.* §. 1. Jurati uniuscujusque civitatis teneantur de mercato et mercibus et mensuris et aliis quibuscumque negotiis, quae ad commune bonum et pacem pertinent, fideliter ordinare cum judicis adjutorio. §. 2. Quicquid autem ordinaverint praedicto modo, nulli alii se aliquatenus intromittant inmutando nec contradicendo; et quamcumque poenam super hiis statuerint, haec a statutorum transgressoribus persolvatur.

IV. §. 1. Quod quilibet homo rationis capax cum bonis suis poterit facere, quidquid voluerit; et licet uxor reclamet

IV. *De libero arbitrio hominis rationabilis.* §. 1. Quilibet homo rationis capax cum bonis suis juxta libitum pote-

et pueri contradicant, tamen dominium in suo stabit arbitrio.

V. *(De mensuris.)* Item volumus, ut quicumque hominum virorum vel mulierum cum injusta mensura inventus fuerit, vel mensuram statutam aridorum vel humidorum, vel cum injusta ulna, pondere vel libra: unam marcam dabit juratis; si secundario inventus fuerit, dabit duas; si tertio, manu carebit vel ipsam si vult redime(re), det decem marcas, de quibus duae partes cedent judici, tertia juratis.

VI. *(Libertas domus.)* §. 1. Decrevimus etiam, ne aliquis magister monetae vel aliquis

rit facere; et licet uxor reclamet et pueri contradicant, tamen dominium in suo stabit arbitrio; §. 2. si autem uxori suae coram probis viris patrimonium assignavit, quod vulgo morgengabe dicitur, hoc sibi vendere vel alteri dare sine uxoris consensu non licebit; §. 3. verum tamen si maritus infortunio compellente ad tantam devenerit inopiam, quod nihil habeat prae manibus, quo se et uxorem et pueros suos nutriat, ne mendicare compellatur, cum scitu parentum uxoris dictum patrimonium poterit ad tempus obligare, licet uxor reluctetur §. 4. Item si quis hominum voluerit proficisci ad limina sanctorum, videlicet Sancti Petri, Pauli, vel Jacobi, seu alias: uxor sua si voluerit, iter suum impedire poterit, voto Ierosolomitano dumtaxat excepto.

V. *De mensura et pondere.* Item volumus, ut quicumque hominum virorum vel mulierum cum injusta mensura inventus fuerit, vel mensuram statutam aridorum vel humidorum, vel cum injusta ulna, pondere vel libra: unam marcam dabit juratis; si secundario inventus fuerit, dabit duas marcas; si tertio, manu carebit, vel ipsam si voluerit redimere, det decem marcas, de quibus duae partes cedent judici, tertia juratis, si non reus veniam consequitur.

VI. *De modo quaerendi falsarios in domo vel alias ubicumque.* §. 1. Decrevimus etiam, ne

hominum in domo alicujus civis aliquid quaerat vel quaerere faciat, §. 2. (*De falsis denariis*) nec etiam falsarios et falsos denarios, nec etiam pro hujusmodi causis domum alicujus intret, nisi mediante judice et aliquo juratorum; potest tamen, si aliquid talium est, adhibere custodiam, donec judex veniat et jurati.

aliquis magistrorum monetae, vel aliquis hominum in domo alicujus civis aliquid quaerat vel quaeri faciat, §. 2. nec etiam falsarios vel falsos denarios, nec etiam pro hujusmodi causis domum alicujus intret, nisi mediante judice, vel aliquo juratorum; potest tamen, si aliquid talium est, adhibere custodiam donec judex veniat et jurati. §. 3. Si autem magister monetae vel aliquis suorum contra formam praescriptam aliquid in domo alicujus talium invenerit, vel servi sui: nec reus nec hospes sibi in aliquo respondebunt; §. 4. si autem quemquam in foro deprehenderit, et juratos habere non poterit: unum probum hominem vel duos assumat, per eos custodiam adhibendo, ne quid de se projiciat suspectus, vel quid sibi adjiciatur per alios, donec judex seu jurati adducantur; §. 5. si autem in campis vel silvis magister monetae quemquam deprehenderit, de quo habuerit mali suspicionem, et juratos habere non poterit, sed aliquem alium probum virum vel duos, cum his custodiam adhibeat, sicut dictum est ante; §. 6. si vero suam tantum familiam circa se habuerit, illum quem impetere nititur, ad civitatem duci faciat, et a judice sibi postulet duos concedi juratos, qui verba illius argute audiant, et quicquid coram illis juratis idem deprehensus professus fuerit, in irritum non poterit revocari. §. 7. Et sic fiat de qualibet causa, cum ju-

rati per preces alicujus inducuntur vel a judice mittuntur ad audiendum aliqua promissa vel verba alicujus; quicquid se audivisse protestantur, revocari non poterit; si vero non vocati nec postulati, in foro seu taberna, quicquam audierint: accusatus ab eis dicta sua coram judicio poterit revocare. §. 8. Si autem enormes actus alicubi viderint, ut vulnerationes, baculationes sive capillationes et evaginatos gladios vel cultellos vel aliquid talium: accusatus ab eis convicetur.

VII. §. 1. Quodsi falsi denarii apud aliquem probum hominem inventi fuerint, et si idem homo dicit, quod alter probus homo dedit ei illos denarios: ille alter homo melius potest se metseptimus expurgare, quam ille primus homo possit eum metseptimus convincere. §. 2. Si autem dicit quod monetarius dederit ei: tunc ipse metseptimus melius potest monetarium convincere, quam monetarius metseptimus se defendere.

VII. *Item, de falsis denariis.* §. 1. Si falsi denarii apud aliquem honestum hominem inventi fuerint, et si idem dixerit, sibi tales denarios esse datos ab alio viro illaesae famae: respondens melius potest se metseptimus expurgare, quam actor possit eum met-septimus convicere. §. 2. Si autem professus fuerit, se ab monetario tales recepisse denarios: extunc met-septimus melius poterit monetarium convincere, quam monetarius se possit metseptimus expurgare.

VIII. (*De judice.*) Nobis civibus expedire videtur, §. 1. ne in aliqua civitate regni plures sint judices nisi unus, propter concordiam et pacem. §. 2. Si jurati in matutino colloquio aliquem accusaverint, et si judex cum ipsis judicare noluerit: jurati innocentes erunt et judex in culpa remanebit. §. 3. Si autem mora procedente adhuc judicare noluerit, debent jurati ipsum monere, ut judicet

VIII. *De forma maniloquiorum.* Nobis civibus expedire videtur, §. 1. ne in aliqua civitate regni plures sint judices, quam unus, propter concordiam et pacem, et quam diu aliquis judicio utitur, si ante juratus fuerit, loco jurati nullum poterit accusare. §. 2. Item, statim sumpto judicio juramentum in sanctuario praestabit, quod justum judicium, nec propter personas nec propter

et satisfaciat conquerentibus, ne facilitas veniae pariat incentivum delinquenti.

IX. *(De emenda.)* §. 1. Ubicumque judici cedit aliqua emenda, parva vel magna, induciare debet quatuordecim diebus; et transactis illis diebus cum aliquo jurato accipiat emendam suam; quod si non fecerit, nullam emendam postea superaddere debet. §. 2. Et semper coram aliquo jurato accipiat emendam suam.

munera corrumpat, sed pauperi sicut diviti judicet secundum formam legis institutam. §. 3. Si jurati in matutino colloquio aliquem accusaverint, et si judex in judicando negligens exstiterit, jurati innocentes erunt, et judex in culpa remanebit; §. 4. Si autem mora procedente adhuc judicare noluerit, a juratis moneatur ut judicet et satisfaciat conquerentibus, ne facilitas veniae pariat incentivum delinquenti; §. 5. Item tertia vice moneatur judex a juratis; si tunc judicare noluerit, et causa ad superiorem judicem, ut ad camerarium vel ad regem volutetur, et judex pro negligentia accusatus fuerit: sive parva vel magna causa fuerit, judex pro reo punietur. §. 6. Item si quis accusatus fuerit in maniloquio, judex causam diligenter experiatur, et si talis fuerit, quod accusatus puniri meruit in pecunia, sic intituletur; si in manu puniri meruit, sic inscribatur; si in collo puniri meruit, sic inscribatur, secundum excessum sui enormitatem.

IX. *De modo recipiendi emendam.* §. 1. Ubicumque judici cedit aliqua emenda, sive parva vel magna fuerit, induciare debet reum quatuordecim diebus; quibus finitis aliquo juratorum praesente accipiat emendam suam; quod si neglexerit, illi emendae non tenebitur aliam accumulare. §. 2. Et semper coram aliquo juratorum accipiat emendam suam.

X. §. 1. Si contingat aliquem hominem de aliquo judice querimoniam facere, judex aliquem juratum ponat in loco suo, et de omni querimonia respondeat sicut alter homo; si autem respondere noluerit, tunc jurati teneantur dicere sibi, quod ipsum super his coram majori judicio accusabunt, secundum verbum legis: Tu legem patere, quam ipse tuleris. §. 2. *(De querimonia in genere.)* Omnes querimoniae, quae fiunt ubicumque, revocari possunt, praeter illas, quae coram quatuor sedilibus vel banccis judiciariis proponuntur. §. 3. Et in omni querimonia, in qua homo astat verbis sui prolocutoris, interrogatus a judice dicit: „Haec sunt verba mea:“ haec querimonia habebitur rata. §. 4. Et quicumque querimoniam super aliquem fecerit pro dimidia marca et infra, et si citatus fuerit semel, et si negaverit: ab illo die per dies quatuordecim juramento confirmabit negativam suam; si autem fassus fuerit, per dies quatuordecim debitori (sic) solvet; quod si non fecerit, gravius punietur, scilicet judici in dimidio fertone. §. 5. Et si aliqua querimonia pro debitis super aliquem proposita fuerit, ipse melius potest se in cruce excusare, quam accusator eum convincere. §. 6. Sic de omni simplici querimonia. §. 7. Duo conquerentes currunt simul ad judicem et nemo scit quis illorum primus fuerit; unde cuicumque judex asti-

X. *De judicis obedientia.* §. 1. Si contingat aliquem hominem de aliquo judice querimonia in judicio movere, judex aliquem ex juratis ponat loco suo et de omni querimonia respondeat sicut alter homo; si autem respondere noluerit, jurati dicant sibi, quod ipsum super his coram majori judicio velint accusare secundum verbum Legis: Tu patere legem, quam ipse tuleris. §. 2. Omnes querimoniae, quae fiunt ubicumque, revocari possunt, praeter illas, quae coram 4 sedilibus vel banccis judiciariis proponuntur. §. 3. Et in omni querimonia, in qua homo adstat verbis sui prolocutoris, et in- interrogatus a judice dixerit: „Haec sunt verba mea:“ haec querimonia habebitur rata. §. 4. Et quicumque querimoniam super aliquem fecerit pro dimidia marca vel infra, et si citatus fuerit semel, et si negaverit: ab illo die per dies quatuordecim juramento confirmabit negationem suam; si autem fassus fuerit, per dies quatuordecim creditori solvet; quod si non fecerit, gravius punietur, videlicet judici in dimidio fertone. §. 5. Et si aliqua querimonia pro debitis super aliquem posita fuerit, respondens melius poterit se in cruce excusare, quam eum possit convincere juramento. §. 6. Et idem fiat de omni simplici querimonia. §. 7. Duo conquerentes currunt simul ad judicem, et nemo scit, quis illorum primus fuerit; unde cuicunque judex

terit, illius querimonia praevalebit.

XI. (*De hereditate.*) §. 1. Item si aliquis homo obligatus debitis onerosis alicui, et non habens unde solvat praeter hereditatem suam, et si illam hereditatem obligabit pro dictis debitis coram judicio ad spatium anni et diei, et si debitor tunc non exsolvit: creditor ex tunc eam coram judicio ter proclamabit. §. 2. Et si post trinam proclamationem debitor non exsolverit: postea judex hereditatem illam creditori coram judicio vel aliquibus juratis libere assignabit, qui eam vendere poterit vel exponere secundum conditionem praetaxatam. §. 3. Et si aliquis homo extraneus in aliqua civitate querimoniam fecerit pro hereditate aliqua: pro tribus marcis fidejussores ponat, ut querimoniam suam exsequatur, et si defecerit, culpabilis in tribus marcis erit.

astiterit, illius querimonia praevalebit; item si judicem domi non invenerit, sed uxorem suam, per ejus testimonium primam querimoniam obtinebit.

XI. *De obligato debitis.* §. 1. Item, si aliquis homo obligatus debitis onerosis alicui, non habens unde solvat praeter hereditatem suam, et si illam hereditatem obligaverit pro dictis debitis coram judicio: creditor ipsam ad spatium unius anni et diei tenebit, et si debitor tunc non exsolverit obligata: creditor ex tunc coram judicio ter et in tribus judiciis successive proclamabit. §. 2. Et si post trinam proclamationem debitor non exsolverit: judex hereditatem illam creditori coram judicio vel aliquibus juratis libere assignabit, qui eam vendere poterit vel exponere secundum conditionem praetaxatam. §. 3. Item si aliquis homo extraneus in aliqua civitate querimoniam fecerit pro hereditate aliqua: pro tribus marcis fidejussores ponat, ut querimoniam suam exsequatur, et si defecerit in sua causa vel non exequendo querimoniam, culpabilis in tribus marcis erit. §. 4. Item si aliquis extra terminos regales residens in civitate nostra pro debitis super aliquem querimoniam moverit, infra triduum sibi fiat justitiae complementum. §. 5. Item nullus aliquam hereditatem obligare alteri vel resignare tenetur, nisi coram judice et juratis; si vero judex obierit, alio succedente:

XII. Si quis vero alteri hereditatem suam coram judicio rite resignaverit, receptor tenetur dare judici XII denarios, juratis totidem, scriptori duos.

XIII. §. 1. Si quis querimoniam suam ad juratos deduxerit, et si sibi coram judice vel juratis astiterint, querimonia sua praevalebit.

§. 3. (*Haec est forma juramenti*): „Ego cum juramento comprehendo, quod feci Domino Deo et domino nostro regi et vobis, domine judex, et meis conjuratis, quod verba illa justa sunt et vera!“.

XIV. De omni juramento quod coram judicio jurari debet, si de gratia dimittitur: judici cedent XII denarii, scriptori duo, ab illo qui jurare debuit.

per juratos illos nihilominus, qui obligationem recipit, justitiam suam obtinebit.

XII. *De resignatione hereditatum alicujus.* Si quis alteri hereditatem suam coram judicio rite resignaverit, receptor tenetur dare judici XII denarios, juratis totidem, scriptori duos.

XIII. §. 1. Si quis querimoniam suam ad juratos deduxerit, et sibi coram judice vel juratis asstiterint, querimonia sua praevalebit, sic videlicet: Si fuerit de actibus enormibus vel de promissis factis coram juratis a judice missis vel precibus obtentis, sed non quibuslibet verbis otiosis in foro vel in tabernis casualiter ventilatis; item si respondens carere noluerit: oportebit juratos obtinere juramento, quod testantur. §. 2. Item si quis juratorum interrogatus pro sententia illam induciare ad maniloquium velit, juramento obtineat, quod illa vice talem sentenciam nequeat invenire, et ad hoc a juratis vel a movente querimoniam vel a judice compellatur. §. 3. (*Modus et forma jurandi a juratis*): „Ego cum juramento comprehendo, quod feci Domino Deo, domino nostro regi et vobis, domine judex, et meis conjuratis, quod verba illa justa sunt et vera!“

XIV. *De remissione juramenti.* De omni juramento, quod coram judicio fieri debet, si de gratia dimittitur, judici cedunt XII denarii,

XV. In omni juramento quilibet homo erholunge habere potest, nisi in judicio peremptorio, quod semel fit in anno post festum pascae.

XVI. Si quis homo juramento de aliqua causa vel culpa se expurgare debuerit cum testibus, et si adversarius suus contra aliquem illorum excipere voluerit vel aliquem rejicere: hoc debet facere, antequam manus in cruce ponant;

scriptori vero duo, ab eo qui jurare tenebatur.

XV. *De eo, quod dicitur erholunge.* §. 1. In omnibus causis, quae coram judiciis tractantur, a festo nativitatis Domini usque post octavas paschae proxima feria sexta, qua die judicio peremptorie praesidendum est, quilibet homo iterationem suae causae, quod vulgo *erholunge* dicitur, habere poterit; quam in die judicii peremptorii nullus habere poterit. §. 2. Quatuor autem causas excipimus ab hoc rigore juris, videlicet homicidium, stuprum sive violationem virginum, vitium falsitatis denariorum vel argenti, invasionem domus, quae vulgariter *heimsuch* dicitur; pro quarum qualibet causarum si homo convictus fuerit, in vita dampnatur; si aliqua harum causarum in diem judicii peremptorii judicanda ceciderit, reus causam suam induciare poterit usque in diem proximam sequentem, et iterum ab illa die usque in terciam diem, in quo nullo ulteriori obtento termino oportet vel gratia compositionis vel juris rigore causam terminari. §. 3. Omnes causas hiis similes eodem jure volumus terminari.

XVI. *De vigore testantium.* Si quis hominum juramento de aliqua causa vel culpa se expurgare debuerit cum testibus, et si adversarius ejus contra aliquem eorum excipere habuerit, vel aliquem eorum rejicere: hoc faciat, antequam manus

quod si non fecerit, juramentum illorum stabit.

XVII. §. 1. Si quis juratorum in aliquo deliquerit coram judice vel judicio: sicut alter homo respondebit, nec amplius quam secundum suum delictum cum justitia punietur. §. 2. Et nullus juratorum ab aliquo homine interrogatus per juramentum suum vel per fidem suam teneatur respondere nisi solo domino regi, praeter in causis judiciariis a suo judice requisiti. §. 3. Si vero aliquis juratorum alicui pro quacumque causa coram judicio astare voluerit cum suo juramento, apponantur ei custodes duo jurati vel plures, qui verba sua audiant et dijudicent, et secundum quod ipsi confirmabunt, verba sua sic rata habeantur.

XVIII. Quicumque coram juratis et judicio aliquam sententiam latam reclamaverit et dixerit, se meliorem velle invenire vel inducere, et si non fecerit: qualescumque expensae excrescent super hoc negotio, ipse solvet; insuper stabit judici poena LX solidorum et cuilibet jurato in XXX. Isti solidi debent esse breves.

XIX. Cuicumque coram judicio et juratis abundans justitia facta fuerit et illam contempserit, appellans indebite ad dominum regem : stabit in poena X talentorum; si autem judex et jurati ipsi non satisfaciunt: ex tunc libere se tra-

cruci imponat; quod si non fecerit, juramentum ejus stabit.

XVII. *De juratis.* §. 1. Si quis juratorum in aliquo deliquerit vel excesserit coram judicio: sicut alter homo respondebit, nec amplius quam suum delictum requirat, cum justicia puniatur §. 2. Item nullus juratorum, interrogatus per (juramentum) suum, vel per fidem suam, alicui alteri respondere tenetur, nisi solo domino regi; sed in causis judiciariis a suo judice requisitus, testimonium compellitur perhibere. §. 3. Item si quis juratorum alicui pro quacumque causa coram judicio astare voluerit cum suo juramento, apponantur ei custodes duo jurati, qui verba sua et formam verborum audiant, et dijudicent, et secundum eorum confirmationem verba sua rata habeantur.

XVIII. *De arguente sententiam.* Quicumque coram juratis et judicio aliquam sententiam latam reclamaverit, dicens se meliorem velle invenire vel inducere, et si non fecerit in instanti: qualescumque expensae excrescent super hoc negotio, ipse solvet et praeterea stabit suo judici in poena LX solidorum, et cuilibet jurato in XXX, et hi solidi sint breves.

XIX. *De appellante contra jus.* Cuicumque coram judicio et juratis habundans justicia facta fuerit, et illam contemnens appellet indebite ad dominum regem: stabit in poena X talentorum; si autem judex et jurati sibi non satisfecerint,

hat, ubicumque voluerit, postquam sibi justitiam contradixerint; de praedicta autem pecunia duae partes cedent judici, tertia juratis.

extunc libere ad aliquod judicium appellabit, postquam sibi justicia fuerit denegata; de praedicta autem pecunia duae partes cedent judici, tertia juratis.

XX. Volumus, ut nullus coram aliquo judicio de aliquibus causis incusari possit, quam de tribus.

XXI. §. 1. Si quis aliquem hominem in judicio pro debitis suis obtinuerit et non habens unde solvat, et si creditor carere noluerit: judex eum cui solvere tenetur, manu propria creditori tradat; et sic tenebit eum nec in frigore nec in calore, sed ferro manuali, et pascet eum quarta parte panis, qui emptus est pro denario, et ciffo aquae. §. 2. Si vero furtim effugerit, ex tunc creditor ubicumque ipsum rapuerit, cum scitu judicis ipsum captivum tenebit.

XXII. Item volumus, quod duo fratres non possint esse jurati simul, nec pater et filius simul; nec frater fratri in testimonio astabit, nec filius patri suo astare poterit, nec etiam pater suo filio astabit.

XXIII. Si aliquis conquestus fuerit coram judicio non sub recto nomine respondentis, respondens autem propterea liberari non potest, sed prolocutor poenae subjacebit minori, scilicet XII denariorum.

XXIV. §. 1. Si quis pro aliqua causa praeconi praesentatus fuerit vel suo debitori, nemini medio tempore pro aliqua

XX. *De numero causarum.* Volumus, ut nullus coram aliquo judicio de pluribus causis incusari possit quam de tribus.

XXI. *De debitore.* §. 1. Si quis alium in judicio pro debitis suis detinuerit, non habentem, unde solvat: si creditor carere noluerit, judex debitorem manu propria creditori tradat, quem tenebit nec in frigore nec in calore dispemperato, sed ferro manuali, et pascet eum quarta parte panis empti pro uno denario, et ciffo aquae. §. 2. Si vero furtim effugerit, ex tunc creditor, ubicumque ipsum rapuerit, cum scitu judicis captivum detinebit.

XXIII. *De movente querimoniam.* Si aliquis conquestus fuerit coram judicio non sub recto nomine respondentis, respondens propterea liberari non potest, sed prolocutor poenae subjacebit minori, videlicet XII denariorum.

XXIV. *De jure praeconis.* §. 1. Si quis pro aliqua causa praeconi praesentatus fuerit vel suo debitori, nemini medio tem-

causa respondebit, et si effugerit illos, quicumque actor ipsum primus rapuerit, illi utique respondebit.

pore pro aliqua causa respondebit, et si effugerit illos, quicumque actor ipsum primus deprehenderit, illi utique respondebit. §. 2. Item, quilibet praeco testimonium perhibere poterit, si aliquem pro debitis vel res alicujus in domo alterius interdixerit. §. 3. Item si aliquem citaverit interrogatus a judice, de hoc testimonium perhibebit.

XXV. *De jure notarii.* Item quilibet juratus notarius civitatis quidquid in tabulis suis collegerit, sive sit juramentum, sive proscriptio alicujus vel aliquis incusatus pro vulneribus vel pro aliis causis: interrogatus de his testimonium perhibere poterit, sicut alter juratus nisi tunc ab aliquo juratorum suum testimonium cassum et vanum comprobetur.

XXVI. Expedit enim, ut quicumque faber alicui viro vel mulieri falsas claves vel uncos vel clavos fecerit, et si cum tribus testibus victus fuerit, manu carebit, ut supradictum est; et si expurgare voluerit, mettertius in cruce se expurgabit; de ista poena cedet tertia pars actori, tertia judici, tertia juratis.

XXVI. *De fabro faciente falsas claves.* Expedit etiam, ut quicumque fabrorum alicui viro vel mulieri falsas claves vel uncos fecerit, et si cum tribus testibus victus fuerit, manu privetur, vel eam redimet cum X marcis; sed si se expurgare voluerit, met-tertius in cruce praestabit juramentum; de ista poena cedet tertia pars actori, tertia judici, tertia juratis.

XXVII. Deinde ab universis ratum habeatur: Si alicui privilegium aliquod fuerit datum super quidcumque, hoc est si privilegium rectum fuerit, utatur; si autem falsum fuerit, nihil plus perditur, nisi illud super quo privilegium illud est donatum.

XXVIII. Omnes decrevimus unanimiter et devote, ut quicumque Dominum Deum vel Dominum Ihesum Christum vel beatam Mariam vel sanctos Dei vel sacramenta ecclesiae blasphemaverit, statuto papali puniatur, videlicet, septem diebus dominicis cum corrigia circa collum nudipes trahatur ante processionem circa ecclesiam parochialem et his diebus, sex diebus jejunet in pane et aqua, nullam ecclesiam medio tempore ingressurus; si autem poenitentiam contempserit, sepultura carebit; si autem se redimere voluerit, det ad opus ecclesiae XXXX solidos vel triginta vel secundum posse suum.

XXIX. Item volumus, §. 1. ut quicumque aliquem judicem vel juratum coram judicio arguerit, stabit in poena judici in LX solidis, cuilibet jurato in XXX, tribus testibus convictus vel solo jurato. §. 2. Si autem judicem vel juratum aliquem praesumptuose vituperaverit, dicendo eum vilissimum vel traditorem vel hereticum: tunc tribus dominicis ibit ad parochiam in publica statione stans in alto coram omnibus, dicet: „Si talia dixi de judice vel de jurato, mentitus sum sicut vilissimus“, percutiendo se manu propria tribus vicibus in os suum. §. 3. Si autem aliquis alicui suo pari vel suo concivi fecerit: poenae solidorum subjacebit convictus, sicut ante dictum est. §. 4. Si autem scurro vel lotarus alicui

XXVIII. *De blasphemante.* Omnes decrevimus unanimiter et devote, ut quicumque Deum vel beatam Mariam vel sanctos Dei vel sacramenta ecclesiae blasphemaverit, statuto papali, videlicet septem dominicis cum corrigia circa collum nudipes trahatur ante processionem circa ecclesiam parochialem, et his sex diebus jejunet in pane et aqua, nullam ecclesiam medio tempore ingressurus; si autem hanc contempnens moriatur, sepultura carebit; si vero pecunia satisfacere voluerit, det ad opus ecclesiae XXXX solidos, vel triginta vel secundum posse suum.

XXIX. *De arguente judicem vel juratum.* Item volumus, §. 1. ut quicumque aliquem vel judicem vel juratum coram judicio arguerit, stabit in poena judici in LX solidis, cuilibet jurato in XXX, tribus testibus convictus vel solo jurato. §. 2. Si autem judicem vel juratum aliquem praesumptuose vituperaverit, dicendo eum villissimum vel traditorem vel hereticum: tunc tribus dominicis ibit ad parochiam in publica statione stans in alto coram omnibus, dicet: „Si talia dixi de judice vel de jurato, mentitus sum sicut villissimus,“ percutiendo se manu propria tribus vicibus in os suum; si talem satisfactionem contempserit, si judici et juratis placuerit: super collum suum proscribatur. §. 3. Si autem aliquis

fecerit, ad statuam flagelletur et de civitate et de terminis ejus pellatur.

XXX. §. 1. Si quis de spolio vel de furto incusatus fuerit, et nihil apud (ipsum) inventum fuerit: simplici juramento expurgabitur; si autem secundo, met-tertius; si tertio metquartus; si quarto, accusantium testimonio subjacebit. §. 2. Si aliquis praeconi praesentatus 'fuerit et ibidem pernoctaverit, dabit praeconi quatuordecim denarios, et nihil de rebus suis amplius accipiet; si autem non pernoctabit, dabit ei sex denarios et libere exibit.

XXXI. §. 1. Pro incendio si quis captus fuerit, igne peribit; si vero incendium fecerit et recesserit, et si postea deprehensus fuerit et si minas incensionis antea fecit: cum septem viris convincetur; si autem in judicio comparuerit, met-septimus expurgabitur; si vero in fuga detentus fuerit, iterum cum septem viris convincetur. §. 2. In incendio si quis furtum fecerit valens LX denarios, suspendatur. §. 3. Et si quis facto incendio alium vulneraverit, victus tribus testibus decollabitur; si quis vero evaginato gladio in incendio aliquem vulnerare voluerit, victus duobus testibus, manu carebit.

alicui suo pari vel suo convici fecerit, poenae solidorum subjacebit, convictus sicut ante dictum est. §. 4. Si autem scurro vel lotarus alicui fecerit, ad statuam flagelletur, et de civitate et de terminis ejus pellatur.

XXX. *De incusato spoliis.* §. 1. Si quis de spolio et furto incusatus fuerit, et nihil apud ipsum inventum fuerit: simplici juramento expurgabitur; si autem secundo, met-tercius, si tertio, met-quartus, si quarto, actorum testimonio subjacebit §. 2. Si quis praeconi praesentatus fuerit, et apud ipsum pernoctaverit, dabit praeconi XIV denarios, et nihil de rebus suis amplius accipiet praeco; si autem non pernoctaverit, dabit ei sex denarios et libere exibit, nullam in rebus suis sustinens laesionem.

XXXI. *De incensoribus.* §. 1. Pro incendio, si quis captus fuerit, igne peribit; si vero incendium fecerit, et effugerit, et postea deprehendatur, et si minas incensionis antea fecit: cum septem viris convincetur; si autem judicio voluntarie astiterit, met-septimus expurgabitur; et si in fuga detentus fuerit, iterum cum septem viris convincetur. §. 2. In incendio si quis furtum fecerit, valens LX denarios, suspendatur. §. 3. Et si quis facto incendio aliquem vulneraverit, victus tribus testibus decolletur; si quis vero evaginato gladio in incendio aliquem vulnerare voluerit, victus duobus testibus manu pri-

§. 4. Et si aliquis alicui minatur incendium coram honestis viris qui audiunt, ille cui minas fecit, si vult, potest eum convincere met-tertius; si autem non vult, quia non audivit, per alios tres viros qui audiverunt, potest eum convincere.

XXXII. Item omnis sacrilegus qui in ecclesia furtum fecerit, rotali poena subjacebit.

XXXIII. Statuimus, ut nullus mercator, institor, tabernator vel Judaeus nec aliquis, aliquas res ecclesiasticas in pignore vel ad servandum recipiat, nisi sub certo testimonio; et si quis contra fecerit, poena condecenti punietur.

XXXIV. §. 1. Si quis alicui indignanter alapam dederit, vel in dentes percusserit: tribus testibus convictus, marcam argenti dabit; tres fertones laeso, judici cedet unus.

vetur. §. 4. Et si quis alteri minatur incendium coram honestis viris, qui audiunt, ille cui minas incussit, si vult, potest eum convincere met-tertius; si autem non vult, quia non audivit, per alios tres viros, qui audiverint, potest eum convicere.

XXXII. *De sacrilego judicium.* Item omnis sacrilegus, qui in ecclesia furtum fecerit, rotali poenae subjaceat.

XXXIII. *De rebus ecclesiae.* Statuimus, ut nullus mercator, institor, tabernator vel Judaeus nec aliquis alter aliquas res ecclesiasticas in pignore vel ad servandum recipiat, nisi sub certo testimonio, et si quis contra hoc fecerit, poena punietur; si res fuerit juxta valorem unius marcae, marcam solvet; si juxta X marcas, illas solvet vel manu privetur; si ultra X marcas, collo privetur; de X autem marcis tertia pars cedet ecclesiae, tertia judici, tertia juratis.

XXXIV. *De alapizante alium.* §. 1. Si quis alteri indignanter alapam dederit, vel ad dentes percusserit: tribus convictus testibus marcam argenti dabit (tres fertones) laeso, judici marcam, juratis mediam marcam. §. 2. *De vigore pacis indictae.* Qui pacem sibi a judice indictam verbis violaverit, actori in LX solidis respondebit. §. 3. *De gladio evaginato.* Qui gladium coram juratis evaginaverit super aliquem, convictus, actori cedet una marca. §. 4. *De vulnere facto a pari.* Si quis alium vulnaverit, et eidem satisfacere non poterit,

§. 5. Si quis aliquem hominem baculis et fustibus percusserit, vel crinibus ad terram projecerit et conculcaverit: victus duobus testibus manu carebit.

XXXV. §. 1. Districte volumus, ut si quis virginem vel mulierem aliquam violenter oppresserit, decollabitur §. 2. Tali autem modo vincetur: Si virgo vel mulier conquesta fuerit, se oppressam in campo, sufficit ei unus testis, sive sit pastor sive alter homo; in civitate vero duo sufficiunt. §. 3. Si autem virgo vel mulier laniata vestibus et sanguinolenta conquesta fuerit, non habens testes aliquos: incusatus coram judicio duobus testibus expurgabit; si autem non laniata vestibus nec sanguinolenta conquesta fuerit, incusatus se solus expurgabit. §. 4. Et si mulier communis se oppressam conqueritur, et oppressor comparuerit: judex ei satisfaciat de consilio aliquorum.

XXXVI. §. 1. Si quis alteri uxorem suam legitimam deduxerit et si cum septem testibus victus fuerit: sententia pali subjacebit. §. 2. Et si aliquis aliquem juxta uxorem suam deprehenderit et si ambos interfecerit: vocatis judice et juratis ambo ita mortui palo trucidentur. §. 3. Si autem unus illorum interfectus fuerit, sive vir sive mulier, et alter effugerit: interfector hoc met-tertius in cruce probabit et nulli exinde poenae

pro vulnere duelli amputetur sibi manus. §. 5. *De baculante.* Si quis alium baculis aut fustibus percusserit, vel crinibus ad terram projecerit, vel pedibus conculcaverit: victus duobus testibus manu privetur, vel ipsam redimat cum X marcis.

XXXV. *De violatione virginum et stupro.* §. 1. Districte volumus, ut si quis virginem aut mulierem violenter oppresserit, decolletur. §. 2. Tali autem modo vincetur: Si virgo vel mulier conquesta fuerit se oppressam, in campis, sufficit ei unus testis, sive sit pastor sive alter homo; in civitate vero duo sufficiunt. §. 3. Si autem virgo vel mulier laniata vestibus vel sanguinolenta conquesta fuerit, non habens testes aliquos: incusatus coram judicio duobus testibus expurgabit; si autem non laniata vestibus nec sanguinolenta conquesta fuerit, incusatus se solus expurgabit. §. 4. Sed si mulier communis se oppressam conqueritur, et oppressor comparuerit: judex ei satisfaciat de consilio aliquorum.

XXXVI. *De adulterante cum alia muliere.* §. 1. Si quis alteri uxorem suam legitimam deduxerit et si cum septem testibus convictus fuerit: sententiae pali subjacebit. §. 2. Et si aliquis alium juxta uxorem suam legitimam deprehenderit et si utrumque interfecerit: vocato judice et juratis ambo sic mortui palo trucidantur. §. 3. Si autem una personarum interfecta fuerit, altera effugiente: interfector hoc met-tertius in cruce

postea subjacebit. §. 4. Si vero vir aut mulier cum vulnere effugerit et postea aliquis illorum detentus fuerit: si septem testibus victus fuerit, convictus vero capitali sententia subjacebit. §. 5. Si aliquis legitimam habuerit et ipsa vivente in aliis locis aliam superduxerit: si convictus fuerit, decollabitur. §. 6. Et si quis legitimam suam sine justo judicio interfecerit: spirituali judicio respondebit.

XXXVII. Si quis infamatus fuerit quod nocivos homines teneat, fures et latrones et alios qualescumque: prima vice ammonitus solus excusabitur, secunda mettertius, tertia metquartus, quarta si inventus fuerit, consimili sententia puniatur.

XXXVIII. Si quis alicui filiam suam deduxerit, et cum ipsa detentus fuerit, tali modo judicabitur: Judex vocatis juratis civibus et amicis, filia in medio statuetur libera, nullis sibi minis impositis, viro tamen praesente, ut cum voluntate sua vadat ad quem voluerit; si ad virum ibit, nullum erit judicium, si autem ad amicos ierit, vir decollabitur.

XXXIX. Si filius vel filia alicujus hominis religionem intraverit et professus fuerit: post mortem parentum de bonis ipsorum nihil habebit, nisi sicut alii pauperes Jesu Christi.

XL. Quicumque filium vel filiam vel amicum alicu-

probabit, et nulli exinde poenae subjacebit. §. 4. Si veró vir aut aliqua personarum cum vulnere effugerit, et postea detenta fuerit: septem testibus convicta, capitali sententiae subjacebit. §. 5. Item si quis legitimam habuerit, et ea vivente in alio loco aliam superduxerit, convictus decolletur §. 6. Item si quis legitimam suam sine justo judicio interfecerit, spirituali judicio respondebit.

XXXVII. *De malo infamato.* Si quis infamatus fuerit, quod nocivos homines teneat, fures et latrones et alios qualescumque: prima vice admonitus, solus expurgabitur, secundo met-tertius, tertio metquartus, quarto si inventus fuerit, consimili sententia puniatur.

XXXVIII. *De recessu filiae alicujus.* Si quis alteri filiam suam deduxerit, et cum ea detentus fuerit, tali modo judicetur: Judex vocatis juratis civibus et amicis, filia in medio statuetur libera, nullis sibi minis impositis, viro tamen praesente; et propria voluntate vadat ad quem voluerit; si ad virum ierit, nullum sequitur judicium; si ad amicos ierit, vir decolletur.

XXXIX. *De intrante religionem.* Si filius vel filia alicujus religionem intraverit, et professus fuerit: post mortem parentum de bonis eorum nihil habebit, nisi sicut alii pauperes Jesu Christi.

XL. *De seductoribus.* Quicumque filium vel filiam,

jus seduxerit ad vendendum vel alio modo alienaverit: rotali poenae subjacebit.

XLI. §. 1. Nullius hominis filius, servus et amicus, qui suo pane vescitur, plus detesserare possit, quam sub suo cingulo continetur; et qui plus in ipso aliquo ludo lucrabitur, nihil habebit. §. 2. Et si aliquis cum falsis tesseribus vel aliquo falso ludo lucratus fuerit aliquid ab aliquo, et convinci poterit duobus testibus: et ille qui perdidit, in nullo sibi respondebit, sed pro deceptore amplius habebitur et judici in X solidis respondebit.

XLII. (*De equis.*) §. 1. Si quis equum suum cum justitia apud aliquem detinuerit, quod dicitur a n e u a n c, judici cedent triginta denarii, scriptori duo. §. 2. Si autem ille dicit, se equum apud alium emisse, et ad illum vult deducere, quod dicitur in vulgari s c h u b e n: sic deducetur, donec verus venditor inveniatur, et tunc cum justitia equus obtinebitur. §. 3. Et si quis in aliquo loco equum suum obtinere voluerit, ipse-met cum duobus vicinis suis juramento super equum facto obtinebit. §. 4. Si autem aliquis civis equum suum obtinere voluerit, cum solo concivi suo et alio probo viro met-tertius obtinebit, consimili juramento.

XLIII. (*De invasore domus*). Omnes unanimiter ratum habere volumus, §. 1. ut

vel amicum alicujus seduxerit ad vendendum, vel alio modo alienaverit: rotali poenae subjacebit.

XLI. *De tesserantibus.* §. 1. Nullus hominis filius, servus et amicus, qui suo pane vescitur, plus detesserare potest, quam sub suo cingulo continetur; et qui plus in ipso aliquo ludo lucrabitur, nihil habebit. §. 2. Et si aliquis cum falsis tesseribus vel alio falso luso lucratus fuerit aliquid ab alio, convictus duobus testibus: hic qui perdidit, in nullo sibi respondebit, sed pro deceptore amplius habebitur, et judici in X solidis respondebit.

XLII. *De aneuanc equorum perditorum.* §. 1. Si quis equum suum apud aliquem detinuerit cum jure, quod dicitur a n e u a n c, judici cedent triginta denarii, scriptori duo. §. 2. Si autem ille dixerit, se equum apud alium emisse, et ad illum vult deducere, quod dicitur in vulgari s c h u b e n: sic de uno ad alium deducetur, donec verus venditor inveniatur, et tunc cum justitia equus obtinebitur. §. 3. Et si quis in aliquo loco equum suum obtinere voluerit, ipse-met cum duobus vicinis suis juramento super equum praestito obtinebit. §. 4. Si autem aliquis civis equum suum obtinere voluerit, eum cum solo concivi suo et alio probo viro, met-tercius obtinebit consimili juramento.

XLIII. *De hoc quod dicitur heimsuche.* Omnes unanimiter ratum haberi volumus, §. 1. ut

omnis invasor domus capite puniatur. §. 2. Tali autem modo vincetur: Domesticus qui invasus est, ex utraque parte domus suae duos vicinos suos habebit testes; quos si habere non potest, unum habeat trans viam, alium vero vicinum suum et alios probos viros. §. 3. Et si eundem invasorem vivum vel mortuum hospes in domo sua retinuerit: praedictis testibus convictus vel uno jurato, capitali sententia puniatur. §. 4. Si autem invasor quoquo modo effugerit, et post haec innocens esse voluerit, cum probis viris in cruce se metseptimus expurgabit, vel uno jurato. §. 5. Si vero simplex querimonia de aliquo invasore facta fuerit, solus in cruce se poterit expurgare.

XLIV. (*De homicidio.*) §. 1. Quicumque pro homicidio incusatus fuerit cum simplici quaerimonia, in cruce se solus expurgabit. §. 2. Et quicumque civium habet infra murum civitatis de hereditate ad triginta marcas, pro homicida fidejubere potest. §. 3. Si quis autem pro homicidio incusatus fuerit et se expurgare voluerit, metseptimus in cruce se cum viris idoneis expurgabit; tamen in hunc modum. §. 4. (*Juramenti modus.*) Accusatus primo jurabit, se esse innocentem, alii tres jurabunt, se vidisse innocentiam suam; ultimi tres jurabunt, illos quatuor juste jurasse. §. 5. Similiter jurabunt, qui vitam suam defendendo alium occidunt. §. 6. Et si accusa-

omnis invasor domus capite privetur. §. 2. Tali autem modo vincetur: Domesticus, qui invasus est, ex utraque parte domus suae duos vicinis suos habebit testes; quos si habere non potest, unum habeat trans viam, alium vero vicinum suum et alios probos viros. §. 3. Et si eundem invasorem vivum vel mortuum, hospes in domo retinuerit: praedictis testibus convictus vel uno jurato, sibi inferat sententiam capitalem §. 4. Si autem invasor quocumque modo effugerit et post hoc innocens esse voluerit, cum probis viris in cruce se met-septimus expurgabit, vel uno jurato. §. 5. Si vero simplex querimonia de aliquo invasore proposita fuerit, solus in cruce se expurgabit.

XLIV. *De simpliciter accusato.* §. 1. Quicumque pro homicidio incusatus fuerit per simplicem querimoniam, in cruce se solus expurgabit. §. 2. Et quicumque civium habet infra muros civitatis de hereditate ad XXX marcas, pro homicidio fidejubere potest. §. 3. Si quis de homicidio incusatus fuerit, volens se expurgare: met-septimus suam innocentiam comprobabit cum viris fide dignis in hunc modum: §. 4. *Forma jurandi.* Accusatus primo jurabit se esse innocentem, alii tres jurabunt se videsse innocentiam suam, ultimi tres jurabunt, illos quatuor juste jurasse. §. 5. Similiter jurabunt qui vitam propriam defendendo aliquem occidunt. §. 6. Et

tus fugam dederit, vel comparere noluerit, de praedictis triginta marcis cedent inimicis XXIII marcae, judici quinque marcae, juratis duae marcae.

XLV. (*De proscriptis.*) §. 1. Pro homicidio si quis proscriptus fuerit, sine omni contradictione civitatem anno et die vitabit. §. 2. Si vero transacto anno gratiam inimicorum habuerit, antequam civitatem intret, juratis marcam argenti dabit et judici dimidiam. §. 3. Quicumque in una civitate domini regis proscriptus fuerit vel in alio aliquo loco, in omnibus civitatibus et locis regni et terris proscriptus habeatur, et nullus baro vel nobilis vel miles regni vel provincialis ipsum tenere vel defendere praesumat· §. 4. Et si quis proscriptus fuerit et postea detentus, justo judicio condemnabitur.

XLVI. *(De duello.)* §. 1. De duello pro vulnere judici cedet dimidia marca; si autem ille qui vulneratus est, duellum indixerit et adversarius suus componere voluerit: judici cedet una marca; si autem circulum intraverint et super sedes sederint et adhuc placari voluerint: judici cedent duae marcae; si vero ad arbores vel ad valangas pervenerint et gladios super eas posuerint et si adhuc componere voluerint: judex tres marcas habebit; si autem gladios suos extenderit et contra se pugnaverint, et si adhuc adversarius componere voluerit: judici quatuor marcis respondebit. §. 2. De duello

si accusatus fugam dederit, nolens comparere, de praedictis XXX marcis cedent actoribus XXIII marcae, judici V marcae, juratis 2 marcae.

XLV. *De proscriptis.* §. 1. Pro homicidio si quis proscriptus fuerit, sine omni contradictione civitatem anno et die vitabit. §. 2. Si autem transacto anno gratiam inimicorum habuerit, antequam civitatem intret, juratis marcam dabit et judici dimidiam. §. 3. Quicumque in una civitate domini regis proscriptus fuerit vel in alio aliquo loco, in omnibus civitatibus et locis regni et terris proscriptus habeatur; et nullus baro vel nobilis, vel miles regni, vel provincialis ipsum tueri vel defendere praesumat, §. 4. Et si quis proscriptus fuerit, et postea detentus, justo judicio condemnabitur.

XLVI. *De vulnere duelli.* §. 1. Pro vulnere duelli judici cedet dimidia marca; si autem vulneratus coram judicio duellum indixerit, et adversarius componere voluerit:. judici cedet marca; si vero circulum intraverint, et ad sedes venerint, et adhuc componere voluerint, judici cedent duae marcae; si vero super flangas pervenerint adhuc componere volentes: judex tres marcas habebit; si autem flangis extractis pugnantes congressi fuerint adhuc componere volentes: judici in III marcis reus respondebit. §. 2. Pro homicidio antequam duellum indictum fuerit, judici cedet marca; si autem

pro morte, antequam duellum indictum fuerit, judici cedet una marca; si autem indictum fuerit, judici cedent duae; si autem circulum intraverint et super sedes sederint et adhuc placari voluerint, judici cedent tres marcae; si vero super arbores vel valangas gladios posuerint, et si adhuc componere voluerint, judex quatuor marcas habebit; si autem pugnaverint aliquo tempore et adhuc componere voluerint, judici cedent quinque marcae.

indictum fuerit, judex II marcas habebit; si circulum ingressi ad sedes venerint componentes adhuc, judici cedent tres marcae; si ad flangas venerint, et adhuc compositionem admittant, judex IV marcas habebit; si flangis extractis pugnando congressi fuerint, compositionem adhuc admittentes, judici cedent V marcae. §. 3. *De forma indicendi duellum.* Postquam vulnus aut homicidium a juratis rationabiliter accusatum fuerit, duellum sic est inducendum: Causidicus actoris sic dicat: „Conqueror Deo et domino regi et vobis, domine judex, et juratis civibus universis, tam pauperibus quam divitibus, omnibus qui pace et gratia uti desiderant, quod (talis vel talis) venit ad locum illum, ubi meus amicus (talis vel talis) pacem et gratiam habere debuerit, et in eo violavit pacem Dei, regis et terrae, et percussit ei manifestum vulnus duelli, quod jurati perviderunt, et pro vulnere duelli accusaverunt.“ Si autem fuerit pro homicidio, sic est dicendum: „Percussit ei manifestum vulnus duelli, per quod de vita migravit ad mortem, quod jurati perviderunt, et pro vulnere duelli accusaverunt; quod si profiteri voluerit, a vobis judicium super eo requiritur; sed si negaverit, ipsum profiteri compellet cum suo corpore contra corpus ejus; cum suo propugnatore contra suum, cum omnibus attinentiis, quod de jure ad duellum perti-

XLVII. §. 1. Quicumque alicui aliquod membrum nobile praeciderit vel amputaverit vel ejecerit, videlicet oculum, nasum, linguam, manum, pedem vel aliquod membrum occultum, et si incusatus fuerit: metquartus cum viris idoneis se in cruce expurgabit; si autem ceciderit, poenae quatuordecim marcarum subjacebit; laeso cedent X marcae, judici tres, juratis una marca. §. 2. Et si quis alicui membrum aliquod inhabile fecerit, quod dicitur lemede, gladio vel cultello vel fuste vel lapide vel aliquo alio instrumento, et si se expurgare voluerit, met-tertius se expurgabit. §. 3. Et si pro volleist incusatus fuerit, in cruce se solus expurgabit.

XLVIII. Et si quis super aliquem vulnus quod dicitur blutrunst, in judicio obtinuerit, laeso in dimidia marca respondebit, judici et juratis in dimidia.

XLIX. §. 1. Si quis pro volleist alicujus interfecti incusatus fuerit, solus in cruce se poterit excusare; et si ceciderit, conquerenti marcam dabit, judici et juratis dimidiam §. 2. Si quis vero vulneratus

net ipsum profiteri compellet, hodie, die et judicio secundum quod jurati dictaverint et consules consenserint, et requirit a vobis, domine judex, justam sententiam sibi fieri: Si duello taliter ipsum salutaverit, quod duello sibi respondere teneatur."

XLVII. *De eo, quod dicitur lemde.* §. 1. Quicumque alteri aliquod membrum nobile deciderit vel amputaverit vel ejecerit, videlicet oculum, nasum, linguam, manum, pedem, vel aliquod membrum occultum, si incusatus fuerit: metquartus cum viris idoneis se in cruce expurgabit; si autem jurando defecerit, poenae quatuordecim marcarum subjacebit; laeso cedent X marcae, judici tres, juratis una marca. §. 2. Et si quis alicui membrum aliquod inhabile fecerit, quod dicitur lemede, gladio vel cultello vel fuste aut lapide vel aliquo alio instrumento, et si se expurgare voluerit, met-tertius jurabit. §. 3. Et si pro volleist incusatus fuerit, in cruce se solus expurgabit.

XLVIII. *De eo quod dicitur blutrunst.* Si quis super alium vulnus, quod dicitur blutrunst, in judicio obtinuerit, laeso in dimidia marca respondebit, judici et juratis in dimidia.

XLIX. *De volleist interfecti.* §. 1. Si quis pro volleist alicujus interfecti incusatus fuerit, solus in cruce se poterit expurgare; et si ceciderit, conquerenti marcam dabit, judici et juratis dimidiam. §. 2. Si

vel alio modo laesus fuerit, et infra triduum neminem nec pro vulnere nec pro volleist accusaverit, postea neminem de tali facto incusare potest. §. 3. Si quis aliquem praesumptuose vel arroganter invaserit et laeserit vel vulneraverit vel alio modo male tractaverit, et si invasus se et sua defendens invasorem interfecerit in domo vel extra: veritatem invasionis et defensionis met-septimus approbabit. §. 4. De omni vulnere vel laesione, de quibuscumque jurati super fidem suam dixerint, quod sit lemede, ratum habeatur; si autem percussor se excusare voluerit, met-tertius in cruce se poterit excusare.

L. §. 1. Item si alicui vel aliquibus pro aliquo excessu vel quacumque causa a judice coram juratis coram juratis vel aliis probis viris pax data fuerit vel edicta: si quis illam infregerit vulnere vel vulneribus vel alio quocumque modo, protestantibus probis viris vel uno jurato, capite punietur. §. 2. Si autem praedictam pacem verbis infregerit contumeliosis et inhonestis, pecunia punietur, videlicet judici LX solidos, et cuilibet jurato XXX solidos pagabit; subintellige breves solidos. §. 3. Eidem poenae subjacebit, qui concivem suum verbis afficiet vituperosis; laeso autem satisfaciet secundum consilium judicis et juratorum.

LI. §. 1. (*De pace.*) Item quicumque pacem in die forensi in-

quis vulneratus vel alio modo laesus fuerit, et infra triduum neminem nec pro vulnere nec pro volleist accusaverit, postmodum neminem de tali facto accusare poterit. §. 3. Si quis alium praesumptuose vel arroganter invaserit, et laeserit, vel vulnerarit, vel alio modo male tractaverit, et si invasus se et sua defendens invasorem interfecerit, in domo vel extra: veritatem invasionis et defensionis met-septimus probabit. §. 4. De omni vulnere et laesione, de quibuscumque jurati super fidem suam dixerint, quod sit lemede, ratum habeatur; si autem percussor se excusare voluerit, met-tertius in cruce se poterit excusare.

L. *De pace servanda.* §. 1. Si quis pacem sibi indictam a judice in directis operibus, sicut vulnere aut verberibus, protestantibus probis viris vel uno jurato, capitalem subibit sententiam, si hanc praesumpserit violare. §. 2. Si verbis eandem violaverit inhonestis, pecunia punietur, videlicet judici LX solidos, et cuilibet jurato XXX solidos, qui sint breves; §. 3. Eidem poenae subjacebit, quicumque concivem suum verbis offenderit vituperosis, laeso autem satisfaciet duplici poena solidorum, quos judici persolvebat.

LI. *De pace diei forensis.* §. 1. Quicumque pacem in die fo-

fregerit, victus tribus testibus manu carebit vel redimet eam cum X marcis; et si quis eadem die gladium evaginaverit et neminem laeserit, si tribus testibus victus fuerit, poenae unius marcae subjacebit, judici in $^1/_2$ marca et juratis in $^1/_2$ marca; si autem unus juratorum viderit, convictus erit et gratiam illius inveniet quem offendit, sicut potest. §. 2. Item si quis gladium suum coram juratis vel aliquo juratorum evaginaverit, solvat $^1/_2$ marcam; judici cedent duae partes et tertia juratis. §. 3. Si quis cum praeacuto gladio detentus fuerit, in marca argenti punietur et gladius judici remanebit; si vero fuerint tres gladii, duo cedent judici et juratis unus; si autem communis gladius post interdictum apud aliquem inventus fuerit, ille respondebit in $^1/_2$ fertone; si autem praeacutus cultellus fuerit, respondebit in fertone. §. 4. Si aliquis pauper aliquem vulneraverit vel laeserit, cui satisfacere non poterit, sex septimanis in trunco punietur.

LII. (*De aneuanc.*) §. 1. De jure quod dicitur a n e u a n c, judici cedent XII denarii de bove vel de vacca, et de quolibet pecore minori quatuor denarii, §. 2. Si aliquis bovem vel vaccam vel porcum vel aliquod simile furtim mactaverit, si deprehensus fuerit et datorem suum monstrare non poterit: met-tertius se purgabit,

rensi vulneribus infregerit aut vulnere, victus tribus testibus manu privetur, vel redimat eam cum X marcis; et si quis eadem die gladium evaginaverit ad malum alterius, sed tamen non laedat, poenae unius marcae subjacebit, judici in dimidia marca et juratis in dimidia marca; si autem unus juratorum viderit, convincetur, et gratiam ejus inveniet quem laedere voluit, sicut potest. §. 2. Item si quis gladium suum coram juratis vel aliquo juratorum evaginaverint, solvat dimidiam marcam; judici cedent duae partes et tertia juratis. §. 3. Si quis cum interdicto praeacuto gladio detentus fuerit, in marca punietur, et gladius judici remanebit; si vero fuerint tres gladii, cedent duo judici, tertius juratis; si autem communis gladius post interdictum apud aliquem detentus fuerit, ille respondebit in dimidio fertone; si praeacutus cultellus fuerit, respondebit in fertone. §. 4. Si aliquis pauper aliquem vulneraverit aut laeserit, cui satisfacere non poterit, sex septimanis in trunco punietur.

LII. *De aneuanc pecorum.* §. 1. Si quis alterius bovem vel vaccam aut taurum magnum impetierit jure, quod dicitur a n e u a n c, judici dabit XII denarios; item de quolibet parvo animali IV. §. 2. Item si quis aliquod animal parvum vel magnum furtim mactaverit, et deprehensus datorem suum ostendere nequiverit: met-tertius in cruce

et si ceciderit, pro qualitate culpae judicio punietur.

LIII. Quicumque carnes ad forum duxerit vel portaverit, ejusdem carnis cutem secum ducat; quod si non fecerit, in XII denariis respondebit.

LIV. §. 1. Si quis manipulos cujuscumque segetis de agris alienis violenter vel furtim acceperit: si deprehensus fuerit, illi cujus agri sunt, in fertone respondebit, judici vero in $^1/_2$ fertone; si autem nocturno tempore aliquis deprehensus fuerit in facto simili, pro fure condemnabitur. §. 2. Et quotcumque pecora in segetibus aligenis inventa fuerint, quot pedes pecorum, dominus eorum in tot denariis respondebit domino segetum. §. 3. In prato vero qui deprehensus fuerit nocte vel die cum pondere graminum, ad judicem vel ad judicium duci debet et statim de civitate fugari, nec ictibus nec jactibus, in anno non reversurus; et si cum equo raptus fuerit cum pondere graminum, judici respondebit in lotone et laeso in duobus. §. 4. Si quis autem tempore nocturno in civitate vel extra civitatem inventus fuerit evagari, judici praesentetur, et si justam causam non habuerit, de consilio juratorum puniatur.

se expurgabit, et si ceciderit, pro qualitate culpae judicio puniatur.

LIII. *De carnibus diei fori.* Quicunque carnes ad forum duxerit aut portaverit, ejusdem carnis cutem secum recipiat; quod si non fecerit, judici in XII denariis respondebit.

LIV. *De manipulis.* §. 1. Si quis manipulos cujuscumque segetis de agris alienis violenter vel furtim acceperit: si deprehensus fuerit, domino agri in fertone respondebit, judici vero in dimidio fertone; si vero nocturno tempore deprehensus fuerit in facto simili, pro fure condempnetur; §. 2. Item si alicujus pecora in agro et in fructibus aut segetibus alterius deprehensa fuerint, quot pedes pecorum, in tot denariis respondebit. §. 3. In prato vero alterius, si quis deprehensus fuerit nocte vel die cum pondere graminum, ad judícium ducatur, et statim de civitate pellatur nec ictibus nec jactis, infra annum non reversurus; et si cum pondere graminum in equo ducto raptus fuerit, judici respondeat in lotone et laeso in I fertone; §. 4. Item si quis tempore nocturno in civitate vel extra vagabundus inventus fuerit, judici praesentetur, et si justam causam non habuerit, consilio juratorum puniatur.

LV. *De jure silvarum.* §. 1. In silvis alterius, si quis violenter aut furtim ligna secuerit, raptus et judicio convictus super quemlibet truncum magna-

rum arborum actori LXXII denarios ponet et judici in LX denariis respondebit. §. 2. Si vero ramos aut virgas in curru abducere voluerit, raptor detentus equos aut boves currum trahentes pro dimidio fertone redimat, aut qualiter apud actorem poterit, gratiam invenire.

LVI. *De jure theolonarei.* Quicumque theolonareorum injustum accipit theoloneum, duobus honestis viris convictus judici LX solidos, et cuilibet jurato XXX solvet, et pecuniam contra jus acceptam vero restituet possessori; secunda vice convictus judici et juratis X talenta solvet, et illi personaliter ducet pecuniam, cui accepit, ubicumque terrarum terminis commoretur; tertio vero convictus se et sua redimat, secundum quod gratiam a judice et juratis inveniet, et ab eo, quem contra justitiam condemnavit.

LVII. *De tributario alicujus.* §. 1. Quilibet homo sine judice et juratis in sua hereditate pignora recipiet. §. 2. Si autem tributarius vadium redimere noluerit, dominus judici et uni juratorum significet, se pro (tali) censu (tale) vadium accepisse, et extunc libere vendat et ad usus suos convertat, et hoc ea de causa, ut si post elapsum temporis spatium tributarius pro majore pignore aut valore dominum impetere voluerit, per judicem et juratum causam possit annihilare. §. 3. Item si tributarius tres census dare negle-

xerit, de hereditate sua dominus se libere intromittat. §. 4. Si vero legitima terrae necessitas tributarium fugaverit, dominus secundum gratiam et animae necessitatem et proborum virorum consilium cum tributario complanabit.

LVIII. *De Judaeis.* §. 1. Nullus Judaeorum in parascheve quicquam communionis cum christianis habere tenetur toto die. §. 2. Et si aliquis Judaeorum cum christiana muliere adulteratus fuerit, raptus et duobus viris convictus ambo vivi sepeliantur. §. 3. Similiter fiat, si christianus cum Judaea commisceatur, et raptus convincatur uno christiano et duobus Judaeis.

LIX. *Item de falsis denariis deprehensis.* Si aliquis virorum vel mulierum cum falsis denariis deprehendatur, et coram judice et juratis profiteatur, alium sibi dedisse tales denarios, et si ille super quem fatetur, profugus factus fuerit: culpabilem se reddit, et hic vel haec absolvitur jure civitatis.

LX. *Statuta et sententiae communes.* §. 1. Item volumus, ut quicumque judiciaria frui desiderat dignitate in civitate Iglaviensi, quod sit civis civitatis habens hereditatem, et hoc ideo, ut profectum civitatis eo melius prosequatur, et propter unum annum vel duos non conrodat cives et pauperes civitatis.

§. 2. Item nullus homo communis aliquem accusare

potest, nisi tunc a judice et juratis eligantur duo vel tres vel quatuor in aliquo vico civitatis, quorum fidei committatur, ut quaelibet civitatis nociva compescatur; illi quoslibet excessus accusare possunt, sed eorum potestas accusandi nisi sex durabit hebdomadis, et hoc ideo, ne loco juratorum tales habeantur; sex autem hebdomadis finitis tales judici et juratis suum resignent officium, et si necesse fuerit, alii vel iterum illi pristino officio instaurentur; et si in officio suo ab aliquo indecenter redarguti fuerint, qualemcunque poenam illi electi statuerint, hanc ab eis accusatus patiatur.

LXI. *De die judicii peremptoria.* §. 1. Cuicumque dies peremptoria pro aliqua causa fuerit assignata coram judicio comparendi, si non comparuerit, testante judice et juratis, adversarius ejus jus suum obtinebit. §. 2. Si autem absentiam suam legitima necessitate praepeditam probare voluerit, tali modo procedet: Si fuerit residens infra terminos terrae, in primo suo adventu judicem et juratos adeat, causam suae absentiae ipsis lucidius declarando. Cui judex diem proximam judicii statuet et suo adversario, in quo judicio causam absentiae (per evidens testimonium) tenetur comprobare. Si vero testimonium quo procedere nititur, propter vias remotas illo die habere non poterit, iterum ad proximam diem judicii induciabitur, et ibi finaliter cau-

sam suae absentiae (vel jus suum) tenetur comprobare. Si autem residens fuerit extra terrae terminos, infra VI septimanas protestabitur legitimam causam absentiae suae, vel jus suum perdet, omni dubio procul moto. §. 3. Haec autem sunt causae, quibus necessitas legitima probari habetur, primo: Princeps terrae vel potens ejus camerarius impedit. Secundo: Ignis vel diluvium. Tertio: Generalis guerra terrarum. Quarto: Captivitas vel spolium infra viam procedendi factum. Quinto: Infirmitas non ficta. Sexto: Mors uxoris legitimae vel patris.

LXII. Praeter haec praedicta quidquid jurati civitatis Iglaviae pro commodo et profectu civitatis invenerint et prolatum in judicio vel in colloquio confirmatum fuerit, ratum ab omnibus teneatur.

(IV. Jura montium et montanorum).

I. Statuimus, §. 1. ut quicquid urborarii de consilio juratorum Iglaviensium in montibus vel in s t o l l o n i b u s aliquibus concesserint vel dederint sub sigillo eorum et urbariorum: ratum habeatur absque ulla quaestione.

§. 2. Et ubicumque mons vel stollo inventus vel elaboratus fuerit: de jure habebit in eo quod dicitur h a n g h e n d e, quartum dimidium laneum, et in eo quod dicitur l i g h e n d e, unum laneum, altitudo et profundum in aequali statura.

§. 3. Si quis autem novum

I. *De jure montanorum et montium.* Statuimus, §. 1. ut quicquid urborarii de consilio juratorum Iglaviensium in montibus vel stollonibus aliquibus concesserint vel contulerint sub sigillo eorum et urborariorum: ratum habeatur absque ulla quaestione. §. 2. Et ubicumque mons vel stollo inventus vel elaboratus fuerit, de jure habebit in eo, quod dicitur h a n g u n d e z vulgaliter, III$^{1}/_{2}$ laneum, et in eo, quod dicitur l i e g u n d e z, unum laneum, altitudo et profundum in aequali statura. §. 3. Si quis autem

montem invenerit: mensurentur ei septem lanei ex utraque parte, domino regi unus ex utraque parte, burgensibus unus.

§. 4. Inventores vero montis dabunt hiis qui mensurant montem, VII solidos breves.

novum montem invenerit, mensurentur ei septem lanei ex utraque parte, domino regi unus ex utraque parte, burgensibus unus. §. 4. Inventores vero montis dent mensuratoribus VII solidos breves.

II.

II. Hanc tamen mensuram his praemissis conditionibus quilibet novus mons obtinebit: §. 1. Si montis inventor meatum suum a concessore jure debito suscepit: licet alii circa ipsum metallum inveniant vel habeant, tamen primus meatuum susceptor jus suum obtinebit, in eo videlicet, quod meatus ejus primo a juratis secabitur. §. 2. Sed si meatus ejus mensura dignus non fuerit, extunc secundo meatuum susceptori, vel tertio in eodem minere laborantibus, eodem jure, quo primo, secabitur meatus. §. 3. Et quicunque illorum plures foveas in fundo per amfractus contiguatas habuerit: si laborantes contra ipsum carere noluerint jus et ille qui est loco urborariorum, ipsum compellent juramento in medio instrumento, quod dicitur runboum praestito, obtinere, quod illum meatum ex tali fovea suscepit, et per hoc obtinebit, quod jurati secent meatum suum. §. 4. Et si jurati super fidem suam receperint, quod in profunditate et in stollone tale metallum viderint et reliquerint, quod sit mensura dignum et examinatum super omnes expensas casae det ad minus una cale-

§. 8. Item quicumque laboraverit in meatu, in eo quod dicitur stollo, et metallum invenerit: mensurabuntur ei de ipso loco ubi metallum invenit, VII lanei et jus aliorum montium.

§. 9. Si vero ex consensu et de scitu judicis et illius qui montes porrigit, aliquis laborare incoeperit in eo quod dicitur stollo, et metallum invenerit: ab illo loco nemo ipsum per tres laneos et dimidium ante eum vel post eum impedire debet.

III. Item si mons vel stollo qui mensurati fuerint et postea deserti, sex diebus dominicis proclamari debet, ut hi quorum montes sunt, laborent; si vero sexto die dominico transacto non laboraverint, tunc urborarii assumptis juratis proclamatos montes ascendere debent, et si ipsos desertos invenerint, praedicti urborarii montes illos libere porrigere possunt cui volunt.

factio unum fertonem: ex tunc mensuram, sicut dictum est ante, debitam obtinebit. §. 5. Item quilibet mons mensuratus XVI areas de jure obtinebit. §. 6. Item quilibet mons in VII laneis ad minus tres foveas, in quolibet laneo tres acies, in qualibet concessione unam aciem pro jure suo requirit, nec ulterius compellatur. §. 7. Et haec jura serventur in novis montibus et stollonibus non hereditariis. §. 8. Item quicunque laboraverit in latere unius stollonis non hereditarii, et metallum invenerit: mensurentur ei de ipso loco inventionis metalli VII. lanei ad jus aliorum montium. §. 9. Si vero ex consensu et scitu porrectoris meatuum et montium aliquis laborare incoeperit in eo quod dicitur stollo, et metallum invenerit: ab illo loco nemo ipsum per tres laneos et dimidium ante eum et post eum impedire potest.

III. *De stollonibus derelictis.* Item, mons vel stollo, qui mensurati fuerint et postea deserti visi fuerint, sex diebus Dominicis proclamari debent, ut hi, quorum montes fuerint, laborent in eis; si vero VII. die dominico transacto non inventi fuerint laborantes: extunc urborarii assumptis juratis proclamatos montes ascendant, et si ipsos desertos invenerint, urborarii montes illos libere porrigere possunt, cui volunt, absque omni impedimento.

§. 2. Item si quis mons alium montem per aquam impediverit, judici tribus diebus pronuntiari debet; illis tribus diebus finitis secundum justitiam mons impediens impedito monti resignetur.

§. 3. Item si quis in stollone de consensu judicis et civium laboraverit et ad mensuratum montem sive laneum civium pervenerit, et ibidem laborantes invenerit: sine consensu ipsorum non transibit.

§. 4. Si autem consenserint, ad mensuram unius c l a f t e r transibit, salvo tamen jure suo, videlicet quantum ipse cum stollone suo in laneo civium super se secaverit et quantum eo lucri habuerit, absolute tenebit.

§. 5. Ita si prius in praedicto laneo fuerit laboratum, in medio etiam lanei super profundius sedebit, et quicquid lucri ferro mediocri subtus se contrahere poterit, ad usus suos cedet. §. 6. Item si burgenses postmodum vel quicumque stol-

IV. *Modus obtinendi stollonem.* §. 1. Tali autem modo stollo hereditarius jus suum obtinebit: Si cultor stollonis aquaeductum, quod volgo w a z z e r s e i g e dicitur, sui stollonis rationabiliter elaboret, et foveas suas debito modo purgaverit, et infra anni spatium ad quantitatem unius mensurae, quod c l a f f t e r dicitur, in capite stollonis sui laboraverit, et hoc demonstrare testibus poterit: extunc stollonem suum omni jure obtinebit. §. 2. Item, si quis mons alium montem per aquam impediverit, judici et magistro montis tribus diebus continue pronuncietur; quibus finitis, si non fuerit interceptum, mons impediens impedito monti approprietur justitia requirente. §. 3. Item si quis in stollone de consensu judicis civium et magistri montis sive porrectoris meatuum laboraverit, et ad mensuratum montem, sive ad laneum civium pervenerit, et ibidem laboratores invenerit: sine consensu eorum non transibit. §. 4. Si autem consenserint, ad mensuram unius l a c h t e r transeat, salvo tamen jure suo, videlicet quantum ipse in laneo civium cum stollone suo super secaverit, et quantum eo lucri habuerit, absolute tenebit. §. 5. Ita si prius in praedicto laneo fuerit laboratum, in medio etiam lanei super profundius sedebit, et quicquid lucri ferro mediocri subtus se contrahere poterit, ad usus suos cedet. §. 6. Item si burgenses postmodum stollo-

lonem suum necessarium habuerit: quartam partem expensis elaborabit et obtinebit.

§. 7. Item ubicumque mons mensurandus fuerit, impediente laneo montis civium, quod ad minus tres laneos et dimidium obtinere non poterit: praedicta mensura novi montis in metis lanei civium sumet initium, et sic mensuram debitam obtinebit septem laniorum; postea domino regi duos, juratis duos mensurabunt.

§. 8. Si autem infra duos montes mensuratos novus mons mensurabitur et debitam mensuram obtinere poterit, scilicet omnium laniorum, tunc mensuretur; et si habita mensura alii quid superfuerit, scilicet duobus laneis quod dicitur u b e r s c a r, ad usus cedet burgensium.

§. 9. Item si quis ut superius dictum est, per consensum judicis et juratorum et illius qui montes porrigit, stollonem initiaverit, et alter superveniens ante ipsum extra debitam mensuram trium laniorum et dimidii per alium stollonem vel per quamcumque foveam prior metallum invenerit: datis testibus et examinatis causis mensuram VII laniorum prior obtinebit.

V. Volumus etiam, ut qui cunque inventor novi montis meatum et metallum primus debito modo judici praesentaverit vel qui montes porrigit: nemo ante ipsum vel post ipsum in spatio unius lanei laborare praesumat; qui autem contrafecerit, omnis lucri expers erit

nem suum necessarium habuerint, vel quicumque alii, quartam partem expensis suis elaborans obtinebit. §. 7. Item ubicunque mons mensurandus fuerit, impediente laneo civium, quod ad minus tres laneos et dimidium obtinere non poterit: praedicta mensura novi montis in metis lanei civium sumat initium, et sic mensuram debitam obtinebit septem laneorum; postea domino regi duo, juratis duo mensurentur. §. 8 Si autem infra duos montes mensuratos novus mons inveniatur, et debitam mensuram obtinere possit, scilicet omnium laneorum, tunc mensuretur; et si habita mensura aliquid superfuerit, scilicet duobus laneis civium, quod dicitur oberschar, ad usus cedat civium. §. 9. Item si quis, ut dictum est supra, de consensu judicis, juratorum et porrectoris montium stollonem initiaverit, et alter superveniens ante ipsum extra debitam mensuram trium laneorum et dimidii per alium stollonem vel per quamcumque foveam prior metallum invenerit: datis testibus et examinatis causis mensuram VII laneorum prior obtinebit.

V. *De mensura angulari.* §. 1. Si circa aliquem montem vel stollonem in ea parte, quae dicitur hangundez aut ligundez, metallum inventum fuerit, de quo sit dubium, utrum infra mensuram VII laneorum, vel extra fuerit, et inter utrosque cultores suboriatur con-

et primus in omni jure suo et in justitia manebit.

VI. Item quicquid urborarii cum scitu juratorum de juris (sic) montium disposuerint, hoc ratum habeatur.

(Sigilla appensa duo, minus Wenceslai I. regis bilaterale, circumscriptum in averso: IN MANU SANCTI WENCESLAI PAX WENCESLAI, in reverso: SANCTUS WENCESLAUS BOEMORUM DUX; alterum majus Premyslai marchionis cum inscriptione: S. PREMISL FILII REGIS BOEMORUM MARCHIONIS MORAVIE.)

certatio de illo metallo obtinendo: eligi debent III honesti viri, qui nec hiis nec illis in partibus communicent, et quartus ex parte urbariorum, et hi IIII in cespite superius mensuram angularem deferant et justa discernant, si litem subortam discutere possint. §. 2. Quod si fieri non poterit, oportebit, quod circa profundius illi duo meatus contiguentur per anfractum, et illo anfractu per dictos IV electos mensura trahatur angularis, et secundum eorum judicium illorum cultorum concertatio terminetur. §. 3. Medio autem tempore tam novi metalli inventores, quam alii pro metallo laborent, quod tamen reservari debet sub custodia, ut quibuscunque jure per saepedictos electos adjudicatum fuerit, illi obtineant, lite qualibet posttergata.

VI. §. 1. Item civitatis Iglaviensis jus exstat, ut quicquid in montibus circumquaque contigerit, judex montis in causis parvis judicare habet. §. 2. Si autem quisquam vulneratus fuerit vel interfectus, judex montis gladiis aut cultellis tantum acceptis, alias omnes causas civitati resignabit judicandas. §. 3. Item quicquid jurati montis juramentis suis judici et juratis civitatis confirmaverint (praesentaverint), efficaciam obtinebit. §. 4. Item urborarii in aliquo stollone hereditario sine consensu et scitu cultorum magistrum montis non instaurent.

40.

Locatio villarum in formam lhotarum.

1250.

Exeunte saeculo XII. in Bohemia Moraviaque coloniae novae condi coeptae sunt, quae lhotae vocabantur, a libertatibus quae conditoribus a dominis in locatione concedebantur. Literae hic appositae de isto coloniarum genere agunt, quod postmodum celebrabatur adeo ut etiam apud confines Bohemiae populos, in Polonia atque Hungaria, frequentaretur, ut testatur maximus numerus villarum quae Lhota, Lgota, Elgota, Lehota, Na Lhotě, Ve Lhotě, dicuntur.

Lhota quam ex literarum monumentis primam novimus, est Lhota cum ecclesia S. Georgii, condita a. 1199 prope Altam Mutam.

(Boczek Dipl. Mor. III. 158. ex Ann. Gradic.)

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.

Notum sit omnibus, praesentem paginam inspecturis, quod nos Robertus, abbas sancti monasterii beati Stephani in Gradiss, contulimus jure hereditario duobus fratribus uterinis Welizio et Stedroni in Uhrez villa residentibus, silvam quandam circa fluvium qui vocatur Skrypouy, jacentem, pro qua videlicet silva saepissime certavimus cum domino Hermanno de Letouicz; et ne ulterius certamen oriretur, dedimus auxiliante divina misericordia, 1. ut praedicti duo servi nostri locarent ibidem villam, ipsis, ipsorum filiis et posteris ad utilitatem, et ut eadem villa Veliczyna-Lhota nuncuparetur, 2. et ut libetatem haberet villa supradicta annis triginta minus duobus, 3. et quotquot ibidem laneos compararent, semper decimus laneus liber esset et non censuaret.

4. Si autem noster successor, quem Deus eligeret, villam sibi vellet usurpare, tunc pro quolibet libero laneo quinque marcas eisdem servis vel ipsorum posteris reddet, et ipsi servirent cui libere vellent.

Et hoc fecimus de consilio conventus nostri et fratrum et testium qui nunc nominabuntur: Andreas prior, subprior Zirak, Twrczan sacrista, Swatosius claviger, Gregorius camerarius, Thomas plebanus de Naklis, Bohdalcius laicus camerarius, Simon pincerna, Mathias carpentarius.

Datum in claustro Gradiscz, anno Domini MCCL.

41.

De terris antiquae Srbiae super Albim commemoratio.

Regio hodierni Saxoniae regni quae in utraque Albis fluminis ripa inter Salam et Bobravam panditur, a Bohemis sacc. XI. et XII. Srbia appellabatur, etsi non soli Srbi (Surbi, Sorbi), sed aliae quoque gentes slavicae

eam tenebant, veluti Glomači vel Daleminci cum castro Glomači et altero recentiori Mišeň, Milčani cum castro Budišin et Nišani, qui propius fontes fluminis Nisae in utraque ejus ripa sedebant (diversi a Nižicis, inferiorem partem Mlidavae accolentibus.)

Bohemos totam illam regionem Srbiam appellasse, testatur Cosmas Pragensis, Chronographus Siloensis, testanturque diplomata: Altera via qua itur per Zribiam et est exitus de silva in illam terram per castrum Hlumec (Cosm. 1041); rex Wratislaus collecto exercitu intrat Zribiam et quoddam castrum nomine Guozdec prope urbem Missen reaedificat (1087); iterum rex Wr. intrat Zribiam cum suo exercitu (1088); Boziej de gente Wrseuici relegatus est in Zribiam et inde perexit in Poloniam (1096); Soběslaus tenuit viam volens per Zribiam transire in Poloniam (1113); Conradus jussu regis Henrici Zyrbiam vastavit et fere totam delevit (Chron. Sil. 1189); Henricus dux profectus est in Zyrbiam jussu imp. Henrici, qui offensus fuerat marchioni illius terrae Alberto (Id. 1196): navem per Albiam in Swrbiam educant et reducant (Dipl. 1226 Erb. Reg. I. 705).

Tempore quo episcopatus Pragensis Misnensisque conditus est, Bohemiae et Srbiae sive utriusque dioeceseos confinia tractum montium sequebantur; saeculo X. et XI. Srbia erat in dicione principum Theutonicorum; jamque eodem saeculo XI. singulae partes ejus cum Bohemia pro se quaeque consociari incipiebant. Quam rem si nobis plane liquere volumus, meminerimus oportet, nomina istarum regionum saeculo XI. et XII. esse immutata, ita ut regio Glomačorum vel Daleminciorum „Misnia", regio Milčanorum „terra Budissinensis", et regio Nišanorum ex parte „Zagozd" nuncuparetur.

Srbia quum et Misniam et regiones Milčanorum (Budišinensem), Nišanorumque (Zagozd) complecteretur, in dicionem Wratislai II. Bohemiae ducis venit, idque donatione Henrici IV. imperatoris: Duci Boemorum Misnam civitatem cum omnibus ad eam pertinentibus promisit imperator Henricus, et sic eum et suis partibus adjutor esset, adscivit (Bruno de bello Sax.). At Egbertus II. marchionis Egberti I. filius, ab imperatore propter infidelitatem remotus, a. 1077 urbem Misen suis militibus occupavit. Wratislaus nihilominus a. 1086 Felicem episcopum Misnensem in locum Benonis ex auctoritate sedis apostolicae substituit, exiguoque temporis spatio interposito bis regionem Misnae civitati contiguam visit, anno nempe 1087 et 1088, quo collecto exercitu intravit „Zribiam quam olim imp. Henricus in perpetuum sibi habendam tradiderat" (Cosm.), et castrum Guozdec aedificavit „in ripa Mlidavae fluminis prope urbem Missen." (Cosm.)

A. 1123 Henricus V. imp. „marchiam in Misne Wigberto comiti Groicensi, Judithae Wratislai II. filiae marito, tradidit" (Ann. Saxo), vel ut Cosmas Prag. ait; „marchionis Dedii extrema stirpe fato exstirpata, Dedii marchionatum dederat Wigberti sub potentiam", Conrado Saxonibusque defendentibus, qui quidem Wigbertus jam anno proximo sequenti 1124 vita defunctus est.

Ille tractus antiquae Srbiae qui ab Albi fluvio occidentem versus ad Mlidavam porrigitur atque a castro Donin regio Doninensis appellari potest, post Wratislai II. regis obitum iterum sub potestate caesarum erat. Prima ejus castri mentio fit in Cosmae Chronicis ad a. 1107 et 1113. (Metati sunt castra circa castellum Donin, Erkembertus praefectus caesaris in castro Donin.) Attamen jam Wladislaus I. dux a. 1121 dominium in castro Donin adeptus est, quod et successores ejus tenuerunt: 1121 Wladislaus reaedificat oppidum Donin; 1126 Soběslaus cepit Bracislaum catenatumque duxit in castellum nomine Donin; 1139 idem dux uxori Wigberti contulit tertium denarium in castro Donin (Cosm.); 1160 Henricus praefectus urbis Donin in comitatu Wladislai II. regis fuit (Erb. Reg. I. 306). Subsequenti tempore Donin castrum de novo in dicionem caesaris pervenit, marchionique Missenensi obligatum est, ut testantur literae Friderici II. imp. regi Premyslao I. a. 1212 datae (n. 25, VI.).

Regio castro Lapidi Regio adjacens, pars Bohemiae constitutiva permansit et finibus dioeceseos Pragensis eodem modo includebatur, ut regio Nišanorum Žitaviensis; Lapis Regius, Königstein, a rege Wenceslao I. ut videtur, conditus, Reinardivilla (Reinharts), Henrici-villa (Hennersdorf), Rosenthal, Markersbach, Olešná (Oelsen), Strupin et Gottleube decanatui Ustensi adnumerata leguntur.

Alia bohemici territorii trans montes pars fuit regio Zavidovensis, županae Belinensi contigua, ubi a. 1209 županus seu comes Belinensis Slavko qui coenobium Osecense condiderat, eidem coenobio „decimam septimanam in Zawidow" (Erb. Reg. 1207, I. 504), „in Zawidow telonei et judicii decimam" (Ib. 1209, I. 509), „nec non jus patronatus Zawidowensis parochiae" contulit habendumque statuit (Ib. 1209). Ibi sita erat villa Fridbach, ubi duos mansos Slavko contulit coenobio, ibi arx Borsenstein, cujus nomen nos reducit in memoriam Boressii comitis, sive illius qui Slavkonis pater (1188—1209) sive illius qui ejusdem frater patruelis fuit (1231—1250). Anno 1251 rex Wenceslaus Henrico I. marchioni Misnensi Agnetis filiae suae (quae nupserat a. 1244) marito, regionem Zavidovensem concessit, ut testantur literae Alberti regis Romanorum a. 1300 hunc in modum conscriptae: Quondam rex Boemiae oppidum Sadoviae et castrum Borschenstein, sita in terra Misnensi, in recompensam quorundam bonorum terrae Austriae, super quibus actionem marchio Misnensis tunc temporis sibi petiit, a regno suo alienavit.

Regem Premyslaum I. a Friderico II. a. 1212 aliquot castris et regionibus in partibus antiquae Srbiae intra Mlidavam et Elstram fluvios, ut castro Schwarzenberg, provincia Milin, castro Richenbach, castro Lichtenstein donatum esse, ex literis sub n. 25 a nobis allatis patet.

Nunc ad regionem Nišanorum et Milčanorum revertamur. Nišanorum regio adjacebat ad superiorem alveum Nisae fluvii, eratque silvis horrida et tantum ad ripas Nisae incolis aliquanto frequentior. Prima ejus mentio fit in antiquissimis literis episcopatus Misnensis: A capite Albeae deorsum in occidentalem partem, ubi divisio confinium duarum regionum est, Behem et Nisenen. In ejus finibus erant villae Brochotina sedla, Liubitovo, Kosobodi, Jaselice, Vosice, Lusevice, Hermannivilla, Nikradevice, Pulsice, Ludgerovice, etc. Nišanorum territorium pertinebat usque ad castrum Drenov (Zgorělica), quod jam in terra Milčanorum sive in agro Budisinensi erat (in partibus Milesko 1126). Villa Sifridesdorf juxta oppidum Ostritz, cum coenobio Cisterciensis ordinis monialium, Vallis S. Mariae dicto anno 1238 dioecesi Misnensi, anno 1245 autem jam dioecesi Pragensi adscribebatur (Erb. Reg. I. 935 et 1132). —

Milčanorum provincia pone Nišanos pandebatur; in ea media castrum Budišin erat, a quo regio Budišinensis saeculo XII. nomen duxit. A priscis Boboranis Milčanos sejungebat latissima silva (Boborane, Dedosesi usque ad mediam silvam qua Milčanorum occurrunt termini, 1089), quam etiam anno 1124 inter Saxoniam et Poloniam fuisse legimus (Cosm.). Septemtrionem versus regio Budisinensis usque ad Lusatiam i. e. ad Slavos Lužici dictos pertinebat; a. 1245 confinia tendebant per ea loca ubi nunc vicos Königswartam (Konecy) et Wartam (Stróža) reperimus. Provincia Milčanorum seu Budisinensis in universum complectebatur castra villasque Godov, Ostriuzna, Trebiste 1006, 1071, Drenov postea Izgorelic appellatum 1131, Prezez (in pago Milzana 1165, in pago Budisin 1160), Zockowa 1238, Dobranovice, Koblice, Kanovici-Konecy 1245, Myslešovici, Kupšici 1249.

„Pagos Nisen et Budessin" Wratislaus II. rex Wigberto genero suo dotis nomine tradidit, Wigberti autem filius, Henricus, anno 1128 in exitu vitae suae promisit totum feudum suum Soběslao filio Soběslai I. Bohemorum ducis, astantibus ibidem primatibus Saxonum, favente rege Lothario, qui eun-

dem filium de fonte baptismatis levaverat“ (Cosm. Cont.). A. 1131 dux Soběslaus aedificavit castrum „in partibus Milesko juxta flumen Niza appellavitque nomine Izgorelic (i. e. urbs combusta), quod antea et Drenov vocabatur“ (Cosm. Cont.). A. 1139 ab uxore Wigberti aliquot castra DCC marcis argenti redemit confirmavitque milites qui castra custodierunt. (Id.) — Wladislaus II. dux a. 1142 misit fratrem suum Henricum in regionem Budisin pro colligendo exercitu contrat Conradum Moraviensem. — A. 1157 Fridericus I. imp. Wladislaum quodsi et in persona sua et militia sua ad obsequiendum Mediolanum auxilium praebere promiserit, regio diademate decorare eique in augmentum honoris castrum Budisin in beneficium reddere promittit (Vinc. Chr.); quod et factum est, nam Wladislaus a. 1160 ecclesiae Misnensi villam Prezez in pago Budisin sitam in proprium tradidit, cui donationi Fridericus imp. assensum suum non denegavit 1165 (Erb. Reg. I. 306, 312).

Ex hoc tempore castellani a ducibus regibusque Bohemiae creati in castro Budisinensi sedem habuerunt: 1175 Wok praefectus de Budisin, 1195 Jaroslaus castellanus de B., 1217 Beneš, 1234 Henricus, 1245 Benisius.

Anno 1224 Wenceslaus, filius Otakaris I. natu maximus, dux Budesensis est appellatus, qui postquam patri suo in regno successit, regia potestate provinciam Budišinensem gubernavit. Regnante demum Premyslao Otacaro II. provincia Budisinensis et Zgorelicensis sub dicionem marchionum Brandeburgensium pervenerunt.

Žitaviensis autem regio i. e. antiqua sedes Nišanorum (Zagozd), cum nova civitate Žitavia, a. 1238 primum commemorata, Bohemiae adnexa esse non desiit. Civitati regionique Žitaviensi praefuerunt castellani: 1238 Castolaus, 1241 Henricus, 1249 Henricus junior, 1249 Smil de Žitavia.

Ejus regionis finibus saec. XIV. continebatur decanatus Žitaviensis, dioecesi Pragensi adscriptus, cum hisce pagis: Hennersdorf (Weisskirch), Hronburg (Rumburk), Warnsdorf, Reichenberg, Rokytnica (Rochlitz), Wetzwalde, Chrastava, Schönlinde, Gradek (Grottau), Žitava (Zittau); Hennersdorf, Seifersdorf, Ruppersdorf, Hennewalde, Herwigsdorf, Friedersdorf, Gross-Schönau, Witchendorf, Ostritz, Grünau, Königshain, Seitendorf, Klein-Schönau, Wetawia, Bertrami, Villa, Conradi-Villa, Odrenovici, Sirchow, Advocati - Villa (Vogtsdorf), Henrici-Villa Scriptoris (Schreibersdorf).

42.

Systema feudale Brunonis episcopi Olomucensis.

1251.

Bruno comes a Schaumburg et Holstein quum antea praepositus Lubecensis et capellanus papae Innocentii IV. fuisset, a. 1245 episc. Olomucensis factus est et dioecesi isti usque ad annum 1281 praefuit. Ejus tempore in praediis episcopatus Olomucensis et orta et stabilita sunt instituta feudalia, quorum ille et auctor et amplificator acerrimus fuit, qua in re secutus est jus vasallorum ecclesiae Magdeburgensis. Primi vasalli maximam partem Theutonici erant, populare episcopi e Germania septemtrionali oriundi.

(Boczek Cod. Mor. e cod. arch. Cremsir. III. 166.)

Bruno Dei gratia episcopus Olomucensis, dilecto sibi Bertholdo, famulo suo et heredibus suis, in perpetuum.

Digne agimus et ratione movemur, ut eorum qui se nobis serviles exhibent et fideles, recompensemus servitia favore ac

gratia speciali, ut ferventius nostris insistant servitiis, dum favorem nostrum sibi senserint affuisse.

Hinc est, quod inspectis sinceritatis tuae servitiis, quae nobis in ecclesiae nostrae necessitatibus et utilitatibus non parcendo rebus et personae, promptitudine grata jam diutius inpendisti et intendas in hujusmodi persistere servitiis incessanter: quoniam ergo in primo introitu episcopatus nostri, cum intraremus Moraviam, te in cujusdam villae possessione dictae Hirsitz, quae octo laneos obtinet, invenimus et eandem villam ostendisti per sufficiens documentum te rationabiliter possidere: nos tibi qui te tam fidei puritate, quam servitiorum exigentia retributionis praemio dignum reddis, damus et conferimus liberaliter et libenter in feodum, capituli nostri accedente consensu, praedictam villam in Hirsitz cum octo laneis, cum omnibus juribus, censu, decimis, judicio, tewris, vecturis, proventibus, attinentiis, silvis, pratis, pascuis et utilitatibus, quae eisdem bonis insunt vel inesse poterunt in futurum, et eandem villam nullo diminuto vel excepto per te ac heredes tuos, filios dumtaxat et non filias, titulo feodi teneas et possideas, ac ratione ipsius feodi jus vassallorum ecclesiae Magdeburgensis habeas in omnibus indistinctum, quod omnibus infeodatis a nobis concedimus, quodque heredes tui, filii tantum sicut praemissum est, gaudeant ipso jure.

Datis etiam in recognitionem bonorum eorundem annis singulis canonicis nostris Olomucensibus de quolibet manso tibi serviente mensuram tritici, quemadmodum alii infeodati dare tenentur.

Non dabis etiam mensuram tritici de agris quos ad usus tuae agriculturae ac famulorum tuorum duxeri deputandos.

Quod autem omnia praemissa robur obtineant perpetuae firmitatis, nos ad rei memoriam sempiternam praesentem paginam inde conscribi, nostrique sigilli jussimu munimine roborari, testibus ad cautelam nichilominus subnotatis.

Testes autem qui aderant sunt: Herbordus dapifer noster de Wllmsteyn, Johannes filius ipsius, Hellembertus marschalcus noster, Gebhardus de Gels, Ludwicus de Meduiz, Radslaus advocatus noster de Hozenpla, Albertus Snypir Conradus de Bruks, cives Opavienses.

Et nos capitulum Olomucense: Bartolomeus decanus, Herbordus praepositus, Stephanus archidiaconus, Conradus scolasticus, Symon custos et alii praesentes, praemissis omnibus consensum nostrum praesentibus expressum liberaliter adhibentes sigillo nostri capituli ad majorem evidentiam appendi fecimus huic scripto.

Datum in Hocemploz, anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo primo, Kalendis Augusti.

Recht der Dynstmanne to Magdeborch.

(Jus vassallorum vel ministerialium ecclesiae Magdeburgensis).

Dyt is der dynstmanne recht des godes- huses to Magdeborch.

1. Dyt ys dat erste, dat dy dinstlude van Magdeborch gewunnen hebben, dat nemen ordele vppe sy vinden en mach, he sy to dem herscilde geboren.

2. Afft jennich ordel wert besculden, dat schal men brengen an dy palentze, vnd dy biscop scal dat scheiden med den vyr amethmannen.

3. Dy dinstman scal geuen dem biscope to wedde eyn pund, vd dy dinstmenne scholen vnder ein geuen dry punde to bute.

4. Dat houe-leen schal eruen vppe den sonen, dochter, bruder, suster vader vnd muder.

5. Uppe dat houe-leen der dinstlude heft dy biscop neyn angevelle.

6. Aft eyn dinstman sterue, sin negeste des swerdes schal syner kinder vormunder sin.

7. Dy bisscop mach nenen dinstman voruesten, he en hebbe irsten verloren sin houerecht med rechte.

8. Afft yennich dinstman vppe den anderen heft eyne gemeyne clage, dy bisscop schal jenem bescheiden eynen dach ouer virceyn nacht, in welke stad he wil, dy des biscopes is.

9. Afft dy bisscop sprykt vppe jennich gut, dat dy dinstman vnder em heft, vnde in syner walt, dy bisscop scal em besceiden eynen dach yn eyne stad vor to komende.

10. Afft eyn dinstman gud heft in siner walt, dy bisscop mach des em nicht nemen ane ordele.

11. Ayn dinstman dy-wyle he eyn kint is, mach nicht vorkopen sin gut ane synes vormunders willen.

12. Afft jennich dinstman wyf nymmet, dy dinstwyf ys, id sy to Magdeborch eder to Alslleue edder to Engeres edder to Beuera edder to Berga: dy kindere volgen dem vadere vnd behalden doch in beyden haluen ere recht.

Gaupp, Das alte Magdeburgische und Hallische Recht. Breslau 1863; Fürth, Die Ministerialen. Cöln. 1836.

43.

Locatio monetae regni Bohemiae.

Cc. 1253.

Bohemia atque Moravia post hominum memoriam generosorum metallorum auri argentique uberrimae erant. Ars monetam cudendi ibi a longa antiquitate repeti potest, quod primitivum nomen „ob-raz" de nummo (münze) usurpatum demonstrat. Primus nummus cum aperta notatione temporis procussus est sub Wratislao I. duce. Saeculo X. signati sunt nummi aurei (denarii aurei) atque argentei. Aurum pendebatur libris sive grivnis, grivna autem idem est quod marca. Temporibus Cosmae annalium scriptoris sive excunte saeculo XI. et ineunte XII. e grivna duceni nummi cudebantur (marcam nostrae monetae CC nummos dicimus).

Nummos cudendi jus arbitriumque penes principes terrae erat, quorum camerae „moneta" erat adjuncta (XII marcae de moneta nostrae provinciae 1088, addo a moneta marcam 1135. dux dedit ducenos denarios de moneta 1143).

Saeculo XIII. haec nummorum genera commmorantur: Obolus Pragensis monetae 1249, solidi 1249, solidi breves 1250 denarii 1278. In magna mercatura grivnis seu marcis numerabatur; argentum autem Pragae ponderis examine hanc ad rem instituto pendebatur, inde dicebatur: 20 marcas argenti et fertonem ad pondus Pragense 1222, 27 marcas boni argenti in pondere Pragensi 1253.

Primi quorum nomina exstant monetarii, sunt aetatis Premyslai I., et quidem: Driloth monetarius 1207, dein temporibus Wenceslai I. Brumo monetarius regis Brunae 1234, nisi hoc nomine negotiatores argentarii intelligendi sunt, cujus generis „monetarii opulentissimi" saeculi XI. in suburbio Pragensi et vico Wyssegradensi erant.

Qui magistri monetae proprie vocantur, primum apparent sub rege Wenceslao I. et quidem: 1247 Henricus dictus Cruciburgensis, magister monetae, 1253 Eberlinus seu Eherhardus montarius, magister monetae per Bohemiam, civis Pragensis, 1253 Henricus Crancburgarius vel Cruzburgarius (idem qui iste Cruciburgensis), civis Pragensis.

Eberlinus regnante etiamtunc Otacaro II. vixit annoque circiter 1270 diem supremum obiit, duobus filiis Jarossio et Ekhiarto relictis. Vir ille non solum praefectus seu magister monetae, sed etiam mandator seu porrector argentariorum in Boemia erat (1259), regibusque quum Wenceslao I. t.m Otacaro II. multam operam et utilem praebuit, summam autem claritudinem sibi paravit nova civitate circa S. Gallum condita, quae nunc Pragae Majoris seu Veteris pars est.

Isti igitur Eberlino rex Wenceslaus I. monetam regni Bohemiae in duos annos locavit, ut testantur literae infra allegatae quae in libro comitis de Sternberg: „Urkundenbuch zur Geschichte der böhm. Bergwerke" e codice formularum Zdenkouis de Trebecz depromptae, sub n. 13 leguntur. Hisce literis edocemur, quomodo res monetaria priori dimidio saeculi XIII. instituta fuerit.

Nos Wenceslaus Dei gratia rex Bohemiae et marchio Moraviae.

Notum fieri cupimus evidenter:

1. Quod monetam regni Bohemiae Eberlino magistro monetae locavimus pro quatuordecim millibus marcarum argenti, a festo beati Petri nunc venturo per annum, judiciis nostris in (loco) et in (loco) pariter inclusis.

2. Dabit autem nobis dictus magister monetae in quatuor anni temporibus mille talenta denariorum in parata pecunia de summa superius annotata, et residuam partem in equis, vestibus, victualibus ac aliis servitiis nobis solvet; in vestimentis vero solvet taliter vel serviet: In festo paschae LX milites et in festo S. Jacobi quinquaginta milites debet in vestibus expedire.

3. Item si denarii Pragenses in (loco) cursum non habuerint, suo jure concessimus ipsi, ut ibidem ratum denarium debeat fabricare.

4. Item statuimus, quod idem E. viginti sex solidos breves et quatuor denarios de marca argenti usque ad festum... operari debeat sine vara; sed post festum dictum XXX solidos breves et quatuor denarios operabitur sine vara.

5. Item in Praga de voluntate magistri monetae quatuor examinatoria tantum erunt, in quibus et per totam terram examinabitur argentum, et non aliud quoque modo.

6. Statuimus etiam, ut expensae causarum atque montium de monetae nostrae denariis solummodo comparentur; quicumque vero secus fecerit, rebus et persona in gratia nostra stabit.

7. Ad haec volumus, ut nullus nobilium aut civium juratorum magistrum monetae nostrae vel suos provisores de pravis denariis convincere valeat, nisi iidem denarii in camera vel juxta ferrum monetati fuerint; judicium et emenda de talibus pertineat ad nostrum dominium speciale.

8. Praeterea nullus in aurifodinis debet cambium exercere vel aliquem campsorem substituere, nisi qui de voluntate magistri monetae nostrae ad hoc officium fuerit deputatus.

9. Promittimus insuper praefato magistro monetae, si quid campsoribus seu provisoribus in cambiis violentiae illatum fuerit, quod probare poterit evidenter, quod pro iisdem denariis vadia aequivalentia assignabimus, vel de summa nostra taxatio damni hujuscemodi rescindetur.

10. Item statuimus, quod omne genus negotiandi de nostrae monetae denariis tantum fiat, et nemo marcham argenti per circulum anni carius quam pro talento emere seu vendere audeat vel attentet; si quis vero miles vel civis vel mercator nostro mandato contrarius extiterit in hac parte, viginti marchas argenti nostrae camerae assignabit; si vero servus vel humilis persona eandem culpam inciderit, nostrae dabit camerae decem marchas argenti.

11. Ad haec si nobilis vel aliquis judex seu aliqua persona quaecumque ceperit falsarium, tertia pars de rebus capti ei

qui ipsum ceperit, cedet, et reliquae duae partes camerae nostrae cedent; sin autem quemquam falsarium magister monetae nostrae vel sui provisores ceperint, omnis ejus facultas mobilis et immobilis ipsi cedet.

12. Item volumus, ut nullus ex parte nostra affundat, nisi Ho . . . . et id ipsum quod affusum fuerit, de nostra summa modo debito rescindatur.

Et ut haec rata permaneant ac robur obtineant debitae firmitatis, saepedicto magistro monetae dedimus praesentem paginam, sigillorum nostrorum munimine consignatam, testibus qui aderant subnotatis, qui sunt . . .

Datum . . .

44.

Confirmatio libertatum ecclesiae Pragensis.

1253.

Excusum apud Pontanum et Balbinum (Misc. hist. Bohem. VI. 15).

Przemysl Dei gratia heres regni Bohemiae, dux Austriae, dominus Styriae, Moraviae marchio, ad rei memoriam sempiternam.

Pro humani redemptione generis aeterni regis filius ab altis coelorum ad ima descendens, ne sententiam perpetuae damnationis exciperet homo, incarnari de virgine voluit gloriosa et ex innata pietate suae compatiens creaturae quam ceteris fecerat digniorem, crucis subire tormentum et mortis amaritudinem non expavit. Post suam itaque resurrectionem a mortuis per mundum instituit ecclesias universum, quibus ad remedium schismatis praefecit unum, super quem aedificavit ecclesiam et ipsum Petrum a petra nominavit, dans ei in traditione clavium regni coelestis in signum dilectionis specialissimae singularis privilegii potestatem, ut quoscumque ligaret vel solveret super terram, ligati haberentur in coelis vel soluti; cujus etiam dicioni praefatas commisit ecclesias effusione sui pretiosissimi sanguinis, perpetuae donatas libertati. Ad quarum conservationem tanto debent regnorum rectores et terrarum principes universi studiosius anhelare, quanto damnabilius est coelestis regis gratiam homini violare christiano, tali praecipue, cui a Deo gladii est potestas in terris collata, ad laudem bonorum et perversorum juxta suorum exigentium meritorum ultionem, ac ratione dominicae potestatis humanam tenentur audaciam coercere. Nam etsi cujuslibet christiani sit hominis, finalis diem judicii formidare, praecipue tamen potentes terreri debent, cum plus exigatur ab eo cui plus com-

mittitur et gradus altitudinem sequi casus gravitas soleat. Inter hujusmodi sane nostrarum considerationum curas, quibus altissimo creatori nostro, de cujus misericordia vitam et omnes dignitates nostras seu honores, quibus temporaliter fungimur, possidemus et aeterna speramus placere, quantum ipsius permittit gratia, laetantes proponimus, suprema mente revolvimus et devotione debita cogitamus: qualiter inprimis matrem fidei, magistram divinae legis, sacrosanctam Romanam ecclesiam, quam cultu sacro corde pariter et corpore veneramur, honore debito et dignis in dominio servitiis honoremus, deinde ceteras in nostro praecipue dominio constitutas congruis favoribus tanquam princeps catholicus attollamus.

Sane ad honorem Dei omnipotentis, cujus spiritu totum corpus ecclesiae regitur, et beatorum martyrum Viti, Wenceslai, Adalberti, in quorum honore sancta Pragensis ecclesia episcopali cathedra decorata fundata dinoscitur, de cujus etiam corpore suscepturi sumus Deo propitio nostri capitis diadema, et plenam regiae dignitatis adepturi potestatem; nec non honorabilem Wissegradensem ecclesiam, capellam nostram specialem, nullo medio in spiritualibus ecclesiae Romanae subjectam, ad honorem beati Petri apostolorum principis a nostris pia devotione progenitoribus institutam et nobilibus munitam privilegiis; ecclesiam etiam sacratissimae virginis Mariae matris Domini nostri Jesu Christi, per quam post Deum totus vivit orbis terrarum, in monte Syon fideliter institutam et venerabili Praemonstratensi ordini deputatam; pium insuper Brzewnovense monasterium ordinis Sancti Benedicti in vicinis campis feliciter constructum et dotatum, ac omnes alias ecclesias regni Bohemiae, tam seculares quam religiosas, quocumque nomine censeantur, perpetua et irrefragabili gaudere volumus libertate, ita videlicet, ut ab omnibus sordidis muneribus sint exemptae, ab angariis et parangariis universis immunes, ab exactionum vexationibus alienae.

Ceterum ut illa, ad quae sunt divinitus institutae, quietius peragere valeant et telam prolixi narratus texat sermo brevis: sic cunctas Domini nostri ecclesias ab omnibus esse volumus vexationibus immunes, ut ipsarum orationibus, quae pro nobis jugiter interpellant apud Deum, et mundi cursus pacifice nostris actibus dirigatur et earum meritis in aeterni regis palatio desiderata nobis mansio praeparetur.

Omnia etiam eis privilegia a nostris antecessoribus pia consideratione concessa, sive sint realia sive personalia, ad res seu jura pertinentia, dummodo appareant in prima figura et authenticis sigillis sigillata, non vitiata, non cancellata, non aliqua sui parte abolita, rata habemus et firma et ea authori-

tate praesentis scripti confirmamus, nolentes illa tractu temporis a malevolis aliquibus ausu temerario violari.

In cujus rei testimonium praesentes de communi consilio baronum nostrorum universis venerabilibus ecclesiis seu quibuslibet aliis piis locis concedimus literas pro memoria praefatorum omnium sempiterna, sigillorum nostrorum munimine roboratas.

Ad majorem vero fidem et evidentiorem cautelam hujus nostrae donationis seu confirmationis seriem per dominum et patrem nostrum sanctissimum Petri successorem et Jesu Christi vicarium, confirmari volumus et rogamus.

Actum Pragae anno Domini MCCLIII., XII. Kal. Decembris, praesentibus his testibus: Domino Conrado venerabili Frisingensi episcopo, fratre Velasco de ordine minorum, papae poenitentiario et nuntio, Borsone camerario regni Bohemiae, Jarossio burgravio Pragensi, Vitcone de Novo Castro, Bavaro et Conrado castellanis de Klingeberk, Borzuta castellano Luthomericensi, Jarozlao castellano de Netolicz, Gallo de Lemberg, Olrico castellano de Loketh, Czech pincerna aulae regiae, Marquardo subcamerario, Pomneno summo aulae regiae judice.

Datum per manum Magistri Gwilhelmi prothonotarii, Pragensis ecclesiae canonici, die et loco praefatis.

45.

Lex Judaeorum.

1254.

Judaei jam antiquissimis temporibus, quorum aliqua memoria ad nos propagata est, in Bohemia atque Moravia sedes stabiles et domicilia habuerunt. Jam in diplomate Raffolstettensi anno circa 903 conscripto mentio eorum fit, ubi mercaturam facere dicuntur: „Judaei et ceteri mercatores, undecumque venerint de ista patria vel de aliis patriis (ut de Baemanis vel Moravis), justum theloneum solvant tam de mancipiis, quam de aliis rebus, sicut semper in prioribus temporibus regum fuit.“ De S. Wenceslao duce nec non de S. Adalberto episcopo vitarum quae vulgo legendae appellantur, scriptores praedicant, plurimos tenerae aetatis pueros puellasque quae in servitutem ad Judaeos devenerant, ab illis esse redemptas: „Váceslav kupuje děti krstiéše“ (Dalimil); „pohanské a porobné děti kupuje Bohu je dědil“ (Leg.); „captivos et mancipia christianorum, quos mercator Judaeus infelici auro emerat emptosque tot episcopus Adalbertus redimere non potuit;“ „mancipia christiana perfidis et Judaeis vendebant“ (Vita). Auctore Cosma existimare licet, Podivin oppidum uti ad hunc diem, ita ante mille annos sedem Judaeorum fuisse: „Castrum Podiuin dictum a conditore suo Podiua Judaeo, sed postea catholico.“ Praecipuae autem eorum sedes erant suburbia Pragense et Vyssegradense: „Ibi in suburbio Pragensi et vico Wissegradensi Judaei auro et argento plenissimi“ (Cosm. 1091.) In diplomate ecclesiae Lutomericensis a.

1057 inter mercatores in Albi negotiantes una cum Graecis Judaei commemorantur: „Quicumque nobilis sive ignobilis, servus et ingenuus, Graecus aut Judaeus, sal sive alia quaecumque adduxerit, de theloneo — decernimus."

Judaeorum erat colonia in suburbio castri Pragensis in dextra ripa Vltavae fluminis, ubi eam hodie quoque esse videmus; synagoga eorum, cujus jam ad a. 1124 apud Cosmam fit mentio, a. 1142 combusta est. Judaei Pragenses a majoribus natu gentis suae secundum leges suas regebantur.

Ex opinione medii aevi uti apud ceteras gentes, in Bohemia quoque Judaei servi esse regiae camerae et regis captivi putabantur. Inde exstitit patrocinium singulare, quod iis principes praestabant, quamquam nec hoc quidem modo neque ab exactionibus principum neque ab odio plebis tuti erant.

De Judaeis bohemis et moraviensibus optime est meritus Premyslaus Otacarus II. edita lege, quam Judaeis illis Chartae magnae instar aestimandam fuisse arbitramur.

Lex ista constat duabus partibus quae sunt:

A) Duae bullae Innocentii II. papae (1243—1254) in favorem Judaeorum editae, quas rex per omnes terras dicionis suae ratas esse jubet.

B) Statuta Judaeis in Austria data a. 1244 Friderici II. ducis temporibus, quae et sub rege Bela (1235—1270) Judaeis hungaricis edita funt; idcirco potissimum memorabilia, quod ea primas leges fuisse apparet, quae communes essent terris nunc imperii Austriaci: Austriae, Hungariae nec non Bohemiae Moraviaeque.

Legem Premyslai Otacari II. novimus ex literis Caroli IV. a. 1356 datis, quibus illa confirmatur. Statuta Judaeis Brunensibus separatim a. 1268 edita conservata sunt in tabulario civitatis Brunensis.

In nostra editione primum exhibetur paginis per longitudinem dimidiatis, exemplum Statutorum Fridericianorum ad verba legis in Hungaria editae adornatum, quibus adjunguntur Statuta Otacarensia ad verba legis Brunensis conformata.

Ottakarus, qui et Przyemysl, Dei gratia dux Austriae et marchio Moraviae, universis hanc paginam inspecturis in perpetuum. Recognoscimus et praesentibus publice protestamur, quod literas summi pontificis sub sigillo reverendi patris et domini Hermanni venerabilis Erbipolensis episcopi, Judaeis concessas, non vitiatas, non cancellatas, ut asseruit, nec in aliqua sui parte diminutas, de verbo ad verbum vidimus et audivimus in hunc modum continentes.

A.

Constitutiones papales.

I.

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis fidelibus christianis salutem et apostolicam benedictionem.

1. Sicut Judaeis non debet esse licentia in synagogis suis ultra quam permissum est lege, praesumere: ita in his quae concessa sunt, nullum debent praejudicium sustinere. Nos ergo, licet in sua magis velint duritia perdurare quam prophetarum verba et suarum scripturarum arcana cognoscere atque ad christianae fidei et salutis notitiam pervenire, quia tamen de-

fensionem nostram et auxilia postulant, et christianae pietatis mansuetudinem praedecessorum nostrorum, felicis memoriae Calixti, Eugenii, Alexandri, Clementis, Coelestini, Innocentii, Honorii et Gregorii, *) Romanorum pontificum, vestigiis inhaerentes, ipsorum petitionem admittimus, eisque protectionis nostrae clypeum indulgemus.

2. Statuimus etiam, ut nullus christianus invitos vel nolentes ad baptismum venire compellat; sed si eorum quilibet sponte ad christianos fidei causa confugerit, postquam voluntas ejus fuerit patefacta, christianus absque aliqua efficiatur calumpnia; veram quippe christianitatis fidem habere non creditur, qui ad christianorum baptisma non spontaneus, sed invitus cognoscitur pervenire.

3. Nullus etiam christianus eorum personas sine judicio potestatis terrae vulnerare aut occidere vel suas illis pecunias auferre praesumat, aut bonas quas hactenus in ea in qua habitant regione habuerunt consuetudines immutare.

4. Praeterea in festivitatum suarum celebratione quisquam fustibus vel lapidibus eos nullatenus non perturbet, neque aliquis ab eis coacta servitia exigat, nisi ea, quae ipsis praeteritis facere temporibus consueverunt.

5. Ad hoc malorum hominum pravitati, avaritiae obviantes, decrevimus, ut nemo cimiterium Judaeorum inutilitare vel minuere audeat, sub obtentu pecuniae corpora humata effodere.

6. Nec etiam aliquis eis objiciat, quod in ritu suo humano utantur sanguine, cum tamen in veteri testamento praeceptum sit eis, ut de humano sanguine taceamus, quod quolibet sanguine non utantur; cum apud Fuldam et in pluribus aliis locis propter hujusmodi suspicionem multi Judaei sint occisi, quod auctoritate praesentium ne deinceps fiat, districtius inhibemus.

7. Si quis autem decreti hujus tenore cognito, temere quod basit, contrarie temptaverit, honoris et officii sui periculum patiatur ac excommunicationis ultione plectatur, nisi praesumptionem suam digna satisfactione correxerit.

Nos autem dumtaxat hujus protectionis praesidio volumus communiri, qui nihil machinari praesumpserint in subversionem fidei christianae.

II.

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio decano Erbipolensi, salutem et apostolicam benedictionem.

*) Calixtus II. (1119—1124) Eugenius III. (1145— 1153), Alexander III. (1159—1181), Clemens III. (1187—1191), Coelestinus III. (1191—1198), Innocentius III. (1198—1216), Honorius III. (1216—1227), Gregorius IX. (1227—1241), Innocentius IV. (1143—1154.)

1. Obviare non credimus ecclesiasticae honestati, si sedes apostolica, pia mater, Judaeos, quos inter filios sui uteri sub propriis ritibus, eorundem salutem expectans, misericorditer patitur, conversari, sui expertes favoris et praesidii non relinquat.

2. Sane sicut Judaeorum civitatis et dioeceseos Herbipolensis petitio nobis exhibita continebat, venerabilis frater noster Herbipolensis episcopus, considerans quod nonnulli christianorum ejusdem civitatis et dioeceseos dictos Judaeos indebitis molestiis et exactionibus contra indulta privilegii dictae sedis inhumaniter affligebant, ac pia super hiis gestans viscera erga eos, volensque ipsorum quieti consulere in hac parte ac dictorum christianorum providere saluti in civitate et dioecesi praedictis, per subdictorum suorum loca duxit generaliter statuendum ac etiam inhibendum:

3. Ne aliquis subditorum suorum, clericus vel laicus, in quos ipse spiritualem vel temporalem jurisdictionem obtinet, Judaeos ipsos in parte aliqua, in personis, rebus vel familiis eorundem aliquatenus audeat laedere, invadere, vel etiam in aliquo molestare, prout in literis confectis exinde ac ipsius episcopi sigillo munitis plenius dicitur contineri.

4. Nos itaque praedictorum Judaeorum partibus inclinati, quod ab eodem episcopo super hoc proinde factum est, ratum habentes, discretioni tuae per apostolica scripta mandamus, quatenus eosdem Judaeos contra praedictorum statuti et inhibitionis tenorem, non permittas super hiis ab aliquibus indebite molestari;

5. Molestatores hujusmodi per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo; non obstante, si aliquibus a sede apostolica sit indultum, quod absque nostro speciali mandato excommunicari aut interdici nequeant aut suspendi.

Datum Asissii VII° Kalend. Octobris, pontificatus nostri anno undecimo.

Igitur cum sanctorum patrum concessiones et statuta nobis, qui titulos dignitatis nostrae sub principio hujus paginae duximus exprimendos, documenta certa sint merito et exempla universis fidelibus regni nostri per Bohemiam baronibus, supanis, villicis, judicibus et aliis a nobis habentibus judiciariam potestatem, damus gratiae nostrae sub obtentu, rerum quo et personarum conservatione firmiter in praeceptis, ut et ipsi una nobiscum firmiter custodiant et observent universa

et singula, quae in hac pagina sunt expressa de Judaeis in praedicto regno nostro constitutis et cimiteriis eorum, synagogis, rebus quoque et personis perpetuo indebite non laedendis.

Ut autem quae in hac pagina continentur, perpetua sint et firma, ipsa sigillorum nostrorum munimine roborari mandavimus, cum testibus subnotatis, qui sunt: Bavarus summus camerarius regni nostri, Witko de Novadomó, Smilo de Luchtemburch, Jerossius burgrauius Pragensis, Sdeslaus dapifer Moraviae, Chadoldus Orphanus, Marquardus subcamerarius, Andreas subdapifer et alii quam plures. Actum in Satesca anno gratiae MCCLIV, decimo Kalendas Novembris.

B.

Statuta Judaeorum.

(*Contextus Fridericianus et Belaenus.*)

1. Statuimus itaque primo, ut pro pecunia mobili aut pro re immobili aut in causa querimoniali quae tangit personam aut res Judaei, nullus christianus contra Judaeum nisi cum christiano et Judaeo in testimonium admittatur (*Bela*: nisi factum adeo sit notorium et manifestum, ut in dubium nequeat revocari et nulla egeat probatione, et istud temperamentum in quolibet capitulo hujus privilegii volumus observari).

(*Contextus Otacarensis et Brunensis.*)

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Amen.

Nos Otakarus Dei gratia rex Boemiae, dux Austriae et Styriae et marchio Moraviae omnibus in perpetuum.

Quum uniuscujusque conditionis homines in nostro dominio commorantes volumus gratiae et benevolentiae participes inveniri, universis Judaeis in regno nostro et dominio constitutis haec jura statuimus inviolabiliter observari:

§. 1. Primum quidem statuimus, ut pro pecunia mobili aut pro re immobili, aut in causa criminali, quae tangit personam aut res Judaei, nullus christianus contra Judaeum nisi cum christiano et Judaeo in testimonium admittatur.

2. Item, si christianus Judaeum impetit, asserens, quod ei sua pignora obligavit, et Judaeus hoc diffitetur: si christianus Judaeo simplici verbo fidem adhibere noluerit, Judaeus jurando super aequivalente sibi oblato suam intentionem probabit et transiet absolutus.

3. Item, si christianus obligaverit pignus Judaeo, affirmans, quod Judaeo pro minori pecunia obligavit, quam Judaeus confiteatur: jurabit Judaeus super pignore sibi obligato, et quod jurando probaverit, christianus ei solvere non recuset.

4. Item, si Judaeus christiano testibus non assumptis dicat se pignus mutuasse (*Bela*: se pignus obligasse), et ille negaverit: super hoc christianus sui solius juramento se expurget.

5. Item, Judaeus recipere poterit nomine pignoris omnia quae sibi fuerint obligata, quocumque nomine vocentur, nulla de hiis requisitione facta, exceptis sanguinolentis et madefactis, quas nullatenus acceptabit. (*Bela*: exceptis indumentis ecclesiasticis, nisi obligantur per praelatum ecclesiae et sacris vestibus . .)

6. Item, si christianus impetiverit Judaeum, quod pignus quod Judaeus habet, ei furtim aut per violentiam sit ablatum: Judaeus juret super illo pignore, quod cum recepit, furtim esse ablatum aut raptum ignoravit, hoc in suo juramento implicito, quanto sit ei pignus

§. 2. Item, si christianus Judaeum impetit asserens, quod ei pignora sua obligaverit, et Judaeus hoc diffitetur: si christianus Judaei simplici verbo fidem noluerit adhibere, Judaeus jurando super aequivalente sibi oblato (obligato) pignore suam intentionem probabit et transeat absolutus.

§. 3. Item, si christianus obligaverit pignus Judaeo, affirmans, quod Judaeo pro minori pecunia obligaverit, quam Judaeus confiteatur: jurabit Judaeus super pignore sibi oblato (obligato), et quod jurando probaverit, christianus ei solvere non recuset.

§. 4. Item, si Judaeus christiano non assumptis testibus dicat se pignora mutuasse, et ille negaverit: super hoc christianus solius sui juramento se expurget.

§. 5. Item, Judaeus recipere poterit nomine pignoris, omnia, quae sibi fuerint oblata, quocunque nomine vocentur, nulla de his requisitione facta, exceptis vestibus sanguino lentis et madefactis et sacris vestibus quas nullatenus acceptabit.

§. 6. Item si christianus impetierit Judaeum, quod pignus, quod Judaeus habet, ei furtive vel per violentiam sit ablatum (*Br.* ablatum vel raptum): Judaeus juret super illo pignore, quod cum recepit, furtim ablatum vel raptum ignoraverit, hoc suo juramento

hujusmodi obligatum, et sic probatione facta, christianus sortem et usuras ei persolvet medio tempore accrescentes *(Bela*: christianus debitum pro quo obligatur, sine diminutione persolvat.)

7. Item, si aut per casum incendii, aut per furtum aut per vim res suas cum obligatis sibi pignoribus amiserit et hoc constiterit, et christianus, quod obligavit, nihilominus eum impetit: Judaeus juramento proprio absolvatur. *(Bela:* absolvatur, nisi factum fuerit notorium et manifestum, ut est ante dictum.)

8. Item, si Judaei de facto inter se discordiam moverint aut guerram: judex civitatis nostrae nullam sibi jurisdictionem vendicet in eosdem, sed ipse dux aut summus terrae suae camerarius judicium exercebit *(Bela*: sed nos aut summus noster cancellarius); si autem vergit in personam: soli duci *(Bela:* soli nostrae personae) hic casus observabitur judicandus.

9. Item, si christianus Judaeo vulnus qualecumque inflixerit: reus duci solvat duodecim marcas *(Bela*: reus nobis solvat poenam secundum consuetudinem regni, XII marcas) auri suae camerae deferendas, vulnerato XII marcas argenti et expensas, quas pro suimet curatione impenderit medicinae.

10. Item, si christianus Judaeum interemerit, morte digno judicio puniatur et omnia

implicito, quanto sit ei pignus obligatum hujusmodi, probabit, et sic expurgatione facta, christianus sortem et usuras ei persolvet, quae medio tempore accreverint.

§. 7. Item, si aut per casum incendii aut per furtum aut per vim res suas cum obligatis sibi pignoribus amiserit et hoc constiterit, et christianus qui hoc obligaverit, nihilominus impetit eum: Judaeus juramento proprio se absolvet.

§. 8. Item, si Judaei inter se discordiam de facto moverint aut guerram, judex civitatis nostrae nullam jurisdictionem sibi vendicet in eosdem, sed rex aut dux aut summus terrae vel regni camerarius judicium exercebit; si autem reatus vergit in personam, soli regi sive duci casus reservabitur judicandus.

§. 9. Item, si christianus Judaeo vulnus qualecunque inflixerit, reus regi vel duci solvat XII marcas auri suae camerae deferendas, et vulnerato XII marcas argenti et expensas, quas pro sua curatione impenderit medicinae.

§. 10. Item, si christianus Judaeum occiderit, digno judicio puniatur, et omnia rei

rei mobilia et immobilia in ducis transeant proprietatem.

11. Item si christianus Judaeum ceciderit, ita tamen, quod sanguinem ejus non effuderit: solvet duci IIII marcas auri, percusso IIII marcas argenti (*Bela*: solvet nobis judicium secundum consuetudinem regni); si pecuniam habere non potuerit, per detruncationem manus satisfaciat pro commisso (*Bela*: si pecuniam habere non potuerit, alia poena, quae nobis videbitur, puniatur).

12. Item, ubicumquae Judaeus dominium nostrum transierit, nullus ei aliquod impedimentum praeparabit, nec molestiam inferat, nec gravamen; sed si aliquas merces aut alias res duxerit, de quibus muta debeat provenire, per omnia mutarum loca (*Bela*: per omnia tributorum loca) nonnisi debitam solvat mutam, quam solveret unus civium illius civitatis, in qua Judaeus eo tempore demoratur.

13. Item, si Judaei juxta suam consuetudinem aliquem ex mortuis suis aut de civitate ad civitatem, aut de provincia ad provinciam, aut de una terra in aliam deduxerint: nihil ab eis a mutariis nostris (*Bela*: ab eis per tributarios nostros) volumus extorqueri; si autem mutarius aliquid extorserit, ut praedatio mortui, qui vulgariter *reraub* dicitur, puniatur (*Bela*: ut praedo mortui puniatur).

mobilia et immobilia in regis sive ducis potestatem transeant.

§. 11. Item, si christianus Judaeum ceciderit, ita tamen quod sanguinem non effundat, solvat regi vel duci IIII marcas auri, et percusso seu laeso IIII marcas argenti; si vero pecuniam habere non poterit, per detruncationem manus satisfaciat pro commisso.

§. 12. Item, ubicunque Judaeus dominium nostrum transierit, nullus ei aliquod impedimentum praestabit aut molestiam inferat nec gravamen; sed si aliquas merces aut alias res duxerit, de quibus muta debeat provenire: per omnia mutarum loca nonnisi debitam solvat mutam, quam solveret unus civium civitatis illius, in qua Judaeus eo tempore commoratur.

§. 13. Item si Judaei juxta suam consuetudinem aliquem ex mortuis suis aut de civitate ad civitatem, aut de provincia ad provinciam, aut de una terra ad aliam terram deduxerint: nihil ab eis per mutarios nostros volumus extorqueri; si autem mutarius aliquid (*Br.* ab eis) extorserit, ut praedo qui vulgariter b e r a w b e r (sic) dicitur, puniatur.

14. Item, si christianus cimiterium Judaeorum quacumque temeritate dissipaverit aut invaserit: in forma judicii moriatur, et omnia sua proveniant camerae ducis, quocumque nomine nuncupentur. (*In Belae edicto hic articulus deest.*)

15. Item, si aliquis temerarie jactaverit super scolas Judaeorum: judici Judaeorum duo talenta volumus ut persolvat.

16. Item, si Judaeus judici suo in poena pecuniari, quae dicitur wandel reus inventus fuerit: nonnisi XII denarios solvat ei (*in Belae edicto verba*: „quae dicitur wandel“ *desunt*).

17. Item, si Judaeus per edictum sui judicis primo et secundo non venerit: pro utraque vice solvet judici IIII denarios; si ad tertium edictum non pervenerit, solvat XXXVI denarios judici memorato.

18. Item, si Judaeus Judaeum vulneravit, suo judici duo talenta in poenam quae *wandel* dicitur, solvere non recuset.

19. Item, statuimus, ut nullus Judaeus juret super rodali (*Bela*: ut nullus Judaeus pro re modica juret super librum Moysi, qui rodale appellatur), praeterquam ad nostram praesentiam evocatus.

§. 14. Item, si christianus cimiterium eorum quacumque temeritate dissipaverit aut invaserit: in forma judicii moriatur, et omnia sua perveniant camerae regis sive ducis, quocunque nomine nuncupentur.

§. 15. Item, si aliquis temerarie jactaverit super scolas Judaeorum, duo talenta volumus ut persolvat.

§. 16. Item, si Judaeus judici suo in poena pecuniaria (poenitentiaria) quae *wandel* dicitur, reus inventus fuerit, nonnisi XII denarios ei solvat.

§. 17. Item, si Judaeus per edictum sui judicis vocatus ad judicium, primo et secundo non venerit: pro utraque vice judici IIII denarios solvet; si ad tertium edictum non venerit, solvat XXXVI denarios judici memorato.

§. 18. Item, si Judaeus Judaeum vulneraverit, suo judici in poenam quae *wandel* dicitur, duo talenta solvere non recuset.

§. 19. Item statuimus, quod nullus Judaeus juret super rodali, nisi sit pro magnis causis quae se extendunt ad L marcas argenti, praeterquam ad nostram praesentiam evocatus; pro minoribus vero causis jurare debet ante scolas ad ostium dictae scolae. (*Br.*: Item statuimus, quod nullus Judaeus juret super rodale,

20. Item, si Judaeus clam fuerit interemptus, ut per testimonium constari non posset amicis suis, quis eum interemerit: si post inquisitionem factam aliquem suspectum habere coeperint, nos Judaeis contra suspectum pugilem volumus exhibere (Bela: hujusmodi negotium duello volumus terminare).

21. Item, si christianus alicui Judaeae manum injecerit violentam: manum illius volumus detruncari.

22. Item, judex Judaeorum nullam causam ortam inter Judaeos in judicium deducat, nisi per querimoniam fuerit invitatus.

23. Item, si christianus a Judaeo pignus absolverit ita, quod usuras non persolverit (*Bela*: ita quod pecuniam impositam non persolverit), si easdem usuras infra mensem non dederit, illis usuris accrescant usurae.

24. Item, in domo Judaei nullum volumus hospitari.

25. Item, si Judaeus super possessiones aut literas magnatum terrae pecuniam mutuaverit, et hoc per suas literas et sigillum probaverit: nos Judaeo possessiones assignabimus obligatas, et ei eas contra violentiam defendemus (*Bela*: defendemus et faciemus eum percipere fructus provenientes, donec christianus appareat, qui velit redimere vel omnes possessiones

praeterquam ad nostram praesentiam evocatus.

§. 20. Item, si Judaeus clam fuerit interemptus, ut per testimonium contestari(constare) non possit amicis suis, quis eum interemerit: si post inquisitionem factam aliquem suspectum habere coeperint Judaei (*Br.: Judaei deest*), Judaeis pugilem contra suspectum volumus exhibere.

§. 21 Item, si christiani alicui Judaeo manum injecerint violentam, manum illorum volumus detruncari.

§. 22. Item, judex Judaeorum nullam causam ortam inter Judaeos ad judicium deducat, nisi per querimoniam fuerit invitatus.

§. 23. Item, si christianus a Judaeo pignus suum absolverit, ita quod usuras non persolverit, easdem usuras si infra mensem non dederit, illis usuris accrescant usurae.

§. 24. Item, nullum in domo Judaei volumus hospitari.

§. 25. Item, si Judaeus super possessiones aut literas magnatum terrae pecuniam mutuaverit, et hoc per suas literas et sigillum probaverit: nos Judaeo jure aliorum pignorum possessiones assignabimus obligatas, et eis eas contra violentiam defendemus.

taliter obligatas; super christianis tamen in eisdem posessionibus existentibus Judaeum aliquam jurisdictionem nolumus exercere).

26. Item, si aliquis vel aliqua puerum Judaei abduxerit, ut fur volumus condempnari.

27. Item, si Judaeus receptum a christiano pignus per spatium unius anni tenuerit, si pignoris valor mutuatam pecuniam et usuram (*Bela*: et poenam) non excesserit: Judaeus judici suo pignus demonstrabit, et postea vendendi habeat libertatem; si quod pignus per annum et diem apud Judaeum remanserit, nulli super hoc postea respondebit (*Bela*: si quod pignus apud Judaeum ultra terminum conventionis absque protestatione remanserit, nulli super hoc postea respondebit).

28. Item, volumus, ut nullus Judaeum super solutione pignorum in sua feriali die audeat coercere.

29. Item, quicumque christianus Judaeo per vim abstulerit pignus suum, aut violentiam in domo ejus exercuerit, ut dissipator camerae nostrae graviter puniatur.

30. Item, contra Judaeum nisi coram suis scolis, nusquam in judicio procedatur, nobis exceptis, qui eos possumus ad nostram praesentiam evocare (*Bela*: Contra Judaeum super causis inter se exortis, nusquam — nisi? — per

§. 26. Item, si aliquis vel aliqua puerum Judaei abduxerit, ut fur volumus condempnetur.

§. 27. Item, si Judaeus receperit a christiano pignus et per spatium unius anni tenuerit, si pignoris valor mutuatam pecuniam non excesserit: Judaeus pignus judici suo demonstrabit et postea habeat vendendi libertatem; si quod (*Br.*: sed postquam) pignus apud Judaeum diem et annum remanserit, nulli postea super eo respondebit.

§. 28. Item, volumus, ut nullus Judaeum super solutione pignorum in sua feriali die audeat coarctare.

§. 29. Item, quicunque christianorum Judaeo (*Br.*: christianus per vim) per vim abstulerit pignus suum aut violentiam in domo sua exercuerit: ut dissipator nostrae camerae graviter punietur.

§. 30. Item, contra Judaeum nonnisi in scolis in judicio procedatur, nobis exceptis, qui eos possumus ad nostram praesentiam evocare.

suum judicem in judicio procedatur).

31. Item, statuimus ut et Judaei de talento per singulas hebdomadas nonnisi octo denarios participant in usuris.

§. 31. Item, juxta constitutiones papae in nomine sancti patris nostri districtius prohibemus, ne de cetero Judaei singuli in nostro dominio constituti culpari debeant, quod humano utantur sanguine, cum juxta praeceptum legis ab omni prorsus sanguine se Judaei contineant universi. Sed si aliquis Judaeus de occisione alicujus pueri christiani per christianum fuerit inculpatus, tribus christianis et totidem Judaeis convinci debet; et postquam convictus fuerit, tunc ipse Judaeus tantummodo poena quae sequitur, puniatur crimine pro commisso; si vero ipsum testes supradicti et sua innocentia expurgabit, poenam christianus quam Judaeus pati debuerat, non immerito sustinebit.

(*Bela:* Statuimus etiam quod si judex civitatis in qua Judaei morantur, noluerit eosdem secundum tenorem hujusmodi nostri privilegii judicare, sed contra statuta consuetudinis et libertatum ipsorum hactenus observatas aggravare voluerit: priusquam nobis per ipsos innotuerit, removeatur et alius de nostra scientia constituatur.)

§. 32. Item statuimus, ut quocquid Judaeus mutuaverit, sive aurum fuerit, denarii vel argentum: idem ipsi solvi et reddi debeat cum usura debita, quae accrescit.

(*Br.* §. 33. Nullus Judaeus moram trahens in civitate Brunensi pignus quodcunque post occasum solis a personis quibuscunque, notis vel ignotis, recipiat, etiam de die nec de equis, bobus, vaccis seu rebus aliis de quibus suspicio subtractionis habetur, se nullatenus intromittat, nisi sub duorum civitatis testimonio juratorum.)

(*Br.*: §. 34. Judaei etiam pro reparatione murorum et fossati civitatis debent contribuere quartam partem.)

Et ut omnia quae praemissa sunt, perpetuae obtineant firmitatis robur, praesens instrumentum cum testium annotatione ipsos dedimus, cum sigilli nostri caractere pro cautela.

Testes vero sunt hii: Benessius camerarius Moraviae, Jenczo de Doblin, Hartlebus frater suus, Cuno marschalcus de Welbezin, Smilo de Brumowe, Dietricus filius Hrutonis, Bsnata dapifer, Nezamysl pincerna, Bohussius filius Chironis, Bohussius de Tasow, Nicolaus frater Bononis, Hymlo de Belcowe, Jeroscius frater suus, Markwardus Longus, Wikardus de Tyrna, Milota frater Benessii, Laczlaus, Hartlebus filius Wyerene, Johannes do Wssczenow, Radslaus de Herolticz, Andreas frater Benessii, Woczlaus de Lublich.

Item servientes: Ratiborius frater Nezamyslini, Uncones de Tasow ambo, Prziedbor et Radmir filii Ydiconis, Wilhelmus filius Slawiborii, Marquardus de Byelkow, Unssik Drahoslaus, Wolbramus, Kaytynarius, Wilhelmus filius Wolbrami, Mertlo frater suus, Hersso cognatus Wicardi, Eberhardus frater suus, Pardicz, Lutschmannus, Woless, Wenez, Seboth et alii quam plures.

Actum in Praga anno Domini MCCLIIII°. Datum Viennae per manum nostri prothonotarii, magistri Arnoldi IIII., Kalend. Aprilis.

46.

Privilegium episcopatus Olomucensis confirmatum et auctum.

1256.

Privilegium quod hic exhibemus, duabus partibus constat; complectitur nempe diploma Premyslai I. regis a. 1206 episcopatui Olomucensi super libertatibus ecclesiae collatum et a papa Innocentio III. a. 1207 confirmatum (n. 23), adjectis quibusdam constitutionibus, quae in primo diplomate desiderantur (A); accedunt constitutiones a Premyslao II. noviter collatae (B).

Boczekio, hocce privilegium a Premyslao II. a. 1256 confirmatum atque amplificatum in Codice suo III. 234 exhibenti, ignotum fuit, diploma, cujus originale in archivo archiepiscopali Cremsirii extat, introductione omnino carere.

— — — — — — — — — — — — —

(A.)

In nomine sanctae et individuae Trinitatis.

EgoPremizl Dei gratia rex Bohemorum tertius, venerabili episcopo Olomucensi Roberto ejusque successoribus et Olomucensi ecclesiae in perpetuum.

Cum regiae dignitati cedat ad gloriam, quotiens sanctam veneratur et sublimat ecclesiam, nostrae placuit serenitati ejus providere necessitati, ita ut nostrae benignitatis experiatur beneficia et nobis inde proveniant divini muneris emolumenta.

1. Noverit itaque tam praesens aetas quam futura posteritas, quod antiqua Olomucensis ecclesiae renovantes privilegia, omnes possessiones ejus, habitas vel habendas, sive sint in Bohemia sive in Moravia, ab omni genere tributorum, vectigalium, collectarum, aliarumque omnium exactionum esse absolutas decrevimus, adjicientes, ut nullus pro castrorum aedificatione vel reaedificatione sive pro aliqua ingruenti expeditione, secundum quod in antiquis continetur privilegiis, homines episcopatus et ecclesiae audeat inquietare, seu ad fossata circa castra vel oppida facienda, seu etiam pontes aedificandos violenta coactione compellere, praecipue cum a gravaminibus hujusmodi, privilegiorum beneficio ex antecessorum nostro-

rum et nostro tali liberalitatis munere sibi collato, ecclesia Olomucensis penitus sit exonerata.

2. Jus quod datur pro capite sive pro fure vel pro swod vel pro eo quod vulgo dicitur chistotne, principi sive ejus inbeneficiatis, venerabili patri nostro Ruberto episcopo et ejus successoribus et ecclesiae concessimus perpetuo obtinendum.

3. Hoc statuentes de fure, si in maleficio fuerit deprehensus, manens in praediis ecclesiae, sive capiatur et coram judicio convincatur, ejus bona, sc. furis, remaneant ecclesiae, ipse vero secundum quod placuerit principi, puniatur.

4. Si vero homines episcopatus et ecclesiae in aliquo coram judicio culpabiles inveniuntur, nec nobis nec judicibus nostris curialibusque vel inbeneficiatis aliquid inde proveniat utilitatis, sed apud episcopum et ejus successores culpae perseveret satisfactio, nisi in quo tenetur satisfacere adversario.

5. Inhibentes firmiter, venditionem illam ab hominibus episcopatus exigi, quae fieri solet propter viae gravis dispendia, ubi de communi strata disgressio fit secus viam propter evitationem mali transitus, nec spolia ab ipsis recipi.

6. Similiter in occupatione metarum, si aliqui in judicium fuerint vocati et judicati, ad ecclesiam venditio redeat simul cum eo quod vulgo dicitur mezni wol, et conquerenti satisfaciat. —

(Sequuntur ea quae in superiori privilegio N. 23. sub 5, 6, 7, 8, 9 leguntur, hicce loci statuentes 7, 8, 9, 10, 11.)

(B.)

12. „Et quia dominus papa confirmavit privilegium avi nostri et transgressores excommunicavit, nos illud volumus habere ratum et firmum tenere; ampliori autem nostrae devotionis affectu matrem nostram Olomucensem venerari ecclesiam omnimodis cupientes, hanc gratiam eidem, ex mera nostrae benignitatis liberalitate conferimus, ut quascunque possessiones emerunt episcopi vel canonici nomine ecclesiae, praescripta gaudeant libertate; si vero episcopus vel aliqui ex canonicis emerunt in usus proprios, respondeant principi secundum jus terrae. Quod si temporis processu per illorum bonam voluntatem qui eas emerant, contigerit, ut ecclesiae assignentur, decrevimus eas subjacere praefatae libertati et volumus ut ecclesia in ipsarum gaudeat tranquilla possessione.

13. Habentes praeterea in animae nostrae desiderio, ad plenum ecclesiam Dei, a quo et per quem nobis universa prosperitatis manant commoda, ab impetitionibus indebitis exonerare et paci canonicorum providere: hanc libertatem ipsis concedendo statuimus, ut nullus camerariorum vel quorum-

libet nuntiorum per beneficiarios transmissorum audeat villas canonicorum et ecclesiae ingredi, ad judicium evocandos ipsorum homines seu pro aliqua culpa gravandos; non enim volumus admittere, ut domus pauperum ipsorum pervideantur a camerariis vel a quibuslibet per judicem seu beneficiarios a castro ad hoc deputatis; sed si ex eventu contigerit, coram judicio, ut accusentur, decrevimus, ut ad dominos ipsorum mittantur beneficiarii, quatinus per eos citentur, qui fuerint accusati, et judicio assistant tempore et loco determinato, per judicem vel beneficiarios super sibi objectis responsuri. In promptu autem causa est, quare violentias hujusmodi fieri prohibemus, quia sine gravi pauperum laesione exerceri non possunt, et praecipue cum omnis venditio hominum ecclesiae ad episcopum permaneat et canonicorum transeat utilitatem, et nihil nobis commodi importet vel beneficiariis augeat aliquid emolumenti.

13. Ceterum quia beneficia assecuti per principem noviter vel ex antiquo soliti sunt interrumpere decimam episcopalem septimanam et canonicorum detrahentes utilitati ecclesiam damnificant, in periculum animarum suarum jus decimale impedientes: firmiter hanc violentiam fieri inhibentes per nobiles nostros statuimus, ut quisquis hanc fecerit violentiam ecclesiae, sine nostra offensa ecclesiasticae subjaceat ultioni quam meruit, nec dedecus quod incurrit, audeat coram nobis per inanem querimoniam propulsare, sed sciat se tanquam nostri transgressor mandati privandum beneficii honore, nisi festinet delictum suum corrigere digna satisfactione pro ea, quam fecit ecclesiae, gravi laesione.

(Sequuntur donationes praediorum et villarum.)

14. Inhibemus etiam, a canonicorum plaustris in theloniis cum vina sua vel salem, segetem vel humulum seu alia quaelibet deducunt, sine quibus substistere non possunt, ne ab ipsis thelonium exigatur vel aliqua violentia inferatur eis indebitae exactionis, statuentes hanc poenam, ut quicumque mandati nostri statutum violaverint et non statim satisfecerint super illato gravamine, extunc vindictam in eos debitam exerceat ecclesia, et carceris nostri maceretur gravi custodia.

15. Decrevimus etiam hoc observari secundum jura canonum, ut clerici non trahantur ad judicium seculare, nec judicentur per seculares personas, sed ecclesia cujus interest, discutiat clericorum judicia et eorum, qui contra ipsos procedunt in qualicumque querimonia,

16. adjicientes hoc, ut benefici(arii) nostri nihil habeant judicare de divortio vel de matrimonio discutere inter virum et mulierem, cum omne tale judicium soli sit ecclesiae speci-

aliter auctoritate apostolica concessum; hujusmodi enim judicia venditione non indigent, sed poenitia et spirituali justitia.

— — — — — — — — — — — — —

Ut autem haec omnia rata et inconcussa permaneant, hanc nostrae serenitatis paginam nostro sigillo fecimus roborari et a venerabili patre nostro Roberto (sic) in die Pasche publice excommunicari. Si quis autem contra hanc nostram venerit constitutionem, rerum suarum gravi multetur dispendio, et Deum cum sanctis suis sibi adversum in extremo sentiat judicio.

Hujus rei testes sunt: Pardus camerarius Olomucensis, Egidius castellanus Olomucensis, Johannes sudarius Olomucensis, Beneda *lowchi*, Marquardus camerarius Bohemiae, Wolkmarus camerarius reginae, Benesius camerarius Moraviae, Sudomirus camerarius Brechyslauiensis, Smilo castellanus Preroviensis, Jenchzo castellanus Gradicensis, Kuno camerarius Brunnensis, Radozlaus de Heraltich, Johannes de Wisnow, Budislaus judex Oppaviensis, Zlauiborius, Bohuslaus filius Rathmiri, Ulricus filius Protivae, Chastolaus cum Harthmanno fratre suo, Milota et Rupertus filii Wokkonis, Wilhelmus filius Slaviborii, Nezamizl et frater ejus Rathiborius de Ramur, Gallus de Levmberk, Bohuzlaus dapifer cum fratre suo Predborio, Ruzs et Wilhelmus filius Prothivae, Theodoricus Albus, Weseborius et Grabisse filii Egidii, Dominus Gregorius custos Olomucensis, Alexius et Davit canonici ejusdem ecclesiae et alii quam plures.

Acta sunt hoc anno gratiae MCCLVI et publicata in colloquio generali in Oppauia celebrato XVII. Kal. Augusti.

Data per manus notariorum domini Wilhelmi et domini Arnoldi virorum illustrium et proborum, et qui hanc nostram libertatem sancto factam et traditam Wenceslao impugnaverit, anathema sit. Amen.

47.
Immunitates civitatis monasterialis.
1259.

In castro župae Litomyšlensis conditum est saec. XII. monasterium ordinis S. Benedicti, quod paulo post transformatum est in coenobium ordinis Praemonstratensium.

Suburbium veteris castri ex concessione Premyslai I. in formam civitatis, monasterio subditae, redactum est, quod tunc primum evenit.

(Boczek Cod. Dipl. Mor. ex orig. mon. Litomyšl. III. 281.)

In nomine Sanctae et individuae Trinitatis. Amen.

Nos Othacarus qui et Premisl, Dei gratia dominus regni Boemiae, dux Austriae et marchio Moraviae, omnibus per regnum Boemiae constitutis gratiam suam et omne bonum.

Licet illius favente clementia, per quem reges regnant et principes imperant, ad hoc terreni principatus suscepimus moderamen, ut ex nostrae serenitatis officio debeamus universa pia et religiosa loca, sub nostro dominio constituta, nostrae protectionis dextera defensare ac eorum jura et libertates, ne a malignantibus infringantur, cura pervigili conservare: illis tamen ecclesiis, quas progenitorum nostrorum sincera fundavit devotio, sumus et esse volumus specialis beneficentiae debitores, quatinus ipsarum libertatem liberaliter ampliando ampliatamque conservando, post amministrationem terrenae dignitatis ascribi numero supernorum civium mereamur.

Noverint igitur universi tam moderni temporis quam futuri Christi fideles, quod nos consilio pietatis inducti, pro remedio animarum parentum nostrorum ac nostrae, ecclesiae Luthomisslensi nec non et abbati et fratribus, ibidem Deo et beatae Mariae famulantibus, talem concedimus libertatem, videlicet:

1. Quod civitas ipsorum, quae Luthomisl dicitur, quae et ipsi ecclesiae adjacet, jure fori, jure civili, jure judicii ceterisque juribus ac libertatibus gaudeat, quibus civitas nostra Grecz et aliae civitates nostrae per regnum Bohemiae sunt contentae.

2. Et quod homines dictae civitatis et ubique per abbatiam constituti nullius castri nullorumque judicum vel officialium seu beneficiariorum astent judicio, sed Pragae coram nobis vel nostro vicario judicentur.

3. Et sint liberi et exempti ab omni jugo servitutis seu exactionis et gravaminis, tam ab his quae vulgariter dicuntur narok seu swode, quam ab hiis quae vocantur narez aut nozleh et a retibus ad venationem ducendis et a victualibus canibus dandis ac ipsorum custodibus, qui holoti vocantur; ab eo etiam quod dicitur ozzep atque ab sex denariis quod dicitur seztne, qui dari debent magistro venatoriae dignitatis.

4. Statuimus etiam, ne homines memoratae ecclesiae graventur in hoc, quando aliquis occisus seu strangulatus fuerit, quod materna lingua hlaua nuncupatur, sive se invicem seditiose vulneraverint, sive a latronibus vulnerentur, quod dicitur rannik, liberi sint et absoluti, abbati tamen de culpis hujusmodi responsuri.

5. Si vero aliquis hominum dictae civitatis et ecclesiae suspensus fuerit vel suspendendus, quod wiselec dicitur boemice, ipsos penitus decernimus absolutos, arbitrio abbatis nihilominus relinquentes, ut pro hiis et aliis culpis homines

10*

suos poena debita puniat, in usus monasterii, quicquid ex culpa provenerit, convertendo.

6. Decernimus etiam, quod quicquid emolumenti vel utilitatis de molendinis praefatae ecclesiae provenerit, abbas dumtaxat et nullus alter recipere teneatur.

Ad majorem praeterea nostrae liberalitatis concessionem omnia privilegia praedictae ecclesiae a nostris antecessoribus pia consideratione concessa, sive sint realia sive personalia, ad res seu jura pertinentia, dummodo appareant in prima figura et authenticis sigillis sigillata, non vitiata, non cancellata, non in aliqua sui parte abolita, rata habemus et firma, et ea auctoritate praesentis scripti confirmamus, nolentes illa tractu temporis a malivolis aliquibus ausu temerario violari.

In cujus rei testimonium praesentes literas supra dictae ecclesiae pro memoria praefatorum omnium sempiterna concedimus, sigillorum nostrorum munimine roboratas, testibus, qui aderant subnotatis: Bawarus camerarius regni Boemiae, Gerossius castellanus Pragensis, Chez judex terrae, Cezama de Costumlath, Poto de Bodenstein, Ulricus de Dudleu, Stiborius de Loschan, Zawicz et alii quam plures.

Actum Pragae, anno Domini MCCLVIIII. Datum per manus magistri Arnoldi prothonotarii, sexto Kalendas Augusti apud Pragam.

48.

Literae Alexandri IV. papae super coronatione Premyslai Otacari II.

1260.

Premyslaus Otacarus II., qui patri suo Wenceslao I. a. 1253 in Bohemiae regno successit, anno demum 1262 coronam regum Bohemiae capiti suo imponi curavit. Quia tunc temporis archiepiscopus Moguntinus, qui hoc munere de jure fungi solebat, usu sacrorum prohibitus erat et in custodia tenebatur, suffraganis autem archiepiscopi jus coronam imponendi non erat, Alexander papa episcopis Pragensi et Olomucensi potestatem coronae regi imponendae tribuit, ita vero, ne hac re archiepiscopi Moguntini quidquam praejudicii paterentur.

Nihilominus tamen festo Nativitatis Domini regem corona ornavit ipse archiepiscopus, quum impedimenta quibus antea prohibebatur, essent remota.

(Boczek Cod. Dipl. Mor. III. 292 ex tab. Vatic.).

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus . . . . . Pragensi et . . . . . Olomucensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Quoniam ad subsistentiam multorum et regimen praeesse oportet unum singulare praecipuum, quia pluralitas in persistentia scissuram induceret et solidam gubernaculi disrumperet firmitatem: praeminent quidem ob hoc singulis regnis et mundi provinciis singula regnantium solia et singulae principantium potestates; quia dum reges populis imperant et populi regibus reverenter intendunt, dum hi humiliter subsunt et illi benigne praesunt, dum congruis illi praceunt jussibus et devotis isti animis obsequuntur, viget ex hoc in eisdem populis concordium unitas animorum, misericordia et veritas sibi obviant et justitia et pax se ad invicem complectuntur.

Ideo namque a summo illo rege, per quem singuli reges regnant et principes principantur, temporalis gladii ad malorum vindictam laudemque bonorum terrenis est regibus attributa potestas, ut assumpto ab eis dominandi officio judicent in aequitate populos et dirigant in terris subjectas sibi gentium nationes, quatenus sit voluntas eorum in executione justitiae ac meditatio in lege rectitudinis et observantia sanctae pacis. Ad quae utique perfectius exercenda iidem reges unctionis sacrae virtute, quam per venerabiles Christi ministros antiquo more suscipiunt, donum gratiae recipiunt potioris, ut et in prosecutione justi regiminis fortius convalescant et tam in se quam in eorum subditis prudentiori et sanctiori spiritu dirigantur. Nam etsi differat principis unctio a pontificis unctione, quia in capite pontifex ungitur, princeps autem in brachio sive humero vel in armo, in quibus principatus congrue designatur, quia etiam illius caput consecratur crismate, brachium vero istius oleo delinitur: vehemens tamen est in ipsis regibus hujus efficacia sacramenti, quoniam inuncto Saule insiliit spiritus Domini super eum et in virum alterum est mutatus, et in David unctione suscepta spiritus Domini est directus; ad insinuandum quoque, quod in regibus esse debeat plenitudo virtutum, quodque in eis est integra dominii temporalis auctoritas, capiti principis honorabile ac venerabile sub circulari forma imponitur diadema; a quo siquidem principe, qui talibus decoratur insigniis et titulis praesignitur, tamquam a capite subditis velut membris recte vivendi modus indicitur et modestiae regula componitur et dictatur.

Sane carissimus in Christo filius noster illustris rex Boemiae, devotissimus ecclesiae filius, praemissa veluti princeps catholicus diligenter attendens, ac sperans per hujusmodi unctionem spiritualis gratiae rore perfundi, nobis humiliter supplicavit, ut cum progenitores sui, reges Boemiae, inuncti et coronati in reges exstiterint per archiepiscopos

Maguntinos, qui fuere pro tempore, ac ipse per dilectum filium . . . Maguntinum electum pro eo quod nondum est ejus electio per sedem apostolicam confirmata, inungi et coronari non possit, eum in regem inungi et regale diadema suo imponi capiti faceremus.

Nos igitur dicti regis devotionem multimodam attendentes et considerantes, quod progenitoribus suis, qui fuerunt ardentes catholicae fidei zelatores, non solum derivatione sanguinis, sed et puritatis ac bonitatis imitatione succedit, ac cupientes ob hoc eum in his specialiter honorari, ipsius supplicationibus benignius inclinati, fraternitati vestrae mandamus, quatenus vos alter vestrum, adhibito vobiscum decenti episcoporum numero tum propter ejusdem regis honorificentiam, tum propter reverentiam sacramenti, sibi auctoritate nostra hujusmodi unctionem impendere et capiti ejus imponere regale diadema curetis.

Volumus autem atque statuimus, ut nullum ex hoc in posterum pontificibus Maguntinis qui erunt pro tempore, et ecclesiae Maguntinae praejudicium generetur, quin circa ipsius regis successores exequantur libere, quod ad eos pertinet in hac parte. Ea vero quae exhibiturus esset idem rex archiepiscopo Maguntino, si inungeret et coronaret eundem, integre ab eodem rege recipiatis, illa dicto electo, si eum confirmari contingat, alioquin ei, qui praedictae Maguntinae ecclesiae regimini praefuerit, fideliter transmissuri.

Actum Anagniae II. Nonas Octobris, pontificatus nostri anno sexto.

49.

Literae Premyslai II. regis libertates ecclesiae Pragensis confirmantis.

1262.

Premyslaus Otacarus II. paulo post coronationem suam in die Nativitatis Dominicae 1262 factam de novo confirmavit libertates ecclesiae Pragensis literis hicce exhibitis, quorum tenor paucis exceptis, congruit cum confirmatione a. 1253 data et sub n. 44 allata.

(Pontanus Bohemia Pia, Balbinus Misc. hist. Boh. VI. 16.)

Ottogarus Dei gratia V. rex Boemorum, dux Austriae, Moraviae marchio, ad rei memoriam sempiternam.

Pro humani redemptione generis aeterni regis filius ab altis coelorum ad ima descendens, ne perpetuae damnationis sententiam exciperet homo, incarnari de Virgine voluit gloriosa et ex illibata pietate suae compatiens creaturae, quam ceteris fecerat digniorem, crucis subire tormenta et mortis amaritudinem non expavit. Post suam itaque resurrectionem a mortuis per mundum instituit ecclesias universum, quibus ob remedia schismatis praefecit unum, super quem aedificavit ecclesiam, et ipsum Petrum a petra nominavit, dans ei in traditione clavium regni coelestis in signum dilectionis specialissimae singularis privilegii potestatem, ut quoscumque ligaret vel solveret super terram, ligati haberentur in coelis vel soluti; cujus etiam dicioni praefatas commisit ecclesias effusione pretiosissimi sanguinis perpetuae donatas libertati. Ad quarum consummationem tanto debent regnorum rectores et terrarum principes universi studiosius anhelare, quanto damnabilius est coelestis regis gratiam homini violare christiano, tali praecipue, cui a Deo gladii est potestas in terris collata, ad laudem bonorum et perversorum juxta suam exigentiam meritorum, ultionem, ac ratione dominicae potestatis humanam teneatur audaciam coërcere. Nam etsi cujuslibet christiani sit hominis, finalis diem judicii formidare, praecipue tamen potentes terreri debent, cum plus exigatur ab eo, cui plus committitur et gradus altitudinem sequi soleat casus gravitas.

Inter hujusmodi sane nostrarum considerationum curas, quibus altissimo creatori nostro, de cujus misericordia vitam et omnes dignitates nostras seu honores, quibus temporaliter fungimur, possidemus et aeterna speramus placere, quantum ipsius permittit gratia, laetantes proponimus, suprema mente revolvimus et devotione debita cogitamus: qualiter inprimis matrem fidei, magistram divinae legis, sacrosanctam Romanam ecclesiam, quam cultu sacro corde pariter ac corpore veneramur, honore debito et dignis in Dominio servitiis honoremus, deinde ceteras in nostro praecipue dominio congruis favoribus tanquam princeps catholicus attollamus.

Sane ad honorem Dei omnipotentis, cujus spiritu totum corpus ecclesiae regitur, et beatorum martyrum Viti, Wenceslai, Adalberti, in quorum honore sancta Pragensis ecclesia episcopali cathedra decorata fundata dignoscitur; de cujus etiam corpore suscepimus Deo propitio nostri capitis diadema, et plenam regiae dignitatis adepti sumus potestatem, perpetua et irrefragabili gaudere volumus libertate. Ita videlicet, ut ab omnibus sordidis muneribus sit exempta, ab angariis et parangariis universis immunis, ab exactionum vexationibus aliena.

Ceterum ut illa, ad quae est divinitus instituta, quietius peragere valeat et telam prolixi narratus texat sermo brevis: sic ipsam venerabilem Pragensem ecclesiam ab omnibus esse volumus vexationibus immunem, ut ipsius orationibus, quae pro nobis jugiter interpellant apud Deum, et mundi cursus pacifice nostris actibus dirigatur et ejus meritis in aeterni regis palatio desiderata nobis mansio praeparetur.

Omnia enim ei privilegia a nostris antecessoribus pia consideratione concessa, sive sint realia sive personalia, ad res seu jura pertinentia, dummodo appareant in prima figura et authenticis sigillis sigillata, non vitiata, non cancellata, nec in aliqua sui parte abolita, rata habemus et firma et ea authoritate praesentis scripti confirmamus, nolentes illa tractu temporis a malevolis aliquibus ausu temerario violari.

In cujus rei testimonium praesentes de communi consilio baronum nostrorum eidem Pragensi ecclesiae concedimus literas pro memoria praesentium omnium sempiterna, sigillorum nostrorum munimine roboratas.

Ad majorem vero fidem et evidentiorem cautelam hujus nostrae donationis seu confirmationis seriem per dominum et patrem nostrum sanctissimum Petri successorem et Jesu Christi vicarium, confirmari volumus et rogamus.

Actum Pragae anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo secundo, Idibus Januarii, praesentibus his testibus: D. Joanne ven. episcopo, Jacobo praeposito, Prziznoborio scholastico Pragensibus, D. Andrea aulae regiae summo camerario, D. Jarossio burgravio Pragensi, D. Checone judice, D. Hermanno subcamerario, Olrico burgravio de Loket, Olrico de Novadomo, Wilhelmo de Podiebrad, Zezema de Kostomlat, Sdislao submarscalco, Zdeslao Sternberch, Jaroslao castellano de Boleslaw, Benessio subcamerario Moraviensi.

Datum per manus magistrorum Arnoldi et Wilhelmi prothonotariorum, Pragensis eccl. canonicorum, die et loco praefatis.

50.

Investitura regis Premyslai II.

1262.

Insigni regio ornatus rex Premyslaus Otacarus II. literis Richardi Romanorum regis, nona die Augusti 1262 Aquisgrani perscriptis, accepit infeudationem de regno Bohemiae, de Moravia, Austria et Styria.

Istarum literarum auctoritate utitur Carolus IV. imperator, quum in diplomate marchionatus Moraviae quod VII. Idus Aprilis datum 1348 est, ait: „Literae divi Richardi olim Romanorum regis, qui auctoritate sua sicut protestatur in literis, regem Ottakarum proavum nostrum, dum adhuc vitam ageret in humanis, de regni Boemiae et marchionatus Moraviae principatibus et omnibus feudis ad eadem spectantibus investivit" (Chytil Cod. Dipl. Mor. VII. 775), unde colligamus oportet, Richardi literas in tabulario publico regni Bohemiae fuisse asservatas neque ut quidam historici affirmaverunt, suppositas et subditicias esse.

Insuper Carolus IV. literas Richardi regis ddo. Aquisgrani nona die Augusti 1262 in optima forma juris confirmavit, eas literis suis ddo 7. Aprilis 1348 inserendo, quarum contextum exhibet Goldastius in Append. Documentorum n. XXXIII.

Richardus Dei gratia Romanorum rex, semper augustus, universis Christi et sacri imperii romani fidelibus, ad quos praesentes literas pervenire contigerit, habere notitiam rei gestae.

Cum regalis dignitas potestatis quandam quodammodo divinae in terris majestatis imaginem repraesentet, et quanto quis divinae voluntati magis innititur, tanto copiosioribus gratiae suae donis et insignioribus illustratur: decens et congruum aestimamus, ut ad imitationem illius, qui omnibus dat et nulli improperat, illi nostra benignitas gratiosior atque benignior semper illuceat, qui nostrae beneplacito voluntatis cum majori liberalitate et promtitudine se conformat. Hinc est, quod cum illustris Ottogarus Bohemorum rex, nullius gratificationis muneribus, sed propriae duntaxat virtutis et liberalitatis instinctu pellectus, liberaliter ad nostri cultum dominii sit conversus et promittat legaliter deinceps nostrae devotionis obsequiis et mandatis constanter et fideliter adhaesurum: nos ipsum ob hoc condignioribus honoribus et gratiosioribus beneficiis prosequi cupientes, nosse nos volumus universos, quod eundem regem de principatibus regni Bohemiae et marchionatus Moraviae ac omnibus feudis, dictis duobus principatibus attinentibus, quos et quae clarae memoriae pater et progenitores ejusdem juste et rationabiliter ab imperio tenuerunt, authoritate praesentium investimus, eique dictos principatus et feuda simpliciter authoritate regia confirmamus.

Et quia non multum gratiae tantae potentiae et claritatis
... endere, quae constat claros progeni-
... ibus et gloriosis actibus meruisse,
... tionis meritis, plenius et insignius
... egi et suis legitimis heredibus, qui
... cundum jus et consuetudinem sacri
... t habebunt succedere, pro nobis et
... ribus et regibus Romanorum,
... icatum vid. Austriae et mar-

chionatum Styriae ad manum imperii et ad nostram de jure libere devolutos, cum omnibus feudis ad dictos duos pertinentibus principatus, ab imperio debitis et consuetis teneri, integraliter et simpliciter in feudum concedimus, eique et hujusmodi suis heredibus in perpetuum praesentis scripti patrocinio stabilimus, ab ipso et suis heredibus quemadmodum est praescriptum, jure et titulo feudali perpetuo possidendos.

Nulla igitur persona sublimis vel humilis, ecclesiastica vel mundana, praesumat hujus nostrae investionis, confirmationis et concessionis nostrae paginam infringere, vel ei ausu temerario contraire. Quod qui fecerit, ipso facto se noverit bannum imperii et nostrae offensam celsitudinis incurrisse.

In istorum autem omnium testimonium et evidentiam pleniorem, praesens scriptum exinde conscribi et sigillo majestatis nostrae jussimus communiri.

Datum Aquisgrani, nona die Augusti, Indictione quarta, Anno Domini Millesimo ducentesimo sexagesimo secundo, regni vero nostri sexto.

51.

Forma locationis civitatum regiarum.

Cc. 1262.

Regem Premyslaum Otacarum II. plurimas civitates condidisse notum est, qui ideo civitatum conditor auctorque jure appellandus est. Quo autem planius fiat atque intellectu facilius, quibus juris conditionibus primitus usae sint civitates regiae, diploma de civitate Chrudim Nova condenda e Codice formularum Regiomontano exhibemus.

(Voigt, Urk. Formelbuch, 113.)

Inter multas et arduas sollicitudinis curas et mordaces instantias, quae continuo in nostri pectoris aula versantur, illud nos attigit potissime, illud praecipue nos compellat, ad illud maxime nos dirigimus aciem mentis nostrae, huic solerti studio intendimus et vacamus, qualiter regnum nostrum Bohemiae, nostrae majestatis hereditas pretiosa, stabilis firmitatis robore fulciatur, ut dum in suis membris decenti dispositione componitur, variis et decoris praeradiet ornamentis.

In praesentis igitur instantia temporis hac sollicitudinis commoniti ratione, cum tempus se ultro afferat, subsit causari magnifica nostri potentia culminis nostrae serenitatis aequipolleat voluntati: ad ipsius regni nostri decus perpetuum et decorem ipsius stabilemque firmitatem:

1. Civitatem novam apud Crudin antiquam, eidem loco proximitate contiguam et vicinam, fundare volumus et mandamus.

2. Universos et singulos qui suas contraxerint mansiones ibique fixerint incolatum, tamquam fideles et devotos celsitudinis nostrae cives sub alis nostri favoris et gratia salubriter protegentes, longaevae usibus consuetudinis approbatis et demum jure Yglawiensi vivere decernimus, praesentis tenore privilegii firmiter et statuimus.

3. De habundatiori etiam gratia et benegnitatis cumulo pleniori omnes ipsius civitatis cives ad tempus libertatis solatio volumus congaudere, illo modo videlicet, ut a festo beati Michaelis usque per duos annos ab omni census onere sint inmunes; in quorum fine annorum exspiranti census cedet solutio libertati, pro modo, quo eam civitates solent aliae facienda.

4. Eisdem etiam civibus, qui dictam habitaverint civitatem, centum duximus laneos concedendos, pro quibus hiidem cives mille marcas argenti certis et distinctis temporibus camerae nostrae solvent, videlicet, quod modo statim XX marcas dabunt, in festo Martini primo futuro CLXXX, in pascha CCC, in festo Johannis quadringentas nostro aerario applicabunt.

5. Et quum rationi consonat et congruit aequitati, ut dignis praemientur stipendiis laborantes et maxime qui fuerint agendis regalibus onerati, cum Conradus pondus ipsius ordinationis civitatis et status susceperit suis humeris hoc gerendum, ut injunctum sibi onus alleviari sentiat: ex honore ipsum in praedicta nova civitate statuimus judicem perpetuum a praesenti, duos etiam laneos inter illos C minime numerandos, unam archam in ipsa civitate, unum balneum, macella duo, duas mensas panis eidem Conrado et heredibus suis dedimus, et concessimus de gratia speciali ut ipse Conradus et heredes sui teneant et possideant dicta bona libere et quiete et sit eis licitum et facultas libera, posse dicta bona vendere, donare, alienare, ac de ipsis omnibus facere, quidquid eorum placuerit voluntati.

6. Et quia nos, qui aliorum jura illaesa et intemerata servari volumus, non decet fisci nostri compendia sub silentio praeterire, quod nobis placuerit eligere inter alia molendina, habere unum volumus molendinum, ceteris aliis censum solventibus constitutum.

52.

Decretum comitiorum regni Bohemiae.

Cc. 1266.

Lex quam hicce exhibemus, decreto comitiorum quae circiter festum S. Andreae Pragae sunt habita, nititur atque de rebus quatuor agit: I. De iis, qui monetam adulterinam exercebant, II. De damnis in expeditionibus bellicis ab exercitu illatis, III. De proscriptis, IV. De onerosa coenobiorum hospitatione.

Annum in quem hae comitia atque populi scita cadant, facile constitui posse arbitramur, quum meminerimus, a. 1265 et 1266 ab exercitu regio contra Bavaros proficiscente damna ingentia in agris vicisque esse facta (cf. Cosmae Cont.), illud autem populi scitum eo pertinere videtur, ut talis militum licentia in posterum cohibeatur.

Contextus in Codice formularum Regiomontano, Henrico Italio notario regum Bohemiae adscripto, legitur, quem typis exscriptum dedit Joh. Voigt: Das urkundliche Formelbuch des k. Notars Heinricus Italicus aus der Zeit der K. Ottokar II. und Wenzel II. von Böhmen, 136 (Archiv zur Kunde öst. Gesch. Quellen XXIX. Band CXXXVI).

Otakarus dei gratia rex Bohemiae omnibus in perpetuum.

Regiae nobis dignitatis claritate fulgentibus illud praecipue cedere non imprudenter opinamur ad gloriam, si ad ea diligenter nostrae mentis dirigimus aciem, per quae regni nostri habenas rationis liberamine moderandas, non casibus, felici valeamus regimine salubriter gubernare. Provida igitur meditatione pensantes, quod hoc laudabilius in actum produci non potest, quam si falce justitiae hominum sceleratorum recidatur perversitas, qui communes excessibus in statu tranquilli pernitiem moliuntur, et illa effrenis temeritas, quae dum hactenus quasi dormiente vindicta vagabatur inpunis, facinora libere perpetrabat enormia, strictis poenarum limitibus arceatur, ut sic quasi evulsis radicitus degeneris conditionis vitibus, quae terram inutiliter occupantes perniciose luxuriabant in palmitum dispendia electorum, appareat nostrae reipublicae facies fertilis et decora: regni nostri barones ad nostram convocari praesentiam fecimus et ab ipsis in beati Andreae nunc instante Pragae coram nostrae majestatis culmine praesentialiter constitutis diligentius quaesivimus, quibus poenarum talionibus esset falsariorum detestanda nequitia, qui in generale regni nostri dispendium adulterinam pecuniam fabricant et alias falsitates committunt, ac noxia proscriptorum malignitas punienda, nec non et quibus obviandum esset cursibus damnorum calamitatibus, quas illi nostris infestant subditis, quos ad expeditionem procedere contingebat.

I. Qui siquidem barones habito perpensae deliberationis consilio, in *falsarios* primitus proferentes sententiam, contra ipsos procedi debere taliter decreverunt: §. 1. Quod si fama forsan aut suspicio haberetur seu comperiretur aliquomodo, in bonis seu hereditate alicujus baronis falsam monetari pecuniam, vel aliqua alia falsitas exerceri: ille baro in cujus bonis hujusmodi falsitas diceretur, per septem barones sibi compares debet convinci, qui jurati deponent, quod in bonis ejus id scelus fuerit perpetratum; et tunc postquam illi septem juraverunt contra ipsum, statim de persona et bonis omnibus ipsius convicti tamquam jam dampnati disponemus et faciemus, nostrae potestatis exequentes officium, pro nostrae arbitrio voluntatis. §. 2. Quodsi miles vel alicujus baronis servus de falsitatis crimine suspectus habitus fuerit, et ejusmodi reus sceleris impetatur, per septem viros, etiam in conditione ipsis accusatis aequales, sive miles accusatus fuerit sive servus, qui quidem viri etiam de veritate dicenda juraverint, convinci debet, et quod vera sit de ipsis accusatis suspicio excitata, probari; et tunc statim de personis et bonis ipsorum convictorum faciemus juxta nostrae beneplacitum voluntatis. §. 3. Hoc specialiter expresso, quod per humilioris conditionis homines quam sint accusati, probatio ipsius suspicionis vel accusationis non debet fieri vel admitti; et si per altioris conditionis viros fiet, eo magis efficax mota contra reos suspicio est habenda. §. 4. Eodem jure valituro in cive quolibet, qui suspectus vel infamis de simili crimine haberetur, scilicet, ut per septem aequales sibi vincatur cenpares et de ipsius convicti persona et bonis, quidquid nobis placuerit, faciamus. §. 5. Nec non et in examinatione quolibet argenti similiter observando. §. 6. De magistris autem monetae per Bohemiam sic est specialiter diffinitum, quod si magister monetae deprehensus fuerit in aliqua falsitate argenti, vel in falsitate excessus numerum denariorum, qui fabricari rectius de marca argenti diceretur super marcam argenti, vel plures scilicet quam concessum sit, faciat fabricari: camerarius et subcamerarius regni nostri, qui pro tempore fuerint, tractabunt de causa hujus et discernent.

II. De hominibus Bohemiae, qui *ad expeditionem* processerunt, taliter est decretum: §. 1. Quod nullus ad expeditionem procedens in prima dieta procinctus sui, in loco viciniori domui suae quam ad duorum miliarium spatium, audeat pernoctare, nec pullos nec anseres, equos pro curribus suis vel pro aliis utilitatibus quibuscunque, boves, porcos, oves, capras vel aliquod animal, vestes vel alias res aliquibus in via residentibus auferre praesumat, et omnino nihil praeter pabulum tantummodo pro equis suis violenter attemptet. §. 2. Si

vero aliquis in temeritatis prorumpens audaciam aliquid ultra pabulum, quod sibi pro equis libere recipere est permissum, auferre attemptaverit alicui et illud quod violenter accepit, aestimatione competenti habita ad X marcarum argenti summam se in tantum extendet vel circa ipsius summae resedit quantitatem, et tunc ille cui hoc ablatum fuerit, ad vicioniores sibi beneficiarios et judices pro consequenda justitia de illata sibi violentia ire debet et coram ipsis illum qui sibi violentiam intulerit, convenire. §. 3. Beneficiarii autem causa vel intentione illius qui passus est violentiam, intellecta, eum qui talia praesumpsit facere, et de quo passus violentiam exigit sibi fieri rationem, uno edicto tantummodo pro omnibus peremptorie citari faciant, ut coram eis facturus rationem de hiis super quibus impellitur, debeat comparere. §. 4. Qui siquidem conventus, si se ac suos homines coram eisdem beneficiariis expurgaverit per proprium juramentum ab impetitione hujusmodi, absolvatur; verum si probabitur, quod sacramentum ab ipso reo praestitum falsum fuerit, tunc nobis adjudicabitur et rebus condemnabitur et persona. §. 5. Si autem reus vel accusatus ad expurgandum se vel suos homines praestare noluerit sacramentum, actori condempnabitur ad integralem restitutionem eorum omnium, pro quibus conventus fuerit ab actore. §. 6. Praeterea tamen idem solvet ipsis beneficiariis pro offensa et nihilominus nostrum intrabit carcerem, in quocumque loco sibi deputaverimus, ibidem per octo septimanarum spatium detinendus. §. 7. Sed si quae recepta fuerunt, se ultra X marcarum quantitatem extendunt, tunc reus ad praesentiam beneficiariorum Pragensium uno tantummodo edicto pro omnibus citabitur peremptorie responsurus, et de ipso simili modo fiet judicium et vindicta sumetur, prout superius est expressum.

III. De *proscriptis* vero sententiatum est taliter et decretum: §. 1. Quod quicumque sive baro sive miles sive qualiscumque, proscriptum aliquem receptaverit, foverit, sive victualia ei ministraverit, secum equitaverit, vel homines suos miserit, aut in aliquo ipsum promoverit, (et) de ipsius receptatione, fomento seu victualium ministratione, equitatione atque promotione, baronem, militem vel alium qualemcumque civitatum consules profitendo criminabuntur: ille cui praemissa vel praemissorum aliquod opponetur, per civitatum consules ut est dictum, nobis addicetur vel adjudicabitur in persona et rebus suis omnibus, ut de ipso ac de bonis omnibus ipsius pro nostrae faciamus arbitrio voluntatis.

IV. Praeterea quum non videtur esse sufficiens solummodo, quae aliquo causentur ex scelere, obice cautelae reme-

dio ad salutem rei publicae obviare, nisi et in aliis communi utilitati circumspecte ac provide consulatur, per eosdem barones nostros decretum est hoc etiam et statutum: §. 1. Ut nullus in claustris aut in bonis claustralibus aliqua placita vel venationes cervorum, leporum, avium aut qualiumcumque ferarum audeat exercere, sed si aliquis voluerit placitare, ea in nostris civitatibus celebret et pertractet.

53.

Primordia juris vinetorum.

1266.

Vitium cultura in Bohemia Moraviaque ab antiquissimis, quorum memoria aliqua exstat, repeti potest temporibus. Etenim jam coenobium Brewnowense a. 993 conditum, donatum est vico Veleslavin prope Pragam sito „cum omni familia ad vineas excolendas"; saeculo XI. mercatura vinaria per naves in Albi fluvio navigantes exercebatur (de vino quod ducitur superius sive inferius 1057).

Vineae erant in Bohemia circa castrum Pragense, circa castrum Vyšegradense (in vico Psary 1178), circa castrum Lutomiricense (Zasadí, Pokratici, Žitenici 1057, 1088), circa burgum Pontem 1207, in Moravia apud Znoymam castrum et Lúkam villam 1222, 1252, ad villam Miroslava 1222, ad castrum 1253, circa castrum Strachotin 1252 (in Skalice, Puzdran, Zaječí, Paulovic, Načeradic, Přítluk, Stiboric, Popovic), in confiniis castri olim Velegradensis 1261 (Polešovic, Brestek, Maratici 1253).

Primordia juris montium i. e. vinearum in Moravia temporibus Brunonis episcopi Olomucensis reperiuntur, ut testantur literae hic allatae.

(Boczek Cod. Mor. e cod. Kremsir. III. 377.)

Bruno Dei gratia episcopus Olomucensis, omnibus hanc paginam inspecturis in perpetuum.

Cum rerum gestarum certissima repraesentatio sit scriptura, quae de verborum serie redactorum in eam nihil minuit aut mutat, notum esse cupimus praesentium tenore tam posteris quam modernis, quod apud oppidum nostrum Cremsyr vineas locandas dedimus et plantandas ac omnibus qui vineas ibidem receperint et plantaverint, per decem annorum spatium conferimus libertatem, quibus completis solvent nobis de ipsis vineis, ut in locis aliis, in quibus etiam habentur vineae, obtinet consuetudo, eodemque gaudebunt jure, quo et alii qui vineas in Moravia tenent et possident, gaudere noscuntur et ad Conradum de Landisberg, famulum nostrum dilectum, oppidanum nostrum in Cremsyr, cui locationem vinearum commisimus, quemque perkmaister fecimus ibidem et constituimus, in quo et heredes sui succedent eidem, in suscipiendis vineis

et super juribus suis respectum habebunt in omnibus et recursum.

Quod autem super praemissis nullus processu temporis dubietatis vel calumpniae scrupulus emergat, praesentem paginam ad rei memoriam sempiternam inde conscribi nostrique sigilli jussimus munimine roborari.

Datum apud Modericz in die circumcisionis Domini, anno incarnationis suae MCCLXVI, praesentibus Heydolfo praeposito de Cremsyr, Heydenrico decano, magistro Heinrico de Kalcowe custode, canonico in Cremsyr, Conrado notario nostro, Arnoldo advocato nostro in Cremsyr et aliis quam pluribus.

54.

Literae Premyslai II. super privilegiis civium Egrensium.

1266.

Slavi Bohemi saeculo IX. ipsos Ograe fluminis fontes accolebant, ita ut regio posterioribus temporibus „regio Egire" dicta Bohemorum esset; inde Slavi in regiones Moeno adjacentes usque ad coenobium Milicense excursiones faciebant (cc. a. 800); ibi vicinum habuerunt Tacholfum „comitem de Boemia", Sorabici limitis custodem, „cui prae ceteris credebant quasi scienti leges et consuetudines Sclavicae gentis."

Tacholfi temporibus regio ista Bohemiae adempta et regno Francorum atque dioecesi Ratisbonensi adjuncta est, unde etiam christiana religione est imbuta.

Saeculis X, XI et XII usque ad saec. XIII. regio Egrensis in dicione Germanorum mansit; praefuerunt ei primum comites palatini de Vohburg, dein saec. XII. eam obtinuit Fridericus Suevicus ducta in matrimonium Adelaida, e gente comitum de Vohburg. Fridericus I. imp. Egram curiam suam (curia nostra apud Egare 1179), Philippus rex civitatem suam (civitas nostra Egra) appellat; Fridericus II. frequenter ibi commorabatur (1213, 1214, 1215); annis insequentibus regionem Egrensem tenuit Conradus Friderici II. filius, Conradi autem filius, sororius ducis Bavariae, a. 1265 una cum duce Bavarico eam possedit.

Novae necessitudines inter dictam regionem et inter Bohemiae regnum intercedere coeperunt, quum rex Wenceslaus I., qui Cunigundam Philippi regis filiam a. 1207 uxorem habebat, eam regionem tanquam uxoris dotem ad se vindicaret, unde etiam Přemysl Otacarus II. regionis Egrensis possessionem repetebat, ut apparet ex epistola ejus ad Rudolphum I. regem a. 1276 missa.

Utcumque se ea res habuit, Bohemi Moravique a. 1265 „Egram civitatem cum suis pertinentiis duci Bavariae et sororio suo, filio Conradi, filii Friderici II. quondam imperatoris, hostiliter abstulerunt et eam cum suis incolis possidendam regi Boemiae tradiderunt" (Pulkava).

Otacarus II. rex non cunctatus est quin Egrensibus eorumque civitati varia jura confirmaret, ut diploma quod hicce exhibemus demonstrat, neque

tamen Egrensis regionis ad Bohemiam adjunctio inde stabilis et perpetua erat.

Hicce legentem admoneamus oportet, regionem, quae nunc Aschensis dicitur, saeculoque XII. župa Sedlecensi praetexebatur, maximis ad caput Elstrae fluvii silvis tum consitam fuisse et a. 1165 sub Wladislao II. Bohemiae partem esse habitam: Ultra provinciam Sedlec ambitus quod sclavonice Ujezd dicitur 1181, ambitus Ujezd boemice appellatus, theutonice vero meringen, 1196, ultra provinciam Sedliz provinciam meringen cum villis, silvis et omnibus terminis suis. — Dioecesis Pragensis in hac regione, usque ad hunc diem duos habet pagos in Saxonia sitos, quorum alteri Rait, alteri Stuhl nomen est.

Ceterum secunda uxor Wladislai I. Richsa, marchionis a Vohburg filia, dotis nomine possessionem quandam in župa Sedlecensi accepit, eodem modo, ut postea Ludmila, Friderici I. ducis filia, marito suo comiti de Bogen curiam Sušice vel Schüttenhofen pro dote adtulit (v. 63.). Quum autem possessiones Vohburgenses ad Fridericum I. imp. pervenissent, factum est, ut imperatores gentis Hohenstaufensis dominium in parte župae Sedlecensis quae Bohemiae pars erat, exercerent.

Literae regis Premyslai Otakari II., quibus libertates civium Egrensium confirmantur, insertae sunt literis Caroli IV. imp., ad hunc diem in archivo civitatis Egrae asservatis, quarum contextum primus typis edidit Pelzelius in libro: K. Karl d. Vierte (Urk. XLVIII.)

In nomine Domini. Amen.

Nos Ottokarus Dei gratia Boemiae rex, dux Austriae et Styriae ac marchio Moraviae, omnibus in perpetuum.

Ad memoriam gestorum regalium exemptis calumniarum quarumlibet scrupulis perpetuo observandam expedit, ut eadem juxta consuetudinem approbatam antiquitus et inductam scripturarum vocabulis mancipentur. Hinc est, quod scire volumus universos et singulos, tam posteros quam praesentes:

(I.) Quod fidelibus nostris civibus Egrensibus universis, omnes libertates et jura, quibus temporibus inclytae recordationis imperatorum regumque Romanorum hactenus sunt gavisi, quae possunt rationabiliter edocere, immutabilia volumus conservare.

(II.) It. infeodationes ipsis civibus factas titulo infeodationis quocumque per imperatores, reges Romanos, palatinum Rheni, comitem Ludwicum et Chunradum filium regis Chunradi, eisdem immutatas conservabimus et intactas.

(III.) It. dictos cives nostros gratia speciali ipsis facta per nos, videlicet quod per regnum nostrum et omnium terrarum nostrarum districtus cum suis mercimoniis quibuscunque sine theloneorum et mutarum solutionibus et exactionibus libere debeant pertransire, volumus libere congaudere.

(IV.) It. thelonea, statuta indebite ac de novo, pariter et conductus pronunciamus irrita atque cassa.

Et ut praemissa singula robur perpetuae teneant firmitatis, et ne infringi valeant ut in aliqua sui parte, praesens

scriptum privilegium sigillorum nostrorum munimine fecimus communiri.

Actum in Egra anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo sexto, nona Indictione, testibus qui praesentes hiis aderant, annotatis: Jerossio de Wtpch, Zimelone de Luchtenburg, Jeroslao fratre Galli, Andrea camerario, Ulrico de Nova Domo camerario, Gallo pincerna et aliis pluribus fide dignis.

Datum ibidem Nona Maji, per manus magistri Petri, praepositi Wissegradensis, regni nostri cancellarii, regni nostri anno quinto.

55.

Premyslai II. regis in heredem Ulrici ducis constitutio.

1267, 4. Dec.

Ulricus Carinthiae dux, ex Wenceslai I. regis sorore natus, ideoque Premyslai Otacari II. regis consanguineus, qui ex donatione Wenceslai I. tenuit posseditque provinciam Brecslavensem in Moravia, quum heredibus carebat, Premyslaum regem in eventum heredem sui constituit.

Literae super hoc negotio confectae apud Balbinum in Miscellaneis hist. Boem. VIII. 15. leguntur.

Nos Ulricus Dei gratia dux Carinthiae, dominus Carniolae et Brzecslaviae etc.

Cum ex divina dispositione heredibus careamus, dominum Ottocarum serenissimum regem Bohemorum, ducem Austriae, Styriae ac marchionem Moraviae etc., praesertim cum sit nobis consanguinitatis vinculo alligatus, multaque amicitiae beneficia ac indefessae diligentiae argumenta perceperimus ab eodem, heredem nostrum constituimus, ita quod post mortem nostram, si sine filiis et filiabus decesserimus, per nos legitime generatis, terras nostras, proprietates ac feuda seu alia bona nostra quaecumque nunc possidemus, possidere debeat libere et quiete etc. In cujus rei testimonium ipsi dedimus praesentes literas sigilli nostri munimine roboratas.

Testes autem sunt: Albericus comes Goritiae et Tirolis, magister Petrus praepositus Wissehradensis, regni Bohemiae cancellarius, Ulricus comes de Hornenberg, Henricus comes de Hardek, Ulricus de Rosenberg, Jaroslaus frater Galli, Smilo de Brumov, Harchleb camerarius Moraviae, Conratus praepositus Brunensis et alii plures fide digni.

Datum in Podiebrad Anno millesimo ducentesimo sexagesimo septimo, pridie Nonas Decembris, Indictione XI.

56.

Literae civium de Igla de jure montanorum.

Cc. 1267.

Archetypum harum literarum simul cum literis confirmatoriis ducis Boleslai ab a. 1268 asservantur in archivo provinciali silesiaco Wratislaviae, unde exscriptum typis edidit comes a Sternberg in libro qui inscribitur: Urkendenbuch zur Geschichte der Bergwerke.

Reverendo in Christo patri ac domino suo N., abbati Lubensi, M. judex et jurati cum universitate civium in Igla atque urborarii domini nostri regis in Boemia et Moravia, promptam in omnibus serviendi voluntatem.

Dominationi vestro tenore praesentium innotescat, quod nos secundum justitiam nostram atque nobilium terrae quam habemus in montibus de illustrissimo domino nostro rege, vobis remandamus:

1. Ubicumque in hereditate domini abbatis uniuscujusque claustri vel aliorum nobilium terrae novus mons inventus fuerit, si est in hereditate domini abbatis, in primis septem laneis mensuratis, tricesimam secundam partem dominus abbas obtinebit, quod in vulgari ackers-teil nuncupatur.

2. Ex urbura quae datur domino terrae, datur sibi tertia pars metalli.

3. Et in laneo domini regis de urbura tertiam partem dominus abbas obtinebit.

4. Item in laneo domini abbatis datur sibi tertia pars de urbura, et de septima parte tertiam partem metalli obtinebit in eodem laneo et non in aliis tantum.

5. Insuper de judicio ipsius montis et de aliis diversis, quae sunt in monte, dominus ipsius terrae se intromittit.

6. Et silvam ipsorum fratrum montanis ad ipsorum necessaria nequaquam inhibere debent praedicti fratres nec dominus ipsius terrae.

57.

Pactio de confinio inter Moraviam et ducatum Opoliensem.

Cc. 1267.

Regio quae nunc Tessinensis vocatur, fluminibus Ostravica et Ostrava a Moravia dirimitur atque saeculo XIII. pars ducatus Opoliensis erat, adhuc

autem ad episcopatum Wratislaviensem pertinet. Regnante rege Otacaro II. pactio de confinio super Ostravam, ne in posterum ambigatur, cum Wladislao duce Opolensi facta est, cujus tenorem literae a nobis allatae exhibent. At jam a. 1297 inter episcopum Olomucensem, qui praedia in sinistra Ostravae ripa possidebat, et inter Mesconem Tessinensem alia facta est pactio „super metis et terminis apud Ostraviam in finibus bonorum episcopatus Olomucensis et ducatus Tessynensis pro eo, quod fluvius idem Ostravia qui deberet metas Poloniae et Moraviae distinguere, non perpetuo cursu per unam viam ducitur, sed fluctuans aliquando, antiquum locum sui transitus deserens, invenit novum cursum, et aliquotiens agros, campos, prata et rubos aut silvas spectantes in Moraviam vel Poloniam derelicto antiquo meatu et transitu circumambit, ita quod frequenter ex hoc non solum provinciarum, sed et possessionum termini confunduntur, et magnae portiones terrae cum dampnoso praejudicio dominorum accedent alteri et perduntur priori, et possessionis commodum alteratur."

Pactionis de confinio inter Otacarum et Wladislaum factae exemplum anno incerto conscriptum legitur in libro Formularum reginae Cunegundis (Palacký Formelbücher 89).

In nomine Domini. Amen.

Nos Otthacarus Dei gratia Bohemiae rex etc.

Omnibus in perpetuum.

Ut inter nos et illustrem principem, dominum V. inclytum ducem de Opol, carissimum compatrem nostrum, vigeat debitae dilectionis sinceritas, concordiae unio, perpetuaeque pacis stabilitas, omni rancoris ac dissensionis symptomate resecato: ecce limites sive metas terrarum, super quibus inter nos et ipsum et clarissimos progenitores utriusque nostrum, jam dudum vertebatur materia quaestionis, taliter duximus distinguendas, videlicet:

Quod metae terrae Moraviae et ducatus Opoliensis a terminis episcopatus Wratizlaviensis, scilicet in villa quae Lypa nuncupatur, incipiunt, et abinde usque in villam Bogun nominatam praedicti ducis Opoliae protenduntur. A qua siquidem villa eaedem metae fluvium qui Odra dicitur, transeunt versus villam Grussene, et abinde in Ostravam fluvium, qui usque ad terminos terrae Ungariae protenditur, discurrentes.

Et licet hujusmodi metarum distinctio cujuslibet dissensionis scrupulos sufficienter inter nos et dictum dominum ducem sopire videatur, tamen ad superabundantem cautelam et rerum gestarum clariorem (lacuna) atque etiam ut concordiae unio qua cum praedicto principe sumus invicem couniti, stabilibus amicitiae ligamentis ad utriusque nostrum posteros transferatur: villas quas metae continent supradictae, propriis vocabulis duximus exprimendas. Quae sunt hae etc. et aliae plures villae, quas distinguunt limites supradicti.

Metas equidem supradictas inviolabiliter intendimus ser-

vare, juxta quod ipsas distinguit et specificat series praescriptorum.

In cujus rei testimonium etc.

58.

Locatio monetæ per Moraviam.

Cc. 1267.

Monetam Moraviae rex Otacarus circa a. 1267 Eberhardo vel Eberlino, magistro quondam monetae per Bohemiam, demum circa a. 1270 mortuo, locavit, ut apparet ex literis in Codice formularum (Sternberg Urkundenbuch I. 28) contentis.

Notum facimus etc., quod dilecto fideli nostro E (berhardo), magistro quondam monetae per Bohemiam, monetam Moraviae cum juribus et judiciis pertinentibus ad eandem, locavimus a dato praesentium usque ad festum beati Petri primo futurum et a festo beati Petri usque per unius anni circulum revolutum, pro quinque millibus talentorum (*Cod. Zdenk.* pro decem millibus marcarum) nostrae camerae in subscriptis quatuor anni temporibus exsolvendis: Dabit enim in festo Pentecostes primo venturo ducenta et quinquaginta talenta (*Cod. Zd.* mille marcas), in festo Nativitatis Dominicae succedente etc. Dabit insuper in carnisprivio proxime affuturo decem (*Cod. Zd.* duos) husiones, in festo autem Paschae secuturo decem (*Cod. Zd.* quatuor) vasa vini et duo stamina de skarleto rubeo et octo baldekinos, et Dominae reginae, carissimae conjugi nostrae, unum stamen de skarleto et duos baldekinos.

Conditiones autem locationis ipsius sunt tales, videlicet:

1. Quod idem E. emendet et emendare teneatur argentum taliter, ut facta comparatione istius argenti quod modo currit, ad illud argentum quod curret anno sequenti, marca illius argenti quod tunc curret vel currere debebit, sit melior quam marca quae nunc currit, uno lotone, ita quod argentum futuri anni in ea quantitate bonitatis per depurationis remedium seu correctionem nunc currente argento sit melius, quod marca cursuri argenti uno lotone sit melior marca in instanti currentis.

2. Volumus etiam quod super marcam argenti fabricetur tertium dimidium talentum denariorum moravicalium et duo-

decim denarii; et si ultra istius numeri quantitatem aliquid fabricatum fuerit, pro falso debeat opere reputari.

3. Bis autem infra annum renovabuntur denarii, videlicet in ipsius anni principio, hoc est in festo beati Petri, et in festo Purificationis tunc proxime affuturo; et quod omnes emptiones et venditiones fieri debeant cum denariis monetae praedictae, et non cum auro vel argento.

4. Volumus etiam, ut nulli liceat habere pondera ad aurum vel argentum ponderandum sine voluntate ipsius magistri monetae, et si quis praeter ipsius voluntatem pondera habuerit, in viginti talentis eum volumus condempnari.

5. Placet etiam nobis, quod nullus audeat auri vel argenti cambium exercere praeter praedicti magistri monetae licentiam et mandatum; specialiter inhibentes, ne quis audeat cum antiquis denariis metere, sed cum novis.

6. Volumus etiam quod hi qui fabricas monetae a nobis tenuerint vel comparaverint jure hereditario possidendas, nihil amplius juris quam prius in moneta habuerint, sibi usurpare praesumant, et magistris monetae obediant in licitis et honestis.

7. Et generaliter omnibus juribus quibus magistri monetae Moraviae hactenus sunt usi, qui eandem monetam conduxerint a nobis, et quae ad ipsam monetam spectare noscuntur rationabiliter, ipsum uti volumus et gaudere, strictissime prohibentes, ne quis eundem magistrum monetae vel campsores ipsius in juribus vel agendis monetae impedire praesumat aliquatenus vel gravare.

8. Promittimus praeterea eidem magistro monetae, quod si guerrae aliquae emerserint in Moravia, propter quas dictus magister monetae lucrum de ipsa moneta habere non posset, sibi pro modo vel quantitate damni quod occasione guerrarum pateretur, volumus de debitis quibus nobis tenetur, sicut expediens fuerit et nobis videbitur, defalcare.

59.

Renovatio ponderum et mensurarum.

1268.

Rex Otacarus a. 1268, testantibus Cosmae Continuatoribus,

praecepit renovari pondera et mensuras et insigniri signo suo, quod antea non fuerat.

60.

Creatio principatus Oppåviensis.

Cc. 1269.

In diplomate Caroli IV. imp. ddo. 7. Aprilis 1348, quo marchionatus Moraviae, episcopatus Olomucensis et ducatus Oppaviae feudum coronae regni Bohemiae promulgantur, inter alia commemoratur „Donatio clarae memoriae illustris Ottakari secundi, quondam Boemiae regis, quam patri illustris Nicolai ducis Oppaviae praesentis, fecisse dinoscitur, dum terram Moraviae dividens ducatum sive principatum Oppaviensem creavit ex novo, ipsumque ducem Oppaviae, quem de mera sua benignitatis gratia sublimavit in principem, heredes et successores suos una cum ducatu seu principatu praefato, sibi, heredibus et successoribus suis Boemiae regibus et ejusdem regni coronae voluit immediate subesse.“

Quae quidem donatio minime commenticia est; rex enim Premyslaus Ottacarus II. dederat Oppaviam filio suo Nicolao suscepto extra matrimonium ex filia domini a Chuenring, dicta Palcéřik, quem circa annum 1256 natum, fecit (ut Pulkava in Chron. suo ad a. 1252 affert) „ducem Oppaviensem“ (nam antea spectavit Oppavia ad Moraviam). Data autem fuit Nicolao, ut a regno Boemiae in feudum dependeat perpetuis temporibus affuturis.

Id factum est circiter a. 1269, nam in literis inde ab a. 1269 Nicolaus „dominus Oppaviae“ appellatur. Mortuo Premyslao superstes ejus vidua Cunegundis a. 1279 et 1280 Oppaviam possedit, at Nicolaus ab anno 1281 usque ad a. 1290 „Oppaviae dux“ nominatur.

Anno 1290 rex Wenceslaus II. Oppaviam recepit, teste Pulkava, qui scribit: „Rex Wenceslaus ducatum Oppaviae quam olim Premysl rex pater ejus, de parte marchionatus Moraviae creaverat et Nicolao suo filio naturali in insigne vasallagium dederat, ab eodem Nicolao repetiit et ipso depulso pro se ducatum retinuit supradictum.“ Antecesserant a. 1286 quidam conatus, ut rex atque dux inter se conciliarentur, qui tamen quantum ex rebus deinde consecutis judicare licet, ad irritum ceciderunt (vid. 78).

Post obitum Wenceslai III. regis, postremi regis ex stirpe Premyslidarum, Nicolaus de novo possessionem Oppaviae adeptus est, scripsitque sese: „Dei gratia dux, dominus et verus heres terrae Oppaviae“ (1306, 18. Dec.).

Territorium Oppaviense antequam ducatus Oppaviensis est constitutus, pars Moraviae antiquitus fuit, župasque Golasicensem et Gradecensem cum castris ejusdem nominis complectebatur.

Ducatus Oppaviensis a Oppavia civitate nomen traxit, quae in transitu Opavae fluvii posita jam a. 1198 emporium teloniumque erat, donec initio saeculi XIII. oppidum vel civitas facta est. Ducatus Oppaviensis anno 1306 complectebatur civitates Oppaviam, Hlubšic (Lobsyzc), Jaegerdorf et Freudenthal (Vrowdintal).

61.

Jus Hlubčicense.

1270, 28. Aug.

Moraviae fines septemtrionem sive Polonos Silesiacos versus usque ad alveum fluminis Pština (Zinna) pertinuerunt, ubi ad ipsum confinium in provincia Golasicensi juxta viam quae ab Oppavia ad castrum Glogoviam superiorem fert, a. 1183 coloniam Glubčicie fuisse constat. A. 1224 theloneum in Glubčicie (in Lupechiz) commemoratur.

Illis temporibus Glubčicii civitatem esse constitutam testatur antiquum privilegium, cujus in hisce literis mentio fit. Antiquum illud privilegium dumtaxat prima novem capita quae in hisce literis leguntur, continebat; reliqua a rege Přemyslao Otacaro II. addita esse videntur.

Glubčicie vel Hlubčice facta est oppidum soli regi subjectum, cujus incolae majori ex parte Theutonici erant. Jus Hlubčicense existimatores docti praecipuum fontem municipalis juris germanici esse autumant.

Archetypum repositum est in tabulario civitatis Hlubčicensis (Leobschitz); typis exscriptum est in Tschoppe und Stenzel Urkunden p. 371. (Boczek Cod. dipl. Mor. IV. 43.)

Otakarus dei gratia rex Boemiae, dux Austriae, Styriae, Karinthiae, marchio Moraviae, dominus Carniolae, Marchiae, Egrae ac Portus-Naonis, omnibus in perpetuum.

Regalis excellentiae majestatem petitiones fidelium congruas et honestas audire benigne decet et eas auditas benignius exaudire; sic enim aequitas exsolvit debitum, sic fideles in fide corroborat, sic alios ad sibi serviendum allicit et inducit.

Praesentis igitur tenore privilegii noscat tam praesens aetas quam successura posteritas aliorum, quod nos, justis supplicationibus universorum civium in Lubsiz, fidelium nostrorum, de consueta mansuetudinae annuentes, antiquatum quoddam ipsorum privilegium et jam prae senio maceratum eis a nostris concessum praedecessoribus, renovari fecimus et ipsum de speciali gratia duximus confirmandum.

Erat autem ipsius antiqui privilegii continentia talis:

1. Inprimis statutum est ipsis civibus, ut de quolibet manso ipsius civitatis solvere teneantur dimidium fertonem argenti.

2. Item quod de quatuor granibus frumenti, tritico scilicet, siligine, avena et ordeo decimam in ipsis agris nobis solvere teneantur.

3. Item quilibet mansus debet apud eos habere triginta sex jugera.

4. Item de qualibet curia sex denarios in festo Sti. Martini nobis dicti cives quolibet anno solvent vel poenam quinque solidorum luet, quicunque non dederit ipso die.

5. Item ut in eodem festo omnes stantes ad forum et vendentes res super mensas, in alveolis, vel capisteriis, vel mensuris quibuscunque, solvant in censu tres denarios.

6. Item, ut quatuor molendina, civitati adjacentia, in eodem festo solvant talem censum: Unum fertonem et dimidium argenti, aliud fertonem unum, tertium dimidium fertonem, quartum lotonem.

7. Item ut silvas et pascua eidem attinentia civitati ipsi cives cum omni possideant libertate.

8. Item, ut infra milliare circa Lubsiz nullus audeat braseum praeparare, vel bracseare, vel aliquod manuale officium exercere.

9. Item, quod scolas, officium campanatoris et pastoris pecorum cum consilio civium semper conferat advocatus.

10. In judiciis autem haec jura teneant judicando.

11. Primo quidem, si quis pacem Dei et domini regis et ipsius civitatis violando, quenquam vulneraverit: expurgare se non poterit, sed potius legitimum contra se testimonium sustinebit. Si laesus cum septem viris idoneis se laesum ab illo probaverit, ille sic convictus debet decollari. Sin autem laesus quod objicit, probare non poterit, reus liber erit, sed pro vulnere met-tertius jurabit vel satisfaciet laeso et judici.

12. Si quis autem eandem pacem violando, pugno, baculo, clava, cultello vel gladio extracto cuiquam fuerit comminatus, et per tres testes idoneos de hoc convictus: vel manu truncabitur, vel judici solvet poenam decem talentorum, et nihilominus placare debet laesum.

13. Si quis autem verbo probroso pacem infregerit et de hoc legitime convictus fuerit, solvat poenam triginta solidorum.

14. Si quis autem manu armata cujusquam domum violenter invaserit, et de hoc per septem vicinos idoneos convincitur, debet decollari; quodsi de hoc non convincitur, et nullus ab eo fuerit vulneratus, reus se purgabit proprio juramento; sin autem fuerit aliquis ibi vulneratus, licet actor non possit probare, reus se tamen expurgavit jure vulnerum supradicto.

15. Si quis autem stupraverit virginem, vel vi oppresserit aliquam mulierem, et deprehensus fuerit in facto cum clamore stupratae, debet decollari. Sin autem effugerit, et ad mandatum judicis vocatus non comparuerit, statim proscribetur. Sin autem comparuerit, et clamore convictus non fuerit, propria se manu expurgabit.

16. Si quis hominem interfecerit, et inventum fuerit in manu ejus instrumentum, per quod mortem intulit, decolletur;

si autem apud ipsum non fuerit inventum tale instrumentum, jure suo fruatur pars utraque.

17. Quodsi per duellum amici occisi reum negantem volunt convincere, et pervenerunt ad annos viriles, própria manu pugnabunt; si vero minores annis fuerint, pugilem poterunt pro se dare.

18. Quodsi amici occisi non per pugnam, sed per querelam simplicem procedant contra reum, et ipse reus cum septem viris idoneis se poterit expurgare, liber erit; sed si defecerit, insufficienter se expurgando, decollabitur.

19. Item si quis aliquem membro mutilaverit, et mutilatus non provocet ad pugnam, reus se septima manu virorum idoneorum expurgavit; in quo si defecerit, manu truncabitur, vel decem marchas exsolvet pro emenda, cujus emendae duae partes cedunt judici et tertia laeso, et reus emendabit ipso laeso ad arbitrium proborum virorum.

20. Item si vulnus inflixerit, quod est dignum pugna: vel tertia manu se reus expurgabit, vel jura vulnerum praedicta patietur.

21. Item si quis aliquod membrum fregerit cujusquam sine sanguinis effusione, et ipsum membrum fuerit postmodum resanatum: cum tribus viris idoneis reus se purgabit, vel judicem et actorem debito modo complacabit.

22. Item si vulneratus a quocunque prae superbia non conqueritur laesionem suam in proximo judicio post acceptum vulnus: eo ipso suam perdet in posterum actionem, et satisfaciet judici, prout ipse laesor et reus facere debuisset convictus.

23. Item si quis aliquem baculaverit vel colaphizaverit aut aliter male tractaverit sine sanguinis effusione, et laesus in primo judicio non conqueritur: totam in posterum perdidit actionem.

24. Item si quis aliquem ex proposita malitia debaculaverit, vel aliter male tractaverit, et actor probare non poterit, sed reus negaverit: propria manu se purgabit; sed si convictus fuerit a tribus idoneis testibus, quinque talenta solvere debet judici et satisfaciet laeso.

25. Item in quacunque honesta causa vir aliquis vita vel rebus meruerit condempnari: tertia pars omnium bonorum suorum legitimae cedet suae uxori, IV criminibus exceptis: praeda, seu incendio, homicidio et crimine falsi.

26. Item sunt in anno tria judicia publica, quae pronunciabuntur in ecclesia et in foro; primum post Natales Domini, secundum post Pascha, tertium post festum Sancti Michaelis.

27. Ad quae judicia si quis non venerit, si nulla contra eum movetur querimonia, viginti denarios dabit pro poena; si vero aliqua contra eum querimonia fuerit, IV solidos dabit judici.

28. Si quis verbis excesserit in eisdem judiciis, VIII solidos in poenam dabit.

29. Omnes autem poenae, quae dantur in istis et in omnibus judiciis, mediae relaxabuntur, et mediae judici persolventur.

30. Item in die forensi tanta est libertas fori publici in Lubsica:

31. Ut quicquid emerit quisquam in hoc foro et hoc poterit legitime comprobare, etiam si illa res impetatur ab aliquo nomine furti vel rapinae: ipsi emptori nihil ex hoc deperiet in rebus suis aut honore;

32. Sed si in platea vel in domo extra forum aut non in die forensi quicquam emerit sub testimonio honesto: ipse quidem innocens erit in fama, si res illa impetatur et etiam convincatur, sed perdet res suas, quas dedit pro eadem.

33. Si vero non probaverit, se talem rem emisse: de furto tenebitur respondere, si res evincatur, et poenam legitimam sustinebit.

34. Item si fur aliquis capitur cum re furtiva, dimidium fertonem valente vel ultra, et ille qui furem insequitur, de ipsa sit provincia: cum tribus viris idoneis ipsum convincet; si autem de terra fuerit aliena, cum septem viris idoneis ipsum prosequetur.

35. De praedonibus vero idem fiat.

36. Si autem res furtiva minus quam dimidium fertonem valuerit, et reus antea non fuit infamis: non suspendetur, sed juxta statuam in publico virgis caedetur.

37. Si vero antea fuit infamis, suspendatur.

38. Item si quis a sua hereditate discesserit, et nullam inde justitiam fecerit ut tenetur: si judex eum provocaverit ut satisfaciat, et ipse hoc neglexerit, ad primum praeceptum tenebitur judici ad poenam quinque solidorum; si vero secundo jussus non satisfecerit, dabit VIII solidos; si vero nec tertio satisfecerit, triginta solidos dabit. Tandem judex praecipiet ei, venire infra annum et diem, et satisfacere; quod si neglexerit, ipsa hereditas adiudicabitur nobis et iste cadet ab omni deinceps actione.

39. Item si quis prosequitur equum sibi sublatum, et ipsum voluerit sententialiter obtinere: ipsum equum usque ad septimum guaranditorem prosequetur, et tunc equum perdet, vel sententialiter obtinebit.

40. Item compromissio, facta per viros idoneos et soluta, praejudicat omni juri, dummodo contra justitiam non fiat vel communem honestatem.

41. Praeterea civibus ejusdem civitatis de speciali gratia duximus concedendum, quod si quando advocatus eorum et consules, qui pro tempore ipsi praefuerint civitati, aliquam sententiam tulerint de aliquo articulo, qui non sit praedictis insertus, sed de novo emerserit ex ignota causa: volumus eam sententiam ratam et illibatam servari, ac si superius esset scripta, dummodo eadem sententia non sit contra justitiam vel contra communem honestatem; alioquin si contra justitiam fuerit vel communem honestatem, eam irritam esse volumus et inanem.

In cujus renovationis, confirmationis et concessionis nostrae testimonium et robur perpetuo valiturum, praesens privilegium fieri et sigillis Majestatis nostrae jussimus communiri.

Actum et datum in Krenenhicz anno Domini millesimo ducentesimo Septuagesimo, V. Kalendas Septembris, IV. indictionis.

62.

Tractatus pacis inter Premyslaum Boemiae et Stephanum Ungariae regem.

1271, 14. Jul.

E Regesto Gregorii X. in tabulariis Vaticanis. (Boczek Dipl. IV. 52.)

Otacharus Dei gratia rex Boemiae, dux Austriae, Styriae, Carinthiae, marchioque Moraviae, dominus Carniolae, Marchiae, Egrae et Portus Naonis.

Universis praesentium notitiam habituris salutem in salutis auctore.

Licet aeterni regis imperio generali post coeli et terrae transitum teste veritate evangelica duraturo parere deceat universos, specialius tamen personas sublimitate regia decoratas ipsius praeceptum in pace, quae caritatis est vinculum, observanda mentis suae habere continue convenit in archivis, subtili considerationis liberamine attendendo, quod ex ea et per eam eisdem quies corporis, animi tranquillitas et subjectis votiva opulentia praebeatur; praesertim cum aeterni regis filius in sinum patris unde venerat, regressurus apostolici ordinis coetui, per quem orbem instrui voluit universum, post salutaria praecepta pacem servandam reliquerit et tenendam, quae etsi ex mandati coelestis latitudine ad universos et in

universos intentionis suae extendere soleat incrementa, tamen eo ampliori sinceritate inter eos eandem decet esse radicatam, quos multiplicis attinentiae unio copulat et connectit.

Proinde noverint universi, quod post longa guerrarum discrimina, quae inter dominum Stephanum regem Ungariae illustrem, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galiciae, Lodomeriae, Cumaniae et Bulgariae, ducem totius Sclavoniae, carissimum cognatum nostrum, ex una parte, et Nos ex altera suscitata fuerant, suggerente humani generis inimico, cum nos pro votivae pacis puritate reformanda dilectos fideles nostros, D. Brunonem venerabilem episcopum Olomucensem, fratrem Hartpernum ministrum ordinis fratrum Minorum per Austriam, Hartlibum camerarium, Bohuschonem marschalcum, Nezamislonem pincernam Moraviae, barones regni nostri, misissemus, dato eisdem pleno, sufficienti et legali mandato, ut convenientes cum praelatis et baronibus regni Ungariae, D. Paulo venerabili episcopo Vesprimiensi, Egidio summo camerario, Rolando bano et M. Benedicto praeposito Oradiensi vicecancellario, a praedicto rege Ungariae similiter cum pleno mandato destinatis, tractare, ordinare et diffinire possent omnia ad reformationem pacis facientia, quae nos ipsi, si praesentialiter cum ipso rege Ungariae convenissemus, ordinare et diffinire possemus, pro nostri quiete animi et nostrorum tranquillitate subjectorum:

Iidem barones nostri, considentes cum praedictis baronibus regni Ungariae, ordinaverunt et assumpserunt juxta mandati traditi sibi formam:

I.

Ut de cetero perpetua pax inter regem Ungariae ac nos debeat observari; nec eidem regi vel suis turbationes vel molestias inferemus, vel inferri per nostros pateremur.

Includentes eisdem paci et eadem vallentes regnum nostrum Boemiae, terrasque nostras Austriam, Styriam, Carinthiam, Moraviam, Carniolam, Marchiam, Egram et Portum Naonis cum omnibus attinentis eorundem, secundum signa, distinctiones et metas antiquas prout etiam progenitores nostri reges Boemiae et marchiones Moraviae, nec non antecessores nostri, duces Austriae, Styriae et Carinthiae, domini Carniolae, Marchiae, Egrae ac Portus Naonis usque tempus vitae D. Belae inclytae recordationis patris dicti D. Stephani regis Ungariae possederunt ac tenuerunt.

Verum si termini hinc inde fuissent avulsi vel mutati, venerabiles patres D. archiepiscopus Strigoniensis et episcopus

Olomucensis, Deum et justitiam habentes prae oculis, super ipsis terminis et limitibus cognoscent, et id, quod legitime definiverint, per censuram ecclesiasticam partes facient observare.

Hoc adjecto, ut occasione terminorum seu limitum, de quibus dicti archiepiscopus et episcopus cognoscent, pacis puritas inter regem Ungariae et nos non turbabitur, nec nos cum eodem rege relabemur in guerrarum discrimina recidiva.

II.

Pace igitur hujusmodi inter ipsum regem et nos reformata et cautionibus tam literarum authenticarum quam jurisjurandi religione firmata, ut eadem robore subsistere valeat firmiori, infra terminum inter illustrem regem Ungariae et nos statuendum seu moderandum pro pacis multiplici firmitate eidem regi Ungariae dari procurabimus et faciemus literas magnificorum virorum D. Henrici Misenensis et D. Ottonis Brandburgensis inclytorum marchionum, cognatorum et amicorum nostrorum, praesenti pace ex parte nostra inclusorum, super eo quod eidem paci, conventioni seu compositioni nunc factis per nos et barones adhibebunt consensum, conniventiam et opitulationem omnimodam inviolabiter observandam.

Eo expressim cauto, tam in literis marchionis Henrici Misenensis, quam D. Ottonis marchionis Brandburgensis praedictorum, ut si nos pacem contigat, quod absit, infringere vel turbare, ex tunc iidem marchiones nobis non assistent auxilio, consilio vel favore, sed se a nobis penitus separabunt.

Rex autem Ungariae sub eadem seu consimili forma nobis dari faciet literas magnifici D. Caroli illustris regis Siciliae, ducatus Apuliae, principatus Capuae et comitis Fulcalquerii; nec non literas D. Heinrici inclyti ducis Bavariae amicorum suorum, sub ea forma, ut si rex Ungariae aliquid contra pacem fecerit vel attentarit, violando seu infringendo eandem, ex tunc iidem rex et dux a societate et amicitia regis Ungariae se penitus retrahentes eidem contra nos non impertientur consilium, auxilium et favorem, et hoc expressim continebitur in eorundem regis et ducis patentibus literis, sigillis eorum authenticis pendentibus consignatis, quae ut dictum est, infra terminum per D. regem Ungariae et nos moderandum nobis debent similiter assignari.

III.

Ceterum quaedam castra intra limites regni Ungariae constituta, quorum principale dominium ad ipsum regem per-

tinet, Keuwzeg videlicet, de Monte S. Viti, Zloymuk, Pernstaeyn, de Kertus ac castrum Farcasii de Zaguria, quae Henricus, et duo castra Strigo vocata, quae Johannes filius ejusdem Henrici, ac castrum Dobra, quod Nicolaus et Stephanus filii Pauli, et castrum Row vocatum quod Merk filius Gyanwr, qui a rege Ungariae transfugientes, se ad nos transtulerunt, detinent occupata, juxta ordinationem baronum nostrorum et ipsius regis Ungariae recuperanda et habenda de nostra bona voluntate deseruimus.

Adjiciendo et expresse cavendo, quod detentores praedictorum castrorum nec per Teutonicos nec per Boemos juvabimus, nec juvari aliquatenus permittemus, palam vel occulte, et nominatim non patiemur eos juvari contra regem Ungariae in ipsis castris detinendis per homines, quos ipsis Henrico scilicet et Johanni filio ejusdem, Nicolao et Stephano filiis Pauli et Laurentio filio Petri concessimus, postquam se a rege Ungariae ad nos cum ipsis castris transtulerunt.

Promittendo firmiter juxta eorundem baronum ordinationem, quod de castris nostris nullum nocumentum hominibus regni Ungariae inferri patiemur per supradictos Henricum, Johannem filium ejusdem, Nicolaum et Stephanum filios Pauli et socios eorundem ac adhaerentes eisdem.

Hoc expresse declarato, quod si iidem damna, injurias, insultus vel depraedationes aliquas hominibus regni Ungariae quolibet ingenio, fraude vel machinamento inferre praesumpserit, et super hoc nobis per Hartlibum camerarium nostrum, qui secundum formam compositionis impraesentiarum factae ad investigandum et inquirendum hominem suum, cui super praemissis credi possit, transmittere tenetur, facta fuerit certa fides: extunc eosdem omnibus possessionibus in quacumque parte regni nostri et terrarum nostrarum a nobis concessis et datis spoliabimus et privabimus, nullo regressu ipsis ad possessiones easdem reservato.

Et ut expresse appareat, eosdem per nos in sua malitia non foveri, ipsos sic privatos praedictis possessionibus ubicumque a nobis datis et concessis de regni et ducatuum nostrorum terrarumque nobis adhaerentium partibus excludere tenebimur, utpote pacis necessariae turbatores.

Promisit etiam rex Stephanus saepedictus secundum ordinationem praedictorum baronum, quod (non) recipiet in gratiam suam Henricum, Johannem, Stephanum Nicolaum et Laurentium filium Petri ac complices eorundem supradictos cum castris et munitionibus a nobis eisdem traditis et concessis in regno et terris nostris vel in posterum concedendis.

IV.

Sane quia per infideles et transfugas huc illucque inter mundi principes discurrentes seminari solent pestifera, pacis turbantia puritatem, quae interdum ipsis principibus non tam temporalis tranquillitatis commodum, quam vitae futurae subsidia per guerrarum discrimina adimunt opportuna: promittimus juxta ordinationem praedictam non receptare infideles ex parte ipsius regis Ungariae ad nos transfugientes, nec eis subsidium vel benignitatem aliquam impertiemur, sed ipsos potius tamquam male meritos excludemus, nec per amicos nostros ve subditos receptari vel foveri aliquatenus patiemur.

V.

Porro quia multiplex tam consanguinitatis quam affinitatis affectio ad correlativum amorem nos possunt et debent mutuo incitare, pro observatione pacis nunc factae et in posterum duraturae promittimus et assumimus, ut si aliqua temporum processibus successivis contingeret suboriri hinc inde, quae turbare possent pacis et concordiae unionem: pace eadem nunc facta in suo robore permanente super gravioribus quae ex parte hominum nostrorum contra homines regis Ungariae attentata fuerint sive facta, episcopus Olomucensis tam ex ordinaria jurisdictione quam ex ipsius jurisdictionis in eos, qui eidem episcopo subjecti non sunt, prorogatione nunc facta cognoscet, et quae judiciaria maturitate servata invenerit perperam attentata seu facta in praejudicium regis Ungariae et hominum suorum, prolata diffinitiva sententia reformabit, postquam de causae meritis cognoverit, ut est juris; et quae diffiniverit, per censuram ecclesiasticam faciet observari, cum id ipsius regis Ungariae et nostri barones ordinaverint juxta traditam sibi formam, et ipse rex Ungariae ac nos assumpserimus, approbaverimus et emologaverimus praemissa omnia et singula spontanea voluntate.

Si vero aliqua graviora per homines regis Ungariae vel barones ejusdem attentata fuerint sive facta, per quae nobis et hominibus regni terrarumque nostrarum posset praejudicium generari: super iis venerabilis pater D. Ph. Strigoniensis archiepiscopus ex ordinaria jurisdictione, quam omnes barones et homines regni Ungariae in se prorogaverunt, cognoscet juxta formam articuli proxime expressi, et quod diffiniverit, executioni mandabit, contradictores per censuram ecclesiasticam districtus compescendo.

Et in hujusmodi cognitionibus, diffinitionibus et executionibus causarum procedent iidem archiepiscopus et episcopus,

Deum et justitiam habentes prae oculis, postpositis gratia, timore, odio et favore.

Iidem quoque archiepiscopus et episcopus in personam regis Ungariae atque nostram singuli singillatim promulgandi excommunicationis sententiam plenam habeant facultatem, cum ipse et nos in praemissis subjecerimus personas nostras jurisdictionibus eorundem.

In minoribus vero causis, quae hinc inde inter ipsius regis et nostros homines emerserint circa confinia Moraviae: duo ex parte ipsius regis Ungariae, videlicet comes Posoniensis et comes Nitriensis, ex parte nostra camerarius Moraviae et purchravius de Brumove; circa confinia Austriae ex parte regis Ungariae comites Supruniensis et Musuniensis, ex parte nostra castellanus de Haselowe et castellanus Novae Civitatis judices provinciales; circa confinia Styriae ex parte regis Ungariae comites Castri Ferrei et de Zala, ex parte nostra capitaneus et notarius Styriae; circa confinia Karinthiae, Carniolae, Marchiae ex parte regis Ungariae banus totius Sclavoniae, ex parte nostra capitaneus Karinthiae, Carniolae deputabuntur, qui querelantibus hinc inde justiciae facient complementum; et id quod fecerint, tam ipsius regis Ungariae quam nostra auctoritate facient observari.

Quod si aliqui ex ipsis fuerint diem functi, successores ipsorum dignitatis hereditarii vel per alterutrum regum substituti fungentur vice et partibus eorundem.

VI.

Item si inter amicos regis Ungariae et nostros aliqua fuerit discordia suscitata pro causa hujusmodi: contra pacem promittimus non venire, sed discordantes studebimus, si poterimus, ad pacem et concordiam revocare; alioquin causa inter ipsos discordantes exorta archiepiscoporum et episcoporum judicio vel ordinationi reliquetur, quam ipsi recipient et eidem parebunt sive stabunt.

Quodsi amici nostri haec renuerint adimplere, nullum consilium et auxilium eisdem impendemus contra regem Ungariae supradictum.

Si vero (quod absit) rex Ungariae pacis violator ex quacumque causa propria vel amicorum suorum ac hominum regni sui inventus fuerit vel turbator: ipso facto incidet in sententiam excommunicationis, quam ex nunc venerabiles patres archiepiscopi Strigoniensis et Colocensis, eorumque suffraganei episcopi Ungariae tulerunt in scriptis solemniter, et quod eadem sententia teneat et astringat violatorem pacis et

concordiae cum effectu, ipse rex Ungariae subjecit se jurisdictioni ipsorum archiepiscoporum et episcoporum, non obstantibus aliquibus literis, indulgentiis seu privilegiis a sede apostolica impetratis vel in posterum impetrandis.

VII.

Praeterea ut multiplicatus funiculus pacem faciat pleniorem, venerabiles patres electus Salzeburgensis, Pataviensis, Frisingensis, Ratisponensis, Pragensis, Olomucensis et Seccoviensis, episcopi regni terrarumque nostrarum, juraverunt, quantum in eis est, pacem praesentem inter ipsum regem et nos ordinatam tenere ac servare et nos inducere juxta promissionis a se factae formam, ad eandem mutuo observandam et tenendum ea, quae inpraesentiarum promisimus et promittimus, spopondimus et spondemus, sicut in ipsorum literis plenius continetur.

Promiserunt etiam per idem juramentum et promittunt, quod si nos (quod absit) pacem infringere contingeret vel ea, quae in praesens placitum sunt deducta, violare: iidem Salzeburgensis electus ecclesiae et episcopi nominati regnique nostri barones nos deserent et regi Ungariae adhaerebunt ex debito praestiti juramenti.

Verum si regem Ungariae pacem vel ea quae in placitum devenerunt, infringere contigerit vel turbare: archiepiscopi et episcopi regni sui et barones ac comites ejusdem juxta formam praesentis compositionis et ordinationis eum deserent et nobis adhaerebunt similiter ex debito praestiti juramenti, sicut in ipsorum patentibus literis continetur.

Item electus Salzeburgensis et venerabiles patres Pataviensis, Frisingensis, Ratisponensis, Pragensis, Olomucensis, Seccoviensis episcopi de nostra et baronum nostrorum voluntate ex nunc sententiam excommunicationis promulgarunt, quam si nos (quod absit) pacem transgredi contigerit, ipso facto incurremus, et nihilominus iidem electus et episcopi totum regnum terrasque nostras ecclesiastico subjicient in suis dioecesibus interdicto, non obstantibus literis seu indulgentiis impetratis vel imposterum impetrandis.

Archiepiscopus etiam Strigoniensis, qui ordinarius regis Ungariae existit, et archiepiscopus Colocensis ipsius cancellarius ac suffraganei eorundem, praelati regni Ungariae, consimilem excommunicationis sententiam in scriptis solemniter tulerunt, quam ipse rex Ungariae ipso facto incurret, si transgressor pacis existeret vel turbator.

Et si in hac parte archiepiscopi et episcopi praedicti tam regnorum, regni Ungariae quam regni nostri et terrarum nostrarum negligentes in exequendis praemissis exstiterint vel remissi, punientur a dominis cardinalibus, quorum jurisdictioni se in hac parte subjecerunt, tanquam juramenti praestiti transgressores.

VIII.

Barones insuper regni nostri, videlicet camerarius Boemiae, Yeroschius de Vvhsberch, Jaroslaus de Lewnberch, Borsso de Risemburch, Zbizlaus purchravius Pragensis, Iarrso de Waldemberch, Dytricus subcamerarius Boemiae, Bawarus de Straconicz, Hynko de Luhtemburch, Stenko frater Zmylonis, Zlavko filius Borschonis, Hartlibus camerarius Moraviae, Bohusch mareschalcus, Bzneta dapifer, Nezamizlaus pincerna Moraviae, Milota frater Benessii, Chuno frater Zmizlonis, Otto de Haselowe, Otto de Perhtoltsdorf, Heutef de Howuelde*). et alii quam plures juraverunt, quantum in eis est, pacem nunc factam fideliter observare et nos inducere juxta posse, bona fide, ad promissa nostra et sua servanda, suis super hoc regi Ungariae literis traditis et concessis.

IX.

Ad haec ut concordiae et amoris dulcedo inter ipsum regem Ungariae et nos propagines suas faciat largiores, ordinatum exstitit a praedictis baronibus regis Ungariae et nostris ad tractatum praesentis pacis specialiter deputatis, ut idem rex Ungariae Philippum electum Aquilegensem et nos Stephanum Lombardum nepotem marchionis Estensis excludere a nostra societate et amicitia deberemus. Nos itaque juxta placitum et ordinationem baronum nostrorum juramento firmata excludimus et exclusimus a nostra societate et amicitia omnimodis eundem Stephanum, promittentes eum non receptare nec fovere in nostris et amicorum nostrorum finibus sive terris, sed excludere et excludi facere penitus de eisdem, cum rex Ungariae Philippum electum similiter excluserit de

---

*) Ex parte regis Ungariae barones hi nominantur: Mois palatii comes, comes Supruniensis et judex Comanorum, Egidius summus camerarius aulae regiae, comes Simigiensis, Joachimus banus totius Sclavoniae, Matheus woywoda Transsilvanus et comes de Sonuz et Laurentius banus de Zeurino et comes de Doboka, Rolandus banus, Petrus magister dapiferorum, comes de Sweke, Albertus magister agazonum, comes Szibiniensis, Philippus magister pincernarum, Ernerius banus, comes Worosdiensis, Porach banus, comes Zaladiensis, Michael comes Nitriensis, Paulus banus, comes Bachiensis, Dionysius comes de Morocha, magister Andreas comes de Reuche et Petrus comes de Zana.

sua societate, familiaritate et amicitia omnimodis, non obstantibus literis concessis eidem et promissionibus sibi factis, imo penitus removerit, et omnino et specialiter assumpserit non receptare vel fovere eundem in suis et amicorum suorum finibus sive terris, promittens eum excludere et excludi facere de eisdem.

Exclusit etiam rex Ungariae supradictus Wilhelmum de Scharfenberch et Nicolaum de Leumberch, terrarum nostrarum profugos, a suo servitio, gratia et favore, promittens in defendendis et detinendis castris ipsorum eos contra nos et nostros homines non juvare.

X.

Insuper D. Stephanus rex Ungariae renuntiavit omni juri et actioni, quod et quae sibi videbantur competere seu etiam competebant in ducatibus Styriae, Karinthiae et dominiis Carniolae, Marchiae, nullam de cetero suo vel heredum suorum nomine contra nos et heredes nostros super illis moturus materiam quaestionis.

Renuntiavit etiam rex Stephanus Ungariae saepedictus juri et actioni sibi et suis heredibus competentibus de insigniis regalibus, corona videlicet, gladio, monili, sella, scutellis et aliis clenodiis ac thesauro, delatis per D. Annam socrum nostram, in regnum Bohemiae.

XI.

Item praedictae ordinationi et paci includi volumus et includimus excellentes dominos et illustres regem Hispaniae regem Angliae, D. Richardum fratrem regis Angliae, electum Romanorum in imperatorem, cum filiis eorundem; venerabiles, patres dominos archiepiscopum Maguntinum cum suis suffraganeis, archiepiscopum Magdeburgensem cum suis suffraganeis, archiepiscopum Salzeburgensem cum suis suffraganeis, D. Ludovicum comitem palatinum Rheni, D. Henricum marchionem Misnensem, D. ducem Saxoniae cum fratribus et filiis suis, ducem Brunsvicensem et fratrem suum, D. ducem Brabantiae, D. ducem de Lympurch, D. Albertum landgravium Turingiae, D. Theodoricum marchionem de Lantsberg, D. Ottonem marchionem de Brandburg cum fratribus suis carissimis avunculis nostris, filios D. Joannis marchionis, videlicet D. Joannem marchionem Brandburgensem cum fratribus et filiis suis, D. Woleslaum ducem Silesiae et suum, ducem (sic) Henricum ac alios filios suos, D. Chunradum ducem Slesiae cum pueris

suis, D. Henricum filium ducis Henrici de Wratislavia, D. Lezkonem et fratrem ejus duces Cuiaviae, aliosque fideles, fautores et familiares nostros, cum filiis omnibus, terris, regnis, ducatibus, juribus ac possessionibus eorundem *).

XII.

Insuper promisimus et promittimus juxta ipsorum baronum nostrorum ordinationem, quod a dominis cardinalibus vacante nunc sede apostolica obtinebimus transmissis nostris nunciis confirmationem pacis nunc factae, hoc adjecto, quod ipsius regis Ungariae et nostri nuntii circa festum S. Michaelis nunc venturum iter arripient et in festo Omnium Sanctorum proxime subsequenti se dominorum cardinalium conspectui praesentabunt, et confirmationem nostris sumptibus et expensis obtentam faciemus ipsi regi Ungariae assignari.

Idem etiam rex per suos proprios nuncios impetrabit consimiles confirmationis literas, suis expensis et sumptibus nobis dandas.

Creato vero papa confirmationem eandem sub simili vicissitudine alterutri nostrum dandam faciemus largiente Domino impetrari.

XIII.

Damna autem illata hinc inde compensatione mutua sunt sublata, juxta ordinationem saepius memoratam.

Ut igitur praemissa universa et singula per nos inviolabiliter observentur nec successivorum temporum mutatione infringi valeant vel aliqualiter vacillare, juravimus et juramus tactis corporaliter sacrosanctis evangeliis, multorum sanctorum reliquiis et vivificae crucis ligno, adjicientes ut transgressor praemissorum praeter infamiae notam, quam ex transgressione juramenti incurret, divinae acrimoniam sentiat ultionis

---

*) Eidem paci ex parte regis Ungariae inclusi hi nominantur: Philippus Francorum et Karulus Siciliae reges, Karulus junior primogenitus ipsius regis Karuli gener Stephani regis, Michaelis Angelus Paleologus imperator Graecorum, Andronicus junior imperator Graecorum gener Stephani regis, Bouslaus Cracoviae et Sandomeriae, Boislaus majoris Poloniae, Heinricus Bavariae duces, generi Stephani regis, Bela dux de Machow et de Bosna frater regis, Urossius rex Serviae et Stephanus filius ejus junior rex Serbiae gener Stephani regii, Swetizlaus imperator Bulgarorum et Leo gener Stephani regis, Rutenorum dux, Mitislaus frater ejusdem et Wazul filius Wazulae ducis Rutenorum, aliique fideles, fautores et familiares regis.

et cum Chore, Datan et Abiron recipiat portionem, Dei omnipotentis et gloriosissimae Virginis ac sanctorum omnium suffragiis destitutus.

In cujus rei testimonium et perpetuam memoriam ac munimen praesentes concessimus literas duplicis sigilli nostri munimine roboratas.

Datum et actum Pragae Anno Domini MCCLXXI., coronationis nostrae anno decimo, II. Idus Julii.

63.

Pactum de bonis comitum olim de Bogen.

1273.

Ludmila, Friderici Bohemorum ducis filia, in matrimonium data est Adalberto III. comiti de Bogen; dein postquam hic a. 1198 mortuus est, Ludovico, Bavariae duci, nupsit. Ex priori matrimonio natus est Adalbertus IV. comes de Bogen, ex altero Otto dux Bavariae et palatinus comes Rheni.

Quum comiti de Bogen nuberet, Ludmila aliquot praedia in Boemia sita dotis nomine accepit, quorum e numero erat villa Sušice (Schüttenhofen) et, quae ad eam pertinebant, praedia de Podmokel. Schüttenhofen in possessione Adalberti IV. permansit, qui ecclesiam ibidem cum villa adjacente Podmokel dicta ecclesiae Windbergensi, cujus advocatus erat, testamento suo a. 1233 contulit (Erb. Reg. I. 796, 807.)

Postquam gens comitum de Bogen a. 1242 exstincta est, Otto ex posteriori matrimonio ortus istam hereditatem appetivit, atque certe reperitur eundem Ottonem a. 1246 monasterio de Altaich inferiori donasse „decimas omnium bonorum in cellariis et granariis Schüttenhofen perpetuo colligendas“ (Erb. Reg. I. 1150.)

Ipsa Ludmila a. 1240 mortua est. Jam sub rege Wenceslao I., majorem autem in modum regnante Premyslao Otacaro II. gravissimae lites inter Bavariam et Boemiam, partim propter possesiones, quas olim comitum de Bogen in Bavaria fuerant, exortae sunt; Otacarus quidem pace Chambensi a. 1257 oppidis et castris Ried, Schärding, Neuburg et Schüttenhofen renuntiaverat, at litis compositio demum a. 1273, ut Palacký affert, facta est.

Forma hujus compositionis legitur iu Codice Regiomontano (Voigt Urk. Formelbuch LXI.), unde locum, ad controversiam de castris et villis spectantem, deprompturn hicce exhibemus.

— — — — — — — — — — — —

Praeterea ut fecus, fermentum et fomentum discordiarum inter nos hactenus habitarum evacuetur penitus seu etiam expurgetur, renuntiamus et renuntiavimus omni juri et actioni nobis et heredibus nostris competentibus in comitatibus Pogen, Tekkendorf et in castris Scherdingen, Flosz, Bartensteyn et in omnibus aliis castris, bonis et possessionibus ab ipso domino duce Bawariae nunc possessis.

Item quoque dominus dux renuntiavit et renuntiat omni juri et actioni sibi et heredibus suis competentibus in castris,

possessionibus atque bonis dictis Shutenhoven, Gresensteyn, Erensprune et aliis omnibus juribus sibi heredibusque suis competentibus in regno Bohemiae, ducatibus Austriae, Styriae et Karinthiae, marchionatu Moraviae, dominatu Carniolae atque Marchia, Egra, exceptis dumtaxat quibusdam possessionibus in Wachov in Austria situatis.

64.

Confirmatio systematis feudalis episcopi Brunonis.

1274, 8. Jan.

Rex Premyslaus Otacarus II. systemati feudali ab episcopo Brunone a. 1251 in bonis episcopatus Olomucensis introducto, literis anno 1274 datis assensum suum regalem praebuit; omnia fere bona episcopatus et capituli Olomucensis, quae in hunc diem jure feudali gaudent, sub temporibus Brunonis hoc jure constituta sunt; a. 1251 Hirsice, a. 1255 Glesin, Thomaz, Rudolfeswald, Godefridesdorf, Slavkov, a. 1256 Slavičín, Bílovice, Biskupice, Prakšice, a. 1263 Chořiň, Milotice, a. 1268 Želeč, Žatčany, Modřice, a. 1270 Komarovice, Nová Ves, Bráneč, Babice, Tučapy, Pačetluky; Špíčky, Nová Ves druhá; Tlustomosty; Kovalovice; a. 1272 Bělá; 1273 Krakovice, Mošany; Ketře etc. etc.

(Ex originali in arch. capituli Olomuc. Boczek Cod. Dipl. Mor. IV. 78.)

Otacarus Dei gratia Boemiae rex quintus, dux Austriae, Styriae, Karinthiae, marchio Moraviae, dominus Carniolae, Marchiae, Egrae ac Portus Naonis.

Omnibus praesentem paginam inspecturis in perpetuum.

Pium est et honestum ac consentaneum rationi, ut quorum devotionis constantia, fideique puritas tam probabilibus argumentis, quam veris experiri potest indiciis, eorum speciali praerogativa favoris et gratiae coronetur fidelitas, ut ubi fides est per operis evidentiam, ibi remunerationis dignissimae praemium sit paratum, ceterique ipsorum exemplo ad devotionis et fidelitatis constantiam fortius invitentur.

Cum igitur venerabilis in Christo pater, dominus Bruno episcopus Olomucensis, ad honorem et utilitatem ecclesiae suae indefessa sollicitudine diligenter intendens, statum ejus quibus potest promotionibus erigendo, militibus et famulis suis, qui tam nobis in defensione terrarum nostrarum et ad resistendum inimicis nostris, quam etiam ipsi domino episcopo, nobis semper exposito et parato, jam multis retroactis temporibus non sine magnis laboribus et personarum periculis, fideliter servierunt et serviunt incessanter, de bonis et possessionibus episcopalibus unicuique juxta suorum exigentiam obsequiorum, nomine feodi bona duxerit aliqua conferenda,

pleno capituli sui accedente consensu: nos considerantes et plenius advertentes, quod eidem ecclesiae Olomucensi non modicus in hoc facto profectus et honor accrescit, quodque dominus Bruno episcopus tam per industriam suam quam per nostram etiam largitionem Olomucensi ecclesiae — — temporibus suis bona plurima conquisivit, tales etiam qui militaria nobis praestent obsequia, pro defensione terrarum nostrarum et ad resistendum adversariis nostris, ut temporis conditio praesentis exposcit, volentes habere mansione stabili infra dominii nostri rete, consensum nostrum super infeodationibus hujusmodi favorabiliter et liberaliter adhibemus.

Et ut praefati milites ac famuli, necnon et heredes sui dictorum feodorum, prout in privilegiis episcopi et capituli Olomucensis, sibi concessis, plenius est expressum, stabili et perpetua gaudeant firmitate, ipsique et eorum posteri, qui in bonis eisdem feodalibus de jure successerint, episcopo qui pro tempore fuerit et ecclesiae Olomucensi obsequiis militaribus perpetuo sint astricti: nos adjicientes celsitudinis nostrae robur, quod per eundem dominum Brunonem episcopum et capitulum suum in hac parte factum est, ratum habentes et firmum, id potestate regia confirmamus, inhibentes districte ac firmiter ex nostrae plenitudine potestatis, ne quis dictam infeodationem pie ac provide factam, praesumat infringere, vel ei aliqualiter contraire. Si quis autem hoc attemptare praesumpserit, indignationem regiam se noverit graviter incursurum.

Datum Pragae per manum magistri Petri Wissegradensis praepositi, regni nostrii cancellarii. Anno Domini Millesimo ducentesimo LXXIIII. VI. Idus Januarii, Indictione secunda.

65.

Privilegium Theutonicorum Pragensium confirmatum.

1274, 26. Nov.

Regnante Premyslao Otacaro II. Theutonicorum qui Pragae degebant, numerus novis advenis auctus est, quippe quum rex dictus anno 1257 novam civitatem in suburbio ad ripam sinistram posito condidit, ubi antiqui incolae Bohemi novis colonis cedere coacti sunt (Premysl dominus regni Bohemorum tertio anno sui ducatus 1257 in principio veris pepulit Bohemos de suburbio et locavit alienigenas. Cosm. Cont.). Castrum Pragense munivit diligenter et civitatem etiam minorem Pragensem muris et fossatis firmando ad ipsum castrum continuavit (Franc.). Areae monasterii S. Georgii in suburbio Pragensi sitae, cum nova civitas plantaretur, per cives ejusdem civitatis indebite fuerant occupatae (Dipl. 1262.).

Civitas haec primo „nova civitas sub castro Pragensi“ appellabatur (1262—1310), postea demum nomen „minoris civitatis“ increbruit. Ut testa-

tur diploma a. 1312 scriptum, civitas haec usum juris Magdeburgensis obtinuit, quo etiam civitas Lutomericensis jam inde a temporibus Wenceslai I. utebatur.

Urbs quae in dextera ripa erat, quo a nova civitate quae ripam sinistram occupabat, distingueretur, vulgo „civitas major“ dicebatur; „civitatis antiquae“ nomen a. 1282 primum apparet.

Antiquum privilegium quod Soběslaus II. Theutonicis in vico Theutonicorum habitantibus dederat (n. 17.) quodque dein rex Wenceslaus I. iisdem incolis, cives jam eos appellans (n. 35.) confirmaverat, rex Premysl Otacarus II. „civibus majoris“ illius „civitatis Pragensis“ confirmavit; isti enim erant, qui hoc privilegium possederunt, ut testatur confirmatio, quae ei postea a rege Joanne Lucemburgensi accessit: „Nostri cives majoris civitatis nostrae Pragensis nobis exhibuerunt quoddam privilegium illustris domini Ottakari quondam regis Boemiae, praedecessoris nostri, cum instantia postulantes, ut privilegium ipsum et singula contenta sub ipso dignaremur confirmare.“

(E confirmatione Joannis regis.)

Nos Ottakarus, Dei gratia rex Boemiae, dux Austriae, Karinthiae, marchio Moraviae, dominus Carniolae et Portus Naonis. Tenore praesentium devenire cupimus in publicam notionem, quod nos quoddam privilegium Theotunicorum Pragensium a patre olim nostro domino Wenceslao, illustri quondam rege Boemiae, concessum vidimus in haec verba:

(Sequitur privilegium Wenceslai I. regis cc. 1231 renovatum et auctum. N. 35.)

Nos autem Ottakarus, Dei gratia rex Boemorum, hoc privilegium jam praescriptum sicut rite et rationabiliter factum est, sic ipsum auctoritate regia confirmamus. In cujus confirmationis nostrae testimonium et robur praesens scriptum fieri etc.

Actum et datum Pragae per manus magistri Henrici prothonotarii regni nostri et plebani in Chors. Anno Domini millesimo CCXXIIII., VI. Kal. Decembris, III. indictionis.

66.

Infeudatio Premyslai Otacari II. de Bohemia et Moravia.

1276, 25. Nov.

Belli quod Rudolphus Romanorum rex atque Otacarus rex Bohemiae a. 1276 summa contentione inter se gesserunt, eventus is fuit, ut Otacarus Austria, Styria, Carinthia, Carniola decedere sit coactus, eique tantum Bohemia et Moravia possidendae a rege romano ritu solenni traditae sint, quod factum est die 26. nov. 1276 in castris ante Viennam: „Rex Otacarus Rudolpho electo obtulit vexilla quinque in signum subjectionis.“ — „Rudolphus regi Otacaro vexilla duo restituit cum terris Bohemiae et Moraviae.“

Rudolphi literae super hoc confectae in c. r. archivo aulico Vindobonae asservantur.

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus. Universis sacri Romani imperii fidelibus praesentes literas inspecturis, gratiam suam et omne bonum.

Tenore praesentium recognoscimus, publice profitentes, quod nos illustrem Ottacarum Bohemiae regem, principem nostrum charissimum, de regno Bohemiae suisque attinentiis, nec non de marchionatu Moraviae, ceterisque omnibus, quae a nobis et imperio in feudum obtinere de jure dinoscitur, ex regali dignitate consueta investimus, ac eidem principatus praedictos cum omnibus ipsorum obtinentiis duximus concendendos a nobis et imperio in feodum perpetuo obtinendum.

In cujus rei testimonium praesens scriptum Majestatis nostrae sigillo jussimus communiri.

Datum in castris ante Viennam, VII Kalendas Decembris, Indictione V., Anno Domini MCCLXXVI, regni vero nostri anno IV.

67.

Depactio inter Rudolphum et Otacarum facta.

1277, 6. Maji.

Eodem die quo Otacarus rex a Rudolpho in castris prope Viennam super regno Boemiae atque marchionatu Moraviae est investitus, qui dies fuit VI. ante Cal. Dec. a. 1276, pacis quoque pactio, quae jam XI. ante Cal. Dec. inter utrumque regem convenerat, confirmata est. Neque tamen id pactum diuturnum fuit, quippe cum jam anno post alius pactionis necessitas exorta est, quam rem a Rudolpho Fridericus burgravius Norimbergensis, ab Otacaro Bruno episcopus Olomucensis, Smil a Bielkov atque Ulricus cancelarius transegerunt. Quod pactum die VI. pridie Nonas Majas 1277 Vindobonae confirmatum est.

Ejus pacti argumentum ad exemplum Vindobonense ut in Pertzii Mon. IV. nec non apud Boczekium in Cod. dipl. Mor. IV. 139 et 140 literis exscriptum est, exhibemus.

Nos Ottacharus, Dei gratia Boemiae rex, notum facimus universis praesentes literas inspecturis, simpliciter et publice nihilominus profitentes, quod formam pacis inter serenissimum dominum nostrum Rudolphum illustrem Roma-

Nos Rudolphus, Dei gratia Romanorum rex semper augustus, notum facimus universis, praesentes literas inspecturis, simpliciter et publice nihilominus profitentes, quod formam pacis inter nos ex una et inclytum Otacarum re-

norum regem semper augustum, ex una et nos ex altera parte, per venerabilem Olomucensem episcopum, Zmylonem purchravium Vetoviensem, magistrum Ulricum notarium nostrum et nobilem virum dominum Fridericum purchravium de Nurnberch, provide ordinatam, in omni sui parte et singulis suis articulis inviolabiliter observare promittimus, prout est inferius annotata:

I. In primis siquidem obsides. et captivi, ab utraque parte ante pacem ordinatam et post dati mutuo et detenti, a proxima die dominica nunc instante infra quindecim dies debent restitui pristinae libertati, ab omni prorsus obligatione, fidejussione seu exactione pecuniae indempnes penitus et immunes, nisi fortassis pro eis vel aliquibus eorum ante pacis ordinationem aliquid sit solutum, ad cujus restitutionem is cui solutio facta fuit, minime obligatur.

II. Item ut inter praedictum dominum nostrum et nos specialis amicitiae foedera fortiori vinculo solidentur, filium nostrum carissimum ejusdem regis filiae dare promittimus in maritum, cui idem rex civitatem imperii, Egram scilicet, cum omnibus attinentiis suis, castris, possessionibus, hominibus et aliis quibuscumque, quae nos ad praesens tenere dinoscimur, pro decem millibus marcarum argenti nomine dotalitii sive dotis, titulo pignoris obligabit.

gem Boemiae ex altera parte, per venerabilem Olomucensem episcopum, Zmilonem purchravium Vetoviensem, et magistrum Ulricum notarium ejusdem regis, et nobilem Fridericum purchravium de Nurenberch provide ordinatam, in omni sui parte et singulis suis articulis inviolabiliter observare promittimus, prout est inferius annotata:

I. In primis siquidem obsides et captivi, ab utraque parte ante pacem ordinatam et post dati mutuo et detenti, a proxima die dominica nunc instante, infra quindecim dies debent restitui pristinae libertati, ab omni prorsus obligatione, fidejussione seu exactione pecuniae indempnes penitus et inmunes, nisi fortassis pro eis vel aliquibus eorum ante pacis ordinationem aliquid sit solutum, ad cujus restitutionem is cui solutio facta fuit, minime obligatur.

II. Item ut inter nos et regem praedictum specialis amicitiae foedera fortiori vinculo solidentur, filiam nostram ejusdem regis Boemiae filio dare promittimus in uxorem, et ei civitatem Imperii, Egram scilicet, cum omnibus attinentiis suis, castris, possessionibus, hominibus et aliis quibuscumque, quae dictus Bohemiae rex ad praesens tenere dinoscitur, pro decem millibus marcarum argenti, nomine dotalitii sive dotis, titulo pignoris obligamus.

III. Praeterea ea omnia castra, munitiones, possessiones et oppida, ad ducatum Austriae pertinentia, quae per nos vel fautores seu adjutores nostros hactenus occupata fuerunt, restituemus ipsi domino nostro, regi et suis fautoribus et etiam adjutoribus, cum integritate plenaria, metis Boemiae, Moraviae et Austriae in eo statu manentibus, quo tempore clarae memoriae regum Boemiae et marchionum Moraviae, nec non Leupoldi et Friderici, ducum Austriae, ab eisdem dominis sunt possessae.

IV. Ipse etiam dominus noster rex similiter omnia castra, munitiones, possessiones et oppida, ad regnum Boemiae et marchionatum Moraviae spectantia, quae per ipsum vel suos nobis et nostris per injuriosam violentiam sunt subtracta seu occupata, nobis et nostris restituet integre et faciet restitui vice versa, excepto dumtaxat Nykolspurch, in cujus possessione Fr. de Liehtenstayn cujus feudum esse dinoscitur, permanebit pacifice et quiete; praeterea Chrumnowe ei ad quem de jure pertinet, assignari debebit; insuper castrum Mertenycz Alexio militi nostro, et nobis castrum Durrenholtz debet restitui sive reddi; si quam tamen nos pecuniam debemus Hainrico de Chunring marschallo Austriae vel ipsius uxori, filiae nostrae dilectae, illam exsolvemus eisdem, et si idem H. vel uxor

III. Praeterea omnia castra, munitiones, possessiones et oppida, ad ducatum Austriae pertinentia, quae per ipsum regem Boemiae vel fautores seu adjutores ipsius hactenus occupata fuerint, restituentur nobis et nostris fautoribus et etiam adjutoribus cum integritate plenaria, metis Boemiae, Moraviae et Austriae in eo statu manentibus, quo tempore clarae memoriae Leupoldi et Friderici, ducum Austriae, ab iisdem ducibus sunt possessae.

IV. Nos etiam similiter omnia castra, munitiones, possessiones et oppida ad regnum Boemiae et marchionatum Moraviae de jure spectantia, quae per nos vel nostros eidem regi et suis per injuriosam violentiam sunt subtracta seu occupata, ipsi regi et suis restituemus integre, et faciemus restitui vice versa; excepto dumtaxat Nicolspurch*, in cujus possessione F. de Liehtenstain, cujus feudum esse dinoscitur, permanebit pacifice et quiete; praeterea Chrumenaw ei, ad quem de jure pertinet, assignari debebit; insuper castrum Maertnitz Alexio militi ipsius regis Boemiae, et castrum Durrenholz debet restitui ipsi regi; si quam tamen praedictus rex Boemiae pecuniam debet Heinrico de Chunringen, marscalco nostro per Austriam vel ipsius uxori, illam exsolvet eisdem, et iidem Heinricus vel uxor

ipsius contra nos super jam dicto castro Durrenholtze habuerit aliquam actionem, nos ad dictum Olomucensis episcopi et purchravii praedictorum, qui sub juramenti debito quaestionem hujusmodi diffinient, exhibebimus eisdem justitiae complementum.

V. Praeterea hujusmodi compositioni et paci generaliter includimus quoslibet servitores nostros et adjutores, et nostris de Austria, Styria, Karinthia, Carniola et Marchia adjutoribus et servitoribus, compositioni praesenti includi et stare volentibus, saepedictus dominus noster rex restituet omnia, quae ante guerram vel post de eorum hereditatibus, alodiis et feudis notorie occupavit. — Si vero hujusmodi injuriosa occupatio dubia fuerit, per praedictos Olomucensem episcopum et purchravium sub juramenti debito, decidetur hujusmodi quaestio justitia vel amore. — Ipsos etiam nostros de praedictis terris Austria, Styria, Karinthia, Carniola et Marchia servitores et quoslibet nostros alios adjutores ipse dominus rex plene gratiae suae restituet et donabit. — Nos etiam vice versa omnibus adjutoribus et servitoribus domini nostri regis per Boemiam et Moraviam plenae nostrae gratiae restitutis, omnia quae in hereditatibus, feudis et alodiis ipsis notorie per nos vel nostros abs-

ipsius contra praedictum regem super jam dicto castro Durrinholz habuerint aliquam actionem, idem rex ad dictum Olomucensis episcopi et purchravii praedictorum, qui sub juramenti debito quaestionem hujusmodi diffinient, exhibebit eisdem justitiae complementum.

V. Praetèrea hujusmodi compositioni et paci generaliter includimus quoslibet servitores nostros et adjutores, et nostris de Bohemia et Moravia adjutoribus et servitoribus, compositioni praesenti includi et stare volentibus saepedictus rex Boemiae restituet omnia, quae ante guerram vel post de eorum hereditatibus, alodiis et feudis notorie occupavit. — Si vero hujusmodi injuriosa occupatio dubia fuerit, per praedictos Olomucensem episcopum et purchravium sub juramenti debito, decidetur hujusmodi quaestio justitia vel amore. — Ipsos etiam nostros de Boemia et Moravia servitores et quoslibet alios nostros adjutores ipse rex Boemiae plene gratiae suae restituet et donabit. — Nos etiam vice versa omnibus adjutoribus et servitoribus dicti regis Boemiae per Austriam, Styriam, Karinthiam, Carniolam et Marchiam, plenae nostrae gratiae restitutis, omnia quae in hereditatibus, feudis et alodiis ipsis notorie per nos vel nostros abstulimus, plene restituemus et restitui faciemus.

tulimus, plene restituemus et restitui faciemus. In dubio vero quicquid Olomucensis episcopus et purchravius saepedicti, nos facturos, sub juramenti debito pronuntiaverint, faciemus.

VI. Praeterea si, quod absit, nostrorum aliquis servitorum per ipsum dominum nostrum regem vel adjutores ipsius gravabitur, ipsum dominum nostrum, si gravamen notorium et evidens fuerit, per nuntios nostros super revocatione et retractatione hujusmodi gravaminis interpellare tenebimur. — Qui dominus noster rex, si interpellatus gravamen hujusmodi notorium et per rei evidentiam manifestum non revocaverit nec fecerit retractari, nos adjutores nostros hujusmodi passos injuriam, possumus et tenebimus juvare. — Quod in casu converso circa servitores serenissimi regis Romanorum, domini nostri, erit per omnia observandum. — Si vero gravamen nostris illatum dubium fuerit, Olomucensis episcopus et purchravius supradicti super hoc a nobis interpellati perquirent causae plenius veritatem. Qui si sub juramenti debito dixerint, ipsum dominum nostrum vel adjutores ipsius gravamen vel injuriam nostris servitoribus nullatenus intulisse, nihil ipsi domino nostro vel suis imputabimus. — Si autem invenerint dominum nostrum regem vel suos culpabiles, et rex ipse requisitus ab ipsis

— In dubio vero quicquid Olomucensis et purchravius saepedicti, nos facturos, sub juramenti debito pronuntiaverint, faciemus.

VI. Praeterea si, quod absit, nostrorum aliquis servitorum per ipsum regem Boemiae vel adjutores ipsius gravabitur, ipsum regem si gravamen notorium et evidens fuerit, per nuntios nostros super revocatione et retractatione hujusmodi gravaminis interpellare tenebimur. — Qui rex, si interpellatus gravamen hujusmodi notorium et per rei evidentiam manifestum non revocaverit, non fecerit retractari, nos adjutores nostros hujusmodi passos injuriam, possumus et tenebimur juvare. — Quod in casu converso circa servitores regis Boemiae erit per omnia observandum. — Si vero gravamen nostris illatum dubium fuerit, Olmucensis et purchravius supradicti super höc a nobis interpellati perquirent causae plenius veritatem. — Qui si sub juramenti debito dixerint, ipsum regem vel adjutores ipsius gravamen vel injuriam nostris servitoribus nullatenus intulisse, nihil ipsi regi vel suis imputabimus. — Si autem invenerint eum vel suos culpabiles et rex ipse requisitus ab ipsis, Olmucensi et purchravio, non emendaverit: adjutores nostros juvabimus, prout est expressum. Quod circa nos vice versa per omnia observari debebit.

Olomucensi episcopo et purchravio, non emendaverit: adjutores nostros juvabimus, prout superius est expressum. Quod circa regem Romanorum, dominum nostrum, vice versa per omnia observari debebit.

VII. Praeterea, si Olomucensem episcopum vel purghravium saepedictos migrare contigerit ab hac luce, ipse dominus noster vel nos alium in defuncti locum subrogabimus, qui omnia et singula, quae superius sunt expressa, fideliter exequatur.

VIII. Insuper inclytus rex Ungariae et ipsius frater sic includuntur in pace, quod quicquid in castris, munitionibus sive praediis circa metas regnorum hactenus fuit hinc inde injuriose occupatum, integre debeat utrobique restitui; sic quod alteruter plene gaudeat suo jure.

IX. Praeterea nulli notariorum, capellanorum seu clericorum nostrorum super beneficiis, quae in terris praedictis Austria, Styria et Karinthia possident, laesionem seu injuriosam molestiam dominus noster inferet; et si ab aliis violentiam patientur, si de hoc ad ipsum dominum nostrum delata quaestio fuerit, faciet, quod de jure fuerit faciendum.

X. Insuper quicquid praeter praemissa universa et singula venerabiles Herwipolensis et Olomucensis episcopi et illustres L. comes palatinus Reni, O. marchio Brandenburgensis

VII. Praeterea si Olmucensem episcopum vel purchravium saepedictos migrare contigerit ab hac luce, ipse rex vel nos, alium in defuncti locum subrogabimus, qui omnia et singula, quae superius sunt expressa, fideliter exequatur.

VIII. Insuper inclytus rex Ungariae et ipsius frater sic includuntur in pace, quod quicquid in castris, munitionibus sive praediis circa metas regnorum hactenus fuit hinc inde injuriose occupatum, integre debeat utrobique restitui, sic alteruter plene gaudeat jure suo.

IX. Praeterea nulli notariorum, capellanorum seu clericorum praefati regis super beneficiis quae possident, laesionem seu injuriosam molestiam inferemus; et si ab aliis violentiam patiantur, si de hoc ad nos delata quaestio fuerit, faciemus, quod de jure fuerit faciendum.

X. Insuper quicquid praeter praemissa universa et singula venerabiles Erbipolensis et Olomucensis episcopi et illustres L. comes palatinus Rehni, O. marchio Brandburgensis et

et lancravius Hassyae vel si eorum copia haberi non poterit, omnium hii de praedictis vel alii, quos praefati Olomucensis episcopus et purchravius de Nurnberch ad hoc elegerint, inter nos et regem praefatum dominum nostrum, infra proximum festum beati Michaelis pro solidanda firmius inter dominum nostrum et nos concordiae unione statuerint vel decreverint, bona fide servabimus inconcussum. Pronuntiatione vero ab ipsis principibus inter dominum nostrum et nos facta, dictorum Olomucensis episcopi et purchravii auctoritas et jurisdictio exspirabit.

Quod autem haec omnia et singula supra scripta dominus noster et nos debeamus inviolabiliter observare, Olomucensis episcopus, Zmylo et magister Ulricus praedicti, pro nobis ex mandato nostro, purchravius vero super hoc plenum habens mandatum, in animam domini nostri regis fide data sollemptniter promiserunt.

In quorum testimonium et perpetuam firmitatem praesenti scripto sigilla nostra antiqua, cum nova nondum fabricari fecerimus, apponenda duximus, protestantes, quod ex aliis titulis in eodem sigillo contentis, praeter titulos regni Boemiae et marchionatus Moraviae nihil juris possumus nobis aut intendimus vendicare.

Datum Viennae pridie Nonas Maji, indictione V, anno Domini MCCLXX septimo.

lantgrauius Hassiae, principes dilecti, vel si eorum copia haberi non poterit, omnium hii de praedictis vel alii, quos praefati Olmucensis episcopus et purchravius de Nurenberch ad hoc elegerint, inter nos et regem praefatum infra proximum festum beati Michahelis ordinaverint, et etiam pro firmius solidanda inter nos et ipsum regem concordiae statuerint vel decreverint unione, bona fide servabimus inconcussum. Pronuntiatione vero ab ipsis principibus inter nos et dictum regem Boemiae facta, dictorum Olmucensis episcopi et purchravii auctoritas et jurisdictio exspirabunt.

Quod autem haec omnia et singula supra scripta, nos et ipse rex Boemiae debeamus inviolabiliter observare, purchravius mandato nostro pro nobis, Olmucensis vero, Zmilo et magister Ulricus praedicti, super hoc plenum habentes mandatum, in animam ipsius regis Boemiae fide data sollempniter promiserunt.

In quorum testimonium sigillum nostrum praesentibus est appensum.

Datum Viennae, pridie Nonas Maji, indictione V. anno Domini MCCLXX septimo, regni vero nostri anno quarto.

68.

Pacis conventio inter Rudolphum et Otacarum renovata.

1277, 12. Sept.

Ex autographo c. r. archivi aulici Vindobonae (Mon. Germ. Hist. IV. Boczek Cod. Dipl. Mor. IV. 146.)

Otacarus Dei gratia rex Boemiae. Universis praesentes literas inspecturis notitiam subscriptorum.

Tenore praesentium recognoscimus et publice profitemur, quod nos juxta praeceptum dominicum diligentes pacem et ejus observantiam cum quibuslibet christianae religionis cultoribus, et praecipue cum serenissimo Domino nostro, domino Rudolfo, inclyto Romanorum rege semper augusto, omni promptitudine operis affectantes: per pacem et concordiam inter ipsum dominum nostrum regem ex una et nos ex parte altera, domino B(runone) venerabili Olomucensi episcopo, Zmilone purchravio de Vetow, magistro Ulrico prothonotario nostro, et nobile viro domino Friderico purchravio de Nurembercb, novissime ordinatam, conscriptam et etiam a praefato domino nostro rege atque a nobis approbatam, pro solidiori et puriori ipsius pacis et concordiae fundamento formam assumpsimus infrascriptam:

I. Inprimis quidem promittimus, quod promissam pacis ordinationem inter dictum dominum nostrum regem et nos per praedictos Olomucensem episcopum, Zmilonem, magistrum Ulricum et purchravium de Nurembercb initam seu statutam, in singulis suis articulis servabimus illibatam.

Salvis tamen omnium terrarum nostrarum limitibus sive juribus, ut easdem terras et homines earundem, sub eisdem omnino teneamus juribus et conditionibus, sicut umquam nos vel progenitores nostri tenuerunt eosdem.

Hoc idem praefatus dominus noster rex quantum ad pacem pertinet, faciet vice versa.

II. Insuper etiam ipse dominus noster rex nos contra quoslibet nobis molestiam inferentes seu irrogare volentes, manutenebit ac etiam defensabit; et nos in sincerae devotionis evidens argumentum, contra quoslibet dicto domino nostro regi prout de jure tenemur, cum nostro auxilio eguerit, sibi exhibebimus auxilium manuale.

III. Praeterea, si pro imperii necessitate dictus dominus noster rex, nostrum auxilium petiverit, illud sibi exhibebimus,

prout nos decuerit. Si vero, ut cum ampliori militiae comitiva ipsi domino nostro regi pro imperii necessitate serviamus, nos interpellaverit dictus dominus noster rex, extunc nobis consideratis servitii nostri meritis, prout aliis principibus faciet, respondebit.

IV. Item si pro recipiendo imperialis fastigii diademate dictus dominus noster, ut eum associemus, nos requisiverit, nos eum associabimus, prout ad hoc juris debito obligamur; quodsi causa rationabili seu legitima praepediti hoc facere nequiverimus, sibi pro nobis nostros, prout honorem nostrum decuerit, curabimus destinare.

V. Ipse autem dominus noster rex nobis hanc gratiam faciet, quod nos infra terminum, quem praedicti Olomucensis episcopus et F. purchravius fuerint moderati, invitos ad curiam suam indictam solemniter, non compellet.

VI. Praeterea supradictae paci et concordiae omnes terras nostras, adjutores, consanguineos, servitores, homines et amicos nostros, et praecipue dominum Al. inclytum lantgravium Thuringiae, et dominum Th. inclytum marchionem de Landesperch, comites, barones, milites et ministeriales, nobiles et alios servitores et adjutores nostros includimus. Specialiter autem includimus dominum L. inclytum regem Ungariae, nostrum consanguineum et affinem, et dominum H. inclytum ducem Wratislaviae, ac ceteros principes Poloniae, qui nostri sunt consanguinei et amici.

VII. Circa restitutionem quoque gratiae et jurium suorum, omnia secundum tenorem priorum privilegiorum, super concordia editorum, adjutoribus et servitoribus ipsius domini nostri regis et nostris plene fient.

VIII. Praeterea illos qui de terris nostris domino nostro praedicto, durante praesentis guerrae tempore astiterunt et auxilium praebuerunt, plene nostrae restituimus gratiae et favori, et promittimus, praestito juramento, quod hujusmodi culpam, quam in nos commiserunt, nunquam ad animum revocabimus temporibus vitae nostrae, nec eisdem aliquam violentiam contra justitiam inferemus; verum si in posterum excesserint, extunc contra ipsos non aliter quam contra alios regni nostri homines, jure praevio procedemus, juxta jura et consuetudinem regni nostri.

IX. Ut autem praedicta omnia et singula et pax etiam inter dictum dominum nostrum regem et nos ordinata, in singulis suis juxta praefatum tenorem articulis inviolabiliter observentur, pro parte dicti domini nostri clarissimus dominus Albertus primogenitus ejus pro ipso domino nostro rege, no-

mine et mandato ipsius domini nostri regis et in animam ejus juravit, et nos corporale praestitimus juramentum.

X. Praeterea dictus dominus noster rex suas et nos nostras metas sic custodiemus et observabimus, quod hinc inde idem dominus noster rex et nos, terrarum nostrarum incolae, dispendiosis injuriis non graventur. Et si per nostros homines, quos in metis habemus vel alibi, ipsi domino regi vel ejus hominibus dampna aliqua inferentur, post monitionem ipsius domini nostri regis infra quindenam, eos qui dampna hujusmodi intulerunt, ad satisfaciendum per coactionem suorum bonorum et jurium atque occupationem compellemus, et de bonis ipsorum laesis integre dampna sua resarciemus et nihilominus ipsos temeratores et castra ipsorum obsidebimus, et si necesse fuerit, nos mox proscriptionis et loci episcopus excomunicationis sententias, infra sex septimanas a dampni dati tempore numerandas, proferemus in eos, nullatenus relaxandas, nisi prius laesis de dampnis satisfecerint, et pro banno centum libras Pragenses camerae nostrae solverint. Hoc etiam saepedictus dominus noster rex Romanorum, si per suos nos et nostri turbati fuerimus vel gravati, per omnia observabit. Quod si non fecerit, fideles ejus, comes (nomina) La intrabunt, ante satisfactionem plenariam abinde nullatenus recessuri. Verum si per nos steterit, quominus illata per nos injuria juxta modum expressum superius retractetur, tunc fideles nostri Bavarus (nomina) Znoymam pro nobis intrabunt, exinde ante satisfactionem plenariam nullatenus recessuri. Et de his fideliter observandis et etiam faciendis tam ipsius domini nostri regis, quam nostri fideles praedicti praestiterunt corporaliter juramentum.

XI. Et haec ita procedent, si in communibus, ut in praedis, spoliis parvis et aliis minutis, et non in .principalibus articulis, pax a nostrum aliquo sive nostris fuerit violata. Si vero in majoribus, ut in occupationibus munitionum seu castrorum solennium et insignium, et similium, vel occisione personae solennis et gravis, per ipsum dom. nostrum regem Romanorum vel ipsius homines pacis ordinatio fuerit violata, nec idem dominus rex illata infra terminum expressum superius emendaverit vel retractaverit juxta modum supra notatum: extunc ven. Pataviensis episcopus et illustres principes, D. L. comes palatinus Reni, dux Bavaria et D. Al. dux Saxoniae, ac alii duodecim, quos de ipsius domini nostri regis comitibus, nobilibus et ministerialibus dictus Olomucensis episcopus elegerit, postquam per nos moniti fuerint per literas vel per nuntios nostros, Nuremberch intrabunt, abinde nullatenus recessuri, nisi prius per ipsum dominum regem plenaria satisfactio impendatur. Et super eo praedicti tres

principes domini nostri regis se jam datione fidei et literis astrinxerunt, et ad hoc cum principes qui pro parte nostra sunt nominati, juraverint super casu consimili, se juramenti vinculo corporaliter praestito obligabunt. De aliis etiam duodecim vid. adjungendis a dicto domino nostro rege jam novem, sc. F. (nomina) juraverunt; tres vero residui hoc idem jurabunt, postquam per dom. Olomucensem nostro nomine fuerint nominati. Si autem per nos et nostros in dictis gravibus et majoribus articulis pacis ordinatio fuerit violata, extunc praedictus Olomucensis episcopus et illustres principes, D. Otto marchio Brandenburgensis et H. dux Wratislaviae, et duodecim, quos praedictus purchravius dicti nostri regis nomine de servitoribus nostris elegerit, postquam per dictum dominum nostrum regem moniti fuerint, Egram infra quatuor septimanas intrabunt, abinde nullatenus ante satisfactionem commissorum plenariam recessuri; de quibus jam juraverunt octo, vid. Bavarus (nomina), quatuor vero residui, qui tunc non erant in nostra praesentia constituti, vid. Theodoricus (nomina) similiter juramentum praestabunt.

XII. Item nec dictus dom. rex nostros sine nostro beneplacito et consensu, nec nos dicti dom. regis servitores aut homines sine ejus consensu, fovebimus et recipiemus.

XIII. Praeterea si de dicto domino rege nobis talia referentur contraria vel sinistra, quae merito animum nostrum moveant et ad credulitatem inducant, nos relatorem hujusmodi et quid nobis retulerit, nuntiabimus ipsi regi, quod et ipse dominus noster rex nobis faciet vice versa.

XIV. Praeterea quicquid infra epiphaniam Domini, Herbipolensis et supradictus Olomucensis episcopi et illustres principes D. L. comes palatinus Reni, dux Bavariae, D. Otto marchio Brandenburgensis praedicti, H. lantgravius Hassiae et dictus F. de Nuremberch, vel si dicti principes aut eorum aliqui haberi non potuerint, quos ex illis vel aliis iidem Olomucensis et purchravius pro solidiori et utiliori amicitia et concordia firmiori inter dictum dominum nostrum regem et nos invenerint, similiter dictus dom. noster rex et nos tenebimur inviolabiliter observare.

In quorum omnium testimonium et robur praesens scriptum fieri et sigillis nostris fecimus communiri.

Dat. Pragae A. D. millesimo CC Septuagesimo septimo, pridie Idus Septembris, sextae Indictionis.

69.

Infeudatio castri Friedland.

1278, 7. Febr.

Corona regni Bohemiae plurima feuda possidebat, quod literae olim in arce Karlstein inter privilegia terrae asservatae testantur, quarum antiquissimae ad tempora regis Premyslai Otacari II. referuntur. Literis a. 1278 datis Bulco de Biberstein castrum Friedland in septemtrionali plaga Bohemiae situm feudi nomine accepit (Balb. Misc. VIII.)

Citatur quidem jam a. 1277 Niclasburg Moraviae castellum ut feudum Henrici a Lichtenstein, at non erat illud primitus feudum, sed beneficium, výsluha dictum, quod ex consuetudine juris bohemici a rege tribui iis solebat, qui de eo optime erant meriti, uti aperte demonstrant literae, quibus Premyslai marchionis donatio continetur, a. 1249 perscriptae (Dobner Mon. IV. 262.).

Ego Bulco de Biberstein, istius tenore paginae notum facio universis, tam praesentibus quam futuris, quod castrum Friedland cum omnibus juribus et attinentiis ipsius castri emi a serenissimo domino nostro, domino Ottogaro illustri rege Boemiae, pro octingentis marchis Nürnbergensis ponderis et argenti hereditarie possidendum; ita tamen, quod ego et heredes mei legitimi teneamus et possideamus dictum castrum a domino rege Bohemiae praetaxato ad jura et constitutiones regni Boemiae, et quod ego et heredes mei de dicto castro dicto domino regi et heredibus suis fideliter serviamus et obsequia devota impendamus et jura exsolvamus quaelibet secundum consuetudinem regni Boemis et quod ego et heredes mei ad expeditiones ipsius domini regis vel heredum suorum veniamus et venire teneamur, muniti armis, equis et ceteris armorum necessariis sicut decet, quoties ipsum dominum regem eas facere contigerit vel ejus heredes, contra provincias vel homines qualescunque, et breviter universa alia quaecunque in judiciis, steuris et expeditionibus ac aliis conditionibus quibuslibet juxta regni ipsius consuetudinem impenduntur et solvuntur ab aliis fidelibus ipsius regni, eadem et singula ego et heredes mei dicto regi et heredibus suis impendamus et impendere teneamur.

Testes autem, qui interfuerunt, sunt isti: Dominus Nicolaus filius dicti domini regis, Damaczlaus camerarius Boemiae, Mstidruzius burggravius Pragensis; Theodoricus Spatzmanus camerarius Boemiae; Hinco de Liechtenburg; Hinco dapifer; Czenco de Lippa; Wilsz de Luticz; Hinco de Duba; Jeros de Waldenberg; Gregorius camerarius dominae reginae, et alii quam plures.

In cujus rei testimonium et robur praesens scriptum fieri et sigillo meo feci muniri.

Actum Pragae Anno Domini 1278. Septimo Idus Februarii, sextae indictionis.

70.

Libertates et jura civium in Broda.

1278, 8. Jun.

Semita antiquissima quae a castro Časlaviensi per Habr ad castrum Iglaviense ferebat, Sazavam flumen in mediis silvis densissimis, ubi saeculo XIII. condita est civitas Brod Smilonis seu Theutonicalis, transgrediebatur. Ipsum nomen brod, i. e. vadum, demonstrat, fluminis transitum ibi fuisse.

Priore dimidio saeculi XIII. in finibus Brodensibus lapis argentarius inventus est, jamque a. 1234 urburarius in Broda, a. 1258 Eberhardus magister monetae super argentifodinas in Broda commemoratur. Regio montium Brodensium erat potentissimae gentis Hronidarum, qui jam saeculo XIII. arce Lichtenburg a. 1251 in Montibus Ferreis condita, sese a Lichtenburg nuncupabant, quo factum est, ut civitas a metallicis in praediis Hronidarum condita a dominis de Lichtenburg possideretur, rei metallicae studiosissimis.

Quatuor fratres Hronidae a. 1278 jura et immunitates confirmarunt, quibus metallici Brodenses praedicabant se praeditos esse jam a domino Smilone, illorum patre, cujus nomen temporibus 1243—1269 notum est et ex quo ipsa civitas primum „Brod Smilonis“ appellabatur, donec nomen „Broda Theutonicalis“ increbruit (alia est Broda Hungaricalis in Moravia, alia Broda Boemicalis in interiori Bohemia).

Literarum quas hic exhibemus, autographum ad nostros dies in tabulario civitatis Teutobrodensis exstat; typis accuratissime exscriptum est in libro comitis de Sternberg: Urkundenbuch zur Geschichte der böhmischen Bergwerke.

Heiman a Lichtenburg jura civitatis Brodae confirmavit anno incerto inter a. 1278 et 1290 interjecto (Boček Codex dipl. Mor. V. 270).

Detrimentum pati poterint gesta sive pactio mortalium, nisi valido litterarum et testium vigore fulcita roborentur. Nos igitur Heinricus, Zmilo et Ulricus nec non Reinmundus, germani sive fratres de Luchtenburch, innotescere volumus praesentibus et victuris, praesens scriptum inspecturis, quod nos dilectorum civium nostrorum in Broda preces affectuosas advertentes et assiduas: libertates et jura subscripta, quibus ex antiquo concedente dilecto domino et patre nostro Zmilone, felicis memoriae, et aliis nostris praedecessoribus annuentibus gavisi sunt, per quae et nos communi eorum utilitati decrevimus providendum perpetuo, ipsis et eorum posteris ex nostra providentia aucta et emendata pio prosequimur favore et indulgemus, nihilominus eisdem eadem conscripta sigilli nostri caractere tradimus consignata.

1. §. 1. Si quis pro violatione convictus fuerit, decollabitur; tali vero modo convincetur: §. 2. Si fuerit virgo deflorata sive mulier violata in campo, uno teste, in civitate, duobus indigebit. §. 3. Si vero conquesta fuerit virgo sive mulier pro violatione, et testes non habuerit, sed sanguinolenta et vestibus laniata, incusatus expurgabitur duobus testibus idoneis. §. 4. Si autem nec sanguinolenta nec vestibus laniata, solus in cruce se expurgabit. §. 5. Si autem convictus fuerit, judici satisfaciat in quinque marcis argenti, inimicis vero placatis.

2. §. 1. Qui convictus fuerit pro invasione domus, decollabitur; tali vero modo convincetur: §. 2. Testibus duobus idoneis ex utraque parte domus vicinis suis, quos si habere non potest, causa obstante legitima, trans viam unum habeat, sive alios honestos cives civitatis aut unum juratum; hii autem testes in cruce jurabunt: Invasus primo, postea testes separatim, salvo tamen jure jurati. §. 3. Si autem invasor ibidem interfectus fuerit, quamvis mortuus, decollabitur. §. 4. Si autem convictus fuerit, inimicis placatis, judici, ut supra.

3. §. 1. Qui accusatus fuerit pro interfecto, posito coram judicio, si duello, sex testibus expurgabitur, sive uno jurato; si autem jurato incusatur, reus erit. §. 2. Si vero nec jurato nec duello incusatur, solus juramento expurgabitur.

4. §. 1. Qui judici emendare voluerit, pro interfecto tres marcas solvet, inimicis primo placatis. §. 2. Si autem aliquis prae superbia duello se excusare voluerit, et ad pugnandum circulum intraverit, quatuor marcas. §. 3. Si aliquis pugnaverit, quinque marcas dabit judici, inimicis primo placatis.

5. §. 1. Qui aliquem vulneraverit vel vulnerare voluerit et ille econtrario se defendendo aliquem vulneraverit, aut interfecerit, teste idoneo, hospite civitatis aut aliis duobus civibus viris idoneis, non judicabitur. §. 2. Si autem ille superbus illum vulneraverit, convictus, manu truncabitur. §. 3. Si autem interfecerit, decollabitur, testibus tamen praemissis, inimicis placatis, judici ut supra.

6. §. 1. Qui aliquem pro defloratione virginis vel violatione mulieris vel invasione domus vel homicidio vel pro hiis similibus, coram judicio in querimoniam traxerit, et in ipsum praedictos articulos probare non poterit testimonio antedicto: judici in poena LX solidorum subjacebit, respondenti in XXX solidorum, cuilibet juratorum in XV sol., nihil relaxandum. §. 2. Si autem sine testimonio querimoniam praedictorum articulorum quis in alium moverit, respondens se una manu expurgabit, actor quoque nulli poenae subjacebit.

7. §. 1. Qui aliquem vulneraverit vel interfecerit et fugam dederit et judicio astare noluerit, a judice legitimo vocatus, proscribatur; bona vero sua nec judex nec magister monetae auferet, sed si redire noluerit, uxor ejus et pueri sui venditis bonis suis ipsum sequentur. §. 2. Si vero uxorem et pueros non habuerit, proximi heredes se intromittent de bonis suis absque omni impedimento. §. 3. Si autem heredes non habuerit, de praedictis bonis secundum consilium juratorum dispensetur.

8. Nemo aliquem duello potest incusare, nisi jurati viderint mortuum aut vulnus.

9. §. 1. Si quis aliquem vulneraverit et fugam dederit in domum aliquam, amici vulnerati domum non intrabunt sine judice et juratis, sed stando ante domum mittent pro judice et quaerent fidejussores; quos si non habuerit, judici praesentetur. §. 2. Si autem inimici eundem in domo vulneraverint temerarie, rei erunt sicut de invasione domus, judici ut supra. §. 3. Et si ille cujus domum intravit, eum potenter aut aliquo alio subtili modo coram judice tuebitur, donec effugerit, convictus tribus idoneis testibus loco ipsius respondebit; sed ipse melius approbabit suam innocentiam met tertius, quam possit convinci.

10. §. 1. Si quis aliquem vulneraverit quinque aut sex vulneribus, solo tantum duello respondebit; pro aliis vulneribus solo respondebit jurnamento. §. 2. Si autem pro eisdem vulneribus alii inculpantur, quot sunt personae, tot duellis respondebunt.

11. §. 1. Si quis querimoniam pro homicidio moverit, primo die incusatum proclamabit, secundo die judicii si non comparuerit, iterum eum proclamabit, et proclamatus tertio die judicii si non comparuerit, proscribatur.

12. Si quis pro vulnerato amico suo conquestus fuerit, trium dierum spatium obtinebit, et si tertio die non comparuerit, proscribetur.

13. §. 1. Si quis proscriptus fuerit, infra anni spatium non emendabit. §. 2. Si vero placatis inimicis anno transacto judici emendare voluerit, pro homicidio dabit tres marcas, pro vulnere quod dicitur l e m d e, duas marcas, pro vulnere duellari unam marcam, juratis unam marcam.

14. §. 1. Si quis pro homicidio fidejussor esse debet, hereditatem debet habere triginta marcarum infra munitiones civitatis. §. 2. Si autem ille pro quo fideijussio facta est, subterfugerit, fidejussor placabit inimicos cum triginta marcis, judicem in quinque. §. 3. Ille vero proscribatur ex parte fidejussoris.

15. §. 1. Si quis fidejusserit pro vulnere duellari, et si ille pro quo fidejussit, subterfugerit, fidejussor placabit inimicos cum decem marcis, judicem vero cum tribus marcis. §. 2. Si proscriptus redire voluerit, termino statuto placatis inimicis et fidejussore, salvo jure civium, sane revertatur.

16. §. 1. Quicumque pacem in die forensi violaverit, manu truncabitur aut poenae decem marcarum subjacebit, habito testimonio duorum vel trium testium; de praedicta pecunia cedent duae partes judici, juratis vero tertia.

17. Si quis accusatus fuerit pro furto, et conquerens ipsum convincere noluerit nec collo suo quidquam ligatum ante judicium ductus fuerit, sed simpliciter conqueratur: prima vice incusatus una se manu poterit expurgare; secunda vice in casu simili accusatus, met tertius expurgabitur; si tertia vice in casu simili accusatur, met septimus se expurgabit; si quarta vice, omni postposita óccasione furis sententiam patietur.

18. Omnis homo fide dignus nullius vitii passus improperium, si fuerit culpatus de homicidio vel de quacumque causa accusatus, melius se cum probis hominibus expurgabit quam convincatur, praeter incendiarios et monetarios et adulteros, legitimis concumbentes, easque de viris suis abducentes, qui potius convincuntur, quam cum hominibus se defendant.

19. Quicumque de aliquo crimine convictus quod pertinet ad dampnationem corporis, et de consensu judicis et civium liberatus fuerit pecunia, ulterius juris careat honore; accusatus autem postmodum de aliquo crimine suspendatur.

20. Si quis pro hospitalitate furum accusatus fuerit, prima vice una se manu expurgabit; secunda vice accusatus, mettertius se expurgabit; tertia vice accusatus, sententiam furis patietur.

21. Nec magister monetae nec judex sine juratis nec in campo nec in domibus quaerent falsos denarios nec furtum.

22. §. 1. Si vendentis alicujus argentum cupro aut stagno fuerit mixtum, idem poenae falsarii subjacebit, de praedicto autem falso duae partes cedent judici, tertia vero juratis. §. 2. Quicumque falso denario deprehensus fuerit rationabiliter, omni semota occasione poenae ignis subjacebit.

23. §. 1. Quicumque hospitum in domibus burgensium hospitati fuerint, et si in auro vel in argento vel in falso denario deprehensi fuerint in civitate vel in campo, poenae ignis subjacebunt. §. 2. Si autem falsarius idem ex instinctu alicujus professus fuerit hospitem suum in cujus domo mansit, de eodem falso aliquam partem reservasse: judex assumptis juratis domum praedicti civis accedat, cive ad se vocato dicat,

praedictum falsarium confessum fuisse, sibi partem ejusdem falsi commisisse. §. 3. Si tunc civis ille rationabiliter requisitus de praedictis, et professus fuerit eandem partem pecuniae in custodia se habere, immunis erit ab omnia poena. §. 4. Si vero negaverit et pars pecuniae ejusdem quaesita apud eum inventa fuerit, poenae falsarii subjacebit, ita scilicet, si eadem pecunia falsa fuerit; si autem munda, poenae LX solidorum subjacebit. §. 5. Si vero burgense absente hospita quaesita fuerit et negaverit, salvo jure hospitis immunis permanebit.

24. Pro vulnere duellari justitia judicis est una marca et pro vulnere quod dicitur lemde, justitia judicis duae marcae, pro duello, si quo modo jurati deliberaverunt.

25. §. 1. Si quis aliquod pondus sive gravius sive levius habuerit quam in moneta, manu truncabitur aut poenae X marcarum subjacebit. §. 2. Si quis victus fuerit cum falsa ulna vel cum mensura quae dicitur strich, manu vel poena X marcarum punietur, et duae partes hujusmodi judici, tertia cedet juratis.

26. Qui gladium coram juratis evaginaverit, solvet mediam marcam judici absolute.

27. De omnibus gladiis quos acceperit judex rationabiliter, semper tertius cedet civitati.

28. Si quis juratorum culpabilis fuerit pro aliquo excessu, sicut alter homo punietur.

29. Si duo properaverint ad conquerendum judici, qui primum ad domum judicis familiae pronuntiaverit, primam querimoniam obtinebit, quamvis alter in monte coram magistro montis conquestus fuerit, vel si judicem in foro vel in via vel in quacumque domo praeterquam in propria invenerit, ille tamen obtinebit ratione juris praecedente.

30. Qui pro aliqua querimonia judici praesentatus fuerit, et fidejussores non habuerit, infra captivitatem pro aliis querimoniis nulli respondebit.

31. Qui aliquem pro homicidio vel pro vulnere quod cedit ad duellum, in querimoniam traxerit, et si conquerens in eum probare non poterit, judici satisfaciet in LX solidorum et cuilibet juratorum in XV et liber dicatur.

32. §. 1. Pro quibuslibet LX solidis judex placabitur in dimidio fertone in minoribus causis, et si satisfaciens fuerit certus, sinatur abire; sin autem, requirantur ab eo fidejussores. §. 2. Transactis autem quatuordecim diebus si placatus non fuerit judex, poena praedictae culpae non duplicetur nec triplicetur, sed assumptis secum juratis impignoretur reus sive fidejussor. §. 3. Quicumque autem in praedictis articulis rebellus extiterit, judici in poena LX sol. subjacebit, cuilibet

juratorum in XV solid., gratia non sequente. §. 4. Si autem rebellus ille evaginato gladio vel vulnere percusso visus fuerit, non pecuniae poena, sed capite truncabitur.

33. Omnes articuli in cruce confirmandi holunge obtinebunt.

34. §. 1. Qui conquestus fuerit coram judice non sub justo nomine conquerentis vel respondentis: respondens propterea liberari non potest, advocatus vero ejus poenae minori subjacebit, scilicet XIIII denariorum. §. 2. Si autem prolocutoris sive advocati verbum processit ex ore conquerentis, conquerens praedictae poenae subjacebit, salvo tamen jure suo.

35. Sub quocumque nomine respondens respondere voluerit, sub eodem nomine causa finiatur.

36. Si quis aliquem pro debitis parvis aut magnis in querimoniam coram judice traxerit, et respondens confessus fuerit, spatium XIIII dierum ad solvendum eadem debita obtinebit; si tunc non solverit, tres dies obtinebit; si tunc non solverit, omni semota occasione quarto die judice praesente debita persolvet creditori et judici poenam, videlicet dimidium fertonis.

37. §. 1. Quicumque spreto judice nostro et judicio civitatis nostrae coram nobis querulatus fuerit, nobis et judici et juratis in X talentis respondebit. §. 2. Et si judex et jurati nostri alicui justitiam negaverint, ita quod eundem coram nobis oportet querelari, idem judex cum juratis nobis in X talentis respondebunt.

38. Quicumque vel propter multitudinem hospitum aut qualitercumque mensuram pabuli vel vini vel cujuscumque rei vendibilis infregerit, convictus judici in X talentis teneatur.

39. §. 1. Si aliquis praeconi praesentetur ibique pernoctaverit, dabit praeconi XIIII denarios, et de rebus suis nihil amplius accipiet. §. 2. Si autem non pernoctaverit, dabit tantum VI denarios.

40. §. 1. Pro incendio si quis captus fuerit, igne peribit. §. 2. Si vero incendium fecerit et recesserit et postea detentus fuerit, et si minas incendii antea fecit: cum VII viris convincetur. §. 3. Si autem in judicio comparuerit, met septimus expurgabitur. §. 4. Si in fuga detentus fuerit, cum VII viris convincetur.

41. §. 1. Si quis infra incendium furtum commiserit, valens LX denar., suspendatur §. 2. Et si quis facto incendio aliquem vulneraverit, victus tribus testibus decollabitur. §. 3. Si quis vero evaginato gladio infra incendium vulnerare voluerit, victus duobus testibus manu carebit.

42. §. 1. Qui alteri minatur incendium coram honestis viris, qui audiunt: ille cui minas facit, si vult, potest eum convincere met tertius. §. 2. Si autem non vult, quia forte non audivit, per alios tres viros qui audierunt, ipsum convincet.

43. Qui alicui alapam indignanter dederit vel ad dentes percusserit, tribus testibus convictus actori dabit marcam, judici marcam, juratis dimidiam marcam.

44. Si quis habens legitimam, in alia terra aliam superduxerit, convictus decollabitur.

45. Si filius aut filia alicujus religionem intraverint et professi fuerint, post mortem parentum de bonis suis nihil habebunt.

46. Nullus hominis filius, servus vel amicus, qui suo vescitur pane, plus non potest detesserare, quam quod sub cingulo suo continetur; et qui plus in ipso aliquo ludo lucrabitur, nihil habebit.

47. Qui cum falsis tesseribus vel cum aliquo falso ludo aliquid lucratus fuerit ab aliquo, victus duobus testibus, ille qui perdidit, in nullo sibi respondebit, et habebitur amplius pro deceptore, et judici in X solidis respondebit.

48. §. 1. Si quis equum suum apud aliquem detinuerit cum justitia quae dicitur a n e v a n c: judici dabit XXX denar. §. 2. Si autem ille dicit, se equum apud alium emisse, et ad illum vult deducere, quod vulgariter dicitur s c h i e b e n, tamdiu deducetur, donec verus venditor inveniatur, et tunc cum justitia equus obtinebitur. §. 3. Et qui sic equum suum obtinere voluerit, ipse met cum duobus vicinis suis juramento super equum facto obtinebit; si fuerit civis cum solo suo concive et alio probo viro, met tertius obtinebit simili juramento.

49. Si quis contra aliquem vulnus, quod dicitur b l u t r u n s t, obtinuerit in judicio, laeso in dimidia marca, judici in LX solidis, et cuilibit juratorum in XV solidis respondebit.

50. Si quis pro v o l l e i s t alicujus interfecti incusatus fuerit, solus se in cruce expurgabit, et si ceciderit, conquerenti marcam, judici et juratis dimidiam marcam.

51. §. 1. Si quis diurno tempore manipulos cujuscumque segetis de agris alienis violenter vel furtim acceperit, si raptus fuerit, illi cujus agri sunt, in fertone, et judici in dimidio fertone respondebit. §. 2. Si autem nocturno tempore deprehensus simili facto fuerit, pro fure judicabitur.

52. §. 1. Qui in prato deprehensus fuerit nocte vel die, ad judicem vel ad judicium ducetur, et statim de civitate nec ictibus nec jactibus fugabitur, infra annum non reversurus.

§. 2. Et si cum equo raptus fuerit cum pondere graminum, judici respondebit in lot. et laeso in dimidio fertone.

53. Nullus baronum vel nobilium aut militum aut provincialium sive curialium aliquam violentiam vel praesumptionem in eadem civitate nostra contra aliquem exercere praesumat nec capiat sine scitu judicis nostri et juratorum.

54. Quilibet homo sui compos cum bonis suis faciet quidquid vult, quamvis uxor sua contradicat et pueri reclament.

55. Propter concordiam et bonum pacis unus tantum erit judex in eadem nostra civitate et non plures.

56. Si jurati in maniloquio aliquem accusaverint et si judex cum ipsis judicare noluerit, jurati innocentes erunt et judex erit in culpa.

57. §. 1. Si quis honerosis implicatus debitis non valens rebus mobilibus persolvere, et si habet hereditatem quam illi pro debito obligabit: ille cui obligat, infra sex septimanas coram judicio eandem hereditatem ter proclamabit, et post trinam proclamationem si non exsolverit, judex sibi ad annum et ad unum diem tenendum praesentabit. §. 2. Quo finito si nullum inde fructum percepit, judex sibi eam proprie subjugabit; si autem aliquem inde fructum percepit, tamdiu tenebit donec debitor liberabit.

58. §. 1. Cui debitor suus cum manu per judicem fuerit praesentatus, tenebit eum in temperato nec frigore nimio nec calore, ferro manuali, et pascet eum quarta parte panis pro denario empti et cipho aquae. §. 2. Si autem talem evaserit captivitatem, in quocumque loco ipsum invenerit, mediante judicio ipsum tenebit. §. 3. Si autem cum suo consensu captivitatem evaserit, nisi judicio mediante amplius si vult de eisdem debitis sibi non respondebit, et juramento si vult se postmodum expurgabit pro eodem debito.

59. Omnes montes qui in hereditate nostra et in bonis militum et aliorum hominum nostrorum inventi fuerint, ad eandem civitatem et cives nostros pertineant cum mensura et jure totali, praeterquam in tribus civitatibus nostris, scilicet Slapans, Bela et Chotebors, ad quos omnes montes inventi in laneis ipsorum quod vulgariter dicitur hueben, qui eis sunt mensurati, cum mensura et omni jure suo pertinebunt.

60. §. 1. Qui praesumptuose tabernam aliquam intraverit ratione rixae, et si ibidem moverit aliquam insolentiam, antequam portato sibi potu semel biberit, convictus pro invasione domus judicabitur. §. 2. Si autem intrans requisito potu semel biberit, et postea insolens fuerit, non judicabitur pro invasore domus.

61. §. 1. Statuimus, ut de omnibus agris mensuratis pertinentibus ad nostram civitatem, de quolibet laneo nobis dimidia marca puri argenti pro censu persolvatur. Hii vero sunt agri qui ad eandem nostram pertinent civitatem, videlicet Shenkeldorf, Hrushenstein, curia Wernheri ibidem, curia Hanmanni Rufi, curia Heinrici Bihusshen, curia Pabonis, unus laneus Eccehardi, alter dimidius laneus Arnoldi Ganchower, quatuor lanei Wernheri Etch, curia Cunradi albi, agri domini Eberhardi antiqui, curia Conradi Herstul et villa nomine Poywa, curia Wernheri in Wezzels, et curia Beronis ibidem, Gobelsdorf cum agris Claritii, scilicet quartomedio laneo et dimidio quartali, et curiae Ulmanni et relictae Wilhelmi, et unus laneus Lesshers, et curia Reinoldi in Gerungestorf. Isti et omnes agri mensurati et non mensurati ad nostram civitatem pertinentes in omnibus collectis et aliis servitiis communibus servient cum civitate.

62. Insuper omnes piscaturas statuimus liberas, et quicumque eas fecerit censuales, solvat tria talenta.

63. Praeterea omnes aliae hereditates sive in civitate, sive extra civitatem, quas possident iidem cives nostri, in domibus, molendinis et macellis carnium sive panis, in apothecis institarum et in ortis, liberae sint ab omni censu, praeterquam cum incumbit necessitas civitati generalis; tunc secundum taxationem juratorum debent subvenire civitati in collecta et in aliis servitiis opportune.

64. §. 1. Si quis de militibus aut de familia nostra excesserit, usque ad nostram praesentiam detineatur, quia salvo jure judicis nostri tales personaliter mediantibus juratis nostris volumus judicare. §. 2. Et si judex vel jurati nostri aut aliquis de familia nostra offensus aut laesus vel occisus fuerit, salvo jure judicis, mediantibus juratis personaliter hujusmodi causam rite volumus judicare.

65. Volumus, ut nullus aliquam hereditatem alicui ecclesiae conferat pro animae suae remedio, sed solum de promtis et mobilibus rebus suis unusquisque prout Deus sibi inspiraverit, pro salute animae suae debeat ordinare.

66. §. 1. Quicumque uxorem suam legitimam contumaciter et innocenter sine causa legitima vulneraverit, aut aliquo gravi modo laeserit aut occiderit: coram judicio judicabitur seculari. §. 2. Si autem propter aliquem excessum gravem aut causam evidentem, sicut est fornicatio, adulterium et hiis similia, in praedictos articulos quis inciderit, judicio judicetur spirituali.

67. Si quis invenerit novum montem, mensurentur sibi septem lanei et ex utraque parte mensuretur domino regi la-

neus, postea domino Henrico et fratribus suis primo dictis, postea juratis laneus unus sicut regi.

68. Mensuratoribus montis dabuntur quatuor solidi pro pretio mensurationis.

69. In jure mensurati montis volumus habere in eo quod dicitur imme hangenden, tres laneos et dimidium, in eo quod dicitur immeligenden, unum laneum, altitudinem et profundum in aequali statura.

70. Quicumque laboraverit in eo quod dicitur stollo et metallum invenerit, mensurabuntur ei septem lanei de ipso loco et jus aliorum montium; si vero ex consensu et de scitu judicis vel illius qui montes porrigit, in eo quod dicitur stollo, quis laboraverit: nemo per tres laneos et dimidium ante eum et post eum impedire praesumat.

71. Si mons vel stollo qui fuerint mensurati, deserti relinquuntur, die dominico coram populo proclamabitur, ut hii quorum sunt partes, laborent; quod si non fecerint, transactis XIV diebus iterum proclametur. Si vero tunc non laboraverint, die dominico sexto pro jure domini regis detur tali modo, si nemo dictum montem pro quarta vel quinta vel sexta vel septima parte suscipere voluerit.

72. Si quis mons alium montem per aquam impedit, post tres dies mons impediens impedito monti praesentetur, judici ante ter pronunciato.

73. Si quis de consensu et seitu judicis laboraverit in eo quod dicitur stollo et in monte mensurato et deserto, si ad laneum burgensium sine consensu ipsorum pervenerit, transitus ipsius stollonis in voluntate burgensium consistit.

74. Si autem de consensu ipsorum illuc pervenerit, sub mediocri hominis statura qui nec longus nec brevis possit adverti, apposita longitudine manus pertransibit, salvo jure videlicet, quantum transeundo super de se secare potuerit, sine expensis absolute tenebit.

75. Ita si in praedicto laneo fuerat prius laboratum.

76. In medio etiam lanei super profundius sedebit et quidquid lucri ferro mediocri subtus se habere potuerit, ad usus suos cedet absque omni impedimento.

77. Si autem burgenses postmodum vel quicumque sit, stollonem suum necessarium habuerit, quartam partem expensis suis elaborabit et obtinebit.

78. Ubicumque mons aliquis mensurae adjudicatus fuerit, impediente mensura alterius montis, videlicet laneo burgensium, ita quod tres laneos et dimidium ad minus obtinere non possit, praedicta mensura novi montis in metis lanei burgensium sumet initium et sic mensuram debitam obtinebit VII

laneorum, postea regi duos, domino Heinrico cum fratribus suis antedictis duos, juratis duos mensurabunt.

79. Si autem inter duos montes mensuratos novus mons mensurae adjudicatus fuerit, et debitam mensuram habere potuerit, scilicet omnium laneorum, mensuretur. Si autem habita mensura aliquid superfuerit, scil. minus duobus laneis quod dicitur vbershar, ad usus cedat juratorum. Si vero duo lanei aut plures, inventores qui in eis laborant, libere possideant mensura prius habita.

80. Si quis per consensum judicis et illius qui montes porrigit, stollonem initiaverit, et alter superveniens ante ipsum extra debitam mensuram, sc. trium laneorum et dimidium, per alium stollonem vel per quamcumque foveam prior metallum invenerit: datis testibus et examinatis mensuram VII laneorum prior obtinebit.

81. Quicumque inventorum novi montis metallum et meatum debito modo judici primus praesentaverit, nemo ante ipsum vel post ipsum in spatio unius lanei laborare praesumat. Qui autem contra hujusmodi statutum infra praedictam mensuram laborare praesumpserit, omnis lucri illius foveae expers permanebit, primus autem omnem justitiam obtinebit.

Cujus rei testes sunt: Gallus de Lipoltiz, Buslaus de Zobiduch, Jursicus de Jenicow, Petrus de Hay, Wintherus de Mahlec, Budislaus de Crumatshingen, Beneda de Marquartitz, Benek de Dlussin, Natshawei de Tupadel.

Acta vero sunt haec anno gratiae MCCLXXVIII., VI. Idus Junij.

70.

Pactio inter Rudolphum regem et Boemos facta.

1278, m. Oct.

Mense Octobri anni 1278 inter Rudolphum regem qui Premislao II. in acie caeso cum exercitu usque ad urbem Časlaviam in Boemia accesserat, ex una et Boemorum barones parte ex altera pax est pacta, cujus quidem perscriptionem ignoramus, summam vero hanc fuisse in Palackii Historiis legimus: 1. Wenceslai II. tutelam et Boemiae administrationem Otto marchio Brandeburgensis cui cognomen erat Longo, in quinquennium recepit. 2. Rudolpho regi ad sumptus belli sarciendos marchionatus Moraviae in idem quinquennium est concessus. 3. Henrico Wratislaviae duci provinciae Gladcensis libera dum viveret, possessio tradita est. 4. Wenceslao II. Gutta Rudolphi filia, Rudolphi autem filio Agnes Wenceslai soror desponsa est.

5. Hedwica Rudolfi filia altera, desponsa est Otticone, qui Ottonis marchionis frater natu minor erat.

Ad hanc pactionem referenda sunt, quae apud Cosmae Continuatores in hunc modum scripta leguntur: „Circa Wilelmow monasterium rex Rudolphus cum omni sua potentia bis stetit et Brandeburgensis marchio et duces Poloniae convenerunt. Facta est autem distractio regni Boemiae et divisio juxta placitum et voluntatem regis Rudolphi electi Romanorum. Bramburiensis marchio obtinuit Pragense castrum cum majori parte Boemiae, dux Poloniae Kladsko provinciam, regina partem cu filio Wenceslao; Moravia etiam in plures partes fertur esse distracta."

72.

Privilegium Rudolphi Romanorum regis civitati Egrensi datum.

1279, 7. Junii.

Supra (sub n. 54) retulimus, Bohemos a. 1265 regionem Egrensem suae ditionis fecisse, dein (sub n. 63) Bavariae ducem jus suum quod in regionem Egrensem habuit, regi Otacaro II. cessisse. Neque ideo lis de regione illa ad finem est perducta. Ludovicus comes palatinus Rheni apud regem Rudolphum commodis Premyslai Otacari II. maxime adversabatur; res tandem ita peracta est, ut Rudolphus pactione Vindobonensi (n. 67, II.) pollicitus sit se oppignoraturum esse regionem Egrensem ab Otacaro ei traditam pro dote filiae suae filio Otacari desponsae, quam regionem tamen ut provinciam Romanorum regni mortuo Otacaro occupavit.

A. 1279 Rudolphus rex jura civitatis Egrensis confirmavit, ut edocemur literis in tabulario civitatis asservatis et a Gauppio in libro „Deutsche Stadtrechte des Mittelalters" accuratissime typis exscriptis.

Rudolphus, Dei gratia Romanorum rex semper augustus, omnibus imperpetuum.

Regalis throni sublimitas sublimatur sublimius et in salutarium solio solidius solidatur, quotiens in subjectos exuberat gratia pietatis ipsis se exhibens et in justitia facile et in gratia liberale. Noverit igitur praesens aetas et futuri temporis successura posteritas, quod nos fidei purae zelum et sincerae devotionis constantiam dilectorum fidelium nostrorum, civium de Egra, qui fidei naturalis qua nobis et Imperio constringuntur, fervore succensi, ad nostrum et Romani Imperii suave dominium sunt reversi, benignius intuentes et propter hoc magnopere cupientes eorum tranquillitati et commodo liberaliter aspirare: universas gratias, privilegia, libertates et jura ipsis a divis Imperatoribus Romanis et regibus, ducibus et aliis imperii principibus indulta benignius et concessa, auctoritate praesentis decreti de benignitate regia confirmamus, quasdam tamen ex gratiis et libertatibus ipsis indultis confirmatas praesentibus annotantes.

1. Primum quidem statuimus, ut quicumque se ad alias terras transferre voluerit, absque coactione et impedimento rerum et corporis libere transeat et secure; bona sua in civitate et in partibus Egrensibus habita ipsi liberaliter servienda.

2. Quicumque civium ab aliquo quocumque feoda a nobis sibi porrecta vel a successoribus suis conquisiverit, si ante judicem civitatis in resignatione susceperit, ita firma manebunt, tamquam a nobis personaliter sint porrecta.

3. Universa, quae a nobis et imperio in feodo possident, tam a filiis quam a filiabus et consanguineis suis hereditali justitia non carebunt.

4. Nullus extraneorum aliquem civium super duello pulset, sed ipsi cives omnem extraneum de duello peroptime infestabunt.

5. Nullus judicum civem nominatum nisi super sola mortis occasione captivitatis vinculo detinebit.

6. Si aliquis pro homicidio vel manifesto vulnere accusatus fuerit, et si in veritate facti deprehensus non fuerit, ulterius non infestabitur, nisi quod cum septem viris nominatis innoxium se probabit.

7. Quicumque alium ad judicium septem virorum compellit, actor per se jurabit primitus, quod in reum propriam non exerceat voluntatem.

8. Si aliquis in homicidio absque negatione deprehensus fuerit, facultatum suarum tertia pars uxori suae, reliquae duae partes judici adhaerebunt, quas ipse non infestet, quousque videat, si ad compositionem dignam secum studeat et laboret.

9. Pro omni vulnere manco laeso quinque talenta et tria talenta judici persolvantur.

10. Pro omni vulnere simplici laeso sex solidos et dimidium talentum judici et unicuique senatorum duodecim denarii persolventur.

11. Pro omni querela sine homicidio et vulnere reus se duobus digitis expurgabit. Et si reus convictus fuerit, hospiti vel hospitae gravatae septuaginta duos denarios, servienti vel ancillae triginta sex denarios, judici vero sexaginta denarios retribuet et exsolvet.

12. Pro omni contumacia in praesentia judicis et a sexta feria post meridiem usque ad vespertinum tempus Sabbati perpetrata solutio duplicatur.

13. Si quis alium contumaciter in domo sua quaesierit, decem solidos judici in domum et extra domum, et septuaginta duos denarios in domum et extra domum persolvet; et si de tali inquisitione negaverit, semet septimus expurgabit.

14. Adversus nominatum et approbatum virum nullus poterit in detrimentum honoris sui vel corporis approbare.

15. Quando judex provincialis judicio praesidet, primo monachis, deinde civibus judicabit.

16. Quicumque proprius alicujus domini civitatem subintraverit, quamdiu in civitate manere voluerit, dominus suus ipsum de proprietate minime infestabit.

17. Quicunque civitatem mansurus ingreditur per spatium unius anni, non erit dominorum servitiis obligatus.

18. Quicumque civium aliquem extraneum nobilem vel ministerialem seu alium cujuscumque conditionis quocumque loco, tamen coram suo judice convenerit, ibidem sibi tenetur respondere; et si forte ipsum civem reconvenerit, nisi forte voluerit, coram judice civitatis sibi tenetur tantummodo respondere, nisi forte de feodalibus bonis querimonia sit exorta.

19. Ubicumque civis debitorem, praeterquam in ecclesia, balneo et taberna, convenerit, judex tenetur sibi ibidem pro debitis judicare, ipsum fidejussoribus vel quocumque modo certificando.

20. Quicumque extranei, nobiles seu ministeriales, vassalli vel alii inferioris status, civi pignus licentiaverit, idem pignus absque licentia judicis poterit occupare.

21. Omnes causae in civitate exortae ad judicem civitatis spectant dijudicandae, nisi forte quaedam inter nobiles, ministeriales et tales extraneos causae specialiter ventilentur.

22. Aedificia ad indigentiam civium spectantia in nemoribus nostris resecent, quos forestarii minime infestabunt.

23. Quicumque super stratam provincialem cum curru suo venerit, nullus forestarius ipsius pignora detinebit.

24. Quicumque lignorum congeriem, que dicitur flos, a nemore duxerit, persolvet sex denarios ultra quodlibet firmamentum.

25. Hospites non tenentur pannos incidere neque potum in mensuris propinare, nisi forte apud Egram dominorum curiae celebrentur.

26. Hospes ab hospite non minus quam centum pelles aspiolinas et totidem vulpinas et leporinas vel alias quascumque totidem in numero pariter et quartale corii emere praesumat; et si quis in hoc transgressor exstiterit, civitati dimidium talentum retribuet et exsolvet.

27. Ex affluentia quoque gratiae specialis memoratis nostris civibus liberaliter indulgemus, ut ubique per terras et districtus Imperii nostri cum suis mercimoniis quibuscumque a cujuslibet exactione thelonei sive mutae liberi transeant et immunes.

28. Praeterea infeodationes Imperatorum et Regum Romanorum ac aliorum quorumlibet principum ipsis factas, ratas tenentes et gratas, ipsas de benignitate regia confirmamus, innovamus et praesentis decreti munimine communimus.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis, concessionis et innovationis infringere vel eidem in aliquo ausu temerario contraire. Quod qui fecerit, gravem nostrae Majestatis offensam se noverit incursurum.

In cujus rei testimonium et robur perpetuo valiturum praesens scriptum exinde conscribi et Majestatis nostrae sigillo jussimus communiri.

Datum Viennae VII. Idus Junii, Indictione septima, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo nono, Regni vero nostri anno VI.

73.

Tractatus inter Cunegundim dominam Oppaviae et Wladislaum ducem Opoliensem.

1279.

Post funestum proelium in campo Marchensi commissum, in quo Premyslaus II. rex fortissime pugnans ceciderat (26. Aug. 1278), Nicolaus ejusdem regis filius legitimatus, Oppaviae dux (v. n. 60) captus et cum aliis captivis baronibus, comitibus et militibus in Hungariam abductus est. Brevi autem postea, mense Octobri 1278 pactione Rosicensi inter Cunegundim, regis Premyslai II. viduam, et inter Rudolphum regem bello victorem ita convenit, ut regina vidua Oppaviam ad victum cultumque suum teneret, cujus regionis annui reditus ternis millibus marcarum sunt aestimati. Regina quum ex arce Bezdĕz, ubi ab Ottone marchione Brandeburgensi in custodia habebatur, evasisset (quod ineunte vere a. 1279 factum est), primum in Moraviam, inde aestate in provinciam Oppaviensem se contulit, ubi Hradec castrum antiquissimum, quod olim župae caput fuerat, sedem sibi elegit.

Eodem tempore Cunegundis regina Boemiae et domina terrae Oppaviae pactionem fecit cum Wladislao duce Opoliensi, quam hicce exhibemus exscriptam ex libro formularum reginae Cunegundis (Palacký Formelbücher p. 314.). Non ita multo post (a. 1281) Oppavia ad Nicolaum recidit.

Noverint universi et singuli, praesentem paginam inspecturi, quod nos Ch(unigundis) Dei gratia ecc. post diversas et varias ordinationes habitas cum compatre nostro carissimo domino W(ladislao), inclyto duce Opoliensi, taliter ad concordiae venimus unionem:

1. Quod ex nunc dictus compater noster nec aliquis filiorum suorum seu baronum vel militum sibi subjectorum, nos et terram nostram non debent aliquatenus conturbare, sed

potius ejusdem terrae nostrae quemadmodum terrae suimet, pro viribus fidelis debet esse gubernator.

2. Et si, quod absit, quispiam in nostro residens dominio, terram ipsius affecerit spoliis seu rapinis clandestinis vel apertis quandocunque per nuntios dicti ducis ammonitae fuerimus, de ipsis maleficis secundum terrae nostrae consuetudinem h. e. post ternae citationis edictum, quodlibet continens duas septimanas, faciemus justitiae complementum.

3. Si autem is qui accusatus fuerit, juri parere noluerit, ipso proscripto, quemadmodum ipse dux eum persequendum decrevit, persequamur; et si munitionibus propriis vel alienis se incluserit, juri parere subterfugiens, tam ipse dux suis hominibus, quam etiam nos nostris hominibus ipsum debemus hostiliter impugnare.

4. Insuper de . . . . . . saepedictus compater noster spopondit, quod quarto die post receptionem praesentium ubicumque cum nostro condixerit nuntio, nobis circa metas terrae utriusque nostrum faciet justitiae complementum, secundum quod principes ab aeterno servare consueverunt.

5. Omnes autem causae, quae emergere videbantur ante festum paschatis, priusquam treugae per dominum H. Wratislaviensem ducem, ponerentur inter nos et compatrem nostrum saepius nominatum, mediante ipso duce Wr(atislaviensi) inter nos et ipsum amicabiliter decidantur; nam ipsius arbitrio in praemissis ex utraque parte nos decrevimus committendos.

6. Ceterum ad robur amplioris firmitatis mutuo spopondimus bona fide, quod nullus militum nostrorum nec etiam ducis jam praetacti, castrum novum ex nunc construere permittetur, ut sic latronum insidiis eo melius obvietur; nos autem si placuerit, in dominio nostro ubi voluerimus, construemus, sed illa nostris militibus debemus committere gubernanda. Et id ipsum dux saepius adnotatus de castris novis, si quae facienda decreverit, cum suis omnibus filiis sicut etiam et universa annotata observabit.

7. Demum neuter ex nobis proscriptum alterius in contemptum sui, postquam sufficienter intimatum fuerit, in suo morari dominio permittat.

Et ut haec omnia praehabita perhenniter maneant inconvulsa, praesentem ecc.

74.

Sententia Rudolphi regis de exactionibus ab Ottone marchione Brandeburgensi in Boemia vi extortis.

1283, 23. Aug.

In colloquio infra Nativitatem Domini et circumcisionem 1281 Pragae celebrato inter Ottonem marchionem Brandeburgensem, tutorem Wenceslai II. et nobiles terrae Boemiae foedus fuit initum sub hac forma, videlicet, quod in festo Apostolorum Philippi et Jacobi ejusdem anni nobiles Boemiae de collecta generali totius terrae deberent dare marchioni XV millia marcarum argenti ponderis Pragensis et marchio reducto ducello Wenceslao in Pragense castrum ad sedem patris sui committat ipsum ad custodiendum episcopo Pragensi et aliis nobilibus terrae.

Marchio finito officio tutoris et dudum accepta pecunia XV millium marcarum argenti de collecta generali, adhuc stimulo cupiditatis accensus, exegit a rege Boemorum XX millia marcarum argenti pro absolutione suae tuitionis, detinuitque pro eadem summa pecuniae ratione pignoris munitiones firmissimas, vid. Drenov, Diecsin, Ustie, Pontem, Ronow, Besdiezie cum civitatibus, donec praedictae pecuniae summa solveretur ex integro (Cosm. Cont.) Kralevice s Sas dobychu, vše miesta sálabská i hrady zaň zastavichu (Dalemili Chron.).

Wenceslaus II. Ottonem de hac violenta pecuniarum exactione apud Rudolphum regem accusavit, rogans simul ut dijudicaret, utrum ipse praestare deberet ea quae Otto ab ipso et a Boemiae regno exigeret.

Rudolphi sententia continetur literis, quas hic edimus, quae olim cum aliis regni privilegiis in arce Karlstein depositae erant, teste indice privilegiorum, ubi literae Rudolphi hisce verbis commemorantur: O závazciech přinucených k vězeni. List Rudolffa krále římského, kterýž nalézá se vší říší, že ktožby přinucením k čemu přinucen byl, že toho povinen držeti nenie, a druhý v též slova, a třetí dvoa jest. Datum anno MCC (sic).

Literae Rudolphi ex libro qui „Privilegia regni" inscribebatur, a Balbino depromptae in Misc. Regni Boem. VIII. leguntur.

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus. Universis sacri Romani Imperii fidelibus praesentes literas inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Ad universitatis vestrae notitiam volumus pervenire, quod Nobis judicio praesidentibus in vigilia Bartholomaei apostoli apud Friburgam in Orlandia nuntii illustris regis Wenceslai Bohemiae Nostram celsitudinem accesserunt, cum instantia postulantes, ut per sententiam vellemus inquirere, utrum princeps aliquis vel alius cujuscunque conditionis vi vel metu inductus, expers propriae libertatis, fidejussionibus, stipulationibus vel quibuscunque aliis obligationibus se posset constringere vel arctare, ita quod in posterum super hujusmodi obligationibus extortis posset impeti vel aliquatenus conveniri tamquam efficaciter obligatus.

Quod ad instantiam dictorum nuntiorum per sententiam postulavimus definiri, et sententiatum extitit a principibus, co-

mitibus, nobilibus et aliis Imperii fidelibus, qui ipsi judicio praesentes aderant, quod princeps vel quilibet alius ad ea, quae vi metuve coactus promitteret vel quibuscunque factis obligatoriis se adstingeret, factus sui compos, nullatenus teneretur et tales pactiones obligatoriae qualescunque censendae forent irritae penitus et inanes.

Qua vero sententia nostra approbatione sequente prolata, praedicti nuntii ad speciem descendentes Nostro culmini supplicarunt, si inclytus Wenceslaus, heres regni Bohemiae praenotatus, quem illustris Otto marchio de Brandeburg aliquo tempore contra propriam detinuit voluntatem, deinde fretus propria libertate ad complectionem illorum pactorum taliter extortorum atque consummationem obligationum quarumcunque, sub quibus eidem marchioni pro viginti millibus marcarum obligavit civitatem Sitaviae et castrum Trenovv cum eorum pertinentiis, castrum Scharfenstein et civitatem cum omnibus aliis attinentiis, castrum Bezděži cum suis pertinentiis, castrum Deczein cum suis pertinentiis, civitatem Ust et castrum cum eorum attinentiis, civitatem Brüx et castrum cum eorum attinentiis nec non castrum Ronowe cum suis pertinentiis universis, sub quibus etiam promissionibus taliter extortis, nisi marchioni pro duobus millibus marcarum fidejussores per modum extorsionis coactus posuit, et pro quinque millibus marcarum, quas se daturum promisit — aliqualiter teneatur. Maxime cum inter nos et dictum marchionem, cum ejus curae ante heredem Bohemiae cum suo regno usque ad certum tempus committeremus, intercessit certa conventio digna in suo robore observari, videlicet, quod exspirante certo tempore, quod conventioni adjectum fuerat, praenominatum heredem regni Bohemiae una cum suo regno sine quolibet damno vel dispendio vel quantalibet injuria, sine petitione quarumlibet expensarum juxta legem conventionis restitueret pleno jure. Cuius tamen conventionis legibus dictus marchio obvians minus juste pactiones, obligationes, fidejussiones extorquens indebite, quae promisit penitus violavit.

Ad que singula superius expressa principes, comites et nobiles, qui eodem aderant judicio per nos requisiti sententiando protulerunt, quod saepe dictus heres regni Bohemiae ad complectionem dictorum pactorum, promissionum, fidejussionum nec non quarumcunque obligationum ab eo taliter extortarum per dictum marchionem nullatenus sit astrictus, sed a praedictis omnino per sententiam debeat liberari et utique penitus absolvi, obligationes et dictorum bonorum promissiones, fidejussiones ipso jure nullae debent pro cassis et irritis aestimari.

Unde nos videntes et provida meditatione pensantes ipsam sententiam de bono et aequo jure subnixam eam auctoritate regia approbantes, obligationes dictorum bonorum seu pignorum, fidejussiones, promissiones prout superius expensum existit, cum contra jus et aequum sint extortae a dicto marchione in dicti heredis praejudicium ac gravamen, per sententiam prout coram nobis extitit sententiatum, irritantes, fidejussores a suis promissionibus absolventes, cives Brixenses et alios quoscunque homines dictorum castrorum, oppidorum seu civitatum a sacramentis seu promissionibus dicto marchioni ad mandatum dicti heredis vel alio quocunque modo praestitis, etiam absolvendo: mandamus vobis universis et singulis, quatenus ipsum heredem regni Bohemiae, quem mediante dicta sententia ab obligationibus dictorum bonorum et aliis pactis fidejussoribus cum fidejussionibus datis, absolvimus et denunciamus absolutum a praedictis omnibus et singulis dicto modo praestitis, habeatis penitus absolutum; scientes eum ad perfectionem seu consummationem dictarum obligationum aliqualiter non teneri.

Testes qui praemissae sententiae interfuerunt, sunt: Wenc: Argent., H. Basilien. episcopi Romanae nostrae aulae cancellarius; nobiles viri H. marchio Hohperck burggravius de Nurmberg, Al. de Hohenberch. Eg: Fürstemberch. Comites de Nifen. B. de Geroldsecke, nobiles et alii quam plures.

Datum et actum Friburg in Orlandia, decimo Calend. Septemb. Indictione undecima. Anno Domini MCCLXXXIII, Regni vero nostri anno decimo.

75.

Permutatio bonorum inter Joannem de Michelsberg et Wenceslaum II. facta.

1283, 28. Aug.

Ex Libro privilegiorum typis vulgavit Balbinus in Miscell. Bohem. VIII. 117.

Ego Joannes de Michelsberg notum facio universis tam praesentibus quam futuris:

Quod ego pro datione castrorum Weleschin, Scharfenstain et Devin cum civitatibus et villis pertinentibus ad eadem, nec non villae Weczovvicz cum aliis villis ad eandem villam pertinentibus, quam dationem illustris dominus meus, dominus Wenceslaus, inclytus dominus et heres regni Bohe-

miae et marchionatus Moraviae, ad preces et propter servitia, amicorum meorum, dominorum Sdislai summi camerarii Bohemiae, burggravii in Burglino, Burchardi de Winterberg magistri curiae regiae, Sdislai burggravii Pragensis, Zesemae de Krasovv dapiferi dicti domini Wenceslai, Benessii de Wartenberg pincernae ejusdem et Jaroslai de Levvenberg, fecit mihi —, tam pro me, quam heredibus meis libera et spontanea voluntate eidem domino Wenceslao et heredibus suis de villa Tuchlovvicz et duabus villis Hoynicz et Zerbi cum omnibus juribus et attinentiis earundem, et renuncians sponte ac libere tam pro me quam successoribus meis et heredibus, omni juri et actioni, quod vel quam ego, pater, avus, atavus atque heredes mei habemus vel habere possemus in dictis villis Tuchlovicz, Hoynicz et Zerbi, nec non et in civitate Gechin ac ipsarum attinentiis de jure vel de facto aliqua ratione seu causa — transfero ex nunc in eundem dominum Wenceslaum et heredes ejus tam pro me quam pro heredibus meis omne jus et omnem potestatem, quod vel quam habeo vel habere possum in dictis villis et civitate et attinentiis earundem. Insuper dabo eidem domino meo Wenceslao octingentas marchas argenti in illis terminis et infra illud temporis spatium, qui vel quod sunt in rationibus regalibus annotati.

Ad haec praedictorum bonorum datione mihi a domino praedicto facta, obligo me et heredes meos eidem domino meo Wenceslao et heredibus ejus omni tempore fideliter ac devote servire, velut alter terrigena suus, et nunquam contra eum vel ejus heredes aliquid facere vel tentare. Quodsi forte ego vel heredes mei dicto domino meo Wenceslao vel ejus heredibus fideliter et devote non serviverimus, vel contra eum vel ejus heredes facere quidquam tentaverimus et de hoc in judicio convicti fuerimus: volumus ex tunc et debemus perjuri et exleges ab omnibus reputari et ipso facto dictis castris, civitatibus et villis ad ipsa pertinentibus et villa Weczovic et villis ad ipsam spectantibus abjudicati esse volumus, tam ego quam heredes et successoros mei, et quod dicta castra, dictae civitates et villae omnes ad manus curiae regiae libere revertantur.

Dans ex nunc dicto domino meo Wenceslao et heredibus suis pro me et heredis meis plenam et liberam facultatem intromittendi se et heredes suos de castris, civitatibus et villis praefatis et omnibus pertinentibus ad eadem, promitto pro me et heredibus meis veraciter sine dolo et omni captione contra dictas obligationem et cessionem praedictorum bonorum nunquam venire, sed semper ratam et firmam tenere, renuntians omni exceptioni et omni juris auxilio, quod vel quam possem opponere de jure vel de facto, et quod mihi posset ferre suf-

fragium, ut ego vel heredes mei venire possemus contra praedicta vel aliquod praedictorum.

Quae omnia sicut superius scripta sunt, ut vigorem obtineant validae firmitatis, praesens instrumentum fieri et sigillis dictorum Sdislai burggravii Pragensis, Bennessii de Wartemberg, Jaroslai de Levvenberg et meo procuravi et feci ex certa mea scientia communiri.

Datum Pragae anno MCCLXXXIII, Quinto Calend. Sept. Indictione II.

76.

Locatio monetae et urborae per Bohemiam.

Cc. 1286.

Literae istae quae in Libro formularum Regiomontano Zdenconisque de Trebecs ab interitu sunt conservatae, ad tempora Wenceslai II. regis referuntur. Quod primum monetae ratio (talenta denariorum) testatur, nam Wenceslao I. regnante rationes tantum per marcas (grivny) computabantur; dein confirmant verba „per unius anni circulum revolutum," quae etiam in Statutis sex juratorum Pragensium a. 1287 scriptis leguntur.

Nos W(enceslaus) Dei gratia etc.

Quod nos dilectis nobis (a. b. c.) monetam nostram per regnum nostrum Bohemiae, cui hoc anno specialiter ferrum in Broda inclusimus, a festo beati Petri proxime affuturo per unius anni circulum revolutum cum urbora locavimus pro duobus millibus marcarum et quingentis marcis nostrae camerae per eosdem in terminis ipsis ad hoc deputatis finaliter praesentandis.

In hujus autem locationis contractu tales conditiones duximus inserendas, videlicet:

1. Quod dicti magistri monetae argentum omnino depurare debent, ita ut denarii de puro argento fabricari debeant atque cudi.

2. Et ne de numero denariorum de qualibet marca cudendorum dubium aliquod valeat suboriri, ipsum praesentibus duximus exprimendum: Sarcient itaque dicti magistri monetae et eorum subditi de qualibet marca ex mera nostra licentia II½ talenta denariorum, et super praedictum tertium medium talentum XXX denarios sarcient sine vara; volentes ut de praedictis denariis tertium dimidium talentum dare debeant pro una marca examinati argenti, nec dictus numerus cudendorum denariorum sive pro una marca dandorum per spatium praefati anni diminui debet aliqualiter vel augeri. . .

3. Sed ut praedictum argentum melius et commodius valeat depurari, volumus, ut ubicumque dicti magistri monetae a festo Petri nunc venturo usque ad octavam sancti Michaelis proximo subsequentem antiquum argentum circa aliquem deprehenderint, illud depurare debeant, et quantum de ipso examinati argenti resultaverit, id cum denariis novis secundum modum supra positum debent persolvere possessori.

4. Si vero post octavam beati Michaelis praedictam per praefatos magistros monetae circa aliquem antiquum argentum fuerit deprehensum, volumus ut circa quem argentum praedictum inventum vel deprehensum fuerit, ipsum sine spe restitutionis amittat, in tanto, quantum circa ipsum inventum fuerit, nihilominus condemnandus; de quo argento praefatis magistris monetae duae partes cedere debent, parte tertia nostrae camerae deputata.

5. Eundemque modum in falsis denariis, si circa quemquam inventi et deprehensi fuerint, volumus observari.

6. Si vero dictum falsarium nobis super ipsius delicto contingeret convenire, et nos tam denarios quam poenam, quam pro commisso daret, tolleremus in totum, ex tunc partem dictis magistris monetae contingentem faciemus refundi.

In cujus etc.

77.

Locatio monetae per Moraviam.

Co. 1286.

In libris formularum Regiomontano et Zdenconis de Trebecz exstant literae, quibus „Wenceslaus rex Bohemiae et marchio Moraviae" monetam per Moraviam Tiloni de Brod Ungaricali, Bertholdo de Iglavia et Ulrico de Bruna locavit, idque eo tempore quum bellum vel guerra per Moraviam gereretur, rege ipso Pragae residente. Ex his indiciis autumare licet, eas literas regnante Wenceslao II. esse datas. — Tilonis nomen apparet in actis a. 1281: Tylo de Cracovia, 1288 Tylo civis de Lupzics, 1297 Chisling gener Tylonis scabinus de Broda; nomen Brodae Ungaricalis primum comparet in actis anni 1273; Ulricus autem de Bruna idem est qui Ulricus 1288 vicem gerens judicum in Bruna, qui filius esse videtur inclyti atque opulentis Ulrici Nigri civis Brunensis, cujus nomen in actis a. 1241—1251 legitur. Quod autem bellum in Moravia gestum commemoratur, id ad bellum quod rex Wenceslaus I. a 1241 cum Tartarorum gente gessit, referatur necesse non est, tum enim ipse rex Praga abfuit et in Moravia versabatur; de bello quidem a. 1253 gesto cogitari nequit, nam eo anno Premyslaus Moraviae marchio fuit; verba quae ex formularum libro Zdenconis de Trebecz citavimus, intelligi possunt solummodo de expeditione in Moravia adversus seditiosos aliquos a. 1286 suscepta. Tandem appellatio Wenceslai nomini adscripta: Wenceslaus Dei gratia rex Bohemiae et marchio Moraviae, aperte demonstrat, nemi-

nem significari nisi Wenceslaum II., quum Wenceslaus I. nunquam ita sit appellatus.

Literae quas hic exhibemus, e Codice formularum Regiomontano et ex altero Zdenconis de Trebecz, primus typis exscriptas dedit comes a Sternberg in libro qui intitulatur: „Urkundenbuch zur Geschichte der böhmischen Bergwerke“ (p. 45.).

Nos Wenceslaus, Dei gratia rex Bohemiae et marchio Moraviae, constare volumus universis praesentem paginam inspecturis, quod nos monetam per Moraviam locavimus Tiloni de Brod Ungaricali, Bertholdo de Iglavia et Ulrico de Brunna, cum judiciis Znoymensibus et Iglaviensibus regendam et tenendam a data praesentium usque ad festum beati Petri (Regiom. festum purificationis B. Mariae Virg.) primo futurum, et ab eodem festo usque per unius anni circulum revolutum pro mille talentis denariorum, duobus scarletis, duobus staminibus de Gent et septem tunicis in quatuor anni temporibus persolvendis, ita quod quolibet quatuor temporum CC et quinquaginta talenta nobis solvere tenebuntur, scarleti vero et de Gent stamina cum tunicis solvent, cum per nos fuerint requisiti.

Hanc autem monetam tenebunt et regent sub juribus et conditionibus infra scriptis, videlicet:

1. Quod ad marcam puri argenti addetur dimidia marca cupri, et de marca hujusmodi argenti fabricabunt et fabricare tenebuntur per totum praesentis locationis tempus duo talenta et dimidium et XII denarios; quidquid autem ultra hoc fabricabitur aut fabricatum inventum fuerit, pro falso debet opere reputari.

2. Si forsan magistri fabricarum vel monetarii ad mandatum praedictorum magistrorum monetae noluerint per malitiam vel captionem aliquam denarios fabricare, volumus ut secundum justitiam per camerarium Moraviae, si praesens fuerit, vel per civitatis judicem ad monetandum denarios compellantur, et quod nullus ex eis gladium fixoralem, cultellum vel aliqua arma portare in domum, in qua fabricantur denarii, audeat vel praesumat sine magistrorum monetae licentia speciali. Si quis eorum contrafecerit, in decem talentis denariorum pro vice qualibet condemnetur.

3. Si etiam aliquis monetariorum vel fabricarum magister vel nobilis, vel quicunque alter, cujuscunque conditionis, sive prius accusatus de falso vel proscriptus fuit, vel in posterum accusatus fuerit, volumus, quod de ipso fiat magistris monetae justitia, ita, quod reus pecuniarie puniatur; inhibentes expresse, ne quis aliquem infamem, qui sciat fabricare denarios, servet vel tueatur in domo sua, sed volumus, quod ad requisitionem magistrorum monetae jurati et judex civitatis expellant eum

de civitate, sicut suspicionis notam et quinquaginta talentorum poenam, cui eos, si contrafecerint, obnoxios esse volumus, cupiverint evitare.

4. Et quia volumus, quod falsarii de terra nostra penitus exstirpentur nec sit locus eis vel occasio commorandi, damus tenore praesentium praefatis magistris monetae plenam et liberam facultatem intrandi cum duobus vel tribus juratis civitatis vel aliis idoneis viris, domum, de qua habetur suspicio, quod in ea falsum argentum fudatur vel comburatur, vel falsi denarii fabricentur, et perquirendi falsarios et falsariorum instrumenta, et captivandi eos in ipsa, ut de ipsis fiat justitia, et poena pecuniaria condemnentur.

5. Si quis vero ex juratis vel aliis quibuslibet, praedictos magistros monetae comitari ad praedicta exequendum recusaverit requisitus, vel si aliquis contradixerit, ut domum non intret, seu defenderit: tunc volumus, quod camerarius de ipso tanquam de falsario pecuniarum poenam sumat.

6. Ad haec si apud aliquem vel macellarium vel cauponem vel quemcunque alium rei cujuslibet venditorem falsi fuerint inventi denarii, et se quod pro mercimoniis suis eos receperit, non poterit rationabiliter excusare: praecipimus, ut illum, qui sibi dedit eos, magistris monetae vel nominet vel ostendat, alioquin in viginti denariis pro vice qualibet eum volumus condemnari.

7. Volumus etiam, quod nullus emat vel vendat res mobiles, aut se moventes metat, aut vineas colat, nisi cum denariis de moneta, Wienensibus et cujuslibet alterius regionis penitus interdictis; si quis autem contrarium fecerit, in decem talentis pro vice qualibet puniatur.

8. Volumus insuper, quod nulli liceat habere stateram vel pondus ad argentum vel aurum ponderandum, nisi de magistrorum monetae licentia et favore, sicut praedictam decem talentorum poenam cupiverint evitare.

9. Praeterea inhibemus expresse, ne aliquis, sive baro sive alter quicunque, magistros monetae vel suos procuratores aut nuntios in foris, villis, civitatibus molestet vel offendere audeat seu praesumat, sicut quinquaginta (Cod. Zd. viginti) talentorum poenam cupiverint evitare. Sed si forsan per aliquem denarii falsi apud magistrorum monetae procuratorem vel nuntium fuerint deprehensi, tunc volumus, quod ipse denarios illos examinare non faciat, sed comprehensum et denarios magistris monetae et camerario praesentet, ut et denarii coram eis examinentur, et deprehenso fiat justitia, ut pecuniarie puniatur.

10. Item volumus, quod nullus judicum aut baronum aut nobilium sibi juris usurpet aliquid in moneta, neque in ma-

gistros monetae vel procuratores, homines vel servientes ipsorum aliquam habeant vel exerceant potestatem; sed si quis aliquid contra magistros monetae vel ipsorum procuratores et homines proponere vel agere habuerit, id coram camerario Moraviae prosequi studeat justitia mediante.

11. Praecipimus etiam, quod Judaei per Moraviam singulis septimanis recipiant denarios de moneta, sicut fuit hactenus consuetum. Si vero gwerra talis in Moravia, (C. Zd. qualis nunc est per Moraviam) quod absit, exorta fuerit, ut ejus occasione monetae utilitas minuatur, tunc ad proborum virorum arbitrium de praefatis mille talentis pro damni quantitate, quod magistri monetae suscepisse probabuntur, eis volumus defalcare, nec non et si casu aliquo alterum praefatorum judiciorum vel ambo forsitan non obtinent per praefati temporis spatium possidenda.

13. De cambio vero in Broda Smilonis taliter praesentibus diffinimus, quod si cambium ipsum ad monetam Moraviae spectavit et debet, tunc volumus, quod dicti magistri ipsum teneant atque regant; si non, tunc ad magistros monetae Bohemiae volumus pertinere.

14. Quidquid etiam de poenis pro culpis et excessibus praetaxatis dictis magistris monetae infra praescriptum tempus evenire contigerit, volumus, quod nobis medietas ejus et ipsis reliqua cedat medietas absolute, et de hoc teneantur nobis reddere rationem.

15. Inhibemus etiam, quod nulli liceat habere pondus aut libram ad ponderandum argentum sine licentia et favore magistrorum monetae, sicut viginti talentorum poenam cupiunt evitare.

16. Item volumus et penitus observari jubemus, ut una mensura, videlicet ulna, pondus et alia quaelibet mensura in singulis rebus, quae vendi debent et consueverunt ad mensuram, per totum regnum nostrum haberi debeat et servari; et quod illa mensura habeatur atque servetur, quam magistri monetae cum juratis civitatis duxerint statuendam; si vero aliquis inventus fuerit alia mensura uti, quam illa, quae per magistros monetae statuta fuerit, ipsam falsam volumus reputari, et nobis in viginti talentis denariorum volumus condemnari.

17. Item si, quod absit, gwerra in regno nostro exorta fuerit, unde monetae nostrae lucrum tolleretur, super compensationem damni hujusmodi promittimus, quod quantum iidem magistri monetae probare poterunt damni occasione gwerrae se recepisse, ipsis faciemus gratiam competentem.

18. Item volumus, quod si quis ex his, quibus locata sunt ferramenta per magistros monetae, deprehensus fuerit cum

falsis denariis vel falso argento, ipse qui deprehensus fuerit, debet pro eadem falsitate pecuniali poena puniri, et magistri monetae nihil inde damni vel vituperii vel dispendii patientur.

19. Item prohibemus, quod nullus judicum sibi juris usurpet aliquid in moneta; sed si aliquis contra magistros monetae vel subditos eorum aliquid habuerit quaestionis, hoc coram camerario regni, vel coram ipsis magistris monetae, si querulanti placuerit, secundum juris ordinem prosequatur.

20. Item quod illi, qui habent fabricas monetae in quacunque civitate, et monetarii eorum non teneantur fundere argentum, quod fabricari debet, nisi coram provisoribus monetae, et non alias; quodsi forsan alias, quam coram monetae provisoribus argentum fuderint fabricandum, denarios, qui ex illo argento fient, pro falsis volumus reputari et detineri, et eosdem, qui fuderint, in viginti talentis insuper condemnari; harum vero poenarum duas partes magistris monetae cedere volumus, tertiam vero nobis.

In cujus rei testimonium etc. Datum Pragae etc.

78.

Statuta judicii Pragensis sex juratorum.

1287, 4. Sept.

Domestica discidia, quae Ottone Brandeburgensi tutelam regis Wenceslai imperio nondum maturi gerente, Pragae exorta multos dein per annos, praesertim primoribus civium familiis inter se digladiantibus, civitatem distrahebant, regem Wenceslaum II. permoverunt, ut re cum Zavissio a Falkenstein et Jaroslao a Sternberg consiliariis suis deliberata judicium sex juratorum ex omni civium numero delectorum, constituerit qui lites inter factiones componerent animosque invicem alienatos reconciliarent. Eum ad finem constitutae sunt leges quas hic exhibemus, quibus judicium sex juratorum tamquam regula uteretur.

Exemplum istorum statutorum genuino verborum contextu legitur in Formulis notarii Henrici Italici quae Regiomonti asservantur, nec non in Vindobonensi codice qui inscribitur Liber a missionibus regum per manus Zdenconis de Trebecz.

Literis exscriptum est a Rösslerio in libro: Altprager Stadtrecht; dein in Voigtii libro: Urkundliches Formelbuch des k. Notars Heinricus Italicus (CXLVI); uterque autem editor exemplum Regiomontanum secutus est.

Wenceslaus Dei gratia rex Bohemiae et marchio Moraviae etc.

Ad exstinguendum perniciosa discordiarum incendia, quibus hucusque nostra Pragensis civitas aestuarat, et ut multorum temeritas, quae post obitum patris nostri se supra se nimis arroganter erigens, ut nullius quasi dominii jugum ferens,

effrenata quadam licentia perpetravit quod voluit, non divagetur inpunis: cunctos ejusdem civitatis cives a festo beati Michaelis primo futuro per anni unius circulum revolutum sub hujusmodi statutorum norma ex deliberato consiliariorum nostrorum consilio vivere volumus et manere:

1. Ut, si aliquis ex civibus antedictis adversus alium inimicitias gesserit vel habuerit occultas, ille contra quem gerentur, coram Symone dicto Stuk, Cunrado Junossu, Lutolfo filio Bernhardi nigri, Theodorico filio Wolflini, Nicolao Cristinae et Petro dicto Sceflero, civibus Pragensibus juratis electis a nobis de aliorum consilio civium et statutis et ordinatis ad hoc, ut observentur et observari faciant universa et singula infrascripta, et ad faciendum et ad ordinandum singula quae paci dictae civitatis et honori nostro viderint expedire, — debet proponere accusare illum qui gerit occultas inimicitias contra ipsum, et tunc praedicti sex jurati accusato insinuabunt, quod adversus praetaxatum accusantem occultas gerit inimicitias, praecipient, ut vel dimittat eas vel quod non habeat, se legitime debeat expurgare.

2. Quod si forsan idem vel per superbiam vel per aliquam calliditatem noluerit vel neglexerit adimplere: post primam monitionem X talenta denariorum nobis, et judici ac civitati quinque talenta persolvet. Secundo monitus si non adimpleverit idem, X talenta denariorum nobis et quinque judici et civitati sine mora solvere compellatur. Tertio vero monitus nec adimplens, nobis et judici et civitati simili et aequali prioribus talentorum mulctabitur quantitate. Post tertiam vero monitionem si pertinacia perseveraverit in incoepta, sit ex hoc statim judicatus nobis rebus pariter et persona.

3. Quemlibet etiam cujuscumque conditionis existat, habentem inimicitias manifestas, dicti sex jurati monebunt, ut cum inimicis suis debeat concordare. Qui vero concordare non poterit, adversariorum protervia respuente, vel ipse refutaverit dedignanter, monebitur, ut coram ipsis juratis jus de ipsis inimicitiis juxta quod sibi competit, adversus adversarios prosequatur. Quod si ter monitus non curaverit effectum mancipare, in decem talentis denariorum nobis, et judici et civitati in quinque pro monitione qualibet puniatur. Sed si post tertiam monitionem pertinax inventus fuerit, nobis sit persona adjudicatus et omnibus rebus suis.

4. Praeterea cum regis sit, omnes difficultates causarum resolvere, si praedicti sex et jurati alii civitatis in determinandis et sententiandis quaestionibus dissentient, et in eisdem non poterint vel noluerint sententiae consonantiam convenire: ad nos, quid unaquaeque pars sententiat, deferetur, et cujus

deliberationem collaudaverimus, juxta ipsius sententiam finalem causa exitum sortietur.

5. Statuimus etiam, quod nullus civis aliquem proscriptum aut famulum qui muntleyt dicitur, in ipsa civitate Pragensi fovere audeat vel tenere, et quod omnes gladios fixurales, acutos, lanceas, loricas et alia cujuscumque generis arma, nullus civis aut famulus die vel nocte ferre audeat vel praesumat.

6. Si quis vero ex civibus vel servis ipsorum in praedictis articulis vel praedictorum aliquo secundum jus civitatis probabitur esse culpabilis: decem talenta denariorum nobis, judici autem et civitati quinque cogatur culpa solvere pro eadem. Si secundo probabitur esse culpabilis, XX talenta denariorum nobis, judici autem et civitati X solvere compellatur. Si tertio, XXX talentis nobis, judici et civitati in XV punietur. Ac si probabitur esse culpabilis quarta vice, tunc adjudicatus sit nobis rebus suis omnibus et persona.

7. Hoc verumtamen observando moderamine in pauperibus civibus atque servis, qui in praefatis articulis vel praefatorum aliquo culpabiles probabuntur, ut si quis ex eis statutae poenae non poterit solvere quantitatem, tunc praedicti sex jurati punient eum sicut expedire videbitur, verumtamen justitiae mediante.

8. Volumus quoque atque praecise mandamus, ut obligatione et pacto, quibus se invicem vel cum aliis quibuscumque obligarunt cives Pragenses, sive eaedem obligationes fide aut juramento aut litteris aut quo modo libet fuerint vallatae, renuntient, a data praesentium infra quatuordecim dies continue numerandos, absolvantque se penitus ab eisdem et litteras super ipsis editas nobis assignent infra quatuordecim dierum spatium praetaxatum.

9. Et de hiis per praedictos sex juratos moniti habebuntur; quod si primam monitionem non fecerit qui monitus fuerit, X talenta nobis, et judici et civitati quinque solvere tenebitur sine mora; post secundam, viginti nobis, et decem talenta solvet judici et etiam civitati; post tertiam in triginta nobis et in quindecim judici et civitati multae nomine punietur; ac si post quartam monitionem non curaveri tfacere, tunc nobis adjudicatus sit rebus pariter et persona.

10. Statuimus etiam, quod si tumultus aliquis bellicus excitatus fuerit in civitate, ad quem aliquis praeter mandatum dictorum sex juratorum armatus cucurrerit, idem decem talenta nobis, et quinque judici et civitati pro qualibet vice solvet. Si autem solvere non poterit, tunc praedicti sex jurati pu-

nient eum juxta quod expedire videbitur, justitia verumtamen mediante.

11. Et quia dignum est, ut cuilibet subjectorum nostrorum justitiam conservemus: si aliquis fuerit accusatus vel infamatus nobis, eidem accusato vel infamato expurgationem concedemus debitam et infamantem nominabimus vel etiam accusantem; ac si se expurgaverit prout decet, infamator vel accusator eadem (poena) puniatur, quam accusatus vel infamatus subire debuerat, si per expurgationem suam condignam innocentiam non probasset.

12. Statuimus insuper et dictis sex juratis expresse mandamus, quod justum forum de victualibus, vino et quolibet potus genere atque de qualibet re alia, quae venditur ad mensuram, justum forum et mensura debita secundum valorem denarii statuatur, et hiidem sex jurati faciant hoc strictius observari.

13. Haec autem omnia et singula prout superius describuntur, dicti sex jurati sollicite atque fideliter adimplebunt, et praecipimus eis, quod executioni debitae sine dolo et captione qualibet debeant emendare.

14. Sed si forte praedicti sex jurati praefata vel aliquid praefatorum per se exsequi non valebunt, tunc judicis et aliorum juratorum auxilium implorabunt, et hiidem judex et jurati omne ipsis consilium et auxilium inpartiecientur fideliter et sincere, et ideo scripti praesentis tenore mandamus dictis judici et juratis civitatis quicumque pro tempore illo fuerint, quod dictis sex juratis assistant consilio et auxilio fideliter in omni articulo, quotienscunque per eos fuerint requisiti.

15. Si vero aliquis ex praedictis sex juratis vel judex aut aliquis ex juratis civitatis prece, pretio, odio vel amore, dolo vel quocumque malo ingenio praedicta omnia et singula quae praescripta sunt, effectui non curaverit mancipare: post primam monitionem, cum casus exegerit, viginti talenta denariorum nobis, et decem judici et civitati sine cujuslibet dispendio morae solvet; post secundam monitionem, quadraginta nobis talenta, viginti vero judici ac etiam civitati; post tertiam in sexaginta talenta nobis mulctabitur, et civitati et judici in triginta; post has autem monitiones si adhuc perseverare pertinentia contumaciter enitetur, tunc perjurus et infamis debet ab omnibus judicari et insuper adjudicatus erit nobis rebus pariter et persona.

16. Statuimus ad hoc, quod judex Pragensis, quicumque pro tempore fuerit, causas omnes determinet et judicet secun-

dum jus civitatis et de consilio juratorum civitatis; de praescriptis autem nihil attemptet per se judicare sine praedictorum sex juratorum arbitrio et voluntate, decernentes irritum et inane, quidquid per eum contra hoc edictum fuerit judicatum.

In quorum statutorum stabilem firmitatem praefati anni unius spatium inviolabiliter duraturam, praesentem paginam continentiae statuta nostris Zawissii de . . . ., Jaroslay de, Sternberch pincernae Bohemiae et purgravii in Vethau consiliariorum nostrorum, et quia sex dicti jurati de consilio aliorum civium Pragensium et voluntate a nobis electi fuerunt, ut diximus, et quia hiidem jurati libera voluntate promiserunt nobis, corporali praestito juramento, eadem statuta observare et efficaciter facere observari, praedictae civitatis et eorundem sex juratorum sigillis de ipsorum voluntate spontanea muniri fecimus in testimonium veritatis.

Datum Pragae, anno Dominicae incarnationis millesimo ducentesimo octogesimo septimo, pridie Nonas Septembris, per manus Wenceslai prothonotarii regni nostri.

79.

Concordiae unio super principatu Oppaviensi.

1286—1287.

A. c. 1286 facta est concordiae unio inter Wenceslaum II. regem Boemiae ex una, et Nicolaum ducem Oppaviae parte ex altera, super principatu Oppaviensi (vid. n. 60 et 73).

E cod. formul. Regiomontano apud Voigt n. LXIV.

W(enceslaus) Dei gratia etc.

Digne satis praeconiae commendationis attollitur, alumnam pacis, concordiam, cum quibuslibet inviolabiliter observare; sed qui violatore scandalo passa fuerit scissurae et dispendium resarcientis ope studii solempnius renodare et cum hiis praecipue ad unionem remeare pacificam, quos naturalis junctura foederis et mutuus conglutinat sanguinis internexus, longe dignius praefertur titulis et favoris.

Noverint igitur universi tam praesentes quam futuri, quod nos operum prosecutioni, quae commendabilia magis existunt, pronis affectionibus aspirantes, cum domino duce Nicholao, sopita dissentionis materia, ad sincerae pacis et concordiae devenimus unionem, et sibi tenore praesentium sine omni captione mala, malo ingenio, vera fide, tam pro nobis quam

pro universis et singulis, baronibus, nobilibus et aliis quibuscumque hominibus nostris cujuscumque conditionis, quos nunc habemus et in nostra habituri erimus potestate, promittimus a data praesentium usque ad festum beati Georgii primo venturum, et ab eodem festo usque tres annos continuo numerandos, ipsum ducem Nicolaum plene assecuramus, ut idem ad nos, curias nostras, expeditiones et alia quaelibet obsequia nobis impendenta et negotia sua etiam peragenda per praefatum tempus veniat, stet nobiscum, ubique per districtus nostri dominii sibi placuerit, et ad locum, a quo ad nos venit, redeat, salvis honore, rebus suis et ipsum comitantium pariter et personis.

Promittentes eidem domino duci Nicholao, quod tam pro parte nostra quam baronum, nobilium et aliorum quorumlibet superius notatorum fideliter, intentione pura et mente non ficta, quod in veniendo ad nos, curias nostras, expeditiones et alia nobis obsequia impendenta et negotia sua peragenda, sibi et eum comitantibus per nos aut per illos, quos habemus et tunc in nostra tenebimus potestate, nullum malum, nullum dispendium, nullaque violentia in honore, personis aut rebus ipsorum aliquatenus inferetur per temporis spatium praetaxatum.

Gratum quoque gerimus et acceptum, quod idem dux Nicholaus a data praesentium usque ad festum beati Georgii primo venturum, et ab eodem festo usque per trium annorum spatium continue numerandorum, teneat et possideat terram Opaviensem, ita tamen, quod nullum novum jus et nulla nova actio per hoc et ex hoc emergat, proveniat vel nascatur aut vendicari valeat ipsi duci Nicholao, sed jus et actio quod vel quae nobis vel ipsi domino Nicholao nunc competit vel competere potest in ipsa terra, inviolabiliter conservetur.

Promittentes ei sub fide atque conditionibus praefatis, quod super praefata terra vel ipsius jure infra scriptum tempus nullam per nos aut per interpositam personam movebimus aut moveri patiemur vel procurabimus quaestionem, sed ipsum possidere promittemus eandem pacifice et quiete, et absolventes eum ab impetitione cujuslibet baronis vel nobilis et alterius cujuslibet, cujuscumque conditionis fuerit, qui super aliquibus bonis in dicta terra Opaviensi suis vellet seu niteretur contra dominum Nicholaum vel aliquem ex baronibus vel servitoribus suis actionem aliquam intemptare.

Volumus quod ad faciendum aliquod judicium impetenti vel actionem contra ipsum intentanti per praefatum temporis spatium nullatenus teneatur, quia eum ad faciendum aliquod

judicium non cogemus, nec etiam inducemus, nisi per bonam voluntatem ab ipso valeat obtineri.

Hoc autem cauto specialiter et expresse, quod jus et potestas arbitrandi super dicta terra Opaviensi, quod vel quam nos et dictus dux Nicholaus dedimus de bona voluntate domino Rudolpho serenissimo Romanorum regi, carissimo patri nostro, per praesentes concordiam et promissiones nullatenus irritetur, sed stabilis vigeat robore firmitatis, et si infra praedictum tempus cum domino N. duce non faceremus gratiam, et nos cum dicto domino Romanorum rege infra idem tempus non contingeret convenire, liceat eidem domino regi super dicta terra praesentibus concordia vel promissione non obstantibus, prout sibi visum fuerit, libere arbitrari.

Sub fide quoque atque conditionibus promittimus praetaxatis, quod si nos nostri, quod absit, honoris immemores infra praefatum tempus dictum ducem N(icolaum) de persona caperemus, aut terra Opaviensi, civitate vel civitatibus, castro vel castris, munitione vel munitionibus, quocumque modo destitueremus vel privaremus eundem, et coram illustribus principibus dominis H(enrico) marchione Misnensi et Orientali et H(einrico) duce Bavariae de consensu utriusque nostrum ad hoc judicibus statutis et ordinatis, convicti mediante justitia fuerimus, nos praefato duci praesentes promissiones vel ex eis aliquam violasse vel non observare, et in termino, qui nobis a praedictis praefixus fuerit judicibus, praefato duci N. de ipsis violatione vel observatione ipsorum judicum arbitrium condignam satisfactionem non exhibuerimus, vel forte praedicto duci N. aut procuratoribus suis legitimis coram praedictis judicibus nollemus de justitia respondere: extunc subjecti esse volumus

(*abbreviatum et confusum:* et contra et supra (usque) promittimus etiam sub praedictis conditionibus, antequam sit (scribatur) et fuerit satisfactum)

Promittentes eidem duci N. bona fide, quod si praedictorum principum ante festum beati Johannis Baptistae primo venturum litteras obtinebimus, per quas se judices ad praedicta statuant et obligent, quod eidem duci N., cum per eum requisiti fuerint, debeant de nobis exhibere justitiam.

Deinde promittimus fide bona, quod si nos nostri, quod absit (ut supra): ex tunc subjecti esse volumus excommunicationi dominorum Pragensis et Olomucensis episcoporum, et utraque terra subjiciatur ecclesiastico interdicto, non absolvendi a praedicta excommunicatione et praefato interdicto minime relaxando, nisi prius dictus dux Nicholaus sine omni laesione ac dampno libertati restituatur pristinae, vel terra Opaviensis, civi-

tas vel civitates, castrum vel castra, munitio vel munitiones qua vel quibus destitutus esset, sibi sint vel fuerint integraliter restitutae, sub praedictis conditionibus.

Promittentes in pura fide, quod si dictus dominus dux N. per aliquem vel aliquos terrigenas nostros fuerit captivatus, vel sibi castrum vel castra, munitio vel munitiones fuerint occupatae, occupatores a praefatis episcopis excommunicentur et debent finaliter abjudicari et patria atque bonis, et quod ipsum ducem Nicholaum juvabimus fideliter toto posse, ut a captivitate liberetur, vel quod sibi quidquid occupatum fuerit, valeat rehabere, nec occupatores absolvi ab excommunicationis vinculo permittemus, vel gratiae nostrae aut patriae restituemus, donec duci de illata injuria sit condigne ac honorifice satisfactum; nec non et quod eidem duci Nicholao contra quemlibet principem vel alium quemcumque, qui eum invaserit vel impugnaverit, assistemus fideliter totis nostris viribus et sicut fidelem nostrum curabimus studiosius dispensare.

Datum Brunnae etc.

80.

Oblatio ducatus Opoliensis regi Boemiae.

1289, 10. Januar.

Anno 1289 dux Opoliensis, Kazimirus, Wenceslao heredi regni Boemiae ejusque successoribus principatum et terras suas subdidit et submisit, prout testantur literae, a Pulkava in Chronico suo asservatae et a Balbino (Misc. VIII. p. 214.) repetitae.

Magnifico et illustri Domino, Domino suo, Wenceslao serenissimo regi Boemiae et marchioni Moraviae, Casimirus Dei gratia dux Opuliensis et dominus in Beuthum cum prompta devotione suae fidelitatis servitium indefessum.

Cum naturae ingeniosae artificio creaturam suam summus opifex in propagandarum rerum omnium origine sicque formaverit sicque disposuerit, ut quaelibet res votivae conservationis locum ibi appetant ibique auxiliaris operis adminiculum quaerant, ubi in suae stabilitatis permanentia melius et facilius se tueatur, et amititiae vigor sic in creatis suas ostendat propagines, ne diversis potestatibus mundialis machinae dissidentia veniat, et res rebus concordi subjiciat unione: mortalium quoque conditio, cum naturalium rerum dispositionem a Deo progressam opifice non immerito etiam imitetur, ut ibi homines locum quaerant refugii, ubi auxiliare praesidium absque spe refuga salubrius invenitur, et illorum se submittant

libentius potestati, qui dilectionis et amicitiae puritate a retroactis temporibus per progenitores tanquam radicitus praeconcepta eos favorabilius prosequuntur;

Imitans equidem praemissa et attendens subsequentia, quod ex favore quondam domini Ottacari regis Boemiae, memoriae recolendae pater meus, recordationis felicis quondam Wladislaus, dux Opuliensis, propter devotionem et obsequia, quibus se totum cum prompta benevolentia eidem dederat, multa promotionis et honoris beneficia suis temporibus sit sortitus:

Ego qui in bonis et utilibus actibus sequor libenter vestigia patris mei, considerato et evidenter agnito, quod bonitas, favor et potentia Vestrae dominationis, quae clarae indolis insignibus renitescentes et paternae prudentiae nanciscentes vestigia non lentescitis subditorum vestrorum commoda procurare plurima, mihi, filiis, heredibus, ducatui, etiam hominibus meis in ipso ducato meo existentibus, honoris, pacis et profectuum afferre poterunt incrementa, maxime cum per Vos et successores vestros melius, quam per alium a meis violentis et meorum fidelium oppressoribus, a quibus hucusque oppressi fuimus et opprimimur, cum eisdem meis fidelibus potero defensari;

De consilio deliberato ac bona voluntate ex consensu filiorum meorum Boleslai et Wladislai ac propinquorum amicorum, baronum et aliorum meorum ac ipsius ducatus mei nobilium, nec coactus, nec vi nec metu inductus, sed bona spontanea et libera voluntate mea, volens in hoc meam, filiorum, heredum et successorum meorum conditionem facere meliorem: Vestrae, heredum, et successorum Vestrorum omnium, regum Boemiae potestati et dominio me, filios et heredes et successores meos et successorum meorum heredes, ducatum, castra, civitates, oppida et universas possessiones meas, omnium baronum, nobilium et aliorum terrigenarum meorum in ipso ducatu meo degentium sive manentium ac ipsos barones, nobiles et terrigenas meo de unanimi eorum consensu, nonnullis etiam ipsorum praesentibus, subjeci et in hiis scriptis subjicio, et manere volo perpetue sic subjectos.

Eosdem nihilominus barones, nobiles, terrigenas, alios cives et universos ducatus mei incolas seu habitatores a fidelitate et homagio, quibus mihi et meis heredibus, filiis ac universis successoribus sunt astricti, ex nunc sine difficultate qualibet absolvendo, resignavi et etiam ex nunc resigno publice per vexillum meum eundem meum ducatum et omnia jura ejusdem ducatus cum juribus et dominio, quod mihi, filiis, heredibus et successoribus meis universis in hoc ducatu competunt, meo,

filiorum meorum, qui nati sunt et si qui nascentur in posterum, omnium heredum et successorum meorum nomine ad manus, potestatem et dominium Vestrum, qui recipitis a me resignationem eandem pro Vobis et heredibus Vestris ac heredibus et successoribus, a Vobis in perpetuum descendentibus, universis in praesentia subscriptorum testium, ad hoc per me, filios, barones et nobiles ducatus mei praedictos specialiter rogatorum, et renuntians expresse meo, filiorum meorum, heredium et successorum meorum quorumlibet nomine, omnium privilegiorum patrociniis et libertatibus, quae mihi et eisdem filiis, heredibus et successoribus meis, si quae ducatui ipso et juribus ejus competunt vel possunt competere in futurum.

Et specialiter illi libertati renuntians, quam mei praedecessores duces Opulienses habuerunt in antea et quam ego hucusque habui, et mei filii, heredes et successores in futurum habuissent ex consuetudine aliqua vel de jure in eo, quod nulli alteri principi poterant subjici vel debeant: do Vobis, domino meo, in feodum et jure feodi praedictum ducatum, dignitatem, titulum et honorem ejusdem ducatus, ac omnia alia jura ducatus praedicti recepi et ex nunc recipio, Vobis tanquam meo et feodi domino homagium feci et facio, et vobis fidelitatem, devotionem et obedientiam perpetuas promisi et nunc promitto, corporali interposito juramento in praesentia testium eorundem, ordinando et omnia fieri volendo, ut filii, heredes et successores mei universi in ipso feodo mihi de cetero succedentes de manibus Vestris et successorum Vestrorum idem feodum sive ducatum recipere et Vobis, vestrisque successoribus homagium, fidelitatem et obedientiam, interposito etiam juramento promittere, ac similiter facere in perpetuum teneantur.

Obligando nihilominus me, filios, heredes et successores meos, solemni stipulatione interposita, Vobis et successoribus Vestris, Boemiae regibus, ut quotiescunque et quandocunque Vos jusseritis vel Vestri jusserint successores, Vos et eos juvabo et juvare volo per successores meos contra omnem hominem fideliter, toto posse, tanquam Vester vasallus quilibet sive baro regni Vestri, nec non ad omnia et singula in perpetuum, quae jura feodi exigunt et requirunt, et etiam ad illa quae quisque vasallus suo vero domino facere potest atque debet.

Promitto insuper, et promisi pro me, heredibus, et successoribus meis praedictis, sub praestito juramento, praedicta omnia et singula praedictorum rata et firma tenere et adimplere ac servare perpetuo, nec unquam contra eadem vel eorum aliquando venire, vel facere, per me, vel per alios, vel alium quoquo modo, et renuntiavi expresse atque renuntio tenore praesentium in omnibus praemissis et quolibet praemissorum

pro me, filiis heredibus, et successoribus meis omnibus, omni actioni et defensioni rei cuilibet, et omni auxilio juris canonici vel civilis, consuetudinibus, constitutionibus, et statutis, gratiis, privilegiis seu indulgentiis, quibus a sede apostolica, vel a Romano Imperio, quibuscunque aliis vel alio Poloniae principibus est provisum, ne alienarent vel aliis principibus subjiciant et eis homagium faciant, et aliis quibuscunque tam generalibus, quam specialibus privilegiis seu indulgentiis, quas ego vel heredes mei possemus contra praedicta vel aliquod praedictorum de jure objicere vel de facto, quo mihi vel successoribus, ut contra omnia praemissa vel eorum aliquod ego, filii, heredes et successores mei venire possemus, et ea non teneremus vel non observaremus, possent competere et aliqualiter suffragari.

In cujus rei testimonium et robur perpetuo valiturum praesens privilegium voluntarie et libenter Vobis trado, sigillorum mei proprii et venerabilium patrum, dominorum Thobiae Pragensis, Theodorici Olomucensis episcoporum ac illustrium principum dominorum Bolkonis ducis Sleziae et domini de Lewenberg, atque Nicolai ducis Opaviensis, nec non honorabilium personarum Cristanni Brevnoviensis sancti Benedicti, Jordani Montis Sion Praemonstratensis, Reynheri Cladrubiensis Sancti Benedicti et Henrici de Ossek Cisterciensis ordinum abbatum, Pragensis dioecesis, et virorum venerabilium magistrorum Ulrici Pragensis, Johannis Sadscensis, Ulrici Mielnicensis et Pardi Boleslaviensis ecclesiarum praepositorum, magistri Gregorii Pragensis, domini Budislai Olomucensis, et domini Bartholomaei Wyssegradensis ecclesiarum decanorum, ad mearum petitionum instantiam appensione in testimonium evidens roboratum.

Acta sunt haec Pragae in palatio regio in praesentia personarum superius expressarum, et in praesentia baronum et nobilium meorum, videlicet Sobieslai judicis terrae meae, Jesskonis burggravii Beuthumensis, Branislai dapiferi mei, Michaelis marescalci mei, Andrae dicti Brek, Bernhardi et Theodrici militum, Leonhardi, Pauli, Jesconis, Stephani et Stephani, Budiwoi domicellorum, nobilium meorum et terrae meae praedictae, et in praesentia nobilium virorum Wogeri de Lompnicz summi camerarii regni Boemiae, Alberti de Seberg marescalci ejusdem regni Boemiae, Sdislai de Sternberg Pragensis purggravii, Benessii de Wartemberg camerarii ejusdem Domini mei regis Boemiae Wenceslai, Bavarii de Strakonicz burggravii de Klingenberg, Protiwen de Borovsko camerarii serenissimae Dominae meae reginae Boemiae, Alberti dapiferi, et Johannis de Michelsberg pincernae ejusdem regni, Burghardi de Win-

terberg, Theodrici Spaczmani, in Vriemberg burggravii, Pottonis de Pottenstein burgravii in Thusta, Hynconis de Leuchtenburg, Hynconis de Duba, Mutinae de Kostemlath, Zdislai de Trziebon, Ffriderici de Schonburg, Ottonis de Lemburg, Bohuslai de Bor, Dluhomil de Wessele, Ulrici de Nova Domo, et in praesentia multorum aliorum tam religiosorum, quam saecularium, clericorum et nobilium, popularium et civium, qui propter hoc specialiter de omnibus regni Boemiae finibus pro testimonio fuerant convocati. Anno Domini MCCLXXXIX. IIII. Idus Januarii, Indictione II.

Et nos Theodricus, Dei gratia episcopus Olomucensis, rogati per dictum dominum Kasimirum, praesenti instrumento per magistrum Ambrosium canonicum ecclesiae nostrae Olomucensis nostrumque notarium, nostroque nomine subscribi et sigillum nostrum fecimus appendi.

81.

Permutatio terrarum et bonorum inter Fridericum marchionem Missnensem et Wenceslaum II.

1289, 6. Febr.

Fridericus marchio Missnensis, filius Henrici marchionis Misniae ex impari conjuge Elisabetha de Malticz susceptus, terras quas possedit, Wenceslao II. regi Boemiae obtulit commutandas cum castris, praediis et tributis quibusdam, in orientali parte Boemiae sitis.

Quod etsi literis Rudolphi regis (vid. 83) ratum est habitum, tamen ipsa illa permutatio propter quasdam difficultates ad effectum perducta non est.

Literae super illa permutatione confectae, Vindobonae in arcano caes. tabulario asservantur; editae sunt primum in commentatione Pelzelii quae inscribitur: „Ueber die Herrschaft der Böhmen in dem Marggrafthum Meissen (Abhandl. der böhm. Gesellsch. der Wissenschaften 1787).

De re ipsa ut gesta est, vide Palackii Geschichte von Böhmen II. 1. (p. 357—360).

In nomine Domini. Amen.

Notum sit in perpetuum universis et singulis, tenorem praesentium inspecturis,

(I.) Quod ego Fridericus, Dei gratia Misnensis et Orientalis marchio, princeps et heres terrae Lusatiae, magnifici quondam domini Heinrici, Misnensis et Orientalis marchionis junior filius, de maturo et deliberato meo, amicorum et fidelium meorum consilio, eosdem meos marchionatus et ipsum principatum et terram Lusatiae ac specialiter terram meam Misenensem, per praedictum dominum et patrem meum de ex-

pressa voluntate et consensu fratrum meorum, domini Alberti, lantgravii Thuringiae, et domini quondam Theoderici, felicis memoriae marchionis de Landesberc, specialiter mihi traditam et donatam, nec non titulum et dignitatem et honorem ipsorum marchionatuum et terrarum, et de nomine: Castrum Scharfenberc, civitatem et castrum Dresden, castrum et civitatem Perne, castrum Donin infeudatum cum suis attinentiis, castrum Tharant cum foresta et suis pertinentiis, castrum Borsenstein, oppidum Dypoldeswalde, castrum Vrowenstein infeudatum, castrum Lewenstein, castrum et civitatem Saydowe, civitatem Hain et omnia bona et possessiones in districtu seu judicio ejusdem civitatis Hain sita, infeudata et non infeudata; item castrum Satim infeudatum, castrum Tyfenowe, villam Surnewytcz cum suis pertinentiis infeudatam, castrum Radeberc infeudatum, castrum Lybental, castrum Wylin, oppidum Radeburg, munitionem Lusenytz, castrum Nussin infeudatum, castrum Lychtenwalde infeudatum, castrum Sachsenberc infeudatum; item omnia bona illa, castra videlicet et civitates, oppida et villas, quas ipse dominus pater meus, clarae memoriae, ab ecclesia Herueldensi tenuit, et quae mihi in feudum ab eadem ecclesia sunt collata, et omnia alia castra, civitates, oppida, villas, nemora, montes, argentifodinas, flumina, lacus, valles in eisdem marchionatibus, Lusatiae ac Missenensi terris, contenta seu situata, cum castris, civitatibus, oppidis, villis ac aliis locis ac bonis intermediis, et cum judiciis, juribus, utilitatibus, proventibus et pertinentiis universis, ad dictos marchionatus, terras, castra, civitates, nominatas et non nominatas, et loca praedicta spectantes, qui et quae mihi debentur, et quantum ad me et heredes meos pertinent, tam ex successione et donatione paterna, quam ex quocumque alio jure mihi super his et eorum aliquo, specialiter vel generaliter acquisito, et generaliter cum omni jure alio, quod mihi et heredibus meis competit et in futurum posset competere vel deberet in praedictis marchionatibus, terris, castris, civitatibus et aliis omnibus supradictis et ipsorum quolibet, sentiens in hoc conditionem meam posse fieri meliorem —

(II.) do, trado et permuto jure proprio in perpetuum, meo et omnium heredum meorum nomine, serenissimo domino Wencezlao, regi Bohemiae praeclaro et marchioni Moraviae, et cum eo recipiente a me in permutationem pro se et universis heredibus suis, marchionatus, terras, castra, civitates et omnia alia praenotata, ad habendum, tenendum, possidendum, et quidquid deinceps sibi, suisque heredibus de ipsis vel eorum aliquo placuerit, perpetuo faciendum;

(III.) transferens his scriptis in eundem dominum regem

et ejus heredes omne jus et dominium, potestatem et omnem jurisdictionem, quae mihi et heredibus meis competunt, competebant et possent in futurum de consuetudine competere vel de jure in ipsis marchionatibus, terris, castris, civitatibus, oppidis, villis et aliis praedictis, et in ipsarum terrarum baronibus, ministerialibus, militibus, infeudatis et non infeudatis, et in aliis habitatoribus, tam nobilibus, quam popularibus universis,

(IV.) tradens sibi et promittens tradere omnia privilegia et instrumenta, tam excellentissimi domini mei, domini Rudolphi regis Romanorum, quam fratrum meorum, et omnia alia mea privilegia, mihi super praedictis principatibus, terris, dominiis, et aliis omnibus et singulis, quae continentur superius, a quibuscumque vel a quocumque acquisita, concessa, tradita et donata, sibi ex nunc suisque heredibus cedens libere de praemissis omnibus et de ipsis privilegiis et instrumentis; ita ut eisdem privilegiis et instrumentis et jure meo et heredum meorum, quod sibi et heredibus suis in praedictis marchionatibus, terris, castris, civitatibus et aliis omnibus dedi, tradidi et in eum ac suos heredes transtuli, sicut superius est expressum, tam in judicio quam extra judicium ipse dominus rex Bohemiae et heredes sui contra quemlibet hominem et specialiter contra eundem fratrem meum, Albertum Thuringiae lantgravium, Fridericum et Thycemannum ejus filios, et contra fratruelem meum Fridericum, praedicti quondam Theoderici, fratris mei, marchionis de Landesberc, filium, et ipsorum heredes libere uti possint.

(V.) Promittens nihilominus traditionem, donationem et permutationem praedictas, domino regi Romanorum innotescere per me vel per litteras meas, et ejus consensum et confirmationem super eisdem traditione, donatione et permutatione cum diligentia implorare.

(VI.) Et hoc nominatim pro castris et munitionibus Furstenberg, Polytz, Landescrone, Landesberc, Orthe, Muta, Sebin Wyschonis et Zkuts, Hoenstein, Hoenstadt, Zwythavia, et pro annuis reditibus, assignandis et deputandis mihi per eundem dominum regem, aut alios vel alium, quos vel quem idem dominus rex loco sui et nomine ad hoc duxerit destinandos, ad quantitatem quatuor millium et quingentarum marcarum argenti usualis et ponderis Pragensis, in eisdem castris et munitionibus, possessionibus ac aliis bonis, rebus et juribus, ac in omnibus et singulis proventibus, fructibus, reditibus, utilitatibus, judiciis, officiis et aliis, ad castra, munitiones, bona et possessiones praedictas spectantibus et provenientibus de eisdem, recipiendis, habendis et recognoscendis perpetuo, per

me et meos heredes legitimos sexus masculini in feudum et jure feudi, ab ipso domino rege et a regno Bohemiae ac a suis heredibus et heredum successoribus ab ipso in perpetuum descendentibus universis.

(VII.) Eo proviso nihilominus et expresso, quod quilibet laneus possessionum, in quibus mihi sunt praedicti reditus assignandi, talis mihi per ipsum dominum regem, vel per illos aut illum, quibus vel cui super hoc commiserit vices suas, pro unius marcae argenti reditibus deputetur et assignetur, de quo marca argenti annuatim nunc provenit, vel retroactis proveniebat temporibus, aut ante quadriennium poterit provenire.

(VIII.) Proviso etiam, quod si in castris, munitionibus, bonis, possessionibus, judiciis, officiis, utilitatibus et aliis praedictis, quatuor millium et quingentarum marcarum argenti reditus non poterunt deputari aut assignari, servato modo de laneis assignandis proxime jam expresso: ex tunc ipse dominus rex de vicinioribus possessionibus aut bonis cum ipsarum possessionum aut bonorum munitionibus, quas bona fide sine dolo nominaverint et assignaverint arbiter, videlicet Zdezlaus de Sternberc purgravius Pragensis et Heneco de Duba pro parte ipsius domini regis, pro mea vero parte nobilis vir Otto burgravius de Donin et Otto de Ileburg, et pro utraque parte communiter frater Hermannus de Holo, prior domorum hospitalis sancti Johannis Baptistae Jerosolimitani per Bohemiam, Poloniam et Moraviam, ad hoc electi, et ad ipsorum arbitrium vel majoris partis mihi faciet praedictorum redituum supplementum.

(IX). Si vero plures reditus, quam quatuor millium et quingentarum marcarum argenti in castris, munitionibus, bonis, possessionibus et aliis praedictis poterunt deputari vel haberi: ex tunc illud domino regi Bohemiae de praedictis castris, munitionibus, possessionibus, reditibus et aliis praedictis remanebit, quod praedictus arbiter vel eorum major pars jusserint vel jusserit remanendum, silvis ad castra, munitiones et possessiones spectantibus, in quibus magnarum ferarum venationes sunt habitae ab antiquo dumtaxat exceptis, quae non debent mihi in praedictos reditus computari.

(X.) Praeterea hominibus et habitatoribus bonorum et possessionum praedictarum, quae ad me per commutationem hujusmodi devolventur, jus si quod deinceps dedero, illud ipse dominus rex dignabitur approbare.

(XI.) Contulit mihi insuper et heredibus meis advocatiam in Lutemuschel in idem concambium, et promisit nulla servitia aut petitiones graves contra abbatis et fratrum ejusdem monasterii voluntatem exigere ab eisdem.

(XII). Volens igitur, affirmans et protestans tenore praesentium, permutatione hujusmodi me fore contentum, plene pagatum et bene solutum, et absolvens et absolutos esse volens omnes et singulos, barones, ministeriales, milites et alios omnes, et singulos, nobiles et populares ipsarum terrarum, civitatum et castrorum, infeudatos et non infeudatos, a fidelitate et homagio, quibus mihi et heredibus meis tenentur, tenebantur vel tenerentur, et mandans eis et eorum cuilibet, ut ipsi domino regi et heredibus suis tanquam dominis eorum de cetero intendere debeant et obedire: promitto in his scriptis, jurando in ligno crucis dominicae et jurantibus ac promittentibus mecum et pro me praedicto Ottone de Ileburg et Adolpho notario meo, quod decimo die intrante proxima quadragesima, eidem domino regi vel suis nuntiis ad hoc per eum specialiter destinatis, tradam, assignabo, disbrigabo et auctorizabo terras, castra, civitates et alia, quae per me in permutationem hujusmodi sunt deducta, sibique vel suis possessionem assignabo plenariam eorundem, excusatione et dilatione qualibet procul motis; Hain et Perne civitatibus, et Tyfenove castro et aliis castris infeudatis exceptis, in quibus sibi possessionem facti non valeo assignare in termino memorato; jus tamen et dominium, quod mihi et heredibus meis in eisdem castris et civitatibus competit, competebat vel competere poterat in futurum, eidem domino regi et suis heredibus dedi, tradidi, do et trado et a me ac a meis heredibus transtuli et transfero in eosdem, sicut superius de eisdem et aliis est expressum.

(XIII.) Promitto etiam stipulatione solemni, sub praestito juramento, contra praedictas donationem, traditionem, permutationem et cessionem meas, et omnia alia et singula, quae in praesenti continentur contractu, non venire nec facere, per me aut alium vel alios, tempore ullo unquam, sed tenere et firmiter adimplere.

(XIV.) Ipse quoque dominus rex, a me prius et per me terrarum, castrorum et civitatum ac aliorum omnium bonorum meorum, quae sibi per commutationem praedictam dedi et tradidi, plene possessione recepta, statim de Dresden cum domina et matre mea Benesium camerarium de Warthenberc vel alium baronem suum, ad assignandum et praesentandum, dictae dominae et matri meae, loco et vice mei possessionem castrorum, munitionum et redituum praedictorum diriget et transmittet.

(XV.) Qui assignabit et praesentabit eidem dominae et matri meae loco mei et mihi, postquam de Dresden cum

eodem domino rege vel sine eo rediero, castra, munitiones et reditus praedictos debite disbrigatos.

(XVI.) Quos si ante pasca Domini primo venturum, ipse dominus rex vel Benesius camerarius vel alter, quem ad hoc transmiserit, non assignaverit vel praesentaverit mihi vel matri meae, proinde civitatem Gretz, et si non sufficit ipsa civitas Grets pro quantitate et valore castrorum, munitionum et redituum assignandorum, tunc Crudim civitatem cum eadem civitate Gretz mihi aut matri meae, nomine meo, in pignore ipse dominus rex statim post pasca proximum obligabit; quam vel quas usque ad assecutionem castrorum, munitionum et possessionum, in quibus sunt praedicti reditus deputandi, mihi loco pignoris retinebo.

(XVII.) Ad haec si ipse dominus rex nec civitates praedictas dare in pignore, nec castra, munitiones et possessiones praedictas, quae mihi debentur, vellet sicut tractatum et ordinatum est assignare et praesentare: ex tunc viri nobiles, Albertus de Seberc, marscallus regni Bohemiae, cum castro et civitate Cadano, et Ranuoldus de Nymans, purgravius in Lapide, cum eodem castro Lapide etcastro Raten, qui proinde et pro domino rege, ut adinpleret praedicta, jurando in ligno Domini corporaliter promiserunt, mihi obedire et intendere tenebuntur, quousque ea, quae per ipsum dominum regem fieri et adimpleri debuerant, prout tractata sunt debite compleantur; Zdezlaus etiam de Sternberc, Pragensis burgravius, et Heneco de Duba pro observandis et adinplendis praedictis per ipsum dominum regem, jurando in ligno crucis dominicae, pro ipso domino rege promiserunt.

(XVIII.) Ceterum ipsum dominum regem ex nunc in dominum meum recipio, et sibi ac heredibus suis, tamquam meis et feudi dominis, obedire et intendere promitto, ipsumque et heredes ejus juvare et sibi assistere contra quemlibet principem, et quemlibet hominem fideliter omni posse, quandocumque et quotiescumque per ipsum vel heredes suos fuero requisitus; hoc expresso, quodsi infra terminos terrarum suarum in suo ero constitutus servitio, mihi tunc et meis in suo manentibus servitio, expensas et necessaria tribuere non tenetur; si vero extra terras suas cum meis et in ejus subsidium et ad ejus servitia, cum eodem domino rege, vel ad mandatum ejus processero sine eo, tunc mihi ipse dominus rex subveniet in expensis.

(XIX.) Hoc ipsum heredes mei ipso domino regi et heredibus suis facere tenebuntur, quandocumque et quotiescumque fuerint requisiti. Damna quoque si quae ego vel heredes mei, aut homines in servitiis suis receperimus, eadem ipse

dominus rex, prout suae gratiae placuerit et visum sibi fuerit, dignabitur compensare.

(XX). Insuper si sine filiis legitimis masculini sexus, quod absit, decedere me continget, castris, munitionibus et possessionibus meis aliis praedictis ex tunc ad ipsum dominum regem et suos heredes redeuntibus, ipse dominus rex dotem, quae lipgedinge vulgariter dicitur, matris et uxoris mearum, quam eis in bonis et munitionibus praedictis assignavero et dimisero, patietur eas per vitae ipsarum tempora pacifice possidere; feuda etiam quae in eisdem bonis meis hominibus contulero, ipse dominus rex etiam post mortem meam non cassabit nec indebite violabit.

(XXI.) Hoc mihi promisso specialiter per eundem dominum regem, si eum, quod absit, mihi sine heredibus praemori contigeret, quod mihi et heredibus meis in amplioribus reditibus et bonis, prout in ejus gratia fuerit et sibi placuerit, gratiam faciet largiorem.

(XXII.) Praeterea si ipse dominus rex castra et munitiones, quae mihi ab eo debentur ex permutatione praedicta, omnes ante pasca Domini proximum sicut tractatum est, mihi praesentare nequiverit, pro eo forsitan, quia per alios detinentur: ad illarum tamen praesentationem tenebitur, quas nunc habet vel quas in ipso termino pascae nunc proximo in sua habuerit potestate; pro aliis autem, quas praesentare non poterit, Gretz et Crudim civitates suas juxta formam super obligatione ipsarum expressam superius loco mihi pignoris obligabit.

(XXIII.) Promisit insuper ipse dominus rex, de bonis praedictis ad me per commutationem hujusmodi devolutis, creare et facere principatum sibi et regno suo ac ejus heredibus perpetuo subditum et subjectam, meque facere suum principem ad eundem principatum, et de ipso principatu me suum et sibi ac regno suo subjectum principem ad jura et conditiones feudi ac in feudum et ad servitia expressa superius investire, recepto prius a me per eundem dominum regem de homagio et fidelitate, sibi et suis heredibus praestandis et tenendis, corporali denuo sacramento.

(XXIV.) Admisit etiam dominus rex praedictus et liberam mihi tribuit facultatem, munitiones praedictas murandi et melius firmandi, sicut expediens fuerit et mihi placuerit, et novas si placuerit construendi.

(XXV.) Item si burgravii de Borsenstein et Saydowe, contra fidem mihi praestitam veniendo, ex quacunque causa nollent, mihi eadem castra reddere ipsi domino regi sicut promisi et tenor praesentanda, ex tunc quidquid Otto de Ile-

burg, Heneco de Duba et Ranouldus de Nymans, me super eo erga dominum regem facere jusserint, faciam et tenebo.

XXVI. Praemissis quoque completis, de castrorum per me domino regi, et per ipsum dominum regem mihi assignandorum, privilegia hinc inde data praesentia, amputatis his quae de fidejussoribus, obligationibus et aliis superfluis dicta sunt et conscripta, volumus renovari.

XXVII. Praedicta quoque omnia et singuła promisit ipse dominus rex tenere et adinplere bona fide, sicut per me ea, quae sibi promisimus, fuerint adinpleta.

In quorum omnium testimonium et robur praesentes exinde fieri fecimus literas, et eas meo consueto sigillo sigillatas ipse domino regi tradidi ad cautelam.

Actum et datum Pragae anno domini MCCLXXX nono, octavo Idus Februarii, Indictione secunda.

82.

Literae Rudolfi regis de officio pincernatus et de jure electorali regibus Boemiae competente.

1289, 4. Marc.

Quum ambigeretur, num Boemiae reges pincernae Imperii existimandi essent atque id quod cum illa dignitate erat conjunctum, eodem quo ceteri electores jure, regem Romanum deligere possent, Rudolphus rex literis anno 1289 datis controversiam secundum Boemos dijudicavit.

Quodsi „Auctor vetus de beneficiis," qui initio saeculi XIII. vixit, aliquid auctoritatis habet, apud quem legitur: Rex quem eligunt Teutonici, cum Romam vadit ordinari, secum ibunt de jure sex principes qui primi sunt in ejus electione, ut pateat Apostolico regis justa electio (cap. I. §. 12.), quocum Sachsenspiegel Lehnrecht (art. 4. §. 2.) ad verbum congruit: Svenne aber die düdeschen enen koning kiesen, unde he to Rome vert, to der wienge, so sint plichtich ses vorsten mit ime te varene, die de ersten in des rikes kore sin — principes electores tunc non plures numero quam sex fuerunt, inter quos princeps Boemiae numerandus non est.

At jam Wenceslaus I. rex (1230—1253) ut qui maxime electioni interfuit, in bulla autem Urbani IV. papae, 31. Augusti 1263 data, jam septem electores commemorantur, inter quos etiam Boemiae princeps, qui tum rex erat (Premyslaus Ottacarus II.), enumeratur: „Quasdam consuetudines circa electionem novi regis Romanorum in imperatorem postea promovendi apud principes vocem hujusmodi in electione habentes, qui sunt septem numero, pro jure servari etc."

Quaestioni, num Boemiae principes ex electorum numero fuerint, quam maxime connexa est quaestio alia, quando iidem pincernarum officium obtinuerint. Wladislaus II. Boemiae principum primus pincernae officio videtur fuisse ornatus, idem qui a. 1155 „a rege Friderico in maximam receptus est gratiam," atque jam anno 1156 inter principes Germaniae primum locum tenuit.

Dignae quae legantur, de illis quaestionibus commentationes sunt: De archipincernatu, et O. Lorenzii: Die siebente Kurstimme.

Literae quas hicce protulimus, non esse quidem in Chronicis Pulkavae leguntur, sed Balbino teste libro manuscripto, qui „Privilegia regni Boemiae" erat inscriptus, continebantur, unde eas in Miscell. VIII. 21 typis exscribendas curavit. Index autem privilegiorum binas de archipincernatu et de dignitate electorali literas a. 1348 a Carolo IV. confirmatas esse demonstrat. (Cf. n. 85.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus. Ad universorum Sacri Romani Imperii fidelium notitiam cupimus pervenire, quod Nos ex officio nostrae celsitudini divinitus injuncto, cupientes jura quorumlibet salva (nam verae justitiae virtus haec est, alterum non laedere, unicuique tribuere quod est suum), maxime tamen virorum illustrium dispendiis praecaventes, quorum insudare nos semper perdecet commodis et honori, inquisitionis circumspectae praehabito scrutinio, quid quantumve juris in Romanorum competat imperio inclyto regi Bohemiae Wenceslao, principi nostro et filio charissimo, nec non suis heredibus, licet de ipsius juribus verissima notitia nobis constet, ad majorem tamen cautelam et evidentiam indagantes ac indagari facientes, ut dicti regis jura lucidius patefierent, universis communi testimonio et assertione comperimus assonante:

I. Quod rex supradictus jus ac officium pincernatus pariter et ejus heredes in Romano obtineat imperio,

II. Nec non in Romanorum regis electione instar aliorum principum, in ipsa electione habentium jus et vocem, quoad idem jus et vocem eligendi, potestate pari potiantur.

III. Quae jura ipsis competere profitemur praesentibus et auctoritate regia approbamus, praesentium testimonio literarum.

Datum Egrae quarto Nonas Martii, Indictione secunda, Anno Domini Millesimo ducentesimo octogesimo nono, regni nostri anno sexto decimo.

83.

Cessio terrae Misnensis a Rudolpho rege ratificata.

1289. 13. Mart.

Inter Privilegia regni Boemiae in arce Karlstein asservabantur literae quibus Rudolphus rex cessionem Friderici Misnensis anno 1289 regi Boemiae factam (cf. n. 81) ratam habet: List Rudolffa krále římského, jímž vyznává, že Fridrich hrabě Míšenské, předstúpil před něho a prosil i v moc dal zboží své, kteréž měl v Lužické zemi, králi Rudolfovi, aby mu ráčil dáti léno na ta zboží (sic) a jmenovaný Rudolfus dal jest králi Václavovi jakžto králi českému to pod manstvie. Datum MCCLXXXIX." (Balb. Misc. VIII. p. 267.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus. Universis sacri Romani imperii fidelibus praesentes literas inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Ad universitatis vestrae notitiam cupimus pervenire, quod veniens ad celsitudinis nostrae praesentiam illustris Fridericus, Misnensis et Orientalis marchio, heres terrae Lusatiae, illustris quondam Henrici marchionis Misnensis junior filius, fidelis noster dilectus, nobis humiliter supplicavit, quatenus suarum precum intuitu omnium bonorum suorum feudalium, quae tenet ab Imperio, ubicunque sitorum, resignationem ad manus nostras recipere dignaremur. Nos suis devotis precibus inclinati dictam resignationem ad manus nostras recipere dignabamur, dictoque marchioni sinceris haec affectibus deprecanti, dicta bona nobis resignata, inclyto Wenceslao regi Bohemiae, principi et filio nostro, concessimus jure feudali; quibus sic ordine peractis idem marchio denuo nostro culmini supplicavit, quod permutationes factas de terris, oppidis, castris, argentifodinis seu quibuscunque aliis rebus ad ipsum jure proprietatis pertinentibus, sive ex paterna vel materna successione, seu donatione, vel quocunque titulo ad ipsum pervenerint, ratificaremus; cujus votis favorabiliter annuentes dictas permutationes ratificamus et approbamus per omnia praesentium testimonio literarum.

Testes hujus rei sunt: Venerabilis Conradus Argentinensis episcopus; illustres Rudolfus dux Austriae, filius noster charissimus, et nobiles viri: Ludovicus de Oettingen et Emicho de Leiningen comites, Joannes de Leuchtenberg et Valerius de Geroldseck. Strenui viri: Otto burggravius de Horin; Ranuoldus de Nemans; Hermannus de Grünpach; Hermannus de Maltícz et Hermannus notarius alius et alii quam plures.

Cujus rei praesens testimonium et scriptum Majestatis nostrae sigillo jussimus communiri. Datum Egrae, tertio Idus Martis, Indictione 2, anno MCCLXXXIX, anno regni nostri XIV.

84.

Literae Rudolphi regis super terra et principatu Wratislaviensi.

1290.

Vivente Premyslao II. rege inter eum et Henricum IV., ducem Silesiae, conceptum extitit dictum et tractatum, anno nondum explorato, ut decedente duce praedicto sine liberis masculis ducatus totus Silesiae deberet ad regem et regnum Boemiae devenire jure hereditario possidendus, et vice versa post mortem regis Premyslai praefatus dux Silesiae Glacensem civitatem et provinciam obtineret easdem (Pulkavae Chron. ad a. 1279).

Cujus quidem pactionis perscriptio non exstat; attamen post Premyslai obitum Henricus dux protinus Glacium occupavit. Cui postea pace apud Časlaviam composita ut Glacium quoad viveret teneret, concessum est (v. 71.),

Sicut Premyslaus II., etiam ejus in regno successor Wenceslaus II. rex cum Henrico IV. Wratislaviae duce, pactionem confecit, ut Wratislaviae principatus, si Henricus prior de vita migraret, Boemiae regno adjungeretur. Henricus quum liberis careret, mortuus est 23. Junii 1290.

Tria quae hic exhibemus literarum publicarum exempla, ad principatum Wratislaviae jure feodali a regibus Boemiae obtinendum referuntur. Neque tamen subinde Wratislaviensis regio sub potestatem ditionemque Wenceslai regis subjuncta est.

Literae primae (A) sunt, quibus Rudolphus rex Wratislaviae principatum jure beneficiario imperii Romani Wenceslao ejusque heredibus tribuit. Quae quidem in arce Karlstein inter privilegia regni erant depositae, uti patet ex Inventario privilegiorum, ubi legitur: „List Rudolffa krale římského, jimž vysnává, že králi Vaclavovi českému dává na kniežetstvie Vratislavské své právo i budúcím kralóm českým.“ Datum MCCXC. Confirmatae autem sunt literis Caroli IV. datis 7. Aprilis 1348.

Alterae literae (B), quibus Rudolphus rex pactionem inter Henricum IV. et inter Wenceslaum II. factam sanxit, chronicis Pulkavae continentur atque a Carolo IV. confirmatae sunt literis datis 7. Apr. 1348.

Tertiae denique literae (C), quibus Rudolphus rex denuo sanxit ut Wratislaviae principatus jure imperii Romani in feodum a rege Wenceslao II. teneretur, inter privilegia regni asservabantur: „List Rudolffa krále římského, jímž vysnává, že králi Vaclavovi českému dává všecka manstvie Jindřicha někdy kniežete Vratislavského, se vším jich příslušenstvím MCCXC.“ Quas quidem literas jam Pulkava novit; imperator autem Carolus IV. ratas esse jussit literis datis 7. Apr. 1348.

A.

1290. 22. Jul.

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus.

Ad universorum sacri Romani Imperii fidelium notitiam cupimus praesenti pagina pervenire:

Quod nos attendentes multiformia meritorum insignia, virtutum et fidei praemia pretiosa, quibus illustris Wenceslaus rex Boemiae, princeps et filius noster charissimus, erga nos et Romanorum imperium se constituit multiformiter gratiosum, omnia feuda nobis et imperio per mortem illustris ducis Wratislaviae vacantia dicto regi Boemiae nec non suis heredibus tenenda, habenda, possidenda titulo feudali duximus conferenda.

In cujus rei testimonium praesentes literas conscribi et nostrae Magestatis sigillo jussimus roborari.

Datum Erfordiae XI. Kalend. Augusti Anno Domini MCCXC, indictione III., regni vero nostri anno septimo decimo.

B.

1290, 25. Sept.

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex, semper augustus. Universis sacri Romani imperii fidelibus, praesentes litteras inspecturis, gratiam suam et omne bonum.

Universitatis vestrae notitiae innotescat, quod nos ordinationem seu promissionem de terra et principatu Wratislaviae et Slesiae, quae a nobis et imperio habentur in feodum, quam illustris quondam Henricus dux Wratislaviae, noster princeps, cum illustri et praeclaro W. rege Boemiae, filio et principe nostro carissimo, videlicet quod idem rex Boemiae in terra et principatu Wratislaviae et Slesiae, si ipsum Henricum ducem praemori contingeret, sibi deberet succedere, iniisse dinoscitur et fecisse, habemus ratam et gratam, eam de plenitudine potestatis regiae confirmantes et dantes has litteras nostras sigillo nostro munitas, in testimonium super eo.

Datum Erfordiae VII. Kalend. Octobris, Indictione tertia, Anno Domini Millesimo CCLXXXX, regni vero nostri anno decimo septimo.

C.

1290. 26. Sept.

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus. Universis sacri imperii Romani fidelibus, praesentes litteras inspecturis, gratiam suam et omne bonum.

Licet munificentiae nostrae dexteram ad cunctos fideles, quos Romanum ambit imperium, ex officii debito nobis desuper recommissi porrigere teneamur: maxime tamen illustres principes, qui velut aurora stellis praerutilans, virtutum insigniis ceteris praestantiores, imperialem gloriam reddunt radiantius illustratam, nos delectat gratiosius gratiosa dulcedine praevenire. Attendentes itaque inclytum Wenczlaum regem Boemiae, principem et filium nostrum carissimum, utpote bene meritum, condignis praemiis praemiandum: principatum Wratislaviae et Slesiae quem a nobis et imperio illustris quondam Henricus dux Wratislaviae recepit in feodum, necnon omnia feoda vacantia ex morte ejusdem Henrici quondam ducis Wratislaviae, ad nos et imperium pertinentia, cum omnibus suis attinentiis, possessionibus, jurisdictionibus et juribus universis quocumque nomine censeantur, dicto regi Boemiae et suis heredibus habenda, possidenda, a nobis et imperio tenenda titulo feodali duximus conferenda. Siquid autem dimi-

nutionis vel calumpniae, quod non credimus, circa praedicta cavillose, malitiose vel subdole posset opponi, supplemus de plenitudine regiae Majestatis.

In cujus rei testimonium praesens scriptum nostrae Majestatis sigillo fecimus communiri.

Datum Erfordiae VI. Kalend. Octobris, Indictione III. Anno Domini Millesimo ducentesimo nonagesimo, regni vero nostri anno septimo decimo.

85.

Literae confirmatoriae Rudolphi regis de jure pincernatus et electoratus regi Boemiae competente.

1290, 26. Sept.

Rudolphus literis Erfordiae 26. Sept. 1290 datis denuo ratum fecit jus pincernatus atque electoratus regibus Boemiae in imperio Romano antiquitus competens (vid. n. 82.); quas literas iisdem quibus perscriptae erant verbis, Carolus IV. inseruit literis datis 7. Apr. 1348, Pulkavaque, historiarum scriptor, Chronicis suis ad annum 1290.

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus.

Universis sacri Imperii Romani fidelibus, praesentes litteras inspecturis, gratiam suam et omne bonum.

Quanto jura personarum prodeunt in lucem notitia clariori, tanto liquidius posteritati successurae materia tollitur altercandi. Inquisitionis igitur circumspectae praehabita indagine, scrutinioque solerti scire desideravimus, quid quantumve juris in Romano competat Imperio et in electione Romanorum regis, futuri Imperatoris, inclyto regi Boemiae, principi et filio nostro carissimo, et heredibus ipsius. Quo facto principum, baronum, nobilium et procerum Imperii nec non veteranorum communi assertione et concordi testimonio comperimus assonante:

I. Ipsum regem Boemiae Imperii debere pincernam existere et jus ac officium pincernatus apud eum necnon ejus heredes jure hereditario residere.

II. Extitit etiam dilucide declaratum, praedictum regem Boemiae et suos heredes in electione regis Romanorum, futuri Imperatoris, cum ceteris electoribus habere debere ad similitudinem aliorum electorum eligendi plenarium jus et vocem.

III. Haec vero jura pincernatus et electionis nedum dicto regi et suis heredibus didicimus competere, sed etiam suis progenitoribus, abavis, atavis, proavis et avis jure plenissimo competebant.

IV. Volentes itaque dicti regis et heredum suorum dispendiis praecavere, jus et officium pincernatus in Imperio sibi et heredibus suis et non alii competere, et in electione regis Romanorum, futuri Imperatoris, habere jus et vocem, clare recognoscimus, approbamus et praesentium testimonio profitemur.

V. Si quid autem diminutionis vel calumniae, quod non credimus, circa praedicta cavillose, malitiose vel subdole posset opponi, supplemus de plenitudine regiae potestatis.

In cujus rei testimonium praesens scriptum Majestatis nostrae sigillo fecimus communiri.

Datum Erffordiae Sexto Kalendas Octobris, Indictione tertia, anno domini Millesimo ducentesimo nonagesimo, regni vero nostro anno septimo decimo.

86.

Wenceslaus II. dux Cracoviae factus.

Mortuo Lescone duce Cracoviae sine heredibus, majores natu ejusdem ducatus unanimiter convenerunt et quomodo vacanti terrae utiliter providerent, de domino cogitare coeperunt, qui eos ab insultibus vicinarum gentium puta Ruthenorum, potenter defenderet et pacis zelator sedulus in suo jure quemlibet conservaret.

Matura deliberatione praevia Wenceslaum, Boemiae regem Moraviaeque marchionem, pro domino elegerunt et ut ad ipsos dignaretur descendere, missis nuntiis, concorditer rogaverunt; rex autem nonnullis regni sui negotiis praepeditus personaliter ad eos venire non potuit, sed breviter se venturum promittens dominum Thobiam Pragensem episcopum, cum copiosa multitudine anno 1291 in Cracoviam destinavit, quatenus se nomine suo de terra intromitteret. Sic rex Wenceslaus dominus factus est Cracoviae, atque dux exinde Cracoviae Sandomiriaeque nominabatur.

Ipse rex anno subsequenti de Praga egressus est, Cracoviam petiturus, ubi ab universis ejusdem ducatus nobilibus cum ingenti laetitia susceptus est (Chron. Aulae Regiae).

87.

Infeudatio et investitura Wenceslai II. per Adolphum regem.

1292.

Anno 1292 post Rudolphi mortem Adolphus comes de Nassau in regem Romanorum electus est, praesertim Wenceslao principe Boemiae procurante.

Wenceslaum rex Adolphus de regno Boemiae infeudavit et investivit, ut testantur literae hic allatae, quae in Goldastii Append. Document. typis exscriptae leguntur.

A.
1292, 13. Maji.

Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus.

Inclyto Wenceslao, regi Bohemiae, principi suo dilecto, salutem et sincerae regiae benignitatis affectum cum desiderio complacendi.

Multarum virtutum amica societas, morum ac vitae laudabilis conversatio et commendabilis fidei Tuae praesentia, quibus Te praeeminenter adornari comperimus, nos inducunt, ut Te tanquam principem imperii praeinsignem amplioribus prae ceteris nostrae beneficentiae radiis illustremus. Hinc est, quod ex speciali favore ad provehenda Tui honoris auspicia, omnia feuda quae a nobis et imperio debes suscipere et tenere, per virum dominum spectabilem Rubinum de Coronee, affinem et fidelem nostrum dilectum, Tibi transmittenda duximus et transmittimus praesentium serie literarum; volentes tamen, ut cum commodius nostris possis praesentari conspectibus, a Nobis personaliter suscipere debeas feuda memorata.

In praemissorum igitur omnium testimonium ac evidentiam praesentes litteras nostrae Majestatis sigillo fecimus communiri.

Datum Francfurt III. Idus Maji, Indictione V., anno Domini MCCXCII, regni vero nostri anno primo.

B.
1292, 10. Maji.

Adolphus Dei gratia Romanorum rex, semper augustus.

Universis sacri Imperii fidelibus, gratiam suam et omne bonum.

Ob suorum meritorum insignia gloriosa, quibus erga nos et Imperium sacrum illustris dominus Wenceslaus rex Bohemiae, inclytus princeps noster et pincerna, multipliciter relucet, suis cupientes parcere laboribus et expensis, omnia feuda quocumque sita, seu quocunque nomine censeantur, quae a nobis et sacro Romano imperio dictus rex habet, tenet, possidet vel possidere debet, eidem regi per nobilem virum Rubinum de Toverna affinem nostrum, exhibiorem praesentium, ex speciali gratia nostrae regiae majestatis quamquam absenti duximus porrigenda. Volumus tamen et annectimus hanc formam, ut rex illustris jam praedictus, cum commode nostri praesentiam habere poterit personalem, personaliter nos accedat, jura suorum feudorum prout mos expostulat, accepturus.

Datum apud Francfort VI. Idus Maji anno Domini MCCXCII, Indictione V., regni nostri anno primo.

88.

Terrae Plisnensis et Egirensis oppignoratio.

1292, 11. Maji.

E codice diplomatum boemicorum Norimbergensi exscriptum dedit Petrus de Ludewig in libro: Reliquiae manuscriptorum omnis aevi diplomatum ac monumentorum. Tom. V. p. 434.

Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus.

Recognoscimus et tenore praesentium protestamus, quod cum illustris Wenceslaus rex Boemiae, marchio Moraviae, dux Cracoviae et Santomeriae, decem millia marcarum argenti, quae pro dote filiae suae inclyto Ruperto filio nostro dare tenetur, ratione amicitiae, praeveniendo solutionis tempus debitum, in festis Assumptionis beatae Virginis Mariae et Epiphaniae Domini proxime nunc venturis, proportionaliter solvere promiserit et pagare: nos terram Plisnensem, videlicet castrum et oppidum Aldenburgk, Kemnitz, Zuickav et totam terram Plisnensem cum omnibus vasallis, hominibus, bonis feodatis seu non feodatis, judiciis, theoloneis, juribus et honoribus ac aliis pertinentiis ad eam spectantibus, eo jure, quo ad regem Romanorum spectare seu pertinere noscuntur; nec non Egram civitatem et castrum cum suo territorio, castris, hominibus, bonis feodatis seu non feodatis, vasallis, judiciis, theloneis et omnibus solutionibus ac juribus universis, quam ad regem Romanorum spectare seu pertinere noscuntur, hypothecamus et inpignoramus et hypothecata et inpignorata praesentibus assignamus, tradimusque dicto domino Wenceslao, regi Boemiae, et heredibus suis pro pecunia praelibata.

Quae tamen inpignoratio seu obligatio evanescet et penitus dissolvetur nuptiis, inter nostrum filium et ipsius regis filiam celebratis.

Hoc pacto expresso, quodsi regi Boemiae de dominio Egrae praedicto aliquid juris competere videbitur seu competit, et id poterit legitime edocere literis seu instrumentis ac aliis praeconibus competentibus, illud sibi dimittemus sine molestia cujuslibet et pressura.

In hujus rei testimonium praesentes literas scribi fecimus et sigilli nostri munimine roborari.

Datum apud Frankenfurt, V. Idus Maji anno Domini MCCXCII, regni vero nostri anno primo.

89.

Infeudatio oppidi Dresdae atque castri Radeburg.

1294.

Inter privilegia regni Boemiae in arce Karlstein servata reperiebantur, ut edocemur inventario dictorum privilegiorum atque diplomatum, litterae episcopi Bernhardi Missnensis de infeudatione oppidi Dresdae atque castri Radeburk, regi Boemiae Wenceslao ejusdemque heredibus a. 1294 facta: „Na Draždany město a dvuor a hrad Rademburg. List od biskupa Míšeňského Lenharda (sic), kdež vyznává, že králi Václavovi českému a jeho dědicóm, budúcím králóm českým, Draždany město a dvuor a Radem burg hrad pod manstvie dává. Datum MCCXCIIII." (Cf. n. 97.)

90.

Literae Bonifacii VIII. papae super subsidiis a clero Boemiae pro coronatione Wenceslai II. praestandis.

1297, 31. Mart.

Ex Raynaldo exscriptum dedit Balbinus in Miscellaneis VI. 18.

Charissimo in Christo filio, Wenceslao regi Boemiae illustri.

Exhibita nobis celsitudinis Tuae petitio continebat, quod cum disponas in proximo coronationis tuae solemnia celebrare, ac ad id inevitabiliter concurrere habeat importabilis tibi quasi fluvius expensarum: tam ecclesiasticorum quam secularium locorum et personarum tui regni subsidium est tibi ad hoc plurimum opportunum, nec in tuum et ejusdem regni dispendium te propter hoc gravia subire oporteat onera debitorum; quare nobis humiliter supplicasti, ut ad hujusmodi tua et ejusdem regni dispendia evitanda, universis praelatis, ecclesiis et personis ecclesiasticis ejusdem regni, cujuscunque eminentiae, conditionis, ordinis, sive status, impendendi tibi subventionem congruam pro hujusmodi tuis praefatae coronationis expensarum oneribus relevandis, tibique subventionem ipsam recipiendi absque transgressione constitutionis nostrae, super hoc editae, licentiam concedere dignaremur; maxime cum in tali casu praedecessoribus tuis Boemiae regibus a praelatis, ecclesiis et personis ecclesiasticis dicti regni fuerit ab antiquo subventum.

Profecto licet constitutionem illam ediderimus pro ecclesiastica libertate, nostrae mentis non tamen habuit intentio, tibi ac aliis principibus secularibus in strictae necessitatis arti-

culis viam subventionis excludi, quominus ipsi praelati, ecclesiae ac personae sponte liberoque arbitrio de licentia nostra pro communis honoris, utilitatis et necessitatis articulis principibus, ac per hoc sibi ipsis, juxta suarum modum provideant facultatum. Regiis itaque supplicationibus inclinati praesentium auctoritate concedimus, ut cum te huiusmodi tuae coronationis contigerit solemnia celebrare, liceat eisdem praelatis, ecclesiis ac personis ecclesiasticis, absque constitutionis nostrae praedictae transgressione, pro hujusmodi tuae coronationis subsidio expensarum subventionem congruam prout eis seu majori parti eorum videbitur voluntariam, liberalem et liberam, non coactam, absque omni concussione, exactione ac executione temporali vel laicali exigendam hac vice praesenti nostra freti licentia impertiri, eamque similiter sit tibi recipiendi licite attributa facultas. Volumus autem, quod si subventionem hujusmodi praestari tibi contingat, formam et modum et quantitates etiam, ac quicquid super hoc factum extiterit, iidem praelati et personae ecclesiasticae nobis per eorum literas seriosius intimare procurent, ut quam discrete vel indiscrete, moderate vel immoderate praemissa processerint, et si acceptationem vel moderationem exegerint, clarius videamus.

Te quoque ac ipsos volumus scire, quod nostrae intentionis existit, ut sine nostra iterata licentia hujusmodi subventio annualem terminum non excedat. Et ecce praelibatis praelatis ac personis ecclesiasticis consimiles super hoc nostras litteras destinamus.

Datum Romae apud S. Petrum II. Kal. Aprilis, Anno III.

91.

Distinctio metarum inter Moraviam et ducatum Tessinensem.

1297, 2. Aug.

Ex originali in archivo archiepiscop. Cremsiriensi recondito primus edidit Boczek in Cod. Dipl. Mor. V. 73. (Cf. Codicis nostri n. 57.)

Universis praesentes litteras inspecturis Theodericus Dei gratia Olomucensis episcopus. sempiternam in Domino charitatem.

Aequitas rationis et approbata consuetudo requirunt, ut jurgantium quaestiones quae gratae pacis limite terminantur, ad cautelam praesentium et notitiam posterorum redigi debeant in scripturam, ne lites dampnosas certo fine decisas

incertitudo succedens quandoque resuscitet, quas intercedens concordia sepelivit.

Proinde nos Theodericus Dei gratia Olomucensis episcopus, vestrae universitati facimus manifestum, quod orta jam dudum inter nos ex una parte, et inter illustrem dominum Meskonem ducem Tessynensem materia quaestionis, ex gravi discordia suscitata super metis et terminis apud Ostraviam in finibus bonorum episcopatus nostri et ducatus Tessynensis pro eo, quod fluvius idem Ostravia qui deberet metas Poloniae et Moraviae distinguere, non perpetuo cursu per unam viam ducitur, sed fluctuans aliquando, antiquum locum sui transitus deserens, invenit novum cursum, et aliquotiens agros, campos, prata vel rubos aut silvas spectantes in Moraviam vel Poloniam, derelicto antiquo meatu et transitu circumambit, ita quod frequenter ex hoc non solum provinciarum, sed et possessionum termini confunduntur, et magnae portiones terrae cum dampnoso praejudicio dominorum accedunt alteri et perduntur priori et possessionis commodum alteratur.

Volentes itaque, ut super hiis de cetero inter nos et praefatum ducem cujuslibet discordiae materia praecidatur, cum praedicto duce de communi beneplacito et unanimi voluntate, mediante quoque illustri duce domino Bolyzlao Oppuliensi, germano ipsius domini Tessynensis, composuimus et convenimus, concordantes amicabiliter et pariter ordinantes, ut ab hac die inantea inter nos et ipsum, fines episcopatus nostri et ducatus sui hoc modo distinguantur, videlicet:

(I.) Quod ab aqua Odra sub Landek fluente et ubi Ostravia influit in ipsam Odram, incipiendo et ascendendo superius usque ad metas Ungariae, is sit limes et meta bonorum nostrorum et suorum, ubicunque ipse fluvius Ostravia nunc decurrit, et si membratim alicubi est divisus, ubi nunc major aqua sive alveus cursum habet.

(II.) Et ne in posterum ipso fluvio novum inveniente transitum, hujusmodi limitis distinctio deleatur vel in errorem aut oblivionem tradatur, fecimus fieri aggeres, cumulos sive struges, per totum ipsum fluvium Ostraviam ab Odra incipiendo, ubi influit, per ascensum usque ad metas Ungariae procedendo, ita videlicet, quod in littore versus Poloniam, ab Odra sursum per Ostraviam ascedendo, ipse dominus dux Tessynensis cumulos suos poni faciat, et nos ex opposito in littore versus Moraviam nostros similiter per ascensum cumulos faciemus, sic quoque, ut deinceps quidquid ab illo littore versus Poloniam in pratis, agris vel silvis aut qualicumque terrae spatio adjacet, id pertineat ad ducatum, et e contrario, quidquid

a parte nostra versus Moraviam nostro littori adjacet de terrae spatio qualicunque, id ad episcopatum nostrum et non ducatum similiter pertinebit.

(III.) Et si ipse fluvius Ostravia in posterum littora moderna ruperit et relicto praesenti meatu per alium locum cursum invenerit, agros, prata vel arbusta seu nemora a parte Poloniae vel Moraviae avellendo aut quomodolibet rescindendo, quod semper non ad flexum ejus, sed ad cumulorum et metarum hujusmodi positionem terminorum distinctio denotetur, nec propter hoc possessori possessionis commodum ammittatur.

(IV.) Ceterum illud exceptum est communiter et expressum, quod in Grabow et in Paskow et illic ubique contra bona Barutonis, quia ex parte altera fluvii Ostraviae versus Poloniam quidam agri episcopatus nostri jacent et silvae, qui quondam ab ista parte Moraviae jacebant, cum dictus fluvius plus accedens Poloniae decurrebat priori meatu et loco ac dictos agros et silvas a parte littoris versus Moraviam relinquebat: quod dicti agri et silva episcopatui nostro salvi remaneant, sicut et nunc possidentur a nobis et possessi sunt a praedecessoribus nostris a multis temporibus retroactis. Et ibi dicti cumuli sive struges non per moderna littora ejusdem fluvii nunc currentis, sed per terram juxta fines agrorum et silvarum dictarum ad nos spectantium, ubi etiam adhuc antiqua apparent littora, iterum usque in decursum fluvii, agris praedictis et silva inclusis, taliter construentur.

(V). Consensimus etiam ordinantes et utrinque aequaliter acceptantes, ut ripa sive litus dicti fluvii a parte Moraviae inter bona episcopalia et ducalia semper et ubique ad nos pertineat, et alia ripa sive litus versus Poloniam pertineat ad ducatum.

(VI.) Et usus fluvii et piscationes absque alterna impeditione qualibet sint communes, qualitercumque meatus fluvii varietur, ut metae per aggeres sint distinctae.

Ut autem haec ordinatio et compositio et terminorum distinctio inter nos et ducem praedictum et successores ejus perpetuo perseveret, ipsam nostro et capituli nostri sigillis in signum consensus providimus roborandam.

Testes etiam hujus rei sunt domini Olomucenses: Fridericus archidiaconus Olomucensis, magister Ambrosius archidiaconus Preroviensis et Andreas canonici Olomucenses, et milites nostri Borsutha de Ceniz, Nycolaus de Kelcz, Lupus de Nascedl, Hermannus de Lobensteyn, Sifridus de Engelsperc, Gotfridus de Gebynstete, et fideles nostri comites de

Vriburch, Bludo et Henomannus, et alii quam plurimi fide digni. *)

Datum in Ostravia anno Domini MCC nonagesimo septimo. IIII. Nonas Augusti.

92.

Promissio de terra Plisnensi et Egrensi in eventum facta.

1298, 12. Febr.

Inter Albertum ducem Austriae et Wenceslaum II. regem, postquam sibi invicem reconciliati fuerant, conventio de terra Plisnensi, Egrensi nec non de castris Floss et Parkstein in eventum facta est, nempe si Albertum in regem Romanorum eligi contigerit.

(E codice Norimbergensi in libro Petri de Ludewig: Reliquiae manuscriptorum diplomatum Tom. V. p. 442.) — Cf. n. 88.

Nos Albertus, Dei gratia dux Austriae et Styriae, dominus Carniolae, Marchiae et Portus Naonis.

Ad universorum notitiam volumus tenore praesentium pervenire, quod nos magnifico domino Wenceslao, illustri regi Boemiae, affini nostro carissimo sive fratri, non dolo et fraude seducti, promittimus bona fide, quod quam cito nos in regem Romanorum eligi continget, statim ei regi et heredibus ejus terras Imperii, Egrensem videlicet et Plisnensem, cum civitatibus, castris, munitionibus et hominibus ibidem, nec non castra dicta Flozz et Parkstain ac oppidum Widenum, sita in Bavaria circa metas Boemiae, cum ipsorum districtibus, eidem regi et heredibus suis titulo pignoris obligabimus in quinquaginta millibus marcarum argenti puri, Pragensis ponderis, et super obligatione praedicta dabimus ipsi regi patentes nostras literas sigillo regali muniendas, ipsasque inferius annotatas et alias quascumque literas super eodem negotio, quae ipse rex per se vel per suos nuntios duxerit requirendas, et ad

---

*) Testes ex parte ducis Tessinensis in litteris congruentibus (Boček., Cod. Dipl. V. 74) et a duce ipso et fratre ipsius Bolcone de Opols sigillatis hi nominatur: Comes Adalbertus subcamerarius Tesinensis, comes Nicolaus castellanus Oswentinensis, comes Johannes castellanus Tessinensis, comes Hermannus dictus Speher, castellanus Ostraviensis, comes Swesso dapifer, comes Jasco dictus de Corniz, com. Wlodsimir dictus Kacza subjudex curiae, comes Borco judex curiae principis Opoliensis, comes Henricus dictus Miculez, comes Bludo dictus de Hycin, Andreas dictus Brus, Sobco dictus Strela et Borsata domicelli ducis Opoliensis et alii quam multi.

acquirendam seu adipiscendam possessionem pacificam terrarum, castrorum, civitatum, oppidorum et districtuum praedictorum eidem regi assistemus eumque juvabimus consilio et auxilio tam per nos quam per homines nostros efficaciter et potenter, quandocumque et quotiescumque per eum vel ejus nuntios fuerimus requisiti, quousque ipse rex dictam possessionem omnium praedictorum pacifice assequatur. Promittimus etiam efficere et efficaciter ordinare, quod principes electores ipsius Imperii praedictae obligationi nostrae consentient et super assensu suo ipsi regi patentes literas suas dabunt. Forma autem literarum quas praedicto regi dabimus, talis est:

„Albertus Dei gratia Romanorum rex semper augustus, universis sacri imperii fidelibus praesentes literas inspecturis, gratiam suam et omne bonum. Ad apicem regalis dignitatis providentia nuper divina vocati, dum statum bonorum praedicti Imperii diligenti scrutinio considerationis attenti revolvimus invenimusque, plurima bonorum ipsorum praedecessorum nostrorum temporibus in grave nostrum et ipsius Imperii praejudicium alienata indebite ac distracta; cumque ad recuperanda praedicta, ut tenemur ex debito commissi nobis regiminis, cottidianae nos ad id sollicitudinis instantia excitante, procedere intendamus et id sine magnis laboribus magnisque sumptibus de bonorum ipsorum proventibus, quos tenemus, aggredi et perficere non possimus: diligenti cum principibus aliisque fidelibus nostris praesentibus habita deliberatione, providimus de aliis bonis praedicti Imperii aliqua obligare, ut recuperare possimus detenta indebite alia potiora. Eapropter harum serie notum esse volumus tam praesentibus quam futuris, quod nos pro nunc praedictas terras nostras et ipsius Imperii, Egrensem videlicet cum civitate et castro ibidem, ac Pliznensem cum civitatibus et castris Altenburgk, Kemnitz et Czwikaw, nec non castra dicta Flozz et Parkenstein ac oppidum Waitenum sita in Bavaria circa met[as] Boemiae, cum ipsorum districtibus, cum civitatibus et opp[idis,] castris, munitionibus, villis, hominibus, nobilibus, popul[is] et aliis, infeudatis et non infeudatis, judiciis, jurisdictionib[us,] theoloneis, dignitatibus, officiis, honoribus, censibus, fructibus, proventibus, reditibus, ceterisque utilitatibus, juribus ac pertinentiis terrarum, castrorum, civitatum, oppidorum et districtuum praedictorum, titulo pignoris obligamus illustri Wenceslao regi Boemiae, duci Cracoviae et Sandomeriae, marchionique Moraviae, principi et affini nostro carissimo, in quinquaginta millibus marcarum argenti puri, Pragensis ponderis, quas nomine mutui pro recuperandis praedictis bonis alienatis, ab eodem rege integre recepisse et convertisse fatemur,

volentes, ut dictus rex ac ipsius heredes terras praedictas, castra, civitates et oppida et districtus in omnibus supradictis teneant et utifruantur eis, quousque per nos vel successores nostros Romanorum reges vel Imperatores eisdem regi Boemiae ac heredibus ejus de praedictis quinquaginta millibus marcarum ejusdem ponderis et argenti fuerit integre satisfactum, fructibus ipsarum terrarum, castrorum, civitatum, oppidorum et districtuum, quos ipsi percipient, non computandis in sortem, quos ei damus ex speciali gratia per donationem, quae dicitur inter vivos, propter grata multipliciter et accepta servitia, quae nos et dictum Imperium a rege recepimus memorato. Et quod burggravii sive castellani tenentes castra ipsa, aliique nobiles et incolae universi, feudati et non infeudati terrarum et districtum praedictorum, praefatum regem Boemiae ac heredes ipsius, durante praedicta obligatione, pro suis dominis habere, ipsisque juramentum fidelitatis praestare et reverenter obedire, ac feuda, quae tenent, ab eo recipere ac deservire fideliter teneantur. In his autem omnibus et singulis nostro et successorum nostrorum praedictorum nomine expresse renunciamus exceptionibus non numeratae pecuniae, non ponderati, non soluti, non recepti, non electi et in rem non versi argenti, doli mali, actioni in factum et condictioni sine causa ac beneficio cuilibet alterius juris, canonici vel civilis, quod nobis et praedictis successoribus nostris contra praedictas obligationem et donationem nostras de jure vel de facto ad praesens competit vel possit competere in futurum. In quorum omnium testimonium et praedictorum regis ac heredum suorum cautelam praesentes literas fieri et sigillo Majestatis nostrae jussimus communiri. (Actum et datum ponentur sicut debent et in loco tempore ubi fiet)."

Super praemissis autem omnibus et singulis per nos faciendis et adimplendis praesentes literas damus praedicto regi, nostro sigillo consueto munitas.

Datum Wiennae, Anno Domini MCCXCVIII, secundo Idus Februarii, XI. Indictione.

93.

Promissio de libertatibus regi Boemiae in eventum facta.

1298. 14. Mart.

Idem Albertus dux Austriae electionem suam in regem Romanorum ens, Wenceslao II. electori varias libertates se impertiturum aut confirm promisit.

(P. de Ludewig Reliquiae manuscriptorum diplomatum, tom. V. pag. 439, e codice Norimbergensi).

Albertus Dei gratia dux Austriae et Styriae, dominus Carniolae, Marchiae et Portus Naonis.

Tenore praesentium promittimus bona fide, quam cito favente Domino in regem Romanorum eligi nos contingit, statim illustri domino Wenceslao, regi Boemiae, affini nostro, tamquam fratri carissimo, nostras patentes literas, sigillo nostro regali munitas, dabimus in hac forma:

„Albertus Dei gratia Romanorum rex semper augustus. Universis et singulis sacri imperii Romani fidelibus praesentes literas inspecturis, gratiam suam et omne bonum. Habet haec rationis ordo laudabilis et forma justitiae, ut quo magis bene meruisse quis cernitur, eo majoris gratiae sublevetur honoribus et servitiorum oneribus non prematur, quin imo liberalitatis amplioris munere gaudeat, qui majora noscitur obsequia praestitisse. Magna itaque ac accepta valde servitia per illustrem Wenceslaum regem Boemiae, ducem Cracoviae et Sandomeriae, marchionemque Moraviae, carissimum affinem et principem nostrum, ab olim sacro Romano imperio, nobis constanter et graviter exhibita, per quae ipsius imperii nostrumque favorem et gratiam multipliciter meruit, considerationis attento studio diligenter attendentes ac volentes eum propterea prosequi liberalius praerogativa nostri favoris et gratiae specialis:

(1.) Eundem regem ac successores ipsius ab omni servitiorum onere, quocumque censeantur nomine, per eos ratione feudorum, quae nunc tenent seu tenebunt inposterum a nobis et eodem imperio, vel alia quacumque ratione nobis et dicto imperio debitorum, de speciali gratia in perpetuum absolvimus et eximimus ac esse volumus liberos et exemtos, nisi quantum ipse de bona voluntate voluerit exhibere.

(2). Ordinantes ac statuentes harum serie, ut antedictus rex et heredes ac successores ipsius ad nullam nostram vel successorum nostrorum, regum seu imperatorum Romanorum, expeditionem, convocationem, curiam seu colloquia generaliter vel specialiter indicenda, quaecunque et ubicunque et quocunque negotio seu causa jussi vel requisiti, personaliter venire vel nuntios aut homines aliquos mittere, aliquatenus teneantur.

(3). Privilegia quoque omnia super donationibus, libertatibus et gratiis quibuscunque, praedicto regi et progenitoribus ejus a divae memoriae Romanorum imperatoribus seu regibus, praedecessoribus nostris, data seu concessa sub quacumque forma vel conceptione verborum, rata et grata habe-

mus et ea de speciali gratia confirmamus — In quorum omnium testimonium et ipsius regis ac heredis ac successorum suorum cautelam et robur perpetuo valiturum praesens privilegium fieri et sigillo Majestatis nostrae jussimus communiri. (Actum et datum ponantur in loco et tempore ubi fiet).“

Super praemissis autem omnibus et singulis per nos faciendis praesentes literas damus praedicto regi, nostro sigillo consueto munitas.

Datum Viennae anno Domini MCCXCVIII, secundo Idus Martii, XI. Indictione.

94.

Literae Alberti regis de corona a rege Boemiae in curia imperiali debite non gestanda.

1298, 17. Nov.

A. 1298 Albertus Romanorum rex curiam celebravit solemnem in Nuremburg, electoribus et aliis principibus Imperii praesentibus, ubi tam amice regem Wenceslaum tractavit, quod prae ceteris ab eo diligi credebatur.

Unde ad majorem regis Romanorum gloriam dictus rex Boemiae in regali corona Romano regi in pincernatus officio ministravit, licet non teneretur de jure; nam rex Boemiae simpliciter ut princeps elector non regalibus insignitus in solennibus curiis Romanis imperatoribus vel regibus debet in pincernatus officio ministrare (ut addit Pulkava, hoc factum enarrans). Quod autem actus hujusmodi ministerii Boemiae regibus non debeat praejudicium generare, cum eum rex Boemiae non fecerit ex debito, sed amore sui sororii, clare hujusmodi tenor literae manifestat, quam secundum contextum a Pulcava in Chronico et a Balbino in Miscellaneis Bohemiae (VIII. p. 26.) allatum hicce loci cum lectore communicamus.

Alberti regis literae servabantur inter privilegia regni Boemiae in arce Karlstein; quarum summa in inventario reproducitur in haec verba: „List Albrechta krále římského, kterýžto dává svobodu a výsadu králi českému, že pod korunú nenie povinen slúžiti v úřadu svém arcišenkovském, než při korunování ciesaře má pod korunú seděti podle ciesaře na svém miestě. Datum anno 1298.“

Confirmatio Caroli IV. a. 1348.

Albertus Dei gratia rex Romanorum semper augustus. Universis sacri Romani Imperii fidelibus praesentes literas inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Sic nos decet principum et amicorum nostrorum spontaneis uti servitiis, ut si quid per eos nobis honoris vel obsequii praeter debitum de prompta benevolentia exhibetur, eis vel eorum heredibus vel successoribus in suis juribus nullum per hoc in posterum praejudicium generetur. Eapropter scire vos facimus et tenore praesentium protestamur, quod licet illustres reges Boemiae, dum rogati vel per reges vel

imperatores Romanorum, eos ad solennem eorum curiam venire contingit, praedictis rege vel imperatore coronam regalem gestantibus, cum eisdem et eis praesentibus corona regia uti possint: non tamen in corona regia debent praedicti reges Boemiae praedictis regi vel imperatori ministrare in officio pincernatus. Quod autem magnificus Wenceslaus rex Boemiae, princeps et frater carissimus, nobis apud Nuremberg in solenni nostra curia proximo die Dominico post festum Sancti Martini sedentibus in corona coronatus ad preces nostras ministravit in officio pincernatus, hoc non de jure, sed de mera dilectione, quam ad nostram gerit personam, eum fecisse dicimus et ad serviendum sive ministrandum in eodem officio sub corona regia nobis vel successoribus nostris regibus vel imperatoribus Romanorum praedictum regem et omnes successores suos reges Boemiae testamur et volumus de cetero non teneri, nec aliquod eis exinde praejudicium generari.

In cujus rei testimonium et praedicti regis Boemiae et heredum ac successorum suorum cautelam praesentes fieri literas et sigillo nostro regio jussimus communiri.

Actum et datum in Nuremberg anno Domini MCCXCVIII XV. Kalendas Decembris, Indictione duodecima, regni nostri anno I.

95.

Emtio venditio civitatis Pernae ratihabita.

1298, 22. Nov.

In curia Norimbergae a. 1298 celebrata, Albertus, Romanorum rex, contractum emptionis et venditionis civitatis Pern et pertinentiarum suarum, nec non incorporationis ejus factae regno Boemiae approbavit per suum privilegium, quod teste Pulkava (Chron. ad a. 1298) legitur in hunc modum:

Albertus Dei gratia Romanorum rex semper augustus.

Ad universorum notitiam tenore praesentium volumus pervenire, quod nos venditionem civitatis episcopatus Misnensis dictae Pirn cum castro et attinentiis suis sitae in terra Misnensi circa metas Boemiae, factam per episcopum et capitulum Misnense illustri Wenceslao regi Boemiae, duci Cracoviae et Sandomiriae, marchionique Moraviae, principi et fratri nostro carissimo, ac heredibus ejus, prout in literis inde confectis et dictorum episcopi et capituli sigillis munitis plenius continetur, ratam et gratam habentes, ei nostrum benigne praestamus assensum et ordinamus, atque statuimus, ut dicta civitas, quam ad preces dicti regis regnoque harum serie uni-

mus, unitam esse volumus, ut ad regnum ipsum de cetero debeat perpetuo pertinere.

In cujus rei testimonium praesentes literas fieri et sigillo Majestatis nostrae jussimus communiri.

Datum in Nuremberg, anno Domini M.CC.XCVIII X Kalendas Decembris. XII. Indictione, regni nostri anno primo.

96.

Wenceslai II. in capitaneum terrae Misnensis, Orientalis et Plisnensis constitutio.

1298.

E codice formularum Alberti regis (Palacký Formelbücher n. 116.)

Albertus Dei gratia Romanorum rex semper augustus.

Illustri Wenceslao, regi Boemiae, duci Cracoviae et Sandomeriae, marchionique Moraviae etc. gratiam suam et omne bonum.

Dum excelsum regis Romani fastigium, quo sumus noviter divina gratia sublimati, diligenti meditatione discutimus: ad onera tantae curae sicut expedit supportanda salubriter, humeros nostros, quos ad hoc imbecilles esse cognoscimus, plene sufficere non putamus, nisi cum his, qui nobiscum sollicimo (?) vocati sunt, hujusmodi onera partiamur; nam quo plures habemus terras et populos gubernare: et plurium amminiculis indigemus.

Inter alias quippe sacri Romani imperii subditas nobis curas, Misnensis, Orientalis et Plisnensis terrae curis praecipue assidue studia nostra sollicitant, qualiter eas, quibus praesentiam nostram aliis arduis et urgentibus imperii praedicti negotiis occupati exhibere non possumus, per alios gubernemus in pacis optatae solatiis et a futuris, quae possent accidere, turbationibus laudabiliter praeservemus. Considerantes ergo diligenter, quod Tu, praedicti imperii membrum nobile ac fidele, qui praeemines potentia, prudentia atque fide, terrisque praedictis vicinior, tam armis tuae potentiae, quam tuae circumspectionis industria, terras ipsas laudabiliter inter alios gubernare poteris melius et defensare, quamquam sciamus te multis et magnis propriis negotiis occupatum, quod tamen ob fidem, quod ad praedictum habes imperium et dilectionis purae constantiam, quam ad nos geris, obsecuturum te confidimus nostris beneplacitis in hac parte: memoratas terras tibi committimus, teque nostrum et ipsius imperii capitaneum et vicarium constituimus harum serie in eisdem.

Concedentes tibi auctoritatem plenariam et liberam disponendi, statuendi, judicandi, praecipiendi, proventus, servitia et jura omnia de terris ipsis et earum hominibus nobis et eidem imperio debita requirendi, exigendi et recipiendi, causas criminales et civiles ac appellationes, etiamsi quas in eis ad nos interponi contigerit, audiendi et terminandi, facinorosos puniendi, contradictores et rebelles quoslibet poena debita coercendi, justitiam petentibus ministrandi, ac alia omnia et singula faciendi, quae in praemissis et circa praemissa videris expedire. Sciturus, quod quicunque de terris ipsis tibi et tuo vicario obedientes fuerint, illos nostri prosequemur praerogativa favoris et ad promotiones ac exaltationes ipsorum munificentiae nostrae dexteram liberaliter extendemus; si qui vero eorum in contrarium, quod non credimus, facerent, nostram et ipsius imperii indignationem incurrent, et nos nihilominus, quascunque sententias seu processus vel banna contra tales inobedientes tuleris vel feceris, aut ferri vel fieri mandaveris, illa omnia rata habebimus et faciemus inviolabiliter observari.

97.

Wenceslai II. de Dresda, Radeberg et Donin investitura.

1300, 19. Aprilis.

Archetypum hujus diplomatis in archivo principali regio-saxonico asservatur; typis novissime exscriptum in Gersdorfii „Urkundenbuch des Hochstiftes Meissen“ I. N. 335 legitur (Cf. supra num. 89.).

Nos Wenceslaus Dei gratia rex Boemiae, dux Cracoviae et Sandomeriae, marchioque Moraviae.

Notum facimus universis praesentes literas inspecturis, quod nos civitatis Dresden, castri ibidem cum judicio, hominibus ac silva ceterisque pertinentiis ad eam spectantibus, nec non castri Radberch, Fridwald silvae ac Donyn castri infeudati cum hominibus, villis ac aliis utilitatibus, juribus et pertinentiis eorundem ac aliorum bonorum omnium ubicumque in terra Misnensi sistentium, quae ab episcopatu et ecclesia Misnensi suo et ipsius ecclesiae nomine pro nobis et illustri Wenceslao filio nostro carissimo, prout juris et moris est, requisivimus, petivimus et recipimus, praesentialiter eodem episcopo nos investiente per suum capucium de eisdem, adhibitis solempnitatibus aliis in talibus consuetis.

In cujus rei testimonium praesentes litteras fieri et sigillis Majestatis nostrae jussimus communiri.

Actum et datum in monasterio Aulae Regiae ordinis Cisterciensis prope Pragam, anno Domini millesimo trecentesimo, XIII. Kal. Maji, tertia decima Indictione, regni nostri anno tertio.

98.

Territorii Sadoviensis récuperatio.

1300, 29. Junii.

E codice dipl. Norimbergensi apud P. de Ludewig (Reliquiae manuscriptorum diplomatum. Tom. V. p. 488.)

Albertus Dei gratia Romanorum rex semper augustus. Universis futuris praesentium inspecturis notum esse volumus, quoniam cum consensu nostro (sic) quondam magnificus princeps, Ottocarus rex Boemiae illustris, oppidum Sadoviae et castrum Birchenstain, sita in terra Misnensi, in recompensam quorundam bonorum terrae Austriae, super quibus actionem marchio Misnensis tunc temporis sibi petiit, a regno suo alienaverit cum suis juribus et pertinentiis universis, et nunc illustris Wenceslaus rex Boemiae, princeps et frater noster dilectus, tanquam verus heres dicti Ottocari, oppidum et castrum reemerit, absolverit seu redemerit memorata: nos dictam reemtionem, absolutionem seu redemtionem ratam et gratam habentes, cum auctoritate praesentium confirmamus.

Datum Moguntiae III. Kalendas Julii anno Domini MCCC, Indictione XIII., regni nostri secundo.

99.

Wenceslai II. in regem Poloniae vocatio.

1300.

Anno 1300 Wenceslaus II. in regem Poloniae vocatus coronam regni Poloniae accepit. Post mortem nempe Premyslai Kalissiensis, qui nullum heredem masculinum superstitem reliquerat, majores natu convenerunt et de principe alio, cui se terramque securius subjicere valeant, sollicite tractaverunt. Omnes communiter in Wenceslaum regem Boemiae ut regeret super eos, dirigunt sua vota; dixerunt enim: Rex iste inclytus praepotens est, auctor et amator pacis est, thesauros plurimos habet, terras fere in circuitu nostro omnes possidet, unde optime ab hostium incursibus nos defendet; regi etiam isti quia mortis morsu primam suam perdidit thori con-

sortem (Guttam), Elisabeth virginem, nostri regis unicam filiam et heredem offeremus uxorem; sic erit Bohemis et nobis unus rex et communis convivendi amicabilis lex; convenient enim in rege et sub uno gaudebunt principe, qui non multum dissonant in idiomate slavicae linguae; nam qui idem linguagium loquuntur, plerumque amoris se arcioris nexibus complectuntur.

Ad novum regem a. 1300 versus Gnesnam cum militia proficiscentem venerunt de Opulia, de Tetschin, de Cuyavia ac plures alii de Polonia duces ac principes, qui se regalibus servitiis applicuerunt, fidemque et homagium regi praestiterunt; cumque terram Kalissiensem, Gnesdensem, Pomeraniam ac omnia illa loca confinia obtinuisset, a l Gnesnam civitatem metropolin pervenit, ubi petentibus universis Poloniae nobilibus ac principibus, qui tunc aderant, per Petrum Gnesnensem archiepiscopum regni Poloniae diademate solemniter est insignitus (Chron. Aulae Regiae).

Goldastius in Supplemento actorum publicorum affert diploma Alberti Romanorum regis, quibus formaliter concedit Wenceslao potestatem subjugandi terras ducis Majoris Poloniae (n. 100).

100.

Concessio de Majori Polonia subjuganda Wenceslao II. data.

1300. 29. Junii.

Diploma quod hic sequitur, Goldastius in „Supplemento actorum publicorum" sub n. XIX. exhibuit.

Albertus Dei gratia Romanorum rex semper augustus.

Magnifico principi Wenceslao regi Boemiae illustri, fratri suo carissimo, gratiam et omne bonum.

In aliqualis tuae sinceritatis et fidei restitutionem, quibus prae ceteris regibus et imperii Romani principibus erga nos et ipsum imperium dignosceris clarius praeclarare, non immerito nos indicunt, ut universis et singulis quae honoris et status tui incrementa respiciunt, ferventibus desideriis intendamus. Quod attendens nostra Serenitas, tibi ex gratia speciali concedimus, ut quicquid de terra illustrissimi Ladislai ducis Majoris Poloniae quam occupat, tibi subjugare poteris, a nobis et dicto Romano imperio a te et tuis heredibus teneri volumus perpetuo titulo feodali.

In cujus rei testimonium praesentes literas tibi tradimus sigilli nostri robore communitas.

Datum Moguntiae tertio Calendas Julii, Indictione decima tertia, anno MCCC, regni nostri secundo.

101.

Novae monetae per Wenceslaum II. institutio.

1300.

A primaeva terrae Bohemicalis origine usus confusus fuit in numismate, qui adhuc temporibus Petri abbatis Aulae Regiae, harum rerum relatoris (Chron. Aulae Regiae) in plerisque regionibus solebat esse; quibuslibet quippe annis in urbibus et civitatibus Bohemiae singulis transfigurabat formam denarii moneta, semel aut bis, ita ut qui heri et nudius tertius fuerat saepe denarius bonus et datilis, post breve dierum spatium esse desineret usualis (Cf. locationes monetae, n. 58, 76, 77).

Quam damnosa et exosa haec frequens monetae variatio toti regno fuerit, facile perpendi potest. Raro tunc denarius nominabatur, sed rerum quarumlibet forensis commutatio per marcam, fertonem, lothonem, sextinum aut quentinum communiter habebatur; haud dubium, quin multociens per haec pondera facta fuerit pluribus et maxime simplicibus aut pauperibus injuria satis magna.

Quibus malis Wenceslaus II. ut commune bonum per amplius dilataret, occurrere sagaciter cogitabat; ipse enim multorum praecavere cupiens periculo, disposuit, ut populus in uno sibi communicet numismate mutuo, qui in uno rege participant et regno. Mittit itaque Florentiam, viresque industriosos, Reinhardum scilicet, Alphardum et Tynonem Lombardum, advocat, qui in talibus negotiis tantam habebant experientiam, quod utiliter dirigere poterant rem tam magnam. Qui cum advenerant, in celeberrima tunc civitate montana, Chutna, novum numisma argenteum cudere coeperunt (A. D. 1300 mense Julii sex experti viri ad vocationem D. Wenceslai regis veniunt de Florentia et in montibus Chutnis ad mandatum regis novas cudunt monetas, grossos Pragenses videlicet et parvulos, quorum XII grossum solvebant. Pulk. Chron.) Exstat adhuc hodiedum domus perantiqua, ubi ab illis Italis moneta cudebatur, vocaturque „Curia Italica.“ (Rozkázal král Václav léta Páně 1300 některakým Vlachuom groše najprvé u Hory dělati a kovati, od nichž i podnes slove u Hory Vlaský dvuor. Msc. saec. XVI.).

Anno igitur 1300 mense Julio *moneta grossorum Pragensium et parvorum, quorum XII grosso* aequivalebant, instituta est. Dictos socios de Florentia, novae monetae fabricatores, rex Wenceslaus, continuam obsequiorum promptitudinem, quam illi in ejus servitiis exercuerunt, diligentius attendens, literis Pragae IV. Kal. Maji 1301 datis, domo regia in civitate Brunensi nec non duobus molendinis ante dictam civitatem sitis, de gratia speciali donavit (Boč. Dipl. Mor. V. 122.).

Reynherius a. 1304 nominatur „civis Brunensis et mercator florentinus,“ qui molendinum in flumine Swarczavia situm cum villa Dorneho dicta ipsi molendino adjacente, pro 140 marcarum Brunensis ponderis et argenti ab Heynnigo civi Brunense per emptionem comparavit (Ib. 164.).

Anno proxime subsequente Reinherus appellatur „capitaneus Cracoviae,“ Appardus de Nigromonte „camerarius regni Boemiae,“ qui ambo, una cum tertio socio suo Cynone de Florentia, omnem hereditatem suam ante Brunam Joanni carnifici civi Brunensi pro 340 marcis grossorum Pragensium Moravicalis ponderis hereditarie possidendam vendiderunt (Ib. 169 et 174).

102.

Jus regale montanorum.

(Constitutiones juris metallici.)

1300.

Wenceslaus II. Boemiae rex praeclarus, cum non posset pervincere, ut codex legum civilium quibus omnes regni incolae tenerentur, jussu ejus conscriptus comitiis probaretur, leges saltem quibus metallici uterentur, conscribendas curavit. Inde ortum est „Jus regale montanorum“ seu „Constitutiones juris metallici,“ argentifodinarum Chutnensium cultoribus praeprimis institutae atque editae. Quod quidem juris corpus exemplo a Institutionibus Justiniani petito in quatuor libros distributum est, singulis libris in capitula vel titulos digestis.

Qui codicem hunc Juris metallici conscripsit, absque dubio nullus alius est, quam ille „vir sapiens et providus, magister Gozzius de Urbe Vetere, utriusque juris tam canonici quam civilis professor idoneus,“ quem Wenceslaus rex ad conficiendas et conscribendas leges civiles cardinali Matheo Rubeo mediante in Boemiam vocaverat.

Codex manuscriptus antiquissimus saec. XIV., membranaceus promiscue et chartaceus, in archivo celeberrimae regiae montanae civitatis Montis Kutnae asservatur, cujus contextum diligenter exscriptum hic exhibemus.

In eodem codice manuscripto reperitur versio germanica, a magistro Johanne de Gelhawsen temporibus Caroli IV. confecta.

Právo královské horničie.

(Knihy práv horníkóm vydaných.)

Jus regale montanorum vergente saeculo XV. in sermonem boemicum accuratissime est translatum. Exemplum quod exstat antiquissimum, reperitur in bibliotheca Musei regni Boemiae; datum autem est anno 1478; alterum ab anno 1490, servabatur apud Josephum Jungmannium; tertium ab anno 1528, reconditum est in bibliotheca c. r. universitatis Pragensis.

In exscribenda interpretatione secuti sumus exemplar bibliothecae universitatis Pragensis, paucis novationibus exceptis cum exemplare Museali congruum.

Jus Regale Montanorum incipit.

Wenceslaus Dei gratia secundus, rex Bohemiae, qui primo regnum Poloniae Deo auxilium parante ipsi regno Bohemiae coadjunxit, montanis suis per regnum Bohemiae universis, gratiam suam, et hunc librum, et in eo veram juris montanorum cognoscere veritatem.

Sequitur prooemium libri hujus.

Pater ingenite, fons totius bonitatis, qui ut humanum genus perfecte uniretur, leges sacratissimas per ora principum divinitus protulisti, auge in nobis supplicibus Tuis ejusdem gratiae virtutem, ut sic fidelibus montanis nostris (quorum non solum regnum nostrum, immo universus orbis terrarum jam laboribus consolatur) leges edere valeamus, quod nobis ad salutem ipsisque proficiat ad quietem et ineffabili nomini Tuo ad gloriam et honorem; sic enim oportet prius animas, deinde linguas fieri eruditas. Ergo more solito ejus auxilio invocato, qui Pater est luminum et omnium luminationum principium et a quo omnia data optima fluunt, donaque perfecta descendunt: statuimus, cunctos montanos, quos Magnificenciae Nostrae regit judicium, sub hiis juris praeceptis, scilicet honeste vivere, alterum non laedere, jus suum unicuique tribuere, honeste conversari. Sed tamen cum cottidie contra leges agitur et mali male facere non verentur, ideo ne maleficia maneant impunita neque facti perversitas praesumtoribus transeat in exemplum, necessitate constringimur, noxios appetitus sub juris regulis limitare, ut mali metu poenae boni efficiantur, ac boni juris praemio meliores; nihil enim obedientia prodesset humilibus, si contemptus contumacibus non obesset; sic ergo nóstrum propositum inchoemus. Quam intentionem

(Počínají se knihy práv horníkóm vydaných od slavné paměti Václava druhého, mezi králi českými v počtu šestého, krále českého.)

Královské pozdravenie.

Václav druhý, Boží milostí šestý král Český, kterýž najprvé královstvie polské mocí Bohem puojčenú témuž královstvie českému přivinul neb přispojil jest, horníkóm svým všechněm po královstvie českém milost svú, a tyto knihy, a v nich pravú práva horničieho poznati pravdu.

Předmluva knih práva horničieho.

Otče nerozený, studnice všie dobroty, kterýžto aby lidský národ dokonale živ byl, práva přeposvátná skrze ústa knížat božsky vydal jsi, přispoř iž v nás poddaných Tvých též Tvé milostivé moci, abychom tak věrným našim horníkóm (jichžto pracemi neb dielem netoliko královstvie naše, ale i veškeren okršlek země těší se) spravedlivě práva mohli vydati, aby nám napřed k spasenie a jim ku pokoji prospievalo a nevýmluvnému jménu Tvému ke cti a slávě; neb tak mají dřieve duše a potom jazykové býti naučeni. Protož obyčejnú vášní jeho požádajíce pomoci, jenž jest Otec světel a osvěcenie všech počátek a od něhožto všecka dánie najlepšie plovú a darové dokonalí sstupují: ustanovujem, aby všichni horníci, kteréžto Velebnosti Našie moc zpravuje, tato práva podnikli: najprvé aby počestně živi byli, druh druhu neškodili, právo jeho což komu slušie, každému dávali, příznivě s sebú obcovali, jeden druhého neurážeje. Avšak že ústavně proti právóm děje se a zlí zle činiti nestydí se, protož aby zlá děnie neostala bez pomsty, ani skutku převrácenost drzým neb smělým šla ku příkladu, potřebú býváme snuzeni, škodlivé žádosti pod pravidlem práva sevřieti, aby zlí strachem pomsty dobří byli učiněni, a dobří odplatú práva polepšeni; nebť by nic poslušenstvie pokorným platno nebylo, byť po-

hanc semper ponimus: Omne quidquid prius imperfectum aut confusum videbatur, hoc expurgare et perfectum ex inperfecto lucidius declarare. Cumque ex pluribus nobis quaestionibus per nostros montanos conquerendo propositis, instanter justitiam postulantes, multa collegerimus, tam propter juris ignorantiam quam propter defectum jurisque confusionem correctione digna, sed legislatione clariore utique non indigna. Volentes ergo in hoc libro, cui nomen speciale adscribimus „Jus Regale Montanorum," omnem juris supplere defectum, et quidquid in jure veteri dubietatis fuerit, apertius enodare ac illuminatam omnibus desiderantibus doctrinam juris tradere montanorum; subtiliter intuendo, quod omnis res per divisionem melius aperitur, eo quod divisio cujuscunque operis animum legentis incitat, mentemque intelligentis praeparat, memoriamque artificiose reformat: idcirco hoc opus nostrum ad intelligentiam ampliorem in hos quatuor libros duximus distingendum, ut omnes, quorum interest scire haec jura, veteribus obmissis ambagibus, veram in eis juris prudentiam montanorum speculentur, et quod deinceps nostri juris illuminati beneficio per legitimos ipsius juris tramites ad justitiam faciendam sine devio salubriter gradientur.

Omne autem jus montanum, quo utimur, aut pertinet ad personas, aut ad argentifodinas, vel ad concessiones, petitiones et eorum coherentias.

Liber primus.

Cap. I.

Sed primo de personis videamus; parum est enim jus nosse, si personae, quorum statutum est intuitu, ignorentur.

Cap. II.

De personis in argentifodinis opportunis.

Superest primo videre propter notitiam juris montanorum de singulis personis in argentifodio opportunis.

§. 1. Et sunt principales personae urburarii, jurati, judices et magistri montium, habentes a Nostra Regia Majestate potestatem reos judicandi; demum sunt scriptores urburae. §. 2. Sunt et aliae personae mediocres, ut scansores, mensores, carpentarii et custodes, qui etiam ab hoc jurati dicuntur, ut utilia faciant et inutilia praetermittant, et quidquid infra terminos ipsis commissos sinistri viderint vel audierint, magistris montium et

tupa neposlušným neškodila; protož takto náš úmysl počneme. Jedno uměnie toto vždy pokládáme: všecko, cožkoli dřieve nedokonalé neb smiešené a zmatené zdálo se, to vyčistiti neb zpraviti a dokonalé z nedokonalého jasněji vylíčiti. A když ze mnohých žalob, skrze naše horníky žalobně nám vypravených, snážně žádajících spravedlnosti, mnohá jsme byli práva sebrali tak pro uměnie práva, jakožto pro nedostatek a práva smiešenie hodná opravovánie a práva jasnějšího dánie ovšem nenehodná: protož chtějíce v těchto knihách, jimžto jméno zvláštnie připisujeme „*Právo královské horničie,*“ každého práva doplniti nedostatek, a cožkoli v starém právě bylo pochybenie, otvořitějie vypraviti a osviecené neb jasné všem žádajícím naučenie práva horničieho vydati; vtipně vzevřevše, že každá věc skrze rozdělenie lépe bývá oznámena, a že rozdělenie každého diela úmysl čtúcího zbuzuje, mysl rozumného připravuje a pamět umělého napravuje: protož toto dielo naše k rozumnosti širší na tyto čtvery knihy umieníli jsme rozděliti, aby všichni, jimž přislušie tato práva uměti, staré opustíce omyly, pravú opatrnost práva horního v nich spatřovali, a aby potom osvieceni jsúce dobrodiním práva našeho, po upřímých tohoto práva stezkách k činěnie spravedlnosti bez pochybenie chodili. Čtvery jsú knihy práva horniehо královského.

A poněvadž všeliké právo horničie, jehož požíváme, nebť přislušie k osobám, neb k dolóm a propojičkám neb podánie, a ku požádánie neb žalobám a jich přislušnostem:

Prvnie knihy.

Kap. I.

Protož najprvé o osobách vizme; neb malát by věc byla poznati právo, kdyžby osoby, jichžto se právo dotýče, nebyly poznány.

Kap. II.

O osobách t. úřednících potřebných při horním dielu.

Protož najprvé potřebie jes věděti pro poznánie práva horního o všech i o každých osobách při dielu střiebra dobývánie potřebných. Kto slovú prvotní osoby na horách.

§. 1. A jsúť přední osoby t. *urburéři,* německy jenž obecně slovú *mincmajstrové,* úředníci diela královského, přísežní t. *konšelé,* súdce neb *rychtáři* a *pergmistři,* majíce moc od Naší Královské Velebnosti, jiné súditi; potomť jsú *písařové urburní.*

§. 2. Jsúť pak i jiné osoby přednie, jakožto *lezci,* jenž obytčejně slovú *štajgeři* nebo *přihledači, měřiči, tesaři,* jenž obecně slovú

colonis denuncient et accusent, quorum testimonum in hiis sufficiens atque validum approbatur. §. 3. Sunt postea coloni principales, qui vulgariter gewerken dicuntur, et secundarii, et tertii, et deinceps, qui vulgariter lehenhewer dicuntur, ad quos lucrum et dampnum illarum argentifodinarum, quas excolunt, principaliter dinoscitur pertinere. §. 4. Praeterea sunt et aliae multae personae, quorum coloni utuntur opera supradicti, de quibus infra suis locis plenius edicetur.

Cap. III.

De urburariis et regimine ipsorum.

Tractaturi divina favente gratia de urburariis, de quibus parum vel nihil usque ad haec tempora scriptum est, cum tamen nihil sit de contingentibus obmittendum, luculentam trademus doctrinam.

§. 1. Urburarii autem dicuntur ab urbura, quam ipsis tota fide committimus gubernandam, ut universum populum montanum nobis acceptabilem reddant atque gratum (cujus defensorem nos constituit Oriens ex alto), ab omni injuria conservent, a quibuslibet noxis defendendo, discordiasque sedent inter suos subditos, ubique concordiam reformando; cur enim ad arma et ad rixas procedere patiantur, quos possunt sua jurisdictione compescere in quiete, ut dictus populus suis laboribus et nostrae rei publicae utiliter valeat insudare, argentifodium nostrum in omni parte liberaliter excolendo, et unusquisque pacifice possideat et quiete, quod sibi sors dederit divina; de suis itaque possint laboribus sub regali protectione merito jocundari, non, ut quod quisque vigilans laboransque lucri invenerint, alterque dormiens negligensque sine ratione occupet violenter, quia laborantibus, et non negligentibus nostris intendimus legibus subvenire, nec quemquam alterius locupletari jactura juxta legitimas sanctiones jus patitur naturale. Sed cum homo dignissima sit creaturarum, eo quod sibi competit uti ratione, optamus omnia haec fieri praevia ratione, quae virtutum omnium dicitur esse mater, prout auctoritate eminentissimi moralis philosophi Senecae receptum est dicentis: quod virtus est filia rationis, iterumque scribentis imperatori Neroni, a rationis regimine exorbitanti: si vis omnia tibi subjicere, te subjice rationi; multos enim re-

cimrmané, a *strážní* t. *hutmanové*, kteřížto proto slovú přísežní, aby užitečné věci činili a neužitečné opúštěli, a cožkoli mezi mezemi jim poručenými scestného viděli-by neb slyšeli, to aby hormistróm a gverkóm zvěstovali a obžalovali, jichžto svědecstvie v těch věcech dostatečné a hodné tvrdí se. §. 3. Jsúť potom *těžaři* horní prvotní, jenž obecně *kverkové* slovú, a druzí i třetie a dále, jenž obecně slovú lénhavéři a česky podaní, k nimžto zisk a ztráta těch doluov střiebra, kteréž dělají, prvotně slušie a předně. §. 4. Potomť jsú jiné osoby mnohé, jichžto horní těžaři předpověděni požívají, o nichž doleji na svých miestech plněji vypovíme.

Svědectvie přísežných hor. Kolikeří jsú kverci.

Kap. III.

O urburéřích, t. starostách diela královského a o jich súdném právu a úřadu.

Chtějíce popřieniem Božské milosti o urburéřích, totjižto diela královského starostách, praviti, o nichžto málo a téměř nic až do těchto časuov psáno jest, poněvadž z příhod nic nemá býti opuštěno, světlé vydati naučenie.

§. 1. Slovúť zajisté urburéři od urbury, to jest dielu, dielu královského, kterúžto celú vierú porúčíme (jim) k spravovánie, aby veškeren lid horničie, nám libý a vzáctný, (jehožto obrancí nás z výsosti Vyšlý ustanovil jest), ode všeho bezpravie bez úrazu zachovali, ode všech škodlivých věcí je obraňujíce a sváry mezi poddanými ukrocovali, všudy svornost napravujíce; nebo pročby se jim dopúštěli utiekati k brani a k súdóm, kteréž mohú mocí uklidu práva (svého) ukrocovati, aby řečený lid díla svého a našeho obecného dobrého užitečně mohl pilen býti, doly střiebrné naše se všech stran svobodně dělaje, a aby jeden každý pokojně vládl tiem a s odpočinutiem, což by jemu dalo Božské štěstie, a z prací robot svých mohl by se pod královskú obranú hodně těšiti; ale ne tak, když kdokoli bdě a pracuje co zištného nalezl by, jiný zmeškalý spě bez rozumu aby sobě to osobil násiliem; nebo těm, jenž pracují, ale ne zahálečóm míníme právy našimi pomáhati; aniž komu, aby zbohacen byl cizí škodú, vedle řádných ustanovenie právo přirozené strpí. Ale poněvadž člověk najduostojnější jest stvořenie, protože jemu přislušie rozumu požívati, žádáme, aby ty všecky věci byly jednány s předcházející rozumností, kterážto slove mátě všech ctností, jakožto z řeči zveličeného mravného mudrce Seneky vzato jest, řkúcího, že ctnost jest dcera rozumnosti; a opět kdežť píše k Nerovi ciesaři Římskému, vystupujícímu od správy rozumnosti

Proč slovú urburéři.

Kterací mají býti úředníci.

ges, si ratio te reget. Patet ergo, quod cum ratione regentes veri regiminis tramite nequeunt deviare. Expedit itaque bonis rectoribus diligenter in omni regimine custodire, ne nimium humiliter cum suis subditis conversando, ipsorum vilescat auctoritas, eo quod ex aequali conversatione contemtus nascitur dignitatis; neque ex nimia autoritate sibi reddant populum onerosum, cum importuna asperitas ab obedientia populum exorbitare compellat; sic omnia, quae cum ratione praevidentur, feliciori exitu terminentur. Postremo autem praecipimus omnibus nostris officialibus hanc curam esse praecipuam, ut libertatem, quam sibi a suis superioribus conservare desiderant, etiam suis inferioribus bona custodiant voluntate. Ne autem inferiores ex eo contra superiores in aliquo se extollant, regalis gratiae praecipimus sub obtentu, quatenus ipsi honorando ac obediendo superiores omni reverentia revereantur, ita ut inferior gradus agnoscat meritum potioris, quia ordo rationis confunditur, si unicuique honor debitus non servatur. Hoc enim edictum summam continet aequitatem et sine cujuscumque indignatione justum; quis enim spernabitur idem jus sibi fieri, quod alteri facturus est?

Cap. IV.

De officio urburariorum.

§. 1. Ad officium urburariorum principaliter dinoscitur pertinere, de omnibus utilitatibus et circumstantiis montium prospicere vigilanter, utilitatemque regiam praecipue tamquam pupillam oculi summa providentia custodire, ne per desidiam, dolum vel versutiam cujusquam in praejudicium publicae utilitatis aliquid machinetur. §. 2. Pertinet etiam ad officium eorum, fere omnia jura montium conferre, cum distinctione tamen, quam infra de magistris montium plene dicemus. §. 3. Habent etiam ex suo officio potestatem, omnibus magistris montium more solito statuere juramenta, et ipsos si in suo officio negligentes fuerint, removere, si coloni in ea parte inventi fuerint desides et remissi. §. 4. Est etiam eorum officii cum juratis montium de victualibus, aliisque rebus in montibus necessariis provide ordinare, prout communi utilitati melius noverint expedire, corrigendo diligenter omnia, ex quibus culturae montium posset impedimenti aliquid exoriri, ita ut fidelitatis ipsorum constantia possit in Nostrae Serenitatis praesentia dignis favoribus merito commendari.

řka: Chcešli všecky věci sobě podrobiti, podrob se samého rozumnosti; neb mnoho budeš spravovati, bude-li tě rozumnost spravovati. Protož vědoméť jest, že ti, ktož se rozumností spravují, od stezky pravé správy nemohú poblúditi. A tak užitečnoť jest dobrým správciem pilně mieru v každé správě zachovati, aby příliš pokorně s poddanými svými obcujíce své moci nezlehčili; neb z čelednieho a rovného obcovanie potupa se zarozuje duostojenstvie; aniž také přílišným ukrutenstviem čiňte sobě lid obtiežený; neb nehodná ukrutnost připuzuje lid z poslušenstvie vystúpati; a tak všechny věci, kteréž jsú s rozumností přezvěděny, s šťastnějším próchodem konají se. A posléze přikazujem všem našim úředníkóm o to zvláště pečovati, aby svobodu, kterúž sobě od svých vyšších žádají zachovati, taktéž svým nižším a poddaným dobrú vuolí zachovávali. Ale aby nižší z toho proti svým vyšším v ničemž se nepozdvíhali, pod zachováním královské milosti přikazujeme, aby oni své vyšší ctíce a jich poslúchajíce vší poctivostí ve cti měli, tak aby nižší stupeň poznal zaslúženie a hodnost pořádku vyššího; neb řád rozumnosti bývá pohaněn, když jednomu každému dlužná poctivost nebývá zachována. To zajisté ustavenie svrchované drží v sobě rovenstvie a spravedlnost bez každé nelibosti, kto zajisté vzhledá, aby se jemu též právo dálo, kteréž on má činiti jinému? Kterak se poddaní mají mieti k starším.

Kap. IV.

O úřadě mincmajstruov neb urburéřuov a hoffmistruov, co na jich úřad přísluší.

§. 1. K úřadu pak urburéřuov předně a prvotně přísluší, aby o všech užitcích a příslušnostech horniech bedlivě opatrovali a zvláště užitku královského, jakožto zřietedlnice oka, svrchovanú opatrností ostřiehali, aby skrze jich obmeškánie nižádný lstí neb chytrostí k škodě obecnému užitku něco nepósobil. §. 2. Slušíť také na jich úřad, aby bez mál všecka práva hornie rozdávali, avšak s rozdielem, jakožto potom o pergmistřích a propuojíčkách plněji povíme. §. 3. Majíť také z svého úřadu všem pergmistróm obyčejem zvyklým vydávati přísahy, a je, ač budú v svém úřadu zmeškanliví, ssazovati; ačby kverkové s té strany, totjtižto skrze jich netbánie nalezeni lénì a netbanliví byli. §. 4. Jestiť také úřad jich, aby s přísežnými horními o ztravách a o jiných věcech na horách potřebných opatrně zjednávali, jakož poznají, žeby se lépe obecnému užitku hodilo, opravujíce s pilností všecky věci, jimžby dielo hornie mohlo kudykoli míti překážku; tak aby ustavičnost jich věrnosti Naší Jasnosti mohla hodnými příznivostmi pochválena býti. Ssazenie pergmistruov pro nedbanlivost kverkuov. Urburéři pečujte o ztravách a potřebách horních.

Cap. V.

De jurisdictione urburariorum.

Nam juxta sanctiones Romanorum principum receptum est, jus dicentis esse officium latissimum, quod quandoque exercetur extra judicium, quoniam judex debet resistere violentiis hominum; ideoque vigor judiciarius est in medio constitutus, ne quis auctoritate propria sumere valeat ultionem, sed apud judices suam injuriam juris rationibus prosequatur. De hoc autem officio quod exercetur extra judicium, satis dictum est supra „de regimine et officio urburariorum.“ Quandoque etiam judicis officium exercetur in judicio, et tunc urburariorum jurisdictionem respicit contentiosam, quod judicium redditur invitum in vitium; de qua jurisdictione in praesenti titulo est dicendum.

§. 1. Est autem haec jurisdictio potestas judicandi a Nostra Regia Serenitate concessa. Sed certe ubi majus imminet periculum, ibi cautius est agendum. Unde volumus firmiter statuendo, ut urburarii quicunque pro tempore fuerint, nulla excusatione aliquali suffragante, coram viro clarissimo camerario nostro et juratis montium praestent publice juramentum, quod nostras leges, statuta et constitutiones pro omnibus suis viribus manuteneant et defendant; nihil enim valet jus, in aliquo esse loco, nisi sunt personae, quae jura tueantur; et quod non aliter quam secundum ea in omnibus causarum processibus judicent et procedant. §. 2. Sane urburariorum jurisdictio est judicare solum ea, quae ad montanum dinoscuntur judicium pertinere; de forensi autem judicis jurisdictione in hoc libro nihil dicemus, sed tantum ea, quae montani sunt judicii, prosequemur. §. 3. Sancimus etiam deinceps firmiter observari, ne urburarii vel judex quem sibi substituerint, judicio praesideant montano, nisi ad minus praesto fuerint duo jurati. Tutius tamen erit, ut quando plures habere poterint, advocare, nam firmum et integrum est judicium, quod plurimorum sententiis confirmatur. Et secundum sententias juratorum tenentur urburarii judicare, a quibus legitime non fuerit provocatum. §. 4. Item debent esse a violentia et a cupiditate remoti, eo quod violentia est legibus inimica, et acceptio munerum est praevaricatio veritatis. §. 5. Merito etiam commendantur urburarii, quibus nec furor, nec ira, sed ratio dominatur; non enim ira viri Dei justitiam operatur. Nec enim judex debet judicare furoris tempore, sed cum est in mentis tranquillitate. Laudabilis est ergo in judicantibus illa cautela, in qua totum ratio agit, et ira et furor nihil sibi vendicat; nam re-

Kap. V.

O súdném právu urburéřuov a hoffmistruov.

Ale poněvadž podle ustavenie Římských kniežat přijato jest, že úřad toho, ktož právo vyříká, jest najširší, co se druhdy děje kromě saudu, neb dlužen jest saudce opříti se násilie lidskému; a protož moc súdcova jest v prostředce ustanovena, aby žádný svú mocí sebe nemstil, ale aby před súdcemi svého bezpravie duovodem práva dovedl. Ale o tom úřadu, kteréhož požívají kromě saudu, dosti povědieno jest svrchu: *„O úřadu a správě urburéřuov.“* Druhdy také úřad súdce děje se v saudu, a tak moc súdná urburéřuov znamená rozsúzenie o saudu všelijaké pře na ně slušné; neb saud neslušný obrací se v hřiech. A o té moci saudné tuto má býti praveno. O úřadu jich krom saudu.

§. 1. Jestiť pak ta súdná moc súzenie od Naší Královské Jasnosti puojčená. Ale zajisté kteżť viece nastává nebezpečenstvie, tuť sluší opatrněji činiti. Protož chceme pevně ustanovujíce, aby urburéři, kteřížto za času budú, bez pomoci všelijaké výmluvy před mužem převzáctným komorníkem naším a přísežnými horskými nebo konšely činili přísahu zjevně, aby naše práva a ustanovenie všemi mocmi svými rukú drželi, totjižto spravovali a jich bránili; nic zajisté platno není, žeby právo bylo na některém miestě, lečby osoby byly, kteréž by těch práv hájily; a aby nejinak než podle nich ve všech póvodiech při súdily a vedly. Co slove moc súdná. Urburéři jsúc na miestě mincmajstra čiňte přísahy.

§. 2. Moc zajisté súdná urburéřuov jest súditi toliko ty věci, kteréž slušejí k horniemu saudu, nebo o súdné moci trhové, totjitož městské, ničehož nic v těchto knihách nepovíme, než jediné o těch věcech, kteréž k súdu horniemu přislušejí, vypravieme. Co mají súditi urburéři.

§. 3. Ustanovujem také, aby potom zachováno bylo pevně, aby ani urburéři, ani súdce, kteréhož by oni miesto sebe ustanovili, nesedali na súdě súdit horniech přie, lečby při najmenším při tom dvá přísežná byla. Jistějiť však bude, čím by jich viece jmieti mohli, aby jich přivolali; nebo pevný a celý jest saud, kterýž smysly mnohých jest potvrzen. A vedle smysluov neb nálezuov přísežných dlužni jsú urburéři súditi, od nichž se nestane žádné odvolánie. Hofmistr neseď na súdě bez konšel. Urburéři suďte vedle přísežných nálezuov.

§. 4. Takéť mají od násilé a lakomstvie býti zdáleni, protože násilé jest nepřietelkyně právóm, a přijímánie daruov jestiť přestúpenie pravdy. Súdce nemá býti lakomý, násilný, hněvivý, náhlý. Súdce neber daruov.

§. 5. Hodně také chváleni bývají urburéři, jimžto ani hněv ani náhlost, ale rozumnost panuje; nebo hněv muže Božie spravedlnosti nečiní. Aniž také súdce súditi má v své náhlosti, ale když má mysl uklizenú. Protož chvalitebnáť jest opatrnost v těch,

stringenda est sub ratione potestas, nec quidquam agendum, priusquam concitata ad tranquillitatem mens redeat, eo quod commotionis tempore justum putat esse omne id quod fecerit. Ideoque deliberatio omnibus est necessaria, quae indiscussos hominum calores poterit refrenare. Et sic boni urburarii commendationem Dei ac hominum promerendo ab omnibus illicitis se temperent, solumque aequitati et justitiae studeant inhaerere, litigantibus aequitatem in omnibus suis processibus observando. §. 6. Illud etiam pluries recepimus nostrorum voce lacrimabili montanorum, quod urburarii, quibus nostram urburam certis conditionibus et pro certa locavimus pensione, ipsos pro suo metallo et laboribus sudore plenis angariarunt precibus inportunis, quibus propter ipsorum potentiam resistere non audebant; cum iidem urburarii affirmarent, se hoc velle in subsidium obtinere magnae perditionis, quam illo anno in urbura paterentur ac pro magnis servitiis, quae Nostrae compellerentur impendere Majestati. Unde cum inportunae preces potentum pro manifesta violentia judicentur, tales urburarii in ipsorum dampnis lucra sectantes quaerunt praedam potius quam subsidium in subjectis. Ne illud de cetero fiat, penitus prohibemus, volentes, ut quicunque urburariorum deinceps alium quiquam commisisse fuerint manifeste convicti, integraliter laesis ablata restituant, et tantundem nomine poenae per nostrum camerarium virum clarissimum dare ad nostram cameram compellantur, ut quos provisus modus aequitatis non arcet, severitatis rigor compescat regiae ultionis. §. 7. Bonae discretioni convenit urburariorum, in suo officio tales judices et officiales habere, quorum sibi fidem et industriam aestiment approbatam, et qui non sint hominibus onerosi; alioquin ipsis inproperabitur verecunde, quod malorum hominum usi sunt opera, et praecipue, quod non carent scrupulo societatis occultae, sed cum possint, manifesto facinori desinunt obviare; unde caute sibi consulant in hac parte, quia semper dominus bonus vel malus secundum suam familiam judicatur.

Cap. VI.

De officio juratorum.

Nostrae benignitatis sollicitudo remediis invigilat subjectorum, nec cessamus inquirere, si quid sit in nostro argentifodio corrigendum; ideoque labores voluntarios appetimus, ut quietem aliis praeparemus. Consideratione exactissima perlustrantes, omnem ordinationem pacis et tranquilli statis in montibus maxime juratorum ex officio dependere, et ideo quid-

ješto súdie, v nichžto všecky věci jedná rozumnost, a hněv ani náhlost nic sobě nepřivlastňuje; neboť slušie snuziti moc pod rozumnost a v hněvě nic nejednati, leč prvé mysl popuzená k svému úklidu bude navrácena; neb v čas rozhněvánie mnie člověk, což koli činí, by spravedlivé bylo. A protož rozmyšlenie každému jest potřebno, kteréžto nerozsúzené lidské horlivosti muože ukrotiti. A tak dobří urburéři Božieho i lidského pochválenie zaslúžíce, ode všech neslušných věci mají se zdržeti a toliko rovenstvie a spravedlnosti pilně se přídržeti mezi stranami, kteréž se súdie, rovenstvie ve všech jich púvodech neb súdiech zachovajíce. §. 6. Toto jsme také slýchali mnohokrát našich horníkuov hlasem plačtivým, že urburéři, jimžto urburu naši pronajímali jsme pod určeným nájmem, snuzovali jsú je pro jich stříebro a roboty potuplné prosbami násilnými, jimžto pro jich moc nesměli jsú se opřieti; nebo ti urburéři jistili jsú, že by to chtěli jmieti na pomoc veliké ztráty, kterúž jsú toho léta na urbuře trpěli, a za veliké služby, kteréžto připuzeni jsú naložiti Naší Velebnosti. A poněvadž násilné prosby mohútných za zřiemé násilé bývají súzeny, takoví urburéři o svých škodách zisky postihajíce hledají viece lúpeže nežli pomoci poddaných. To aby se potom nedálo, ovšem přísně zapoviedáme, chtějíce, aby, kteříž by koli z urburéřuov potom čeho takového se dopustili a zřejmě byli usvědčeni, úplně těm, kteréž jsú utiskli, pobrané věci navrátili, a tolikéž jménem pokuty skrze našeho komorníka, muže přeslavného, dáti do našie komory buďte připuzeni, aby těch, jichž poznalého rovenstvie obytčej nekrotí, krutost královské přísnosti pomstú skrotila. §. 7. Dobřeť rozšafnosti urburéřské přileží v svém úřadu takové úředníky jmieti, jichžto viera a opatrnost před nimi byla dokázána, a kteříž by nebyli našim lidem těžcí; jinak budeť jim porokováno hanebně, že zlých lidí posluhovánie požívali jsú, a zvláště žeť nejsú bez domněnie tovařistvie tajného, protože mohúce se zjevnému hřiechu opřieti, i neoprú se; protož přitom sobě opatrně raďte; nebo vždycky pán dobrý nebo zlý po své čeledi súzen bývá.

Povaha dobrých zprávcí horských.

Hoffmajstři neb urburéři byli nájemní dřéve.

Pokuta násilných urburéřuov.

Mincmajstři pečujte aby měli dobré horníky na horách.

Kap. VI.

O úřadu a súdném právu přísežných a konšeluov horských.

Našie dobrotivosti pečlivost bedlivá jest vždycky k opatrovánie poddaných, aniž přestáváme uptávati se, bylo-liby co na našich horách opraviti hodné; a protož prací dobrovolných žádáme, abychom odpočinutie jiným připravili. Spatřováním přepilným obcházevše poznali jsme, že každé zřiezenie pokoje a klidného stavu na horách najviece z uřadů přísežných po-

quid eis contrarii fuerit in hac parte Nostrae secure referant Majestati; nam relationes juratorum nostrorum libenter audimus, ne ex eo eorundem decrescere videatur auctoritas, si preces eorum a Nostris aditibus repellamus. Sed illud aegre non recipiant, quod eos quandoque pro sua voluntate arduis ac diversis praepediti negociis in continenti expedire non valemus, sed prudenter advertant, quod etiam juxta legitimas sanctiones convenit, unumquemque secundum sua tempora expectare, ut possit pro suis negociis responsum congruum reportare.

§. 1. Qualiter autem jurati in suo ordine se habere debeant, cordi nobis est, propter bonum statum montium, plene in subsequentibus declarare. Dicuntur autem jurati a juramento, quod nobis praestant pro omni fidelitate et justitia facienda. Sed quia grave est fidem fallere, unde ad hoc officium meliores et justiores, qui ex omni populo haberi poterint, volumus ordinari solummodo per nostram vel viri clarissimi camerarii nostri providentiam specialem, nec etiam per aliquos alios deponantur, neque in suis processibus aut defectibus ad alios recursum habeant vel respectum, et tot eligantur, quot populum sibi subditum possint regere eleganter. §. 2. Non enim pater cum filio, vel frater cum fratre, aut socer cum genero simul sint in ordine juratorum; nihil enim contrarii infert diversitas personarum, ubi est fidei unitas. Sed enumeratae saepius personae diversitatem faciunt inter juratos propter sui cohaerentiam pullulare, et ideo praecavendum est futuris periculis, ne unitas dictarum personarum diversitatem generet inter juratos. Eya quam pretiosa res est, uniuscujusque universitatis juratos unanimes et unius esse voluntatis ad omnem justitiam exequendam, quia unita virtus quam plurimum potest, et certe ad pugnam unanimiter aggredi, victoriam parit; plus enim quandoque proficit collectio paucorum in unum, quam singularis divisio plurimorum. §. 3. Item nec nefantes, qui ab omnibus legitimis actibus excluduntur, volumus aliqualiter ordinari, quia loco ignominiae est apud indignum dignitas; cum utique unum quemque criminosum non dignitas, sed poena non debeat concomitari. Et si ignoranter ordinati fuerint, aut infamiam jam contraxerint ordinati, eos in hoc casu praecipimus per suos conjuratos vel camerarium nostrum, virum clarissimum, ratione cognita, subito removeri, ne una morbida ovis totum gregem inficiat; et vere turpis est pars, quae suo non congruit universo. Unde universi diligenter attendant, quia dicit lex humana: infamiam quae tibi abominanda sit, ut casum oculorum vitare debes, quia non potest justitia cum scelerato homine habere commercium.

chází; a protož což by jim koli odporného při tom bylo, to aby bezpečně vznesli na Naši Velebnost; nebo vznášenie přísežných našich rádi slyšíme, aby z toho jich moc nezdála se býti umenšena, kdyžbychom prosby jich od našich přistúpenie otehnali. Než toho ať neberú nedužívě, že jich druhdy k jich vuoli, pilnými a rozličnými zaměstnáni jsúce neprázdnostmi, naspěch nemuožeme odbyti; ale opatrně ať pozorují, že také podlé pravých ustanovenie slušie jednomu každému podle jeho časuov sečkati, aby mohl o svých potřebách hodnú odpověď zase přinésti.

Kde horníci mají ortel bráti a žaloby konati a k komu mají se utiekati.

§. 1. Ale kterak přísežní v svém úřadu mají se jmieti, v srdci nám jest, pro dobrý stav hor úplně v podepsaných řečech vyličiti. I slovúť přísežní od přísahy, kterúž nám činí, aby všicku vieru celú zachovali a spravedlnost dokonalú činili. Ale že těžké jest vieru zklamati, protož k tomu úřadu lepší a spravedlivější, kteříž mohú býti ze všeho lidu, chceme aby byli usazeni toliko skrze naši aneb přeslovútného muže, komorníka našeho, zvláštní obmyslnost; ani také skrze koho jiného mají býti ssazováni; aniž v svých běziech a nedostatcích k jiným mají se utiekati neb zřenie jmieti; a aby jich tolik bylo vyvoleno, kolikož by jich lid sobě poddaný mohli zpravovati výborně. §. 2. A v tom volení otec s synem, ani bratr s bratrem, ani synovec s strýcem, ani sestřenec s ujcem, ani test s zetěm, ani šíře s svakem mají spolu býti v úřadu přísežných; neb žádného protivenstvie odporného nepřináší rozličnost osob, kdežť jest viery jednota; ale již jmenované osoby často rozličnost činie mezi přísežnými pro svú příbuznost zruosti. A protož slušieť se vystřiehati budúcích zlých příhod, aby jednota osob řečených rozličnosti nečinila mezi přísežnými. O kterak předrahá věc jest jedné každé obci, když má přísežné jednomyslné a jedné vuole k vyvedenie všelijaké spravedlnosti; neb jednostajná moc mnoho muože; k boji zajisté jednomyslně jíti plodieť vítězstvie, neb viece druhdy prospievá malá jednota nežli zvláštnie rozdělenie přemnohých. §. 3. Také lidé zlé pověsti, kteřížto ode všech pravých skutkuov jsú odlúčeni, nechcem, aby kterakkoli na ten úřad byli usazeni; neb miesto ohavnosti jestiť duostojenstvie u nehodného; poněvadž jednoho každého prohřešilého ne duostojnost, ale radše pomsta má následovati. A pakli nevědomě usazeni budú aneb zlé pověsti dopustí se, již jsúce usazeni; tehdá přikazujem v té příhodě je skrze své spolupřísežné nebo komorníka našeho, muže přeslovútného, příčinu poznajíce, ihned ssaditi, aby jedna nedužívá ovce všeho stáda nenakazila; a zajisté hanebnýť jest diel, kterýžť se nesjednává s svú celostí. Protož všickni pozorujte pilně, žeť die právo lidské: Zlé po-

Kterak se konšelé mají jmieti v svém úřadu.
Proč konšelé slovú přísežní.
Kto má konšely horské saditi.
Kto má moc ssaditi.
K komu mají se utiekati.
Koliko jich má býti konšel.
O svornosti konšelské.
O zlopověstných konšelích.
O ssazenie konšelství ex opposito.

§. 4. Ad officium autem juratorum inter cetera dinoscitur pertinere, omnes dictare sententias et proferre ac prolatas, nisi legitime appellatum fuerit, per judicem executioni mandare, qui in hac parte per juratos regitur, sicut cardine ostium gubernatur. Unde in dictandis sententiis solum Deum habeant prae oculis, nulli contra justitiam parcendo, sed sine exceptione personarum unicuique tribuant, quod suum est. §. 5. Non sint in malis casibus vel causis pauperibus misericordes, quibus si parcunt, tanto ipsos nequiores reddunt, quanto justiores sibi in malo favere sentiunt. Si autem simus pauperibus in justitia debitores, ne aliis injustitiam faciamus, nam aequalitas est in judicio litigantibus observanda, et sic non debemus in malis causis pauperibus in aliorum praejudicium misereri. §. 6. Cavent sibi jurati summopere, ne levitate, amore, odio, favore, praemio, metu, furore, aut alio aliquo casu ducti justam sententiam pervertant, et fructum illius commutent in dampnationis amaritudinem. §. 7. Nec in dicendis sententiis debent esse praecipites, eo quod grave nimis est in re dubia certam ferre sententiam, sed semper inquirant cum instantia veritatem. Nam veritas saepius exagitata magis splendescit in lucem; fructus enim divinus est justitiam saepius recenseri. §. 8. Sane ad ampliorem veritatis illuminationem in arduis et magnis negotiis cum imminet necessitas, debent jurati montis juratos civitatum et seniores de populo advocare, nam quod a pluribus inquiritur, facilius invenitur, nec hoc pro injuria sibi adscribant, quod quandoque unius deterioris consilium excessit consilium multorum meliorum; non enim omnes in omnibus, sed certi pro certa meliores et deteriores inveniuntur; et sic debent inquirere veritatem cum instantia studiosa, quae semper perficit, quod optat. §. 9. Sed tamen ex certis didicimus argumentis, totum jus montanum esse per contrarias interpretationum sententias conturbatum, eo quod fragilis est memoria hominum, nec adeo valitura, ut possit juris sapientiam tenaciter sine scriptis memoriae commendare. Et ideo frequentius accidit in judicio, ut illud, quod hodie judici et juratis placet, cras in similibus casibus statim incipit displicere. Et ita magis de voluntate hominum, quam de juris praeceptis dependent judicia, in magnum ipsorum salutis periculum et animae detrimentum. Nam qui recte judicat, non suae voluntati obtemperet. Secundum vero jus scriptum bonus judex et jurati nihil ex proprio faciunt arbitrio, sed secundum leges et jura pronunciant, nam in judicando cordi magis debet esse custodia veritatis, quam voluntatis obedientia. §. 10. Unde desiderantes huic in morbo salubre remedium adhibere, statuimus hoc edicto in perpetuum valituro, urbu-

věsti, kteráž tobě v ohavnosti bude, varovati se máš jakožto zbavenie očí; nebť nemuož spravedlnost s člověkem prohřešilým činiti společnosti. §. 4. K úřadu pak přísežných mezi jinými věcmi toto má přislušeti: Všecky nálezy tvořiti a vynášeti, a vynešené skrze rychtáře skutečně dovésti, lečby skrze odvolánie hodné byli zastaveni; kterýžto rychtář v té věci skrze přísežné spravuje se, jakož dvéře stěžejí zpravují se; protož v tvořenie nálezuov samého Boha mějte před očima, žádnému proti spravedlnosti neodpúštějíce, ale beze všeho vynímánie osob jednomu každému dajte, což jest jeho. §. 5. Nebývajte také ve zlých přech chudým milosrdní, jimžto jestliže odpúštějí, tiem je nešlechetnější činí, čímž spravedlivějších přízeň sobě ve zlém čijí. Ale my jsme chudým povinni spravedlností, tak však, abychom jiným nespravedlnosti nečinili; nebo těm, jenž se súdie, mát rovenstvie zachováno býti; a tak nemáme ve zlých přech nad chudými k škodě jiných se slitovati. §. 6. Nade všecko přísežní vystříhajte se, aby lehkostí, milováním, nenávistí, přízní, odplatú, bázní, milostí aneb kterú jinú příhodú vedeni jsúce, spravedlivého nálezu nepřevracovali a užitku jeho nezměňovali v hořkost zatracenie svého. §. 7. Aniž u vypoviedánie nálezuov mají býti kvapní, protože příliš těžké jest, v nejisté při jistý vynésti nález. Ale vždycky s pilností ptajte se na pravdu; nebo pravda častěji přemietaná viece se blští v světlo; užitek zajisté Božský jest spravedlnost častějie přečítati. §. 8. A zajisté k širšímu pravdy uptánie a přesvědčenie u velikých a vysokých přech, kdyžby nastala potřeba, mají přísežní hory přísežné z měst a starší z lidu přivolati; neb což se od mnohých hledá, snázeť se nalezá. Aniž sobě toho za bezpravie připisujte, že druhdy jednoho nižšího rada přesáhne radu mnohých vyšších; neb zajisté ne všichni ve všech věcech, ale určení v určených věcech lepší a horší bývají nalezeni. A tak mají se uptávati pravdy s snažnú pilností, kterážto vždycky dokonává, čehož žádá. §. 9. Ale však z jistých duovoduov jsme naučeni, že všecko právo horničie skrze odporné smysly výkladuov zarmúceno jest, protože křehká jest pamět lidská, aniž tak jest statečná, aby mohla pravá múdrost pevně bez písem v paměti se zachovati, a protož často se přihází v saudu, že to, což se dnes súdci a přísežným líbí, zítra v týchž příhodách počíná se nelíbiti, a tak viece od vuole lidské nežli od přikázanie práva pocházejí saudové na veliké nebezpečenstvie jich spasenie i škodu nenabytú jich duší. Nebo ktož saudí, nemát své vuole požívati aneb následovati; ale podle práva psaného mát súditi. A tak dobrý súdce a přísežný nic z vlastního úmyslu nečiní, ale podle práv nálezy vynášejí; nebo

Co sluší na konšely jelikož k nálezóm.

Konšelé nelehčete při.

Konšelé suďte spravedlivě pro bázeň a pro přízeň.

Konšelé nevynášejte kvapně ortelnov.

Konšelé v těžkých přech přivolajte přísežných z města a starších z lidu.

Konšelé suďte podle práv psaných a ne podle své vuole.

rarios, juratos, judices et magistros montium non aliter judicare, quam nostris legibus est expressum et bonis moribus, qui nostris non contrariantur legibus, hactenus est servatum; nam diuturni mores consensu utentium approbati legem merito imitantur. §. 10. Querelis enim frequentius subditorum nostrorum et querulosis clamoribus excitati compellimur, in hac parte praeterita emendare, et in quantum possumus, adversus futura cavere, ne nostrae fiant leges ludibrio, debitoque frustrentur effectu, si nostri subditi ob defectum justitiae priscis gravarentur angariis, cum in ipsorum perturbemur incommodis et prosperitatibus utique prosperemur. Adjicientes cum deliberatione matura, ab omnibus inviolabiliter observari, ut quotiescunque a sententia urburariorum, juratorum vel judicum, executione aut a quocunque gravamine fuerit appellatum provocatumve, quod ad nullum alium aliosve, quam ad Nostrae Serenitatis vel viri clarissimi camerarii regni nostri audientiam de cetero appelletur provoceturve; eo, quod de cetero jura montanorum decrevimus decentius, quam alicubi, in nostra camera remanere, et ad nostram regalem providentiam omnem juris editionem, interpretationem et declarationem ammodo pertinere, nulli personae in hac parte vel civitati praejudicium et injuriam irrogantes, eo quod nulli facit injuriam, qui utitur jure suo. Sicut enim in subjectorum nostrorum commodis nos decet esse sollicitos, ita etiam nostris juribus invigilare nos convenit, ne dum ipsorum dispendiis providemus, in nostri regni videamur juribus negligentes. Ex qua re judicum ambiguitates, quas ex causarum quaestionibus evenit exoriri, aures recipiunt nostrae, si non a nobis juris interpretatio mera procedit? Vel quis legum aenigmata solvere et omnibus aperire videtur idoneus, nisi is, cui soli post Imperatoriam Majestatem per regnum nostrum legis esse latorem concessum est? §. 11. Eradicatis igitur hujusmodi ridiculosis ambiguitatibus, nobis solis competit, cum simus lex animata, in regno nostro leges condere ac conditas declarare. Quis enim tantae superbiae fastidio tumidus est, ut regalem in hac parte sensum contempnat, nobis invitis sibi tantam regiae dignitatis gloriam usurpando? Sed nos, qui sumus aequitatis et justitiae amatores, ut unusquisque suis terminis sit contentus, nolumus esse in hac parte in nostri regni honoribus negligentes, generaliter omnibus nobis in eo contradicentibus hoc edicto perpetuum silentium imponendo. §. 12. Item jurati sententias ad ipsorum maniloquium suspensas, debent celeritate, qua poterunt, expedire, nec simulent sub virtute praestiti juramenti propter odium vel favorem aut metum se dubitare, ubi non dubitant ac dubitandum non est, imo tenentur

v súzenie viece má býti k mysli ostřihánie a zachovánie pravdy nežli poslušenstvie vuole. Protož žádajíce tomu neduhu zdravé lékařstvie přiložiti, ustanovili jsme túto výpovědí na věky sstálú a statečnú, aby urburéři, přísežní, súdce, hormistři neb pergmistři jinak nesúdili, než jakž jest našimi právy vypraveno, a dobrými obyčeji, kteřížto našim právuom se neprotivie, až dosavad jest zachováno; nebo dávní obytčejové přivolením těch, ježto jich požívají, potvrzení, s právem hodně se sjednávají. §. 10. Žalobami také poddaných našich a žalobnými pokřiky jsúce zbuzeni, připuzeni jsme v té straně minulé věci opraviti a jakž muožeme, proti budúcím se ostřieci, aby naše práva v posměch nebyla a hodného nebyla zbavena účinka, jestližeby naši poddaní pro nedostatek spravedlnosti dřevními byli obtěžováni útisky; poněvadž v jich nehodách býváme zamúceni a v štěstie ovšem šťastni býváme. Přidávajíce s dospělým rozmyslem, aby ode všech bylo zachováváno: ač kolikrát koli od nálezu urburéřuov, přísežných, súdcí, v zvodu neb od kteréhož koli obtiežnie stalo by se odolánie, aby k nižádnému jinému aneb k jiným než k Našie Jasnosti nebo muže přeslovútného, komorníka královstvie našeho, přeslyšenie potom dálo se odolánie; nebť jsme usúdili, aby již potom práva horníkóm slušněji nežli kde jinde v našie komoře zuostala, a aby k Našie královské obmyslnosti všeho práva vydánie, vykládánie a vylíčenie od nynějšího času potom vždy příslušelo, nižádné osobě v té mieře neb městu škody neb bezpravie nečiniece; nebo ižádnému bezpravie nečiní, ktož požívá práva svého. Neb jakož zajisté o pohodlnostech našich poddaných slušie nám pečlivým býti, též také právóm našim pobdieti nám příslušie, abychom, když jich škody opatrujem, v našeho královstvie práviech nebyli bychom vidieni obmeškalí. I pročby súdcí omylnosti, kteréž z pohádek pří přiházejí se vycházeti, uši naše přijiemale, jestližeby od nás pravý výklad práva nepocházel? Aneb kto by nesnázky práv rozplésti mohl a všem vidien byl oznámiti hodnější, než jedno ten, jemuž po ciesařské velebnosti po královstvie našem puojčeno jest býti zákonitelem, totjižto zákonuov neb práv ustanovitelem? §. 11. Protož rozpletúce takové posměšné omylnosti, na nás samé slušie, poněvadž jsme právo živé, v královstvie našem práva tvořiti a tvořená vylíčovati. Neb kto zajisté jest tak veliké pýchy stydkostí nadutý, aby v té mieře královský úmysl potupil, bez našie dieky sobě tak veliké duostojnosti slávu osobuje? Ale my, jenž jsme rovenstvie a spravedlnosti milovníci, aby jeden každý na svých mezech dosti měl, nechcem býti v tom v našeho královstvie poctivostech zmeškalí, obecně všem, kteříž nám v tom odmlúvají, tiemto ustanovením věčné mlčenie usta-

Urburéři suďte podle práva.

O ortelech a na koho se horníci mají odvolávati s ortelem a vykládánie práva.

dare operam efficacem, ut lites finem debitum sortientur, parcendo in hac parte litigatorum laboribus et expensis. §. 13. Si autem ipsos ex necessitate et causa rationabili non immerito dubitaro contigerit, ex tunc sententia suspensa ad maniloquium statim in figura ejusdem judicii in praesentia ibidem omnium juratorum, antequam motum suum ad alios actus divertant, districte de verbo ad verbum per notarium judicis conscribantur, ne obscurare possit oblivio veritatem, et sic eadem legatur sententia juratis a maniloquio universis. Et sententia sic scripta diligenter in tabula dicti notarii reservetur, ne aliqua dubitatio, sicut pluries accidit, ex eo in posterum oriatur. Si vero sententiam sic suspensam jurati necessario deficiunt declarare, tunc sicut jam dictum est, ad nostram aut camerarii nostri praesentiam prorogetur. §. 14. Spectat insuper ad officium juratorum, urburariorum et judicum, cum omni pietate, quae mater est boni operis, pauperes defensare ab insultibus superborum; alioquin in obprobrium justitiae ac ipsorum sine misericordia frequentius opprimerentur, et nos ex eo regimen eorum correctione condigna arguere compelleremur. §. 15. Item curare debent praedicti, ut de victualibus et aliis rebus omnibus ad montem necessariis justum sit pretium et mensura, ita ut propter debitam ordinationem sub regimine ipsorum manere populus merito delectetur. §. 16. Debent etiam curare de aedificiis, ne quid fiat in viis publicis, praeterquam ad utilitatem montium, quo homines cum curribus, eques vel pedes pejus valeant pertransire, et quod decenter aedificia ordinentur. §. 17. Nec illud pertranseat otiosum, quatenus exacta diligentia propter montium statum perfectum et sui famam laudabiliorem statuant rigide et procurent, prohibita et illicita sine exceptione qualibet personarum (ubi nulla subest necessitas) uniformiter ab omnibus hominibus evitari, referendo se ad bonarum consuetudinem civitatum. Nam omnis decor cujusque civitatis praecipue in his tribus consistit, ut sit populosa, aedificiis decorata, foederumque tenacissima. Sed cum mons in Chutna prae ceteris montibus argentifodii propter sui excellentiam in multis praerogativa gaudeat civitatum, volumus juratos ibidem esse plurimum sollicitos et intentos ad augmentum populi et ad aedificiorum decorem, sed ad hoc potissime, ut statuta ipsorum sine spe alicujus veniae tenacissime observentur. Latum enim pandet delinquentibus sinum, qui errata non corrigit, ut juxta canonicas sanctiones quaedam sunt culpae, in quibus culpa est, relaxare vindictam. §. 18. Speramus, quod deinceps ad ea juratorum nostrorum discretionis procedat examen, quae utilitatem justitia fecundent (et justitiam utilitate decorent), ut utilitas

novujíce anebo ukládajíce. §. 12. Také přísežní nálezy do jich raného mluvenie odložené mají rychlostí, kterúž mohú, vypósobiti, aniž zamýšlejte pod mocí učiněné přísahy pro nenávist, nebo pro přiezeň, nebo pro strach by v tom měli pochybenie, v čemž nepochybují, aneb kdež nemá býti pochybováno; nébrž dlužni jsú statečnost přičiniti skutečnú, aby pře k slušnému konci byly přivedeny, hovějíce v tom súpeřuov súdících se pracem a nákladóm. §. 13. Pakliby se jim z núze a z příčiny rozumné v nejisté věci pochybovati přihodilo, tehdy nález odložíce do raného rozmluvenie, ihned v spuosobu téhož saudu v přítomnosti tudiež všech přísežných dřieve než hnutie svá k jiným činóm obrátie, pilně slovo od slova skrze písaře súdcova buď popsán, aby zapomenutie nezatmělo pravdy, a tak týž list neb nález čten buď pilně přísežným všem v rané radě, a nález tak napsaný pilně ve dskách řečeného písaře zachován buď, aby ižádné pochybenie, jakož se často přihází, z toho potom nevzniklo. Pakliby nálezu tak odloženého přísežní nemohli nikoli vyličiti, tehdá, jakož již jest povědieno, do našie neb komorníka našeho přítomnosti buď prodleno. §. 14. Slušíť nad to k úřadu přísežných, urburéřuov a súdcí se vší milostivostí, kterážto jest mátě dobrého skutku, chudých brániti od nátiskuov mocných lidí, jinak na pohaněnie spravedlnosti i jich, bez milosrdenstvie častěji by byli utiskováni, a my proto jich správu nehodnú opravováním hodným musili bychom tresktati. §. 15. Takéť mají pečovati dřieve řečení o ztravách i o jiných všech věcech k hoře potřebných, aby cena spravedlivá byla, i váha, i miera; tak aby pro jich hodné řiezenie pod jich zprávú lid bydlel v utěšenie hodně. §. 16. Majíť také pečovati o stavenie, aby nětco nebylo staveno na cestách obecních, na silnicích, jimiž by vozové, jiezdní i pěší, měli překážku (lečby to stavenie bylo k užitku hor); a to stavenie aby slušně zřiezeno bylo. §. 17. Aniž tuto buď prázdně pominuto, aby snažnú pilností pro dokonalý stav hory a pro své jméno a pověst chvalitebnější ustanovili krutě a zpuosobili, aby od zapověděných a neslušných věcí bez všelijakého osob přijiemánie, kdežť není žádná potřebnost aneb núze, všichni jednostajně a pilně se vystříhali, tahnúce se k obyčejóm dobrých měst; nebo všecka okrasa každého města předně na těchto třech věcech záleží, aby bylo lidné, stavením ozdobné a smluv předrželivé. Ale poněvadž hora v Kutně nad jiné hory stříebrných (hor) doluov pro velebnost svého povýšenie ve mnohých věcech předávnými nad jiná města raduje se: protož chceme, aby přísežní tudiež byli velmi pilni a snažni ku přispořenie lidu a k okrase stavenie, a k tomu najstatečnějie, aby ustanovenie jich bez naděje vše-

Nálezové buďte bez přílišného odtahovánie.

Pochybujíli konšelé o nálezu, odložte do jitra.

Nemohú-li konšelé ortel vynésti, vzneste na krále.

Konšelé hajte chudých, soudě se s mocným.

Konšelé pečujte, aby ztrava nebyla draho ceněná.

Nedajte stavěti na cestách.

O zápovědi neřáduov.

Vyvýšení a svoboda města hory Kutny.

fecunda et justitia sit decora, et universus populus montanus felici ipsorum ductus regimine preservetur a noxiis et optatis semper proficiat incrementis.

Cap. VII.

De officio et jurisdictione judicis montani.

Nunc de officio et potestate judicis montani videamus. Judex dicitur, ut ait Isidorus, quasi jus dicens populo, sive quod jure disceptat. Jure autem disceptare est juste judicare. Non est judex, si non est in eo justitia. Unde qui recte judicat, stateram in manibus gestat, lances aequo libramine appendendo, ne quidquam judicium verum subvertat, sed tantum secundum jura pronuntiet; magis enim legibus, quam suae voluntati judex obtemperare debet, quoniam non est solidum aedificium, ubi voluntas posuit fundamentum.

§. 1. Sed oportet judicem cuncta rimari, et ordinem rerum plena inquisitione discutere, quousque sibi rei veritas appertius declaretur. Et ideo cautus sit judex, ne absolvendum condempnet, aut condempnandum dimittat, nam utrumque malum est; sed tamen magis est insontem perimere, quam nocentem dimittere. §. 2. Sed quia veritas rerum gestarum erroribus non viciatur, et ideo judex id sequitur, quod plene apparet ex fide eorum, quae coram eo probantur, et sic judex secundum allegata secure pronunciet et probata. §. 3. Illud etiam observandum est judici, ut in eundo facile se praebeat, divitibus et pauperibus in suis necessitatibus aequaliter auscultando. Ita placatur Deus, et ipsius judicantis fidelitas in conspectum principis et omnis populi virtutum radiis elucescet, nam summatim jus reddere debet, ut suo ingenio auctoritatem augeat dignitatis. §. 4. Requiritur etiam in judice moralis maturitas et constantia perfectorum, quia quanto quis majoribus praeest, tanto honestior esse debet. §. 5. Nunquam etiam debet judex vultu sui animi motum litigantibus revelare; non est constans judex et perfectus, cujus animi notum vultus detegit. §. 6. Insuper debet esse judex pacificus, et tantam in se ordinationem habere, quod omnes motus ipsius obediant rationi, quae universa recte disponit et nihil inordinatum relinquit.

Moc zápovědi konšelské.

lijaké milosti přepevně byla zachovávána. Široké zajisté otvierá přestupitelóm lóno, kdožť poblúzených činuov neopravuje, a podle duchovních ustanovenie některé jsú viny, v nichžto vina jest oslabiti pomstu. §. 18. Nadějem se, že potom k těm věcem přísežných našich opatrností procházeti bude zkušenie, kteréž by užitek spravedlnosti plodný činiły a spravedlnost užitkem ozdobovaly, aby užitek byl plodný a spravedlnost okrášlená, a veškeren lid horský šťastným jich veden jsa zpravováním zachován byl od škodlivých věcí a žádanými vždy prospieval přísporky.

Kap. VII.

O úřadu a popravě súdce nebo rychtáře horského.

Co jest súdce. Co slove právem súditi. Súd spravedlivý jest jako váha.

Již nynie o úřadu a moci horského súdce neb rychtáře vizme. A saudce, jakož die Isiodorus, slovet jakožto saud aneb právo pravě lidu, anebo že právem saudie. Právem pak súditi, jestiť spravedlivě súditi; protož nenieť súdce, v němž nenie spravedlnosti. A protož ktož právě súdie, nosíť váhu v rukú, mísky važné rovným vážením přivěšuje neb převažuje, aby ižádná věc saudu pravého nepodvrátila; poněvadž má toliko vedle práva nálezy vynášeti; neb súdce má viece práv nežli své vuole následovati, nebť to není celistvé stavenie, kdežť sama vuole základ pokládá.

Súdce má vyptávati se na při před výnosem.

§. 1. Ale máť súdce všecky věci zvěděti a řád věcí nebo pří pilným rozeznati uptáním, dokudž jemu té pře pravda nebylaby otevřenějie vylíčena. A protož opatren buď súdce, aby toho, ktož má býti zproštěn, nepotupoval, potupeného neb odsúzeného nepropúštěl aneb nezprošťoval; neb jest obé zlé, avšak větší zlé jest, nevinného odsúditi nežli vinného propustiti.

Súdce suď vedle svědomie.

§. 2. Ale že pravda dálých věcí bludy cizími se neposkvrňuje, a protož súdce toho následuj, což úplně dokáže se z viery těch věcí, kteréž jsú před ním dovedeny, a tak súdce podle duovoduov a líčenie bezpečně nález vynášej.

Súdce buď hotov v jitie i chudému i bohatému.

§. 3. Totoť také slušie súdci zachovávati, aby v jitie snaden se vydal bohatým i chudým, v jich potřebách zároveň je vyslýchaje; nebť tak bude hněv Božie ukrocen a věrnost súdce před obličejem kniežete i všeho lidu ctnostnými paprslky se prosvietí, neb jednostajné chudým i bohatým práva dopomáhánie a nedlenie hodným duomyslem přispořuje súdci moci duostojenstvie.

Súdce buď mravný a stálý.

§. 4. Takéť na súdci přislušie mravná dospělost a stálost dokonalých věcí; nebo čímž kto nad většími věcmi usazen jest, tiem poctivější býti dlužen jest.

Nebývej hněvivý.

§. 5. Nikdy súdce tváří úmysla svého hnutie nemá súpeřóm, totjiž súdícím-se zjeviti, nebť nenie stálý a dokonalý súdce, jehož úmyslu hnutie tvář odkrývá.

§. 7. Item debet esse cautus judex, ut omnia, quae coram eo aguntur, in actis de verbo ad verbum sub bono testimonio juratorum praesentium per notarium redigantur, et praecipue sententias, quae ad juratorum maniloquium prorogantur, conscribi faciant diligenter. Sit etiam cautus, ut omnia acta originalia remaneant apud ipsum. §. 8. In eo etiam sit cautus judex, ut in omni causa, priusquam in ea procedat, de facto plenius instruatur, quia ignorantia facti quandoque in judicio facit peritissimos deviare. §. 9. Volumus, ut omnia, quae supra dicta sunt de urburariis quoad processum judiciorum, judex etiam in sua persona studeat adimplere; et si quid ibi minus dictum sit de jurisdictione urburariorum, per hunc titulum suppleatur, ut utrobique tractatus eo completior habeatur. §. 10. Nec illud possumus pertransire, quando judicem in principio introitus sui ad judicium coram juratis montium jurare oporteat, sicut dictum est supra de urburariis, et omnes illos articulos in juramento urburariorum expressos manutenere et inviolabiliter observare. §. 11. Statuimus etiam, ut si judex cum aliquo aliquibusve causam habeat, vel pater judicis materve ejus, aut frater, sororve ejus, non ipse judex tunc judicio praesideat, quia periculosum est sub suspecto litigare; sed debet sibi substituere aliquem ex juratis, qui nullatenus parti alteri sit suspectus, per quem aequa lance inter eos litigium terminetur.

Cap. VIII.

De magistris montium.

§. 1. Magistri montium dicuntur eo, quod super omnes officiales et laboratores in montibus sibi commissis curam gerunt et magisterium principale. §. 2. Unde prospicimus firmiter statuendo, ut nullus deinceps magister montium nisi ex colonis ejusdem montis et per ipsos colonos fidelis, expertus et idoneus eligatur, qui ad minus XXXII. partem monte habeat in eodem. §. 3. Cui urburarii ad omnem utilitatem nobis colonisque fideliter faciendam debent statuere juramentum, et si non frequenter, quod saltem semel qualibet septimana personaliter intret foveas, argentifodinas sibi commissas, nisi legitime tunc fuerit praepeditus; quidque ibidem fuerit, defectus vel errores utiliter corrigendo. §. 4. Et de futurae septimanae laboribus cum

§. 6. Nad to súdce mát býti pokojný a tak velikú na sobě střiezenost jmieti, aby všecka jeho hnutie poslúchala rozumnosti, kteráž všecky věci právě pósobie, aniž čeho nezřízeného pozuostavuje a neřádného. §. 7. Také súdce buď opatren, aby všecky pře, kteréž se před niem dějí, od slova do slova pod dobrým svědectviem přísežných přítomných skrze písaře kázal věrně v knihy popsati, a zvláště nálezy, kteréž do rané rady od přísežných bývají odkládány. Buď také opatren, aťby všecka acta, totjižto popsané prvotně, u něho byla zuostavena pro zprávu jeho i obranu. §. 8. V tom také buď súdce opatren, aby v každé při dřieve, nežli ji bude súditi, kterak se jest dála, úplně byl naučen; nebo nepoznánie skutku druhdy v súdu učinie, že najdospělejší poblúdie. §. 9. A chcemeť, aby ty všecky věci svrchupověděné o urbuřéřích, jelikožto k póvodóm súduov, súdce také o své osobě pilen byl naplniti; a ačby to tam méně povědieno bylo o súdném právu urburéřuov, tiemto praveniem buď doplněno, aby v obojiem jeden úřad druhého naučenie požíval vedle řádu svého, aby obojí měli zprávu dokonalejší. §. 10. Aniž toho muožeme pominúti, že súdce neb rychtář na počátku přijetie toho úřadu před přísežnými hor přisahati musí, tak jakož povědieno jest svrchu o urburéřích, a všecky ty kusy v přísaze urburéřuov výpověděné, rukú držeti a zachovávati neporušitedlně. §. 11. Ustanovujem také, jestližeby súdce nebo rychtář s kým nebo s kterými při měl, neb otec, mátě, sestra, strýc nebo ujec jeho, ten súdce aby v tom súdě neseděl; neb nebezpečnét jest před zle domnělým súdcí súditi se; ale miesto sebe mát ustanoviti někoho z přísežných, kterýž by nebyl zle domnělý některé straně, skrze něhožto rozsúzeniem rovným mezi nimi saud dokonán byl by.

Súdce nebij lidi, ale buď pokojný.

Súdce má sepsati při před výnosem a přepisnov sobě nechati.

Súdce uptaj se před výnosem pilně.

O urburéřích.

Rychtář horský učiň přísahu.

Súdce nesuď, když přietel jeho který má se před ním oč súditi.

Kap. VIII.

O hormistřiech, to jest o pergmistřiech.

§. 1. Hormistři nebo pergmistři slovút od toho, že nade všemi úředníky a dělníky na horách jim poručenými péči nésti mají a mistrovstvie prvotné. §. 2. Protož přikazujem pevně ustanovujíce, aby potom ižádný nebýval pergmistrem, lečby z kverkuov neb z těžařuov té hory byl, a skrze kverky věrný, zkušený a hodný byl vyvolen, kterýž by najméně druhý a třicátý diel měl v té hoře neb v tom dolu. §. 3. Jemužto urburéři naši ke všemu jednánie užitkuov našich i jeho spolukverkuov mají vydati přísahu o věrné činěnie, a aby, ač ne často, ale aspoň jednú na každý týden vcházel do doluov stříebrných sobě poručených osobně, lečby tehdá hodnú příčinú byl zaneprázdněn; a tu což by koli viděl nedostatku

Kto má pergmistrem býti a kto jej má voliti.

Pergmistr učiň přísahu, lez do doluov, klaď košty, pečuj o dělníky.

suis officialibus debet provide ordinare, et in omnibus suum officium ad utilitatem colonorum legaliter exercere, ita quod in argentifodio sibi commisso nihil inordinatum penitus relinquatur. §. 5. Ceterum si in his deses inventus fuerit et remissus, volumus, ut statim eo ammoto coloni alium ex eis idoneum eligant et legalem. Porro si coloni circa haec inveniantur voluntarie negligentes, errorem magistri montium sua negligentia approbando, quia error, cui non resistitur, approbari videtur: tunc urburarii per se ibidem magistrum montis statim instituant, quem melius nostris et colonorum utilitatibus noverint expedire, dantes eidem juramentum ad omnia, quae supra dicta sunt, fideliter peragenda. §. 6. Prohibemus etiam, ne ipsi magistri montium in argentifodinis sibi commissis deinceps alicubi concedant aliquas concessiones vel fines, qui vulgariter dicuntur orter, sine colonorum licentia speciali, nec ultra per eosdem sibi terminum deputatum excedant aliquo modo. Quidquid autem contra dictam formam concesserint, ipso jure nullius penitus firmitatis existat, quia fines mandati diligenter sunt servandi. §. 7. Nostri autem argentifodii ammonitio nos ammonet, unam odibilem consuetudinem, imo potius corruptelam circa magistros montium salubriter emendare, qui in magnum praejudicium totius argentifodii et non inmodicam nostrae reipublicae laesionem, in omni concessione aliquam partem seu frequentius octavam sibi retinent, illorum de eadem concessione colonorum sumptibus et laboribus excolendam, dicentes coram hominibus in publico, se velle dictas partes excolere suis sumptibus et expensis, ut eo melius possint in hac parte suam versutiam palliare. Sed astuta vulpes non fallit in hoc ingenium venatoris; unde cupientes talem vulpinam astutiam penitus submovere, statuimus, ut nullus magistrorum montium de cetero ullam partem in omnibus concessionibus, ubi concedunt, etiam suis expensis aut alienis, aut alio quocunque modo ipsis alios in eadem parte substituendo sibi recipiant excolendam, ne sub praetextu liciti aliquid illiciti committatur, et ne propter tales novas adinventiones nostrum argentifodium desoletur. Si quid vero contra hanc sanctionem nostram attemptatum fuerit, omni jure careat et effectu. Magister autem montis incidens hoc edictum, cum infamia deponatur, nunquam ad aliquem magistratum vel aliquod aliud officium in montibus spem de cetero habiturus; nam maliciis hominum occurrendum est, ne videantur de suis iniquitatibus gloriari. §. 8. Porro cum unum sit necessarium, ut agentes et consentientes pari poena constringantur, mandamus eos, qui concessiones receperint eo modo in praejudicium libertatis omnium montanorum, per hanc

neb poblúzenie, aby užitečně opatřil. §. 4. Ont také má o dělániech budúcího téhodne s svými úředníky opatrně zjednávati a ve všech věcech svuoj úřad k užitku kverkuov spravedlivě pósobiti; tak aby v dole jemu poručeném ničehož nezřiezeného ovšem nebylo pozuostaveno. §. 5. Pakliby v těch věcech lény nalezen byl a netbanlivý, chceme, aby ihned jej ssadiece kverkové jiného z nich hodného k tomu vyvolili a spravedlivého. Byli-li by pak kverkové při tom nalezeni dobrovolně zmeškanliví, poblúzení aneb nestatečnosti pergmistra svého svou netbanlivostí posilňujíce, poněvadž netbanlivost, kteréž se neodpírá, potvrzuje se: tehdy urburéři sami tudiež ihned pergmistra mají ustanoviti, kteréhož lépe našim a kverkovským užitkóm poznali by býti hodnějšího, dadúce jemu přísahu ke všem věcem, kteréž jsú svrchu povědieny, věrně číněnie. §. 6. Také zapoviedáme, aby pergmistři v dolech jim poručených potom nikdy žádných propojiček nepropojičeli neb mezí, kteréž německy ort slovú, sami bez zvláštnieho vědomie kverkuov, aniž dále mimo cíl od nich jemu ukázaný vystup žádným obyčejem. A očby pak koli proti řečené spuosobě propuojčil, tiem právem žádné ovšem pevnosti nemá býti; neb přikázanie mezí mají pilně býti zachovávána. §. 7. Našich také hor napomenutie nás napomienú ustavičně, jeden nelibý a ohyzdný obyčej, nébrž viece porušenie při pergmistřiech napraviti, kteříž k velikému bezprávie všeho dolu a k nemalé našeho obecného dobrého urážce, v každé propojičce, kdežto propojičejí některý diel, ale častěji diel osmý sobě zachovávají, tak však, aby v též propojičce náklady těch kverkuov a pracemi vydělán byl, praviece před lidmi zjevně, že sami chtie řečené diely dělati náklady svými a ztravami, aby tiem lépe s té strany svú chytrost přikryti mohl. Ale chytrá liška nezklamát v tom lovce svého. Protož žadajíce takovú liščí chytrost ovšem odlúčiti, ustanovujem, aby ižádný pergmistr potom ižádného dielu ve všech propojičkách, kdež propojičí, také svými náklady neb cizími, aneb jiným kterýmkoli obyčejem sebe miesto jiným s té strany porúčeje, sobě nepřijímal k vydělánie, aby pod omluvú a přikrytiem slušného nětco neslušného nebylo učiněno, a aby pro takové nové nálezy naše hory nebyly opuštěny. Pakliby co proti tomuto našemu ustanovenie bylo učiněno aneb se pokúšeno, práva ovšem prázdno buď i skutku. A pergmistr přestúpě to ustanovenie a upadaje v ten nález, s pohaněniem úřadu svého buď zbaven, nikdy k žádnému pergmistrstvie ani k kterému jinému úřadu na horách měj naděje budúcně; nebo zlostem lidským slušieť se opřieti, aby nebyly videny chlubiti se z svých nepravostí. §. 8. Dále

Kto má moc ssaditi pergmistra.

O nedbanlivosti kverkuov.

O obnově pergmistra.

Pergmistři nepropuojčujte ortuov bez vědomie kverkuov.

Pokuta.

Chytrost pergmistra při propojičkách.

Pokuta.

Králova vina na pergmistry.

nostram saluberrimam constitutionem eisdem concessionibus, sive bonae sive viles fuerint, ipso jure esse privatos, omneque lucrum quod exinde habuerit idem magister montium, tam ab ipsis colonis, quam magistro montium per virum clarissimum, camerarium nostrum, cum duplo extorquendum et nostrae camerae irrogandum, ut poena docente discant, quam grave sit, regalem offendere majestatem. §. 9. Sed ubicunque fuerit concedendum, colonis multitudine expensarum se nolentibus onerare, quia tutius est paucis idonee interesse, quam multis se ingerere periculose: tunc magister montis in unum omnes suos convocet colonos, die et loco eis assignatis, in quibus commode valeant interesse; et si omnes tunc venerint vel ad minus de duabus schichtis, et una XXXII. parte excipientes in monte vel laneo illo vel etiam concessione, si adeo magna fuerit, quantum pro sua voluerint retinere cultura: quidquid tunc superfuerit ibidem sine colonorum detrimento aut periculo excolendum, illud magister montis secure concedat, proprietate sibi a colonis statuta, et ad terminum deputatum. §. 10. Si autem nollent vel neglexerint convenire, vel si convenientes in concedendo, aut de proprietate eis danda, aut ad quem terminum, concedatur, noluerint vel nequiverint concordare, eo quod naturaliter negligitur, quod communiter possidetur: ex tunc urburarii nostri vel magister montis ibidem illa concedenda pro majori proprietate et ad breviorem quem potuerint terminum audacter concedant; interest enim nostra, ne quis nostro argentifodio abutatur. §. 11. Sane si aliquis, vel aliqui colonorum in eodem loco praesentes non fuerint, quod ad dictum tractatum merito fuerint evocandi, nec vocentur: quidquid tunc vocati illis absentibus statuerint, absentibus non vocatis, in suis partibus nullum praejudicium generabit, si ordinationi ipsorum noluerint consentire, quia, quod omnes tangit, ab omnibus approbandum est, et ideo plus obstat contemptus unius absentis in hac parte, quam multorum contradictio in praesenti. §. 12. Si autem unus vel plures ex colonis quibuscunque modis fuerint absentes, ita quod commode vocari non possint, vel difficilis sit eorum vocatio: volumus taliter se absentantibus legitimos statuere procuratores, qui in omnibus tractatibus argentifodinarum ubicumque coloni fuerint, suppleant vices eorum, ut si universitas suorum colonorum agat, vel ab aliquo conventa se defendat, quod cum eisdem intersint, ne argentifodium nostrum ob alicujus absentiam retardetur; unde talium deinceps absentia non obstante, judices et magistri montium in omni tractatu et judicio procedant, in quantum de jure fuerit procedendum. §. 13. Porro si legitimo quis detentus fuerit impedi-

poněvadž jednoho jest potřebie, aby činícíe i povolujícíe rovná pomsta skrotila, přikazujeme, aby ti, kteřížto jsú ty propojičky přijali tiem obyčejem na bezpravie svobody všech horníkuov, skrze toto naše přespasitedlné ustanovenie těch propojiček, buďte drahé neb laciné, týmž právem aby byli zbaveni; a veškeren zisk, kterýž by odtad měl ten pergmistr od těch kverkuov, jakožto i od pergmistrstvie, skrze mužę přeslovútného komorníka našeho dvénásobně má býti pobrán a do našie komory obrácen, afby pomstú byli naučeni, jak těžké jest, rozhněvati královskú velebnost. §. 9. Ale kdežby se koli mělo dieti propuojčenie, kdež by kverkové množstvím nákladuov sebe nechtěli obtiežiti, poněvadž bezpečněji jest v malé a nemnohé věci se uvázati: tehdá pergmistr v jednotu všecky své kverky svolaj, den a miesto jim ulože, v němžto podobně mohli by se sjíti; a jestližeby tehdy všichni přišli, aneb najméně jich ze dvú šichtú, a tak vynmúce druhý a třicátý diel v hoře neb v tom lénu, nebo také v propojičce, ačby tak veliká byla, což by k svému chtěli ostaviti dělánie a zachovati: což koli v ta doba ostane tudiež bez těch kverkuov škody nebo ujmy k dělánie, to pergmistr bezpečně propuojič podle vlastnosti jemu od kverkuov ustavené k cíli určenému. §. 10. Pakliby nechtěli aneb zmeškali se sjíti, aneb ač by se sejdúce v propojičce nebo o zvláštnosti, kteráž by jim měla dána býti, nebo k kterému cíli propuojčena, nechtěliby nebo nemohliby se srovnati, protože od přirozenie bývá obmeškáno, což se od mnohých vuobec vládne: tehdá urburéři naši nebo pergmistr tudiež ty propojičitedlnosti k větší vlastnosti jakž mohú a k kratšímu cíli propůjčte; slušíť zajisté na nás, aby hor našich ižádný zle nepožíval. §. 11. Pakliby kteří z kverkuov na tom miestě přítomně nebyli, kteřížby k řečenému jednánie hodně měli povoláni býti a nebyliby povoláni: tehdá cožkoli povolaní bez nich by ustanovili, nepřítomných nepovolajíce, v jich dielech ižadné bezpravie neb škoda se nestane, nebudú-li chtieti přivoliti k jich zjednánie; nebo cožť se všech týče, ode všechť má býti pochváleno neb pojištěno; a protož vieceť překážie potupa jednoho nepřítomného z té strany, nežli odpor mnohých v přítomnosti. §. 12. Pakliby jeden z kverkuov neb jich více kterýmiž koli obyčeji nebyli přítomní, tak žeby podobně nemohli přivoláni býti aneb nesnadné bylo-by jich povolánie: chceme, aby tak se pokrývajícím zvláštně ustanovili poručníky, kteříž by ve všech jednániech střiebrných doluov, kdež koli kverkové byli by, naplnili jich miesto, aby, kdyžby obec jich spolukverkuov co vedla aneb od něho jsúc narčena bránila se, aby s nimi přitom byli, aby hora naše pro něčí nepřítomnost nebyla zmeškána; protož

Pokuta.

Při propuojčce pergmistr svolaj kverky.

Nepuojdú-li kverkové k obeslánie.

Co jedni kverkové učinie bez druhých, nenieť stálé.

O nepřítomnosti kverkuov.

mento, et mittat nuntium idoneum, apud judicem vel magistrum montis suam absentiam expurgando, illi solum suffragetur necessitas excusandi. Non enim negligentibus subvenitur, sed rerum necessitatibus praepeditis, cum ab omni lege urgens necessitas sit excepta. Quoad judicia hoc quod dicitur, hic locum habere sanccimus, sed quoad tractatus, qui habentur pro utilitate montium promovenda, in quibus mora consuevit esse periculosa, nullius absentia, dummodo vocatus aut vocati fuerint, excusetur; non enim debet in his absentia paucorum redundare in dispendia plurimorum. §. 14. Ad aeternam etiam statuimus memoriam, ad multasque discordias evitandas, ut omnes deinceps concessiones cum proprietate et termino sub bono testimonio conscribantur; nam magistri montium sine scriptura non possunt quandoque omnium quae faciunt recordari; omnium enim habere memoriam, et in nullo penitus peccare, magis divinitatis est, quam humanitatis. Itaque magistrorum montium fides salvatur, litigantium jure in hac parte integro permanente. Quorum omnium clarior intellectus infra libro tertio de concessionibus Deo propitio nobis adventurus est. §. 15. Debent insuper magistri montium prospicere diligenter, ut sub ipsis laborantibus pretium debitum et debito tempore persolvatur; alioquin ipsis laborantibus in ipsorum praesentia pretio requisito, aut coram ipsorum nuntio et uno colono, ad hoc per ipsos magistros montium legitime destinatis, solutionem celeri instantia studeant ordinare vel partes, pro quibus laboraverint, more solito appropriare; summa diligentia praecavendo, ne alicui pro aliquibus debitis suum metallum occupent, quam pro communi expensa montana. §. 16. Item sciant universi urburarii, magistri montium et coloni, nullos de cetero cum metallo penitus remunerandos, exceptis refectoribus b u l g a r u m, divisoribus et separatoribus metalli et horarum pronuntiatoribus; hos solos remunerari volumus cum metallo. Verumtamen a magistris montium omnibusque aliis donatoribus, in his et aliis omnibus donationibus haec temperamenti aequitas observetur, ut quibus tribuunt, competens subsidium conferant, et quibus tollunt, gravia dampna non inferant. §. 17. Imo etiam esse debet consideratio pietatis, ut pauperibus laboratoribus tale pretium computetur, de quo valeant sustentari, ne propter defectum alimentorum necesse cogantur, rapere aliena; et utique alimentorum administratio deflectiva familiares fures efficit et latrones, a quibus magistri montium sibi custodiant studiose. Non obmittentes de omnibus circumstantiis montium septimanis singulis a custodibus, carpentariis et a quibuscunque poterint, inquirere veritatem, et errores corrigant et manuteneant utiliter ordinata, expedite providendo

takových potom nepřítomnosti bez překážky súdce a pergmistři ve všem jednánie a súdu jednajte, jakož z práva má jednáno býti. §. 13. Pakliby hodnú kto zadržán jsa překážkú posla poslal hodného, před súdcí nebo pergmistrem svú nepřítomnost vymlúvaje, tomuť samému zpomoci má potřebnost výmluvy; nebť zmeškalým nebývá spomoženo, ale potřebami hodnými zaneprázdněným, poněvadž pilná potřeba od každého práva jest vyňata. Jelikožto k súdóm tomu, což se tuto praví, miesto ustanovujem, ale ve všech svoláníech, kteréž mievají pro vypósobenie užitka horského, v nichžto dlenie zvyklo jest býti škodlivé, aby žádného nepřítomnost, když jedno povolán neb povoláni byli by, nebyla vymlúvána; nemáť zajisté v těch věcech nepřítomnost mála obrátiti se na škodu mnohých. §. 14. K věčné také ustanovujem paměti a k uvarovánie mnohých sváruov a súduov, aby všecky potom propojičky s zvláštností i cílem pod dobrým svědectviem popsány byly; nebo pergmistři bez písma nemohú druhdy všech věcí, kteréž činie, pamatovati. Všech zajisté věcí jmieti paměť a v ničemž ovšem nepohřešiti neb nepochybiti, viece slušie na Boha nežli na člověka. A tak viera pergmistruov zachována bývá tiem popsániem a právo súpeřuov, totjižto súdících-se, v té mieře vcele zuostává. Jichžto všech jasnější rozum dole v třetiech knihách o propojičkách Božským smilovániem nám má přijíti. §. 15. Majíť nadto pergmistři opatrovati pilně, aby těm, ktož pod jich zpravú a mocí dělají, mzda dlužná a v čas uložený byla placena; jinak kdyžby dělníci před nimi požádali své mzdy aneb před jich poslem a jedniem kverkem, kteréhož k nim pošlí pergmistrové, majíť pilnú rychlostí těm dělníkóm mzdu jich zaplatiti, aneb tále, v nichžto dělají, jim vzdáti zvyklým obyčejem; avšak mají se vystřiehati svrchu psanú pilností, aby ižádnému pro jeho dluh jeho rudy nestavili, kromě pro obecní náklad horský. §. 16. Také věztе všichni urburéři, pergmistři a kverkové, aby žádnému rudú neplatili, kromě opravitelóm hutí vodných měchuov, rozdělitelóm a rudy přeběračóm a hodin ohlasitelóm; chceme, aby ti sami darováni byli rudú. Avšak od pergmistruov a všech jiných dařiteluov v těch i v jiných ve všech darováníech tato rovnost skrovnosti buď zachována, aby, komuž dávají, slušnú pomoc dávali, a jimžto berú, aby těžkých škod nečinili. §. 17. Nébrž máť býti milostivě opatrováno, aby chudým dělníkóm taková mzda byla uložena, jížto mohli by se vydržeti a živiti, aťby pro nedostatek pokrmuov připuzeni nebyli nuzně chvátati cizích věcí; a zajisté nedostatečné přidávánie pokrmuov činí čeledíny zloděje a lotry, od nichžto pergmistři vystřihajte se snažně. Ne-

O témž z hodné příčiny.

Komuž pergmistr tále propuojčí, má je s svědky zapsati.

O mzdě dělníkuov.

Dělníkóm buď placeno penězi ale ne rudú.

Buď jim placeno slušně, aby nekradli.

de lignis, ferramentis, funibus et omnibus aliis rebus in argentifodio opportunis, et ubicunque rotae fuerint, omnem providentiam adhibeant, ut nulla negligentia necessarios labores retardet. §. 18. Est etiam coram eis omnium expensarum computatio facienda, ne inutilis fiat expensa, vel utilis aut necessaria obmittatur. §. 19. Ad ipsorum autem spectat judicium, leves injurias circa effusionem sanguinis in locis sibi commissis irrogatas inter suos subditos judicare. Et de concessionibus potestas ad ipsos pertinet judicandi, nisi tunc propter difficultatem causarum et personarum eminentiam majus requirant tribunal. §. 20. Item quicunque aliquas partes quocunque modo alienaverit, ipsis magistris montium eas resignet, ut accipientem de eisdem partibus investiant, prout ordo juris expostulat et requirit; alioquin investiendus illarum partium possessione carebit, ne aliquid juris sibi esse acquisitum sine resignatione et investitura poterit allogare. §. 21. Bene ergo convenit magistros montium, tot ac diversis laboribus oneratos, dignis praemiis consolari, nam omne opus levius fieri solet, dum ejus praemium cogitatur, cum vere spes praemii solatium sit laboris. Volumus singulis magistris montium septimana qualibet septem denarios grossos, prout veteribus dudum jam placuit, computari; insuper in solemnibus festivitatibus more consueto juxta lucrum argentifodinarum, quibus praesunt, contenti, ut praedictum est, subsidio, non in metallo, sed in denariis consolentur. Hoc ideo, quia magistri montium cum ceteris officialibus in his festivitatibus consueverunt cum magna avaritia totum enucleare metallum, veris colonis tantum furfura relinquendo. Itaque gaudium istorum in moerorem convertebatur colonorum, quod de jure stare non debuit. Sed Nostrae Serenitatis provisio semper invigilans commodis subjectorum, decrevit urburioros una cum scriptoribus urburae has donationes aequali aequitatis temperamento utrobique ordinare, ut nulla de hiis quaestio vel disceptatio amplius habeatur. §. 22. Pluries etiam auribus nostris innotuit, per lapides manuales dictarum festivitatum urburae nostrae non modicum decrevisse, quibus urburarii una cum scriptoribus urburae contra fidem nobis debitam dicebantur (quamvis forte sic non esset in nostrum dispendium) amisisse. Sed cum nobis innata pietas in odore bonae famae magis, quam infamia delectetur, suos subditos quaerens praesenti constitutione in hac parte immaculatos a tali falsae suggestionis infamia conservare: hoc edicto etiam statuit inviolabiliter observandum, quod nullus magistrorum montium plura officia vel plures quam unum habeant magistratum, ne dum ad utrumque festinet, neutrum bene peragat;

opúštějíce ničehož ze všech okolkuov a příslušností horských, na každý týden od strážných neb hutmanuov, od tesařuov neb cimrmanuov a od kterýchž koli mohli by se pravdy uptati, aby bludy a nedostatky napravovali a užitečně zjednané rukú drželi, t. zpravovali, snažně obmýšlejíce a dobývajíce lesu, želez, provazuov i všech jiných věcí k dolóm potřebných, a kdežť koli kola budú, všicku opatrnost přičiňte, aby žádná zmeškalost potřebného diela nezmeškala. §. 18. A máť před nimi veškeн počet nákladuov býti vydáván, aby daremní nákladové nebyli činěni a potřební opúštěni. §. 19. Příslušieť také k jich soudu viny, kdyžto druhému z jich poddaných lehké bezpravie učiní aneb bez krve prolitie urazí. Semť také příslušie moc o propojičkách súditi, lečby pro nesnáz pře a osob povyšenie vyšší stolice měla hledána býti. §. 20. Také ktož koli z kverkuov táluov svých kterýmkoli obytčejem chce odbyti, tehdy ty tále má vzdáti pergmistróm, aby toho, ktož chce přijieti, uvedli, jakož toho pořádek práva žádá. Jinak uvedený ten, ktož je má přijieti, těch táluov byl by zbaven, aniž co práva sobě dobytého bez odevzdánie a uvedenie sobě moci bude dovesti. §. 21. Protož dobřeť příslušie pergmistróm, jenž jsú tak mnohými a rozličnými pracemi obtieženi, ať by hodnými odplatami byli utěšeni; neb všeliká práce lehčeji nésti se obvyká, když se na její odplatu myslí. A poněvadž naděje odplaty utěšenie jest práce, protož chceme, aby každému pergmistru týden každý sedmdesátných grošuov, jakož se starým dávno líbilo, bylo úctěno a dáváno, a nadto na slavné sváteěnie hody obyčejem zvyklým vedle užitkuov neb ziskuov doluov střiebrných, kterýmiž pergmistři vládnú, slušnú, jakož předpovědieno jest, pomocí mají býti utěšeni, ne na rudě, ale na penězích. A to proto pravíme, nebo pergmistři s jinými úředníky horními na ty hody zvykli jsú s velikým lakomstvím najlepší vylupovati neb vybierati rudu, pravým kverkóm toliko otrusky ostavujíce, a tak radost těchto v žalost obracovala se kverkóm, a to z práva státi nemohlo jest. Ale Našie Jasnosti obmyslnost, vždy jsúc bedlivá pohodlnostem poddaných, ustanovila jest, aby urburéři spolu s písaři urbury ta dávánie střídmosti rovné rovnosti s obú stranú sjednávali, aby ižádná sváda neb hádánie o těch věcech potom nebývalo. §. 22. Často také ušima našima oznámeno jest, že na ty hody skrze rozdávánie hantštanuov našie urbuře nemálo scházelo, jimžto urburéři i s piesaři urbury proti vieře nám dlužné praveny jsú povolovati, ač toho snad nebylo s našie škodú. Ale poněvadž nám přirozená milostivost raději u vuoni dobré pověsti a jména dobrého svých úředníkuov kochá se, nežli v jich pohaněnie, své poddané

Pokud mají moc propuojčovati.

O přijímánie a vzdávánie táluov.

O záplatě za pergmistrovsku práci.

Kto a pokud má platiti pergmistróm.

Rozdávánie hantštanuov pergmistróm.

absurdum est namque juxta legitimas sanctiones, si promiscuis actibus rerum turbentur officia. Et quoad hunc articulum, praesentem constitutionem ad omnes montium officiales volumus cum omnibus suis conditionibus prorogari.

Cap. IX.

De scriptoribus urburae.

Juxta ordinem jam praemissum de scriptorum officio summe necessario nostram urburam scribentium videamus, quorum assertioni propter juramentum per ipsos nobis praestitum fides exactissima adhibetur.

§. 1. Unde bene congruit rationi, ut non solum boni, sed meliores nobis ad hoc officium ordinentur, et ipsis juramentum in praesentia camerarii nostri, viri clarissimi, nostro nomine statuatur, quod legaliter suum exerceant officium, et procurent, quod tam nos, quam nostri montani in omnibus sibi sommissis conserventur indempnes; nec cuiquam ex eorum officio praejudicii aliquid generetur, sed justorum roborati constantia, nulliusque errore concussi, aut favore, aut blandimento seducti a veritatis devient ratione, salubriter animadvertendo, melius esse pro veritate pati supplicium, quam capere pro adulatione praemium, sed solum ad Nostram respectum habeant Majestatem. §. 2. Ideoque summis vigiliis studeant insudare memoriae praeteritorum, scientiae praesentium et providentiae futurorum, ut in hiis omnibus circumspecti, quotienscunque ad ipsos tamquam ad regale registrum quaestio deferatur, de omni metallo suis temporibus sublato in montibus et expensis montium sciant nos, et alios, quorum interest, indubitabiliter expedire, ut et ipsi, quorum assiduis laboribus tam utiliter, quam decenter nostra respublica procuratur, per nostram munificentiam tamquam virtutum praemia merentes, dignis beneficiis consolentur, ita quod de regia provisione merito glorientur. §. 3. Volumus insuper, firmiter statuendo, quotienscunque in montibus specialis vel nobis in subsidium indicitur contributio generalis, juratos nostros scriptores habentes experientiam plenam omnium montium et lucrorum per argentifodium universum, cum juratis montium ipsis contributionibus interesse, fideliter praecavendo, non ut secundum odium vel favorem, sed ut unusquisque juxta suam contribuat faculta-

hledajíce tiemto ustanoveniem v té mieře neposkvrněné od takového falešného ponuknutie a zlé pověsti zachovati: túto výpovědí ustanovila jest, aby bylo bez porušenie zachována, aby ižádný z pergmistruov viece úřaduov neb pergmistrstvie než jednoho nemieval; aby, kdyžby k oběma kvapil, ižádného dobře nezpuosobil. Ohavné zajisté jest podle pravých ustanovenie, kdyžby smiešenými činy zamúceni byli úřadové. A jelikožto k tomuto ustanovenie chceme, aby všickni horští úředníci se všemi jeho povahami zavázáni byli přislušeti.

Kap. IX.

O úřadu písaře urbury, to jest dielu královského.

Podle řádu již pověděného o úřadu písařuov velmi potřebném, kteříž naši urburu popisují, vizme, jichžto svědectvie pro přísahu od nich nám učiněnú viera přeplná přidána bývá. *O svědectvie písaře urburního.*

§. 1. Protož dobřeť přislušie rozumnosti, aby netoliko dobří, ale i lepší nám k tomu úřadu byli zjednáni, a jim přísaha v přítomnosti komorníka našeho, muže přeslovútného, naším jménem buď ustavena, tak aby řádně svuoj úřad vedli a zpuosobovali, aby tak nás, jakožto i naše horníky ve všech věcech jim poručených bez škody zachovávali; a aby ižádnému z jich úřadu ižádné bezprávie se nedálo, než aby spravedlivých jsúce posilněni stálostí, ižádným bludem nebyli utiskováni, aneb přiezní aneb pochlebenstviem svedeni od rozumnosti pravdy nepochybovali, spasitedlně anebo zdravě snabdějíce, že lépe jest pro pravdu trpěti muka, nežli přijiemati za pochlebenství odplatu; a tolikoť k Našie Velebnosti mají zřenie jmieti. *Kto má býti písařem urburním a o jich přísaze.* *Oč má pečovati.* *Kto jej má vopravovati.*

§. 2. A protož svrchovanými bedlivostmi pilni pracovati buďte o paměť minulých věcí, vidomie přítomných a obmyslnost budúcích, aby v těch ve všech věcech jsúce opatrni, kolikrátby koli k nim, jakožto k královskému pravidlu otázka byla přinesena, o všeliké rudě za jich času zdvižené na horách a o nákladiech hor uměli by nás i jiné, na něžto slušie, bez pochyby zpraviti, atby oni i ti, jichžto ustavičnými pracemi tak užitečně, jakožto slušie, naše obecné dobré jedná se, skrze naše obdarovánie, jakožto svých ctností mzdy zasluhujíce, hodnými dobrodinstvími byli utěšeni, tak aby z královské obmyslnosti hodně se chlubili.

§. 3. Chceme nadto, pevně ustanovujíce, aby kolikrát koli na horách zvláštně nebo nám na pomoc vzpovědiena byla berně obecně, přísežní naši písařové, kteříž mají plnú známost všech hor i užitkuov po všech dolech, s přísežnými horskými při těch berniech bývali, věrně se vystřiehajíce, aby ne podle nenávisti aneb přiezni, ale aby jeden každý vedle svého statku berni dal, nebo *Písař urburní vybieraj berni na horách.*

tem; nam ab universis aequale pondus facilius toleratur. Unde cauti sint in hac parte scriptores, quatenus unus ex ipsis a principio istis intersit contributionibus usque in finem; per ipsos enim de omnibus hiis, ut aequaliter ordinentur, perfecte scire volumus veritatem. Ideoque hoc statuitur, quia certe caret suspicione negotium plurimorum consiliis confirmatum. §. 4. Verum quia omnibus placere non possunt, cum ex officio suo teneantur, multos non solum arguere, sed etiam increpare: quare ipsos in nostram protectionem digne recipimus specialem, firmiter praecipientes regiae gratiae sub obtentu, ne aliquis ipsos, cujuscunque praeeminentiae fuerit aut dignitatis, in rebus vel personis praesumat aliqualiter perturbare. §. 5. Sunt et alii simplices scriptores, solum montium scribentes expensas in diversis locis hinc inde sibi commissis, quorum institutionem, praeter in hereditariis montanis, ad nostros volumus urburarios pertinere, praedictorum tamen juratorum scriptorum consilio requisito, quibus illi tenentur subesse propter rationem expensarum montium septimanis singulis faciendam.

Cap. X.

De officio scansorum.

Cordi nobis est, omnem onerosam multitudinem juris beneficio refrenare, quae nihil confert commodi vel honoris, sed solum rebus necessariis insudare, proferentibus fructum suis temporibus honorosum.

§. 1. Unde decrevimus, nullos de cetero nisi nostros generales in montibus esse scansores; illos quorum abusus ante constitutionem hanc in diversis pauperum oppressionibus frequentabatur, penitus abolentes. Generales vero volumus esse scansores, quos urburarii pro communi utilitate nomine nostro statuent, ad magis duos, nisi tunc assiduitas laborum et dilatatio argentifodinarum, de necessitate unum, vel duos ipsis adjungi requirant; super quo urburariorum conscientiam oneramus, quatenus hic et alibi inutili multitudine resecata, nostrorum montium cultores relevent in sumptibus expensarum; peccatum est, fieri per plura, quod expediri poterit per pauciora. §. 2. Dicuntur autem scansores, propter scandendi frequentiam, quia officium eorum est, diu noctuque perscandere montana universa, sub virtute praestiti juramenti in argentifodinis corrigere ad communem utilitatem omnia corrigenda. Et ubique concessiones aut fines invenerint concedendos, magistrum montis ibidem vel custodes loco ipsius (si copiam ejus habere non poterint) admoneant manifeste, quatenus illa concedenda infra quartam horam diei noctisque proxime ve-

ode všech rovné berně snáze se snášejí. Protož opatrní v tom buďte písařové, aby jeden z nich při té berni býval od počátku až do skonánie; neb skrze ně o všech těch věcech aby rovně řiezeny byly, chceme dokonalú zvěděti pravdu. A protož toto jest ustanoveno, nebo nemá zlého domněnie, což účinku mnohých svolením potvrzuje. §. 4. Ale žeť se všem líbiti nemohú, poněvadž z úřadu svého mnohé dlužni jsú netoliko tresktati, ale i jim zláti: protož je v naši obranu zvláštní přijímáme, přikazujíce pod zachováním královské milosti, aby ižádný, kteréhož by koli byl povýšenie nebo duostojenstvie, jich na statcích nebo na osobách nesměl kterak koli zamúcovati. §. 5. Jsúť i jiní sprostní písaři, toliko horní popisujíce náklady na rozličných místech onde i onde jim poručených, jichžto usazovánie kromě na dědičných horách chceme aby na urburéře naše slušalo, s radú však předřečených přísežných písařuov, pod něžto oni mají slušeti a jich dlužni jsú poslúchati pro počet nákladuov horních, kterýž mají na každý týden činiti.

Svoboda piesaře urburního na statku i na osobě.

O dolniech piesařích.

Kap. X.

O úřadu lezcuov neb dolniech přihledačuov, jež slovú štajgeři.

V srdci nám jest, všecko těžké množstvie dobrodiním práva skrotiti nebo staviti, kteréžto nic nepřinášie pohodlé ani počestnosti, ale toliko o věcech potřebných pilnost jmieti, kteréž plný užitek časy svými přinášejí poctivosti.

§. 1. Protož ustanovili jsme, aby ižádných potom kromě našich obecních na horách nebývalo štajgeřuov; ty, jichžto zlý užitek před tiemto ustanovením v rozličných utiskovániech chudých obecen byl jest, ovšem zahlazujíce; než chceme aby obecní byli štajgeři, kteréžto urburéři pro obecní užitek jménem naším ustanovie, a najviece dva, lečby tehdy ustavičnost prací a rozšířenie doluov z potřebnosti jednoho neb dva jim přidati požádaly; a v tom urburéřuov našich obtěžujeme svědomie, aby zde i jinde neužitečné množstvie ujmúce neb odetnúce, našich hor kverky oblehčili na nákladiech ztrav; neb hřiech jest zajisté, aby se dálo skrze mnohé, což muož spósobeno býti nemnohými. §. 2. A slovúť štajgeři nebo lezci pro časté lezenie, neb na jich úřad slušie, dnem i nocí všecky hory prolezti, pod mocí učiněné přísahy v dolech opravovati k obecnému dobrému všecky věci, kteréž mají opraveny býti. A kdež koli meze neb propojičky propuojčitedlné nalezli by, tehdá pergmistra tudiež aneb strážné miesto něho (když přítomnosti jeho jmieti nemohú) napomeňte zřejmě, aby ty věci, kteréž mají propuojčeny býti, ve čtvrti dne a

Štajgeři toliko obecní buďte a ne zvláštní.

Kto je volí a ssadí, někdy jich muož viece býti.

Od čeho slovú štajgeři.

Oč mají pečovati.

nientem concedant. Alioquin ipsi scansores de licentia urburariorum dictos fines concessionesque laboratoribus conferant expeditius pro majori proprietate, qua poterint, ac termino breviore, ne nostrum argentifodium ulla parte vacuum remaneat et incultum; nullas partes sibi, ubicunque concesserint, aliquatenus reservando, ut sic ab ipsis omnis mala suspicio sublevetur. §. 3. Est etiam eorum officii, ad mandatum urburariorum de confiniis quaestiones inter conterminarios exortas, tribuendo unicuique, quod suum est, mensura debita definere, veritatem sine opinione summa prudentia ponderando, ne de falsa mensura, sicut visum est alias, inposterum arguantur, sibi et aliis quorum interest, dampnum cum infamia contrahentes; nunquam vero confinia vel aquam per lapidem divinando aestiment judicare. §. 4. Item ut audacia in hac parte auctoritate temere litigantium compescatur, volumus urburarios ex utraque parte compellere litigantes, de sua pecunia, non cum metallo, scansorum laboribus aequaliter respondere. §. 5. In uno autem casu, quem infra de mensoribus ponemus, nulla scansoribus potestas competit cognoscendi, prout ibi plenius edicemus. §. 6. Sed cum officium scansorum graves et assiduos requirat labores, ad hoc eligantur personae habiles expertae, quae possint per se ipsas et sciant ipsum officium, prout status montium requirit, utiliter exercere, quibus urburarii ad omnem fidelitatem, utilitatemque sicut ceteris officialibus statuent juramentum.

Cap. XI.

De officio mensorum.

§. 1. Officium mensorum a sapientibus introductum est, de confiniis quaestiones inter conterminarios mitigandas, quae nisi per mensores poterant mensura debita diffiniri. §. 2. Sed omnes de terminis vel confiniis diffinire ad officium scansorum pertinent, ut jam dictum est, quaestiones; praeterquam in hoc casu, si quis in pendenti vel jacenti alicujus montis mensurati meatum invenerit alienum, et dubitetur, an idem meatus sit extra mensuram in campo libero, an infra mensuram montis ejusdem; in (quo) casu litigantes ad invicem unanimiter tres eligant viros communes idoneos et discretos, et quartum urburarii superaddant eisdem, qui neutrobi ullas partes habeant, ad istam discordiam finiendam. §. 3. Si vero isti quatuor sic electi praestito juramento quid faciant, hinc inde fide-

noci (t. v šesti hodinách najprv příštiech) propuojčili. Jinak tí sami štajgeři s dopuštěniem urburéřuov řečené meze a propojičky dělníkóm slušným budú moci podati aneb propuojčiti, vypósebíce k větší zvláštnosti a k cíli kratšímu, jakž budú moci, aby naše hory na ižádné straně prázdné aneb pusté nezuostaly bez těženie, t. bez pavovánie; a v těch podániech neb propojičkách aby nikoli sobě dielu t. táluov nezachovávali, aby tudy a tak od nich všecko zlé domněnie bylo odlúčeno. §. 3. Slušieť také na jich úřad, aby k přikázanie urburéřuov o steku mezí neb o končinách pře mezi spolumezníky vzniklé hodně rozeznajíc skonali, jednomu každému dávajíce, což jeho jest, pravdu svrchovanú opatrností bez domnívánie vážíce, aby z křivé neb falešné miery, jakož jinde jest vidieno, potom nebyli tresktáni, sobě i jiným, jichž se dotýče, škody se zlú pověstí neb pohaněnie dobudúce; nikdy také konci mezí nebo vody skrze kámen celý domnívajte se právě súditi. §. 4. Také aby smělost s té strany všetečně se svářících t. súdících byla ukrocena, chceme, aby urburéři s obú stranú připadili svářície, to jest ktož se pře o své pomezie, tak aby lezcuov neb štajgeřuov penězi, ale ne rudú za jich práci odbývali. §. 5. Ale v jedné příhodě, kterúž dole o měřičiech povieme, ižádné moci štajgeři nemají rozsuzovati, jakož tam plněji vypovieme. §. 6. A poněvadž úřad štajgeřuov těžkých a ustavičných potřebuje prací, protož k tomu vyvoleny buďte osoby hodné a zkušené, kteréž by mohly a uměly samy od sebe ten úřad, jakž žádá stav horský, užitečně vésti; jimžto urburéři ke vší vieře a užitku, jakožto i jiným úředníkóm, ustanovie přísahu.

O propojičkách, kdy a kterak mají se konati.

Co mají moc rozsuzovati.

Čeho se mají varovati.

O záplatě štajgeřuov.

Při čem štajgeři moci mají.

Kto mají býti štajgeři.

Přísaha štajgeřuov.

Kap. XI.

O úřadu dolových měřičuov.

§. 1. Úřad měřičuov od múdrých uveden jest, jimižto pře o končinách neb o spolumezníciech mezi pomezníky bývají ukrocovány, kteréž pře nic jinak než skrze měřiče hodnú mierú mohú konány býti. §. 2. A tak všecky pře o mezech neb končinách a pomezích konati na úřad štajgeřuov, jakož již jest pověđieno, přísluší; kromě v této příhodě, ačby kto z visuté nebo ležaté strany při hoře měřené, kterúž dělají, jenž obecně v lintu neb hantu slove, jiný gank t. pramen nalezl, a bylo by pochybenie, jestli ten gank neb pramen kromě miery v poli svobodném čili v mieře té hory; v též příhodě súpeřové, t. svářící-se, jednomyslně mají sobě tři muže voliti, obecné hodné a múdré, a čtvrtého urburéři mají k nim přidati, kteřížto s žádné strany žádných táluov ne-

liter mensurando, unicuique litigantium justitiae complementum, trahentes zonam ipsius superius in cespite ab altiori parte meatum; et si sic per talem mensuram non possint elicere veritatem: tunc in profunditate argentifodinarum illarum facto transitu de meatu ad meatum, quidquid tunc dicti quatuor mensores per mensuram directam vel angularem elicita veritate inter litigantes sententiando, aut ipsos amicabiliter concordando duxerint statuendum, ab ipsis partibus sine qualibet contradictione inviolabiliter observetur. §. 4. Metallum autem, si quod medio tempore fuerit sublatum apud communem hominem, sequestretur, ut lite finita victrici parti detur, prout juris ratio exigit et requirit.

Cap. XII.

De carpentariis.

§. 1. Carpentariorum usum approbamus in montibus esse quam plurimum opportunum; quorum officium est, de periculo, quod ex casu lapidum, cistarum, aut compressione montium vel modo posset alio quolibet imminere, cum omni ingenio sagaciter, providere robustis firmando sustentaculis, quidquid in argentifodinis ruinosum appareat et caducum, ita ut periculum imminens tam personis, quam montibus ipsorum diligentia evitetur, et omnia pro utilitate colonorum, quorum in hac parte sint oculus, ordinent et disponent. §. 2. Sed inter cetera tamquam indagatores seduli praecaventes, ne meatus jam inventi vel metallum, ut mali homines facere consueverunt, cujusquam dolo vel astutia occultetur. §. 3. Debent etiam carpentarii per urburarios ad hoc vocati interesse cum scansoribus ad quaestiones confiniorum aequo judicio decidendas; nam ipsorum experientia plurimum in hiis quaestionibus operatur. §. 4. Juramentum autem ipsis carpentariis ab urburariis statuetur, quia nolumus alicujus jurati officialis autenticum esse testimonium, nisi ab urburariis receperit juramentum. §. 5. Omniaque displicentia debent magistris montium accusare, et quotienscunque per urburarios requisiti fuerint, sicut alii officiales, de omnibus montium displicentiis meram debent dicere veritatem.

měli by, aby tu při konalí. §. 3. Pakliby ti čtyři tak volení učiniece přísahu, aby učinili s obú stranú věrně měříce jednomu každému z svářících a dopomohli plnosti spravedlnosti, a když by svrchu po drnu táhnúce provázek neb šnuoru od vyššie strany pramene nebo ganku, tak skrze to nemohli zvěděti pravdy: tehdy v hlubině těch doluov učiníce pruochod od pramene do pramene, neb od ganku do ganku, což koli pak ti čtyřie měřiči skrze mieru upřiemú neb úhelnú zvěďúce pravdu, mezi těmi súpeři pravým nálezem neb přátelskú smluvú uložie, toť má od jich stran bez všelijaké odpory bez porušenie býti zachováno. §. 4. Bude-li pak která ruda v tom času zdvižena u obecného člověka, máť býti k věrné ruce složena, aby po skonánie pře svítězilé straně byla dána, jakož rozum práva toho žádá a chce. O rudě sekané v čas měřenie.

Kap. XII.

O úřadu tesařuov, totjiž cimrmanuov.

§. 1. Tesařský úřad že jest velmi pohodlný na horách, chválíme neb dokazujem; jichžto úřad jest, o nejistotě, kteráž z padánie kamení, kašten neb tarasuov neb opažovánie neb stištěnie hor aneb obytčejem jiným kterým koli mohla by nastati nebezpečnost, se vším vtipem múdře opatřiti, pevnými utvrzujíce podporami, cožkoli v dolech bořitedlného zdálo by se a padlého, tak aby nebezpečnost nastávající též osobám aneb dělníkóm, jako i horám, jich bedlivú opatrností před pádem a škodú byla se vyvarována, aby věcky věci k užitku kverkuov, jichžto v té mieře jsú oko, řiedili a pósobili. §. 2. Kradenie rudy aneb zafarování. Než mezi jinými opatrnostmi tuto mají jako věrní opatřovatelé a přehledači zvláštní jmieti opatrnost, aby pramen neb ruda nalezená nižádnú lstí, úkladem neb chytrostí nebyla skryta, jakožto zlí lidé zvykli jsú činiti. §. 3. Cimrmané povolaní seďte na soudu. Majíť také cimrmané skrze urburéře k tomu jsúce povoláni, spolu s štajgeři (přítomni býti), když pře o pomezie mají súdem jednány a konány býti; neb jich svědomost v pravém rozeznánie těch pří velmi spomáhá a mnoho jedná. §. 4. Přísaha cimrmanuov. Přísaha pak těm tesařóm od urburéřuov buď vydána, neb sic nechceme, by kterého úředníka přijemné bylo svědecstvie, jedné ledby od urburéřuov přijali přísahu. §. 5. O čem mají pečovati. Ti také tesaři majíť všecky věci nehodné na pergmistry vznášeti, a kolikrát koli od urburéřuov byli by otázáni, jakožto i jiní úředníci, o všech nehodách horních plnú a jistú mají pověděti pravdu.

Cap. XIII.

De custodibus.

§. 1. Custodes dicuntur a custodia, quam jurant urburariis in primo ipsorum introitu, omnia utiliter exercere. §. 2. Eligantur autem per colonos habiles ad hoc officium fideque digni; et quicunque colonorum aliquem custodem urburariis ad juramentum praesentaverit faciendum, unam tricesimam secundam partem pro ipso in eodem argentifodio, in quo custodiet, obligabit; eo quod longe tutius est pingnori incumbere, quam in personam agere; ut si ille custos in aliquo deliquerit vel officium suum exercuerit negligenter, et ipsum pro noxia non praesentaverit, ex tunc perdita sit pars taliter obligata; ipsum autem custodem praesentando, partem suam sine diminutione aliqua liberabit. §. 3. Volumus etiam, ne aliquis recipiatur ad aliquam custodiam, nisi cum idonea cautione. §. 4. Sunt custodes argentifodinarum superius et inferius; sunt custodes etiam fabricarum, de quibus per ordinem dicamus vel videamus. §. 5. Primo ad curam custodum super argentifodinas pertinet, custodire omnia, que in caverna sunt, et ut omnes labores ibidem decenter fiant, adhibere operam diligentem, in introituque sectorum omnes operarios numerare, si eorum numerus habeatur completus, et in exitu eorum apud quemlibet quaerere cum effectu, ne metalli aliquid educatur; statim quidquid negligentiae viderit, aut dampni, vel erroris, magistris montium accusando, ut provideant, ne amplius talia committantur. §. 6. Custodes intra argentifodinas circa eis commissa, sicut jam dictum est de custodibus superioribus, diligentem custodiam adhibeant et cautelam maxime, ut completus numerus laborantium habeatur, ut negligentibus tantum defalcetur in pretio, quantum temporis neglexerint in labore; quia secundum leges humanas tam pretium, quam tempus recipit divisionem. §. 7. Videant etiam, ut laboratores ad deputata opera mittantur habiles, satisque fortes, ne coloni in hac parte per aliquid defraudentur. §. 8. Neque duabus s c h i c h t i s continuo permittant aliquem laborare, ne continuatione temporis cogatur deficere in labore. §. 9. Tenenturque omnem laborem in argentifodinis modo debito ordinare, universos operarios ad continuum laborem incitando. §. 10. Volumus fabricarum custodes sicut superiores, de quibus jam dictum est, cum omni fidelitate suum officium exercere, et ut caveant, ne acuatoribus, qui vulgariter s c h e r p dicuntur, ferra montana ad fabricas deferentibus, a fabris, sicut consueverunt, aliqua penitus violentia inferatur, sed pauperibus ut divitibus pro utilitate montium aequaliter fabricentur. §. 11. Provideant etiam, ne

Kap. XIII.

O úřadu strážných neb hutmanuov a o jich urukovánie.

§. 1. Strážníť slovú od ostřiehánie, kteréžto v prvním svém přístupu přísahají urburéřóm, tu ostrahu užitečně vésti věrně, právě a pilně. §. 2. Majíť k tomu úřadu voleni býti od kverkuov slušní a viery hodní; a kterýžkoli z kverkuov kterého hutmana podal by neb přivedl urburéřóm k učiněnie přísahy, tehdy ten kverk má diel druhý a třicátý, t. jednu třidcátú za toho hutmana neb strážného zastaviti v tom dolu, kdež strážným bude; protože mnohem bezpečněji jest, na základu spolehnúti nežli na osobě postihati, aby, jestližeby ten strážný v něčem zhřešil nebo úřad svuoj puosobil netbanlivě, a ten kverk nepostavil jeho ku právu pro zaviněnie, aby proto ihned ztracen byl diel zastavený; pakli jeho postaví, tehdy ten svuoj diel bez meškánie vysvobodí. §. 3. Protož chceme, aby ižádný nebyl přijat k ižádné stráži leč s hodným zaručeniem. §. 4. Jsúť pak rozliční strážní doluov, t. svrchní i dolní; jsúť také strážní kováren, o nichž pořád povieme. §. 5. Najprvé ku péči strážných u dolů neb nad doly přislušie, ostřiehati všech věcí, kteréžto v kavnách jsú, a aby všeckna diela tudiež slušně dála se, přihledati s snažností; a když havéři lezú do dolu, všecky dělníky zčísti, jestli jich počet plný; a když tíž dělníci z dolu lezú, každého pilně přehledati, atby ničehuož rudy nebylo odneseno; a což koli zmeškalosti uzřel by a škodného neb poblúzenie, to ihned má vznésti na pergmistry, aby opatřili tak, aby se těch věcí viece nedálo. §. 6. Strážní pak dolejší, kteřížto v dolech jsú, mají věrně a pilně opatrovati, což jim jest poručeno, jakož již povědieno jest o strážných vyšších; zvláště pak a nade všecko pilnú stráž přičiňte a péči, aby plný počet dělníkuov jmien byl, aby zmeškalým toliko sražováno bylo na mzdě, kterak mnoho času zmeškali by na práci; nebo podle práv lidských tak mzda jakožto čas přijímá rozměřenie. §. 7. Vizte také, aby najímáni byli dělníci rozumní, silní a pilní k určeným dielóm, aby kverkové s té strany ižádným během nebyli zklamáni. §. 8. Aniž po dvě šichtě ustavičně dopúštějte ižádnému dělati, aby ustavičností času dielem se nepřemohl dřieve času. §. 9. Dlužni jsú také všecko dielo v dolech obytčejem slušným řediti a všech dělníkuov k ustavnému dielu ustavičně ponúkati. §. 10. Chceme pak, aby strážní kováren o nádobách horních jakožto hořejší, o nichž již jest povědieno, se vší pilností svuoj úřad vedli a aby se varovali, aby ostřičóm, kteříž německy šerfer slovú, železa hornie do kováren nosícím od kovářuov, jakožto obvykli jsú, ižádné ovšem ná-

Kto má moc hutmana voliti.

Dvojí jsú hutmané. Oč mají pečovati.

O dolejších hutmanech.

Kteraké dělníky hutmané mají najiemati.

Žádný havéř nedělaj pořád dvú šachet.

Pilnost hutmanova.

carbones inutiliter consumantur, considerando diligenter, quot currus carbonum septimanis singulis in fabrica deponantur; et quod fabri, qui ad fabricandum mittuntur, ad hoc sint habiles et experti, nullusque fabrorum per duas schichtas laborare continue permittatur. §. 12. Tenentur insuper custodes, omnes negligentias fabrorum suis superioribus accusare, ut tantum eis pretii defalcetur, quantum debiti temporis neglexerunt.

Cap. XIV.

De colonis.

§. 1. Sunt coloni principales, secundarii et tertii et sic deinceps. §. 2. Principales vero colentes sunt montes, laneos et stollones, quos ab urburariis susceperunt. §. 3. Qui autem ab istis aliquem laneum vel concessionem suscipiunt, secundarii coloni vocantur. §. 4. Tertii autem coloni sunt, qui a secundariis colonis laneos vel concessiones suscipiunt, et sic deinceps. §. 5. Coloni autem a colendo dicuntur, eo quod montes colunt, de quorum jure infra de concessionibus tractatus clarior apparebit.

Cap. XV.

De procuratoribus.

§. 1. Procuratores sunt, qui negotia aliena mandato dominorum administrant. §. 2. Et sunt procuratores partium, et procuratores solummodo expensarum. §. 3. Procuratores partium sunt, habentes plenum mandatum omnia faciendi de partibus, quae veri domini facere possint, si in personis propriis essent praesentes; et tales procuratores ordinari debent in praesentia magistri montis et ad minus duorum concolonorum. §. 4. Sed sunt procuratores tantummodo expensarum, qui vulgariter besteller dicuntur; isti vero procuratores pro dominis suis non solvendo expensarum, non possunt eis perdere suas partes, nisi hii, quibus debetur expensa, ipsam requirant in praesentia magistri montis vel per nuntium ejus, et unum concolonum, ad hoc per ipsum magistrum montis specialiter deputatos.

silé se nedálo, ale aby tak chudým jako i bohatým jednostajně pro obecní užitek byla kována. §. 11. Opatřujte také, ařby uhlé neužitečně nebylo páleno, snabdějíce neb znamenajíce pilně, koliko vozuov uhlé na všaký týden u kovárny složilo by se; a aby kováři, kteříž na kovánie bývají posláni, byli umělí, hodní a zkušení; a ižádnému z kovářuov nebuď dopuštěno, by ke dvěma šichtoma ustavičně dělal. §. 12. Pilnost nadto mějte strážní, všecky zmeškalosti i jiné nehody kovářské svým vyšším zvěstovati, aby toliko jich mzdy na peněziech bylo sráženo, kterak jsú mnoho dlužného času zmeškali. Péči o uhlé.

Kap. XIV.

O těžařích horních, jenž obecně slovú kverkové, jichžto náklady hory se dělají neb zpravují.

§. 1. Jsúť kverkové, to jest těžaři prvotní, druzí i třetie. §. 2. Prvotní zajisté jsú, jichžto náklady dělají se hory, lénové neb štoly, kteréžto od urburéřuov přijali jsú. §. 3. Kteříž pak od těch některý lán neb lén neb propojičku přijmú, druzí kverkové slovú. §. 4. Třetie pak kverkové slovú, kteříž od druhých kverkuov lány neb propojičky přijímají, a tak dále. §. 5. A slovúť kverkové neb těžaři od těženie, jako sedláci těžie dědiny, též tito hory, o jichžto právě řeč potom jasněji se dole okáže, když o propojičkách bude praveno. Od čeho slovú kverkové.

Kap. XV.

O poručníciech dieluov nebo táluov a o jich nákladech.

§. 1. Poručníci jsú, kteřížto cizie věci přikázáním pánuov jednají, a jsú dvojí. §. 2. Jedni jsú poručníci dieluov aneb táluov, druzí jsú poručníci toliko nákladuov. §. 3. Poručníci dieluov jsú, kteříž mají plné přikázánie, aby učinili o tálech všecko též, což by mohli vlastní páni těch táluov učiniti, kdyžby tu svými osobami byli přítomni; a ti poručníci mají býti ustavováni před pergmistry a při najmenšiem v přítomnosti dvú spolukverkú té hory. §. 4. Poručníci pak nákladuov, kteréž německy slovú besteller, tiť toliko mají miesto pánuov vydávati náklady na dielo táluov svých pánuov; a ti poručníci, jestližeby za své pány nákladuov nezaplatili, protoť pánóm svým táluov nemohú ztratiti, lečby ten, jemuž dlužen jest ten náklad, toho nákladu dobýval před pergmistrem neb skrz posla jeho a jednoho spolukverka, k tomu od téhož pergmistra zvláště vydaných. Dvojí jsú poručníci. O poručníciech nákladuov.

Cap. XVI.

De fabris.

§. 1. Fabros principales, quondam totius nostri argentifodii turbatores, praesenti constitutione compescere cupientes, de inutilibus turbatoribus per nos efficere argentifodii promotores, firmiter statuendo, ut ipsis fabris omne pretium deservitum singulis septimanis semper feria tertia subsequentis septimanae ante meridiem persolvatur. §. 2. Alioquin inpignorare poterunt tantum pro illius septimanae et adhuc unius proxime praecedentis pretio deservito, si ipsorum magistri, quorum interest, haec intercipere noluerint et sedare. §. 3. Et hunc articulum ad omnes operarios montium esse volumus generalem, ut tantum pro pretio deservito duarum septimanarum continue praecedentium valeant inpignorare, non alias, quam in septimana proxime subsequenti. §. 4. Illud autem de cetero nullatenus admittentes, ut fabri vel alii montium operarii alicui potenti, vel qui solvendo non est aptus, vel etiam suo amico, per quartam partem unius anni, et quandoque magis aut minus exspectent de pretio deservito, credentes tunc ipsum pretium eis in certum inpignoratione nostrorum montium obtinere; quod fieri non patimur, quia negligentia unius in dampnum alterius redundare non debet. §. 5. Cujuscumque autem negligentia fit justa impignoratio, ille suis concolonis tenebitur omne dampnum, quod inde sustinuerint, restaurare, et magister montis ibidem auctoritate praesentis constitutionis se de omnibus partibus suis, ubicunque eas habuerit, intromittat, de ipsis tam fabris, quam colonis satisfaciendo, ut poena docente discant universi, quam grave sit regiam offendere sanctionem. §. 6. Idem fiat de nona parta fabrili (scilicet, quae cedebat ipsis loco totius pretii, sed jam est immutatum), si cujus negligentia facta fuerit impignoratio supra dicta. §. 7. Volumus etiam, in festivitatibus consuetis fabris, ut eo sint in laboribus proniores, non in metallo, sed in denariis, laute dari lapides manuales. §. 8. Quidquid insuper eis contrarietatis emerserit aut defectus, urburarios aut juratos vel simul utrosque pro eo accedant, rationabiliter exhortando, quatenus infra quatuordecim dies ipsis omnes defectus suos studeant emendare; sin autem, quod sibi in aliis fabris provideant, cum ipsi sub talibus defectibus non possint amplius nec valeant laborare. §. 9. Magistri autem fabrorum caute sibi provideant in hac parte, tales fabros assumendo, per quos nec conventiculae, neque conspirationes contra nostram rempublicam aliquibus machinationibus celebrentur; in his sic de cetero se habentes, ne offensam paucorum

Kap. XVI.

O kovářiech, jenž obecně slovú pergšmidové.

§. 1. Kováře prvotní, někdy všech našich hor buřiče, přítomným ustanovením skrotiti žádajíce a z neužitečných buřičuov skrze nás hor našich spomocníky učiniti, pevně ustanovujeme, aby těm kovářóm všecka mzda zaslúžená na každý týden vždycky v úterý najprv přištího druhého téhodne před polednem byla zaplacena. §. 2. Jinák základy bráti moci budú pro toho téhodne mzdu zaslúženú i jednoho předniebo téhodne, jestližeby jich mistři, na něž příslušie, toho sstaviti nechtěli a krotiti. §. 3. A tohoto ustanovenie tento artikul chceme, aby ke všem dělníkóm horským byl obecen, aby toliko za mzdu zaslúženú dvú týdnú pořád minulých mohli bráti základy a jinak nic, nežli v témdni najprv následujíciem. §. 4. Toho však chceme, aby potom nikoli nebylo dopuštěno, aby kováři neb jiní horní dělníci kterému mocnému neb komu, ještoť nemuož platiti, nebo také svému příteli za čtvrt léta a druhdy déle a druhdy méně čekali mzdy zaslúžené, věříce, žeby tehdy tu mzdu sobě na jisto základuov braním našich hor mohli obdržeti. Tohoť my nechcem strpěti, nebo zmeškánie jednoho na škodu druhého nemá býti obraceno. §. 5. A kohož koli pak zmeškáním spravedlivé se stane základuov bránie, ten svým spolukverkóm dlužen bude všecku škodu, kterúž by pro to trpěli, nahraditi, a pergmistr tudiež mocí tohoto přítomného ustavenie ve všecky jeho tále, kdež by je koli měl, bude se moci uvázati, a z těch taktéž kovářóm, jakožto i spolukverkóm dosti učiní; ať pokuty učiněním naučí se všickni, kterak těžké jest královské přestúpiti přikázánie. §. 6. A též buď a děj se z devátého dílu kovářského, stane-li se jeho zmeškáním základu bránie svrchu dotčené. §. 7. Chceme také, aby na hody svátečnie obyčejné kovářóm, aby tiem hotovější byli k dielu, ne na rudě, ale na penězich štědře dáni jim byli hantštanové. §. 8. A nad to což by se jim protivného přihodilo aneb který nedostatek, tehdá k urburéřóm nebo k přísežným aneb k obojím přistupte spolu, o to rozumně napomanúce, aby ve čtrnácti dnech jim všecky jich nedostatky byli pilně opraveni; pakliby toho neučinili, ale ať sobě jiných kovářuov dobudú, poněvadž by oni pod takovými nedostatky nemohli viece aniž chtěli dělati. §. 9. Mistři pak kovářští opatrněť mají řiediti s té strany, aby takové kováře přijímali, skrze něžto by ani zrocenie ani která šibalstva nebyla jednána proti našemu obecnému dobrému kterými koli úklady; v těch věcech tak se majíce, ařby přestúpenie nemnohých nemusilo býti rozšířeno na pomstu mnohých;

Fantovánie pergšmiduov.

Fantovánie dělníkuov pro mzdu zadržení.

Pokuta pro neplacenie i s škodami.

O oblepšovánie mzdy pergšmidóm.

Komu mají žalovati z nedostatkuov.

O rocenie neb šibalstvu.

extendi oporteat in plurium ultionem; nam manifestum est, quantum dampni negligentia ex talibus orta conspirationibus jam obtulerit et offert in posterum, si duraverit in futurum, tracta de praeterita conjectura. §. 10. Unde omnes conventiculas et conspirationes illicitas non solum inter fabros, sed inter quaslibet societates regiae gratiae sub obtentu ac nostrae mansuetudinis lege penitus prohibemus. §. 11. Ejusdem gratiae sub obtentu urburariis, judicibus et juratis montium firmiter injungentes, ut omnes fabrorum magistros ipsosque fabros et quoslibet alios, istius aequissimae constitutionis temerarios transgressores, quas invenire poterunt, nostro camerario viro clarissimo, sine dilatione qualibet studeant praesentare. §. 12. Quodsi ipsius copiam habere non poterint, tunc in proximiore munitione nostris montibus ipsi malefactores sub fi la custodia, donec ad praesentiam camerarii observentur; incongruum est enim Nostrae Magnificentiae a talibus talia sustinere. §. 13. Si quis vero fabrorum sine aliqua conventione fabricaverit camporum cultoribus XIV diebus, adhuc, si ipsis visum fuerit expedire, possunt sibi de alia fabrica providere, persoluto prius primis fabris pretio deservito; et quod haec faciant sine omni dolo et animo defraudandi. §. 14. Si autem ultra XIV dies apud primos fabros sibi permiserint fabricari, postmodum ab eis non possunt cedere legitima sine causa, nonam partem fabrilem, si ad lucrum pervenerint, de jure ubicunque postmodum fabricaverint, persolvendo. §. 15. Sed si inter diversos camporum cultores hoc inito pacto, ut cui primo mons fuerit mensuratus, ceteri pro certa proprietate apud suos laneos remaneant, fabri etiam nonam partem fabrilem per montem universum sic mensuratum jure obtinebunt, fabricantes ad laneum principalem; semper enim fabricae remanet nona pars fabrilis fabricanti laneo, de quo mons fuerit mensuratus. Nam res inter alios acta aliis non praejudicat, sicque juri fabrorum pactum non praejudicat colonorum. §. 16. Fabris autem hereditariis, qui quandoque lucrum habuerunt, nunc autem lucro cessante pro sua voluntate jus fabricandi non permittimus resignare; merito ubi quandoque emolumentum fuit, et nunc oneris sarcina residebit.

Cap. XVII.

De metalli divisoribus.

§. 1. Est autem officium divisorum, sublevationis tempore totum metallum in unum vel plures cumulos comportatum, in debitas partes dividere. §. 2. Primo autem ponendo ante omnia urburae partem octavam, secundo nonam partem fabrilem

nebot zjevné jest, kterak mnoho škody zmeškalost z takových vzniklá šibalstvie již přinesla jest a přinesti by potom mohla, ačby trvala budúcně, jakož se domnieváme z časuov minulých. §. 10. Protož všecka rotná scházenie a šibalstva neslušná netoliko mezi kováři, ale mezi jinými všelijakými tovařiši pod zachováním našie královské milosti tiemto naším krotkosti právem ovšem zapoviedáme. §. 11. Též milosti pod zachováním urburéřóm a súdciem a přísežným horským přísně přikazujíce, aby všecky mistry kovářské i ty kováře i všecky jiné, kteříž by toto přespravedlivé naše ustanovenie všetečně přerušili, kteréž mohli by nalezti, aby našemu komorníku muži přeslovútnému pilni byli vydati bez prodlenie všelijakého. §. 12. Pakliby jeho přítomnosti jmieti nemohli, tehdy na nejbližší tvrzi od hor našich ti zločince pod věrnú stráží až do přítomnosti komorníka buďte zachováni; nebť není zajisté slušné Našie Velebnosti od takových takové věci trpěti. §. 13. Pakliby který kovář bez všelijakého nájmu neb úkolu koval těžařóm polí neb kverkóm za čtrnácte dní, ještě, bude-li se jim zdáti užitečné, mohúť sobě i jinú kovárnu zjednati, prvé zaplatíce prvním kovářóm mzdu zaslúženú; a to aby činili beze všie lsti a bez úmysla zklamánie. §. 14. Pakliby přes čtrnácte dní u prvních kovářuov dopustili sobě kovati, potom od nich nebudú moci odstúpiti bez příčiny hodné; devátý diel kovářský, ačby k zisku přišel, z práva, kdež by koli potom kovali, zaplatíce. §. 15. Pakli mezi rozličnými polí těžaři tato vešla by smlúva, komuž by najprvé hora byla měřena, jiní za jistú zvláštnost při svých lániech aby zuostali; kováři také kovářský devátý diel po všie hoře tak měřené obdržie, kteříť kují k lánu prvotnímu; nebo vždy kovárni zuostane devátý diel kovářský, ktož kuje lánu, od něhožto hora byla by měřena; nebo věc mezi jinými jednaná jiným neškodí, a tak právu kovářskému nepřekážie smlúva kverkuov, t. horních těžařuov. §. 16. Kovářóm pak dědičným, kteříž druhdy zisk měli jsú, ale nynie již že zisk přestal, i chtěli by k své vuoli práva kovánie vzdáti, tohot nedopúštíme; nebot hodné jest, kdež jest někdy byl užitek, atby i nynie těžkost břemene osedla.

Zápověď a pomsta rocenie a šibalstva.

Kverci mohú zjednati jiného perkšmída dřieve 14 dní.

Po čtrnácte dnech nemohú jiného zjednati bez příčiny.

Dělá-li kovář do kterého lánu a bude-li potom hora měřena, bude i v té dělati.

Nechce-li perkšmíd kovati.

Kap. XVII.

O rozdělitelech rudy a úřadu jich.

§. 1. Jestiť pak úřad rozděliteluov rudy, když jest čas rudy zdvihánie, aby oni všecku rudu na jednu neb na mnohé hromady snesenú na hodné diely rozdělovali. §. 2. Najprvé přede vším odložíce osmý diel urbuře, druhé devátý diel ko-

quae ex concessionibus nobis debetur, quarto proprietas si quae sit, residuumque metallum in quatuor schichtas colonis aequaliter dividatur. §. 3. Si autem defuerit sedecima pars et proprietates, statim post nonam fabrilem residuum metallum in quatuor schichtas, ut dictum est, dividatur sub virtute praestiti juramenti; nihil magis aut minus in multitudine vel in bonitate metalli propter odium vel favorem alteri partium, quam debitum, tribuendo. §. 4. Si quis vero divisorum transgressor hujus constitutionis inventus fuerit, ab officio suo cum infamia perpetua deponatur. §. 5. Volumus etiam divisores sportas divisionis habere per totum argentifodium aequales et ab antiqua consuetudine approbatas. §. 6. Ac tempus et horam divisionis, prout requirit ipsorum officium, cum omni diligentia observare, ita ut nihil possit ipsorum negligentiae imputari. §. 7. Qualiter autem divisores cum metallo remunerandi sint, supra de officio magistrorum montium satis dictum est.

Cap. XVIII.

De bulgarum refectoribus.

Nullum argentifodium, etiamsi existat hereditarium, bulgarum refectorem habeat specialem, sed solum illum, quem urburarii toti argentifodio praefecerint generalem, ne propter diversa officia confusio oriatur; qui praestito juramento fideliter suum adimpleat officium et perfecte; istum etiam remunerari volumus cum metallo.

Cap. XIX.

De horarum pronuntiatoribus.

§. 1. Ad evidentiam istius tituli pleniorem sciendum, omnes horas diei noctisque apud montanos in quatuor horas tantummodo distinguendas. §. 2. Item prima hora *(ern)-tagschicht;* secunda vero hora *lesern-tagschicht*, tertia vero *(ern)-nachtschicht*, quarto vero *lesern-nachtschicht* etiam vulgariter appellatur. §. 3. Et initium istarum cujusque quatuor horarum per universum montem pronuntiator proclamat ipsas omnibus publicando, ut tam diurni, quam nocturni actus apud laboratores universos in omnibus aequaliter observentur. §. 4. Et prohibemus, ne quis laborantium continue per duas schichtas laboret, ne deficiat in labore, et haec tenentur custodes argentifodinarum cum omni diligentia praecavere; et similiter ipse appretiandus est cum metallo.

vářský, třetie šestnáctý diel, kterýž z propuojček na nás slušie; čtvrté, jsú-li které zvláštnosti, a ostatek rudy na čtyři šichty kverkóm rovně buď rozděleno. §. 3. Pakliby se nedostalo šestnáctého dielu a zvláštnosti, ihned po devátém dielu kovářském ostatek rudy na čtyři šichty, jakož řečeno jest, buď rozděleno pod mocí přijaté přísahy; nic viece ani méně na dobrotě neb na množstvie rudy pro nenávist neb pro přiezeň druhé straně, než co má býti, dávajte. §. 4. Pakli který rozdělitel bude shledán přestupitelem toho ustavenie, s úřadu svého s pohaněním a se zlú pověstí věčně buď ssazen. §. 5. Chceme také, aby rozdělitelé koše rozdělovánie měli rovné po všech dolech a starodávním obytčejem potvrzené. §. 6. Čas také i hodinu rozdělovánie, jakožto žádá jich úřad, se vší pilností aby zachovávali, tak aby nic jich zmeškánie nemohlo býti připsáno. §. 7. Kterak pak rozdělitelé rudú měli by obdarováni býti, povědieno jest již o úřadu pergmistruov.

Přísaha jich.

Korby buďte rovné a jednostajné.

Čas rudy dělánie.

O jich zaplatě.

Kap. XVIII.

O opravitelech vodných měchuov.

Nižádný také duol, by byl pak dědičný, měchuov opravitele neměj zvláštnieho, ale toho toliko, kteréhož by urburéři všem dolóm ustanovili obecnieho, aby pro rozličné úřady smiešenina nevznikla. Kteřížto přísahu učinice mají svuoj úřad plniti věrně a právě. A chceme, aby také ten obdarován byl rudú.

O jich přísaze a zaplatě.

Kap. XIX.

O zvěstovačiech hodin horských.

§. 1. K pilnějšímu oznámenie tohoto nápisu máť býti vědieno, že všecky hodiny dne a noci u horníkuov na čtyři hodiny dělníkóm toliko mají děleny býti; tak že, jakož přes den a noc jest čtyrmezcietma hodin, a v těch jest čtyřikrát šest hodin, taktéž dělníci v těch čtyřmezcietma hodinách čtyřikrát se měnie, neb se dostane každým dělníkóm jedno za šest hodin dělati. §. 2. A tak první hodinu Němci jmenují *erntageschicht*, t. ctitele dennieho dielu; druhú pak hodinu jmenují *leserntageschicht*, t. vyplatitele dennieho dielu; třetie hodinu *ernnachtschicht*, t. ctitele nočnieho dielu; čtvrtú jmenují *lesernnachtschicht*, t. vyplatitele nočnieho dielu. §. 3. A počátek každé těch čtyr hodin po všie hoře zvěstovač provolá, všem je oznamuje, aby tak denní, jakožto noční diela při všech dělníciech ve všech věcech rovně v časech byla zachovávána. §. 4. A zapoviedáme, aby žádný z dělníkuov ustavičně dvú šichtú, t. dvú čtvrtí dne a noci nedělal, aby brzo nesšel na diele; a tohoť se strážní mají vší pilností vystřiehati; a tomuť také mzda má býti rudú placena.

První hodina.

Druhá.

Třetie.

Čtvrtá.

Žádný nedělaj pořád dvú šichet.

Cap. XX.

De metalli separatoribus.

Metalli vero separatores dicuntur, qui metallum concutiendo in partes minutas separant sive enucleant bonum a malo; quos magistri montium et coloni eligant, quos sibi noverint meliores, satisfaciendo ipsorum laboribus cum metallo.

Cap. XXI.

De juvenibus.

Statuimus, ut juvenibus in cornu vertibuli laborantibus certum pretium in denariis sicut ceteris laborantibus statuatur, non quantum ipsi rapere seu subtrahere poterunt, permittantur; omnibus magistris montium et colonis suarum partium sub obtentu firmiter injungentes, quatenus hanc nostram constitutionem de cetero inviolabiliter manuteneant et observent.

Cap. XXII.

De metalli emptoribus.

§. 1. Reprobamus unam detestabilem conspirationem, quam quidam ex metalli emptoribus contra nostram rempublicam retroactis temporibus sic frequentius injecerunt, ut quidquid primus ipsorum in emptione metalli a debito longe distans pretio exhibeat, tunc secundus superveniens tamquam exhibitionis illius ignarus exhibuit statim minus, et sic de aliis. Itaque veri emptores istorum versutia dubii effecti recesserunt nihil emendo. Ipsi autem venditores affecti tedio compellebantur ipsum venale metallum pro multo minori, quam valebat, pretio venundari, in non modicum nostrae urburae ac totius argentifodii praejudicium et gravamen. §. 2. Ne hoc de cetero fiat, hac nostrae mansuetudinis lege sub obtentu nostrae gratiae prohibemus, et transgressores omnium bonorum suorum publicationem cum infamia patiantur, irrevocabiliter ipsa bona nostrae camerae irroganda, quatenus poena ipsorum alii terreantur similia perpetrare. Gaudeant boni et electi, ab ipsorum consortio reprobos sic evelli, ne talium ignominia maculentur. §. 3. Insuper metalli emptoribus omne jus et judicium confirmamus, quod in gazis seu conflatoriis suis ex antiqua et approbata consuetudine usque ad haec tempora habuerunt, dummodo argentum, si quod conflaverint, ad cambiendum deferant ad monetam.

Kap. XX.

O přeběračiech rudy.

Rudy pak přeběrači neb odměšitelé slovúť, kteříž rudú ztlukúce na drobné kusy rozdělují dobrú od zlé; kteréžto přeběrače pergmistři a kverkové mají moc voliti, kteřížby se jim zdáli býti lepší, a majíť jim rudú platiti. Kto je má voliti. O jich záplaté.

Kap. XXI.

O pacholciech t. hašpleřiech na točidle t. j. rumpále dělajíciech.

Ustanovujem také, aby pacholkóm na rohu rumpálu dělajícím určená t. jistá mzda na peněziech jakožto jiným dělníkóm byla uložena, ne tak, aby sobě co kto z nich mohl uchvatnúti neb ukrásti, když by mezi ně vrženo bylo; neb toho nechceme dopustiti, všem pergmistróm i kverkóm pod zachováníem jich taluov pevně přikazujíce, aby toto naše ustanovenie potom vždy neporušitedlně drželi a zachovávali. O záplatě jich slušné, aby nekradli.

Kap. XXII.

O rudokupciech t. o erckaffeřích.

§. 1. Zamietáme jedno ohyzdné šibalstvo, kteréžto proti našemu obecnému dobrému někteří z erckaffeřuov v časech minulých takto častěji jsú vedli, aby, cožkoli první z nich v kupovánie rudy daleko od hodné ceny podal by, tehdy druhý přistúpě jako podánie toho nevěda podal ihned méně, a tak i o jiných. Pro něžto praví erckaffeři, chytrostí oněch mylní, to jest pochybující jsúce učiněni, částokrát jsú odcházeli nic nekupujíce. A tak ti prodavači tak veliků trápeni jsúce teskností bývali jsú připuzeni tu prodajnú rudu za mnoho menší cenu, nežli jest stála, prodati, na veliké našie urbury a všeho dolnieho diela bezpravie a obtiežence. Chytrost erckaffeřuov při kupovánie. §. 2. I aby se toho potom nedálo, tiemto našie krotkosti právem pod zachováním našie milosti zapoviedáme, a ti, ktož to přestaupie, aby svých všech statkuov byli zbaveni s věčným pohaněním, a ti statkové bez naděje navrácenie do našie komory obráceni buďte, aby jich pokutú jiní zděšeni byli a takových zlostí nesměli páchati. Protož radujte se z toho dobří a vyvolení, že od jich tovařišstva nešlechetní budú odlúčeni, aby jich pohaněním nebyli poskvrněni. Pokuta na takové chytré. §. 3. Nadto erckaffeřóm všeho práva a súdu potvrzujem, kterážto v hutech neb v zdýmadlech svých z dávného pochváleného obytčeje až do těchto časuov měli jsú, když toliko striebro, kteréž by sdýmali, totjiž spustili neb sehnali, do vechsle přinesú do mince. Potvrzenie jich práv.

(Konec prvních kněh práva královského horničieho.)

Incipit

Liber secundus

gloriosissimi Principis et Domini Regis Wenceslai munifici Regis Bohemiae.

Cap. I.

De jure argentifodinarum.

Hic nos vocat alio ratio, ut post primum librum, quem Deo propitio de jure edidimus personarum, librum secundum juxta formam promissi de jure argentifodinarum similiter prosequamur. Unde rem in praesenti non minimam aggredimur, imo in omni pene Corpore juris montanorum effusam, et tam montium, quam stollonum plene materiam explicantem. Ideoque primo nosci oportet, quod jus montanum aut consistit in acquirando, vel in retinendo, aut in recuperando, vel in minuendo, de quibus singulis per ordinem videamus.

§. 1. Sed primo de modo acquirendi, scilicet quomodo quis quid acquirat. Et certe jus acquiritur per occupationem, concessionem, emptionem, locationem, donationem, cessionem, et per omnem actum, per quem in personam transfertur dominium alienum, prout manifestius in sequentibus apparebit. §. 2. Per occupationem hoc modo jus acquiritur. Cum quis spe ductus montanorum, quae solum montes excolit et montanos ad laborem incitat, in campo libero, in quo ubilibet et cuilibet est licitum laborare et metallum quaerere, spatium ad argentifodinam occupat faciendam, statim hoc jure montanorum suum facit et adeo forte in eo jus acquirit, quod ab eo non poterit, dummodo ibidem continue laboret, sine juris ordine amoveri. §. 3. Idemque jus omnibus ibidem vel in alio quocunque campo libero laborantibus concessum est, ita tamen, quod argentifodinae ad minus per unam mensuram, quae vulgari montanorum l a c h t e r dicitur, distent ab invicem, sic ut utrobique vertibulum, quod vulgariter r u m b a w m dicitur, commode verti possit. §. 4. Concessione vero sic jus acquiritur, ut quicunque laborantium primo fortuna sibi favente meatum invenit, ipsum ab urburariis vel a meatuum concessore suscipiat, dando eisdem tantum unam XXXII. partem more consueto, nec ultra ad partes aliquas coarctetur; statimque scribi se cum die et hora diei procuret, dando scriptori unum grossum denariorum, nec sub obtentu nostrae gratiae ad aliquod aliud donarium compellatur. §. 5. Quod si quaerens meatum suspicere, non possit habere copiam concessoris: tunc ab uxore sua, aut filiis,

Počínají se

druhé knihy
práva královského horníkóm daného.

Kap. I.

O právu horských doluov.

Již nás nynie volá jiný rozum, abychom po prvniech knihách, kteréž milostí Boží složili jsme o právu horských osob, již knihy druhé vedlé zpuosobu zaslíbenie o *právu horských doluov* taktéž vypósobili. Protož nynie k nemalé věci přistupujeme, nébrž ve všem takměř těle práva horského roztrúšené, a takéž hor jakožto i štol úplně zpuosob vypravujíce. A protož slušieť najprvé věděti pilně, že právo horské neboť záleží na *dobývánie*, anebo na *zachovánie*, nebo na *nabývánie*, neb na *umenšenie*, o nichž každém pořád vizme.

§. 1. A najprvé ale o obytčeji *dobývánie* t. kterak kto čeho dobývá. A dobývát se zajisté právo skrze osobenie, t. osazenie, skrze propójčenie, skrze kúpenie, skrze najetie, skrze dánie, postúpenie, směněnie, a obecně skrze všeliký účinek, skrze kterýžto na osobu cizí, totjiž jinú, převedeno bývá panstvie, jakožto dole zjevněji se okáže. §. 2. Skrze *osobenie* pak neb *osazenie* tiemto obyčejem právo se dobývá: Když někto z horníkuov nadějí veden jsa, kterážto sama hora těží a horníky k dielu zbuzuje, na poli svobodném, kdežto každému i všady dopuštěno jest dělati a rudy hledati, miesto k učiněnie dolu sobě osobie, a ihned to právem horničím své činí a tak silného práva na tom sobě dobude, že od něho nebude moci, když jedno ustavičně dělal by, bez práva řádu odlúčeno býti. §. 3. A též právo všem tudiež neb na jiném kterémkoli poli svobodném dělajícím jest puojčeno, tak však, aby dolové přinajmenším na jednu mieru, ješto německy slove *lachtr*, to jest *látr*, vzdáleni byli od sebe, tak aby s obú stranú rumpál slušně mohl se točiti. §. 4. *Propojičkú* pak takto se právo dobývá: Když ktož koli z dělníkuov najprvé štěstím jemu přejícím *gank*, t. *pramen* nalezl by, ten od urburéřuov, totjižto od propójčitele pramenuov přijieti má, dada jim toliko druhý a třicátý diel obytčejem zvyklým, aniž viece má k dielom kterým nucen býti. A tenť má hned zpósobiti, aby napsán byl se dnem a hodinú dne, dada piesaři toliko jeden groš desátný; aniž ten k jinému dánie má puzen býti pod zachováním našie milosti. §. 5. Pakliby hledající ten pramen přijieti nemohlby jmieti přítomnosti pro-

O právu dobytém skrze osazenie.

Právo královské.

O právu dobytie skrze propojičku.

Od koho má býti žádánie propojičky táluov.

vel a quocunque, quem loco sui concessor domi relinquet, meatum suscipiat, sic jus suum integre confirmando. §. 6. Sed si nullus dictorum appareat, tunc de jure suo coram aliquibus juratis aut etiam aliis fide dignis publice protestetur; et nullum periculum sibi tunc generabitur, cum non sit in mora, juxta illam regulam juris: Quod per me non stat, mihi imputari non debet; sed tamen meatum suspicere tenetur, quando citius habere poterit copiam concessoris. §. 7. Sint tamen in hoc cauti urburarii vel quicunque loco ipsorum fuerint in hac parte, ad dimittendum cum inventore illius meatus nuntium expertum, qui fide videat oculata, an eundem in sua argentifodina meatum habeat, quem suscepit. §. 8. Qui autem argentum primo redactum ex metallo suscepti meatus obtulerit concessori: si primus inventor fuerit in illo campo, ex utraque parte argentifodinae suae integer laneus emensuretur, ut haec praerogativa alios incitet ad laborem; et in illis duobus laneis nullus alius sine permissu ejus laborare praesumat, nisi tunc spes sit de meatibus alienis, et velit quis praestito juramento sine omni dolo ac fraude, et praecipue sine primi inventoris praejudicio pro alienis meatibus laborare; et si invenerit eundem meatum jam susceptum, quod ibidem laborare sine omni contradictione cesset, ammodo et recedat. §. 9. Sed secundo, tertio et quarto, vel deinceps meatum susceptoribus in qualibet parte argentifodinae medius tantum laneus mensuretur, cum conditionibus jam praemissis. §. 10. Consuetum est etiam inter istos meatuum inventores conterminarios inseri tale pactum: ut si cui primo mons fuerit mensuratus, quod alii apud suos laneos pro certa, sicut inter ipsos convenit, remaneant proprietate, quia pacta ex conventione legem accipiunt. Vel sic quandoque conveniunt: quod plures vicinae argentifodinae uni inter eas, de qua major spes montem mensurandi habeatur, subjiciantur hoc modo, ut remaneant apud suos laneos pro certa proprietate, ut dictum est, ubicunque, sive in principali sive in subjectis ei argentifodinis, primo mons fuerit mensuratus; nam difficile est, gravibus acquisita laboribus sine spe aliqua meliorationis relinquere. Has autem conventiones sic approbamus, ne per ipsas urburae nostrae praejudicium aliquod generetur, neque ullus aliquam proprietatem ratione dictarum conventionum, antequam ibidem mons mensuretur, audeat extorquere. §. 11. Et caveant universi sub amissione omnium suarum partium diligenter, ne aliquod metallum sublevent vel educant, antequam mons eis mensuretur, sine urburariorum licentia speciali. §. 12. Sed et hoc sciendum est, quod per illum, qui meatum primo suscepit, aliis suis concolonis acquiri jus adeo firmum, ac si meatum

puojčitele: tehdá od ženy jeho nebo synuov neb od kteréhož kolivěk, kohož by propójčitel miesto sebe doma pozuostavil, pramen t. gank přijmi, tak právo své cele zachovaje. §. 6. Pakliby žádný z těch se neukázal, tehdá o svém právu před některými přísežnými aneb také před jinými viery hodnými zjevně má se osvědčiti; a tak ižádná nebezpečnost nevznikne, poněvadž nebyl by v zmeškánie, podle oné řeholy práva: Což mnú nestojí neb nescházie, mnět nemuož býti připsáno; ale však gank nebo pramen dlužen jest přijieti, jakž najspíš bude moci jmieti přítomnost propojčitele. §. 7. Než urburéři buďte v tom opatrni, aneb ktož koli byl by miesto nich v té mieře, aby poslali s nalezatelem pramene toho posla zkušeného, jenžby věrú očitě opatřil, má-li ten pramen v svém dole, kterýž jest přijal. §. 8. Pakliby kto střiebra najprvé udělaného z rudy přijatého pramene podal neb přinesl propójčiteli: bude-li první nalezač v tom poli, s obú stranú dolu jeho celý lén neb lán jemu přiměřen buď, aťby to předánie zbudilo jiné k dělánie; a v těch dvú lénú neb lánú ižádný jiný bez dopuštěnie jeho dělati nesměl, lečby tehdy naděje byla o jiných prameniech, a chtěl by někto, učině přísahu, beze všie lsti a úkladu a zvláště bez prvnieho nalezače bezpravie t. škody, na jiné prameny dělati; a najde-li týž pramen již přijatý, tehdy aby beze všie odpornosti dělati přestal a odešel. §. 9. Ale druhému, třetiemu, čtvrtému neb dále, kteříž prameny nalezají a přijímají, na každé straně dolu puol toliko lánu buď přiměřeno, s výmluvami. §. 10. Obytčejno jest také mezi těmito pramenuov nalézači spolumezními, že činie takovúto smlouvu: Jestližeby komu hora byla najprvé měřena, aby jiní u svých lánuov za určenú zvláštnost zuostali, jakož by mezi sebú smluvili, nebo smlúvy z sjednánie právo přijímají. Druhdy pak takto se smlúvají, že mnozí bližší dolové jednomu z nich, o němž větší naděje má se hory měřenie, poddadie neb podvolé se tiemto obytčejem, aby zuostali při svých láních v určené vlastnosti, jakož již jest povědieno, i kdež kolivěk, buďto v prvotním dolu neb v poddaných jemu dolech, najprv hora byla by měřena; neboť nesnadné jest, těžkými pracemi dobyté věci opustiti bez některaké naděje polepšenie. Takovéť pak smlúvy tak tvrdíme t. chválíme, aby našie urbuře nižádné bezprávie nevzniklo, aniž kto které zvláštnosti pro ty smlúvy prvé, nežliby tudiež hora byla měřena, směj dobývati. §. 11. A varujte se všichni s pilností pod ztracením všech svých táluov, aby ižádné rudy nezdvihali ani vynášeli dřieve, nežby jim hora byla měřena, bez zvláštnieho odpuštěnie urburéřuov. §. 12. Ale i to vědieno buď, že skrze toho, kterýž pramen najprvé přijímá, jiným spolukverkóm

Nepřítomnost propuojčitele.

Výstraha propojičky lstivé na škodu jiných.

O propojičce prvním kverkóm.

Požádánie propojičky lstivé na škodu jiných.

Dělánie na krykorth.

Svolenie právo lomí.

Moc prvnie propojičky.

etiam singuli suscepissent, nisi quod ille principalis susceptor virum quemque ex colonis debet cum suis partibus nominare; nec quemquam partes ibidem habere, quam qui per ipsum fuerit nominatus. §. 13. Si autem aliquem vel aliquos cum suis partibus nominandum nominandosve ob dolum aut oblivionem non nominaverit: ex tunc illi injuriam suam contra nominantem coram urburariis prosequantur; quia multoties isti novi inventores plures partes donant et vendunt, quam habeant, ideoque conantur alios in suis partibus defraudare; et hoc omni ingenio debent urburarii praecavere, dando operam, ne deinceps talis malitia pertranseat impunita.

Cap. II.

De montium mensuratione.

Ad istiús tractatus evidentiam pleniorem primo sciendum est, quod omnis mons mensuratus septem contineat laneos in directum, in parte vero pendenti, quod in vulgari montanorum dicitur hangendez, quartum dimidium habet laneum, et in parte jacenti, quod ligendez vocatur, habet laneum tantum unum; quivis autem laneus septem mensuras, qui vulgariter dicuntur lachter, in se continet.

§. 1. Sic autem ad mensuram montium pervenitur: Si aliquis praemissorum inventorum ad meatum a concessore susceptum antedicto susceptionis ordine in omnibus observando, juratos meatuum sectores petierit secandum examinandumque et ad montem, si dignus fuerit, mensurandum, quod sibi ad minus duos sine intervallo dari mandamus; qui intrent argentifodinam meatum secando eundem, diligenterque omnes ibidem circumstantias intuendo, quod meatum sic cum metallo inveniant et relinquant, quod sit dignus mensura, quodque metallum ibidem per eos sectum, et in gaza, id est in conflatorio examinatum det ad minus ultra expensam gazae unum fertonem fulminati argenti. §. 2. Si his omnibus sic concurrentibus ad requisitionem urburariorum saepe dicti jurati, sub virtute praestiti juramenti ibidem montem merito pronuntiaverint mensurandum: statim mons aliquibus juratis civitatum et montis praesentibus mensuretur per urburarios; hac protestatione praemissa, ut quocunque zona tracta fuerit, et si meatus postea alias se extendat, quod nobis jus nostrum ibidem in laneis nostris salvum permaneat et illaesum; ac unicuique montium incipiendo in medio vertibuli, qualibet parte quartus dimidius laneus mensuretur, deinde unus laneus nobis, unus civilis et unus dominorum similiter mensuretur. §. 3. Si tamen haec mensura propter vicinitatem alterius mon-

jeho dobývá se právo tak pevné, jakoby pramen také všichni přijímali, jediné že ten prvotní přijímač jednoho každého z kverkuov má s jeho diely t. tály jmenovati; aniž kto dieluov jmieti bude tudiež, než ktož skrze něho jmenován bude. §. 13. Pakliby kterého neb některých s jich diely maje jmenovati, pro lest nebo pro zapomenutie nejmenoval: z toho oni bezprávie svého proti jmenujíciemu před urburéři žalujte; neb mnohokrát tito noví nalézači viece dieluov dávají i prodávají, nežli jich mají; protož usilují, aby jiné jich dieluov zbavili; a toho vší pilností mají se urburéři uvarovati, snažnost přičinice, aby potom taková zlost nepominula bez pomsty.

Ktož žádá propojičky, jmenuj kverky.

Výstraha urburéřóm při propojičce.

Kap. II.

O měřenie hor a lániech jich.

K plnějšímu oznámenie tohoto pravíme: Najprv má vědieno býti, že každá hora měřená sedm lánuov drží na přiemo; na straně pak *visuté*, jenž němecsky slove *hangendiez*, puol čtvrta má lánu, a na straně *ležaté*, kteráž *ligendez* slove, má toliko jeden lán; každý pak lán sedm měr, jenž slovú němecsky *lachter*, t. *látr*, v sobě drží.

§. 1. Takto pak k měřenie hor přihodí se: Jestližeby který z dřieve řečených nalezačuov k pramenu od propójčitele přijatému, dřieve řečený řád přijímánie ve všech věcech zachovaje, přísežných sekáčuov pramenuov k zkušenie a k sekánie a k měřenie hory, ačby hodna byla, prosil, kteréžto jemu najméně dva bez všeho prodlenie dáti přikazujem: ti vejdúce do dolu, ať ten pramen sekají a tu pilně všecky okolky spatřie, aby pramen tak byl s rudú nalezen a ostaven, žeby duol byl hoden měřen býti, a což tu rudy od nich bude vysekáno, toť má býti v huti v. zdýmadle nebo v peci spáleno a zkušeno, dá-li mimo náklad huti najméně jeden věrdunk dobrého stříebra čistě přepáleného. §. 2. A když ty všecky věci budú shledány a zjednány, tehdá ti přísežní sekáči, otázáni jsúce od urburéřuov našich pod mocí vydané přísahy, vyznají-li, že hodno jest, aby ta hora byla měřena: tehdá hned přivolajíce přísežné z města i hory, měřena buď skrze urburéře; toto napořád osvědčíce, aby kamžkoli šnuora ztěžena byla by, jestližeby potom pramen jinam se táhl, aby nám právo naše tudiež na lániech našich celo zuostalo a zdravé bez úrazu. A jedné každé hoře, počnúce od prostřed rumpálu, na každú stranu puol čtvrta lánu buď měřeno; potom jeden lán nám, jeden městský a jeden panský taktéž měřen buď. §. 3. Pakliby ta miera pro blízkost jiné hory měřené s obú stranú, jakož již jest povědieno, nemohla naplněna býti:

Zpuosob měřenie hor.

Zkušenie rudy dolu měřeného.

Svědecvie přísežných při měřenie hor.

Právo královské při měřenie.

Kterak a odkud má měřeno býti.

Nedostatek miery.

tis mensurati ab utraque parte, ut jam dictum est, adimpleri non poterit: tunc ex una parte omnes septem lanei cum regalibus, civilibus et laneis dominorum cum omnibus tam in pendenti, quam in jacenti, suis juribus mensurentur; illa autem superfluitas in medio illorum duorum montium ex consuetudine jam dudum more utentium approbata, non obstante Iglaviensi constitutione in hac parte, ad nostram urburam dinoscitur pertinere; inventoribus vero juxta suam argentifodinam mensura media relinquatur, in qua stare possint duo homines ordinatim in cornu vertibuli laborantes. §. 4. Quodsi quaestio sit, cum primus inventor plures habeat argentifodinas, an ex illa argentifodina, quam jurati intrabant, meatus susceptus sit: compelletur ipse primus inventor jurare in medio vertibuli ejusdem argentifodinae, quod ex eadem rite ac rationabiliter susceperit meatum eundem. §. 5. Haec regula vera est, si argentifodinae sint juris diversi, scilicet in duobus laneis, aut in uno eodem laneo sint meatus diversi; alias jurare minime compellatur. §. 6. Item tracta zona quidquid infra mensuram relictum fuerit in instrumentis montanis sive ferreis vel ligneis, totum novis inventoribus remanebit. §. 7. Sed quodsi in laneo uno in pluribus argentifodinis rite susceptum meatum inventor habeat cum metallo: tunc debent jurati, si in prima argentifodina sufficiens non fuerit metallum ad mensurandum, intrare secundam aut tertiam vel quotquot in illo laneo argentifodinae fuerint; et in quacunque illarum metallum sufficiens ad mensurandum invenerint, de illa erit merito mensurandum, eo quod inventor per totum illum laneum jus habet plenum in meatu suscepto. §. 8. Potest etiam inventor per totum illum laneum suam profunditatem, quae vulgariter dicitur zol, ampliare et prolongare, suumque meatum purgare. §. 9. Et in quacunque argentifodina secare poterunt jurati, prout utilius fuerit visum expedire; nam favores ampliare et odia restringere nostrae convenit aequitati. §. 10. Verum tamen si jurati eundem meatum sic examinatum nulla mensura dignum invenerint: tunc proximo cum justitia petenti jurati meatuum sectores modo simili sicut superius concedantur, omne jus, omnemque in persona istius, sicut in primo petitore providentiam observando; et hoc deinceps in omnibus juratos sectores meatuum petentibus regulariter observetur. §. 11. Sed detestanda quorundam perversitas abstinere nesciens a vetitis nec debito modo gaudere permissis, praemature, cum necessarios adhuc non habeant, petunt juratos, ut per hos primos se dicant et necessario juratos petentibus praeferantur; quorum hoc modo malitiis obviamus, firmiter statuendo, ut nulla ad futurum tempus, sed tantum ad praesens referatur concessio

tehdá s jedné strany všech sedm lánuov s královskými, městskými a panskými lány se všemi, tak na visuté jako na ležaté straně, svými právy měřeny buďte; a ten *ivršar* t. *zbytek* prostřed těch dvú hor z obytčeje již dávno zvyklostí požívajících potvrzeného, bez překážky ustanovenie Jihlavského s té strany, k naší urbuře máť přislušeti; než těm, ješto jsú pramen nalezli, podle jich dolu puol miery t. látru buď ostaveno, na niež by dva člověky pořád státi mohla, na rohu rumpálu dělajíce. §. 4. Pakliby otázka byla, kdyžby první nalezač viece měl doluov, z toho-li dolu, do kteréhož běchu přísežní vešli, pramen byl by přijat: připuzen má býti ten první nalezač přisieci na prostředku rumpálu téhož dolu, že z téhož právě a rozumně přijal jest ten pramen. §. 5. A tato řehola t. zpráva jestiť pravá, ačby dolové byli práva rozličného t. na dvú lánú, anebo byli-li by rozliční pramenové v témž lánu; jinak nebuď puzen přísahati. §. 6 Také když tažena bude šňuora, cožkoli pod měrú ostaveno bude na horniech nádobách, buďto železných nebo dřevěných, věeckoť těm novým nalezačóm zuostane. §. 7. Pakliby v jednom lánu v mnohých (dolech)právě přijatý měl pramen s rudú: tehdá přísežní, nebude-li dosti rudy v prvniem dole, mají k mieře jíti do druhého neb do třetieho aneb kolikž koli bude doluov v jednom lánu, a v kterémž koli z nich rudy dosti k měřenie nalezli by, z toho bude hodně měřeno, protože nalezač po všem tom lánu má plné právo v pramenu přijatém. §. 8. Muož také nalezač po všem lánu svú hlubinu, kteráž německy *žuol* slove, šířiti i dlíti, a svuoj pramen čistiti. §. 9. A v kterémž koli dolu budú chtieti, mohúť sekati přísežní, kdež se jim bude zdáti najužitečnějie; neb příznivosti šířiti a nenávisti úžiti našie přislušie spravedlnosti. §. 10. Avšak jestliže přísežní týž pramen tak zkušený shledají, žeby nebyl miery hoden: tehdá najbližšímu s spravedlností prosícímu, jenž bude žádati přísežných sekáčuov pramenuov obytčejem nápodobným, jakožto svrchu, pójčeni buďte, všecko právo a jiné všecky věci na tohoto osobě, jakožto na toho prvnieho prosícieho, opatrnost zachovávajíce; a to potomť všecko máť býti řádně zachováno na všech, kteříž koli budú žádati přísežných sekáčuov pramenuov. §. 11. Ale hanebná některých převrácenost neumějíc se zdržeti od zapověděných věcí, ani hodným obytčejem radovati se pójčeným, dříve času, když ještě nenie jim třeba, žádají, aby jim přísežní vydáni byli sekáči, chtějíce, aby tiem prošením první byl a nad jiné, jenž by potřebně těch přísežných prosili, byli předneseni, to jest předloženi; jichžto zlostem tiemto obytčejem odpieráme, pevně ustanovujíce, aby ižadné to puojčenie přísežných nebylo měřeno k budúcímu

Zbytek mezi horami měřenými urbuře přísluší.

Bude-li nalezač viece doluv jmieti, odkud má býti měřeno.

O nádobách horniech.

Přijme-li kto v jednom lánu pramen, k kterémužto lánu mnozí právo mají.

O žuole.

Výstraha přísežných při měřenie.

O těch, jenž měřenie žádají rudy nemajíce.

juratorum; quia fraus et dolus alicui patrocinari non debet. §. 12. Numquam vero ei, qui vi aut clam aliquam particulam alicujus meatus subreptam veris colonis a concessore suscipiat, insciis et invitis aliquid juris acquiritur, et jus ei ex hoc acquiri multi veteres concesserunt; quorum errorem corrigimus in hac parte, ne nosmet ipsos erroris laqueo innodemus, juxta illud: Qui alium cum potest ab errore non revocat, se ipsum errare demonstrat. Dicentes, sic meatum istum suspicientem contrectando fraudulenter rem alienam, furtum sine contradictione qualibet perpetrare, secundum legitimas sanctiones, sic furtum legaliter diffinientes: Furtum est contractio fraudulenta rei alienae, quae invito domino fit. Ergo ex eo nullum jus consequitur, imo poenam; nec consuetudo ipsum salvare poterit in hoc casu; quia licet consuetudinis ususque longaevi non sit vilis auctoritas, non est tamen adeo valitura, ut legi divinae furtum prohibenti possit praejudicium generare. §. 13. Omnibus autem rite peractis, ut praedictum est, dentur mensuratoribus duodecim denarii grossorum, qui valent unum fertonem usualis argenti, qui ante hanc nostram monetam eisdem dabatur, prout veteri jure montanorum fuerat institutum. §. 14. Haec vero partes sunt nostrae urburae attinentes in monte quolibet mensurato: Primo una octava sine omni expensa, quae urbura appellatur, ante ac postquam fuerit mensuratum; cujus pars tertia post mensurationem cedit dominis, in quorum hereditate mons ille fuerit mensuratus. Postmodum vero similiter post mensurationem cedit nobis una s c h i c h t a in nona parte fabrili, in qua nos cum ceteris colonis aut fabris tenemur omnes sumptus facere et expensas, exceptis collectis, quibus nostras partes urburam sequentes non volumus onerari; sed post mensuram cedunt nobis quinque tricesimae duae partes, computata in illis quinque XXXII partibus tricesima secunda parte, quae datur pro meatuum susceptione. Insuper cedit nobis una sedecima pars sine omni expensa in omnibus concessionibus, quae fiunt in montibus mensuratis, et in laneis regalibus, in laneis dominorum, et in superfluitatibus, exceptis laneis tantum civilibus ac montanis hereditariis, in quibus dicta sedecima pars locum non habet; sicut enim veteres partem dictam sedecimam instituerunt, hic ipsam nunc ex vera scientia confirmamus, et non injusta deinceps, sed justa nobisque debita appelletur; nulli ex eo injuriam aliquam irrogantes. Nonne licet nobis de possessionibus nostrae camerae, prout voluerimus, ordinare? Sed hoc de novo non instituimus, imo inventiones a montanis veteribus approbamus, ac unicuique bene expedit, apud semetipsum pensare, si nostra voluerit colere sic montana; nam vo-

času, ale toliko ku přítomnému; neb úklad a lest nemá ižádnému spomáhati. §. 12. I zdali tomu, ktož mocí neb tajně některý dielec pramene pravým kverkóm ukradený od propójčitele přijal by bez jich vědomie a bez vuole, mohl sobě tiem co práva dobyti? jakož jsú mnozí staří pravili, že tudiež muož dobyti, a mnohým jsú práva popřáli; jichžto blud treskcíce opravujeme s té strany, abychom sebe sami osidlem bludu nezapletli, podlé řeholy onoho práva duchovnieho: Ktož jiného, když muož, od bludu nedovede, sám se blúditi okazuje. Pravíce, že ten pramen tak přijímající osobuje sobě věc cizí; a tak krádež zjevně čině, by měl právo obdržeti, neniet podobné, podlé spravedlivých ustanovenie, takto krádež správně vypisujících: Krádež jest osobenie cizí věci lstivé, kteréžto bez vuole pána té věci bývá. Protož z toho žádného práva nedosáhá, alebrž pokuty; aniž bude moci jeho zachovati obytčej v té příhodě; nebo kakžkoli obytčeje a vášně dávné nenie malá moc, avšakť nenie tak dostatečná, aby právu Božiemu krádež zapoviedajícímu mohla bezpravie učiniti. §. 13. A když všecky věci tak právě a řádně dokonány budú, jakož jest předpovědieno: tehdy má dáno býti měřičóm dvanácte desátných grošuov, ješto stojí za jeden věrdunk obecného střiebra, kterýžto před túto naší mincí jim dáván byl, jakož bylo starým právem horničím ustaveno. §. 14. Titoť jsú pak dielové k našie urbuře přislušející v každé hoře měřené: Najprvé jeden osmý diel beze všeho nákladu, kterýžto urbura slove, prvé i potom, když bude měřena; jehožto třetie diel po změřenie dostane se pánóm, na jichžto dědicstvie ta hora bude měřena. Potom pak po měřenie dostane se nám jedna šichta v devátém dielu kovářském, na kterýžto my s jinými kverky neb kováři dlužni jsme všecky náklady činiti a potravy, kromě berní, jimižto našich dieluov, kteříž urbury našie následují, nikterakž nechceme obtiežiti; ale po mieře mají se nám dostávati pět ze dvú a třicati dielech, (včtúc v to) druhý a třicátý diel, ten, kterýž dáván bývá za přijímánie pramenuov. Nad to dostává se nám jeden šestnáctý diel beze všeho nákladu ve všech propojičkách, kteréžto bývají na horách měřených a na láníech královských a na láníech panských i na zbytečných, kromě lánuov toliko městských a hor dědičných, v nichžto řečený šestnáctý diel miesta nemá; neb jakož jsú staří řečený šestnáctý diel ustanovili, též jeho nynie z pravého vědomie potvrzujeme, a ne nespravedlivý, ale spravedlivý a nám dlužný aby potom nazván byl, žádnému v tom bezpravie nečinice ižádného. I zdali nám neslušie z vládařstvie, t. z sbožie našie komory, jakž bychom chtěli, řediti a jednati; ale tohoť znova neustavujem, alebrž dávnie nálezy od starých horníkuov tvr-

Co slove krádež.

O záplatě měřičuov.

Co přislušie urbuře v hoře.

lentibus et consentientibus non infertur injuria. Insuper omnes lanei regales, dominorum lanei et superfluitates nostrae sunt, solumque haec partes nostram sequuntur urburam, quando ipsam pro certa pensione vendimus vel locamus.

Cap. III.

De jure montanorum competenti in hereditatibus dominorum, in quibus montes fuerint mensurati.

§. 1. Sciendum est vero, quemlibet montem in hereditate, in qua fuerit mensuratus, sine cujuslibet contradictione sedecim areas jure montium obtinere, et tantum spatii pro pecoribus ipsorum pascendis, quantum unus homo cum arcu semel poterit sagittare. §. 2. Insuper de nemoribus ac silvis ejusdem hereditatis, in qua mons mensuratur, omnia illa ligna gratis montani recipiant, quae quantum in argentifodinis fuerint opportuna. §. 3. Item nec de conflatoriis sive gazis in eadem hereditate fundatis ad ullum censum ab aliquo compellantur; nam haec praerogativa dicitur montanorum. §. 4. Sed e converso dominorum jus est recipere tertiam partem illius octavae partis, quae urbura nominatur, et in monte mensurato unam tricesimam secundam partem, quae dicitur pars agrorum; ut sic qui in uno gravatur, in alio relevetur.

---

§. 5. Sicque omnibus ad utilitatem recte dispositis secundum verum montanorum ordinem et discretis, jam incipientibus montanis de suo labore fructum colligere peroptatum, frequentius tamen hunc fructum consuevit aqua prosiliens de montibus impedire; ideoque multae subtilitates ad hanc coercendam aquam a veteribus inventae sunt, quae quotidie per modernos subtilius emendantur, unde laudabiliores in eo veteribus inveniuntur moderni, quia factum subtiliter emendans primo est laudabilior inventore. Fiunt enim in profunditate argentifodinarum fossae, quae vulgariter s u m p vocantur, vel congeries cum cespitibus tamquam parietes, quae vulgariter t h a m dicitur, ut ibidem aqua in unum locum profluens congregetur, ex eodem loco cum rotis aliisque studiosis instrumentis assidue extrahenda, ne suo defluxu vicina demergat montana, quodque ibi laborantes aqua sic retenta sine impedimento in sicco valeant laborare. Consueverunt etiam contra impetum aquae in argentifodinis relinqui interstitia, tamquam fortes pariete, quae vulgariter s t r i f f vocantur, quae praecipimus sub obtentu

díme, a užitečnéť jest jednomu každému u sebe samého pováziti, chtěl-liť-by naše hory tak těžiti; nebo chtějícím a povolujícím nedějeť se bezprávie. Nadto všichni lánové královští, panští lánové a zbytkové našiť jsú; a tolikoť ti dielové našie následují urbury, když ji za určený nájem prodáme neb pronajímáme.

Na kterých dielech jest urbura.

Kap. III.

O právu, kteréž horníci mají na panských dědicstvích, na nichž hory bývají měřeny.

§. 1. Slušiet také věděti, že každá hora na dědicstvie neb na dědině, na níž byla by měřena, bez odpornosti čiež kolivěk šestnácte městišť horským právem drží, a tolikéž prostranstvie ku pastvě jich dobytka, jako by mohl jeden člověk lučištěm jednú dostřeliti. §. 2. A nadto z hájuov a lesuov téhož dědicstvie, v němž hora měří se, ta všecka dreva darmo horníci beřte, kterýchž toliko v dole bylo by potřebí. §. 3. Také ani z dýmadel, totjižto z hutí, v témž dědicstvie založených ižádného úroka platiti od žádného nuceni nebuďte; neb toto předánie slovet svoboda horníkuov. §. 4. Ale zase panské právo jestiť bráti třetie diel toho osmého dielu, kterýž urbura jmenuje se, a v hoře měřené jeden druhý a třicátý diel, kterýžto slove diel polí. A tak ktož na jednom obtiežen bývá, na jiném bývá pozdvižen.

Z hutí nemají úročiti na panských dědinách. Svoboda horníkuov. Co slove urbura?

---

§. 5. A tak když všecky věci k užitku právě přivedú a spuosobeny budú podle pravého řádu horského, a opatrní horníci když již počnú z své práce užitek sbierati přežádúcí, i že častokrát tomu užitku zvykla jest voda, z hor se vyřinúc, překážeti; a protož mnohé vtipnosti k té vody vyvažovánie staří jsú vymyslili, kteréžto na každý den skrze nováky vtipnějie bývají polepšovány; protož chvalnější v tom nalezáni bývají nováci nežli staří; nebo ktož vtipně polepší učiněné věci, chvalitebnější jest nalezače prvnieho. Nebť zajisté dělají v hlubině doluov jámy, jenž žump slovú, to jest skladenie na hromadu drnové jakožto stěny, a toť německy slove žump a česky tuoně neb topidlo, aby na tom miestě voda v jedno miesto tekúcí shromáždila se a z téhož miesta rumpály neb hašplemi a koly i jinými vtipnými nádobami ustavičně aby byla těžena, aby svým tokem blízkých hor nevytopila, a aby tudiež dělající, když voda tak zadržána bude, bez překážky na suše dělati mohli. Navykli jsú také proti násilnému prúdu vody v dolech ostavovati příhrady z prken jako silné stěny, kteréžto německy

O zdělánie žumpuov. O sražení vody dolní.

nostrae gratiae et omnium bonorum, ac sub poena in ipsorum violatores jam dudum statuta, firmiter custodiri. §. 6. Si autem aqua alicujus lanei concessionumve profluendo extra suum locum vicina inebriet montana aut submergat: tunc coloni de parte submersura hoc urburariis denuntient sine mora, petentes ad praevidendum sic argentifodium submergentem aquam mitti juratos, ut videant cum omnibus circumstantiis veritatem. §. 7. Et si aquam invenerint sic submergere conquerentes, tunc statim urburarii colonis, de quorum argentifodio profluit aqua submergens, denuntient continue proximis tribus diebus, ut dictam aquam infra eosdem tres dies exhaurire incipiant cum effectu; alioquin argentifodium cum aqua submergente colonis approprient submersuris, aut sub dampno et periculo ipsorum aqua submergens extrahatur. §. 8. Si autem aqua communis sit ita, quod non possit discerni, quae alios inebrit aut submergat: tunc utraque pars cogatur suam aquam extrahere, ne defluat, et in suo receptaculo retinere, ut sic noxa aquis discretis ab innoxia dinoscatur, fiatque judicium de aqua nocente, ut proxime jam dictum est. §. 9. Nec tamen haec interdum omnia suffragantur, ut lucrum possit expensis colentium et laboribus respondere, quod propter aquam sic prosilientem argentifodium desoletur; sed ne res ex toto pereat, melius est, ut argentifodium desolatum pro jure nostro, id est pro sola octava parte urburae, jure hereditario concedatur, de maturo tamen civitatum et montis consilio juratorum; et sic jure hereditario potest concedi unus solus laneus, vel plures, aut unus mons totus cum omnibus laneis suis, etiam cum laneis et superfluitatibus nostris, cumque laneis civium ac dominorum. Interdum etiam plures montes simul et semel, quandoque etiam successive jure hereditario pro sola urbura conceduntur. §. 10. His autem hereditariis concessionibus tam montium quam stollonum, jurati civitatum aliquando irrationabiliter contradicere non verentur, volentes gaudere quadam praerogativa in suis laneis speciali, cum tamen jure ita cautum sit, ut quod quisque juris in alterum statuerit, ipse uti debet eo; unde laneos civiles in hac parte praerogativa gaudere non patimur ampliori, quam nostris laneis indixerunt et septem laneis ad montem quemlibet mensuratis, juxta illud: Patere legem, quam ipse tuleris. Numquid si jurati suos laneos nunquam vellent excolere, nos carere nostra urbura deberemus? cum utilitati privatae sit publica utilitas utique praeferenda; maxime cum nulla necessitas aut causa legitima, quare suos laneos non excolant, ipsos sufficiat excusare, sed aequitate suadente ipsorum negligentia in hac parte nostrae urburae nullum poterit praejudicium generare.

štryf jmenují, totjižto sraženie vody, kteréžto přikazujem pod zachováním našie milosti i všech statkuov a pod pokutú, na jich bořitele již dávno ustanovenú, pevně ostřiehati. §. 6. Pakliby voda některého lánu nebo propojiček, vyplývajíc z svého miesta, blízké hory zatopovala: tehdy kverkové z strany zatopené to urburéřóm zvěstujte bez prodlenie, prosíce, aby k opatřenie dolu tak topící vodu posláni byli přísežní, aby opatřili se všemi okolky pravdu. §. 7. A jestliže by nalezli tu vodu, žalující tak potopujíc, tehdy hned urburéři kverkóm, z jichžto dolu teče voda potopující, zvěstujte ustavně po najbližšie tři dni, aby řečenú vodu v těch dnech třech tahnúti počeli skutečně; jinak duol s vodú potopující kverkóm přivlastněte potopeným anebo na škodu a nebezpečnost jich voda potopujície buď vytažena. §. 8. Pakliby voda obecnie byla, tak žeby nemohlo rozeznáno býti, která by druhé potopila: tehdá kverkové obú dolú přinuceni buďte svú vodu vytahnúti, aby netekla, ale v svém žumpu aby držána byla, aby tak mohlo býti rozeznáno, z kterého dolu voda tekúcí druhý duol topí, a mát súzeno býti o vodě škodlivé, jakož svrchu jest povědieno. §. 9. A druhdy pak i ty věecky věci nespomáhají, aby zisk kverkuov mohl se přirovnati nákladóm, a tak bývá duol opuštěn; i aby pro vodu tak tekúcí duol nebyl zpuštěn, a aby to ovšem nezhynulo, lépe jest, aby ten duol zapuštěný za právo naše, totjiž za osmý diel urbury našie, právem dědičným byl propójčen, avšak s dospělú radú přísežných města a horních; a tak právem dědičným muož býti propójčen jeden sám lán nebo jich viece aneb jedna celá hora se všemi lány svými, taktéž i s lány i s zbytky našimi a s lány městskými a panskými. Druhdy také mnohé hory spolkem i pojednú, a druhdy pak jedna po druhé bývají propuojčovány za samú urburu t. za diel královský právem dědickým. §. 10. Těm pak dědičným propojičkám takéž hor jako štol přísežní města druhdy nerozumně odpierati nestydie se, chtějíce se radovati některakým předáním zvláštním na svých lániech, ano však právem ubezpečeno jest tak: Cožkoli kdo ustanoví práva na jiného, aby dlužen byl sám téhož požívati; protož v též mieře nechceme trpěti, by měštští lánové širší svobodu měli, nežli jsú oni našim lanóm uložili a sedmi lánóm k hoře každé měřeným, vedle slova onoho mudrce Římského: „Trp zákon, kterýž ty sám vydáš.“ Zdali ačby přísežní svých lánuov nikdy těžiti nechtěli, my našie urbury měli bychom nemieti? poněvadž užitku zvláštniemu užitek obecní má předložen býti; a najviece proto, poněvadž ižádná núze, ani která hodná příčina, pročby svých lánuov netěželi, nemuož jich dostatečně vymluviti, než podlé rady spravedlivé

Zatopenie cizích doluov.

Bude-li pochybenie, která voda druhú potopie.

Dolové zpuštění na krále spadají.

O zpuštěnie hor a doluov právem dědickým propojčených za samu urburu.

Unde quotiens deinceps lanei civiles tanto tempore inculti remanserint, quod debite nobis adjudicentur: de ipsis sicut de laneis aliis praecipimus judicium exerceri; nam ubi eadem est ratio, et idem jus statuendum est. §. 11. Sed si laneos suos excolere jurati voluerint, statim cum vicinis suis conterminariis, qui jure praemisso suas susceperint concessiones, aquam incipiant exhaurire; alioquin de ipsis conquerentibus, sicut de aliis, fiat justitiae complementum. §. 12. Vere nec juratorum congruit aequitati, homines, qui bona fide sine cujusdam contradictione jam per tres annos aut plures vel pauciores in suo argentifodio laboraverunt, et tunc primo cum metallum invenerunt, impetere aut a suis juribus submovere; cum tamen jure montanorum sit cautum, ut si aliquis dicat jus sibi competere etiam in quocunque argentifodio, et alter illud argentifodium legitime a vero concessore suscipiat, statimque continue illud excolendo sine contradictione sex possideat septimanis: in tantum jus extinguitur prioris, quod secundo susceptori de eo jure deinceps nullam movere poterit quaestionem, nisi tunc legitimo detentus impedimento jus suum prosequi non valeret; quia vigilantibus, et non dormientibus jus proficit montanorum, eo quod in cultura montium mora quam plurimum sit dampnosa. §. 13. Statuimus etiam, omne hereditarium argentifodium vera mensura vel limitibus distincte ac rationabiliter limitari, et nihil extra illam mensuram vel limites jure sibi in rupturis aut quibuscunque rebus aliis vendicare, nisi proprietatem de submersis montanis, quae suam extrahendo educendove aquam poterint exsiccare. Digni enim praemio sunt, qui submersa vel desolata montana suis expensis et laboribus reddunt fructuosa. §. 14. Sed tamen ista montana propter irrefrenabilem aquam interdum contigit resignari; unde statuimus resignari hoc modo: quod denuntientur urburariis feria quarta ante meridiem, quatenus sabbato proximo subsequenti ante meridiem suscipiant illud argentifodium cum aqua, ut juris est, exhausta; et sic omnis fieri debet resignatio. §. 15. Et taliter argentifodium suum resignantes equos, funes et omnia alia ad extrahendam aquam necessaria retinebunt, sed solam rotam cum omnibus sibi conclavatis ac aedificiis pro necessitate argentifodinarum constructis ibidem relinquant. §. 16. Qui autem aquam in suo loco non resignaverint, ut dictum est, equos cum funibus ac omnibus aliis attinentiis jure perdunt, et adhuc si eorum aqua aliis montanis submersionem minatur, extrahenda est eorum sub periculo et expensa.

jich zmeškánie v té mieře našie urbuře ižádného bezprávie nebude moci zploditi a přinesti. Protož kolikrát potom lánové měštští tak dlúhý čas zuostali by netěženi, aby hodně nám přisúzeni byli, a o nich, jakožto o lániech jiných, přikazujem, aby saud činěn byl; nebo, kdež týž jest rozum, i též právo máť býti ustaveno, poněvadž v podobných přech týž saud má býti zachován vedle práv řádných. §. 10. Pakliby přísežní své lány těžiti chtěli, ihned s súsedy svými spolumezními, kteřížto právem předepsaným své přijali běchu propojičky, vodu počněte vyvažovati skutečně; jinak na ně žalujícím, jakožto o jiných, staň se plnost spravedlnosti. §. 12. Aniž zajisté slušie na spravedlnost přísežných lidí, kteřížto dobrú věrú beze vší odpornosti již po tři léta, neb viece neb méně, v svém dolu dělali jsú, i tehdy, když najprvé rudu nalezli jsú, na ně sahati a od jich práv je odlučovati; poněvadž právem horničiem jest zapovědieno, aby, kdyžby kto řekl, že má právo také v kterém koli dolu, a jiný ten duol správně od pravého (přijalby) propojčitele, a ihned ústavně jej dělaje beze všie odpornosti držel jej šest neděl: tak velice uhašeno a umrtveno bývá právo onoho prvnějšieho přijímače, že druhému přijímači o témž právu potom žádné nebude moci činiti otázky, totjižto žaloby, ledby tehdy, správnú zadržán jsa překážkú, práva svého provesti nemohl; nebo bdícím a nespanlivým právo prospievá horníkuov, protože v těženie hor dlenie, totjiž meškánie, příliš bývá škodlivé všie obci. §. 13. Ustanovujem také, aby každý dědičný duol pravú měrú neb mezemi rozdělen a rozumně vyměřen byl, a aby přes tu mieru neb meze ničehuož sobě práva v lomiech t. v bořeninách neb na kterýchkoli jiných věcech neosobovali, kromě zvláštnosti z hor zatopených, z nichžto vytahnúce neb vyvedúce vodu, budú moci osušiti; neb ti zajisté hodniť jsú odplaty, kteřížto zatopené, totjižto zpuštěné doly, svými náklady a pracemi činie užitečné. §. 14. Ale tyto hory pro nepřemoženie vody druhdy se přiházie, že bývají vzdávány tiemto obytčejem: aby vzneseno bylo a zvěstováno urburéřóm v středu před polednem, aby v sobotu najprvé příští před polednem přijali ten duol s vytěženú vodú, jakož jest právo; a tak každé dieti se má otevzdánie. §. 15. A kteříž tak otevzdávají svuoj duol, tiť mají koně, provazy i všecky jiné věci k vytahování vody potřebné sobě zachovati, ale samo kolo se všemi věcmi jemu přibytými i s staveními pro potřebu dolu postavenými, tudiež ostavie bez pohnutie. §. 16. Kteříž by pak vody na svém miestě neotevzdali, jakož řečeno jest, koně i provazy i se všemi jinými příslušnostmi právem tratie; a ještě, jestliže ta jich voda jiným horám zatopením hrozí, máť býti vytěžena jich škodú a nákladem.

Dolové spuštění na krále spadají.

Ktož lén přijímá, těhněte vodu podle súsed.

Žádný nesahej na rudu od kverkuov nalezenú.

Spustí-li duol první kverci a přijmú jej druzí, již první právo tratie.

Pokudž jest komu duol vyměřen, potud jeho požívaj, dále nic.

Čas a obytčej dolu vzdánie a táluov.

Kterých věcí mají kverci s dolem odstúpiti.

Pokuta těch, ktož duol spustie s vodú neb táluov neočistie.

Cap. IV.

De stollonibus.

§. 1. Quandoque tamen omnes hominum subtilitates non proficiunt ad aquam superius extrahendam, quando ipsa praevalet vicina montana omnia submergendo; tunc primo solent in pede montis stollones in montanis fieri montuosis ad submergentem aquam inferius educendam. §. 2. Et sunt tantum duo genera stollonum; quibus universi utuntur montani; est enim stollo hereditarius, et stollo quaerens, et est proprie proprium istorum duorum stollonum, aquam educere et ventum inferre; alioquin nomen stollonis nullatenus habere merentur. §. 3. Dicitur stollo linea illa sive acies, de qua sectores in argentifodinis secant metallum, secundum quod se extendit meatus linealiter procedendo, de quo ad praesens nihil, sed de ipso in tertio libro de concessionibus edicemus. §. 4. Stollo autem hereditarius est aquaeductus subterraneus ad montana vetera exsiccandum propter metallum ibidem submersum; dicitur autem hereditarius, quasi perpetuus, propter diuturnitatem, ad diversitatem aliorum simplicium montanorum, quae sunt quasi momentanea illius respectu; sed quoad hereditariam successionem omnia montana sunt hereditaria, quia transeunt ad heredes. §. 5. Sed quia magna utilitas ex stollonibus frequentius procuratur, difficilibus tamen expensis et laboribus excoluntur: unde consuetum est eos privilegiare tantis proprietatibus tam in montibus mensuratis, quam in campo libero, quando montes non sufficiunt mensurati, quod fructus possint laboribus merito respondere, colentesque ad tanti laboris molem dignis consolationibus invitare. Sed sicut omnia jura sua sibi manuteneri integra desiderant et illaesa, sic etiam abuti non debent in praejudicium nostrum, taliter sibi concessis assiduis laboribus insudando, ne regia utilitas in aliquo plus debito retardetur, alioquin privilegium merentur amittere; nam de jure merito privilegium et maxime his tollitur, qui abutuntur in praejudicium rei publicae sibi tradita potestate. Unde omnes stollonarii diligenter considerent modum proxime infra scriptum, secundum ipsum procedentes in stollonibus excolendis, nobis ac ipsis omnia jura competentia cum conditionibus adjectis inviolabiliter observando; nam bonae fidei congruit humanae, adimplere ea, quae inter se homines statuerunt. §. 6. Hoc autem modo sunt stollones hereditarii excolendi: ut primo et principaliter stollonarii decenter elevent aquaeductum, purgando ejus canalia diligenter, ne aliquo aqua profluens obstaculo retardetur, ad omnem etiam utilitatem

Kap. IV.

O právu dvojích štol, to jest splavidl.

§. 1. A druhdy však všecky lidské vtipnosti neprospievají k vytahovánie vody zhuoru, že ona přemáhá vždy a topí hory blízko; tehdá teprv obvykují na noze hoře t. na podhoří hor štoly při horách činiti vysokých k vyvedení vody zatopujície. §. 2. A jsúť toliko dvě pokolení štol, jichžto všickni požívají horníci; jestiť zajisté štola dědičná a štola hledajície; a těch dvú štol jestiť vlastně vlastnost, vodu vyvoditi a vietr uvoditi; jinak jména štol nikoli nejsú hodny jmieti. §. 3. Sloveť také štola ta dlúhost neb špic t. pramen, z něhož havéři rudu vysekují v dolech, tak jakž se ztahuje pramen dlúze nebo přímě jda; o niež nynie nic, než v třetiech knihách o propójičkách vypovieme. §. 4. Štola dědičná pak jestiť svedenie vody pod zemí pro vysušenie starých hor a pro dobývánie rudy zatopené; a sloveť dědičná jakožto věčná pro dlúhověčnost, pro rozdiel jiných prostých štol, kteréžto jsú jako okamženie proti nie; ale k dědičnému nápadu všecky hory jsúť dědičné, neb připadají na dědice. §. 5. Ale že veliký užitek z těch štol častokrát bývá přivozen, nesnadnými však náklady a pracemi těžkými bývají dělány: protož obytčejno jest je obdarovati takovými zvláštnostmi, tak na horách měřených, jakožto na poli svobodném, kdyžto skrze se hory nestatčují měřené, aby užitkové mohli se hodně srovnati pracem t. nákladóm, a dělníky k tak veliké práci a tesknosti hodnými utěšováními a obdarováními zbuzovati. Ale jakožto žádají, aby všecka jich práva celá byla zachována a bez úrazu: též také nemajie jich zle požívati na škodu a bezprávie naše, takové jim puojčených ustavičnými pracemi se potiece, aby královský užitek v čem viece než slušie, zmeškán nebyl, jinak zvláštnost práva hodni jsú ztratiti; nebo z práva hodně zvláštnie právo najviece těm odjímá se, kteřížto zle užívají moci sobě dané na bezpravie neb škodu obecnieho dobrého. Protož všickni štolovníci pilně znamenajte obytčej najblíže dole psaný, podle něho jdúce v dělání štol, nám i sobě všecka práva příslušná s výmienkami přidanými neporušitedlně zachovávajíce; nebť dobře vieře lidské přislušie naplniti ty věci, kteréž jsú lidé mezi sebú ustanovili. §. 6. Tiemto pak obytčejem štoly dědičné těženy neb dělány mají býti: aby najprv a prvotně štolníci slušně zdvihli vody-vedenie, čistíce jeho žlaby pilně, aby voda tekúcí ižádnú zástavú nebyla zadržána; a také aby ke všemu užitku hodnému okna k světlu byla vypravena; nadto pří-

Dvoje štoly.

Co slove štola.

Co slove štola dědičná.

Od čeho slove dědičná.

O nápadu taluov.

Štolníci buďte diela pilni pod zbavením práva svého.

Kterakým obytčejem štoly mají dělány býti dědičné.

debitam fenestris luminaribus expeditis; insuper requiritur, ut quolibet anno ad minus, si plus non poterint, compleant unam mensuram cum stollonis capite procedendo, et hoc manifeste debet per rei evidentiam apparere; his itaque adimpletis suum stollonem sine cujusquam infestatione cum justitia possidebunt. §. 7. Si vero defecerint in praedictis vel aliquo praedictorum: omni jure, quod in ipso stollone habebant, praesentis constitutionis oraculo sint privati. §. 8. Nec tamen erimus contenti, cum multae proprietates stollonibus tribuantur de processu unius solius mensurae per totum integrum annum, si alii diligentiores cultores infra illud tempus potuissent ulterius processisse. Unde bene congruit nostris urburariis vigilanti studio his diligentiam adhibere, ne in hac parte videntibus oculis defraudenter; et ad majorem cautelam faciant singulis annis stollones, de quibus suspicio habetur, per scansores vel carpentarios generales sub bono testimonio consignari. §. 9. Quod si stollonarii per annum integrum vel plus in suo stollone cessaverint laborare, ac post illud tempus resumptis laboribus jus pristinum in eodem stollone per hunc modum sibi vellent restaurare: ad quod dicimus, quod jus semel extinctum hoc modo non poterit reintegrari, nisi denuo eisdem ab urburariis suo ordine concedatur; nec eis proderit, quod illa proclamatio non est facta in ecclesia de argentifodio desolato iterum excolendo; nam infra eundem annum haec est denuntiatio facienda. §. 10. Unde non reprobando jura vetera, sed interpretando statuimus in hac parte, ut omne argentifodium per unum annum continuum incultum cum omni jure ad nostram urburam revertatur, nec ullus autoritate propria in eo aliquod jus sibi deinceps audeat vendicare; et etiam iste est juris veteris intellectus, alioquin esset contrarium sibi ipsi, cum dicat, quod quicunque per continuum annum mensuram ante caput sui stollonis expleverit laborando, canalia mundaverit, aquaeductus fenestrasque bene expediverit luminares, omni jure suum stollonem possideat, ipso alias sine denuntiatione aliqua est privatus; quia nec stollonarii, nec etiam aliqui montani illud jus per denuntiationem possunt recuperare, quod jam per negligentiam perdiderunt, quia non negligentibus, sed laborantibus jus subvenit montanorum. §. 11. Sufficit autem illam denuntiationem tantum semel proficere pro omni argentifodio desolato. §. 12. Quocunque vero tempore postea inventum fuerit desolatum, ab urburariis nostris, sine aliqua alia denuntiatione, aliis cultoribus conferatur, prout nostrae melius reipublicae viderint expedire. Alias sequeretur, ut si post denuntiationem illud argentifodium per septem vel octo dies tantummodo coleretur, eo iterum postea desolato

slušie, aby každý rok najméně, ačby viece nemohli, naplniti jednu mieru s štolovú hlavú před se jdúce, a toť se zjevně má dělati a zřejmě okázáno býti; a tyto věci když se tak naplnie, svú štolú bez překážky všelijaké spravedlivě vlásti budú. §. 7. Pakliby scházeli na dřieve řečených věcech aneb na které z nich: tehdá všeho práva, kteréžto v té štole mě- jiechu, rčením přítomného ustavenie jsúc a mají býti zbaveni. §. 8. Aniž však na tom dosti budem jmieti, poněvadž mnohé vlastnosti jsú štolám přidány o vydálenie jedné samé miery přes veškeren celý rok, jestližeby jím pilnější dělníci v témž času mohli dále projíti, t. viece udělati. Pročež dobřeť příslušie našim urburéřom bedlivú snažností těm věcem pilnosť přidati, aby s té strany vidúce očima nebyli zklamáni; a k většímu vyvarovánie kažte po všechna léta štoly, o nichž jest zlé domněnie, skrze štajgeře neb tesaře obecnie, totjiž cimrmany, s dobrým svědecstvím ohledati a znamenati. §. 9. Pakliby štolníci přes celý rok neb viece v své štole přestali dělati a po tom času počnúce dělali zase, i chtěli ty dřevnie právo v té štole jmieti skrze tento obytčej: k tomu dieme, že právo jednú uhašené tiemto obytčejem nebude moci vcele navráceno býti, lečby jim znova od urburéřuov svým řádem bylo propuojčeno; aniž jim prospěje, že to provolánie nestalo se jest v kostelech o dolu zpuštěném, jenžby měl opět dělán býti, neboť v tom roce má býti učiněno to provolánie. §. 10. Protož netupice práv starých, ale vykládajíce s té strany, ustanovujeme, aby každý duol v celém roce nedělaný, ustavičně se vším právem k našie urbuře se navrátil, aniž kto vlastní mocí v tom dolu kterého práva směj sobě potom osobovati; a tenť jest také starého práva rozum; jinak bylotby odporno samo sobě, poněvadž praví, že ktož kolivěk přes celý rok mieru před hlavú své štoly vyplnil by dělaje, žlaby čistil, vody-vedenie a okna svietedlná dobře vypravoval by, vším právem svú štolú vládni; jinak ji bez provolánie všelijakého zbaven jest; nebo ani štolovníci, ani také kteří horníci toho práva nabyti nemohú skrze provolánie, kteréž jsú již ztratili skrze zmeškánie, neb ne zmeškanlivým, ale pracujícím právo horničie spomáhá. §. 11. Než dosti buď na tom opověděnie, aby jednú toliko provolánie prospělo každému dolu spuštěnému. §. 12. Kterýž pak koli čas potom bylby nalezen zpuštěný, od urburéřuov našich beze všeho jiného opověděnie neb provolánie jiným kverkóm buď podán t. propójčen, jakož lépe našemu obecnému dobrému viděti budú prospěti užitečně. Jinak pošlo by z toho, že, kdyžby po provolánie ten duol za sedm dní neb za osm dní toliko dělán byl, a potom opuštěn, aby opět nové bylo provolánie, a tak až bezčíslně šla by ta

Tracenie práva štoly dědičné.

Ktož práva štoly ztratí, musí ho znovu dobývati.

O pustém dolu.

nova fieret denuntiatio, et sic usque in infinitum denuntiationes procederent, quod esse non debet. §. 13. Sed has duas regulas deinceps generaliter volumus observari: prima est, ut denuntiatio aliquibus argentifodii cultoribus semel facta, nunquam plus eisdem cultoribus innovetur. Secunda est, ut quodcunque argentifodium per unum annum integrum desolatum fuerit, sine omni denuntiatione et contradictione aliis laboratoribus conferatur, quos lentescere propter spem lucri laborandi assiduitas non permittit. §. 14. Si quis autem in cultura stollonum suam fortunam voluerit experiri, primo cum urburariis nostris, assumptis aliquibus civitatum et montium juratis, de proprietate in libero campo, in montibus jam mensuratis et in rupturis sibi expresse conveniat assignanda; quam in privilegiis super his dandis cum omnibus suis conditionibus distincte statuimus declarari, et magnis lapidibus ipsius metas sub bono juratorum ac aliorum virorum idoneorum testimonio ad perpetuam rei memoriam limitari; amputantes hoc modo multas quaestiones, quae cottidie de stollonum limitibus ventilantur. §. 15. Sed postquam stollonarii suum stollonem elevando decenter circa aquaeductum incoeperint laborare: statim eis tale jus acquiritur, ut nullus eis invitis infra limites sui stollonis ausus est integro cespite laborare. §. 16. Si autem stollo in tantum profecerit, quod sua virtute profunditatem unius lanei et medii vel ad minus decem mensurarum valeat exsiccare ac ventum inferre: tunc primo nomen veri stollonis meretur habere, nullusque deinceps audeat in laneis vel rupturis ad eundem stollonem pertinentibus laborare ultra aquam, sine stollonariorum licentia speciali. §. 17. Quamdiu autem sic defecerit desiccare, poterit unusquisque in laneis et rupturis de mandato tamen urburariorum ubilibet laborare, dummodo lanei et rupturae stolloni conscripti nullatenus lanientur. Nam stollones non ad hoc conceduntur, ut abile ad colendum argentifodium desoletur, sed ad culturam inutile reformetur. Unde cautos volumus esse nostros urburarios in hac parte, ne quid talium in praejudicium nostrae urburae attemptetur. §. 18. Sane si stollonarii novum metallum invenerint infra suam mensuram, tamen extra montes et laneos sibi appropriatos et dudum jam mensuratos: ibidem ipsis mons mensuretur ad inveniendum nostros laneos et civiles; nullo enim modo aliquem stollonem nostrae benignitatis privilegiis confirmamus, nisi salvo jure nostro civiumque nostrorum. §. 19. In septem autem laneis ipsis aut ad montem principalem mensuratis omne jus stolloni concessum, tam in pendenti, quam in jacenti libere retinebunt. §. 20. Hoc itaque statuimus, si mons taliter mensurandus infra limites stollonis

provolánie, ještoť to býti nemá. §. 13. Ale těto dvě řehole, t. zprávě, potom chceme obecně aby byle zachováně: Prvnie jest, aby provolánie některým kverkóm dolu jednú učiněné nikdy viece týmž kverkóm nebylo obnovováno. Druhá řehola jest, aby kterýžkoli duol přes jeden celý rok byl by opuštěn, beze všeho provolánie t. opovědi a odpornosti, jiným dělníkóm aby dán byl, jimžto oslabnúti pro naději zisku práce a dělánie ustavičnost nedopustí. §. 14. Pakliby kto chtěl v dělánie štol svého štěstie pokusiti, najprv s urburéři našimi, přijmúce některé městské a horničie přísežné, o vlastnost na svobodném poli, na horách již měřených, i na lámánie neb zbořenie, sobě zjevně zjednaj, která by se jemu měla dostati; kterážto v zvláštních zápisiech na ty věci daných se všemi výmienkami rozdielně, ustanovujem aby vylúčena byla, a velikými kameny jejie meze, pod dobrým svědomím přísežných a jiných hodných mužuov, k věčné paměti mají býti znamenány; neb tiem mnohé pře o meze štolnie budú uťaty, kteréžto na každý den větrně běžie. §. 15. Ale když již štolníci svú štolu zdvihnúce slušně při vyvedenie vody počali by dělati: ihned jim takové právo dobývá se, že ižádný bez jich vuole v mezech jich štoly nebude smieti na celém drnu dělati. §. 16. Pakliby štola tak hluboce byla udělána, že svú mocí prospěla by k hlubokosti jednoho lánu a puol anebo najméně deset měr mohla by osušiti a vietr vnášeti: tehdá tepruv jméno pravé štoly hodna jest jmieti, a ižádný potom nesměj po lániech neb na zbořeninách k té štole příslušejících dělati nad vodú, bez štolníkuov odpuštěnie zvláštnieho. §. 17. A dokudž koli nedostane se jie tak osušiti, moci bude jeden každý v lániech i v zbořeninách, z přikázanie však všech urburéřuov, kdež kolivěk dělati, když jedno lanové a zbořeniny štole připsanie nikoli viece nebyli by bořeni. Neb štoly nebývají k tomu propójčeny, aby duol hodný k dělánie spuštěn byl, ale aby neužitečný jsa k dielu a k těženie byl napraven; protož chceme, aby urburéři naši s té strany byli opatrní, atby takové věci na škodu našie urbury se nedály. §. 18. Pakliby štolníci novú rudu nalezli v své mieře a mezech, avšak kromě hor a lánuov jim pójčených a přivlastněných a již dávno měřených: tudiež jim hora buď měřena k nalezenie našich lánuov i městských; nižádným zajisté obytčejem které štoly našie dobrotivosti zápisy nepotvrzujeme, leč s zachováním práva našeho a měštan našich. §. 19. V sedmi pak lániech jim k hoře prvotně měřených všecko právo štole puojčené, tak na visuté jakož na ležaté straně, svobodně obdrží. §. 20. A toto také ustanovujeme, jestliže hora, kteráž tak má měřena býti, v mezech štoly mohla by slušnú mieru doplniti: cožkolivěk nám

Provolánie dolu nemá býti opětováno.

Který duol rok stojí pust, muož jiným propójčen býti.

Ktož chce štoly dobývánie přijíti na zkušenie, takto má býti právo dobyto.

O právu štolníkuov.

Co slove štola právě a o jejie svobodě.

Najdú-li štolníci rudu novú krom hor jim puojčených v svých mezech.

Obdrženie práva štolníkuov v lintu a hantu.

Král má též právo v zbytcích štolnich jako lánových.

possit mensuram debitam adimplere· quidquid nobis juris in superfluitatibus competit, etiam infra stollonis limites reservantes. §. 21. Statuimus etiam, ne urburarii nec quisquam alius ipsis stollonariis ponat scriptores et scansores aut aliquos alios officiales, sed generales nostri scansores in omni argentifodio jus habeant scandendi, qui nostro nomine, ut omne argentifodium debite excolatur, respiciant diligenter; interest enim reipublicae, ne quis etiam rebus propriis abutatur. §. 22. Cuicunque stollo confirmatus fuerit, idem jus in eo habeat magistratus; nisi tunc sua negligentia exigente alius, tantum ex ipsis stollonariis, ordinetur. Neque alios divisores metalli et refectores bulgarum, quam generales juratosque delectentur habere. §. 23. Cum vero stollonarii cum suo stollone pervenerint ad civilem laneum, qui colitur, nec ipsis appropriatus est: civibus etiam invitis transire ipsum possunt de jure, et quidquid transeundo cum una mediocri zappa ultra se zappare poterunt, ipsorum est; ac ex profunditate simili modo acquisitum etiam ipsorum est; nec lucrum ex eo aliud consequuntur, nisi tunc cives ipsum stollonem propter aquam educendam, ventumque inferendum habuerint necessarium, quamdiu tunc cum stollone in ipsorum laneo morabuntur, quartam partem solvunt stollonariis expensarum. §. 24. Quid si plures hereditarii stollones ad unum argentifodium protahantur, certe profundior et profundius exsiccans, suum jus suamque proprietatem prae ceteris stollonibus obtinebit, et toties areas sedecim, quot montes ipsi stolloni fuerint deputati.

Cap. V.

De stollonibus quaerentibus.

§. 1. Circa stollones autem quaerentes, sic se urburarii debent habere: ut cum juratis de civitate ad minus duobus et totidem de montibus eundem campum, ubi stollo fuerit inchoandus, videant studiose, si conveniat nostrae reipublicae propter campum aquosum aut alia qualibet de causa ibidem stollonem instaurari; ex tunc ipsum volentibus inchoare urburarii secure conferant cum nostro et nostrorum civium jure salvo, ac collatio cum omnibus suis conditionibus super eo expressis privilegiis conscribatur. §. 2. Haec vero sunt jura stollonem colentium supradictum, ut postquam elevatus fuerit, in anteriori parte quartum dimidium laneum habeant ante caput ipsius, et post eum tantundem, in quibus ab aliquo impediri non poterint, nec alicui in eisdem jus competit laborandi. §. 3. Sane si stollonem eundem in tantum produxerint, quod ad profunditatem unius lanei evidenter valeat desiccare, ex

práva v zbytcích příslušie, takéž v štolních mezech zachovávajíce. §. 21. Ustanovujeme také, aby urburéři ani ktokoli jiný těm štolníkóm usazoval písaře a štajgeře zvláštnie aneb které jiné úředníky, ale obecní naši štajgeři v každém dolu mějte právo lézti, kteřížto naším jmenem, aby každý duol slušně byl dělán, s pilností opatřte; slušieť zajisté obecnému dobrému, atby žádný svých také vlastních věcí zle nepožíval. §. 22. Komuž pak koli štola byla by potvrzena, tenť má právo, aťby v ní byl pergmistrem; leďby tehdy proviněním svého zmeškánie jiný, však z těch štolníkuov, byl usazen. Aniž jiných rudy děliteluov a opraviteluov vodných měchuov, nežli obecních a přísežných, mají jmieti. §. 23. A když štolníci s svú štolú přiberú se k městskému lánu, kterýž těží se neb dělá, a nenie jim přivlastněn: tehdy také bez měšťan dieky a vuole mohú jej z práva projíti, a cožkoli procházejíce jednú středmú kratcí nad se moci budú dobyti, jichť jest; a z hlubokosti také týmž obytčejem dobyté také jich jest; aniž zisku jiného dosáhnú kterého, leďby měšťané té štoly pro vody vyvedenie a větru vnášenie měli potřebnost; a tehdy, dokudž štolu v jich lánu budú obývati, čtvrtý diel platiti budú štolníkóm nákladuov. §. 29. Pakliby viece štol dědičných k jednom dolu přitáhlo, jistě hlubšie a hlúbe osušujíc své právo a svú vlastnost před jinými štolami obdrží, a tolik šestnácti městišť, kolik hor k té štole bylo by přihoděno.

Štolníci nemějte zvláštnie písaře ani štajgeře.

Kto muož býti štolním pergmistrem, rudy rozděliteiem, měchuov opravitelem.

Dobéřú-li se štolníci k městskému lénu, kterýž jim nenie přivlastněn.

Kap. V.

O štole hledajície, kterak se urburéři mají jmieti.

§. 1. Při štolách pak hledajících takto se urburéři mají jmieti: aby s přísežnými města přinajmenšiem se dvěma a tolikéž z hor, to pole kdežby štola měla počata býti, ohledali pilně, byloliby hodné našemu obecnému dobrému pro pole vodné neb pro jinú kterú koli příčinu, tudiež štolu vypraviti; a pak ji těm, kteříž budú chtěti zaraziti, urburéři bezpečně podajte t. propuojčte, tak našeho jako i měšťan našich práva s zachováním; a podánie se všemi jeho povahami na to vypověděnými, zápisy buď zapsáno. §. 2. Tatoť jsú pak práva svrchu řečenú štolu dělajících: aby, kdyžby zdvižena byla, puol čtvrta lánu měla před hlavú svú a po nie tolikéž, v nichžto od ižádného nemá jim překážieno býti, aniž komu právo v týchž příslušie dělati. §. 3. A jestližeby tu štolu na to provedli, aby k hlubokosti jednoho lánu zřejmě mohla osušiti: tehdy potom ižádný v žádném miestě, kteréž projdú

Práva štoly hledajície a osušujície.

tunc nullus in omni loco, quem suo pertransierunt aquaeductu, nunc de novo colere debet, ipsis invitis. Quamdiu vero taliter desierit exsiccare, liberum sit unicuique, post eos tamen, extra quartum medium laneum, ubi maluerit laborare. §. 4. Sed si fortuna favente in stollone meatum invenerint mensura dignum, impletis omnibus his, quae circa inventores novorum montium requiruntur, scilicet ut meatum rite susceperint, dando concessori unam tricesimam secundam partem, argentumque conflaverint, urburariis praesentando, quodque jurati ad petitionem ipsorum de mandato urburariorum meatum secuerint, et metallum in gaza ad minus unum fertonem boni argenti dederit fulminati: tunc jure communi mons eis cum omnibus conditionibus mensuretur; et si qua ibidem fuerit superfluitas, nostra erit; omneque jus in eo monte nobis competit in partibus nobis debitis, cum una schichta nonae partis fabrilis, sicut in aliis novis montibus, sine stollone simpliciter mensuratis. §. 5. Item si ex transverso meatum cum stollone invenerint, possunt sibi monte mensurato procedere ulterius ex transverso, iterumque novos meatus quaerere, totiesque eis mons de novo mensurabitur, quotiens novum meatum invenerint mensura dignum. §. 6. Ad quemcunque autem laneum pervenerint cum suo stollone, eundem poterint pertransire cum omnibus conditionibus, quae in hac parte stolloni hereditario sunt concessae. §. 7. Possunt etiam stollonarii infra metas sui stollonis alium stollonem concedere pro quarte parte lucri de sua proprietate ei, prout voluerint, assignando. Et hoc quidam dicunt tertium genus stollonum esse. §. 8. Statuimus etiam, ut si stollonarii hereditarii invento metallo per unam mensuram cum stollone processerint, concedant, quidquid post illam mensuram invenerint concedendum, vel ipsi suas acies ibidem informent. §. 9. Alioquin nostri generales concessores concedant omnia, quae post illam mensuram invenerint concedenda; non obstante antiquo sermone montanorum, dicentium, „se tantum diligere habere pecuniam in terra absconditam, ac si ipsam in cista reconditam jam haberent", non attendentes in his utilitatem publicam privatae regulariter praeferendam; nam omnes homines ad augmentum reipublicae sunt asstricti. Ipsa enim proficiente ejus subditi proficiunt universi, et e converso ipsa deficiente desinunt proficere subjecti, quia destructo principali accessoria destruuntur; prout evidentissimum apparuit argumentum in divinae recordationis magnifico rege, domino Ottocaro glorioso principe, patre nostro, cujus vita cunctis actibus claruit virtuosis, in tantum, quod etiam suis temporibus sibi in virtutum operationibus nullus mundi principum poterit coaequari; nam sicut in

neb minú svým vody-vedením, nynie i znova těžeti nemohú bez jich vuole. Dokudž pak koli osušovati nebude, svobodno buď jednomu každému po nich však za puol čtvrta lánu dělati. §. 4. Pakliby popřienim štěstie v štole pramen nalezli hodný miery, naplníce všecky ty věci, kteréž při nalezatelích nových hor příslušejí, t. aby pramen právě přijali, dadúce propojčiteli jeden druhý a třicátý diel a střiebro, ačby které sdýmali, t. sehnali, dadúce urburéřóm, a aby přísežní k jich prosbě, z přikázanie urbureřuov, pramen sekali, a ruda v huti přinajmenšiem jeden věrdunk dobrého střiebra dala by páleného: tehdy právem obecním hora se všemi povahami svými buď jim měřena, a byl-liby který zbytek, nášť bude, a všecko právo nám v té hoře příslušie v dielech nám dlužných, s jednú šichtú devátého dielu kovářského, jakožto na jiných nových horách bez štol prostě měřených. §. 5. Pakliby na přieč pramen s štolú nalezli, mohú horu sobě vyměřice bráti se dále na přieč, a opět nových pramenuov hledati; a tolikrát jim hora znovu měřena bude, kolikrát pramen nový nalezli by miery hodný. §. 6. K kterémuž pak koli lánu s svú štolú přišli by, tenť budú moci projíti se všemi povahami, kteréžto v té mieře aneb s té strany štole dědičné jsú puojčeny. §. 7. Mohúť také štolníci v mezech své štoly jinú štolu propuojčiti, za čtvrtý diel zisku z své vlastnosti jemu, jakžby chtěli, přidati; a toť někteří pravie býti třetie plémě štol. §. 8. Ustanovujem také, aby, když štolníci dědiční naleznúc rudu přes jednu mieru s štolú rudy přešli by: propojčete, což koli po té mieře mělo by propójčeno býti, nebo sami své orty osaďte. Jinak naši obecní propojčitelé propojčte všecky věci, kteréž po té mieře nalezli by propojčitedlné, bez překážky davnú řečí horníkuov pravících, že „tak velmi milujeme jmieti penieze v zemi skryté, jakožto ty, ješto mají v truhle skryté," nepozorujíce v tom, že obecní puožitek zvláštní věci správně má předložen býti; nebo všickni lidé k přispořování obecnieho dobrého jsú zavázáni. Když zajisté obecnie dobré prospievá, i jeho poddaní všickni prospievají; a zase, když ono scházie, přestávajíť přespievati i poddaní; nebo když se zkazí předek, i přístupkovéť se zkazie, totjiž příslušnosti; jakož najzřiemější ukázal se jest duovod na zbožné paměti velebném králi a pánu, panu Otagarovi, slavném kniežeti, otci našem, jehožto život stkvěl se jest všemi skutky ctnostnými tak velmi, že také za jeho časuov jemu v činech ctnosti ižádný z kniežat světa nemohl se jest vrovnati; nebo jakož v jeho šťastném zpravování a prospěchu všecko královstvie jeho i bydlitelé královstvie ve všech zbožích prospievachu

Najdú-li štolníci pramen miery hodný, má jim hora býti měřena pod výminkami.

Pakli najdú na přieč.

Přijdú-li štolníci k kterému lánu, mohú jej propuojčiti.

Štolníci mohú propuojčiti jinému štolu v svých mezech.

Vychvalování krále Otagara a Čechuov.

ejus felici regimine ac profectu totum suum regimen et incolae regni in omnibus divitiis profecerant et honoribus abundanter, et sic e converso proh dolor! omnis gloria regni Bohemiae cum hominibus a maximo usque ad minimum, donec ad tempora nostri regiminis, corruerat et defecerat in defectu, quia nullus erat, qui tunc rempublicam gubernaret; et nisi rumores isti de Bohemia dicebantur: „ecce mucro furit, ignis vorat, manus rapit, pupillo non parcitur, nec excipitur vidua, sacris reverentia non exhibetur,"; tunc primo doluerunt incolae regni rempublicam corruisse, quia non sentitur profectus hominis, nisi cum prodesse desinit. Nos autem temporibus nostris cum summis vigiliis et summa providentia, annuente Deo, cujus gratia nunquam nos deserit, firmiter ut speramus, in tantum profecimus, rempublicam nostram feliciter gubernando, ad totum regnum nostrum, tam in spiritualibus, quam in temporalibus reformantes, ita ut jam veteris expers gravaminis in pace quiescat. Unde nullus sanae mentis ignorat, rempublicam privatorum commodis praeferendam, in qua salus tot hominum et tranquillitas procuratur, et ideo nulli mirentur, si nostra utilitas in montibus sicut alibi privatorum commodis praeferatur. §. 9. Hoc autem dubium declarare intendimus in hac parte, scilicet, si meatus cum metallo infra montem mensuratum et stollonem hereditarium inventus fuerit mensura dignus et monti principali septem, nobisque nostris regalibus laneis extra metas stollonis tantummodo mensurans; civium ac dominorum lanei infra metas stollonis, dummodo alius mensuratus non impediat, mensurentur; alioquin in vanum mensuras haec clausula praeoccuparet, nostro ac nostrorum civium jure salvo; nam verba cum effectu sunt intelligenda. §. 10. Quidquid autem de septem principalibus laneis infra metas stollonis fuerit mensuratum, cedet stolloni; nam haec mensura non fit aliunde, nisi ut lanei civium et nostram sequentes urburam cognoscantur. §. 11. Nolumus etiam per aliquem stollonem in superfluitatibus nostris, quae nobis de novo cederent, si stollo non esset, aliquid praejudicium generari, sed de his, sicut de laneis nostris et civium nostrorum inquisitio fieri debet studio diligenti. §. 12. Item si stollonarii cum stollone quaerente non ex transverso, sed directa meatus linea procedendo metallum invenerint: ab illo loco in quo metallum inventum fuerit, inantea mons ipse mensuretur cum omnibus laneis, ut supra dictum est. §. 13. Si idem stollo jus suum obtinuit exsiccando ad minus per unam mensuram, et quod canalia, aquaeductus et fenestrae luminales ad omnem utilitatem fuerint expeditae: tunc residuum, quod infra elevationem primam stollonis et montem fuerit mensuratum, totum stollonariis rema-

Potupa a zlá pověst sešla o Čechách někdajších.

hojně i ve cti; a též zase pohřiechu všecka sláva královstvie Českého s lidmi od najvětšieho až do najmenšieho, až do času zpravovánie jeho našeho, klesla bieše a v sjití sešla, neb ižádný nebieše tehdy, kto by obecné dobré zpravoval, a jedné tyto pověsti o Čechách se praviechu: „Aj meč prchá, oheň pálí, ruka lúpí, sirotku se neodpúštie, vdově se neshovievá, k svatým a posvátným věcem poctivost se nezachovává!“; tehdy tepruv obyvatelé královstvie želeli jsú, že obecnie věc klesla; neb nečijeme prospěchu lidského než tepruv, když prospievati přestává. My pak za časuov našich svrchovanými bedlivostmi a obmyslnú opatrností, s pomocí Boží, jehožto milost nikdy nás neopúštěla aniž opustí, jakož se pevně nadějeme, tak velmi prospěli jsme, věc naši obecní šťastně zpravujíce a všecko královstvie naše tak v duchovních jakožto v časných věcech napravujíce, tak že obec z starého oddělena jsúc obtieženie v pokoji odpočívá; protož ižádný zdravé mysli nepochybuje, že obecnie věc zvláštním užitkóm má předložena býti. —

Výklad oné řeči, totjižto: Našeho a našich měšťan práva s zachováním.

§. 9. Toto pak pochybovánie vylíčiti míníme s této strany, totjižto kdyžby pramen s rudú v hoře měřené a štole dědičné nalezen byl miery hodný: tehdá té hoře sedm lánuov předních, totjižto prvotních, a nám naše královské lány ven z mezí štoly toliko vyměřiece, měšťan a pánuov lánové v mezech štoly, kdyžby jediné jiná hora měřená nepřekážela, měřeni buďte; jinak nadarmo tato řeč listy zaměstknala by, totjiž: Našeho a našich měšťan práva s zachováním; nebo slova s skutkem mají rozumína býti.

Co přísluší urbuře v mezech štoly a co měšťanóm.

§. 10. Cožkolivěk pak z sedmi prvotních lánuov v pramenících a v mezech štoly bylo by měřeno, dostaneť se štole; nebť tato miera nebývá odjinud, jediné aby lánové měšťan a kteříž našie urbuře přislušejí, byli poznáni.

Skrze zbytečnú štolu královskú nemá se hyndrunk státi.

§. 11. Nechceme také, by skrze kterú štolu v zbytciech našich, kteřížto nám znova dostali by se, kdyžby štoly nebylo, stalo se které bezprávie, ale o těch, jakožto i o láních našich a městských, uptánie máť se státi pilnú snažností.

Najdú-li štolníci rudu upřímo se berúce, odkud jim má hora býti měřena.

§. 12. Také kdyžby štolníci s štolú hledající ne napřieč, ale přiemú měrú se berúce rudu nalezli: od toho miesta, v němž by ruda byla nalezena, napřed hora jim buď měřena se všemi lány, jakož jest svrchu povědieno.

Pakli ta štola osušuje, pokud tehdá právo mají štolníci.

§. 13. Pakli jest ta štola své právo obdržela, osušujíc při najmenšiem přes jednu mieru, a kdyby žlabové, vody-vedenie a okna světedlná ke všemu užitku byla vypravena: tehdá ostatek, což níže prvnieho vyzdviženie štolového a hory bude měřeno, všecko štolníkóm ostane, našeho a našich měšťan práva s zachováním.

Pakliby ta štola práva neměla, pro neosušovánie.

§. 14. Pakliby štola osušujíc a jinými věcmi, jakož jest předpovědieno, práva štoly nemohla obdržeti: tehdá prostě s obú stranú miesta toho,

nebit, nostro in eo et nostrorum civium jure salvo. §. 14. Si autem stollo exsiccando, et aliis, sicut prius dictum est, jus stollonis deficeret obtinere, extunc simpliciter ex utraque parte loci illius, ubi metallum inventum fuerit, sicut aliis nobis inventoribus, quartus medius laneus mensuretur. Demum lanei nostri, civium et dominorum, eodem ordine mensurentur. Ex utraque vero parte dictae mensurae deinceps sit liberum omnibus ibidem volentibus laberare; quia non parat impedimentum, quod de jure nullum sortitur effectum.

Incipit

Liber tertius
Gloriosissimi Principis Domini Wenceslai regis Bohemiae.

Cap. I.

De concessionibus.

Nunc ad concessionum materiam transeamus, quarum cura inter ceteras regni nostri sollicitudines pluribus noctibus nos reddit insompnes, diurnos etiam actus diversis cogitationibus occupando, eo quod ad litigantes civiliter quaestiones mundi fere majores ex ipsarum controversiis frequentius oriuntur. Nec fas est hoc probare, quod tam juris canonici, quam civilis ratio manifestat, dicens quoad litigantes, majorem esse quaestionem inter duos pauperes de modico cespite terrae, quam inter duos reges de uno integro regno. Nam contingit saepius, quod inter pauperrimos montanos nihil certi habentes, ubi nocte prima caput suum reclinent, aut unde die adveniente victui suo tribuant alimentum, arduae quaestiones de concessionibus oriuntur, ad multarum marcarum millia se extendentes. Ideoque pluries nobis contingit, dies ac noctes cum omni lucubratione degere, quatenus tam divitibus quam pauperibus nostris montanis in tot causis arduis laborantibus aequa lance justitia observetur. Nam secundo libro satis dictum est de stollonum concessionibus, aliorumque hereditariorum argentifodiorum, quae solum per urburarios conceduntur.

§. 1. Sed nunc de simplicibus videamus concessionibus, quae fiunt in laneis nostris, in laneis dominorum et in superfluitatibus per urburarios supradictos. Fiunt etiam haec concessiones per magistros montium et colonos principales in septem laneis ad montem quemlibet mensuratis, et in omni argentifodio, cum adeo suum argentifodium ampliaverint, quod difficile sit eis

kdežto ruda jest nalezena, jakožto jiným novým nalezačóm, puol čtvrta lánu měřeno buď. Potom lánové naši, měšťan i pánuov, týmž řádem měřeni buďte. S obú pak stranú řečené miery potom buď svobodno všem tudiež chtějícím dělati, nebť překážky nečiní, cožť z práva ižádného nemá účinku.

Počínají se

třetie knihy

práva královského od štědrého krále Václava slavné paměti horníkóm daného.

Kap. I.

O propojičkách, jenž slovú lénšafty.

Nynie k zpuosobu propojiček, totiž podávánie, pojďme, jichžto péče mezi jinými královstvie našeho pečlivostmi mnohé noci učinily jsú nás nespíce, denní také činy rozličnými myšleními zaměstnávajíce, protože jelikožto k těm, ješto se městsky súdie neb světsky, otázky takměř z světa najvětšie z jichž odporností častokrát vychodie. Aniž jest slušné toho dovoditi, což tak práva duchovnieho jako světského rozum oznamuje, řka těm, ježto se súdie, že větší pře bývá mezi dvěma chudýma o malý drn země, nežli mezi dvěma králoma o jednom celém královstvie. Nebo přiházieť se, že mezi přechudými horníky, ještě nic jistého nemajícími, kdeby noci přištie svú hlavu sklonili aneb odkudby v den přicházející živnosti své dali pokrm, tak mnohé pře o propojičkách vznikují, k mnoha tisíce k hřivnám se ztahujíce; a protož mnoho nám se přiházie dní i nocí s tesklivostí vésti, aby tak bohatým jakožto chudým našim horníkóm v tak vysokých přech pracujícím rovnú váhú spravedlnost byla zachována. Nebo v druhých knihách dosti praveno jest o štolních propojičkách i jiných dědičných dieluov, kteréžto toliko skrze urburéře podávají se.

§. 1. Ale nynie o prostých vizme propojičkách, kteréžto bývají na lániech našich, na lániech panských a na zbytciech skrze urburéře svrchu pravené. A bývajíť ty propojičky neb podávánie skrze pergmistry a kverky prvotnie na sedmi lániech k hoře každé přiměřených a v každém dolu, když tak daleko svuoj duol rozšířili by, žeby těžko bylo jim veškeren duol těžeti svými náklady a ztravami, vyberúce sobě z něho lepšie, Kto má moc propojčovati.

totum excolere suis sumptibus et expensis, eligentes ex eo melius ac quantum sibi ipsis voluerint ad colendum, residuum vero pro quota parte lucri, prout inter eos convenerit, concedatur. §. 2. Jure autem montanorum concessio est de persona pro quota parte lucri concessae rei translatio aliam in personam. Istae vero concessiones modis variis conceduntur, quandoque pro media parte lucri, quandoque pro tertia, aut quarta, et sic ultra et infra, prout argentifodium fuerit fructuosum et inter se conveniunt contrahentes; aliae vero multae concessiones his conditionibus inseruntur, sicut plenius infra dicemus. §. 3. Sed cum a capite edenda sit ratio de concessionibus, primo quae fiunt per urburarios in laneis nostris et superfluitatibus videamus, in quibus principaliter est regia utilitas attendenda, ne causa alicujus lucri privati, neque effectu consanguinitatis aut favoris, aut dilectionis, aut etiam timoris alicujus personae pro minori proprietate quam liceat, conferantur; nam ut eo major proprietas nobis de nostris laneis et superfluitatibus derivetur, volumus eos easve concedi perpetuo, vel quamdiu temporis utifrui poterint, receptari, dummodo eis minime abutantur; quia privilegium meretur ammittere, qui abutitur sibi tradita potestate. §. 4. Volumus etiam ex innata nobis pietate nostris subditis in quibuscunque valeamus illicitis gravaminibus providere, statuendo, ut quidquid urburarii nostri rite ac rationabiliter tempore suo concesserunt sine dolo, in nullumque nostrum praejudicium aut gravamen, alii urburarii eisdem aliisve in urbura succedentes, nullatenus hoc valeant revocare; nam bene convenit humanae rationi, ut socius laboris sit et consors consolationis; cum indignum sit, ut eo ammoto, qui rem inutilem suis laboribus reddidit fructuosam, sine ratione condigna sibi alium subrogare, cum tamen rem culpa carentem in dampnum non conveniat evocari. §. 5. Si autem aliqui montani suo argentifodio abusi fuerint, sive sit hereditarium sive non, vel quocunque nomine censeatur: urburarii statim de eo mediantibus juris rationibus se intromittant. §. 6. Interest enim nostra, ne quis suo argentifodio abutatur; abutuntur autem sic cultores argentifodio suo: si ipsum eo modo non excolunt, ut deberent, aut metallum clam subtraxerint, aut plus debito tempore meatum inventum fraudulenter occultaverint cum metallo; item si justam urburam non dederint, cum partibus ipsam sequentibus, aut aliquas partes nobis debitas occultarent, et specialiter proprietatem nobis debitam non solvendo. §. 7. Omnia tamenhaec corrigi volumus juris ordine observato, nec quicquam patimur sine juris ordine condempnari. §. 8. Si vero aliquis vel aliqui colonorum aliis insciis et ignaris delinquerint in praemissis vel aliquo

kterak mnoho budú chtieti sami k těženie, ostatek pak za jistý diel zisku, jakož mezi sebú smluvili by, propójčujíce. §. 2. Právem pak horničím propojička jest přenesenie propójčené věci na jinú osobu za určený diel zisku. A ty propojičky rozličnými obytčeji propójčují se; někdy z polovice zisku, druhdy z třetiny neb z čtvrtého neb z pátého dielu, a tak výše nebo níže, jakož duol byl by užitečný, a mezi sebú projednávajíce smluvili by; a mnohá jiná podánie s těmito výmienkami dějú se, jakož plnějie dole povieme. §. 3. Ale poněvadž od hlavy má se počieti rozum, najprvé o propojičkách, kteréž bývají skrze urburéře na lániech našich a na zbytciech, vizme, v nichžto prvotně královský užitek má šetřen býti, aby ani příčinú kterého zisku zvláštnieho, ani přichylností, příbuzenství neb přiezní, neb milováním, neb také bázní některé osoby za menší vlastnost, nežliby slušelo, podáváni nebyli; nebo aby tiem většie vlastnost nám z našich lánuov a zbytkuov přicházela, chceme, aby je propójčovali k věčnosti, nebo kterak dlúho přijímači mohli by jich požívati, kdyžby jich jedně zle nepožívali; nebo zvláštnie právo hoden jest ztratiti, ktož moci sobě dané zle požívá. §. 4. Chtějíce také z přirozené nám milostivosti naše poddané, v kterýchž koli věcech muožeme, před nehodnými obtěžováními opatřiti, ustanovujeme, aby, což koli urburéři naši právě a rozumně času svého beze lsti propuojčili by, ne k našie k škodě neb obtieženie jiní urburéři, těch nebo jiných na urbuře potom následujíce, nikoli aby toho nemohli odolati; neboť dobře přislušie lidské rozumnosti, aby tovařiš práce byl také účastník utěšenie; poněvadž nehodné bylo by, aby toho odvrhúce, kterýž věc neužitečnú učinil užitečnú robotami svými, bez rozumu hodného na jeho miesto jiného vsadili, poněvadž však věci, kteráž viny nemá, v škodu neslušie obraceti. §. 5. Pakliby kteří horníci svého dolu zle požívali, byť pak byl dědičný nebo nic, nebo kterým koli jménem jmenován byl by: urburéři naši ihned podle rozumu práva veň se uviežte. §. 6. Slušieť zajisté na nás opatřiti, aby žádný svého dolu zle nepožíval. Zleť pak požívají kverkové dolu svého takto: jestliže jeho tiem obytčejem netěžie, totižto nepavují, jakož dlužni jsú, nebo ač rudu tajně kradli by, nebo ačby déle nežli slušné jest, pramene nalezeného s rudú lstivě tajili; také tratie, ačby spravedlivé urbury nedávali s diely jí přislušejícími, nebo ačby některých dieluov nám dlužných zatajovali a zvláště zvláštnosti nám dlužné neplatiece. §. 7. Avšak chceme, aby tyto všecky věci opraveny byly s zachováním řádu práva, aniž chceme přezřieti t. strpěti, by kto bez řádu práva byl odsuzován, totiž potupen. §. 8. Pakliby kto neb kteří

Co slove propojička.

Propojička urburéřuov na lániech a zbytciech královských.

Což prvnější urburéři propójčie, náměstkové jich toho neruště.

Užívají-li horníci zle dolu svého, buď jim odjat.

Tiemto obytčejem tratie kverkové právo na horách.

Kverkové tratie tále.

praemissorum, ex eo nolumus universitatem condempnari colonorum, dummodo ipsi non consentiant, ne illud delictum ratum habeant; quia posse resistere adversis, et non facere, est ipsis consentire, et in hac parte ratihabitio retro trahitur et mandato comparatur. §. 9. Placuit etiam veteribus, quatenus unusquisque montanus hoc modo jus suum salvum in montibus mensuratis, laneis et concessionibus conservaret: Si coloni montis mensurati omnes septem laneos excolerent cum tribus argentifodinis, laneos autem pro certa proprietate concessos, cujusque nominis censeantur, cum una argentifodina et tribus aciebus, et concessionem cum una sola acie solummodo colerent. Sed moderni multo perspiciores veteribus, modum alium complectentes videntur annuere in praesenti, unumquemque laneum argentifodina propria excolendum et cum tot aciebus, quot in eo sine colonorum impedimentis poterint informari. §. 10. Idemque de aciebus in concessionibus observetur; nam quod a pluribus quaeritur, facilius invenitur; hoc ipsumque rei experientia manifestat; nam multa millia marcarum in terra usque in diem novissimum inutiliter quievissent et adhuc quiescerent, si in omni argentifodio non concederentur concessiones, lanei et acies indistincte, tracta de praeterito conjectura. Unde opinionem modernorum in his magis rationabilem approbantes statuimus laneos et concessiones concedere et acies, non obstante colonorum contradictione qualibet, informari; laneonarii enim sectores multa inutilia montana assiduo suo labore ac modicis expensis faciunt fructuosa. §. 11. Istae vero concessiones quandoque fiunt pure, quandoque conditionaliter, quandoque etiam ad certum diem; fiunt etiam quandoque particulariter. §. 12. Pure autem hoc modo fiunt concessiones: cum perpetuo conferuntur, vel quamdiu coloni ipsis utifrui poterint, et si venerint cum sua concessione vel acie ad meatum ordinarium, quidquid ibi exsecuerint de metallo, id ipsorum est. §. 13. Quam cito autem coloni principales transeundo ad ipsos pervenerint, tunc statim eos recedere oportebit, quia regulariter concessores in hac parte sunt laneonariis potiores. §. 14. Nisi tunc quidquid cum sua acie lucrari possent, in concessione sibi facta specialiter sit expressum; hoc modo esset eis jus adeo forte acquisitum, quod nulli de suis aciebus cedere cogerentur. §. 15. Sed hanc clausulam, scilicet „quidquid cum sua acie lucrari poterint,“ in praejudicium principalium colonorum concessionibus inferri deinceps penitus prohibemus, etsi ipsi coloni magistro montis concedendo potestatem dederint generalem; nisi tunc inseratur „de colonorum licentia speciali“; nam plus valet, quod specialiter injungitur, quam quod generaliter imperatur, ipsis-

z kverkuov bez vědomí jiných shřešili v předepsaných věcech neb v které z nich, nechceme, byť pro to všickni byli odsúzeni a potupeni, když jedno k tomu jsú nesvolili aniž svolují; neb ktož muož opřieti se a zbrániti zlým věcem a neopře se, tenť jim povoluje a vinným se činí; nebť nenie bez vady tajného tovařišstvie, ktož hřiechu se nechce opřieti; a v té mieře přezřenie táhne za se a přikázaní rovná se. Pokuta přestupníkóv svolujících.

§. 9. Líbilo se jest také starým, aby jeden každý horník tiemto obytčejem právo své zdravé zachoval na všech lániech měřených i propojičkách: Kdyžby kverkové hory měřené všech sedm lánuov se třmi doly dělali, lány pak za určenú vlastnost propuojčené, kterýmžkoli jmenem jmenovaly by se, aby jedniem dolem a trojími orty, totižto úhly, a propojčenie, totiž podánie, jedniem toliko ortem samým dělali by. Ale nynější, mnohem vtipnější starých, jiného obytčeje se chytivše, vidělo se jest jim svoliti nynie, aby jeden každý lán dolem vlastním těžen a dělán byl a s tolika orty, kolikož by v něm bez překážky kverkuov mohlo napraveno býti. Kterak horníci mají své právo na lániech zachovati.

§. 10. A též o ortiech na propojičkách buď zachováváno; neb ruda, kteráž se od mnohých hledá, snáze se nalezá; a toť samo zkušenie též věci oznamuje; neb mnoho tisícuov hřiven odpočívalo by v zemi až do dne saudného neužitečně, a ještě by odpočinuly, kdyžby v každém dole nebyli propójčováni lánové, propojičky a ortové nerozdílně, berúce z minulého času dovtip. Protož z toho duomysl nynějších v těch věcech rozumnější tvrdíce ustanovujeme, aby v lániech a propojičkách zpósobeni byli orti, totižto úhlové, což jich hodně muož býti, bez překážky kverkuov a všelijaké odpornosti; lanoví zajisté sekáči, to jest lénhavéři, mnohé neužitečné hory ustavičnú svú prací a malými náklady činie užitečné. O propojičkách na ortiech.

§. 11. Tyto pak propojičky někdy bývají prostě, druhdy s povahami, totižto s výmienkami, a druhdy také k určenému dni neb času, a druhdy stranně anebo dielně. O rozličnosti propojičky.

§. 12. Prostě pak tiemto obytčejem dějí se propojičky: Když věčně bývají podány, anebo jakž dlúho jich kverkové mohli by požívati, a kdyžby přišli s svú propojičkú nebo ortem k prameni pořádnému, cožkoli tu rudy vysekali by, toť jich jest. O propojičce naprosto.

§. 13. Kterak brzo pak kverkové prvotní berúce se přišli-by k nim a dodělali-by se jich: tehdá oni hned zase budú musiti postúpiti; nebo s té strany propójčitelé správně jsú mocnější, nežli lénšaftníci. O duršlaku.

§. 14. Lečby v podání bylo vymieněno, což by v ta doby svým ortem mohli dobyti, to aby jich bylo; tiem obytčejem bylo by jim právo tak silné dobyto, že ižádnému z svého ortu postúpiti by nuceni nebyli. Výmienka.

§. 15. Avšak tu vymienku, totiž „co by svým ortem mohli dobyti,“ na škodu

que sic volentibus non infertur injuria, nam unusquisque renunciare poterit juri suo; sed inter laneonarios haec clausula maxime locum habet, ut eo proniores in laboribus perseverent. §. 16. Item concessores consueverunt laneonariis dare funes et coreum ad extrahendum suam aquam et derivandum ad generalem aquae haustum principalium colonorum; sed in his optima est cautela: Primo declarare contrahentium voluntatem, quia pacta ex conventione legem suscipiunt; si vero nihil inter contrahentes de his dictum est, tunc generalius est, concessores laneonariis modo praedicto in funibus et coreo providere, quia ubi est emolumentum, et onus esse debet. §. 17. Tenentur insuper aquam principalem, ne ipsos in laboribus suis impediat, retinere; unde valde cautum erit, haec omnia sub bono testimonio declarare, ut unaquaeque pars suis terminis sit contenta; alioquin super quaestionibus inde exortis stabitur solius testimonio concessoris. §. 18. Sed tamen visum est concessores solos in hujusmodi testimonio saepius vacillare, juxta illud: Vae soli, cum ceciderit; non habet sublevantem! ideo ad majorem veritatis doctrinam statuimus hoc edicto, magistros montium de cetero concessiones nullas concedere, nisi ad minus uno praesente suo colono vel uno jurato, scilicet scansore, carpentario vel custode, qui cum ipso concessore simul perhibeant testimonium veritati; quia quae infirmari possunt, praecavere debent; nam istae quaestiones plures ad magnam summam pecuniae se extendunt. Quare circa eas semper cautius est agendum, ut omni parte fraudibus hominum occurratur, indempnitati litigantium consulendo, ne suppressa veritate innocentia feriatur.

Cap. II.

De conditionalibus concessionibus.

Conditionales vero concessiones sunt, quae cum hac clausula conceduntur: Ut quam cito laneonarii ad ordinarium meatum pervenerint, ab ipso recedant, nullo ad eos transitu expectato; quod in puris concessionibus locum non habet, quia in illis laneonarii, antequam ad eos fiat transitus, suum faciunt, quan-

prvotním kverkóm v propojičkách vměšovati, také ovšem zapovídáme, by pak také sami kverkové dali moc obecní perkmistrovi propójčovati; lečby tehdy to bylo vymluveno „z zvláštnieho dopuštenie kverkuov;“ nebť více muož, cožť se zvláště porúčie, nežli což se obecně přikazuje, a jim tak chtějícím neděje se bezprávie; nebo jeden každý právo své muože otevzdati; ale mezi lénhavéři tato výmienka najvětší miesto má, aby tiem hotovější v pracech setrvali. §. 16. Také propójčitelé obvyklí jsú lénhavéřom dávati provazy a kuože k vytahování jich vody a převedenie do obecnieho vody-žumpu prvotních kverkuov; ale v těch věcech najlepšíť jest ubezpečenie aneb opatrnost: najprvé vylíčiti stran vuoli; neb smlúvy z sjednáváníe právo berú; pakli mezi stranami smlúvajícími se o těch věcech řčeno nenie, tehdá obecnějie jest, aby propójčitelé lénhavéřóm nebo přijímačóm i provazy i kóže vydávali; nebo kdežť jest puožitek, tuť má býti i břiemě, t. náklad. §. 17. Dlužni jsú nad to vodu prvotní držeti, aby jim v jich prácech nepřekážela; protož velmiť bude i bezpečno i opatrno, ty všecky věci pod dobrým svědomím vylíčiti, aby jedna každá strana dosti na svých mezech měla; jinak o přech z tohoto vzniklých věřeno má býti svědecstvie samého propójčitele. §. 17. Ale poněvadž vídáno jest propójčitele samy v takových svědecstvích častějie pochybovati, podle oné řeči Šalomúnovy: Běda samému člověku (sic) kterýžto když padne, nemá, ktoby ho pozdvihl! protož k většiemu naučení pravdy ustanovujeme túto výpovědí, aby pergmistři potom žádných propojiček nepropojčovali, leč najméně v přítomnosti jednoho svého spolukverka neb jednoho přísežného, neb štajgeře neb cimrmana neb hutmana, kteřížto s tiem propuojčitelem spolu by mohli svědecstvie vydati pravdě; nebo kteréž věci zemdlený mohú býti, máť se jich vyvarováno býti; nebo tyto pře mnohokrát k veliké summě peněz ztahují se. Protož při nich vždyckny má opatrněji činěno býti, aby z každé strany lstivostem lidským odpora byla uložena a razeno bylo k neškodnosti svářících-se, atby pod utlačením pravdy nevinnost nebyla uražena.

Kto má dávati potřeby lénhavéřóm.

První kverkové držte vodu lénhavéřóm.

Pergmistr nemá propuojčovati bez kverkuov přísežných.

Kap. II.

O propojičkách lénhavéřuom pod výmienkami neb povahami.

Propojičky pak pod výmienkami neb pod povahami jsúť, kteréž s túto výmienkú propójčují se: Aby jakž brzy lénhavéři neb ti přijímači přišli by ku pramenu pořádnému, aby ihned od něho odešli a odstúpili, žádného k nim pruochodu nečekajíce; a ta výmienka v prostých propojičkách miesta

tumcunque poterint de metallo medio tempore exsecare, ut jam praedictum est; et ideo fit, ut tardi montium cultores provocentur vigilantius ad laborem; alias male ageretur de nostra republica, si unusquisque pro sua nostrum argentifodium coleret voluntate.

Cap. III.

De concessionibus ad certum tempus.

Sed ad certum diem fiunt concessiones, cum conceduntur ad festum Nativitatis Domini aut Pascae aut Carnisprivii, et sic de aliis; statimque die adveniente concessiones exspirant. Si autem infra diem laneonarii aliquod impedimentum sustinuerint per negligentiam principalium colonorum, quia non tenuerunt aquam laneonarios submergentem aut fecerint aliquod opus in argentifodio, quare ipsos a suis laboribus cessare oportuit usque ad ejusdem consummationem: id ipsum vero tempus sic neglectum post diem transactum eis integraliter est supplendum, ita ut utrobique plena justitia tribuatur. Alioquin in potestate esset principalium colonorum, laneonarios sectores faciendo aliquod maliciose opus inutile, a suis concessionibus usque ad statutum terminum submovere. Quod praecipimus ipsis nullatenus non nocere, sed totum tempus neglectum sic volumus ipsis integraliter adimpleri; eo quod melius est, jura ipsorum inviolata custodire, quam post causam vulneratam remedium invenire.

Cap. IV.

De concessionibus particularibus.

Sunt insuper quaedam concessiones particulares, ut si unus solus, aut etiam duo tantum ex colonis suas partes pro quota parte lucri concesserint excolendas; et si illis cultoribus postea displicuerit laborare in eisdem concessionibus, illud denunciare tenentur suis concessoribus, quatenus se suis partibus intromittant; alioquin perditis partibus quocunque modo ex ipsorum negligentia, ad omne interesse concessoribus constrigentur. Quam regulam in omnibus similibus casibus praecipimus observari; adjuvari enim nos beneficio convenit, non decipi; alias posset unusquisque laneonarius aliusve quicunque hoc modo suum concessorem suis partibus defraudare; unde maliciis hominum occurendum est, ne videantur de suis iniquitatibus gloriari.

nemá; nebo v těch lénhavéři prvé nežliby k nim byl pruochod, cožkoli mohli by toho času rudy vysekati, toť své činie, jakož již dřieve jest praveno; a toť se proto děje, aby lénní kverkové zbuzeni a ponuknuti byli k bedlivějšímu hor dělání; jinak zleť by se dálo o naší obci a obecném dobrém, kdyžby jedenkaždý duol svuoj k své vuoli dělal.

Kap. III.

O propojičkách do určeného času propuojčených.

Ale k určenému dni neb času bývajíť propojičky, když propuojčují se do hodu Narozenie Pána našeho, neb do Velké Noci neb do Masopusta, a tak o jiných; a ihned den příští propojičky vyjdú. Pakliby přede dnem lénhavéři anebo přijímači některakú překážku trpěli skrze zmeškánie prvotních kverkuov, že jsú vody nedrželi lénhavéře vytopujície, anebo dělali by některaké dielo v dolu, pro něž oni od svých prací musili by přestati až do téhož diela dokonánie: tehdy ten čas tak zmeškalý také po dni minulém jim úplně má nahražen býti, tak aby obojím plná spravedlnost byla dána. Jinak v moci bylo by prvotních kverkuov, lánovnie sekáče neb lénhavéře, dělajície zlobivě některaké dielo neužitečné, od jich propojiček odstrčiti až do dne uloženého. To přikazujem, aby přijímačóm dielo a překážka oněch nikoli neškodila, ale aby veškeren čas tak zmeškalý byl jim vcele naplněn; nebť lépe jest, atby práva bez porušenie byla zachována, nežli po ranění pře lékařstvie nalezati.

Kap. IV.

O propojičkách stranních nebo zvláštních.

Jsúť nadto některé propojičky strannie, kdyžto jeden sám nebo také dva toliko z kverkuov své diely za některý diel zisku propójčili by k vytěžení; a kdyžby těm kverkóm potom nelíbilo se dělati v týchž propojičkách, toť jsú zvěstovati dlužni svým propójčiteluom, aby se v své diely uvázali; jinak ztratili-liby se dielové kterýmkoli obytčejem z jich zmeškánie, tehdy dlužni budú svým propuojčitelóm všecko zaplatiti. Kterúžto řeholu t. pravidlo při všech podobných příhodách přikazujem zachovati; hodnéť zajisté jest a přislušie dobrodiním nám spomocnu býti, ale ne zklamánu býti; jinak mohl by každý lénšaftník neb lénhavéř, neb jiný kterýkoli přijímač tiem obytčejem svého podacieho a propójčitele jeho doluov zbaviti lstivě; protož zlostem lidským slušieť se opříti, aby nebyli videni chlubiti se z svých nepravostí. Zbytečné ortův neškodí kverkóm než lénhavéřóm.

Cap. V.

De concessionibus per magistrum montis factis sine scitu colonorum.

§. 1. Sane si magister montis concesserit aliquam concessionem colonis insciis et sine ipsorum licentia speciali: statimque postquam hoc statuerint, infra unum diem tenentur hanc concessionem, si voluerint, reclamare, laneonariis denunciando sectoribus, ut in illa concessione ulterius non laborarent; alias sciant se expensas, quas ibidem fecerint, una cum laboribus perdituros. §. 2. Si autem ab illis laneonariis scienter proprietatem a magistro montis statutam receperint, tunc ulterius concessionem per magistrum montis sic factam propter ratihabitionem non poterunt reclamare; quia quod semel placuit, amplius displicere non potuit. In his vero concessionibus ratihabitio retrahitur et mandato comparatur. §. 3. Sed si cum hac protestatione praedicto modo proprietatem receperint, sic dicentes: Hanc proprietatem recipimus salvo jure nostro, si quod nobis contra laneonarios videtur competere: tunc nullum ipsis ex receptione dictae proprietatis praejudicium imminebit, vel possunt totum metallum impetere, vel laneonarii si non sunt solvendo, caveant bonis fidejussoribus, totum metallum, si in causa ceciderint, reddituros. Tamen circa praedictas fidejussorias cautiones est cautela maxima adhibenda, quando unum metallum super aliud cumulatur, ac minus ascendit. §. 4. Et si tunc laneonarii aliquo modo subterfugere quaerunt judicium, et statim ex eo suspecti habentur: tunc metallum erit apud communem hominem sequestrandum, qui ipsum conservet parti, quae in causa obtinuit victoriam principali. §. 5. Idem dicendum erit, si laneonarii suspecti non fuerint, sed tamen fidejussores idoneos habere non possunt, ut metallum apud securum et idoneum hominem sequestretur, ut victrici parti tempore victoriae tribuatur. §. 6. Providendum etiam est studiose, ne innocentes homines, sicut consuetum est quandoque fieri, in interdictione sui metalli ab aliquibus suis calumniatoribus indebite molestentur. Unde statuimus, ut, quicunque alteri suum metallum interdicendo, antequam coram judice aut magistro montis principalem moverit quaestionem, voluerit impedire: jurare teneatur ibidem ad sanctam crucem, quod illud metallum non interdicat malitiose aut animo calumpniandi. Nullatenus, qui hoc juramentum recusaverit, audiatur; pium est enim in hac parte, pauperibus hominibus providere, qui quandoque carent fidejussoribus, et aliunde non habent nisi de eodem metallo circa partes suas sumptus

Kap. V.

O propojičkách učiněných skrze pergmistra bez vědomie kverkovského.

§. 1. Jestližeby pergmistr propójčil komu kterú propojičku bez vědomie kverkuov a bez jich odpuštěnie zvláštnieho: ihned jakžby to zvěděli, v jednom dni dlužni jsú a mají tu propojičku, ačby chtěli, odolati, lénšaftním zvěstujíce havéřóm, aby v té propojičce viece nedělali, jinak aby věděli, že každý náklad, kterýž by tudiež učinili, spolu s pracemi ztratie. §. 2. Pakliby od těch lénšaftníkuov vědomě vlastnost od pergmistra ustavenú kverkové vzali, tehdy potom propojičky skrze pergmistra tak učiněné pro přezřenie nebudú moci odolati; nebo což se jest jednú líbilo, potom se jest nemohlo nelíbiti; v těch zajisté propojičkách přezřenie za se tíhne se a přikázání se přirovnává. §. 3. Pakliby s tiemto osvědčením dřieve řečeným obytčejem vlastnost přijali takto řkúce: Tuto vlastnost přijímáme s zachováním práva našeho, ač které nám proti lénšaftníkuom vidělo by se přislušeti: tehdy nižádné jim z přijetie řečené vlastnosti bezpravie nenastane; neb se mohú všie rudy chytiti, neb lénšaftníci, nejsú-li bohatí, uručte dobrými rukojměmi, všicku rudu, ačby při ztratili, navrátiti. Avšak při ujišťování dřieve řečených rukojemství máť opatrnost převeliká jmiena býti, když jedna ruda na druhú hromaždí se a příliš vstupuje. §. 4. A jestliže v ta doby lénšaftníci některým obytčejem saudu ujíti hledají, ihned z toho zle domnělí jmieni jsú; a tehdá ruda má býti u obecního člověka položena, a tenť ji zachová straně, kteráž při obdrží prvotnie. §. 5. Též má řečeno býti, kdyžby lénšaftníci ve zlém domnění nebyli, ale však rukojmí hodných jmieti by nemohli, aby ruda u jistého a hodného člověka byla oddělena, aby v čas vítězstvie straně zvítězilé byla dána. §. 6. Opatřeno také má býti snažně, aby nevinní lidé, jakož obytčejno jest druhdy bývati, stavováním své rudy od druhých falešných žalobcí neslušně nebyli trápeni. Protož ustanovujeme, aby, ktožkoli druhému jeho rudu zapoviedaje neb stavuje, chtělby překážeti, dřieve nežli před sudcí neb pergmistrem hnul by při: dlužen buď tudiež na svatém kříži přisieci, že té rudy nezapoviedá zlostně a úmyslem bezpraví a útisku. A ktož by této přísahy odepřel, nižádným obytčejem nemá slyšán býti; milostivé zajisté s té strany jest, chudé lidi opatřiti, kteřížto druhdy nemají rukojmí a odjinud nemají, jediné z té rudy, na své diely nákladuov činiti, aťby nadarmo nebyli trápeni. Máť také přísaha tato výmienku držeti, aby

Kdy propojička pergmistra stálá jest.

Opatrnost přijímačuov.

O lénšaftnících zle domnělých.

Nemají-li rukojmí, hleďte rudu u člověka.

O stavovánie rudy.

Ktož rudu stavuje, máť přisieci, že beze lsti stavuje.

facere et expensas, ut inaniter non vexentur. Debet etiam juramentum hanc clausulam continere, ut interdicens metallum causam suam coram magistro montis aut judice proximo adveniente judicio prosequatur; alioquin sic metallum interdictum liberé absolvatur. Nam super omnia cordi nobis est, pauperes eripere ab iniquis insultibus superborum; hoc idem sub obtentu gratiae nostrae, omnibus officialibus nostris ac judicibus imperantes. §. 7. Pro communi tamen expensa unicuique laboratori metallum est licitum occupare sine quolibet juramento, prout supra de officio magistrorum montium satis est dictum. §. 8. Noverint insuper universi montani, quod non patimur ab aliquo interdici sectionem montium et laborem, nisi tunc ob rem publicam fiant interdicta jam praedicta; sed unusquisque ob spem juris sui labore nullatenus prohibetur, quin jus quod habeat judicio declaretur. §. 9. Sane si a concessoribus argentifodium, in quo concessiones fuerint, amittatur aut alio modo quolibet in alium transferatur: nihilominus laneonarii sectores pro eadem proprietate omnique jure sicut prius in suis concessionibus remanebunt; quia res inter alios acta aliis non praejudicat, et etiam res transit cum suo onere et honore. §. 10. Si vero istae concessiones sunt concessae, postqam lis cum suis concessoribus fuerit inchoata, non valent, quia lite pedente nihil innovandum est; unde in hoc casu concessiones ad victorem cum laneo retranseunt principali. §. 11. In omni autem concessionum causa, in qua magister montis testis principalis requiritur, nolumus ipsum judicio praesidere, quia nullus in eadem causa judex et testis esse potest. §. 12. Innata nobis pietas semper commodis invigilians subjectorum, non patitur nos conniventibus oculis pertransire cujusdam dubii errorem, imo urburariorum et concessorum injuriam et violentiam manifestam, quam multis irrationabiliter intulerunt: Cum quidam laboribus aliorum invidentes peterent sibi conferre talem laneum, quem desolatum dicebant, statimque exeuntes illum laneum, cum primo veri cultores vix exivissent et quandoque aliqui ex ipsis sub terra adhuc in eodem laneo laborarent, volentes sine aliquo juris ordine occupare. §. 13. Cum tamen jure cautum fuerit, ne tales lanei concederentur, nisi primo mitteretur unus ex juratis, qui videret, si tanto tempore jacuerit incultus, quod aliis merito conferetur; tunc primo secundum illius jurati protestationem erat talis laneus conferendus. Unde Iglavienses a nobis in hac parte argui merito meruissent, quod propter defectum juris tot errores usque ad haec tempora viguerunt, quia jura montium in his scriptis publice judici et juratis in Chutna debuerant tradidisse, ut unusquisque jus suum osten-

ten, ktož zapoviedá rudu, před pergmistrem neb sudcí v najblíž příštiem saudu svú při provodil; jinak ruda, ješto zapověděna jest, tak buď propuštěna. Nebo nade všecko jestiť nám v srdci, abychom chudé vyprostili od nepravých utiskání pyšných lidí; totéž pod zachováním naší milosti všem úředníkóm a súdciem našim přikazujíce. §. 7. Pro obecní však náklad horní jednomu každému dělníku rudu slušné jest staviti beze vší přísahy, jakož svrchu o úřadu pergmistruov o tom dosti jest povědieno. §. 8. Vězte přes to všickni horníci, že nechceme, aby kto zapoviedal sekánie hor a diela, ledby ta doby pro obecní věc byla zápověď již řečená; ale jednomu každému pro naději práva svého dělati nikoli bráněno nebuď, dokavadž, kto by právo měl, saudem nebylo by vylíčeno. §. 9. Pakliby od propójčiteluov duol, v němž by propojičky byly, ztracen byl nebo jiným obytčejem kterýmž koli na jiného přenesen byl: nicméně lénšaftní havéři za túž vlastnost i za všecko právo, jakož prvé, v svých propojičkách ostanú; nebo věc mezi jiným činěná nepřekážie jiným; a také věc jde s svým břemenem i se ctí. §. 10. Pakli ty propojičky jsú propuojčeny po početí pře s propójčiteli, tehdáť v saudu neostojí; nebo pře, dokudž v duovodiech jest, nic nemá býti obnovováno; protož v té příhodě propojičky k vítěziteli i s lánem navracujíť se prvotním. §. 11. V každé pak při propojiček, v nížto pergmistr má býti svědek prvotní, nechceme, aby on na saudě seděl; nebo ižádný v též při nemuož súdcí i svědkem býti. §. 12. Přirozená nám milostivost vždycky k užitkóm bdieti poddaných netrpí nás, bychom my mhúravýma t. ponukajícíma očima pominuli bludu jednoho pochybenie, nébrž urburéřuov a propójčiteluov bezprávie a násilé zřejmého, kteréžto mnohým nerozumně činili jsú: Kdyžto někteří, jiných pracem závidiece, prospěchu sobě podati takového lánu, kterýžto zpuštěný praviechu, a ihned vejdúce do téhož lánu, když jediné právě spolukverkové sotně byli vyšli a druhdy někteří z nich pod zemí ještě v témž lánu dělali jsú, chtíce jej beze všeho řádu práva osaditi. §. 13. Poněvadž však právem bylo by ubezpečeno, aby takoví lánové nebyli propuojčováni, ledby prvé jeden z přísežných tam poslán byl a ohledal by, takliby veliký čas ten lán ležel nedělaný, aby jiným hodně byl propójčen: tehdá tepruv vedle toho přísežného vysvědčenie má býti takový lán podán. Protož Jíhlavští v té mieře od nás tresktáni hodně zaslúžili jsú býti, že pro nedostatek práva tak mnozí bludové až do těchto časuov trvali jsú, protože práva hornieho napsaného zjevně súdcí a přísežným na Hory Kutny nevydali jsú, aby každý bez strachu právo své mohl ukázati. Anižť práva skrytá býti

O slušném stavení rudy.

Žádný nemá zastavovati diela hornieho.

Ztrati-li propójčitelé duol, lénšaftníci v svém právu ostanú.

Pergmistr na saudě, když svědčí neb v své při súdie se.

O bezprávném propuojčování.

Nepravé ztežeňi ortuov

Práva mají býti zjevná. Tresktánie Jihlavských o práv zdviženie.

disse intrepide potuisset; nec jura abscondita esse debent, sed in publico, quia omnes homines jura scire debent, ut universa prohibita declinent, et permissa sectentur. Quid enim illis de Chutna jura Iglaviensium abscondita profuerint, ex quo ipsis plenam copiam facere recusarunt, nisi quod pauperes afflicti laboribus et expensis quandoque quasdam sententias retulerunt, nec ipsi Iglavienses debito modo jura poterant defensare! Quia parum prodest, in aliquo loco jura esse, nisi sint personae, qui jura manuteneant et defendant; nam leges et plebiscita per vim sunt coactae. Sed nos cupientes omnia in statum debitum revocare, hoc consultissimo prohibemus edicto, ne urburarii aut concessores deinceps laneos aliquos praedicto modo conferant aut concedant, sed hunc modum concedendi in illis concessionibus de cetero voluimus observari. §. 14. Sane tamen, quia secundum illas quatuor horas sive schichtas diei et noctis, sicut primo libro de horarum pronuntiatione dictum est, quae cum augmento et defectu diei et noctis instabiliter varientur, non possumus ad videndum de laneis concedendis horam diei stabilem et immutabilem assignare: unde si petat aliquis conferre sibi aliquem laneum desolatum, mittant primo urburarii aut concessor unum ex juratis, qui videat prima hora diei, id est infra missam primam et missam summam et in hora vesperarum, dummodo non sit vigilia et dies celebris, et si his duabus horis eundem laneum jam petitum invenerit desolatum, et si hoc coram urburariis aut concessore per suum juramentum fuerit protestatus: tunc primo ille laneus ipsis petentibus, si digni fuerint, concedatur, et si hoc non fecerint in fraudem suorum concolonorum. Nam multi, cum ipsos ordo tangit laborandi, insciis suis concolonis dimittunt argentifodium suum incultum, et denuo ipsum ab urburariis aut concessore suscipiunt, ut per hanc astutiam suos possint excludere concolonos; quam astutiam penitus reprobramus, quia fraus et dolus nulli patrocinari debent. Quidquid autem contra dictum modum laneos concedendi fuerit attemptatum, ipso jure sit irritum et inane; non enim jure nostro labores justorum impii occupabunt. §. 15. Proxime autem jus dictum de laneis conferendis etiam in camporum culturis, si coloni ex eis meatum suum rite et rationabiliter a concessore susceperint et ipsis sit laneus mensuratus, praecipimus observari, qui statim ipsis laneo mensurato jus lanei consequuntur; sed aliae culturae camporum, quam cito vacaverint, occupantibus conceduntur, dummodo non in vigiliis et diebus celebribus occupentur. §. 16. Si cui autem concessio aliqua concedatur, gaudeat eo jure, quod sibi concessor dixerit

mají, alebrž zjevná; neb všickni lidé dlužni jsú práva věděti, aby jedenkaždý zapověděných věcí se varoval a dopuštěných následoval; nebo co jsú horníkuom z Kutny práva Jihlavská skrytá prospievala, poněvadž jsú jim plného přípisu vydati odpierali, jedno že chudí, trápeni jsúce pracemi a náklady, drúhdy některé jich nálezy přinesli jsú, aniž oni Jihlavští sami mohli jsú slušným obytčejem práv svých hájiti; nebo toť jest málo, že v některém miestě jsú práva, ležby osoby byly, kteréž by ta práva zachovávaly a jich bránily, totiž jimi se zpravovaly; nebo práva a obecní nálezové mocí mají přinucena a hájena býti. Ale my, žádajíce všecky věci v slušný stav navrátiti, túto najurazenější zapoviedáme výpovědí, aby ani urburéři, totiž propuojčitelé, potom viec lánuov neb lénšaftuov ižádných dřieve řečeným obytčejem nepodávali, ani propójčovali; ale tento obytčej propuojčovánie v těch propojičkách potom chceme, aby zachován byl. §. 14. Ale však že podle těch čtyr hodin, totižto šichet dne a noci, jakož v prvních knihách o zvěstovačiech hodin horských jest pověděno, kteréžto s přibýváním a ubýváním dne a noci měnie se neustále, nemuožeme k opatřovánie o lániech a podávánie hodiny stálé ve dne a neproměnné uložiti: protož bude-li kto prositi, aby jemu podán byl některý lán zpuštěný, tehdy najprvé urburéři aneb ten propuojčitel pošlú jednoho z přísežných do toho dolu, aby opatřil v hodinu první, totiž mezi ranú mší a velikú mší, a druhé v hodinu nešporní, kdyžby jediné nebyla vigiljí a den sváteční; a jestliže po tě dvě hodině ten lán již prošený nalezl by zpuštěný, a jestliže to před urburéři aneb před propójčitelem pod svú přísahú vysvědčil byl, tehdá tepruv ten lán jeho prosícím, ačby hodni byli, buď propojičen; a ačby toho neučinili na lesť svých spolukverkuov. Nebo mnozí, když se jich řád dojde k dělánie, tehdy bez vědomie svých spolukverkuov nechají dolu tak netěženého, a potom prosie zaň urburéřuov, totižto propuojčitele, a tak jej přijímají, aby skrze tu chytrost své mohli vysaditi spolukverky, kterúžto chytrost ovšem zamietáme; nebo lest a úklad ižádnému nemají spomáhati. A cožkoli proti řečenému obytčeji propójčovánie lánuov byloby se pokúšieno, samým právem nestalé buď a marné; nikoliť zajisté právem našim práci spravedlivých nešlechetní osazovati nebudú. §. 15. Najblíže pak právo pověděné o podávánie lánuov také v polí těženích, kdyžby kverkové z nich pramen svuoj řádně a rozumně od propójčitele přijali, a jim byl by lán odměřen, přikazujem, aby bylo zachováno; nebo ihned, když jim lán bude odměřen, práva lánu dosáhnú; ale jiná těženie polí, jakž brzy prázdna budú, osazujícím propójčena buďte, když jedno ne

Kterým obytčejem mají se dieti propojičky.

Chytrost havéřská při spuštění a stečení ortuov.

Propojičky v polí mají též právo, jako i v láních.

deputandum. §. 17. Sed si concessor nihil dixerit concedendum, sed simpliciter unam concessionem concesserit: tunc apud illam concessionem infra tria quartalia unius mensurae nulla alia concessio concedatur; quod jus etiam in aciebus concessis locum deinceps volumus obtinere; nam ubi eadem est ratio, idem jus statuendum est. §. 18. Verum si aliquod vertilabrum alicui concedatur, quod in vulgari montanorum Haspel dicitur, prout inter se contrahentes convenerint, excoletur. §. 20. Sed si inter eos nihil sit dictum, ex tunc principales coloni secundariis tenentur in coreo et funibus subvenire, et aquam, ne ipsos in labore impediat, exhaurire; sed isti de vertibulo debent aquam suam ad aquae haustum colonorum principalium derivare; dignum est enim, ut qui lucrum sentit, debeat etiam gravamini subjacere.

Cap. VI.

De emptione et venditione.

Cum nihil antiquitatis ignorandum sit: ac nosci conveniat rei, de qua acturi sumus, originem et naturam, ut ejus intellectus facilius habeatur. Quam ob rem veraciter sciendum est, emendi vendendique originem a permutationibus coepisse. Olim non erat nummus, sed unusquisque secundum necessitatem rerum utilibus inutilia permutabat; quoniam plerumque evenit, ut quod alteri superest, alteri desit. Sed quia non facile concurrebat, ut cum tu haberes, quod alter desideraret, invicem illi haberent, quod tu accipere velles: placuit veteribus huic difficultati remedium adhibere, statuendo, ut ex aere forma publica sub certa quantitate et qualitate percussa emendi et vendendi de cetero usus esset, nec ultra utrumque merces, sed alterum pretium vocaretur. Verumtamen cum emptio et venditio correlativa sint, nec unum sine reliquo esse possit: de ipsis pariter videamus, quamvis ad hunc tractatum diversimode se habeant, cum emptio per modum acquirendi consueverit regulariter se habere, sed venditio per modum minuendi.

§. 1. Contrahitur autem emptio et venditio, si contrahentes in unum convenerint certo pretio constituto; nam sine pretio nulla procedit venditio. §. 2. Non tamen pretii numeratio, sed conventio profuit emptioni, quamvis nondum sit pretium numeratum, nec arrha quidem data fuerit; nam quod

v vigiliích neb na den sváteční jich neosedú. §. 16. Pakli komu propojička která bude podána, raduj se tiem právem, kteréžby jemu propójčitel za uložené vypověděl. §. 18. Pakliby propójčitel nic neřekl propuojčuje, než sprostně ty propojičky propójčil by: tehdy při té propojičce ve třech čtvrtech jedné miery t. latra nižádná jiná propojička nemá býti propójčena; kteréžto právo také na ortiech propuojčených chceme aby také potom miesto obdržalo; nebo kdež týž jest rozum, též právo buď ustaveno. §. 19. Pakliby komu které vrtidlo, totiž rumpál, propuojčeno bylo, jemuž obecně hašpl řiekají, t. jedno všecko miesto aneb hlubokost, kudyž celý provaz jde: tehdy jakž mezi sebú strany smlúvajície sjednají a umluvie, tak buď těženo. §. 20. Pakliby mezi nimi nic nebylo řečeno, tehdá prvotní kverkové dlužni jsú druhým kožemi a provazy pomáhati, a vodu, kterážby jim překážela, vytahovati; ale tito s hašple dlužni jsú svú vodu do vody-požeradla t. prvotních kverkuov žumpu převoditi; hodnét zajisté jest, aby, ktož zisk čije, měl také obtieženie podniknúti.

V kterémž právě komu se propójči, toho požívaj. O právu propójčenie sprostě bez výmienky. O propojičce hašple. První kverkové dajte provazy i kuože druhým, leč to vymienie.

Kap. VI.

O prodávání a kupování.

Poněvadž nic dávnieho nemá nevědieno býti: poznati přislušie ty věci, o nichž praviti máme počátek i přirozenie, aby jich rozum tiem snáze jmien byl. Pro něžto v pravdě slušiet věděti, že kupovánie a prodávánie vzalo jest počátek od směňovánie. Někdy zajisté ne tak peněz bieše, ale jeden každý podle potřebnosti věci sobě neužitečné za užitečné věci směňováše; nebo častokrát se přiházie, že čehož jednomu zbývá, toho se druhému nedostává. Ale že ne vždycky snadně se jest scházelo, aby, kdyžby ty měl, čehožby jiný žádal v odplatu, aby onen měl, což by ty vzieti chtěl: protož líbilo se jest starým této nesnázi lék hodný přidati. I ustanovili jsú, aby z kovu ráz obecní pod jistú jakostí a velikostí byl, a aby potom kupovánie a prodávánie ne s obú stranú, ale s jedné strany kúpě a s druhé strany cena té kúpě hodná byla na penězích řádnú mocí uložena. Ale poněvadž kupovánie a prodávánie jsú věci spoluchodné, aniž jedno bez druhého muož býti: protož o nich spolkem vizme, jakžkoli v tomto pravení rozdielně se mají; neb kupovánie obytčejem dobývánie zvyklo se jest správně jmieti, ale prodávánie se má obytčejem umenšovánie.

§. 1. Dějet se pak kupovánie a prodávánie, kdyžto trhodějce svolé se v určenú cenu, neb záplatu jistú ustanovíce; neb bez ceny a záplaty nejde ižádné prodávánie. §. 2. Avšak

Rozdiel mezi kupováním a prodáváním.

arrhae nomine per emptorem datur, non eo pertinet, quod sine arrha conventio nihil proficiat, sed ut evidentius probari possit contrahentes de pretio convenisse. Quia quod arrhae nomine datur, est solummodo argumentum emptionis et venditionis contractae, et quod venditur, non aliter accipiendum sit, quam si aut pretium solutum sit, aut eo nomine satisfactum, aut etiam fidem habuerimus emptori sine ulla satisfactione, et tunc etiam perfecta est emptio per omnia et completa. Et ex tunc omne incrementum aut detrimentum rei emptae cum sua causa in emptorem transfertur, quae esset futura, si apud venditorem ea res permansisset, idque toto nostro jure ita se habet, nam quia res transit cum suo onere et honore. §. 3. In venditionibus et emptionibus consensum praebere et intercedere palam est; sive contrahentes in ipsa emptione dissentiunt, sive in pretio, sive in aliquo alio, emptio imperfecta est; si enim emptor credit se emere partes aliquas in laneo civili et venditor vendat in laneo abbatis: hic in corpore dissentitur, ergo emptio nulla est.

§. 4. Plane si in nomine erratum sit, de corpore autem constat, nulla dubitatio est, quin emptio valeat et venditio, tali dubio non obstante; nihil enim impedit error nominis contractum, si de corpore tantum constet, quia in corpus consensum est. Illud autem imperfectum esse constat negotium, cum emere volenti sic venditor dicit: Quanti velis, quem equum putaveris, aut quanti aestimaveris, habebis emptum. §. 5. Sciendum est enim, obscuritatem pacti nocere potius debere venditori, qui id dixit, quam emptori, quia potuit re integra negotium aptius declarare; nam sermo dubius regulariter interpretandus est in praejudicium proferentis. Semper enim ad communem intellectum verborum recurrendum est, et verba in eo sensu tenere debere, quem solent recte intelligentibus generare; jam non debemus verbum ex verbo, sed sensum ex sensu transferre; quia plerumque dum proprietas verborum attenditur, sensus veritatis amittitur; nam in omni contractu verba deserviunt intentioni, et in jure nimia subtilitas reprobatur. §. 6. Item antequam fit perfecta emptio et venditio, cum adhuc locus sit poenitentiae, potest emptor vel venditor sine poena recedere ab emptione vel venditione; ita tamen impune recedere eis permittimus, nisi jam arrharum nomine aliquid datum fuerit; hoc enim

ne vytčení té záplaty anebo ceny, ale sjednání a stržení dokonává kupovánie, ačkoli záplata nebyla by načtena ještě, ani závdavek dán byl by; nebo což jménem závdavku skrze kupce dává se, toť nečinie stržení, ale samo sceněnie; než proto závdavek dáván bývá, aby snáze bylo dovedeno, že trhodějce sjednali jsú se o cenu prodané věci. A tak závdavek jest toliko duovod kúpenie a prodánie skonalého a že to, což jest prodáno, nenie jinak toho, ktož jest kúpil, než jakoby to již zaplatil aneb jináče zadosti učinil. Nebo když kto své věci svěří tomu, ktož ji kúpil, beze všeho zaručenie a dostiučiněnie, jižť jest všie věci dokonalé kúpenie a dostiučiněnie. A od toho času všecko přibytie i ubytie věci kúpené k témuž kupci má přislušeti a panství kúpené věci s její pří na kupce bývá převedeno, kterážto byla by budúcie, kdyžby u prodávače ta věc zuostala; a to vším naším právem tak se má, nebo věc jde s svým břemenem i se ctí. §. 3. V prodánie a v kupovánie svolenie trhodějce že má býti, zjevnoť jest; nebo jestliže trhodějce dělili by se buďto v kúpenie nebo v záplatě aneb v něčem jiném, kúpenie nedokonalé jest. Protož jestližeby kupec mněl, by kúpil některé diely v lánu městském a prodavač prodal by v lánu opatově: tuť nenie svoleno o tělo té věci, protož kúpenie ižádné nenie.

Co slove kúpenie a čím se koná.

Co slove závdavek.

Což kto kúpí, jeho slove, jakoby to zaplatil.

Kúpenie nenie stálé, leč se trhodějce srovnávají v kúpenie a v záplatě.

Omylné kúpenie.

§. 4. Pakliby zřejmě na jménu poblúzeno bylo, ale o tělu sjednáno, ižádnéť pochybenie nenie, než že kúpenie platné a dokonalé jest i prodánie, bez překážky onoho poblúzenie; nicť zajisté poblúzení jména nepřekážie stržení, jestliže o těle té věci známo jest, neb k tělu jest svoleno. Ale toť jest nedokonalé stržení, když kupujícímu prodavač die: Zač chceš, a kterak koně šacoval by, aneb zač by shodil, budeš jmieti kúpeno. §. 5. Vědomo však má býti zajisté, že zatemněná neb nerozumná smlúva viece má škoditi prodávači, kterýžto tak řekl jest, nežli kupci; neb jest mohl jasnějie tu věc i cenu povědieti; nebo řeč mylná správně má býti vykládána na škodu vynášejícieho neb toho, ktož ji pověděl. Vždycky zajisté k obecnému rozumu slov slušieť se utiekati a slova v tom rozumu držiena mají býti, kterýžto zvykla jsú právě rozumějícím obytčejně roditi; a nemámeť slovo z slova, ale smysl z smysla vykládati; nebo častokrát, když vlastnost slov bývá pozorována, smysl pravdy bývá potracen; v každé zajisté smlúvě slova přisluhujíť úmyslu, a v práviech přílišná vtipnost zamietá se. §. 6. Také prvé, nežli dokoná se kúpenie a prodánie, když ještě miesto jest litovánie, muožť kupující i prodavač bez pokuty od trhu odstúpiti; tak však dopúštíme jim bez pokuty odstúpiti, ačby již

Poblúzenie jména kúpené věci.

Co slove nedokonalé stržení.

Smlouva nerozumná viece škodí prodávači nežli kupujícímu.

Kterak má řeč býti rozumiena.

O zvržení trhu mezi trhodějci.

subsecuto, is qui recusat adimplere contractum, siquidem emptor, id perdat, quod dedit; si vero venditor, duplum restituere compellitur, licet nihil super arrhis expressum sit. §. 7. Sed iste modus emendi ac vendendi praecipue in novis inventionibus frequentius locum habet; quia postquam contrahentes emerunt, simul et de pretio convenerunt, soluta jam aliqua parte pretii principalis aut nomine arrharum data: tunc emptor argentifodium illud intret aut alium mittat suo nomine ad videndum, an sibi rem sic emptam expediat retinere, an recedere a contractu et perdere, quod jam solvit; nisi tunc aliud inter se statuerint contrahentes. §. 8. Sane si emptor nolit recedere ab emptione et eodem die pretium complecte non solverit: perdet partes emptas cum parte pretii jam soluti; nisi contrahentes tunc inter se aliud fuerint protestati. §. 9. In hoc vero casu quidam versuti per totam illam diem consueverunt fraudulenter sui copiam denegare, quatenus die sic elapso partes emptae ipsis cum persoluta jam pecunia remanerent. Unde si emptor copiam venditoris aut sui procuratoris habere non poterit, eo die hoc publice protestando pecuniam solvendam eidem sub bono testimonio apud aliquem juratum aut alium idoneum virum deponat, venditori, quando voluerit, praesentandum; hoc enim modo jus suum salvum sibi et omnibus remanebit; sed in his vero emptionibus et venditionibus pacta legem ex conventione partium sortiuntur.

§. 10. Cauti tamen sint in hac parte emptores, quatenus partes emptas, praecipue in novis inventionibus, ubi non est magister montis, statim coram colonis faciant sibi a venditoribus resignari; nam quidam male consueverunt, in novis inventionibus plures partes vendere, quam ipsos ibidem constet habere. §. 11. Ex tunc licet ultimus emptor sit, cui partes emptae resignatae fuerint, praefertur tamen omnibus prioribus emptoribus, quibus partes emptae non fuerunt resignatae. §. 11. Et haec cautela est in omnibus emptionibus partium adhibenda, quia nec emptor nec donatarius in partibus emptis aut donatis illud jus consequuntur, nisi ipsis coram magistro montis a venditoribus aut donatoribus resignentur; quamvis ipsos ad omne interesse, quod eis partes non fuerint resignatae, coram judice poterunt convenire. §. 13. Si quis vero donationis causa pro minore vendat partes, quam valeant: venditio bene valet. §. 14. Quotiens enim universa venditio donationis causa facta est in totum: dicimus non valere; totiens quotiens autem viliori

jménem závdavku nětco dáno nebylo; neb ktož zavdává i pustí strženie, kupující straf to, což jest zavdal; pakli prodávač zvrže, připuzen buď dvénásobní závdavek ztratiti, ačkoli nebylo by nic o závdavciech vymluveno. §. 7. Ale tento obytčej kupovánie a prodávánie zvláště na nových nalezáních častěji má miesto; nebo když již trhodějce stržili jsú a spolu i o záplatu se sjednali, a již diel ceny hlavnie jest zaplacen aneb zádavek dán: tehdy kupující má do toho dolu vjíti nebo jiného svým jménem poslati k opatření, aby ohledal, hodí-li mu se věc tak kúpenau držeti, čili odstúpiti od strženie a ztratiti, což jest již zaplatil; lečby tehdy nětco jiného trhodějce mezi sebú ustanovili. §. 8. Pakliby kúpitel nechtěl od kúpenie odstúpiti a týž den záplaty úplně nezaplatil by: ztratít diely t. tále kúpené, i s tím dielem ceny, kterýž jest zaplatil nebo zavdal; lečby tehdy trhodějce něco jiného mezi sebú umluvili a spolu osvědčili. §. 9. V té pak příhodě někteří zchytralí přes celý ten den zvykli jsú se lstivě pokrývati a své přítomnosti zapřieti, aby, kdyžby den tak pominul, dielové, totiž tálové, tak kúpení jim s zaplacenými již penězi zuostali. Ale že úklad a lest nemá ižádnému spomáhati, protož ustanovujeme, jestližeby kupec přítomnosti prodávače nebo jeho poručníka jmieti nemohl, ten den to zjevně osvědče, peníze, kteréž platiti má, jemu pod dobrým svědomím u některého přísežného nebo jiného muže hodného polož prodávající, aby mu dáni byli, když by chtěl. Tímto zajisté obytčejem právo jeho zdravé jemu ve všech věcech ostane. Ale v takových kúpiech a prodajiech smlúvy právo z sjednánie stran berú.

Ktož tále kúpí, ohledaj sobě neb pošli k ohledání.

Nezaplatí-li kúpitel peněz den nřčený ztratil tále kúpené.

O lstivém pokrývání a zapření.

§. 10. Opatrní však v tom buďte kupující, aby diely kúpené, zvláště na nových nalezáních, kdež nenie pergmistra, ihned před kverky kázali sobě prodavačuom otevzdati; neb někteří zlí zvykli jsú v nových nalezáních viece dieluov prodávati, nežli jich tu mají. §. 11. Protož, by pak kupec poslední byl, jemuž dielové kúpení byli by otevzdáni, přednášie se však a představuje všem kupcuom prvnějším, jimžto dielové kúpení nebyli otevzdáni. §. 12. A tato opatrnost mát v každém kupovánie dieluov býti zachována; nebo ani kupec ani darovaný v dielech, totižto tálech kúpených nebo daných, ižádného práva nedosahují, leč jim těch dieluov kúpených nebo daných před pergmistrem bude postúpeno od prodavačuov nebo davateluov a otevzdáno. A protož, kdyžby jim nechtěli vzdáti, tehdá ze všech škod, kteréž by vzali pro nevzdánie, mohúť před súdcí pohoněni býti. §. 13. Pakliby kto pro příčinu darovánie za méně a laciněji prodal tále, nežliby stály, mocnýť jest prodaj. §. 14. A pakli všecko prodánie

V prodaji a kupování svolenie právo lomí.

Ktož tále kupuje, kaž sobě je před kverky otevzdati.

Takové otevzdání mají miesto před neotevzdanými.

Pohnánie ze škod pro neotevzdánie.

Prodá-li kto tále lacino, mocný jest prodaj.

pretio partes donationis causa venduntur, dubium non est, venditionem valere. §. 15. Quicunque autem in fraudem reipublicae vel creditorum fingit se suas partes aut alias res obligare vel vendere, nihil agit; nuda enim et imaginaria venditio pro non facta est, et ideo nec alienatio ejus rei admittitur; quia plus valet, quod in veritate agitur, quam simulate concipitur.

§. 16. Et est aliud genus acquisitionis: Conductio et locatio; nam ad similitudinem emptionis et venditionis contrahitur, si contrahentes in conductione et locatione convenerunt certa mercede statuta, quia sine mercede nulla procedit conductio. Si itaque inter contrahentes convenerint, ut quanta mercede Petrus rem locandam aestimaverit, pro tanta sit locata, et siquidem ipse qui nominatus est, mercedem definierit: omnimode secundum ejus aestimtionem merces persolvatur et res tradatur, ut ad effectum conductio perducatur. §. 17. Sin autem ille, qui nominatus est, sive noluerit mercedem sive non potuerit definire, tunc pro nihilo est conductio, quasi nulla mercede constituta. Quod jus cum locationibus et conductionibus nobis placuerit, non est absurdum, et in emptionibus et venditionibus locum habere.

§. 18. Item quemadmodum in emendo ac vendendo regulariter concessum est, quod pluris sit, minoris emere, et quod minoris sit, pluris emere, et ita invicem se circumscribere: magnum hic in locationibus et conductionibus locum habet; et hoc maxime nos et nostros tangit montanos, eo quod a saeculo non est auditum, tot magnas et pretiosissimas locationes et conductiones contrahi in tam modico terrae spatio, sicut in argentifodio nostro Chutnae, nobis ab origine mundi coelesti providentia reservato. Sed quod creatura non habeat, ut pro meritis respondeat creatori, saltem manibus erectis in coelum gratias agimus pro universis beneficiis; quia sua gratia nos creando in hoc inter cetera beneficia nos beavit, ut quasi omnia regna mundi jam auri argentique fodio exsiccata, sola fertilis Bohemia nostris temporibus suo auro et argento fertiliter irrigaret. Quam ob rem nostris montanis sincere intendimus providere, ut unusquisque sine alterius praejudicio suis terminis stet contentus. §. 19. Sane si contrahentium placuerit voluntati, tales partes expressa mercede ad certum terminum sint locatae; quamcunque enim legem tunc ipsi contractu de communi consensu indixerint, ab utroque contrahentium inviolabiliter observetur. §. 20. In hujusmodi autem obligationibus idem maxime spectare debemus, quod per utramque partem convenerint, ut si quis tunc ipsorum

stane se pod příčinú dánie, prodánie moci nemá; kolikrát pak hubenější záplatú dielové prodávají se příčinú darovánie, neniet pochybno, žeť prodaj má moc. §. 15. Pakli kto na přelstěnie obecného dobrého nebo svých věřiteluov zamysle své diely aneb jiné věci zastavil by anebo prodal, toť nenie mocno; nahé zajisté a zamýšlené prodánie za neužitečné se pokládá, a protož ani utracení té věci dopúštie se; neb viece muož, což v pravdě děje se, nežli což se pokrytě vymýšlé.

O lstivém prodaji neb zástavě táluov.

§. 16. Jestiť i jiné plémě dobývánie: Pronajetie a najetie; neb se děje ku podobenstvie kupovánie a prodávánie, kdyžto spoludějce s obú stranú sjednají se na určeném nájmu platu, jistú mzdu ustanovíce; nebo bez jisté ceny neb mzdy nejdeť ižádné pronajetie. Protož jestliže spoludějce mezi sebú sjednali by se takově, aby za kterak velikú mzdu Petr věc nájemnú šacoval by, za tak velikú aby byla najata, a jestliže ten, kterýž jmenován jest, mzdu uložil by: vedle jeho uloženie mzda ovšem buď placena, a ta věc vydána buď, aby k skutku pronajetie přivedeno bylo. §. 17. Pakliby ten, kterýž jmenován jest, nebo nechtěl mzdy neb nemohl uložiti: tehdy za nic nestuoj pronajetie; neb plat ižádnú mzdú nenie ustaven. A to právo poněvadž v najímání a v pronajímání nám líbilo se, neniet neslušné, aby v prodáváních a kupovánie miesto mělo.

O dobytí práva skrze pronajímánie.

O nemožném prodávání, kupování, pronajímání.

§. 18. Také jakož v kupovánie a prodávánie řádně jest dopuštěno, aby, což dražšie jest a většie, laciněji a za méně bylo kúpeno, a což lacinějšieho a nižšieho, aby dráze a za více bylo kupováno, a tak vespolek sobě ujímati a opisovati: velikéť to v najímání a pronajímání miesto má; a toť najviece nás a našich horníkuov se dotýče, protože od věkuov nenie slýcháno, by toliko velikých a předrahých najímání dálo se na tak malém země prostranství, jakož na dolech našich střiebrných v Kutně, nám od počátku světa nebeskú obmyslností zjeveném. Ale poněvadž stvořenie nemá, co by za dobrodinství oddalo stvořiteli svému, aspoň zdvihnúce ruce svoji k nebi, dieky vzdáváme jemu za všeliká dobrodinie; nebo jeho milost nás tvořéc mezi jinými dobrodiními v tom nás ozbožnil, kdyžto téměř všecka královstvie světa již zlatá a střiebrná kopánie vyschla, sama plodná země česká našich časuov svým zlatem a střiebrem plodistvě obvlažila jest. Pro kterúžto věc naše horníky pilně míníme opatřiti, aby jeden každý bez jiného bezpravie na svých mezech měl dosti. §. 19. Zajisté, bude-li se trhodějcí líbiti vóli, takoví dielové za určenú mzdu a k určenému času buďte najati. Kteréžkoli zajisté právo tehdy té smlúvě z obecnieho svolenie uložili by, od obojích trhdějcí neporušitelně buď zachováno. §. 20. V takových pak závazcích toho naj-

Malá věc druhdy draho bývá kúpena.

Vychvalovánie těchto hor a dík Pánu Bohu činénie.

Každý měj dosti na svém.

O najímání táluov.

placiti conventi transgressor fuerit, per judicem ad omnem parti alteri faciendam justitiam compellatur. Si vero locator fuerit, curam habebit, ut conductori manuteneat et conservet omnia, quae promisit; sed si conductor fuerit, ab omni suo jure, quod ex conductione consecutus est, casurus. §. 21. Item perspicere debet conductor, ut in nullo legem conductionis offendat, vel aliquod jus rei conductae deterius faciat aut fieri patiatur. §. 22. Termino vero locationis completo omne jus exstinguitur conductoris hoc modo: Si terminus in diem venerit laboribus deputatum, statim proxima proclamatione primae schichtae noctis conductor nihil juris de cetero obtinebit. Si vero dies celebris diem non celebrem locationi pro cetero termino deputato immediate praecesserit, tunc jus conductoris propter vigiliam proxima proclamatione, ultimae schichtae diei scilicet, extinguetur. Quandocunque locationis terminus in diem celebrem fuerit deputatus, quod frequentius evenit, sicut etiam consuetum est urburam nostram locari usque in diem beatorum Petri et Pauli Apostolorum: tunc in vigilia cum proclamatur ultima schichta diei, omne jus locationis exstinguitur conductorum. Quod jus etiam nos cum nostrae urburae conductoribus firmiter volumus observari; et licet in hac parte legibus absoluti sumus, tamen secundum legem vivere volumus. Quamvis tamen hoc solum de urbura dixerimus observandum, tamen etiam de moneta intelligi debet, et de omni censu urburae nostrae attinenti, ut uno et eodem termino simul ad conductorem transeant, ac simul revertantur. §. 23. Extincto itaque jure locationis termino, adhuc multae fiebant quaestiones de metallo nondum educto, cum conductorum exsecato laboribus et expensis, cujus esse deberet? ad quod diversi diversimode responderunt. Quidam enim dicebant, et bene, quod omne metallum sumptibus conductorum exsectum, licet nondum emissum, ipsis conductoribus remaneret. Quorum opinio tamen non multum attendebatur; aliis autem contrarium dicentibus, quod nihil juris in eo, nisi emitteretur, haberet. Sed tertii dixerunt, quod de dicto metallo nihil cederet conductoribus, nisi cum ad divisionem publicam perveniret. Ad quod naturalem aequitatem solummodo imitantes respondemus breviter: Ut si generaliter admitteretur, quod conductores sub terra in argentifodio metallum exsectum, nisi tunc impedimento legitimo praepediti, pro sua reconderent voluntate: tum absurditas sequeretur, ut finito termino locationis metallum sic relictum in suis laboribus locationes impediret, extrahendum cum expensis ultimo locatorum. Nec etiam esset consonum aequitati, ut locatores finita locatione gratis tollerent metallum exsectum sumptibus

Ktož smluv nedrži, buď k tomu právem připuzen.

viece šetřiti máme, což by skrze obě strany bylo smluveno; a jestližeby kto z nich dobře líbezného sjednánie byl přestúpitel, aby skrze súdce k učiněnie všie spravedlnosti straně druhé byl připuzen.

O nájemnícich táluov.

Pakliby pronajímač byl, péči jmieti bude, aby nájemníku svému držal i zachoval všecky věci, kteréž jest slíbil; pakliby byl nájemníkem, ode všeho práva svého, kteréž jest z nájmu dosáhl, mát odpadnúti.

Nájem nemá pohoršován býti.

§. 21. Také prohlednúti má nájemník, aby v ničemž práva nájmu nepřestupoval, ani kterým obytčejem věci najaté pohoršoval, ani pohoršiti dopauštěl.

Kdy se nájem koná.

§. 22. Čas pak nájmu když by vyšel, všecko právo uhašuje nájemníkovo a umrtvuje tiemto obytčejem: Jestližeby přišel rok na den dielný, tehdy hned, když najprvé provolánie prvnie šichty noční se nájemník nic práva potom neobdržie. Pakliby den sváteční bezstředmě předšel den nesváteční, pronajetie za určený rok uložený, tehdy právo nájemníkovo pro vigilji prvním provoláním šichty dnové též bude umrtveno. A když koli pronajetie rok na den sváteční byl by odložen, jakož se to často stává, jakož také obytčejno jest, že urburu naši pronajímáme až do dne blahoslavených apoštoluov Petra a Pavla: tehdy u vigilji když provolává se poslednie šichta dennie, všecko právo pronajímánie najemníkuov uhašuje se. Kteréžto právo také my chceme aby zachováno bylo našie urbury s nájemníkem; a ačkoli s té strany od práv jsme zproštěni, avšak podlé práv chceme živi býti.

O rázu mince a času placenie urbury.

A jakžkoli tuto řekli jsme o urbuře aby bylo zachováno, avšak také o rázu mince mát též býti rozumieno i o všelikém platu našie urbuře příslušném, aby jedniem a týmž cílem neb rokem spolu šly k nájemníku, a též se navrátili.

Když pak nájmu mine, čie jest ruda nevytěžena.

§. 23. A kdyžby uhašeno bylo právo pronajetie rokem, ještě mnohé bývachu pře o rudě nevytažené, nájemníkuov pracemi a náklady vysekané, čí by měla býti? K tomu rozličné odpoviedanie bylo jest. Někteří zajisté praviechu, a dobře, že každá ruda náklady nájemníkuov vysekaná, ačkoli ještě nenie vytažena, avšak má ostati nájemníkuom. Jichžto však dovtip nemnoho šetřen byl pro jiné odporně jim pravície, žeby k té rudě nájemníci žádného práva neměli, lečby byla vytažena. A třetie pak řekli jsú, žeby z té rudy nemělo se nic dostati nájemníkuom, než ačby k rozdělení zjevnému přišla.

Ortel té rudy.

A k tomu přirozeného rovenstvie toliko následujíce krátce odpovídáme: Jestliže obecně bylo by dopuštěno, aby nájemníci pod zemí v dole rudu vysekanú k své překrývali vuoli, lečby tehdy překážkú hodnú zaneprázdněni byli: tehdy tato neslušnost následovala by, že kdyžby se rok najetie dokonal, ruda tak ostavená nájemníkóm v jich pracech překážela by dalšiemu pronajímání; vytažena však býti má naposledy na náklady nájemníkuov.

conductorum; nemo enim alterius locupletari debet jactura. Sed si metallum ejusdem septimanae, in qua finitur locatio, emissum non fuerit, hic solum sibi locatione valeant vendicare. Quidquid autem metalli de praecedentibus septimanis ante terminum finitum in argentifodio remanserit, perdiderunt. Et sic omnibus aliis quaestionibus secundum naturalem rationem est breviter conclusum; quam conclusionem deinceps in omnibus locationibus etiam urburae nostrae praecipimus inviolabiliter observari.

Cap. VII.

De donationibus.

Moribus apud nos antiquitus receptum est, per donationem nobis acquiri possessionem et transferri in personam dominium alienam; nihil enim tam conveniens est naturali aequitati, quam voluntatem domini volentis rem suam transferre in alium, ratam haberi.

§. 1. Est autem donatio rei licitae nullo jure cogente mera et liberalis in alterum facta translatio; et perficitur, cum donator suam voluntatem coram probis viris manifestaverit voluntarie. Ex tunc donatori jure cogente incumbit necessitas, possessionem in personam donatarii transferendi; sed si hoc donator recusaverit, nihilominus donatio plenissimum robur habeat et perfectum, eo quod hanc sibi quodammodo nobilitas legem ponit, debere se, quod sponte tribuit, aestimet, et nisi in beneficiis suis creverit, nihil se praestitisse putet; haecque liberalitas in donatarium pie perfusa debet ipsum donatori ad grata obsequia provocare, ac beneficiorum nunquam esse immemorem perceptorum. Et hic est modus donandi, qui vocatur juris interpretatione donatio inter vivos. §. 2. Est et alius modus donationis, qui propter mortis suspicionem fit, cum quis ita donaverit, si aliquid ei humanitus contigisset, haberet is, qui accepisset. Sed in summa mortis causa donatio est, cum quis magis se velit habere, quam eum, cui donatur, magisque illum, cui donat, quam heredem. §. 3. Sed et majores nostri, divi imperatores, prohibuerunt donationes inter virum et mulierem, ne mutuo amore se invicem spoliarent, famae conjugatorum decentissime consulentes, ne concordia inter eos conciliari pretio videatur, neve in paupertatem melior deciderit, deteriorque ditior fierit. Unde et nos donationem inter conjuges penitus reprobamus, nisi tunc morte donatoris donatio confirmetur.

Anižby také podobné bylo spravedlnosti, aby pronajímači po dokonání najmu darmo rudu zdvihli, vysekanú na náklad nájemníkuov; žádnýť zajisté nemá bohatěti cizí škodú. Ale jestliže by ruda toho téhodne, v němž se skonává najetie, vytažena nebyla, tuť toliko budú moci sobě osobiti pronajímači; a což by pak koli rudy z předešlých týdnuov před rokem skonaným v dole zuostalo, tuť jsú ztratili. A tak všem jiným přem podle přirozeného rozumu krátce jest zavřieno; kteréžto zavřenie potom ve všech pronajímáních, také i urbury našie, přikazujeme, aby neporušitedlně bylo zachováno.

Kap. VII.

O právu dánie neb darovánie.

Obytčeji již u nás zdávna přijato jest, že skrze dánie nám dobývá se drženie a že panstvie přenášie se od jedné osoby na druhú; neb nic nenie tak příslušného přirozené rovnosti, nežli vuoli pána chtějícieho věc svú přenesti na jiného, pevnú jmieti.

§. 1. A tak dánie jestiť věci slušné bez přinucenie práva i moci púhé neb čisté a svobodné na jiného učiněné převedenie; a dokonáváť se tehdy, když dávatel svú vuoli zjeví před šlechetnými muži dobrovolně. A z toho slušieť dárci připuzením práva, aby vládnutie na obdařeného převedl. Pakliby toho dárce odpieral, nicméně přes to dánie plnú moc má a dokonalú, protože ušlechtilost to právo jakýms obytčejem jest uložila, že mní, což dobrovolně dává, by dlužna byla dáti; a lečby v dobrovolenstviech svých ustavně rostla, mní, by nic nedala. A tato svobodná štědrota na obdarovaného milostivě vylitá má jeho obdarovaného k vděčným službám zbuzovati dávateli, aby dobrodinie přijatých nikdy nezapomínal. A toť jest obytčej dávní, kterýžto slove práva vykládáním dání mezi živými. §. 2. Jestiť také i jiný obytčej dávánie, kterýž se děje pro domněnie smrti, když kto takto dává: jestližeby se jemu událo umřieti, aby tento toto měl. Ale svrchovaně dánie pro příčinu smrti jest, kdyžby kto raději sobě měl, nežli tomu, komuž odkazuje, ostavil, ale však raději tomu přeje nežli dědici. §. 3. Ale i větší naši, zbožní ciesařové, zapověděli jsú dávánie mezi mužem a ženú aby nebývalo, aby z společného milovánie vespolek se nelúpili, pověsti dobré manželuov převelmi slušně radiece, aby svornost mezi nimi nezdála se býti zjednána cenú aneb mzdú, a aby lepší v chudobu neupadl a horší bohatěji nebyl; protož i my dánie mezi manžely, z něhož jeden bohatěji a druhý chudší bylby učiněn, mezi manžely ovšem zamietáme, lečby tehdy smrtí dávatele dánie bylo potvrzeno.

Co slove dánie.

O dánie po smrti.

Žena nemuož dáti muži statku leč na smrti, a on jí zase též.

Cap. VIII.

De jure cesso.

De jure cesso tam licito, quam illicito, hic intendimus declarare.

§. 1. Hoc autem modo licite cedantur jura et actiones: si procurator vel tuus aut alius mandato tuo tibi aliquas partes emerit et perfecta emptione venditor illas partes coram magistro montis recuset more solito resignare, et procurator tuus aut mandatarius contra venditorem eundem tibi jura cędat et actiones; statim acquiritur plenum jus agendi; quod licitum in his et in aliis bonae fidei concessionibus approbatur. §. 2. Sed cum emptiones et cessiones litium legitimae prohibeant sanctiones: et nos ligitantibus justitia exigente compellimur providere, ne cum altera pars sibi consentiret contrarium judiciorum exitum, alium potentiorem aut alias inhabilem parti alteri adversarium institueret duriorem; quam ob rem omnes alienationes judicii immutandi causa factas, tam contra bonos mores, quam contra utilitatem totius reipublicae et honorem, hoc edicto penitus revocamus, ne de cetero per aliquem talium aliquid attemptetur.

Cap. IX.

De jure retinendi, recuperandi et minuendi.

Quia jus acquirendi sine jure retinendi, recuperandi, aut minuendi perfecte non poterit pertractari: unde jura praedicta plene ac plane inveniuntur in praecedentibus tractatibus expedita.

§. 1. Jus enim retinendi in eo consistit, ut quis utatur argentifodio suo in omnibus, ut dictum est. §. 2. Sed jus recuperandi in eo consistit, ut quis violenter de sua possessione sit ejectus, aut ipsi absenti legitima causa aliqua possessio aut res per judicium fuerit abdicata, vel aliquid aliud in ejus praejudicium attemptatum; et qualiter haec sint recuperanda, diligens indagator in praecedentibus tractatibus omnia inveniet pertractata. §. 3. Sed jus minuendi plene (dictum est) supra (de) his, qui non utifruendo suo argentifodio abutuntur; et etiam quando in judiciis condempnantur, plene etiam hoc de emptionibus et venditionibus pertractatur.

Kap. VIII.

O právu postúpenie slušném i neslušném.

O právu postúpenie tak slušném jako neslušném umienili jsme tuto vypraviti.

§. 1. Tiemto pak obytčejem slušně postupují se práva i skutkové, kdyžto poručník tvuoj nebo jiný přikázaním tvým tobě některé diely kúpil by, a dokonaje kúpenie, kdyžby prodavač těch dieluov před pergmistrem odpieral obytčejem zvyklým otevzdati, a poručník tvuoj, nebo přikázanie tvé maje, proti témuž prodávači tobě práv postúpil by i pří neb žalob; tehdy ihned tobě plné právo se dobývá, aby se o to mohl súditi. A to jest slušné v těch věcech i v jiných dobré viery postupováními tvrditi se. §. 2. Ale poněvadž kupovánie a postupovánie svárúov t. sauduov spravedlivá zapoviedají ustavenie: i my súpeřóm, totiž súdícím-se, k žadání spravedlnosti připuzeni jsme raditi, aby, kdyby jedna strana počítala sobě odporné súduov vyjitie, jiného mocnějšího aneb jinak druhé straně nehodného protivníka neustanovovala tvrdšieho; pro kterúžto příčinu všecka postupování, saudu změněnie příčinú učiněná, tak proti dobrým obytčejóm, jako proti užitku obecnie věci i cti, tiemto zapověděniem ovšem hyzdíme a odvoláváme, aby potom skrze kteréhož kolivěk o nic takového nebylo se pokúšieno.

Zpuosob vzdánie a postupovánie buďto osobně aneb poručníkem.

O kupovánie a prodávánie sauduov.

Kap. IX.

O právu obdržénie, nabývánie t. nabytie a umenšovánie.

Jakžkoli o právu dobývánie, obdrženie, nabytie i umenšovánie nebude moci býti praveno, protože ta práva plně a zřejmě v předešlých knihách nalezají se býti vypravena.

§. 1. Neb právo zajisté obdrženie v tomť záleží, kdyžby kto požíval dolu svého ve všech věcech, jakož jest praveno. §. 2. Ale právo nabytie v tom záleží, kdyžby někto násilím z svého vládnutie neb držęnie byl vyvržen a vytištěn, aneb v jeho nepřítomnosti příčinú hodnú některé vládařstvie neb věc jeho skrze saud byla by odsúzena, anebo nětco jiného na jeho bezpravie neb škodu učiněno; a kterak by toho měl nabyti, pilný zpytatel v předešlých rozprávkách všecky věci nalezne vypravené. §. 3. Ale právo umenšovánie plně svrchu jest praveno o těch, kteřížto nedělajíce, jakož hodné jest, svého dolu zle užívají; a také, kterak v saudiech bývají odsuzováni, o tom úplně jest povědieno tu, kdežto o kupovánie a prodávánie jest praveno.

Na čem záležie právo dobytie.

O právu umenšovánie.

Incipit

Liber quartus

gloriosissimi Principis et Domini Regis Wenceslai munifici Regis Bohemiae.

Cap. I.

De ordine judiciario.

Sollicitantibus nobis quam plurimum circa totius regni curas, et inter cetera parum nihil eligentibus meditari, qualiter et quomodo montanis nostris fixum immutabilemque ordinem judiciarium confirmemus, ut non per ambages, sicut a retroactis temporibus consuetum erat, sed gradatim per legitimos juris tramites deinceps judicia ordinentur, nam circa ea, quae inordinate fiunt, non potest rationabiliter aliquid agi:

§. 1. Unde quidquid contra ordinem judiciarium a nobis editum in hac parte judicatum fuerit aut prolatum, nullius penitus firmitatis existat, juxta legitimas sanctiones legaliter protestantes, sententias contra solitum juris ordinem prolatas nullius esse momenti. §. 2. Imo judices et jurati nostri transgressores edicti cum omnibus possessionibus suis et personis regiae subjaceant ultioni. Dignum est enim, ut quos ad nostri juris observantiam regalis formido non provocat, saltem medicina correptionis compellat, ut universi poena docente discant, quam sit vitandum, quamque nefandum, statuta regalia profanari.

Cap. II.

De citationibus.

Sed cum citatio sit principium et totius ordinis judiciarii fundamentum, de ipsa tamquam de parte potiori principaliter videamus, quia principium cujuslibet rei potissima pars est, teste domino Justiniano imperatore, sanctissimo legislatore, eo quod bene et competenter universa geruntur, si principium decens fuerit et amabile Deo.

§. 1. Est autem citatio legitima in jus evocatio, et quando fit per judicem principaliter praecipientem, alterutri partium aut utrisque, quod certo termino compareant coram ipso hinc inde secundum justitiam responsuri. §. 2. Est etiam citatio per judicis nuntium ad hoc juratum, ut, si citatus, sicut pluries evenit, citationem ad ipsum pervenisse negaret,

Počínají se

čtvrté knihy

práva královského horníkóm daného.

Kap. I.

O řádu saudném horníkuov.

Pečlivost majíce my převelikú při všech péčech královstvie našeho, a mezi jinými nicméně když chceme pomysliti, utíká nás péče pilná, kterak a kterým obytčejem horníkóm našim stálý a neproměnitedlný řád saudný stvrdili bychom a vydali, aby ne po okolcích, totiž zmatciech, jakož od dávných časuov obytčejno bieše, ale řádně po správných práva stezkách potom saudové se řiedili; nebo při těch věcech, kteréž se neřádně dějí, nemuož rozumně nic činěno býti.

§. 1. Protož cožkoli proti řádu súdnému od nás vydanému s té strany bylo by súzeno anebo vynášeno, nižádné ovšem pevnosti nebuď, podle pravých ustanovení, správně osvědčujících, že nálezové proti zvyklému práva vypovědění žádné nejsú chvílky t. ku přijetí, aneb ižádné moci nemají. §. 2. Nébrž súdce a přísežní naši, přestupitelé ustanovenie tohoto, se všemi statky svými i osobami královské podlehněte pomstě; nebť hodné zajisté jest, aby, jichžto k našeho práva zachovánie královský strach nevzbuzuje, aspoň lékařstvie tresktánie aby připudilo, aby všickni pokutú učíce naučili se, kterak se slušie vystřiehati, a kterak nehodné jest, ustanovenie královská haněti neb tupiti. Pokuta súdci proti právu súdícich.

Kap. II.

O póhoních.

Ale poněvadž póhon jest počátek a základ všeho řádu súdného, protož o něm jakožto o částce prvnější, prvotně vizme; neb počátek všelijaké věci najmocnějšie částka jest, jakož toho přisvědčuje pan Justinian ciesař, přesvátný práv ustanovitel, řka, že dobře a příhodně všecky věci dějí se, když počátek slušný bylby a Bohu milý.

§. 1. Jestiť pak póhon správné ku právu povolánie; Co jest puohon.
a bývát druhdy skrze súdci přítomně přikazujícieho jedné straně nebo oběma, aby v určený rok před ním se okázali v súdě spolu, jedna druhé podle spravedlnosti odpoviedajiec. §. 2. Druhdy pak bývá a děje se póhon skrze posla súdcova

tunc citantis indubitanter stabitur juramento. §. 3. Hoc autem modo sunt citationes per juratum nuntium faciendae: Ut de judicis citet mandato, nec aliquis nisi legitima ex causa ad judicium citetur ordinarium eo die, quo ipsum judicium esse debet; quia tempus et hora non patiuntur tunc plenius deliberandi consilium, nec inermes nostris debemus resistere inimicis, sed egemus tempore, cum actor, in cujus est velle agere, jam dudum se suis munierit munimentis, ut et nos nostras defensiones providentius ordinemus. Unde unusquisque citandus est ad judicium ordinarium ad minus proxima die praecedente. Et si copia ejus haberi poterit, citetur propria in persona; si autem absens fuerit, aut latitet subterfugiendo judicium, per eundem nuntium ad domum ejus tunc publice citetur. Tutius est tamen in omnibus arduis causis ad domum fieri citationes hoc modo: Nuntius juratus stabit ante domum citandi, ipsum ad mandatum judicis aperta voce citando, audientibus transeuntibus et vicinis; nam circa majora cautius est agendum. Statimque nuntius citans executionem citationis notario dicat judicis, ut ipsam sic ponat in tabulis vel in actis, scilicet quod (talis) ad mandatum judicis per (talem) juratum nuntium (ponendo diem et horam), ut judicio compareret (tali) die, ad domum suam fuerit publice citatus, audientibus transeuntibus et vicinis. §. 4. Nullus autem est ita citandus, ut in judicio compareat die feriato. §. 5. Omnes autem citationes, quae ad judicium ordinarium fiunt, licet non exprimatur, tamen peremptorie sunt citandae.

Cap. III.

Quomodo actor et reus in judicio comparare debeant et se habere.

Quomodo actor et reus in judicio comparendo debeant se habere, visa citationum forma, videre nunc restat.

§. 1. Et certe actor praesens rei absentis apud judicem pro tribunali sedentem contumaciam accusabit, cum omni instantia justitiam postulando. Reo autem praesente actor instabit, ut suae respondeat actioni. E converso reus actore non comparente, propter ejus contumaciam ab instantia judicii petet sententialiter se absolvi. §. 2. Si autem actor praesens de reo conqueratur, instanter justitiam exigendo, tunc reus exceptiones, si quas habet, opponat, secundum ordinem infra scriptum. §. 3. Possunt etiam partes comparere in judicio per procura-

k tomu přísežného, aby, jestližeby pohnaný, jakož se častějie přiházie, zapieral, by póhon k němu přišel, tehdy póhonného přísaze bezpochyby má věřeno býti. §. 3. Tiemto pak obytčéjem mají dieti se póhonové skrze posla přísežného: Aby pohonil z saudcova přikázanie, aniž kto má pohnán býti k saudu zahájenému leč z hodné příčiny ten den, kterýž má saud býti; nebo čas a hodina nestrpí v ťa doba plného rozmýšlenie rady, aniž neoděni jsúce odpierati se máme našim nepřátelóm, ale potřebujeme k tomu času, poněvadž žaluobce, v jehož chtění jest při vésti, již dávno svými ohradil se jest ohradami, abychom i my naše obrany opatrnějie zřédili. Protož jeden každý má pohnán býti k saudu zahájenému při najmenšiem najbližší den předešlý před súdem; a muož-li býti osobně nalezen, mát pohnán býti u vlastní osobě; pakliby jeho nebylo nebo se pokrýval saudu utiekaje, tehdy skrze téhož posla má zjevně před domem bydla jeho pohnán býti. Ale bezpečnějie zajisté jest ve všech pilných přech, aby se póhon dál před domem neb v domu tiemto obytčejem: Posel přísežný stanet před domem toho, ktož má pohnán býti, pohoně jeho ku přikázaní súdce zjevným hlasem, aby i súsedé i jdúcí mimo duom slyšeli; neb při větších věcech vždy slušie opatrněji činiti. A ihned ten posel póhonný učiněnie póhonu má povědieti písaři súdcovu, aby jej tak ve dsky neb v knihy vložil, nebo v aktách, totiž že ku přikázaní súdce (ten) skrze (takového) posla přísežného (tento) den a (tuto) hodinu pohnán jest, aby stál k saudu, a (tento) den a (tuto) hodinu před domem jeho jest zjevně pohnán, a to jsú slyšeli pomíjející i súsedé. §. 4. Nižádný pak nemá pohnán býti, aby stál na súdě den sváteční. §. 5. A všichni póhonové, kteříž se dějí k saudu zahájenému, ač to nenie vymluveno, zavitít jsú póhonové jmieni.

Kterým obytčejem posel má pohoniti.

Puohon poslem.

Žádný nebuď pohoněn bez příčiny hodné.

O póhonu člověka pokrývajícieho se.

Zpuosob póhonu.

Pohnaný nestuoj k saudu v den sváteční.

Kap. III.

Kterak žaluobce a obžalovaný mají v saudu státi.

Kterým obytčejem žaluobce a obviněný na saudě se staviece měli-by se jmieti, viděvše zpuosob puohonu, již nastává se viděti.

§. 1. A zajisté žaluobce přítomný obžalovaného nepřítomného před súdcí, na stolici súdné sedícím, potupú neb nestáním má obžalovati, se vší snažností žádaje spravedlnosti. Pakli obžalovaný jest přítomen, má o to státi žalobník, aby jeho žalobě odpoviedal. A zase nestane-li žalobník, tehdá obžalovaný pro jeho nestánie žádati bude od snažnosti saudu, aby nálezem jeho byl zproštěn saudu. §. 2. Pakli žaluobce přítomný žaluje na pohnaného, spravedlnosti snažně žádaje,

Nestane-li žalobník ku právu svému.

tores sufficienter instructos et coram actis aut urburariis vel magistris montium legitime constitutis, ita tamen, ut procurator, qui nomine absentis agit aut defendit, satisdet, dominum rem ratam habiturum, aut judicatum solvi; quia nemo procurator in re aliena sine satisdatione idoneus esse creditur, si principales personae rem ratam habituram vel judicatum solvi pro suis procuratoribus, ipsos ab omni satisdatione relevantes, se nullo modo obligarunt. §. 4. Etiam consortes ejusdem litis sine mandato agere possunt, dummodo consortem consortesve suos rem ratam caveant habituros.

5. Et sic jura adaptantur ad ea, quae frequentius in judiciis ventilantur; sed ad ea, quae raro accidunt, ante ipsorum eventum jura adaptari non possunt, sed erit de similibus ad similia procedendum.

Cap. IV.

De judiciis.

Tractatum est supra in praecedentibus de quibusdam praeambulis ad judiciorum exercitium opportunis; sed nunc de ipsis judiciis per ordinem videamus.

§. 1. Et est judicium actus trium personarum legitimus, scilicet judicis, actoris, et rei. §. 2. Actor autem dicitur ab agendo, reus autem non ab reatu, sed a re, quae petitur. §. 3. Omne autem judicium montanum aut est ordinarium aut extraordinarium. §. 4. Judicium ordinarium est, cum judex sedens pro tribunali, infra quatuor sedilia congregatis ibidem aliquibus juratis ac aliis quorum interest, ipsum judicium processurus in causis more consueto corroborat et confirmat: Hoc enim quaeritur sollempniter a juratis, an eo die et illa hora licite possit judicio praesidere, et jurati sententiant diem una cum hora esse habiles judicio praesidendi, eo quod nec dies est feriatus, nec etiam hora tarda; nam judices tenentur ob reverentiam Dei differe tempore feriato et etiam ante noctis tenebras perficere, quod incumbit eo, quod opportunitas tenebrarum malos homines ad delinquendum efficit proniores. §. 5. Judicio autem hoc ordine sollempnizato judex more solito pacem judicialem omnibus auctorizet, quodque servetur honestas et reverentia judicialis castis moribus perseveret. §. 6. Et tunc unusquisque per advocatum proponat

tehdá obviněný odpory, ač které má, proti němu polož podlé řádu dole psaného. §. 3. Mohúť také strany státi na súdě skrze poručníky dostatečně naučené, a před knihami neb před akty neb před urburéři nebo pergmistry správně postavené, tak však, aby poručník, kterýž jménem nepřítomného vede při neb jie bránie, uručil, že pán jeho t. žaluobce neb obžalovaný to, což on vede, přijme, a bude-li odsúzen, že odsúzený zaplatí; nebo ižádný poručník v cizí při bez uručenie nezdá se hodný býti, kdyžto prvotnie osoby nezavázaly jsú se, že, což poručníci jich provedú, to sdržie, a což bude usúzeno, že to zaplatie za své poručníky, tiem je ode všeho urukovánie zproštujíce. §. 4. Také společníci neb tovařiši té pře mohú při vésti bez přikázanie, kdyžto jediné společník neb společníci uručie, že to chtie zdržeti, což on vyvede. Komuž jest pře poručena, uruč na zdržěnie ortele. Poručník v cizí při má uručen býti. O společnících.

§. 5. A tak práva přihotována bývají k těm věcem, kteréžto častějie v saudiech běžie a opolají se; ale k těm věcem, kteréž velmi řiedko přiházejí se, před jich příchodem práva přihotována nemohú býti, než z podobných ku podobným má bráno se býti, totiž má saud veden býti.

Kap. IV.

O saudiech a řečníciech.

Vypraveno jest v předešlých řečech o některých předchoziech potřebných k zvyklosti sauduov; ale již nynie o samých saudiech napřed vizme.

§. 1. A jestiť saud skutek tří osob správný, totižto súdce, žalobníka, a obžalovaného. §. 2. Žalobník pak nebo póvod slovet od žaloby a od vedenie, nebť vede při; ale obžalovaný, totižto obviněný, slovet od viněnie, neb jej žaluobce viní vá. §. 3. Každý pak horský saud neboť jest pořádný t. zahájený, aneb jest kromě řádu t. nezahájený. §. 4. Saud zahájený neb pořádný jest, kdyžto súdce sedě na saudné stolici ve čtyřech laviciech sbera přísežné některé i jiné, na něžto přislušie, týž saud súditi chtě, obytčejem zvyklým zahájiti káže, tiemto obytčejem: Tiežeť slavně od přísežných, muož-li ten den a tu hodinu slušně na saudě seděti; a přísežní usúdie s potazem, že den i hodina jsú hodné k sedění na saudě, protože ani den sváteční, ani hodina pozdnie; nebo súdce pro poctivost Boží mají čas sváteční ctíti, a také před nočními tmami saud dokonati, protože hodnost temnosti zlé lidi k přestúpenie činí hotovějšie. §. 5. A když pak saud tiem řádem zahájen bude, súdce obytčejem zvyklým pokoj saudný i kázeň všem jmieti má přikázati, a aby zachována byla počestnost i stydlivost saudná s setrváním ctných mravuov. Od čeho žaluobce slove póvod. Od čeho slove obviněný. Dvojí jest saud.

vel respondeat, quidquid habuerit querulare, quem unicuique integro homini juste petenti dari praecipimus hoc edicto. §. 7. Sed si duo simul unum petierint advocatum, primus obtineat, juxta illam regulam juris: Qui prior est tempore, potior est jure. §. 8. Est autem officium pietatis, judices summa diligentia providere, ne per potentes copia advocatorum pauperibus subtrahatur. Ipsi vero judices ex suo officio dent non habentibus advocatos. §. 9. Quicunque vero semel advocaverit pro tribunali, postmodum petitus in judicio aut datus per judicem, advocationis officium deinceps non audeat recusare; nam quod semel placuit, non potest amplius displicere. §. 10. Tamen advocati compellendi non sunt inviti, contra suos sanguineos et affines usque ad quintam consanguinitatis lineam advocare, neque compatres patrinasque, sed nec contra illos, quibus ratione vendendi aut emendi homagium fecerunt; quod naturali displicet rationi, has personas se ad invicem aliquibus displicentiis provocare. Nec putent aliqui ratione carentes hoc officium respuendum, cum etiam imperiales constitutiones per ora principum divinitus prolatae, huic officio laudem tribuant et honorem, dicentes: Militant namque patroni causarum, qui gloriosis vocibus confisi laborantium spem et vitam defendunt. Nec minus dicuntur reipublicae et singulari utilitati singulariter providere, quam si pro utilitatibus singulorum clypeis, thoracibus, et gladiis uterentur, parentes ac patriam conservando. Verum experientia rei docet, ipsum advocationis officium esse in omnibus judiciis opportunum.

§. 11. Permittimus etiam, ut se muniant quibuscunque cautelis et protestationibus, sicut hucusque poterunt praemunire, ne damnum aliquod incurrant pro suis clientibus in judicio advocando; non enim inde debent dispendium sentire, unde eos decet merito praemium expectare. Insuper judices non sinant advocatos ratione patrocinii ab aliquo disturbare. §. 12. Haec de bonis et legalibus statuimus advocatis, sed reprobos praevaricatoresque ab omni advocationis officio excludendos, ne boni malorum consortio inquinentur. §. 13. Si autem partes principales tantae fuerint discretionis et eloquentiae, poterunt pro se personaliter advocare, venia tamen prius a judice impetrata. §. 14. His itaque peractis advocatus actoris aut ipse actor, si reus non comparuerit termino assignato nec idonee per aliquem excusetur, petat ipsum ad omnem causam, pro qua citatus fuerat, justicia exigente sententialiter condempnari. Reo tamen legitimis defensionibus reservatis, quae vulgariter helfrede dicuntur, ut si vocatus fuerit ad majus

§. 6. A tehdy jeden každý skrze řečníka propověz i odpověz, cožkoli měl by žalovati, a ten aby jednomu každému člověku celému spravedlivě prosícímu dán byl, tiemto ustanovením přikazujeme. §. 7. Pakliby dva za jednoho řečníka prosila, tehdy jej první obdrží, podle oné řeholy práva: Ktož prvnější jest časem, mocnějšíť jest v právě. §. 8. Jestiť pak úřad milostivosti, aby saudce svrchovanú pilností opatřili, aby skrze mocné přítomnost řečníkuov chudým nebyla odjímána. Oni také súdce z svého úřadu dávajte řečníky nemajícím. §. 9. A ktož koli jednú řečňovati bude před saudem, potom prošen jsa od strany neb od súdce vydán jsa, potom úřadu řečňovánie nesměj odpierati; nebo což se jest jednú líbilo, nemůžť se potom nelíbiti. §. 10. Avšak řečníci nemají puzeni býti bezděky k řečňování, proti svým příbuzným a přáteluom, až do toho pátého kolena příbuzenstvie, ani proti kmotruom, ani kmotrám, ani proti těm, jimžto pro příčinu obrany neb opravy manstvie jsú učinili; nebť se nelíbí přirozené rozumnosti, aťby se ty osoby vespolek kterými nelibostmi drážďily. Aniž se domnívajte někteří, rozumu nemajíce, by ten úřad měl za zavržený býti, poněvadž také ustanovenie ciesařská skrze ústa kniežat božsky vydaná tomu úřadu počestnost vzdávají i chválu, řkúce: Rytěřujíť zajisté řečníci a obrance pří, kteřížto, v slavné hlasy doufajíce, pracovitých naděje i života bránie. Aniž méně praví se obecní věci i zvláštnieho užitku pohodlí zvláště opatrovati, než jakoby pro užitky každých štietuov neb terčí a plátuov a mečuov užívali, rodiče i vlast zachovávajíce. Protož zkušenie věci učí ten úřad řečňovánie býti potřebný ve všech saudiech.

§. 11. Dopauštíme také, aby se mohli ohrazovati kterýmiž koli opatrnostmi a osvědčováními, jakož až dosavad mohli jsú se ohrazovati, aby v škodu některaků nevešli za své strany v saudě řečňujíce; nemajíť zajisté škody z toho číti, odkudž jim slušie hodně odplaty čekati. Nad to súdce nedopúštějte, by kto řečníky zarmucoval pro jich řečňovánie. §. 12. A toť o dobrých a řádných ustanovujeme řečníciech, ale nešlechetné a nehodné přestúpce velíme ode všeho úřadu řečňovánie odlúčiti, aby dobří tovařištvem zlých nebyli zprzněni. §. 13. Pakliby strany prvotnie takové rozúmnosti byly a výmluvy, tehda moci budú sami za se osobně řečňovati, odpuštěnie však prvé od súdce uprosiece. §. 14. A tyto věci tak dokonajíce, řečník žalobníka anebo sám žalobník, ač obviněný nestál by v čas uložený, aniž by hodně vymluven byl skrze někoho, máť prositi súdce, aby jej podle spravedlnosti odsaudil pravým nálezem ve vší při, pro kterúž pohnán bieše. Máť však obžalovanému právo býti zachováno ku pravým obranám, jenž němec-

O požádánie řečníka.

Prosíta-li dva zaň, kterému má dán býti.

Řečník má i chudému dán býti.

O vychválenie řečníkuov.

Ohrazovánie řečníkuov.

Svoboda dobrých řečníkuov.

O nešlechetných řečnících.

Strany samy mohú bez řečníkuov mluviti.

Nestojí-li obžalovaný ku právu.

tribunal, aut infirmus, aut captus, aliisve causis legitimis detentus comparare non potuit. Et sententiam latam contra absentem ex causa necessaria nocere juris ratio non permittit, sed ostensa legitima absentiae causa, sine aliqua diminutione ad totam causam integraliter reformetur; quia ab omni lege urgens necessitas excusat.

§. 15. Item e converso reus, si actor contumax fuerit, ab instantia judicii absolvatur, actore sibi in expensis legitimis ob illam litem factis sententialiter condempnato; etiam postea ad judicium veniens suis defensionibus uti poterit sicut reus; nam uni licere non debet, quod licebit alteri litigatorum, et cum judicia non debent claudicare. §. 16. Quatuor autem modis jure montanorum quis contumax judicatur: Primus est, si actor aut reus non compareat; secundus vero est, si compareat, et judici non obedit; tertius est, si comparet, sed a judicio illicentiatus recedit; quartus et ultimus, cum uterque comparet, sed actor durante judicio nullam reo objicit quaestionem, et hoc reus protestatus fuerit, judice jam a judicio recendente. Actor ex eo contumax judicatur, reusque ab instantia judicii absolvatur, actore sibi in expensis legitimis condempnato. In omnibus his casibus pro convicto contumax judicatur, si nulla defensione legitima se poterit excusare. §. 17. Tenetur autem actor sequi regulariter forum rei, quia sententia a non judice lata non tenet. §. 18. Et coram quocunque judice competenti judicium fuerit inchoatum, ibidem etiam terminetur; nam juris ordo confunditur, si unicuique sua jurisdictio non servatur, nisi tunc ipsum judicium per appellationem legitimam ad superiorem judicem prorogetur.

Cap. V.

De judicio extraordinario.

Judicium autem extraordinarium est sine solempnitate de vilibus causis vel casibus cognoscere, quae cottidie occurrunt, sicut fabrorum, sectorum et aliorum laboratorum, conquerentium de pretio deservito, ac de aliis quam plurimis causis, quae propter periculum montium nullam dilationem recipiunt, veluti de aqua extrahenda et de metis assidue distinguendis, ne pro dilatione judicii montibus aliquid impedi-

sky slovú helfrede a česky pomocné řeči, jakožto, byl-liby povolán k většie stolici, to jest k vyššiemu soudu, nebo nemocen, nebo jat, nebo jinými správnými příčinami zadržán jsa nemohl by státi. A zajisté ortel neb nález vynesený proti nepřítomnému z příčiny potřebné rozumnost práva nedopúštie, aby uškodil; ale když ukázána bude správná nepřítomnosti příčina, bez všelijakého umenšenie ke vší při v cele napraven buď; nebo nuzná a náhlá potřeba ode všeho práva vymlúvá.

Hodné příčiny nestánie ku právu.

§. 15. Taktéž zase obviněný nebo pohnaný, nestane-li žaluobce, máť od saudu zproštěn býti —; a on také přijda k saudu potom, svých obran moci bude užívati, jakožto i súpeř jeho; nebť nemá jednomu slušeti z súpeřuov, cožby druhému neslušelo, poněvadž saudové kulhati nemají.

Nestane-li žalobník ku právu.

§. 16. Čtyřmi pak obytčeji právem horníkuov súzen bývá, ktož nestojí ku právu: Najprvé, když žalobník neb obžalovaný nestane k saudu; druhé, když postavě se neposlúchá súdce; třetie, ač postaví se, ale otejde od saudu bez odpuštěnie súdce; čtvrté a poslednie, když se oba postavíta, ale žalobník ani kto od něho nežaluje, dokudž saud trvá, na obviněného, a to pohnaný neb obviněný osvědčí súdci, když jde od saudu. Skrze to žalobník súzen má býti za nestalého k súdu a obžalovaný neb viněný od stánie na saudě zproštěn buď, a žalobník jemu v správných nákladiech v té při činěných buď odsúzen. A v těch ve všech příhodách za přemoženého právem aneb za přesvědčeného žaluobce má súzen býti, ač ižádnú výmluvú hodnú neb obranú nebude se moci vymluviti.

O čtyrech hodných příčinách nestánie.

§. 17. A dlužen zajisté jest žalobník neb póvod následovati správně saudu súpeře svého, totižto má jeho v tom právě hledati, pod kterýmž sedie; nález zajisté t. odsudek od nesvého súdce vynesený nedrží, to jest, moci nemá.

Ktož chce na druhého žalovati, žalujž naň v tom právě, v němž obývá.

§. 18. A před kterým koli súdcí saud bude začat, před týmžť má konán býti; nebo řád práva bývá pohanien, jestliže jednomu každému súdci jeho poprava t. saudné právo nezachovává se, lečby tehdy ten saud skrze správné odvolánie podán byl k vyššiemu právu.

Před kým se soud začne tu buď konán.

Kap. V.

O saudu nezahájeném anebo nepořádném.

Saud pak nezahájený bývá bez slavnosti o malých přech, totižto příhodách, kteréž se na všaký den přiházejí, jakožto o zadržení mzdy kovářuom neb havéřuom neb jiným dělníkuom, anebo o jiných rozličných přech, kteréž pro škodu horskú ižádného prodlenie nepřijímají, jakožto o vytahování vody a mezí ustavně rozdělovánie, aby pro prodlévánie saudu horám překážky nětco nevzniklo, a aby krátká hodina ne-

menti oriatur, neque laborem longi temporis destruat hora brevis. Haec tamen summarie cognoscendo cum discreta providentia judicentur. In hisque judiciis extraordinariis judices plenam habeant potestatem juramentum de veritate dicenda a partibus exigendi, cum ipsis visum fuerit expedire, consideratis conditionibus personarum, ut inter partes quaestiones omnes eo facilius terminentur.

Cap. VI.

De petitionibus actorum.

Petitio autem, prout hic accipitur, nihil aliud est, quam exhortatio ad judicem facta ratione juris, quod sibi debetur, aut speratur deberi in judicio obtinendi.

§. 1. Sed primo debet actor aut ejus advocatus judici factum vel rem gestam exponere, et ex eo sapienter elicere id, quod petat, specificando dilucide rem quam petit; causamque, quare ipsam petat, tenetur actor similiter assignare, in omnibus formam petitionum debitam observando, ne propter ineptam petitionem ab instantia judicii repellatur. §. 2. Debet etiam in hoc casu cautus esse actor, ut rem petat cum omni suo interesse, quod est lucrum cessans ac damnum emergens, aut petat rem simpliciter cum omni sua utilitate et fructibus inde perceptis. §. 3. Circa haec et alia in judiciis occurrentia patroni causarum multas protestationes ac intricationes facere consueverunt, quibus brevitatis causa obmissis, tantum ea quae sunt de necessitatibus montani judicii, diffinimus, ne sub longo sermone arguamur pauca dixisse; eo quod utilius est pauca idonee effundere, quam multis inutilibus mentes hominum aggravare. §. 4. Omnium autem petitionum, de quibus inter aliquos agitur de quacunque re, summa divisio haec est: aut quod personales sunt, aut reales. Petit enim unusquisque aut ab eo, qui sibi in aliquo debitus est, ex promisso aut ex pacto; quo casu proditae sunt petitiones in personam, per quas intendit actor adversarium sibi dare aut facere oportere eam rem, de qua inter eas legitime conventum est; aut ab eo quod petit, qui sibi nullo jure personali remanet obligatus, movet tamen alicui de re aliqua controversiam, quo casu competunt in rem petitiones; veluti si rem corporalem quis possideat, quam Petrus suam esse affirmet, et possessor ejusdem rei se dominum esse dicat; si tunc Petrus ipsam rem sicut suam in judicio petat, erit realis petitio. Simili modo si petat quis, jus sibi esse per foveam aut argentifodium tuum aquam derivandi, aut metallum, aut quid aliud educendi, ventumve per tuum ad suum argentifodium infe-

kazila práce dlúhého času. Tyto však pře, svrchně poznávadlné, s rozumnú opatrností súzeny buďte. A v těch saudiech nezahájených súdce plnú moc měj kázati stranám přisahati k pravení pravdy, když se jemu zdáti bude podobné, znamenaje povahy osob, aby mezi pohádkami při tiem snáze bylo v spravedlnost uhozeno.

Kap. VI.

O požádánie puovoduov nebo žaluobcí.

Požádánie pak, jakož tuto béřeme, nic jiného nenie, než napomínánie k súdci učiněné k obdrženie práva na saudě, kteréž jemu přislušie neb nadějno jest přislušeti.

§. 1. Ale najprvét má žalobník nebo pówod nebo řečník jeho před súdcí účinek nebo věc, kteráž se dála, řádně vypraviti a z toho opatrně vybrati to, čehož žádá, oznámě světle věc, kteréž žádá, a příčiny, proč jí žádá, ve všech věcech zpuosob požádánie slušný zachovávaje, aby pro nehodné požádánie od stánie k saudu nebyl otehnán. §. 2. Mát zajisté žaluobce v té příhodě opatren býti, aby věci požádal se všie jejie příslušností, a to jest zisk přestalý a škoda vzniklá; aneb aby žádal věci sprostně se vším jejím užitkem i s puožitky odtud přijatými. §. 3. Při těch i jiných přech neb věcech, kteréž se v saudě přihházejí, řečníci mnohá osvědčování a zmatky obvykli jsú činiti, kteréžto pro příčinu krátkosti opustíce, toliko ty, kteréž jsú o potřebnostech horského saudu, chceme vypraviti, abychom pod dlúhú řečí nebyli tresktáni, jako bychom málo vypravili; protože užitečnějie jest hodně málo vypraviti, nežli mnohými neužitečnými mysli lidské obtiežiti. §. 4. Všech pak požádánie, o nichž mezi stranami v saudě děje se o kterúž koli věc, svrchovaný rozdiel tento jest: že požádánie neb jsú osobnie, aneb věcné. Žádát zajisté jeden každý nebo od toho, ktož jemu v něčem dlužen jest, z slibu nebo z úmluvy; a v té příhodě vycházejí ta požádánie na osobu, jimižto žalobník mieni připraviti súpeře svého, aby jemu dal tu věc, kterúž jemu slíbil dáti, aneb aby jemu učiniti musil tu věc, o kterúž mezi nimi správně jest smluveno; anebť požádá žaluobce na súpeři něčeho, kterýžto žádným právem osobným nenie jemu dlužen, než proto se s ním saudí a činí jemu nesnázku o některé sbožie neb statek, jakoby přislušalo na věc požádanie; jakožto kdyžby Vácslav držal dědinu neb jinú věcí tělesnú vládl, kterúžby Jan pravil že by byla jeho, a ten vládař řekl by, že jest vlastní pán té věci; když pak Jan požádá té věci v saudě, aby mu byla od Vácslava vrácena, jižť jest pře věci neb věcná. A týmž obytčejem požádá-li kto, aby měl právo

Kterak má žaluobce k súdu přistoupiti.

Dvoje jest požádánie, osobnie a věcné.

rendi, similiter petitio erit realis. §. 5. Praedictas autem servitutes si ordinari poterunt sine impedimento partis alterius manifesto, ipsas deinceps propter publicam utilitatem privatae regulariter praeferendam, praesenti constitutione a nullo sibi sub obtentu ibidem omnium partium suarum statuimus prohibendas, nec quisquam in sua pertinacia ferendus, qui nihil aliud, nisi ut noceat, laturus est.

§. 6. Frustra enim actoris petitio attemptetur, si reus non possidet rem petitam, nec dolo desiit possidere. Unde ante litis contestationem interrogetur reus, an rem possideat jam petitam; si affirmet, se rem, quam non possidet, possidere, litem super eo sustinens secum contestari: condempnabitur actori ad omne interesse, vel quantum juraverit actor in litem. Sed si reus cum rem petitam possideret, se negaverit possidere: ulterius petitioni actoris non compellitur respondere, sed in eo punitur, quod in actorem, probantem possidere reum rem petitam, possessio ejusdem rei auctoritate judicis transferatur, quamvis ipsam suam esse non probet; quia judicia delusoria esse non debent.

Cap. VII.

De reorum defensionibus.

Sicut enim agentibus contra reos petitiones sunt proditae, simili modo exceptiones reis in defensionis subsidium conceduntur, interdum ad judicium declinandum et interdum ad petitionem actoris elidendam.

§. 1. Et dicitur exceptio petitionis elisio. Et sicut petitio eliditur per exceptionem, sic exceptio per replicationem eliditur, ac replicatio per duplicationem; ita etiam duplicatio per triplicationem, et sic deinceps. Nomina defensionum diversimode nuncupantur; sed tamen largo modo exceptionis sumpto vocabulo quaevis istarum defensionum exceptio nominatur, quia defendendo intentum partis adversae nititur enervare. Sed omnia haec sciri oportet, ut hujus juris plena experientia habeatur, turpe enim est unicuique ignorare jus, in quo versatur. His vero cognitis reus, si quas habet defensiones contra judicem aut actorem, proponat, ex quibiscunque causis sibi competere videantur, jus suum viriliter defendendo, quia nulli est juris beneplacitum denegandum, nec cuiquam facit injuriam, jus

skrze tvuoj duol vodu z svého dolu provesti aneb rudu aneb nětco jiného vytahovati, aneb větru skrze tvuoj duol do svého vedenie, takéž bude požádánie věčné. §. 5. A ty dřieve řečené služby, mohú-li zjednány býti bez zjevné překážky strany druhé, tehdy je potom tiemto ustanovením ustanovujem, pod zachováním tudiež všech dieluov svých, aby jich nebránili činiti pro obecní užitek, jenž má zvláštniemu užitku řádně předložen býti; aniž kto koli v své neustupnosti má trpien býti, kterýžto nic jiného, než aby uškodil, má přinesti. Požádá-li kdo, aby měl právo skrze tvuoj duol vodu vésti.

§. 6. Nadarmoť zajisté žalobníka požádánie pokúšie se, jestliže obviněný věcí požádanú nevládne a nedrží, aniž jest lstí přestal držeti. Protož dřieve, nežli k žalobě bude odpovědieno, máť býti otázán obžalovaný, drží-li tu věc požádanú; a jestliže on die, že by držel tu věc, kteréž nedrží, učiní-li odpověď k žalobě: tehdyť má odsúzen býti, aby žaluobci i užitky i požitky navrátil, a což přiseže žaluobce, že jest na saud naložil. A pakli obžalovaný věcí požádanú vládna zapří před saudcí, by jí vládl, tehdy ten obžalovaný nenie dlužen žaluobci viece k té žalobě odpoviedati, než na tom má přestati: Když žaluobce dovede hodným svědomím, že súpeř jeho tu věc drží, kteréž jest požádal, tehda moci bude súdce súpeřovi přikázati, aby žaluobci bylo navráceno té věci drženie, jakžkoli jest nedovedl, by ta věc jeho byla; nebť saudové klamaví nemají býti.

Kap. VII.

O obranách neb odporách lidí pohnaných nebo obžalovaných.

Jakožto žalobníkóm proti obžalovaným požádánie jsú prošla, týmž obytčejem odpory obžalovaným jsú puojčeny na pomoc obrany, druhdy aby mohl súdu ustúpiti a druhdy aby požádánie žalobníka mohl odvrátiti.

§. 1. A sloveť odpora požádánie odvrácenie. A jakož požádánie skrze odporu bývá odepřeno neb odraženo, též odpora skrze druhé odvrácenie bývá poražena, a odepřenie skrze odvojenie; tak také odvojenie skrze otrojenie, totiž druhá odpora poráží třetie, a třetie čtvrtú a tak dále až do přestánie a pře zavřenie, když již strany proti sobě odpor klásti přestanú. A tyť odpory mají jména rozličná podle latiny; ale však štědrým obytčejem odpory vezmúce jména, každá z těchto obran sloveť odpora; neb jedna strana braněcí se úmysl strany odporné miení zrušiti. Ale věcky tyto věci musejí vědieny býti, aby toho práva plné zkušenie neb poznánie jmieno bylo; neb hanebné jest zajisté jednomu každému neuměti a neznati práva, v němž přebývá. Tyto pak věci po- Co slove odpora.

sibi debitum prosequendo. §. 2. Sed sciendum est, quod omnes exceptiones competentes contra judicem vel ad ejus judicium declinandum, sunt primo et principaliter opponendae; omnes dilatoriae ante litis contestationem similiter opponantur; postea objiciens non auditur, nisi de novo, quae tunc objicit, se didicisse affirmaverit juramento; quia novo morbo convenit nova antidota praeparari. §. 3. Excommunicatio vero contra judicem vel actorem objici potest et probare in qualibet parte litis; reus autem excommunicatus respondere compellitur, ne de sua malicia videatur commodum reportare, omnibus sibi defensionibus legitimis reservatis. §. 4. Etiam exceptio falsi procuratoris non solum ante sententiam, verum etiam post sententiam potest opponi, qua probata judicium nullum, nullius momenti controversiae reputantur. §. 5. Si autem reo nulla exceptio competat defensionis, tunc auctoritate hujus constitutionis, calumpnias multorum temere litigantium compescentis, ad reconventionis recurrat beneficium, si aliquid quaestionis habuerit contra actorem; non obstante veteri consuetudine, imo potius iniquissima corruptela, ut nullus alium reconvenire possit, nisi prius ab eo per judicium jam inceptum fuerit absolutus. Volentes ergo errorem, multorum calumpnias detegentem, nostrae pietatis beneficio salubriter emendare, unde statuimus hoc edicto deinceps inviolabiliter observando hunc ordinem in reconventionibus amplectendum: Ut statim actoris petitione proposita, reus actorem reconveniat, quia regulariter ante litis contestationem debet fieri reconventio; postea vero nunquam auditur, nisi reconventionis petitio antea judici sit porrecta, vel protestatus sit reus de reconventione in eodem judicio facienda.

§. 6. Unde hoc praecipue considerari debet in actore alterius fori, qui in hoc casu forum sortitur alienum, aut sibi denegabitur petitio, si reo non respondeat reconventus. Tamen verius est, quod reo volenti praecise compellitur respondere, juxta illud: Non dedignetur quis eum judicem contra se habere in reconveniendo, quem pro se habuit in agendo. §. 7. In his vero casibus nullum reconventionis volumus esse lo-

znajíce obžalovaný, ač které má obrany, proti saudci nebo žalobníku propověz, z kterých koli příčin viděloby se jemu přislušeti, práva svého mužsky bráně; nebo dobrodiní práva ižádnému nemá zapřieno býti, aniž komu činí bezprávie, právo sobě slušné věda a provodě.

Odpory na prvním soudu zjeveny buďte, lečby potom znovu zvěděny byly.

§. 2. Ale vědieno má býti, že všecky odpory, přislušejícíe proti súdci nebo k jeho saudu ustúpení, mají před odpovědí k žalobě najpruv a prvotně předloženy býti na prvním stání; a všecky odpory prodlevádlné před odpovědí k žalobě takéž položeny buďte; neb potom odpieraje nemát slyšán býti, lečby jistil pod přísahú, že jest teprúv znova zvěděl ty odporné věci, kteréž tehdy činí; nebo novému neduhu slušie nový lék připraviti.

Pře usúzená jednú, má-li potom jednú přesúzována býti.

Jaká klatba jest.

§. 3. Klatba pak proti súdci neb žalobníku muož býti v odpoře pokládána v každé stránce saudu; ale pohnaný neb viněný, ač pak jest kletý, mát býti připuzen k žalobě odpovieďati, aby z své zlosti nebyl vidien pohodlé přinášeje, a ke všem obranám spravedlivým má dopuštěn býti.

Odpor muož uložen býti před ortelem proti nepravému poručníku.

§. 4. Také odpora proti falešnému neb nepravému poručníku netoliko před saudným nálezem, totižto ortelem neb usúzením, ale i po orteli muož býti položena, kterážto když dovedena bude, saud nižádný, nižádné chvilky zmatkové nebuďte domněni.

Pohnaný muož pohnat žalobníka svého.

§. 5. Pakli pohnaný neb viněný nemá ižádných odpor, tehda mocí tohoto ústanovenie, bezpravie mnohých všetečně se súdících skrocujícieho, ten pohnaný má se uteci, aby žaluobcí také pohnal, ač nětco měl by proti žalobníku; bez překážky starého obytčeje, nébrž radše přenepravého porušenie, aby žádný žaluobce svého pohnati nemohl, leč by skrze saud již počatý od něho zproštěn byl. Protož chtějíce ten blud, mnohých bezprávie zakrývajícíe, dobrodiním našie milostivosti spasitedlně opraviti, z toho ustanovujeme túto výpovědí, kteráž má potom neporušitedlně zachována býti, aby tento řád v zase-pohonění byl zachovávan a oblibován: Aby ihned, kdyžby žalobník požádánie položil neb propověděl, aby pohnaný neb obviněný svého žaluobcí zase pohnal, neboť správně ten pohon má se zase státi před odpovědí k žalobě; potom nikdy nemá slyšán býti, lečby požádánie toho zase-pohnánie dřieve bylo súdci oznámeno, aneb žeby osvědčil viněný, že chce svého žaluobcí k témuž saudu zase pohnati.

A v kterémž saudě stane se hosti spravedlivé, v témž má se dosti učiniti zase žalujícemu.

§. 6. Protož toť najviece má býti znamenáno na žalobníka z jiného práva, kterýž v té příhodě práva požievá cizieho; nebo jemu bylo by odepřieno požádánie, ač, sám jsa pohnán, neodpověděl by pohnanému. Avšak spravedlivéť jest, aby připuzen byl skrze saudcí, aby viněnému chtějícímu odpovieďal podle onoho řečenie: Nepohrdej ižádný, aby toho měl súdcí proti sobě, kteréhož jest měl proti súpeři svému, když jest žaloval.

cum: Si reconventionis petitio praejudicialis fuerit petitioni principali, vel si actor agat civiliter, et reus ipsum in reconventione nitatur criminaliter impulsare, aut e converso si criminaliter actor egerit, reo ipsum civiliter impetente; merito reconventionis beneficium his casibus extinguetur, quia aequalitas est in judiciis partibus observanda, ne reconventio iniquitatis sit vinculum, sed justae petitionis subsidium. §. 8. Unde primo fit litis contestatio super petitione actoris, et consequenter super petitione rei; demum vicissim interrogationes, probationes et allegationes ambarum partium audiantur, et primo pro actore, deinde pro reo sententia proferatur. §. 9. Nec grave cuiquam existat, juris ordinem sic in causarum processibus feliciter observari, quam per reprobos juris ministros eo obmisso veram innocentiam frequentius condampnari; judiciarius enim ordo cum sibi concomitantibus non sinit a justitia exorbitare juratos judices et actores illicitos, ipsorum conatus freno justitiae refrenando, nec temere litigantibus laxat habenas. §. 10. Et cum juxta canonicas sanctiones malos comprimere et bonos sublevare officium sit regale, quod sine justitia, quae est constans et perpetua voluntas jus suum unicuique tribuens, nequimus effectu mancipare, nam in sua executione ipsa mandat juris ordinem firmiter observari, cumque jus justitiae sit executivum, juris autem prudentia doceat, qualiter sortiri debeat hoc effectum, ut unusquisque sibi debitum mediante justitia consequatur: unde his tribus virtutibus, scilicet justitiae, juri ac deinde jurisprudentiae immobiliter adhaerentes, ex quarum fonte noster ordo justiciarius derivatur, quem statuimus sub poena omnium bonorum ac personarum ab urburariis, judicibus, juratis ac omnibus aliis in judicio litigantibus ut pupillam oculi inviolabiliter custodiri. Quidquid vero contra jam statutum ordinem nostrum judiciarum sententiatum aut prolatum fuerit, ipso jure sit irritum et inane, nihilominus tamen poenae jam statutae nostri juris transgressoribus imminebunt.

Cap. VIII.

De litis contestatione.

Cognitis his sub brevitate debita, quae ante causae principalis ingressum saepe in judiciis ventilantur, quae praeparatoria sunt ad judicium, quod per litis contestationem sumit

§. 7. Ale v jiných příhodách ižádného nechceme miesta jmieti k zase-pohnánie: Jestližeby zase-póhonné požádánie na bezpravie t. ke škodě bylo prvotnímu požádánie, nebo jestližeby žaluobce žaloval o zbožie neb o peníze, a obžalovaný jeho v zase-pohnánie mienil o prohřešenie trápiti; aneb zase kdyžby žalobce kladl súd o prohřešenie, a obžalovaný vedl saud proti žaluobci o peníze neb o zbožie; tuť zase-pohoněnie právo v těch příhodách umrtveno bude neb uhašeno; nebo rovnost v v saudiech máť stranám zachována býti, aby zase-pohnánie nebylo svazek nepravosti, ale pomoc spravedlivého požádánie. Výklad svrchnie řeči.

§. 8. Protož najprvé buď k žalobě odpověděnie na požádánie žalobníka, a potom na požádánie viněného; potom třiedú otázky, duovodové a líčenie obú stranú slyšáni buďte, a najprvé žalobníku, potom viněnému ortel buď vynesen. Žalujeta-li dva na se, kto má druhu prvé odpovieđati. §. 9. Aniž těžko buď komu, řád práva tak v při vedení šťastně zachovávati, nežliby skrze nešlechetné práva služebníky, ten řád opustiece, pravú nevinu častějie odsuzovali; neb saudný zajisté řád s svými příslušnostmi nedopúštíť přísežným súdciem od spravedlnosti vystupovati, i žalobníkuom neslušná jich mieněnie uzdú spravedlnosti zuzďuje, aniž všetečně svářícím se oslabuje otěží. Každý veď při řádně podle práva. §. 10. A poněvadž podle duchovních ustanovení zlé utískati a dobrých pozdvihovati jest úřad královský, kteréhožto bez spravedlnosti, kteráž jest stálá a věčná vuole právo jeho každému dávajíc, nemuožeme k skutku přivesti, neb ona v svém vypósobení přikazuje řád práva pevně zachovávati; a poněvadž právo jest vypósobilost spravedlnosti a práva opatrnost učila by, kterak dojíti mělo by to k skutku, aby jeden každý sobě dlužné věci skrze spravedlnost dosáhl: protož těch tří ctností, totiž spravedlnosti, práva a právní opatrnosti nepohnutě přidržíce se, z jichžto studnice náš řád saudný pocházie, kterýž ustanovujeme pod pokutú všech statkuov i osob, od urburéřuov, súdcí, přísežných i ode všech jiných v saudě se svářících, jakožto zřítedlnice oka neporušitedlně ostřiehati. Súdce suď právě, opatrně, spravedlivě. A což kolivěk již proti ustanovenému řádu súdnému našemu ortelováno neb vyneseno bylo by, tiem právem buď zrušené a marné; nicméně však pokuty již ustanovené našeho práva přestupníkóm nastanú. O pokutách proti právu súdicích.

Kap. VIII.

O při svědčenie neb o sepřenie pře v saudě.

Poznavše ty věci pod slušnú krátkostí, kteréžto před početím pravého saudu často v saudiech bývají přemietány, a jsúť některaké přípravy k saudu, a to počátek béře, když

exordium; ideo de ipsa, et de aliis sequentibus eandem usque ad definitivam sententiam, in hac ultima particula pertractemus.

§. 1. Est autem litis contestatio principalis negotii apud suum judicem pro tribunali sedentem actoris et rei hinc inde facta narratio, ob causam in judicio procedendi. §. 2. Fit autem litis contestatio per narrationem actoris in judicio propositam, et responsionem rei litem contestandi animo subsecutam; itaque lite contestata statim erit praestandum calumpniae juramentum.

Cap. IX.

De juramentis calumpniae.

Cogitandum nobis, sublatis consuetudinibus male adinventis, virtuosas juris regulas nostros subjectos in omni quiete sine aliqua calumpnia conservantes in spe fertili subrogare; ideoque juramentum calumpniae in magnum remedium litium dirimendarum, statuimus hoc edicto, deinceps statim lite contestata a partibus litigantibus sine contradictione qualibet esse praestandum.

§. 1. Est autem calumpniae juramentum, cum quis jurat sub bona fine, non calumpniandi animo agere vel respondere. Sed calumpnia est falsa petitio vel injusta repulsio scienter intenta. §. 2. Ob hoc vero Nostrae Magnetudinis celsitudo calumpniae instituit juramentum, quod specialiter nostri regalis interest officii, temere litigantibus omnem viam praecludere malignandi, conservando in quantumcunque possimus, illaesos ab omni calumpnia innocentes. Ad cujus effectum mediante justitia effectualiter exequendum omnium fidelium nostrorum studiosam operam digne duximus invitandam, vera justaque judicia immobiliter stabilire, ex quo clarior aliquo sidere praefulgebit salus et honor totius regni nostri ac omnium fidelium nostrorum habitantium in eodem; quia nihil est, quod clarius lumine fulgeat, quam cum justitia recta fides in principe; et nonne fulgor principis omnes sibi fideles irradiat, et electos? inferiores enim suorum corruscant radiis dominorum. Ob quam rem merito tenentur subjecti operam dare suo principi fidelem ad omnem justitiam exequendam, ne suspecti videantur domino cum suo dissentire contra rempublicam obtrectantes: sed tamen quod principi placuit, legis vigorem habet; labiis enim regit rex, et cor regis in manu Dei est, et ubi voluerit, inclinabit illud, in cujus nomine omnia facta nostra, omnes-

žaloba projde a odpověď na ni dána bude, a toť slove *pře sepřenie* neb *pře svědčenie*; protož o tom, a což po ní následovati má v saudě až do úsudku konečného, v této poslední stránce vypravíme.

Co slove pře přisvědčenie.

§. 1. Jestiť pak pře přisvědčenie prvotního účinku před svým súdcí na stolici súdné sedícím žalobníka a viněného s obú stranú učiněné rozpravenie, pro pře na saudě provedenie. §. 2. A bývát pře přisvědčenie skrze rozprávku žalobníka v saudě vyloženú, a odpověď vinného, pře přisvědčenie úmyslem následující; tak že, když pře přisvědčena bude, ihned má dána býti křivé žaloby přísaha.

Ktorak se děje. O přísaze jejie.

Kap. IX.

O přísaze křivé žaloby aneb bezpravie.

Slušieť nám mysliti, otejmúce zlé obytčeje, nalezené ctnostné práva řeholy, naše poddané ve všem pokoji bez všelijakého bezpravie zachovávajíce, v naději užitečné vykázati; a proto přísahu křivé žaloby, na veliké lékařstvie sváruov rozvedenie, ustanovili jsme tauto výpovědí, aby potom ihned, když pře bude přisvědčena, od stran svářících bez odpory všelijaké byla učiněna.

Proč jest nalezena přísaha křivé žaloby.

§. 1. Jestiť pak přísaha křivé žaloby, že dobrú věrú, ne křivého žalovánie nebo narčenie úmyslem žaluje neb odpoviedá. Ale křivé obžalovánie neb narčenie jestiť křivé požádánie nebo nespravedlivé otehnánie, vědomě vymyšlené. §. 2. A proto Našie Výsosti velikost křivého narčenie ustanovila jest přísahu, nebo zvláště na nás přislušie úřad královský, všetečně svářícím-se všecku cestu zavřieti zlobenie, zachovávajíce, jakž najviece muožeme, bez úrazu od každého bezpravie lidi nevinné. Kteréžto věci skutku skrze spravedlnost skutečné dovedenie, všech věrných našich pilné snažnosti hodně umienili jsme pozývati, právě a spravedlivě saudy ustanovovati, z něhožto světlejšie každé hvězdy stkvieti se bude zachovánie a čest všeho našeho královstvie a všech věrných našich bydlejících v něm; nebť nic nenie, co by se světlem světlejším stkvělo, nežli spravedlnost a pravá viera na kniežeti; a zdali světlost kniežete všech sobě věrných neosvěcuje a vyvolených? nižší zajisté stkvějí se svých pánuov paprsky. Pro kterúžto věc hodně dlužni jsú poddaní snažnost přidati svému kniežeti k vyvedenie všie spravedlnosti, aby zle domnělí nebyli vidieni, s svým pánem se nesjednávajíce, proti obecní věci pobluzujíce; ale poněvadž, což se jest kniežeti líbilo, práva moc má; rty zajisté svými zpravuje král

Co jest přísaha křivé žaloby.

Co jest křivé obžalovánie.

Proč jest přísaha nalezena.

Súdce a poddaní suďte spravedlivě vedle vydánie práv kniežete svého.

que actus aggrediuntur, bella feliciter peragendo, regnum nostrum pace commendabili decorantes, et statum nostrae reipublicae sustentamus bene ad ipsius gloriam atque laudem, nihil de nostro ingenio praesumentes, sed omnem nostram spem ad solam providentiam referimus Trinitatis, unde totius mundi elementa processerunt, omnesque leges et constitutiones per ora principum divinitus proferuntur. Unde his salutaribus admoniti praeceptis, videlicet, „juste judicate filii hominum“, et „nunc reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram,“ et tam divinis, quam humanis constitutionibus informati, secure statuimus, omnes principales personas in primo litis exordio subire calumpniae juramentum in hunc modum: Ut primo juret actor, quod non calumpniandi animo litem movet, sed quia credit, bonam causam habere. Deinde jurabit reus, quod credit se bona justitia uti, nulla se causa calumpniae defensurum. Item jurabit uterque, quotiens per judicem fuerit requisitus, respondere, quod verum esse credit, nec scienter falsa probatione utetur, nec petet dilationem causa subterfugiendi judicium, ne lis retardetur; nec dedit, nec promisit, nec dabit, nec promittit aliquid pro hac causa per se vel aliam quamcunque personam interpositam, ut pro eo feratur sententia, nisi his, scilicet advocatis, aliisque personis, quibus licite jura dare permittunt. §. 3. Et hoc juramentum calumpniae non potest remitti a partibus, cum pro communi utilitate principaliter sit inventum, non tantum pro commodo privatorum. §. 4. Poena vero actoris est nolentis hoc parare juramentum, ut ab instituta cadat actione, reus autem pro confesso modo simili habeatur. §. 5. Volumus etiam, ut reverendum nostrae redemptionis, scilicet vivificae crucis signum, super quo erit jurandum, praesens omni hora reverenter in judicio collocetur, quatenus universi non immemores salutis propriae verum subvertere judicium cogitantes, ejus tam terribili praesentia terreantur, sane animadvertendo, quam grave sit corpori et animae, aeternam offendere Majestatem. §. 6. Nec hoc praestantibus juramentum ratione ejus poena aliqua imminebit, neque ab eis ratione hujus juramenti pecunia aliqua exigatur; nam libere sine aliqua arrha hoc exigi volumus juramentum, ut eo facilius veritas in judiciis elucescat. §. 7 Et licitum sit parari hoc juramentum omni tempore, quo judici licet judicio praesidere, quia non est iniquitatis praesidium, sed scrutinium veritatis.

a srdce královo v ruce Boží jest, a kdežť bude chtieti, nakloníť je, v jehožto jménu ke všem činuom našim i všem skutkuom přistúpáme, boje šťastně vedúce, královstvie naše pokojem chvalným ozdobujíce a stav našie věci obecní zdržujeme dobře k jeho slávě i chvále, nic do našeho vtipu nedoufajíce, ale všecku naši naději vznášieme k samé obmyslnosti Trojice svaté, odkudž všeho světa živlové pošli jsú a všecka práva a ustanovenie skrze ústa kniežat Božsky, totiž od Boha bývají vynášena. Protož těmito spasitedlnými napomenuti jsúce přikázaními, totižto „spravedlivě suďte, synové lidští," a „nynie králové rozumějte, naučte se, kteříž súdíte zemi," a tak Božskými jakožto lidskými ustanoveními naučeni jsúce, bezpečně ustanovujeme, aby všecky prvotní osoby, t. súpeřové, na počátku saudu, když se již stane prvnie pře početie neb sepřenie, aby křivé žaloby učinili přísahu tiemto obytčejem: Aby najprvé přísahl žalobník, že ne úmyslem bezpravie anebo křivého obžalovánie súdie se, ale že věří, by měl při spravedlivú. Potom příseže obviněný, že věří, by dobře spravedlnosti požíval, nižádnú se příčinú bezpravie nebráně. Potom přísežeta oba, kolikrát od súdce budeta otázána, že chtie praviti pravdu a že nechtie vědomě křivého svědecstvie požívati, ani žádati prodlenie, aby meškán byl saud, aby tudy mohl zniknúti; a že nedal jest, ani slíbil, aniž dá, ani slíbí co za tu při skrze sám se anebo skrze jinú kterú koli osobu příležící, aby k jeho straně vynesen byl ortel, kromě těmto, t. řečníkóm, písařóm a jiným osobám, jimžto slušně práva dáti dopúštějí. §. 3. A tato přísaha křivého narčenie nemóž býti odpuštěná od stran, poněvadž pro obecní užitek prvotně byla by nalezena, a netoliko pro pohodlé zvláštnie. §. 4. Pokuta pak žalobníka jest nechtějícího té přísahy učiniti, aby od začaté odpadl žaloby; pakliby obžalovaný nechtěl tak přisieci, aby jmien byl za přesvědčeného. §. 5. Chceme také, aby poctivé našeho vykúpenie, totiž obživitedlného kříže znamenie, na němž má býti přisáháno, přítomně v tu hodinu poctivě v saudu bylo položeno, aby všickni nepamětliví spasenie svého pravý saud mysléce podvrátiti, jeho tak hroznú přítomností byli přestrašeni, zdravě úmyslem šetříce a přemietajíce, kterak těžké jest tělu i duši věčnú rozhněvati Velebnost. §. 6. Aniž pro tu přísahu súpeři mají kterú pokutu trpěti, aniž od nich jelikožto pro tu přísahu peniezi kteří mají žádáni býti; neb chceme, aby svobodně ta přísaha byla činěna bez všelijakého úplatku, aby tiem snáze pravda v saudiech se prosvietila. §. 7. A slušieť tu přísahu stranám každý čas činiti, když koli slušie súdci na saudě seděti, nebť nenie útočiště nepravosti, ale uptánie pravdy.

Ktož z súpeřuov má prvé přísahati.

O přísaze obviněného.

O přísaze obú súpeřuov.

Nechce-li žaluobce přísahati.

Přísaha buď na kříži.

O pokutě přisahajících.

Kdy má přísaha býti dopuštěna.

Cap. X.

De confessis.

Quoniam reus in judicio requisitus actoris petitiones quandoque negat esse veras, quandoque etiam confitetur, consequenter ergo de confessis in judicio videamus.

§. 1. Et manifestum est, confessum in jure pro convicto haberi, juxta regulam evangelicam: „Ex ore tuo te judico, serve nequam"; unde sine alia qualibet cognitione sententialiter condempnetur. §. 2. Multa tamen requiruntur ad haec, ut confessio propria cuiquam in tantum praejudicet, ut pro convicto finaliter habeatur, quod deinceps in cognoscendo nullae partes judicis sint in eum, nisi ut sententialiter condempnetur. Primo requiritur, quod confessus in jure legitimae sit aetatis, ita ut in judicio stare possit; nam in his confessionibus constitutis infra aetatem legitimam subvenitur, nam ipsorum aetas ignorat, quid videat in hac parte. Secundo, quod confiteatur voluntate spontanea, non coactus, quia quae vi metuve causa fiunt, rata utique non habemus. Tertio, quod sciens, non per errorem facti confiteatur; illa confessio sibi non praejudicat, dummodo ante sententiam probaverit se errasse; quia nihil tam contrarium est veritati, quam error, qui imperitiam detegerit, et qui errat, minime confitetur. Quarto, quod confiteatur contra se, quoniam contra se bene creditur confitenti; sed pro se confessio nulla valet, eo quod nullus in propria causa poterit esse testis. Quinto, ut confiteatur in judicio, quoniam confessio extra judicium non est tantae virtutis, quod confessus sine juris cognitione aliqua condempnetur. Sexto, ut coram suo judice confiteatur, nam sicut sententia a non suo judice lata non tenet, ita nec confessio praejudicabit. Septimo, quod confiteatur adversario suo praesente vel ejus procuratore, alioquin confessus non habetur pro convicto. Octavo, nisi confiteatur de re certa vel quantitate certa, non valebit confessio, nam de ordine regulari super re vel quantitate incerta non est ferenda sententia. Nono, ut confiteatur de ea re, de qua quaestio vertitur inter partes, alioquin inutilis erit confessio, nam de ea re, de qua judex cognovit, pronuntiare tenetur. §. 3. Multos autem alios casus obmittimus, quia nullum locum sibi jure vendicant montanorum, eo quod advocati montium bona simplicitate quandam cautelam evidenter apponunt, tam casus jam positos, quam multos alios tractantes de hac materia enodare, quam advocati juris canonici et civilis contemp-

Kap. X.

O vyznánie v saudu, které vieže a které nic.

Že viněný, v saudu tázán jsa, žalobníkovu otázání druhdy odpierá toho, což by naň žaluobce líčil, a druhdy se vyznává: protož tuto již potomně o vyznánie v saudu vizme.

§. 1. A známoť jest, že ktož se vyznává v saudě, že to má súdce za dovedené jmieti, podle řeholy čtenie svatého, jenž die: „Z úst tvých saudím tě, sluho nerovný"; protož beze všeho jiného poznánie máť býti odsúzen. §. 2. Mnohéť pak věci k tomu přislušejí, aby vlastnie vyznánie komukoli tak škodilo, aby za přemoženého konečně jmien byl a za přesvědčeného, tak aby potom v rozeznáváníe stran súdcí nebylo naň jiného, než aby ortelně byl odsúzen. Najprvéť přislušie, aby ten, ktož se v saudu seznává, dospělého byl věku, aby na saudě mohl státi; nebo v takových seznáváních těm, ktož nemají došlých let, bývát spomáháno, nebo jich věk nevie, co by viděl s té strany. Druhé, aby se vyznával dobrovolně, bez přinucenie, nebo kteréž věci násilím neb s strachem se dějí, za duovodné a pevné jich nemáme. Třetie, aby to učinil věda a nejsa zklamán bludem té věci; neb jestližeby bludem jsa zklamán, k čemu se přiznal, to přiznánie neškodilo by jemu, když by jediné před odsudkem neb ortelem dovedl, žeby blúdil; nebo nic tak protivného nenie pravdě, jakožto blud, kterýžto nedospělost odkrývá; a ktožť blúdí, nicť nevyznává t. tenť se nepřiznává. Čtvrté, aby vyznával proti sobě; neb proti sobě vyznávajícímu dobře věří se; ale zase vyznánie k svému pohodlí nemáť viery; neb ižádný v své vlastní při nemuož býti svědkem. Páté, aby se přiznal v saudě; nebo vyznánie kromě saudu nenie takové moci, aby ten, ktož se přizná, bez dalšieho poznánie práva byl odsúzen. Šesté, aby se před svým saudcí vyznal, neb jakožto úsudek, od cizieho súdce jsa vynešen, nestojí a nedrží, též i vyznánie před ním neškodí. Sedmé, aby se přiznal v saudě v přítomnosti súpeře svého neb poručníka jeho, jinak ten, ktož se vyzná, nemá jmien býti za přesvědčeného a za přemoženého. Osmé, aby se přiznal o věci jisté nebo určené, a o jisté velikosti i určeném čísle, jinak nebude platné vyznánie; neb podle řádu súdného o věci nejisté aneb neurčené velikosti nemá býti vynesen ortel. Deváté, aby vyznal o té věci, o níž jest pře mezi ním a mezi súpeřem jeho, jinak bylo by neužitečné seznánie; neboť o té věci toliko súdce má úsudek vydati, o kteréž saudí. §. 3. Mnohé pak jiné příčiny tuto jsú opuštěny, neb v právě

Kto svědčí k svému pohodlí aneb vyznává se.

O vyznánie krom saudu.

Rozličné příčiny opuštěny.

nunt tamquam excellentes propter verecundiam attestari. Et est protestatio talis: In prima enim litis congressione protestatur advocatus jus sui clientuli salvum fore habendo justam rationem juris sui, quod vulgariter holung dicitur, quotiescunque sibi fuerit opportunum; et quotienscumque in instauratione juris sui, vel in revocatione erroris deviaverit in una dictione, cadit a jure suo solummodo in hac parte; unde duabus vicibus post primam in quolibet articulo erroris vel alterius similis casus, ubi admittitur hoc beneficium juris, locum habet dicta juris restauratio.

§. 4. Protestatur etiam advocatus, si in causa fiat per ipsum negligentia, vel error, quod principalis persona possit suam causam restaurare per alium advocatum, vel per ipsum, prout principali personae melius visum fuerit expedire. §. 5. Et hunc articulum protestationis advocati similiter interserere consueverunt, ut ipsos incidentes in aliquas poenas principales personae indempnes conservent; et has legales ac rationabiles consuetudines firmiter approbamus; praemissa vero omnia approbantur sententiis juratorum. Et multae aliae possunt fieri protestationes, quas ad praesens causa brevitatis obmittimus, ne audientibus ex eo taedium aliquod generetur. §. 6. Sed sciendum est, quod istis confessionibus in jure factis stabitur, nisi principalis persona probaverit se errasse; tunc enim confessionem revocare potest, probato errore usque ad diffinitivam sententiam; sed nullo modo postea revocatur, quia error facti nondum finito negotio nemini nocet; causa vero decisa velamento tali ullatenus restauretur. §. 7. Debet etiam principalis persona errorem sui advocati revocare in continenti, ne ipsi appareat consentire.

Cap. XI.

De probationibus.

Quia saepe contingit, quod ea, quae in judicio proponuntur, probanda sunt, utputa adversario negante, nam ex affirmatione et negatione res efficitur dubia: unde in hac parte necessarium de probationibus est videre.

horničiem miesta nemají, proto že řečníci horničí dobrú sprostností pře vedú a některakú ohradú, zřejmě se ukazuje, tak příhody již položené, jakožto mnohé jiné, rozprávějíce o té věci vylíčiti, kterúžto řečníci nebo poručníci práva duchovnieho i ciesařského neb městského potupují, jakožto povýšenější, pro hanbu osvědčovati; než tito práva svých stran opatrností ohrazují. A to osvědčenie neb ta ohrada jestiť taková: V prvniem zajisté počátku neb sjití pře osvědčuje řečník právo své strany, že celé jest, maje spravedlivý duovod práva svého, jenž němecsky holung slove, kolikrátkoli bylo by jemu potřebie; a kolikrátkoli kto v napravování práva svého neb v odvolání poblúzenie pochybil bý v jednom slovu, aby odpadl od svého práva v tě mieře; protož po dvakrát po prvniem v každém artikuli poblúzenie neb jiného podobného klesenie, kdežto bývá dopuštěno to dobrodiní práva, miesto má řečené práva napravenie. §. 4. Osvědčujeť také řečník, ačby v při stalo se skrze něho které obmeškánie neb poblúzenie, aby prvotnie osoba mohla svú při napraviti skrze jiného řečníka, nebo skrze něho samého, jakož prvotnie osobě vidělo by se lépe příslušeti. §. 5. A tento artikul řečníci svému osvědčovánie obvykli jsú přiměšovati, že kdyžby oni propadli které pokuty v saudě, aby osoby prvotnie bez škody je zachovali; a ty správné a rozumné obytčeje pevně tvrdíme a jich pochvalujeme; svrchnie pak všecka osvědčovánie a ohrazovánie tvrdie se nálezy přísežných. Mohúť také býti mnohá jiná osvědčovánie, ježto nynie opúštíme pro ukrácenie řeči, abychom posluchačuom tesknosti nečinili. §. 6. Ale tuto slušie věděti, že dřieve praveným vyznáním, v saudu učiněným, věřeno má býti, leč prvotnie osoba, t. ten přiznavač, dovede, že jest v tom poblaudil; a když toho dovede, tehda bude moci své přiznánie odolati; a toť má učiniti dřieve ortele neb nálezu konečného, neb potom nikoli k odvolání nebude dopuštěn; neb poblúzenie účinku ižádnému neškodí, dokudž pře nebude skonána; ale když se pře úsudkem skoná, přikrytím takovým nemuož býti opravena. §. 7. Máť také prvotnie osoba poblúzenie svého řečníka odvolati v náhle, aby nezdála se jemu přivolovati.

Osvědčovánie řečníkuov.

Vyznánie v saudu.

Odvolánie poblúzenie řečníka.

Kap. XI.

O duovodiech a o křivém svědku.

Že často přiházie se, že ty věci, kteréž se v saudu připoviedají, že mají býti dovedeny, jakožto když súpeř neb protivník jeho odpierá neb zapierá, neb z jištěnie a zapierá-

§. 1. Est autem probatio rei dubiae legitime facta declaratio; res enim judici probanda est, licet ad hoc adversarii praesentia exigatur.

§. 2. Fit enim probatio multis modis, scilicet testibus, instrumentis, jurejurando, privilegiis, et praesumptione violenta; actor enim quod asseruerat, probare tenetur ordine regulari, eo quod negantis factum per rerum naturam nulla est probatio. Unde negativa directe nunquam potest probari, sed cum habet in se affirmativam inclusam; ut si petat Martinus a Petro decem libras grossorum, quas sibi Pragae in festo Beati Wenceslai mutuavit, Petrus vero negando illud debitum, probet se per totum illud festum Brunna stetisse; vel si Petrus negando illud debitum, quod petit Martinus, probat se legitime persolvisse; hoc modo indirecte probatur irregulariter negativa, cujus secundum naturam nulla est probatio, sed ei incumbit probatio, qui dicit, non ei, qui negat.

§. 3. Sed cum magis veritas oculata fide, quam per aures animis hominum infigatur, ideo necessarium duximus post tractatum hujus materiae exemplis etiam demonstrare, quatenus possint non solum auribus, sed etiam inspectione oculorum ignorantes modum istarum probationum sic verissimum retinere.

§. 4. Nec aliquis ad probandum admittatur, qui probato nullum offerret adminiculum suae causae; nihil enim valet expectare, ubi non proficit expectatum, et peccatum est fieri per plura, quod fieri poterit per pauciora.

§. 5. Debent insuper probationes juxta descriptionem divorum Imperatorum esse ab omni dubio expiatae, fulgentique lumine similes elucere. Quis enim hoc approbat sanae mentis, ut unus testis appretiatus pretio aut victus precibus alterum vincat? nam nihil carius emitur, quam quod precibus impetratur. Undecunque tamen ille testis veniat, aut etiam quantumcunque notus et idoneus: in contractibus, quibus non affuit, nec viderit, nec audierit contrahere litigantes, nec etiam reddita ratione aliqua sui dicti debeat perhibere testimonium veritati, quae in hac parte ipsi penitus est aliena. Nam testes interrogandi sunt inter cetera, an viderint, an audiverint, per qnae verba contraxerint litigantes, prout Sancti Evangelistae suum testimonium affirmando dixerunt: „Quod vidimus, scimus, et quod scimus, testamur, et testimonium nostrum verum est." Ergo a contrario sensu, quod est in jure validissimum argumentum, causam ignorantis falsum est testimonium et lege divina prohibitum, per manum infallibilis vivorum et

nie věc učiněna bývá mylná: protož v této straně slušieť nám věděti o duovodiech.

§. 1. A jestiť duovod mylné a pochybné věci právě učiněné dolíčenie t. zpravenie; neb líčenie máť být dovedeno súdci, jakžkoli při duovodech má býti přítomnost súpeře, to jest protivníka. §. 2. Dějeť se pak duovod mnohými obytčeji, t. svědky, zápisy, přísahú a domněním nadčitým t. smělostí násilnú; žalobník zajisté, což jistí, dlužen jest dovoditi na súpeře svého řádem pravým, protože přenie účinku skrze věcí přirozenie nečiní ižádného duovodu, ale líčenie. Protož řeč přená nemuož nikdy upřímě dovedena býti, leč má v sobě jistěnie zavřené, jako kdyby Martin žádal od Petra deset liber grošuov, kterýchž jemu den s. Václava v Praze puojčil, a Petr zapieraje toho dluhu i dovedl by, že ten celý den byl jest v Brně; anebo ačby Petr zapieraje toho dluhu dovedl, že jest jemu prvé zaplatil; tehda tiem obytčejem neupřímě dovodí se právem řeč přená, jejížto podle přirozenie upřímě ižádný není duovod. A tak jest právy uloženo, že ten, ktož praví neb při líčí, má dovoditi, ale ne ten, ktož zapierá. §. 3. Ale poněvadž pravda viece očitú věrú nežli skrze uši úmysluom lidským bývá vtělena, jakož die Seneka, že lidé viece očima nežli ušima věřie: protož za potřebné jsme uložili, po vypravení těchto věcí příklady také okázati, aby mohli netoliko ušima, ale také patřením očí ti, kteříž by neviděli, obytčeje těchto duovoduov tak najpravějie pamatovati. §. 4. Aniž kto buď dopuštěn k dovození toho, z něhožto doveda, ižádné pomoci nepřinesl by své při; nic zajisté nehodí se čekati, kdežto neprospievá čekaná věc; a hřiech jest býti skrze mnohé věci, což býti muož skrze menšie. §. 5. Majíť nad to duovodové podle vypsánie zbožných ciesařuov býti od všeho pochybovánie očištěni a stkvúcím světlem stkvíti se ku podobenstvie. Ktož by zajisté zdravé mysli to chválil a tvrdil, aby jeden svědek, mzdú najatý aneb prosbami přemožený jsa, měl druha přesvědčiti? neb nic dráže nebývá kúpeno, nežli což se prosbami obdržuje. A pak odkudžkoli ten svědek přišel by, aneb také jakžkoli známý byl by a hodný: v smlúvách, při kterýchž by nebyl, ani viděl, ani by slyšel smlúvati svářicí, ani také vydada které příčiny rčenie svého, aby měl vydati svědecstvie pravdě, kteráž jemu v té straně ovšem jest neznámá. Nebo svědkové mají býti tázáni mezi jinými věcmi, viděli-li jsú nebo slyšeli, kterými slovy smlúvali jsú se svářicí, jakožto svatí evangelistové Jan a Matúš své svědecstvie jistiece řekli jsú: „Což jsme viděli, to vieme, a což vieme, svědčíme, a svědectvie naše pravé jest.“ Protož zase, podle smysla odporného, jenž v právě jest duovod najstateč-

Obžalovaný má býti při duovodiech.

O obytčeji duovodu.

Žalobce má pře dovoditi, ale ne obžalovaný.

Stálejší jest svědomí, kteréž svědčí věc viděnú nežli slyšenú.

Duovod pře nemá dlúho prodléván býti.

Duovod nebuď pochybující.

O svědku nájemníku.

Vytazovánie svědkuov, co jsú viděli a slyšeli.

mortuorum judicis, inter cetera sic conscripta: „Ne falsum contra proximum tuum dices testimonium." Falsidicus enim testis tribus personis est obnoxius: Primo Deo, cujus praesentiam contempnit, qui in omnium praesens est judicio; deinde judici, quem mentiendo fallit; postremo innocenti, quem falso laedit testimonio; cum uterque reus est, et qui veritatem occultat, et qui mendatium dicit, quia ille prodesse non vult, et iste nocere desiderat.

§. 6. Unde dignum est, ut qui in tot manifeste victus fuerit deliquisse, taliter puniatur, quod saltem timore ejus territus non facile quis in gravamen alterius proferat falsum testimonium.

§. 7. Et haec poena similiter immineat testem scienter falsidicum producenti, ut quos par facinus coinquinat, et aequa eosdem poena similisque comitetur.

§. 8. Jure vero montanorum confessio facta coram solo jurato in quacunque ardua causa, sufficientis testimonii plenissimum habet robur; quam potestatem taliter moderando statuimus, ut jurati quoad publicum officium suum, ad quod sunt instituti, tam in maniloquio, quam in judicio accusandi plenam habeant potestatem.

§. 9. Sed quando sicut privatae personae ad dicendum testimonium producentur, aut literis testimonialibus inscribuntur, unus solus juratus plenam non facit probationem, juxta regulam evangelicam organo Dominicae vocis emissam: „ut in ore duorum vel trium stet omne verbum," et secundum legitimas sanctiones unius testis testimonium non est sufficiens, etiamsi praesidiali praefulgeat dignitate.

§. 10. Item nec testimonium valet, si testes singuli sunt in suis testimoniis singulares, aut si deposuerint non jurati, cujuscunque status vel dignitatis existant; quia jurare debent testes pro utraque parte, quam sciunt veritatem, prout melius poterunt recordari.

§. 11. Nolumus etiam de cetero, per partes principales vel per advocatos eorum aut per aliam quamcunque personam testes aliqualiter subordinari, reprobantes illam detestabilem consuetudinem, imo potius corruptelam: videlicet quando testes producebantur in judicio, statim petebant sibi a judice colloquium indulgeri, ad quod juratos et alios homines, prout ipsis placuit, invitarunt, ipsos per advocatos partis producentes, quo melius pro ipsa parte deponerent consulentes, qui tunc cum ipso advocato testes subordinando modum proferendi testimonium in non modicum gravitatis praejudicium invenerunt; et cum testes venissent coram judice jam testimonium

nější a najmocnější, pře nevědúcieho falešné jest svědectvie a zákonem Božím zapověděné, skrze ruku neoklamaného živých i mrtvých súdce, mezi jinými věcmi takto sepsaným: „Nepovieš proti bližniemu tvému falešného svědecstvie.“ Falešný zajisté svědek třem osobám jest povinen t. škodlivý, najprvé Bohu, jehožto přítomnosti potupuje, kterýž v každém přítomen jest saudu; druhé saudci, jehožto svú lstí zklamává neb lží; třetie a poslednie nevinnému, jemužto škodí křivým svědecstvím; avšak oba jsta vinna, i ten, ktož pravdy tají, i ten, ktož lež praví; nebo onen nechce prospěti, a tento žádá uškoditi. §. 6. Protož hodnéť jest, aby ktož tak v mnohu bude přesvědčen hřešiti, aby tak tresktán byl, aby aspoň té kázni bázní ustrašen jsa, nesnadně kto na obtiežení jiného falešné vydal svědecstvie. §. 7. A táž pokuta má býti tomu, ktož vědomě křivého svědka provede, aby, kteréžto rovný hřiech srovnává a skvrní, aby týchž rovná pokuta trápenie následovala. §. 8. Než podle práva hornieho neb horničnieho vyznánie učiněné před jedniem přísežným v kteréžkoli vysoké při a kterakkoli veliké, má plnú moc dostatečného svědecstvie; kterúžto moc takto uskrovňujíce ustanovujeme, aby přísežní jelikožto k obecnému úřadu svému, k němužto jsú ustanoveni, tak v ranném potazu, jakožto v saudě, žalovánie i svědčenie plnú moc jměli. §. 9. Ale když jakožto zvláštnie osoby ku pravenie svědecstvie provozeni budú nebo listem svědečným vepsáni budú, jeden sám přísežný nečiní plného duovodu, podle řeholy svatého čtenie, ústy pána našeho Ježíše Krista slavně vypověděné, „aby v ústech dvú neb tří stálo každé slovo“; a podle spravedlných ustanovenie svědectvie jednoho svědka není dostatečné, také by pak súdcovým stkvěl se duostojenstviem. §. 10. Aniž také dostatečné jest svědectvie a hodné, jestliže každý člověk jest zvláštní v svém svědecstvie, aneb svědčili-li jsú nepřisáhavše, kteréhož koli byli by stavu nebo duostojenstvie; neb jsú dlužni svědkové přisáhati, aby obú stranú pravdu pověděli, jakož najlépe budú moci pamatovati. §. 11. Nechceme také potom, by skrze strany prvotnie nebo skrze řečníky jich, nebo skrze jinú kterúkoli osobu, svědkové kterakkoli aby byli ozdobováni, totižto naučením svědecstvie srovnáni, hyzdíce i zamietajíce ten nehodný obytčej, nébrž viece porušení, t. když svědkové provozováni biechu v saudě, ihned prosili sobě od súdce potazu popřieti, a k tomu přísežných i jiných lidí, jakž se jim líbilo, pozvali jsú, jim skrze řečníka té strany žalobné radíce, kterakby lépe té straně svědčili, a ti s tiem řečníkem svědky ozdobíce neb srovnajíce, nalezli jsú obytčej vydánie svědecstvie na nemalé bezpravie a škodu strany obžalované; a když jsú se vrátili

Falešný svědek škodný jest.

Vina falešného svědka toho, ktož pravdy tají.

Pokuta falešného svědka-vuodce.

Vyznánie před přísežným jest stálé.

Svědecstvie přísežných u vlastní při.

Svědek jeden nenie dostatečný k duovodu, by pak byl i konšel.

Rozdielné svědecstvie nenie dostatečné.

Přísaha svědkuov.

Svědkové nemají učeni býti, kterakby svědčili.

professuri, eis non licuit saltem pedem de loco movere, alioquin repellebantur a testimonio tamquam indigni. Insuper in dicendo testimonio ac juramentum parando testibus etiam poena pecuniaria imminebat, ita quod propter poenas sic diversimode imminentes multi veri testes se ad ferendum veritatis testimonium subtraxerunt.

§. 12. Quibus omnibus tamquam abusivis radicitus exstirpatis hanc circa testes deinceps regulam praecipimus observari, ut subordinatio nulla fiat; et si pars producens testes, vel ejus advocatus secrete cum ipsis, postquam ad judicium venerunt, fabuletur, statim ut suspecti erunt a testimonio removendi.

§. 13. Omnes testes antequam dicant testimonium, jurare debent sine omni poena vel vara, et rem gestam sine praemeditato sermone judici simpliciter enarrare, eo quod veritas est amica simplicitatis, nec veritas etiam adminicula verborum desiderat.

§. 14. Sed quando testes praemeditate eundem dicunt sermonem subordinati ad invicem, falsum praesumunt testimonium perhibere, et ideo merito sunt removendi.

§. 15. In omnibus vero praedictis judices et jurati sicut suarum salutem diligunt animarum et favorem nostrae gratiae observare, ea testimonia, quae veritati invenerint aptiora, cum omni diligentia exequantur.

§. 16. Sed tamen cum circa majora cautius sit agendum, nobis visum est, ut in causis majoribus testes secrete deponant coram judice, notario judicii et uno jurato per partes communiter ad haec electo; sed si in unum concordare nequiverint, tunc quaevis pars unum eligat, qui una cum judice testes examinent in secreto, ita quod nihil obmittant de contingentibus, quae ad veritatem pertinent declarandam.

§. 17. Nec dicta testium publicentur, nisi partes primo ulteriori renuntiaverint productioni; si autem renuntiare noluerint in instanti, ex tunc infra quatuordecim dies proxime subsequentes omnia munimenta et documenta ad suam causam pertinentia exhibeant in judicio; alioquin ipso transacto tempore omnibus productionibus regulariter sit conclusum, et dicta testimonia aliis probationibus coram judice ac juratis in praesentia partium publicentur.

§. 18. Et quaeratur a partibus, si velit aliqua objicere contra dicta testium et personas; tunc advocati partium coram judice et juratis doceant de jure suo animo vigilanti, prout desiderant in causa pro suis clientulis triumphare, et quarum allegationibus et dictis testium aliisque argumentis, quibus veritas evidentius declaratur, judices et jurati motum sui animi

svědkové před súdcí, již svědecstvie vyznatí majíce, neslušalo jim i nohu s miesta pohnúti, jinak odhánieni bývali od svědecstvie jakožto nehodní. Také když jsú svědectvie vydávali neb přisáhali, tehdy určené pokuty peněžité byly jsú jim uloženy, tak že pro ty pokuty tak rozličné nastávajície mnozí praví svědkové k vydánie svědecstvie pravdě odtrhovali se, a k vydánie svědecstvie státi nechtěli. §. 12. Kteréžto všecky věci jakožto ohyzdné a nehodné kořenně vyplevše, tuto řeholu neb zprávu při svědciech přikazujeme zachovávati, aby mezi svědky srovnánie žádné se nedálo; a jestližeby strana, kterážť provodí svědky, neb její řečník tajně s nimi, když již k soudu přijdú, šeptal by, ihned jakožto zlé domnění mají od svědeestvie otehnáni býti. §. 13. Všickni také svědkové prvé než pravili by svědecstvie, dlužni jsú přisáhati beze všie pokuty nebo úplatku, a věc stalú bez přemýšlovánie řeči súdci sprostně vypraviti, protože pravda jest přítelkyně sprostnosti, aniž pravda pomoci slov žádá. §. 14. Ale když svědkové přemýšlenú túž řeč pravie, tehdať domněni jsú falešné svědecstvie vydávati, vespolek jsúce ozdobně srovnáni, a protožť mají býti hodně zahnáni. §. 15. Ve všech pak dřieve řečených věcech súdce a přísežní, jakož svých duší milují spasenie a přiezeň našie milosti zachovávati žádají, ta svědecstvie, kteráž by pravdě nalezli příhodnějšie, se vší pilností k konci přivoďte. §. 16. Ale však, poněvadž při větších věcech opatrněji má činěno býti, vidělo se jest nám, aby v větších věcech neb přech svědkové tajně svědčili před súdci a písařem saudným a jedniem přísežným, skrze strany ze spolka k tomu zvoleným; pakliby se strany o jednoho přísežného svoliti nemohli, tehda každá strana jednoho vyvol, kteřížto spolu s súdcí mají tajně svědky přeslyšeti tak pilně, aby ničehuož neopustili z příhod, což k vylíčení pravdy přislušie. §. 17. Aniž pravenie svědkuov stranám mají býti zjevena, lečby strany dřieve odřekli se, že v té při nechtie viece svědkuov vésti; pakliby se odřeknúti nechtěli v ta doby, tehda ve čtrnácti dnech najprvé následujících všecky ohrady a naučenie k jich při přislušné, listy a zápisy okažte v saudu; jinak, kdyžby ten čas pominul, všichni duovodové zavřeni buďte a staveni; a tu svědecstvie svědkuov s jinými duovody před súdcí a přísežnými v přítomnosti obú stran buďtež zjeveny. §. 18. A tázáno má býti od stran, chce-li který odpor vésti která strana proti osobám těch svědkuov i svědecstvie; a v ta doby řečníci stran obú, před súdci a přísežnými, mají dáti naučenie bedlivým rozumem o právu svém, jakož žádají svým stranám vítězstvie obdržeti; a kteréž strany svědecstvím i jinými duovody pravda světlejie bude dolíčena zřetedlnějie, súdce a přísežní hnutie svého úmysla naučie, k té straně ortelujíce,

O pokutách přísahy svědkuov

Strana nešepci s svědky při saudu.

Svědkové buďte slyšáni tajně a po jednom, bez potazu a bez rozmysluov.

Přísežní suďte podle svědomie.

Před kým mají svědkové svědčiti.

Pravenie svědkuov nemá býti zjeveno stranám, dokud všech nepřeslyšie.

Svědecstvie buď stranám zjeveno před ortelem.

O odporu, chce-li jej kto učiniti proti svědkuom.

informabunt, pro ea parte sententiando, quae juris beneficio fungitur ampliori.

§. 19. Quicunque autem ex litigantibus hunc processum respuerit, secundum veterem processurus, et si in dictis testium vel interrogationibus, aut in examinationibus fuerit circumventus, sibi imputet, eo quod pro novo beneficio vetus elegit gravamen.

§. 20. Et sic petiturus aliquam rem debet secum afferre probationes et juxta regulam evangelicam convincere debitorem.

Cap. XII.

De testibus.

Magnae utilitatis nunc ratio nos invitat, ea, quae circa testes fuerint opportuna, vigilanti studio declarare, ne deinceps falsorum testium ratione vel etiam legitimorum subtractione sicut retroactis temporibus, possit veritas obumbrari; unde ad plenam tractatus istius cognitionem primo ac principaliter sciendum est, quod omnes homines ad dicendum testimonium admittuntur, nisi qui jure et legibus prohibentur. Et certe prohibentur: servus, mulier, impuberes, furiosus, infamis, pauper, suspectus et infidelis.

§. 1. Servus ideo prohibetur, quia servilis conditio est eo, ut proprius (*sic*); et hic servus dicitur a servando, nam olim Imperatores magna pietate moti captos in bello, qui tunc generaliter occidebantur, venumdari praeceperunt, et sic vivi servabantur redacti in perpetuam servitutem, quia ab initio jure naturali omnes homines liberi nascebantur; sed melius erat eos vivere in servitute, quam mori in libertate.

§. 2. Et est libertas naturalis facultas ejus, quod unicuique facere libet, nisi quod vi aut jure prohibetur, quia omnia sunt licita, nisi quae jure inveniuntur prohibita.

§. 3. Sed servitus est constitutio juris gentium, qua quis contra naturam domino alieno subjicitur, et haec vera origo servitutis.

§. 4. Et sub eo, quando dicit, quod Imperatores captivos venumdari praeceperunt, uterque sexus comprehenditur, et omnes pueri ab illis feminis procreati servi et servae, nisi tunc manumittantur, perpetuo remanebunt. Et sciendum est, quod in istis servitutibus semper partus sequitur ventrem. Est insuper alia species servitutis, scilicet, cum homo minor (*sic*) viginti annis ad pretium participandum se venumdari passus est.

kterážto práva dobrodiní požívá širšieho. §. 19. Ktož koli pak z súpeřův tiemto zjednáním a řádem saudným pohrzel by, chtě dávní řád zachovati, bude-li v svědčení svědkuov neb v zkušovánie jich zklamán, sám sobě porokuj, protože za nové dobrodinie zvolil sobě vetché obtiezenie. §. 20. A tak, ktož má žalovati z některé věci, máť s sebau přivésti duovody a podle pravidla čtenie svatého přemoci dlužníka neb súpeře svého. Pokuta.

Kap. XII.

O svědciech a povahách jich a připuzenie jich k svědecstvie.

Velikého užitku rozum nynie nás zuove, abychom ty věci, kteréž při svědciech jsú potřebné, bedlivú pilností vypravili, aby potom pro svědčenie křivých svědkuov neb také správných svědkuov odjetie, jakož se za dávných časuov dálo, aby nemohla pravda býti zastieněna; protož k plnému poznánie tohoto rozprávenie najprvé a prvotně vědieno má býti, že všickni lidé dopúštějí se, aby pravili svědecstvie, kromě těch, jimžto práva bránie. A jsúť tito: sluha, žena, člověk nedospělého věku, blázen, zlopověstný, chudý, zle domnělý a nevěřící.

§. 1. Sluze zajisté proto zapověděno jest svědčiti, neb jest povahy bídné, služebné a zakúpené, a nenie svuoj člověk, ale jest vlastní toho, ktož jej kúpil; a ten služebník slove podle latiny zachovanec od zachovánie; nebo někdy ciesařové velikú milostivostí hnuti jsúce, zjímané v boji, kteřížto tehdy obytčejně zabíjeni bývali, přikazovali jsú prodávati, a tak živí zachováváni bývali k věčné službě a podrobení; nebo od počátku právem přirozeným všickni lidé svobodní se rodili; ale lépe bylo těm zjímaným živu ostati v službě, nežli umřieti v svobodě. §. 2. A jestiť svoboda přirozená moc toho, což se jednomu každému slušně činiti líbí, leč což se mocí neb právem zapoviedá činiti; neboť všecky věci slušné jsú činiti, kromě těch, kteréž jsú právem zapověděné. §. 3. Ale služebnost jest ustanovenie práva pohanského, jížto někto, proti právu přirozenému, pánu poddán bývá cizìemu; a toť jest pravý počátek služebnosti a kmen. §. 4. Protož v tom, kdež die, že ciesařové přikazovali jsú vězně prodávati v boji zjímané, zavierá se, že netoliko tiem mají rozumieni býti mužie, ale i jich ženy a děti obého pohlavie od těch žen urození, aby věčně sluhy byli, lečby rukou z služby byli propuštěni od svého pána. A slušieť věděti, že v těchto službách vždycky

Proč služebník nemuož svědčiti.

Co slove svoboda.

Co jest služebnost.

§. 5. Sunt et alii servi, qui nobis serviunt bona fide, qui non sunt proprii, sed dicuntur a serviendo.

§. 6. Mulier autem ideo removetur, quia levis est animi et inconstans, sed in testibus magna desideratur constantia, nec debet se virorum testibus immiscere.

§. 7. Impuberes autem ideo removentur, quia nullum est eorum animi judicium. Et dicuntur impuberes, qui sunt infra quatuordecim annos, juxta regulam juris sic dicentis: Puberes sunt masculi quatuordecim annorum; feminae vero viro potentes, id est majores duodecim annis. Et dicuntur puberes a pube, id est, a pudicitia corporis, quae incipit primo in eis florere; puerperae autem sunt, quae in annis puerilibus pariunt.

§. 8. Furiosus vero ideo removetur, quod sensu caret, nec potest discernere veritatem, nec aliquod negotium rationabiliter ordinare.

§. 9. Sed infamis ideo removetur, quod testes absque ulla infamia, suspicione et macula in ferendo testimonio requiruntur. Et est fama illaesae dignitatis status vita et moribus approbatus, et qui negligit talem formam, crudelis est, et non solum a dicendo testimonio, sed ab omnibus aliis actibus legitimis amovetur.

§. 10. Item pauper suspectus removetur, nam facile corrumpitur ad falsum testimonium; sed pauper fidelis jus suum salvum et integrum in omni loco et tempore retinebit.

§. 11. Et infidelis reprobatur; nam dubius in fide infidelis est, nec aliquo modo ei credendum est, qui viam veritatis ignorat, sicut Judaei, Saraceni et haeretici et omnes alii fidem catholicam abnegantes.

§. 12. Sed adhuc in testibus, qui admittuntur, haec attendenda sunt, scilicet dignitas, veritas, mores, gravitas, eo quod ex personis hominum dicta pensamus. Idcirco non semper ad multitudinem respici oportet, sed ad sinceram testium fidem et testimonia, quibus lux veritatis existit major. Unde manifestum est, judicem et juratos, qui testes examinant, magis posse scire, quanta fides adhibenda sit testibus, qui et cujus dignitatis et cujus aestimationis sint, et qui simpliciter sint dicere, utrum unum eundem meditatumque sermonem

porod břicha následuje, tak že, kdyžby mátě z té služebnosti byla propuštěna a muž její v ní ostal, tehda ona, což po propuštění porodí, svobodnét jest.

O pacholíciech služebných.

Jestiť nad to jiná tvářnost služby, t. když člověk mladší dvúdcati let strpěl se jest prodati k účastnosti mzdy.

Kteří služebníci mohú svědčiti.

§. 5. Jsúť i jiní služebníci, kteřížto nám slúžie dobrovolně a s dobrú věrú, a kteřížto nejsú vlastní, ale sluhy slovú od slúženie, a tiť mohú svědecstvie vydávati.

O ženském svědecstvie.

§. 6. Žena pak proto odehnána bývá od svědecstvie, neb lehkého jest úmysla a neustavičná, a v svědciech potřebná jest veliká ustavičnost, protožť nemá býti mezi svědky muže vmiešena.

O svědecstvie mládencuov let nemajících.

§. 7. Nedošlého pak věku nebo let nemajície proto bývají odlúčeni od svědectvie, nebo jich rozumu ižádný saud nenie. A slovúť nedošlého věku ti, kteříž ještě čtrnácti let nemají, podle řeholy práva tak řkúcieho: Dospělých let jsú ti samcové, kteříž mají čtrnácte let; ale samice mužóm hodny bývají ve dvanácti letech, a slovúť latině puberes, t. hrmovatí neb rúnovatí, od hrmy neb rúna, totiž od stydlivosti těla, kterážto tehdy najprvé v nich kvísti počíná; neb ta miesta při údech plodných počínají chlupatěti; ale roditelky, totižto rodičky, slovúť ženy, ješto v letech dětinných rodie.

Proč blázen nemuož svědčiti.

§. 8. Blázen pak proto se odhánie od svědecstvie, že smysla nemá, aniž muož rozeznati pravdy, ani které věci rozumně řéditi.

O zlopověstných.

§. 9. Zlopověstný pak neb pohaněný proto zavržen bývá od svědčenie, neb svědci mají býti beze všeho narčenie a bez všeliké zlé pověsti, domněnie a poskvrny.

Co slove pověst.

A jestiť pověst stav neuražené duostojnosti, životem a mravy dovedený; a ktož zmeškává takovú pověst, ukrutnýť jest, a netoliko od pravenie svědecstvie, ale i ode všech jiných skutkuov správných odhánie se.

O svědecstvie chudých.

§. 10. Také chudý zle domněný odlúčen má býti od svědecstvie, neb snadně porušen bývá k vyznánie falešného svědecstvie skrze dary; chudý však věrný právo své celé a zdravé na každém miestě i v každý čas obdrží a zachová.

Svědecstvie židuov a pohanuov.

§. 11. Nevěřící má také zavržen býti v svědecstvie; neb pochybující u vieře nevěrný jest, aniž kterým obytčejem má jemu věřeno býti, nebo cesty pravdy neumie, jakož jsú Židé, Saracenové a kacieři, i všickni jiní viery křesťanské zapierající.

Při svědčenie tyto věci mají šetřeny býti.

§. 12. Ale ještě na svědciech, kteřížto dopuštěni bývají k svědecstvie, tyto věci mají býti znamenány, t. duostojenstvie, pravda, mravové, vážnost, neb z osob lidských řeči vážíme.

Druhdy menšie počet svědkuov při obdržie.

Protož nevždyť má patřeno býti k množstvie, ale k čisté svědkuov vieře a k svědecstvím, jimižto světlost větší pravdy jest. A protož zjevnét jest, že saudce a přísežní, kteříž svědkuov zkušují, lépe a viece mohú věděti, kterak veliká viera měla by přidána býti svědkóm, kteří a kterakého duostojenstvie a které povahy nebo domněnie byli by, a kteří

attulerunt, an ad interrogata ex tempore verisimiliora responderunt. Insuper sunt omnes circumstantiae testium cum summa diligentia inquirendae, an honestae et inculpatae vitae, an vero vocatus quis et reprehensibilis, an locuples vel egenus sit, ut lucri causa facile quid admittat, an inimicus sit ejus, adversus quem testimonium fert, vel an amicus ejus sit, pro quo testimonium dat; nam si caret suspicione testimonium vel propter personam, a qua fertur, eo quod honesta sit, vel propter causam, eo quod neque lucri neque inimicitiae causa sit, admittendus est.

§. 13. Sed testis, qui adversus fidem suae testificationis vacillat, suspectus est; nec quisquam hoc melius, quam judex et jurati possunt explorare, quos oportet circa testes, et alia, quibus animi sui motum informent, cuncta rimari.

§. 14. Item nullus testis in causa propria esse potest; et palam est illam causam esse propriam, cujus emolumentum et onus ad illum pertinet suo nomine.

§. 15. Etiam testes idonei non videntur, quibus potest imperari, ut testes fiant, eo quod velle ipsorum ac nolle in alieno dependet arbitrio.

§. 16. Item consanguinei et affines usque ad quintum gradum in testimonio removentur.

§. 17. Domesticorum etiam testimonium suspectum est, sicut servorum nobis bona fide servientium, et inquilinorum, ac aliorum nobis familiaritate similiter conjunctorum.

§. 18. Nolumus etiam, ut valetudinarii, senes, et debiles, et paupertate depressi ad judicium causa dicendi testimonium evocentur, sed pro hac causa ad ipsos mittantur personae idoneae et discretae.

§. 19. Sed illum modum in dicendo testimonium penitus reprobamus, scilicet cum primus testis dixerat suum testimonium aliis testibus praesentibus ac intelligentibus universis, qui tunc dixerunt, dictum primi testis ipsorum etiam verbum esse, nullum aliud testimonium proferentes, in non modicum praejudicium veritati; nam unusquisque testis per se ipsum juratus debet dicere de illa causa, in qua testis producitur, pro utraque parte plenam et expressam, quam noverit, veritatem, reddendo perfecte rationem sui dicti.

§. 20. Pars autem contra quam producuntur testes, si voluerit, poterit ipsis remittere juramentum.

§. 21. In quacunque causa numerus testium non additur, duo testes sufficiunt, nam pluralis locutio duorum numero est contenta.

sprostně k otázkám odpoviedají, jednostajnú-li a tauž řeč přemyšlenú přinesli jsú, čili k otázkám z času pravdě podobnější věci odpoviedali jsú. Nad to všecky okolky při svědciech s svrchovanú pilností mají zvěděti a vyhledati, počestného-li a nenarčeného života jsú, čili by pohaněný a zhyzděný aneb caychovaný a tresktaný byl, bohatý-li čili strastný byl by, ještoby pro zisk snadno se čeho dopustil; byl-liby nepřietel toho, proti komuž svědčí, čili přietel, komuž svědčí; *Svědecstvie přietele a nepřietele.* neb nemá-liť domněnie zlého svědecstvie aneb pro osobu, kteráž je vyvedla, protože jest počestná osoba, nebo pro příčinu, protože ani pro zisk, ani pro nepřiezeň děje se, dopuštěno má býti. §. 13. Ale člověk svědek, kterýžto proti *Svědecstvie o zlém domněnie svědkuov.* vieře svého svědecstvie (svědčení) vrtlá neb pochybuje, zléhoť domněnie jest a hoden zavrženie; anižť koho kto muože lépe zpytati, nežli súdce a přísežní, kteřížto mají všecky věci zvěděti při svědciech i při jich svědčenie potřebné, jimižto hnutie úmysla svého a rozum mají naučiti k rozeznánie křivdy a pravdy. §. 14. Takéť ižádný nemuož býti svědkem v své *Žádný nemá svědkem býti v své vlastní při.* vlastní při; a zjevnoť jest, že toho jest vlastnie pře ta, jejížto užitek i břiemě, totiž zisk i ztráta, k němu přislušie jeho jménem. §. 15. Také ti svědkové nezdadie se hodní býti, jimžto *O svědecstvie domácím.* muož býti přikazováno od toho, kdož je vyvodí, aby byli svědkové, protože chtěnie jich a nechtěnie v ciziem záleží dobrovolenstvie. §. 16. Také příbuzní a přietelé až do pátého *Přietel nemuož právě svědčiti.* kolena aneb stupně odlúčeni mají býti od svědecstvie. §. 17. Domácích také našich svědecstvie zle domnělé jest, jakožto *Svědecstvie domácího.* služebníkuov nám věrú dobrú slúžících, i podruhuov, i jiných, ještо jsú s námi takovú čeledností stovařišeni. §. 18. Nechcem také, by staří, neduživí, nemocní a mdlí neb chudobú *Svědecstvie starých, mdlých, chudých.* obtiežení k saudu byli voláni k vydáni svědecstvie, ale pro tu příčinu k nim vyslány bývajte osoby hodné a rozšafné. §. 19. Než tentoť obytčej v svědčenie ovšem hyzdíme, totižto, *Svědči-li jeden slovem mnohých, nenie stálé svědecstvie.* když prvnie svědek pověděl by své svědecstvie v přítomnosti jiných svědkuov a rozumějících všemu, kdyžby tehda jiní slyšíce řekli, že jeho svědecstvie jest jich slovo, ižádného jiného svědecstvie nevydávajíce, na veliké bezpravie pravdě; nebo jeden každý svědek skrze se samého má přisáhna pověděti o té při, v niež svědkem provodí se, za obě straně plnú a zřejmú pravdu, kterúž znal by, vydada dokonalý rozum pravenie svého. §. 20. Strana pak, proti kteréž se svěd- *Kto má moc přísahu svědkóm odpustiti.* kové přivodie (provodie), chtěla-liby, bude moci jim odpustiti přísahu. §. 21. V kteréžkoli při počet svědkuov nepřičiní *Kdež se počet svědkuov nejmenuje, dosti jest na dvú.* se, totižto nejmenuje se, v téť jest na dvú svědkú dosti; nebo množné mluvenie počtem dvého dostatečné jest.

Cap. XIII.

De testibus cogendis.

§. 1. Si autem testes odio, gratia vel timore se subtraxerint, judex ipsos compellat veritati testimonium perhibere, ne ob defectum testium veritas occultetur; et judex poterit poenam indicere secundum statum et facultatem testium nolentium comparere, semper ad majorem poenam processurus, si hoc temeritas promeruerit contumacis, ut poena unius metus sit multorum. §. 2. Si autem testes sic ad testimonium compellendi de aliena fuerint jurisdictione, tunc ipsos eodem modo compelli per virum clarissimum camerarium nostrum ad dicendum testimonium volumus sine mora.

Cap. XIV.

De fide instrumentorum.

Sub instrumentorum nomine omnes literae testimoniales, et quae veritatem instruunt, continentur.

§. 1. Et est instrumentum scriptura facta ad probationem alicujus rei, estque roboranda subscriptione ad minus duorum testium, et sigillo authentico, ut ei plena fides adhibeatur. §. 2. Sigilla autem jure montanorum authentica sunt: sigillum camerarii nostri, urburariorum, civitatum, juratorum montium, et judicum ac magistrorum montium; unde instrumenta his munita sigillis cum subscriptionibus testium faciunt in judiciis et extra judicia plenam fidem, dummodo non sint rasa, maxime in suspecto loco, scilicet circa datam vel circa propria nomina, nam in illis locis facilius consideratur falsitas instrumenti; nec etiam sint cancellata, neque in aliqua parte sui vitiosa, et quod in sigillis vera appareat sculptura, et quod orbita sit completa. §. 3. Sed testes in instrumentis inscriptos omnes praecipimus esse rogatos. §. 4. Et sciendum est, ideo fieri instrumenta, ut ea, quae inter homines aguntur, facilius comprobentur. §. 5. Si autem res gesta sine literarum consignatione veritate factum suum praebeat, non ideo minus valebit, quod instrumentum nullum de eo intercessit, quia plus valet veritas, quam scriptura. §. 6. Si quis autem incautus diversa instrumenta sibi invicem contradicentia judicio protulerit, nihil probat, nam allegans contraria, non est audiendus.

Kap. XIII.

O připuzení svědkuov.

O připuzení svědkuov k svědčenie.

§. 1. Jest-li pak, žeby svědkové nenávistí, milostí neb láskú aneb pro bázeň odtrhli se, nechtice svědčiti, súdce je připuď, aby svědecstvie vydali pravdě, aby pro nedostatek svědkuov pravda nebyla utajena; a súdce muož pokutu uložiti podlé stavu a statku svědkuov nechtějících státi; a máť vždy větší pokutu přidávati, jestliže toho zaslúží zpurnost neposlušného, aby pokuta jednoho bázeň byla mnohých. §. 2. Pakliby ti svědkové, kteříž by měli připuzeni býti k svědecstvie, byli v jiném právě, tehdať mají býti k tomu připuzeni skrze muže přeslovútného, komorníka našeho, aby svědecstvie bez meškánie vydali pravdě.

Budú-li svědkové v jiném právě, kto je má puditi k svědecstvie.

Kap. XIV.

O vieře zápisuov nebo listuov zapečetěných.

Pod jménem *zápisuov* všickni listové svědeční a kteříž pravdu napravují, mienie se.

Které pečeti jsú vzáctné.

§. 1. A jestiť zápis písmo učiněné k duovodu některé věci, a máť býti potvrzen zápis podepsáním najméně dvú svědkuov a pečetí vzactnú, aby jemu byla plná viera přidána. §. 2. Pečeti pak právem horničím vzáctné jsú: pečeť komorníka našeho, urburéřuov, měst, přísežných hor a súdcí i pergmistruov; protož zápisové těmi ohrazení pečetmi s podpisy svědkuov učinieť v súdiech i krom sauduov plnú vieru, když jedně nebyli by shlazováni a najviece na miestě zle domnělém t. při času dánie neb na miestě vlastních jmen, nebo na počtu peněz; nebo na těch miestech snáze znamená se faleš zápisu; a jestliže list nenie přetrhován, ani které kazy škodné má v které své straně, a aby na pečetech pravé okázalo se rytie, a aby okršlek byl doplněný a celý v svém zpuosobu. §. 3. A přikazujeme, aby všichni svědkové v zápisy vepsaní byli prošeni. §. 4. Slušieť také věděti, že proto bývají zápisové a listové činěni, aby ty věci, kteréž se mezi lidmi dějí, snáze byly dovedeny. §. 5. Pakliby která věc učiněná bez listuov zapsánie pravdú účinek svuoj okázala, ne protoť méně mocná bude, že zápis žádný o ní neprošel jest; nebť viece muože pravda nežli písmo. §. 6. Pakli kto neopatrný rozličné zápisy sobě odporné vydal by, nicť nedovodí; neb ten, ktož dovodí odporných věcí, nemá slyšán býti.

Falešní listové.

Proč jsú zápisové a listové nalezeni.

Drži-li list neb zápis v sobě odpor.

Cap. XV.

De privilegiis.

Ut nihil de contingentibus obmittatur, sciendum est, privilegium in eo differre ab instrumento, quod privilegium tantum continet jus privatum, sed instrumentum continet jus commune.

§. 1. Jus autem privatum conceditur ad magnas preces, vel ob fidelia servitia subditorum; unde si privilegium confert tantum jus commune, non est privilegium, nam superfluum est hoc precibus impetrare, quod jam communi lege permissum est. §. 2. Et ideo privilegium dicitur lex privata, quia jus tribuit speciale. §. 3. Item privilegiorum aliud est dativum, aliud confirmativum; potest etiam utrumque, tam dativum, quam confirmativum simul in uno privilegio contineri, cum haec clausula privilegiis inseritur hoc modo: „(Tali) fideli nostro ob grata servitia nobis per ipsum facta fideliter et impensa, (talem) rem donamus, aut (talem) praerogativam concedimus literam per praesentem; et ne possit inposterum nostra donatio vel concessio ab aliquo violari, ipsam sibi eadem litera nostrorum sigillorum munimine roborata cum omni jure firmiter confirmamus.“ §. 4. Etiam est differentia inter privilegium personae datum, vel loco; si personae, non transcendit personam, et si loco, perpetuum est. §. 5. Item multa consideranda sunt illi, contra quem privilegia inducuntur, an perpetua sint, an temporalia? Si temporalia, et jam tempus effluxerit institutum, privilegia illa amplius non valebunt. §. 6. Considerandum etiam erit, si aliqua conditio privilegiis inserta non fuerit adimpleta, iterum nihil probant. §. 7. Et haec considerari oportet, an per delictum vel abusum privilegia sint exstincta. §. 8. Est et illud considerandum, si posterius privilegium mentionem faciat de priore; nec primum appareat, posterius non valebit.

Cap. XVI.

De praesumptionibus.

§. 1. Praesumptio enim secundum jus montanorum raro per se facit plenam probationem, sed semiplenis probationibus praestat adminiculum. Si vero aliquis laborator alicui in suo argentifodio per aliquod tempus laboraverit, et dominus ope-

Kap. XV.

O listech práv zvláštních a o zápisiech.

Aby nic z příhod nebylo opuštěno, slušieť věděti, že list práva zvláštnieho v tom dělí se od zápisu: neb ten list drží v sobě toliko *právo zvláštnie*, ale zápis držie právo obecnie. §. 1. Právo pak zvláštnie puojčuje se k velikým prosbám, neb pro věrné a statečné zaslúženie; protož, jestliže list práva zvláštnieho, jenž obecně slove hantfešt, přinášie toliko právo obecnie, nenieť list práva zvláštnieho, nebť zbytečné jest to prosbami uprošovati, což již obecním právem jest dopuštěno. §. 2. A protož ten list práva zvláštnieho sloveť právo zvláštnie: neb dává právo zvláštnie. §. 3. A těch listuov práv zvláštních jeden jest *dávavý*, jiný *potvrdivý*; muožť také obuoj tak dávavý, jako potvrdivý na jednom listu jmien býti a držien, když tato přiměnka listóm vpisuje se tímto obytčejem: „(Takovému) věrnému našemu za vděčné služby, nám skrze něho učiněné, věrné a naložené, (takovú) věc dáváme neb (takového) přidánie puojčujeme tiemto listem; a aby nemohlo napotom naše dánie neb puojčenie od koho býti porušeno, ťen jemu týž list našich pečetí ohrazením utvrzený se vším právem pevně potvrzujeme.“ §. 4. Také jest rozdiel mezi listem práva zvláštnieho osobě daným neb miestu; nebo daný osobě nepřetrváť neb nepřesaháť osoby, pakli miestu, věčnýť jest. §. 5. Také mnohé věci má znamenati ten, proti komuž listové zvláštnieho práva provodie se, věční-li by byli či časní? Jsú-liť časní a již čas pominul by ustanovený, listové ti viece nehodie se, neb již moci nemají. §. 6. Takéť má šetřeno býti, jestli která povaha neb výmienka listuom vepsána aneb v nich položena, a nebyla by splněna, opět nic nedovodí. §. 7. Máť také býti snabdieno, jsú-li ti listové pro zlé požívánie těch práv aneb skrze jiné prohřešenie umrtveni. §. 8. Máť i to býti spatřieno, jestliže poslednější list činil by zmienku o prvniem, a jediné leč první okáže se neb okázán bude, poslední platen bude.

List práva zvláštnieho. Rozdiel těch listuov.

O provodu listy práva zvláštnieho, věční-li jsú či časní.

O potvrzeni obnovenie listuov.

Kap. XVI.

O smělostech, které mají domněny býti pravé.

§. 1. Smělost zajisté neb domněnie podle práv horníkuov řiedko sama plný duovod činí, než odpolu plným duovodóm dává pomoc. Nebo jestliže který dělník někomu v jeho dole přes některý čas dělal by, a pán diela toho, jakžkoli vždy

Dělá-li kto komu a nejmenuje summy za to dielo

ris, quamvis semper fuerit praesens, neget se eidem aliquod pretium statuisse, nec aliae probationes existant, tamen ille laborans pro victu cottidiano, non gratis praesumitur laborasse; unde ex sola praesumptione dominus operis eidem solvere pretium debitum compelletur. Unde praesumptio est alicujus facti dubii aliquotiens semiplena et aliquotiens plena investigatio. §. 2. Sed haec praesumptiones in extraordinariis judiciis sunt optimae vilium causarum dirimendarum, quia judex in his causis recepto a partibus juramento de veritate dicenda, et ipsis examinatis, statim ex praesumptione eliciet veritatem ad finem negotio imponendum. §. 3. Item in omni causa, quae vertitur inter pauperes et potentes, regulariter est pro pauperibus, quod justam causam foveant, praesumendum, quia non est verisimile, pauperes litem contra suos instituere, nisi necessitate compulsi, vel etiam suscipere contra potiores, quibus pares esse non debent. §. 4. Unde judices et jurati non solum ad unam probationis speciem debent motum sui animi inclinare, sed debent diligenter cuncta rimari, ut veritas insinuatione litigantium ipsis dubia clarius elucescat; quia vix est, ut volentes veritatem non inveniant judicantes. Nam teste Salomone optima eruditrix est praesumptio veritatis, prout multa ipsius judicia per praesumptionem elicita manifestant.

Cap. XVII.

De jurejurando.

Nunc autem videamus de jurejurando, cujus usus multarum litium perimit quaestiones.

§. 1. In omnibus enim contractibus propter probationum inopiam litigium deciditur juramento, et in locum probationis succedit, quando consideratis negotii et personarum circumstantiis diligenter in judicio ipsum alterutri partium judex defert, aut pars parti, judice approbante; tunc etiam in locum plenae solutionis succedit, majoremque auctoritatem habet, quam res habeat judicata.

§. 2. Quia causa jurejurando decisa praetextu perjurii minime retractatur; sed jusjurandi religionis transgressio satis Deum habet ultorem, nec est de delicto ejusdem hominis pluries inquirendum, eo quod finis unius causae alterius exordium esse non debet.

§. 3. Quacunque autem quis petitione conveniatur, si juraverit, ei proficiet jusjurandum.

§. 4. Sciendum est, eum, a quo jusjurandum petitur, per

byl přítomen neb při tom, a přes to odpieral by se, témuž mzdu některú ustanoviti, by pak jiných duovoduov nebylo, avšak jisté jest domněnie, že ten dělník nádenní ne darmo dělal jest; protož z samé smělosti, totiž z samého domněnie, pán diela témuž zaplatiti mzdu hodnú připuzen bude. Protož smělost neb domněnie jestiť některakého účinku pochybného druhdy odpolu plné a druhdy plné uptánie. §. 2. Ale tyto smělosti neb domněnie v saudech zahájených jsúť najlepšie lékařstvie k rozdělování lehkých pří; neb súdce v těch přech přijma od stran přísahu o pověděni pravdy a po zkušení jich, ihned z smělosti vybéře pravdu k konci pře uloženie. §. 3. Také v každé při, kteráž vrtí se mezi chudými a mocnými, slušieť obecně jmieti domněnie, žeť chudý spravedlivú při vede; nebť nenie podobno, by chudí proti sobě bohatějším při vedli, leč núzí připuzeni jsúce a bezpravím; nebo také přijímati mocnější, jimžto vrovnati se nemají. §. 4. Protož súdce a přísežní netoliko k jednomu obytčeji duovodu mají hnutie svého úmysla nachýliti, ale dlužniť jsau pilně všeho šetřiti, aťby pravda súpeřuov líčením mylná jim jasnějie byla osviecena; nebo sotvať se to přihodí, byť saudce pravdy nenalezli, když ji pilně budú hledati. Neb jakož svědčí Šalomún: Najlepšie naučenie pravdy jestiť domněnie neb smělost, jakož to mnozí jeho saudové, z domněnie t. z smělosti vydanie, oznamují.

Domění jsú přístup rozsúzenie.

Súdí-li se chudý s bohatým, súdce k chudému buď náchylnějši.

Kap. XVII.

O přisáhánie v zahajeném saudu, kterak má býti.

Nynie pak již vizme o právu přisáhánie, jehožto požívánie mnohých pří pohubuje pohádky.

§. 1. Ve všech zajisté smluvách pro nedostatek duovoduov pře neb svár koná se samú přísahú a vstupuje na miesto duovoduov, kdyžto súdce znamenaje pře i osob okolky s pilností a povahy, v saudě jednu stranu dopustí k přísaze, aneb strana stranu, a toho súdce potvrdí; a v ta doba přísaha miesto zaplacenie drží, a větší moc má nežli věc usúzená. §. 2. Neb kteráž pře jest přísahú dokonána, pro příčinu křivé přísahy neb zlé přiseženie nikdy nebývá odvolána; než přísahy přestúpenie neb křivá přísaha máť velikého Boha mstitele, aniž má viece o vině toho člověka býti ztazováno; neb skonánie jedné pře nemáť býti druhé počátek. §. 3. A o kterúž koli při člověk pohnán bude, když nemuož býti svědomím přemožen, přísahú odbude. §. 4. Vědomo má býti zajisté, že od kohož žaluobce práva přisáhánie žádá, máť býti skrze súdcí připuzen, aby nebo přisáhl

Proč jest nalezena přísaha.

Ktož přisáhne o kterú věc, nemá dále puzen býti.

Ktož nemuož přesvědčen býti, přisahúť odbude. Kto dluhu popierá, ten přisáhni za to neb zaplať.

judicem esse cogendum, aut solvere, aut jurare, alterumque ita eligat: aut solvat, aut juret.

§. 5. Datur vero et alia facultas eidem: si malit, referat jusjurandum; alioquin manifestae turpitudinis et confessionis est, nolle solvere, aut jurare, vel referre, qui sibi detulit jusjurandum.

§. 6. Et si is, cui refertur, nolit jurare, judex ei judicium facere recusabit; aequissime enim hoc facit, cum non debeat ei, qui jusjurandum detulit, relatum displicere.

§. 7. Unde dum res in jusjurandum dimissa sit, judex jurantem absolvet, referentem audiat, et si actor juret, condempnet reum nolentem jurare; reum, si solvit, absolvat, non solventem condempnet.

§. 8. Sed cum jusjurandum litium dirimendarum sit remedium, multis hominum malitiis obviando statuimus, ipsum exigendum omni tempore juridico et praestandum, nulla consuetudine servata retroactis temporibus aliquatenus renitente; non erat enim usus rationabilis, sed abusio abhorrenda, illis sacris temporibus propter justitiam non recipere juramenta, quia raro nullus erat adeo justus, idoneus et devotus, quamvis etiam juste conveniretur, sub praetextu tamen istius abusionis judicium subterfugiendo malitiose usque ad dies prophanos, quibus licitum erat jurare, dilationes, quamvis de facto suo non esset dubius, impetrare. Nec aliquis est sane mentis, qui hoc praesumat vel audeat abnegare, quando generaliter fere omnes homines magis causa subterfugiendi judicium, quam causa reverentiae sacro tempori exhibendae dictas dilationes usque ad haec tempora impetrasse. Nos itaque consideratis utrisque circumstantiis diligenter, vere dicimus tempus acceptabile diesque salutis magis contaminari, quam per talem abusionem venerari; unde non probat hoc esse, quod per hoc contingit abesse; magis hoc tempore placatur Deus, ut lites fine debito decidantur, quam si sub praetextu dictae abusionis indebite prorogentur, nam ubique malitiis hominum est occurrendum.

§. 9. Sed judicium ordinarium, ad quod dictum pertinet jusjurandum, in temporibus infra scriptis volumus exerceri, scilicet: Octo diebus ante Nativitatem Domini nostri Jesu Christi, usque ad octavam Epiphaniae; item a Dominica Palmarum usque ad octavam Pasche, ac omnibus diebus

anebo zaplatil; protož jedno sobě voliti má, totižto nebo přisieci, nebo zaplatiti. §. 5. Bývá také jemu na vuoli dáno, aby v té při sám přisáhl neb od svého súpeře přísahu přijal; jinak zjevného a hanebného přiznánie jest znamenie, ktož ani chce zaplatiti, z čehož jej súpeř viní, ani chce přisieci, že dlužen nenie, ani chce od súpeře přísahy přijieti. §. 6. Pakliby obžalovaný chtěl na přísaze svého žalobníka neb žaluobce dosti jmieti, a žaluobce nebude chtieti přisieci, súdce má jemu saudu odepříti; a najspravedlivějieť zajisté to činí, neb zajisté, poněvadž žaluobce jest od obžalovaného přísahy žádal, hodnéť jest, aby zase k jeho žádosti sám za to, z čehož žaluje, přisáhl. §. 7. Protož, když pře bude přivedena na přísahu pro nedostatek svědkuov neb duovoduov, jestliže obžalovaný se odpřieseže, súdce jeho té pře osvobodí; pakli obžalovaný přísahy na žaluobce podá, súdce má dopustiti, a přiseže-li žaluobce, tehdy súdce obžalovaného odsúdí. Pakliby žaluobce nechtěl přisieci, súdce má obžalovaného v té při osvoboditi. Pakliby obžalovaný nechtěl přisieci a pravie, že jest ten dluh zaplatil, dovede-li toho, súdce ho má vysvoboditi; pakli nedovede, máť jej odsúditi. §. 8. Ale poněvadž přísaha jest lékařstvie k rozdělování pří: mnohých lidí zlosti chtějíce staviti, ustanovujeme, aby mohla přísaha požádána býti na každý čas súdný a činěna bez odpory všelijakého obytčeje v minulých časiech zachovávaného; neb nebyl obytčej rozumný, ale hrozná neobytčejnost, té přísahy v svaté časy, totižto v postě a v advent, pro spravedlnost nepřijímati, protože řiedko kto bieše z toho spravedlivý, hodný a nábožný, ačkoli také spravedlivě byl jest pohnán, avšak pod omluvú a pod přikrytím té nehodnosti, chtě saudu zlostně ujíti, až do dní proklatých, v nichžto slušné bylo přisáhati, prodlenie uprošoval, nemaje o své při pochybenie, ale jistotu. Aniž jest které člověk mysli zdravé, by směl toho přieti, že obytčejně téměř všichni lidé viece pro ujití saudu, nežli pro čest toho svatého času, těch prodlévánie jsú žádali. Protož my spatřivše oboje okolky snažně v jistotě pravíme, že čas vzáctný a dnové spasitedlní bývají viece poskvrněni, nežli takovými nehodnostmi poctěni; protož nedovodieť, by to bylo, což od toho přiházie se býti, a viece toho času ukrocen bývá Bůh tiem, že pře k hodnému miestu bývají přivedeny, nežliby pro tu nehodnost nehodně byly prodlévány; neb ze všech stran zlosti lidské slušie stavovati a jim se opierati. §. 9. Než nechceme, aby saudové zahájení, k nimžto ty přísahy přislušejí, v časech dole psaných se dály, t. osmý den před narozením pána našeho Ježíše Krista až do ochtábu křtěnie Božieho; také od neděle květné až do ochtábu velikonočnieho;

Pakli nechce přisieci, přijmi přísahu od súpeře.

Nechce-li žaluobce přisieci.

Žaluobce čili obžalovaní mají přisáhnúti.

O času a dni přisahánie.

Který čas neslušie přisáhati.

dominicis et festivis, qui praecipiuntur per reverendum clerum in ecclesiis solempniter celebrari; et haec tempora deinceps in omnibus montibus pro certis feriis habeantur. Omnibus autem aliis temporibus licitum sit, judicium ordinarium cum omnibus suis partibus exerceri. Et sic traditum est a sapientibus tam juris canonici quam civilis, ut exigi possit jusjurandum omni tempore juridico et praestari; non enim jurare est peccatum, sed pejurare omni tempore est interdictum.

Cap. XVIII.

De sententiis et re judicata.

Da nobis, Domine, judex justissime, sedium tuarum assistricem, sapientiam, quatenus ejus illuminati virtute hunc contra alias tractatum de sententiis totius juris quaestionibus concludentem, juxta illud praeceptum, scilicet: „Juste judicate, filii hominum," taliter exequamur, ut omnes, quos tua benegnitate nostro regimini commisisti, esurientes et sitientes justitiam per nostram ordinationem complemento plenae justitiae satientur, et etiam in nostro nomine judicantes ab omni irreverenti et inpudenti animo conservemus, ut saluberrimum praeceptum tuum reverenter utrobique impleatur, ne isti etiam nostro regimini commendati cum illis judicialiter, quae hic sententia est, in qua laeserunt te, dampnatione perpetua judicentur. Unde volentes paterne utrisque monitionibus providere, statuendo, ut judices et jurati solum te, Deum Salvatorem nostrum, qui praesens es in omni judicio, prae oculis habeat praecipue in sententiis proferendis.

§. 1. Primo debet judex de sententiis quaerere a juratis, nullo praepostero ordine servato; sed nec favore, odio, timore, praemio, vel expectatione praemii unam partem alteri praeferat aut praeponat, aequa vero lance procedat, ut jam dictum est, omnem ordinem praeposterum excludendo.

§. 2. Nec etiam quaerat sententiam ab illo jurato, quem noverit parti illi, pro qua quaeritur sententia, magis favere; eo quod in judiciis est omnis suspicio submovenda.

§. 3. Jurati autem, a quibus omnis veritas sententiarum dependet, justas proferendo sententias cum omni reverentia praeceptum dominicum exequantur, ne ut praedictum est, cum illis, quos hic sententia iniqua laeserunt, illic damnatione perpetua judicentur.

§. 4. Jure autem montanorum sententia est responsio juratorum veridica, quaestioni finem imponens. Sed sententiarum duae sunt species, alia enim est interlocutoria, et alia definitiva.

a ve všech dnech nedělních i svátečních, kteřížto přikazují se od poctivého kněžstva v kostelech slavně světiti; a ti časové potom na všech horách zajisté svátky mají jmieni býti. V jiných pak ve všech časech slušno má býti, aby saud zahájený se všemi svými příslušnostmi veden byl. A tak jest uloženo od múdrých tak práva duchovnieho jakožto městského t. ciesařského, aby mohlo žádáno býti právo · přísahy každý čas súdný, i činěno; nenieť zajisté hřiech přisáhati, ale křivě přisáhati jestiť na každý čas zapovědieno. Jestli hřiech přisáhati čili nic.

Kap. XVIII.

O úsudciech a o věci usúzené. O ortelech.

Daj nám, Pane Bože, najspravedlivější saudce, stolic tvých přistojície, múdrost, abychom její osvieceni jsúce ctností, toto pravenie o úsudciech neb o ortelech, jenž všeho práva pře zavierají, podle onoho přikázanie tvého: „Spravedlivě suďte, synové lidští,“ tak pósobili a vynášeli, aby všichni lidé, kteréž jsi tvú dobrotivostí naší zprávě poručil, lační i žiezniví spravedlnosti, byli nasyceni, a také abychom jménem našim súdiece od každého nepočestného a nestydatého úmysla zachovali, a aby přespasitedlné tvé přikázanie poctivě s obú stranú bylo zachováváno a naplněno, aby i tito naší zprávce také poručení v obecném všeho světa saudu nebyli k věčnému zatracenie súzeni. Protož chtějíce z otcovské lásky oboje napomínánie opatřiti, ustanovujeme, aby súdce a přísežní samého tě Boha a Spasitele našeho, kterýž přítomen jsi v každém saudu, před očima měli a zvláště v úsudkuov vynášenie.

§. 1. Najprvé zajisté dlužen jest saudce o úsudciech tázati od přísežných napořád, ižádného nepomina; ale ani nenávistí, bázní, ani přiezní, odplatú nebo čekáním odplaty jedné straně nemá nakládati mimo druhú, než rovnú váhú má jíti a spravedlivě súditi, jakož již jest povědieno, veškeren řád pomíjevý odvrha. Súdce má vytazovati nálezuov od přísežných. §. 2. Aniž také má nálezu, totižto úsudku, ptáti od toho přísežného, kteréhož by znal, že jest té straně nákladen, jížto ptá nálezu; neb v saudiech slušie každé zlé domněnie odlúčiti. Neorteluj ten, ktož stranu drží. §. 3. Přísežní pak, na nichž má každý ortel ptán býti a od nichž všecka pravda orteluov závisí, mají se vší opatrností nálezy spravedlivě vynášeti, se vší (počestností) poctivostí, aby ti, kteříž nynie křivě lidi saudie, nebyli potom spravedlivě súzeni k věčnému zatracení. Přísežní mají spravedlivé nálezy vynášeti. §. 4. Právem pak horníkuov úsudek, totiž ortel, jestiť odpověď spravedlivá přísežných při konec hledajících. Co slove ortel.

§. 5. Interlocutoria est illa sententia, quae profertur inter principium et finem causae, non super negotio principali, sed super emergentibus et incidentibus; sicut enim quaeritur, an tales testes recipiendi sint, an non, vel super jurejurando, vel super dilationibus et similibus, quae infra principium et finem incidunt.

§. 6. Sed definitiva sententia est illa, quae condempnatione vel absolutione principalem determinat quaestionem.

§. 7. Tenetur insuper judex secundum propositionem partium quaerere de sententiis a juratis, et semper quaerat inter duas sententias, quid juris sit, nisi tunc una pars nolit aut negligat aliquid pro se inquirere, ex tunc judex sententiam ad requisitionem unius partis inquirat, quia vigilantibus, et non dormientibus jura subveniunt, juxta illud: Vigilavi, etenim conditionem meam reddidi meliorem.

§. 8. Et sic judex inquirat de sententiis, nihil imminuendo penitus vel addendo, nam judex defectum supplere non debet, sed si quid partes vel advocati partium de jure obmiserint, illud supplere potest in his et omnibus aliis juris praeceptis, ad justitiam litigantibus faciendam motum sui animi inclinando.

§. 9. Jurati sicut viri electi ad requisitionem judicis omni parte aequitate litigantibus observata sententias proferant, quas secundum leges nostras et statuta consuetudinemque laudabilibus rationibus approbatam noverint esse justas.

§. 10. Super his vero, in quibus non invenitur jus expressum, procedant aequitate servata, semper in humaniorem sententiam declarando. Si vero aliquod dubium ipsos emerserit de legibus nostris vel statutis per nos jam traditis, aut sententiis ad ipsorum maniloquium prorogatis, vel quaestionibus quibuscunque postea emersuris: illud deferant nostrae declarationi, quia cordi nobis est, sic omnia dubia juris et aenigmata enodare, ne oporteat ipsos deinceps aliqua juris penuria laborare; tantummodo instent, causas maturo celerique tractatu ac fine debito expedire, ut parcatur litigantium laboribus et expensis.

§. 12. Judex autem tenetur sententias a juratis prolatas exequi reverenter: ut si actori res immobilis fuerit adjudicata, ipsum mittat in possessionem rei ejusdem, in ea ipsum viriliter manutenendo, quia non sufficit, quemque mittere in possessionem, nisi in ea missus etiam tueatur.

§. 13. Si autem res sit mobilis, ipsam actori cum effectu praecipiat praesentari.

§. 14. Sed si reus a petitione actoris fuerit per sententiam absolutus, ex tunc ipsum judex in jure suo similiter

(pokládající), a jestiť dvuoj: jeden slove mezimluvný a nekonečný, druhý slove konečný. §. 5. Mezimluvný úsudek slove ten, kterýž bývá vydán mezi počátkem přę a skonáním o leckterýs kus, ješto se pře prvnie dotýče; jakož když bývá tázáno, slušie-li tyto svědky přijieti čili nic; aneb o přísaze, má-li tento dopuštěn býti k přísaze čilinic; aneb má-li toto prodlenie dáno býti čili nic; a tak o jiných kusiech; a na to bude nález, tenť slove nedokonalý neb nekonečný; neb přední při konce nečiní. §. 6. Ale nález neb úsudek konečný jestiť ten, ještoť koná při, vedle spravedlnosti přisuzuje neb odsuzuje požádánie. §. 7. A dluženť jest súdce podle líčenie stran tázati nálezu od přísežných, co jest právo mezi dvěma rozumoma, lečby tehdy jedna strana nechtěla aneb zmeškala ptáti se nálezu, tehda súdce ku požádánie jedné strany má tázati přísežných, nebo bdějícím a nespanlivým práva pomáhají, podle onoho slova: Že jsem bděl, povahu má učinil jsem lepší. §. 8. Máť také saudce ptáti se na nálezy, ničehuož nepřičiněje ani umenšuje; neb súdce žaloby nebo požádánie v saudě nemá napláceti, než kdyžť by strany neb jich řečníci co z práva opustili, toť muož naplniti v těch i ve všech jiných práva přikázáních, k učinění spravedlnosti stranám hnutie úmysla svého nachyluje. §. 9. Konšelé pak a přísežní, jakož mužie výborní, ku požádání súdce se všech stran súpeřóm rovenstvie zachovávajíce, úsudky, totiž nálezy vynášejte, kteréžto podle našich práv ustanovenie a obytčeje chvalnými duovody dolíčeného znají, že jsú spravedliví. §. 10. Na ty pak věci, na něž právo nenalezá se zřejmě, jděte rovenstvie zachovávajíce, vždycky na milostivější úsudek se uchylujíce. §. 11. Pakliby které pochybenie jim vzniklo o práviech našich t. ustanoveních skrze nás již vydaných, nebo o úsudciech k jich ranému potazu odložených, neboli otázkách kterých koli potom vzniklých: toť mají k našemu vylíčení vznésti; neb jestiť nám k mysli, tak všecka pochybenie práva a pohádky vypraviti, aby nepotřebovali oni potom kterým práva nedostatkem pracovati; toliko aby súdce a přísežní pilni byli, přezralým a rychlým jednáním a koncem slušným vypósobovati, aby hovieno bylo súpeřóm na nákladiech a pracech. §. 12. Súdce pak máť úsudky od přísežných vynesené vynášeti poctivě: tak že bude-li žalobci neb póvodu věc nemohvitá přisúzena, aby jej uvedl v drženie té věci, v ní jeho mušsky rukú bráně; neb nenie dosti uvésti někoho na vládařstvie, lečby v něm uvedený také bráněn byl. §. 13. Pakliby věc byla mohvitá, tu žalobníku, přikaž, skutečně ať dá. §. 14. Pakli viněný od požádánie žalobníka skrze ortel byl by osvobozen, tehdy súdce jeho v právě jeho též braň, žalobníku o tom věčné

Súdce neumenšuj, ani přičiněj nálezu od přísežných vydaného.

Konšelé výnosy čiňte podle práva.

Přísežní buďte náchylnější k milosti, než ku právu.

Přísežní, nerozumějic právu, vznešte na krále.

Kto má ortel vynášeti.

O uvedení žaluobce v nemohvitú věc.

O obraně obžalovaného zprošténého

tueatur, actori super eum perpetuum silentium imponendo. §. 15. Contra quemcunque autem absentem (causa reipublicae, aut infirmitatis, vel captivitatis, aut inundationis aquarum, ad majusve tribunal fuerit evocatus) fuerit sententiatum, et hoc probaverit; ad totam causam restituatur. §. 16. Quidquid autem de sententiis ordinandis aut scribendis, vel etiam de officio judicis in hoc titulo defectus fuerit, per tractatus supra in primo libro positos, scilicet de officio juratorum et de officio et potestate judicis montani, suppleri praecipimus, ita quod defectus unius tituli per pleniorem tractatum alterius suppleatur, ne legentes efficiat taediosos una eademque regula juris plenius pluries repetita.

Cap. XIX.

De fructibus et litis expensis.

Sed antequam ad utilitatem aut fructuum rei litigiosae necessariam materiam veniamus, aliquid praelibandum est, quo ipsorum planior et perfectior notitia habeatur.

§. 1. Fructus vero sunt et dicuntur, qui supersunt deductis expensis, quae fiunt ratione fructuum percipiendorum. §. 2. Item expensarum aliae sunt necessariae, aliae utiles, aliae voluntariae; necessariae autem expensae sunt, quibus non factis res erat penitus peritura; utiles autem expensae sunt, quibus non factis res tamen non erat peritura; sed voluntariae expensae dicuntur, quae fiunt propter nullam rei necessitatem, sed ad solam hominum voluptatem. §. 3. Nunc videndum est, quas expensas reus deducere debeat, rem restituere cum fructibus judicatus; si vero reus erat bonae fidei possessor, tenetur restituere rem cum fructibus tantummodo perceptis, necessariis et utilibus deductis expensis; sed post litem contestatam tenetur ad omnes fructus perceptos, et qui percipi potuissent, si alius cultor diligentior ipsam rem coluisset, ad exemplum malae fidei possessoris, qui ad fructus perceptos et qui percipi potuissent, semper tenetur, necessariis tamen et utilibus deductis expensis, eatenus, quatenus res per ipsas fuerit emendata; non enim debet petitor vel actor ex alia jactura lucrum facere. Voluntariae expensae a nullo deducuntur possessore, sed res cum illis expensis factas tollere potest, dummodo illud sine laesione rei faciat principalis. §. 4. De litis autem expensis hunc modum statuimus observari, ut in quacunque lite praestitum fuerit juramentum calumpniae, quod in illa expensarum nulla ratio adhibeatur; sed tamen, qui dolo et fraude adversarium suum in lite compulit laborare, et hoc

mlčenie ulože. §. 15. Proti komužkoli pak nepřítomnému, (příčinú věci obecnie, nebo nemoci, nebo vězenie, nebo povodně vod, neb k větší stolici že by povolán byl) bylo by ortelováno, a toho dovedl by: ke vší při buď navrácen. §. 16. Cožkoli pak o zřízenie nálezuov nebo popisováních, neb také o úřadu súdce v tomto pravení bylo by nedostatku, tehdy skrze rozprávky svrchu prvních kněh (v prvních knihách) položené, t. o úřadu přísežných a o úřadu a o moci súdce horského, doplniti přikazujeme, tak aby nedostatek jednoho pravenie neb kapitoly skrze lehčejšie rozpravenie jiného doplněn byl, aby čtúcie neučinila tesklivé jednostajná a táž řeč neb práva řehola mnohokrát opětovaná. Ktož ku právu nestojí z hodné příčiny, nemuož odsúzen býti.

Kap. XIX.

O puožitciech věci súzené a o nákladiech v saudě učiněných.

Ale dřieve nežli k užitkuov nebo puožitkuov té věci o niž byla pře, potřebné řeči přijdeme, slušieť něco napřed povědieti, jímžto těch věci zjevnějšie poznánie mohlo by jmieno býti.

§. 1. Požitciť pak slovú, kteřížto zbývají po odvodu nákladuov, totižto kromě nákladuov, náklady sečtúce, kteříž se dějí pro puožitky, ješto mají přijati býti. Co slovú požitci. §. 2. Nákladovéť jsú pak trojí: jedni nuzní anebo potřební, druzí užiteční, třetie dobrovolní; Trojí jsú nákladové. nuzní nákladové jsú, jichžto kdyby nebylo, ta věc měla by zahynúti; ale nákladové užiteční jsú, kteřížo kdyžby nebyli naloženi, proto by ta věc nezahynula, ale jich učiněním věc jest lepšie ku prospěchu; dobrovolní pak nákladové jsúť, kteréž činie ne pro potřebu té věci, než toliko k libosti lidské. §. 3. Nynieť pak slušie věděti, které náklady má obžalovaný sčísti, jsa odsúzen, aby věc navrátil s puožitky; Které náklady obžalovaný má platiti. protož, byl-li jest obžalovaný dobré viery vládař, dlužen jest navrátiti věc s puožitky toliko přijatými, sečta užitečné a nuzné náklady neb potřebné, vrátí-li je dřieve sepřenie (t. přisvědčenie); ale po sepřenie, totižto přisvědčení pře, máť všecky puožitky vzaté, i kteříž jsú mohli odtud vzati býti, kdyžby lepšie těžař tu věc držal, úplně navrátiti, sečta však, totižto otejma potřebné a užitečné náklady, protože těmi náklady ta věc jest zachována aneb polepšena; máť zajisté žalobník t. žádatel z cizie škody zisku sobě nečiniti. Než dobrovolní nákladové nemají býti sečteni od vládaře ižádného, ale ty věci s těmi náklady učiněnými vzíti muože, když jedno bude moci to učiniti bez úrazu věci prvnějšie. §. 4. O nákladiech pak saudu tento obytčej jsme ustanovili zachovávati, O nákladiech saudu.

appareat manifeste, condempnabitur sibi merito in expensis, eo quod fraus et dolus alicui patrocinari non debent. §. 5. Nec haec expensae dabuntur, nisi in principali petitione fuerint comprehensae, vel pars ipsas petens in principio litis de ipsis petendis sint protestata, ut etiam in sententia definitiva ipsarum haberetur. §. 6. Sed in causa appellationis sine aliqua protestatione victus victori condempnabitur in expensis.

Cap. XX.

De appellationibus.

Appellandi sive provocandi causarum usus, profunde lateque diffusus, ultimo nos allicit in hac parte de ipso certam formam tradere et doctrinam, ut litigantibus in expensis et laboribus consulatur, judicibusque etiam et juratis reverentia debita deferatur.

§. 1. Jure autem montanorum appellatio est (oratio), iniquae sententiae sive iniqui gravaminis querelam continens.

§. 2. Appellatur etiam ab iniquis sententiis et gravaminibus juratorum, ut si contra jus litigatorum sententiam tulerint iniquam, vel si per interlocutoriam aut alias indebitē alterutri partium vias aliquod gravamen intulerint, quod si foret probatum, ad appellandum debeat sufficiens reputari.

§. 3. Judex vero montanorum nullas profert sententias, sed tantum exequitur sententias juratorum, a cujus executione si modum excedat, vel alias alterum partium gravet, legitime poterit appellari.

§. 4. Et est sciendum, quod modus ita bene exceditur in eo, quod est minus, sicut in eo exceditur, quod est majus. Unde praecipimus in hac parte firmiter injungendo, ut tam judices, quam jurati omni diligentia se praecaveant studiose, ne aliquibus coram eis litigantibus materiam tribuant appellandi.

§. 5. Sane judices non injuriose litigantes, sed benigno animo alloquantur, nec exequendo sententias modum excedant, neque aliquid in praejudicium alterius partis attemptare praesumant.

§. 6. Et jurati omnes sententias, prout pluries praedictum est, matura deliberatione bene proferant, ponderantes aequa lance jus suum unicuique trbuendo.

§. 7. Si qui autem ex ipsis suae famae prodigi ac honori proprio invidentes, aliquid in gravamen partis alterius per

aby, v kteréž koli při byla by učiněna křivé žaloby přísaha, aby v té ižádné počítánie nákladuov jmieno nebylo; ale však ktož by úkladem a lstí súpeře svého k práci připravil a k nákladuom, a to by se zjevně okázalo, budeť jemu hodně odsúzen v nákladiech, protože lest a úklad ižádnému spomáhati nemají. §. 5. Aniž ti nákladové mají býti přisúzeni, jediné leč na prvním požádání, totiž v žalobě budú zavřieny, anebo žeby strana na počátku pře osvědčila, žeby jich žádati chtěla, aby také v konečném úsudku, totižto nálezu, jich odsúzenie jmieno bylo. §. 6. Ale v při odvolánie beze všeho osvědčovánie přemožený přemáhateli bude v nákladiech odsúzen.

Kap. XX.

O odvolání k vyššiemu právu kdy a kterak se má dieti.

Odvolánie pří obytčej, hluboce a široce rozlitý a roztěžený, naposledy nás přivabuje, abychom v této mieře o něm jistý spuosob vydali a naučenie, aby súpeřóm, totiž saudícímse, ke ztravám a nákladuom bylo razeno, a saudciem a přísežným počestnost dlužná byla učiněna.

§. 1. Právem pak horníkuov odvolánie jestiť řeč, držecí žalobu nepravého nálezu a úsudku aneb nepravého obtiežení. *Co slove odvolánie.* §. 2. Odvolávát se zajisté od nepravých úsudkuov a obtiežovánie přísežných, jakožto, jestliže proti právu súpeřuov vynesú odsudek nepravý, aneb jestliže skrze úsudek nekonečný anebo jinak nehodně které straně učinie obtiežení, kteréžto ač bylo by dovedeno, k odvolánie dostatečné mělo by domnieno býti. *Proč se má dieti.* §. 3. Súdce pak neb rychtář horničí podle jich práva nevynášie úsudkuov, ale tolikoť k skutku přivodí úsudky přísežných, od jehožto k skutku přivedenie, jestliže mieru přesáhne aneb kterak jinak stranu druhú obtieží, muožť spravedlivé býti odvolánie (odvoláno). *Súdce nemá ortelovati, než toliko přísežní.* §. 4. A slušieť věděti, že miera přesáhánie bývá přestúpena tak dobře na tom, když méně učiní, než učiniti má, jako i na tom, když viece učiní, nežli má učiniti. *Kdy a kterak súdce mieru přesáhá v saudu.* Protož přikazujeme v té mieře pevně porúčejíce, aby též saudce jakožto přísežní vší snažností se vystřiehali, aby kterým, ješto se před nimi saudie, nedávali příčiny odvolánie. §. 5. Mají také súdce s súpeři ne bezprávně, ale dobrotivým úmyslem mluviti, a vyvodiece nálezy miery aby nepřesáhali, aniž to mají činiti na škodu které strany. *Súdce vynášejte nálezy dobrotivě.* §. 6. A přísežní mají vynášeti všecky své nálezy, jakož často dřieve praveno jest, s uzralým t. dospělým rozmyšlením, aby dobře vynášeli, vážiece rovnú váhú a dávajiece právo jeho každému. *Konšelé vynášejte ortel s rozmyslem, ale ne kvapně.* §. 7. Pakli by kteří z nich, své slovútnosti ruko- *O pokutě bezprávného saudce.*

sordes vel aliquo aliorum modorum prohibitorum perperam fuerit machinatus, quod tamen appareat manifeste: tamquam infamis a suo officio deponatur, in nostris montanis universis nunquam deinceps aliquod officium habiturus, quia tam vilem hominem reatus proprius ab omni dignitate excludet, imminentibus nihilominus poenis contra transgressores nostrarum legum et constitutionum statutis.

§. 8. Sed certe litigantes tenentur, provida deliberatione pensare, ne ipsos contingat frustratorie appellare, gravando se ipsos inanibus laboribus et expensis.

§. 9. Unde si aliquem a judice ob gravamen appellare contingeret, ante gravamen non appelletur.

§. 10. Nam regulariter appellatio interposita ante gravamen nulla est, quia appellatio semper debet talem causam appellationi assignare, quod si forte probata deberet legitima reputari; nequaquam erit a quibuslibet judicantium verbis comminatoriis appellandum; quid enim oberit conatus judicis, si injuria nullum sequetur effectum?

§. 11. Et ideo ab omni gravamine appellari non licet, nisi ab eo tantum, quod fit in praejudicium juris illius, qui appellat; nec ad appellandum quemquam trahere debet propria voluntas, sed necessitas litigantium importuna, cum appellationibus non sit remedium ad defensionem iniquitatis, sed ad praesidium innocentiae institutum, et bene puniendi sunt inique et frustratorie appellantes.

§. 12. Ab his autem gravaminibus legitime poterit appellari: si judex aliquem in jus vocaverit tempore feriato, aut modum exequendo excedat, vel justitiam facere recuset, ac in multis casibus his similibus, prout necessitas litigantium edocebit. Eodem modo erit gravamen juratorum, si quem indebite gravaverint, appellandum; sed alio modo a sententiis juratorum appellabitur, ut statim inferius apparebit. Nec debent sibi judex et jurati pro injuria reputare, quod victus in defensionem juris sui ad appellationis beneficium convolavit.

§. 13. Jure autem montanorum hoc modo a sententiis juratorum appellatur: Lata sententia statim ille, contra quem lata est, antequam ad alios actus divertat, vel ab illo loco recedat, (appellet). Amovemus illam consuetudinem, ut stet fixus, nec pedem audeat amovere; generaliter autem reprobamus omnem veteris consuetudinis subtilitatem, tantummodo fortunae hominum invidentem nec aliquid aliud adminiculum veritati vel justitiae afferentem, sicut hic: in appellando non movere pedem, et idem in testimonio proferendo; nonne sufficit hic, ne de loco recedat, antequam sententiam arguat vel ipsi consentiat manifeste?

tržní a své cti závidiece, to na obtieženie které strany šeradstvím nebo zlostí neb jiným obytčejem zapověděným křivě strojil, a to bylo by okázáno zjevně: tehda ten jakožto pohaněný neb bezectný, má s svého úřadu ssazen býti, na našich všech horách aby nikdy potom žádného úřadu neměl, neb takého hubeného člověka prohřešenie vlastnie ode všeho duostojenstvie odlúčí, a přes to jemu nastanú pokuty, kterěžto proti přestupníkuov práv našich a ustanovení jsauť ustaveny. §. 8. Než súpeřové majíť opatrným rozmyslem vážiti, aťby se jim neudálo nadarmo se odvolávati, sami se obtěžujiece pracemi a náklady. §. 9. Protož, chce-li kdo pro obtieženie od saudce se odvolati, ten dřieve obtieženie se neodvolávaj. §. 10. Neb z práva odvolánie před obtieženiem nic nenie; nebo ktož se odvolává, má příčinu svého odvolánie pověděti, kterážto když by byla dovedena, měla by za spravedlnú býti přijata; protož nikoliť se nemá dieti odvolánie pro kteréž koli věci neb řeči hrozivé toho, od kohož chtěl by se odvolati; nebo což tobě uškodí chystánie súdce, jestliže bezprávie neduojde k skutku? §. 11. A protož se od každého obtieženie neslušie odvolávati, než toliko od toho, kteréž se děje na škodu práva toho, ktož se odvolává; aniž má koho přitahnúti k odvolánie vlastní vuole, ale nuzná potřeba, poněvadž odvolánie nebylo by lékařstvie k obraně nepravosti nalezené, ale na pomoc neviny; protož hodnéť jest, aby dobře tresktáni byli, kteříž se nehodně odvolávají. §. 12. Od těchto pak obtěžovánie muožeť se správně dieti odvolánie: jestliže súdce povolá koho k saudu den sváteční, aneb přestúpi-li mieru vyvodě nález, aneb odpovie-li učiniti spravedlnosti, a v jiných mnohých příhodách, jakož tomu potřeba těch, ješto se súdie, káže a naučí. A též muož učiněno býti odvolánie od obtieženie bezprávného, učiní-li přísežní které straně; než jiným obytčejem od úsudkuov přísežných také má se dieti odvolánie, jakož hned dolejie bude okázáno. Anižť mají súdce a přísezní za bezprávie počítati, že odsúzený jimi pro obranu práva svého uteče se k odvolánie. §. 14. A podle práva horničieho tiemto obytčejem od úsudku, totižto od nálezu přísežných má se dieti: Když bude vydán úsudek, ihned ten, proti němuž vydán jest, dřieve nežli se k jiným činuom obrátí aneb od toho miesta otejde, odvolaj se. Zamietámeť zajisté onen obytčej, aby stál na tom miestě ustrna, aby ani nohy kam směl pohnúti; neb obecně zamietáme každú vtipnost obytčeje starého, kterážto toliko na štěstie lidském spoléhá a nečiní ižádné pomoci pravdě neb spravedlnosti nepřinášie, jakož tuto, když se kto odvolal, aby nepohnul nohú, a též když jest svědecstvie vydával; neb dosti jest tuto, aby z toho miesta

Výstraha.

Odvolánie před ortelem vynesenie nicť nenie.

Ne v každém obtieženie má se člověk odvolávati.

V které věci sluší se výše odvolati a v které nic.

Súdce nemá za zlé jmieti odvolávajícímu-se.

Který čas má se dieti odvolánie.

§. 14. Appellans vero sententiam arguendo sic dicat: „Domine judex, sententiam a juratis contra me latam arguo, offerens me meliorem ab eo loco, a quo de jure teneor, allaturum."

§. 15. Vel poterit nunc dicere, si lata est contra jus scriptum, aut solitum ordinem judiciorum, ergo nulla, quod me offero legitime ostensurum; quia non prodest appellanti legitimam causam suae appellationis assignare, nisi probet ipse esse veram.

§. 16. Sed si sententia sic arguta contra jus scriptum lata non sit, sed quaestio sit, an aequitatem vel iniquitatem contineat: tunc solum ad nostram providentiam deferatur ad interpretandum per nos, an bene, vel male fuerit judicatum; nam regulariter ejus est interpretari, cujus est concedere.

§. 17. Sane si inveniatur sententia bene lata, tunc remittatur appellans ad prius examen, appellato per judicem taxatione praemissa in expensis legitimis condempnandus.

§. 18. Si autem inveniatur sententia male lata, et quod legitime fuerit appellatum: tunc praedicto modo per eum, qui de appellatione cognoscit, appellatus appellanti in expensis legitimis condempnetur; revocatisque in irritum omnibus, quae post appellationem legitime interpositam in praejudicium partis appellantis fuerint attemptata, quia appellatione praecedente nihil innovandum est; et sententia cum omnibus, quae post appellationem legitime interpositam in praejudicium partis appellantis fuerint attemptata, et principalis causa fine debito terminetur.

§. 19. Si autem arguitur, contra jus scriptum sententia esse lata, tunc recurrendum erit ad hunc librum; et si in eo apparuerit, bene sententiam esse latam et frivole appellatum: iterum appellans cum omnibus conditionibus, ut proxime dictum est, ad priorem judicem remittatur.

§. 20. Sane si sententia inveniatur lata contra jus scriptum, vel solitum ordinem judiciorum: ipso jure nulla est, cum omnibus ipsamque sequentibus pronuncianda est penitus nulla esse; et in hoc appellatus per eum, qui de appellatione cognoscit, in expensis legitimis condempnetur; vel appellans poterit pro expensis ac pro omni suo interesse contra juratos agere, qui ipsum iniqua sententia aut contra jus scriptum prolata vel solitum ordinem judiciorum indebite aggravarunt.

§. 21. Et nos in hoc casu poenas contra juris transgressores jam dudum statutas contra eosdem juratos indurato animo firmiter prosequemur; nam seniores jurati, in quibus moralis viget maturitas, debent corrigere juniores, ne fines mandati excedant, nostri juris tramites violando; alioquin eis consen-

neodcházel, dokudž by nálezu neštrafoval nebo jemu přivelil zjevně. §. 14. Ten pak, ještoť se odvolává, když štrafuje úsudek, totižto nález, máť takto řieci: „Pane súdce, úsudek proti mně od přísežných vydaný treskci neb štrafuji, podávaje se, že od toho miesta, od něhožto z práva mám přinesti, přinesu lepšie." §. 15. Nebo bude moci tehda řieci: „Jest ten úsudek vydán proti právu psanému, neb proti obytčeji zvyklému sauduov, protož nenie ižádný, a toť chci právě okázati;" nebť nenie dosti tomu, ktožť se odvolává, že hodnú příčinu svého odvolánie vydá, leč okáže, že jest pravá. §. 16. Pakliby nález štrafovaný nebyl proti právu psanému vydaný, než bylo by hádánie, totiž tázánie, drží-li rovenstvie čili nepravost: tehdy jediné k naší obmyslnosti má se státi odeslánie, aby námi bylo rozhodeno, jest-li dobře čili zle sauzeno; neb obecně ten má právo vykládati, ktož je má z práva vydávati. §. 17. A bude-li shledáno, že úsudek, totiž nález, jest dobře vydaný, tedy ten, ktož se jest odvolal, má odeslán býti k saudu dřevnímu, aby ho odsaudil k placenie nákladuov pravých súpeři jeho. §. 18. Pakli bude shledáno, že úsudek jest zle vydán a že právě stalo se jest odvolánie: tehda dříve řečeným obytčejem od toho, ktož má rozeznati o tom odvolání, má ten, proti komuž jest odvolánie, tomu, ktož se jest odvolal, býti odsúzen v pravých nákladiech; a ty všecky věci, kteréž jsú se dály pro odvolánie na pohoršenie toho, ktož se jest odvolal, mají býti zkaženy a odvolány; nebo dokudž odvolánie pře neskoná se, nemáť nic býti obnovováno; a tak ten úsudek i se všemi jinými běhy, kteříž jsú se po odvolání dáli na pohoršenie tomu, ktož se jest odvolal, mají býti staveni, dokudž toho odvolánie pře nebude rozsúzena. §. 19. Pakli úsudek, totiž nález jest tresktán, že jest p roti právu psanému vydán, tehdyť má útočiště býti k těmto knihám; a bude-liť v nich shledáno, že jest úsudek právě vydán a že se jest neprávě stalo odvolánie: tehdy ten, ktož se jest odvolal, se všemi povahami, jakož jest dřieve pověedieno, má býti k dřevniemu súdci odeslán. §. 20. Pakli úsudek bude nalezen, že jest proti právu psanému vydán anebo proti zvyklému obytčeji sauduov: tehdyť z práva nic nenie, a se vším, což se jest po něm dálo, má býti usúzen, že moci nemá; a ten, proti komuž se jest stalo odvolánie, skrze toho, ktož o tom odvolánie učinil jest rozeznánie, má býti odsúzen ku placení ztravy a nákladuov tomu, ktož se jest odvolal; neb budeť moci ten, ktož se jest právě odvolal, vésti při proti přísežným, kteřížto nepravý nález jsú vydali a úsudek proti právu psanému aneb proti zvyklému obytčeji neslušně jsú obtiežili. §. 21. A my v té příhodě na přestupitele našeho práva po-

Kterými slovy má se dieti odvolání.

Odvolánie proti právu sanému.

Odvolánie proti právu nalezenému.

Odvolánie, má býti vzneseno na krále.

Ktož se neprávě odvolá.

Vynesú-li konšelé zle ortel proti právu psanému.

Die-li kto, by ortel vynesen byl proti právu, buď utočeno k těmto knihám.

Bude-li ortel proti obytčeji zvyklému.

Odvolavač muož druhdy držeti při proti konšeluom.
Pokuta na konšelé křivý ortel vynášejicie.

tire viderentur, quia error, cui non resistitur, approbari videtur, nec debet inde procedere injuriarum occasio, unde jura nascuntur.

§. 22. Debent insuper jurati appellantes cum suis literis causam appellationis continentem ad nostram praesentiam, aut camerarii nostri, ad quemcunque tunc fuerit appellatum, expedite ac breviter expedire, omnis dilationis materiam amputando.

§. 23. Utique cordi nobis est, lites fine debito litimari, firmiter statuendo, si appellans, nisi tunc legitime praepeditus, suam appellationem infra quatuor septimanas non fuerit prosecutus: ex tunc pro non appellante habeatur, ac appellato condempnetur legitimis in expensis. Judex quoque appellatione tali non obstante in casu principali procedat, quantum de jure fuerit procedendum, ut hoc saltem timore territus in gravamen alterius non facile quis praesumat quomodolibet appellare.

kuty dávno ustavené proti těm přísežným utvrzeným úmyslem pevně budem vésti; neb starší přísežní, v nichžto mravná trvá zralost, majíť tresktati mlazšie, aťby mezí přikázánie nepřestupovali, našeho práva cesty porušujiece; jinak bylitby domnění jako jim v tom svolujiece; neb blud, jemuž nebývá odepřieno, zdá se, by byl pochválen, anižť má odtud vycházeti bezpravie, odkudž práva se rodie. §. 22. Majíť nad to všichni přísežní ty, kteříž se od nich odvolávaji, s isty svými, v nichžto pře odvolánie jest popsána, před nás neb před komorníka našeho, aneb k komuž se jest stalo odvolánie, výpravně, brzo a snadně a krátce vypraviti, beze všeho prodlévánie.

Konšelé pošlete ortel sepsaný králi zapečetiec.

§. 23. V srdci nám jest zajisté, vždy sauduov slušným koncem uskrovniti, pevně ustanovujíce, jestli žeby ten, ktož se jest odvolal, leč by hodnú příčinú byl zaměstknán, ve čtyřech nedělech o tédne odvolánie svého nedovedlby: tehdyť má jmien býti za neodvolance a má odsúzen býti ku placenie nákladuov súpeři svému. A súdce netbaje odvolánie takového jdi v prvnie při a ved ji, jakož by z práva měla vedena býti, aby tauto bázní jsa aspoň ustrašen, na obtiežení jiného nesnadně se kto odvolával.

Kto se odvolá, nepřinese-li lepšieho ortele ve čtyřech nedělech, daremné jest jeho odvolánie.

103.

Terrae Lusatiae per Theodoricum marchionem archiepiscopo Magdeburgensi oblatio.

1301.

Diploma cujus contextum hicce exhibemus, inter privilegia terrae Bohemiae in arce Karlsteinensi servabatur, ut testatur inventarium privilegiorum: Na kúpení země lužické: List Theodorika lantgrabie Durinského, kdež prodává zemi Lužickú arcibiskupovi Magdburskému a v tom listu hned vypisuje mese téhož markrabství MCCC. primo. — Typis exscripsit Balbinus in Miscell. VIII. 259.

Nos Theodoricus junior, Thuringiae landgravius, Orientalis et Lusatiae marchio.

Recognoscimus praesentibus, lucide protestantes:

Quod, cum nos venerabili in Christo patri domino Burchardo, sanctae Magdeburgensis ecclesiae archiepiscopo, et suae ecclesiae terram seu marchiam Lusatiae cum proprietatibus inibi existentibus et cum omnibus suis juribus et pertinentiis, cum bonis infeudatis et non infeudatis, cum munitionibus, oppidis, castris inferius annotatis in eadem terra seu marchia existentibus, item in districtibus, distinctionibus, viis et inviis, molendinis, agris, cultis et incultis, silvis, lignis, nemoribus, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, piscationibus, advocatiis, theloneis, monetis et cum omnium praedictorum jurisdictionibus, usibus, utilitatibus, fructibus ad praedictam terram seu marchiam Lusatiae attinentibus — pro sex millibus marcharum argenti vendidissemus et ejusdem terrae seu marchiae proprietates donavissemus, praedictamque terram seu marchiam Lusatiae cum attinentibus omnibus et singulis praenominatis, insuper cum ministerialibus, vasallis et mancipiis et aliis hominibus, cujuscunque conditionis existant, in jam dicta terra seu marchia commorantibus, in supradictum dominum archiepiscopum et ipsius ecclesiam libere et perpetuo possidenda transtulissemus: idem dominus Burchardus Magde-

burgensis ecclesiae archiepiscopus dictam terram seu marchiam cum omnibus et singulis praenominatis nobis in verum et justum et rationabile feudum rationabiliter contulit. Idem feudum seu jus feudale utilis dominii, quod ad nos nunc dignoscitur pertinere, ex tunc ad eundem dominum Burchardum et ipsius ecclesiam Magdeburgensem libere devolvetur, ut idem dominus Burchardus archiepiscopus et sua ecclesia terram seu marchiam praedictam cum ministerialibus, vasallis, mancipiis ac omnibus juribus et pertinentiis suis supra nominatis, omni impedimento remoto, habeat et possideat, non solum quoad dominium, sed etiam quoad possessionem, libere et pacifice, pleno jure; ex tunc etiam ministeriales, vasalli, mancipia et homines cuiuscunque conditionis existant in ista terra dicta seu marchia commorantes, immediate ad eundem archiepiscopum ipsiusque ecclesiam pertinebunt. Ex quibus siquidem ministerialibus et vasallis nonnulli ipsi domino archiepiscopo nomine suae ecclesiae jam homagium praestiterunt.

Item praesentibus protestamur et bona fide promittimus, quod bona, jura feudalia, infeudata et non infeudata terrae seu marchiae praedictae praedicto domino archiepiscopo et ipsius ecclesiae a nobis vendita et resignata et per nos in ipsum translata, absque omni dolo et fraude tenebimus, quae siquidem bona idem dominus archiepiscopus jam fidelibus et ministerialibus suae Magdeburgensis ecclesiae feudali titulo contulit suae ecclesiae possidenda. Principatum vero domino Romanorum regi ad manus praedicti archiepiscopi et suae ecclesiae resignabimus, cum ab eodem domino archiepiscopo aut a suo successore fuerimus requisiti. Quem quidem principatum praenominatus dominus archiepiscopus aut suus successor nobis conferet et conferre tenebitur, prout principatus conferri principaliter consueverunt.

Insuper recognoscimus per praesentes et nos praesentibus obligamus: nos procuraturos et facturos, quod dominus Albertus dilectus pater noster et dominus Fridericus dilectus frater noster venditioni, donationi proprietatum et traditioni hujusmodi suum consensum adhibebunt liberum et expressum, et venditionem, donationem et traditionem praedictas a nobis gratas et factas habebunt firmiter ratas, ita quod praedictus dominus Albertus pater noster infra hinc et proximum exstans festum Natalis Domini suas patentes literas ipsius sigillo sigillatas consensum et ratishabitionem hujusmodi continentes per ministerialem, qui vulgariter appellatur Jungebarer denestmann, utpote per pincernam, dapiferum, camerarium aut marschalcum ipsius, eidem domino archiepiscopo aut suae ecclesiae destinabit. Hoc idem etiam faciet et eodem modo

frater noster jam praedictus infra subsequentem annum a data praesentium numerandum.

Ut autem consensum et ratishabitionem patris et fratris nostri praedictorum infra terminos praedictos efficere et procurare teneamur, nos oppidum seu munitionem Chubin, Schidelowe cum hominibus et bonis infeudatis et non infeudatis, cum omnibus juribus et pertinentiis suis etiam ab illa parte aquae, quae Sprewa dicitur, in qua quidem parte praedictum oppidum Chubin situm est, obligavimus et praesentibus obligamus, ita videlicet, quod si utriusque seu amborum consensum et ratihabitionem et literas ratihabitionem et consensum continentes hujusmodi minime procuraverimus, ut est dictum: ex tunc idem oppidum et castrum cum omnibus juribus et attinentiis praedictis quoad dominium et possessionem perdere debemus et ipsi domino archiepiscopo et suae ecclesiae acquiri debet et libere praesentari, ut idem dominus archiepiscopus et sua ecclesia praedictum oppidum et castrum cum ipsorum pertinentiis habeat et possideat perpetuo pleno jure.

Item recognoscimus per praesentes, quod si feudum seu jus feudale nostrum, quod in marchia praedicta habere et retinuisse dignoscimur, aliqua necessitate cogente, utpote propter captivitatem nostram aut nostrorum hominum aut propter guerras habitas vel habendas, vel propter rerum inopiam aut propter onera debitorum necesse haberemus vendere vel infeudare aut modo quolibet alienare: hoc prius praedicto domino archiepiscopo et suae ecclesiae denuntiare debemus et ipsis comparanda seu emenda exhibere.

Quod si idem dominus archiepiscopus et ipsius ecclesia ea comparare seu emere voluerint, hoc facient ad aestimationem seu arbitrium Richardi de Alsleve Magdeburgensis curiae dapiferi, Henrici de Alsleve, Hermanni de Wederden dicti de Warmpoter ministerialium Magdeburgensis ecclesiae, nec non Friderici de Cholchenburg, Friderici de Istrele, Ottonis de Ilborch dicti Slavi ministerialium ecclesiae, qui ad aestimandum valorem juris nostri, quod in dictis bonis habemus, et ad ordinandum terminum seu diem solvendae pecuniae per praedictum dominum archiepiscopum et suam ecclesiam et per nos sunt communiter deputati; et si quem de praedictis nostris arbitris ab hac vita decedere contigerit, in locum defuncti substituemus aeque dignum infra proximum mensem, postquam super hoc per praedictum dominum archiepiscopum fuerimus requisiti; hoc idem debet facere et faciet dominus archiepiscopus supradictus. Quos si non fecerimus, Lipsk intrabimus, praedictus vero dominus archiepiscopus Magdeburgensis . . . . . . ad jacendum intrabit, unde nulla nocte

exibimus, donec per nos aut per jam dictum dominum archiepiscopum in locum defuncti aeque dignus fuerit subrogatus.

Si autem dictus dominus archiepiscopus et sua ecclesia jus nostrum, quod habemus in praedictis bonis, nollent emere vel non possent, postquam ipsis a nobis esset exhibitum, vel per sex dictos ministeriales fuerit aestimatum: ex tunc aliis seu alii in feudum conferre, vendere, obligare vel alio modo alienare licite potuerimus cuicunque, dummodo juri dicti domini archiepiscopi et ipsius ecclesiae in nullo praejudicium generetur.

Nomina vero castrorum, oppidorum, munitionum, terminorum, districtuum praenominatae terrae seu marchiae Lusatiae sunt haec: Praedicta enim terra seu marchia Lusatiae incipit ab illa parte aquae Damis et continet in se terram Zarowe; item praedicta terra incipit ab Oelstera nigra et protenditur usque ad Oderam, et ab Odera usque ad fluvium Stube et a fluvio Stube usque ad fluvium Boberae, et specialiter in se continet terram Sarowe, quae ex Stube usque ad fluvium Boberae extenditur, usque ad terminos Poloniae et usque ad terminos terrae Budissinensis. Item continet in se curiam Preluz et oppidum Trebule, item castrum Golschin et oppidum et castrum Lucowe, oppidum Chubin et oppidum et castrum Lubratz, castrum Schedolove, oppidum et castrum Sprevenberg, curia Dannenrode, oppidum Kalove et novum castrum apud Hodebutz cum oppido et castro Hodebutz, castrum Lubbenow, item castrum et oppidum Vredeburch, castrum et oppidum Scheickendorp, castrum et oppidum Trebitz, curiam Zinnicz, castrum Rychenwalde, curiam Reineswalde, cum villis, molendinis, silvis, nemoribus, fluminibus et aliis ibidem attinentiis, prout superius est expressum.

In cujus rei evidens testimonium praesens scriptum inde confectum nostri sigilli munimine fecimus communiri.

Testes sunt honorabiles viri: Bernhardus praepositus dictus de Welpia, Ropertus de Mansfeld camerarius, Otto de Brzerma cantor, Burchardus de Schrapelo magister, Heidenricus de Zupz, Henricus de Prunnenberg canonici Magdeburgensis ecclesiae. Nobiles viri Conradus de Wersberg, Heningus de Phula dictus Strutz, Richardus de Alsleve, Magdeburgensis curiae dapifer, Heyno Gumbertus et Joannes de Alsleve, Hermannus de Werderden, dictus de Warmpoter, Gherekus Landhoy, Joannes de Wreceleve, Joannes burggravius de Lynorch, milites et ministeriales supradictae Magdeburgensis ecclesiae, nec non Otto et Bado de Ylborch junior, Fredehelinus de Kodebuz, Fridhelinus et Bernhardus fratres de Paoh, Joannes et Hermannus burggravii de Gholsyn tratres de Chandesberg, Al-

bertus Knuth, Joannes et Guntherus fratres de Ghelnowe, milites et ministeriales nostri et quam plures alii fide digni.

Actum et datum in Damis anno millesimo trecentesimo primo in inventione Beati Stephani protomartyris.

104.

Wenceslai, filii Wenceslai II., in regem Ungariae vocatio.

1301.

Mortuo Andrea rege Ungariae, nullo praeter unicam filiam parvulam herede relicto superstite, plures potentes comites ac nobiles cum civibus Budensibus ac cum aliis civitatum multarum valentioribus Ungariae convenerunt, ac praevio consilio Wenceslaum, juvenem Wenceslai regis Bohemiae et Poloniae filium, in regem et dominum concorditer elegerunt; attenderunt illi et in memoria volvebant tenaci, reges Boemiae de prosapia nobili regum Ungariae descendisse (linea nempe muliebri), ingentemque ipsorum potentiam, vigentem gloriam ac supereminentem divitiarum copiam esse. Rex pater, qui jam duo regna, unum tantum heredem habuit, petitioni gentis Ungariae auditum facilem illico non concessit. Importunis tamen precibus jugiter patri pro filio instabant Ungari, fidelia obsequia pollicentes ei; peculiares quoque regis consiliarii applicant se ei, allegantes rem et sermonem hujusmodi: „Non te latet, domine rex, et nos ipsi cognoscimus et patres nostri narraverunt nobis, quod lata est Ungariae terra ac ipsius potentia minime mensurata; reges enim Ungariae, qui ante nos fuerunt, per totam fere Germaniam tyrranidem exercentes longe dominati sunt. Et quid est, quod aeque in altum possit extollere regalis honoris et laudis praeconia, aut ordinare melius statum bonum in Boemia, quam si filius tuus, domine rex, regnare coeperit in Ungaria! O quantae ineffabilis supereminentiae suborietur tibi, rex, gloria, cum tua quae jam duorum gestat sceptra regnorum dextera, obtineat et tertium, si non per te, tamen per filium! O speranda pacis tranquillitas et praeconisanda inviolabilis securitatis dignitas, cum in Boemiae, Poloniae ac Ungariae regnis una dominabitur et gloriabitur potestas! Dignum opere est, ut non solum filium, sed etiam pro tam communi bono quivis fidelis immolare debeat, si opus fuerit, et se ipsum!“ — Patre demum annuente Wenceslaus juvenis in Ungariam est profectus, eodemque anno (1301) in die Ruffi mart. per Colocensem archiepiscopum in civitate Alba regnum Ungariae sacro diademate cum praeclara solemnitate festive coronatus est. Sic heres Boemiae factus est rex Ungariae (Chron. Aulae Regiae.)

105.

Foedus inter Wenceslaum II. et regem Franciae contra Albertum regem Romanorum.

1303.

E codice Formularum regis Alberti I. — Palacký Formelbücher I. n. 118.)

Nos Wenceslaus Dei gratia rex Bohemiae et Poloniae.

Notum esse volumus universis praesentes inspecturis, quod nos cum illustri et magnifico domino Philippo Francorum rege, in sinceritate dilectionis et amicitiae specialis vivere cupientes, ad talis cum eo devenimus foederis unionem:

I. Quod contra quemlibet hominem cujuscumque fuerit conditionis, dignitatis et status, et specialiter ac nominatim contra Albertum, qui pro rege Romanorum se gerit, ut nos et praedictus rex firmiter ab imminentibus utrilibet nostrum ab eo periculis nos salubriter praeservemus, promisimus et promittimus cum omni nostra potentia per totum dicti Alberti vitae tempus nos fideliter adjuvare.

II. Ita quod ex nunc statim uterque nostrum, non quaesita vel exspectata alia monitione vel requisitione alterius, ipsius se manifestum inimicum ostendat et actualiter eum, fautores el adjutores ejus pro cunctis suis viribus impediat et impugnet, nec alteruter nostrum ab ipsorum impugnationibus desistat sine alterius beneplacito et consensu per ejus literas, cujus inter nos consensus habendus et quaesitus fuerit, apparente.

III. Et ut contra praedictum Albertum tam praedictus rex Franciae quam nos possimus eo ferventius et potentius nos fovere, promittimus ultra illos omnes homines quos in nostris regnis et dominiis obtinebimus, stipendiarios de Teutoniae partibus pro centum millibus marcarum argenti ponderis Pragensis, inclusis in illam summam illis stipendiariis quos jam de dictis Teutoniae partibus convenimus, convenire et acquirere infra hinc et festum beati Jacobi apostoli. Ipse etiam rex Franciae ultra illos homines, qui suo dominio sunt subjecti, stipendiarios de Alimania, qui ipsius dominii confinibus sunt vicini, pro centum etiam millibus marcarum argenti ejusdem ponderis usque ad praedictum festum convenire promisit, ut tam nos cum nostris quam ipse rex Franciae cum

suis stipendiariis contra praedictum Albertum nos melius et potentius prout praemisimus, adjuvemus.

IV. Promittimus insuper, salva in omnibus Apostolicae sedis reverentia et cultu christianae fidei, quam profitemur et columus sicut quilibet veri christianae fidei professores, quod si ejusdem sedis antistes cum praedicto rege Franciae, amico nostro carissimo, in concordia vivere secumque amicabiliter stare noluerit et ad ejus dispendia se contulerit, nos una cum domino illustre rege Ungariae Wenceslao filio nostro, toto posse detensioni insistemus ipsius, sibi ad hoc omnem favorem, quem poterimus, impendemus, et his omnibus impeditionem toto posse praestabimus, per quae contra eum idem Apostolicae Sedis antistes robur accipiat, vel ad offendendum suae fortificationis haberet augmentum. Ipse etiam rex Franciae et pro praedicto filio nostro, si ipse summus pontifex nobiscum et cum filio nostro praedicto amicabiliter stare noluerit vel ad nostra vel dicti filii nostri dispendia se converterit, promisit facere illud idem.

Praemissa autem et singula promissa nostra servare, tenere et adimplere, ac contra ea non venire nec facere promittimus, data et praestita super hoc juramenti nomine regis fide nostra.

In cujus rei testimonium etc.

106.

Statuta hospitum mercatorum Pragam frequentantium.

1304.

E codice Urbis antiquae Pragensis typis exscripsit E. F. Rösslerius in collectione sua: Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Mähren. I. LXXXVII.

Nos Wenceslaus — — —

notum esse volumus — — —,

quod universitas civium nostrae Antiquae Civitatis Pragensis nec non cives Novae Civitatis Pragensis sub castro, videntes quod ipsae civitates multa detrimenta et dampna recipiant et receperint a temporibus retroactis propter hospites, de quibuscunque terris sua mercimonia ligata et non ligata in dictas civitates adducentes, de nostra speciali gratia et favore statuerunt:

1. Ut quandocunque dicti hospites cum suis mercimoniis ad dictas civitates venerint, in ipsis civitatibus stare debent

et sua mercimonia ibidem deponere vel ipsa deducere, si eis placet; et si quinque diebus in dictis civitatibus manserint, tunc debent sua mercimonia disligare coram duobus probis viris et notario, qui per cives ad hoc electi fuerint, et tunc dicta mercimonia nullatenus de civitatibus deducere teneantur; quod si non facerent, extunc ad solutionem trium marcarum argenti nomine poenae sine difficultate qualibet teneantur, et nihilominus disligare dicta mercimonia tenebuntur, sub conditionibus superius praenotatis.

2. Item statuerunt, ut dicti hospides sua mercimonia non debeant in ipsa civitate Pragensi aliis hospitibus vendere, sed tantum Pragensibus et aliarum civitatum nostrarum de Boemia et Moravia civibus, qni collectas suas et alia jura civitatum facere et exsolvere consueverunt; quod si non facerent, extunc tam hospes vendens quam emens poenae subjaceat praenotatae, ita quod quilibet eorum ad solutionem trium marcarum argenti sine difficultate qualibet teneatur, et tam venditio quam emptio mercimoniorum, quae facta esse dinoscitur, nullius roboris habeat firmitatem; et si unus eorum recesserit, et alter remanserit, idem qui remanserit, poenam solvere tenebitur duplicatam.

3. Item statuerunt, ut quilibet hospes, recipiens hospites extraneos ad hospitium suum, apud eosdem hospites nusquam debet emere aliqua mercimonia; et si hospes tam emens quam vendens secus fecerint, extunc quilibet corum ad solutionem sex marcarum argenti nomine poenae sine difficultate qualibet teneatur, et nihilominus emptio et venditio, quae facta esse dinoscitur, nullius roboris habeat firmitatem.

4. Item statuerunt, quod quotiescunque aliquis ex civibus utriusque civitatis per duos viros idoneos, quibus fides adhiberi poterit, inculpatus fuerit, quod societatem in venditione et emptione mercimoniorum habuerit cum hospitibus, idem inculpatus debet assumere duos viros idoneos, quorum quilibet ad centum marcas argenti habere dinoscitur; et illi duo cum inculpato juvabunt, quod societatem non habuerit cum hospitibus praenotatis; et si idem inculpatus se expurgare non poterit cum duobus viris idoneis, quod dictam societatem cum hospitibus non habuerit, extunc ad solutionem decem marcarum argenti poenae nomine teneatur, et nihilominus jurabit, quod nullam societatem cum hospitibus de cetero exercere debeat vel habere.

5. Item statuerunt, quod nullus civium utriusque civitatis mercimonia aliqua ab aliquo cive de Flandria vel de Venetiis aut de aliis regionibus quibuscunque, in praedictas civitates ducere debet, ibidem alicui civium assignanda, nisi literam

testimonialem habeat eandem, quam civis aliquis ex ipsis civitatibus pro mercimoniis hospiti suo ad partes praedictas dinoscitur destinasse; et si aliquis civis praedictarum civitatum aliqua mercimonia sine dicta litera in ipsas civitates de quibuscunque regionibus duxerit, ille idem civis tres marcas argenti et quintum denarium de mercimoniis adductis nomine poenae dare et exsolvere teneatur.

5. Statuerunt etiam, ut cum praescriptis poenis muri, turres, pontes fracti, viae, semitae et alii defectus civitatum quicunque fuerint, debeant emendari.

7. Proterea volumus, ut praedicta statuta ad Reinherum de Florentia et ad ejus societatem se aliquatenus non extendant.

Nos autem praedictorum civium supplicationibus in hac parte favorabiliter inclinati, praedicta statuta prout superius sunt expressa, volumus et mandamus inviolabiliter observari.

In quorum omnium testimonium et robur perpetuo valiturum praesentes literas fieri et sigillis Majestatis nostrae jussimus communiri.

107.

Conventio inter Albertum regem Romanorum et Wenceslaum III.

1305, 18. Aug.

Pertzii Mon. Germ. Historica: Leges II. pag. 486.

Nos Albertus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus.

Ad universorum notitiam tenore praesentium volumus pervenire, quod super discordia, quae inter nos ex una parte et illustrem quondam Wenceslaum Bohemiae Poloniaeque regem ex áltera vertebatur, dum vixit, cum ejus filio illustri Wenceslao Bohemiae Poloniaeque rege, avunculo et principe nostro carissimo, ad concordiae, quam cum eo cunctis diebus vitae nostrae servare bona fide promittimus, devenimus unionem:

(I.) Primo quod omnis excessus, si quos ipsius avunculi nostri Bohemiae ac Poloniae regis genitor praedictus in nos, vel Imperium quocunque modo commisit, propter quos in ipsum genitorem suum nostra legalis sententia lata vel bannum promulgatum fuissent, quae ejus se extenderent ad heredes, praedictum Wenceslaum Bohemiae et Poloniae regem avunculum nostrum, praedicti quondam Wenceslai Bohemiae

et Poloniae regis filium, heredem et successorem ac heredes suos ab ipsis excessibus suis et bannis absolvimus et in perpetuum auctoritate regia reddimus et esse volumus omnimode absolutos.

(II.) Promittimus praeterea in regia fide, praedictum Wenceslaum Bohemiae et Poloniae regem, avunculum nostrum, heredes et successores suos, Bohemiae et Poloniae reges, in ipsis Bohemiae et Poloniae regnis et omnibus aliis principatibus et terris ac juribus, ac omnibus aliis, quae ad ipsum Wenceslaum Bohemiae et Poloniae regem, avunculum nostrum, ex successione paterna vel quocunque alio titulo pervenerunt, nec de jure, nec de facto, toto vitae nostrae tempore aliquatenus impedire, etiamsi aliquod jus, quod vulgariter dicitur anspruch, nobis vel imperio in eis competeret vel diceremus competere vel nobis aut Imperio aliqua competere videretur. Sed ipse Wenceslaus Bohemiae et Poloniae rex, avunculus noster, heredes ac successores sui, Bohemiae et Poloniae reges, praedicta regna, principatus, terras ac omnia supradicta cum pleno dominio et omnibus regnorum, principatuum et terrarum ipsarum titulis, honoribus, juribus, jurisdictionibus, utilitatibus, in terra et super terram, in regnis, principatibus ac omnibus praedictis et ex eis provenientibus, feudalia jure feudi, propria vero et hereditaria jure proprietatis et hereditario, debent obtinere in perpetuum et ea libere et pacifice possidere.

(III.) Illustres praeterea Otthonem et Stephanum duces Bavariae, Ottonem, Hermannum, Joannem et Waldemarum marchiones de Brandeburg, qui in guerra et discordia praedicta, quae inter nos et praedictum quondam Wenceslaum Bohemiae et Poloniae regem vertebatur, ipsius regis Bohemiae et fautores et adjutores fuerint; insuper omnes alios, qui notabiliter et actualiter adjutores vel fautores praedicti regis Bohemiae et Poloniae contra nos in eadem discordia sunt vocati et inventi, sive sint banniti, sive proscripti vel oblitigati per nos, vel per alios: praedictae concordiae et unioni includimus et inclusos esse volumus tenore praesentium, et eos omnibus bonis in praedicta concordia, propter praestitum contra nos praedicto regi Bohemiae adjutorium vel favorem, eis ablatis et honoribus et juribus eorum restituimus et esse volumus plene et integre restitutos, nec quod eis ex hoc in ipsis bonis et eorum juribus et honoribus ulla diminutio vel laesio aut praejudicium aliquod generetur.

(IV.) Promittimus insuper super terris, hominibus, bonis et juribus terrae Wratislaviensis stare dictis et ordinationi spectabilium virorum, Bertoldi comitis de Hennenberg et

Burkkardi burggravii de Magdeburg, per nos et praedictum Wenceslaum Bohemiae et Poloniae regem, avunculum nostrum, ad hoc concorditer electorum.

(V.) De munitionibus autem, si quas ipsius Wenceslai Bohemiae et Poloniae regis, avunculi nostri, progenitores in terra Egrensi, quam cum suis pertinentiis ipse Wenceslaus Bohemiae et Poloniae rex, avunculus noster, ea integritate, qua ipsa terra genitori suo per felicis memoriae Adolphum Romanorum regem, praedecessorem nostrum, olim fuit, compromisit restituere, sua pecunia comparamus, inter nos et ipsum Wenceslaum Bohemiae et Poloniae regem, avunculum nostrum, taliter est ordinatum: ut eaedem munitiones discussioni juris subjaceant, utrum videlicet ad nos vel ad ipsum Wenceslaum, Bohemiae et Poloniae regem, avunculum nostrum, debeant pertinere, nisi ipsas idem Wenceslaus, Bohemiae et Poloniae rex, avunculus noster, a nobis in feudum voluerit obtinere.

In cujus rei testimonium praesentes exinde conscribi et Majestatis nostrae sigillo jussimus communiri.

Datum apud Nürmberg XV. Kal. Septemb. indictione III. Anno Domini MCCV, regni vero nostri anno VIII.

108.

Generalis confirmatio privilegiorum regum Boemiae.

1305, 20 Aug.

Goldastii Appendix documentorum.

Albertus Dei gratia Romanorum rex semper augustus.

Universis sacri Romani imperii fidelibus praesentes litteras inspecturis, gratiam suam et omne bonum.

Quanquam nostrae benignitatis regia celsitudo quoslibet, quos Romanum ambit imperium, teneatur dulcorosis favoribus et benignis promotionibus amplexari: tamen dignum judicat nostra Serenitas et congruens arbitratur, ut eorum, quos nobis carnalis unit affectio et identitas sanguinis propagat et sociat, honoribus adaugendum et commoditatibus procurandis ferventius et vigilantius intendere debeamus. Ad hoc itaque consideratione habita et respectu illustrem Wenceslaum Bohemiae et Poloniae regem, avunculum et principem nostrum carissimum, ampliori benevolentia et gratiosiori affectu prae alteris prosequi cupientes, omnia privilegia, feuda, jura, liber-

tates et gratias illustri quondam Wenceslao regi Bohemiae genitori suo, ac sibi et ipsorum heredibus, praedictis regibus Bohemiae, a nobis et nostris praedictis imperatoribus et regibus Romanis concessa et concessas approbamus, innovamus, ratificamus et praesentis scripti patrocinio confirmamus

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostrae confirmationis paginam infringere, vel ei in aliquo, ausu temerario, contraire; quod qui facere praesumpserit, gravem nostrae Majestatis offensam se noverit incurrisse.

In cujus nostrae approbationis, innovationis, ratificationis et confirmationis testimonium hoc scriptum exinde fieri et Majestatis nostro sigillo jussimus communiri.

Datum apud Nurnberg XIII. Kal. Septemb. indictione III. Anno Domini MCCCV, regni vero nostri anno VIII.

Ordo ducum atque regum Boemiae.

Čech, dux Čechorum.
Krok.
Libuša)(Premysl.

Premyslidae.

Nezamysl.
Mnata.
Vojen.
Unislaus.
Kresomysl.
Neklan.
Hostiwít.
Boriwoj I. (bapt. cc. 874).
Spytigneus I. (cc. 895—912).
Wratislaus I. (cc. 912—926).
Wenceslaus I. Sanctus (928—935).
Boleslaus I. (936—967).
Boleslaus II. (967—999).
Boleslaus III. (999—1002).
(Wladiwoj, Polonus) 1002—1003.
Jaromír (1003).
Boleslaus III. (denuo dux 1003).
(Boleslaus Polonus,) 1003—1004.
Jaromír (denuo dux 1004—1012).
Udalricus (1012—1037).
Bretislaus I. (1037—1055).
Spytigneus II. (1055—1061).
Wratislaus II. (dux 1061—1086, rex 1086—1092).
Conradus I. (1092).
Bretislaus II. (1092—1100).
Boriwoj II. (1100—1107).
Svatopluk (1107—1109).
Wladislaus I. (1109—1117).
Boriwoj II. (denuo dux 1117—1120).
Wladislaus I. (denuo dux 1120—1125).
Soběslaus I. (1125—1140).
Wladislaus II. (dux 1140—1158, rex 1158—1173).
Fridericus (1173).
Soběslaus II. (1173—1178).
Fridericus (denuo dux 1178—1189).
Conradus II. Otto (1189—1191).
Wenceslaus II. (1191—1192).
Přemysl I. (1192—1193).
Bretislaus III. Henricus episc. (1193—1197).
Wladislaus III. (1197).
Přemysl I. (denuo dux 1197—1203, rex cognomento Otacarus 1203—1230).
Wenceslaus I. (rex 1230—1253).
Přemysl Otacarus II. (rex 1253—1278).
Wenceslaus II. rex 1278—1305).
Wenceslaus III. (rex 1305—1306).

Duces Moravorum.

Mojmiridae.

Mojmír I. (830—846).
Rostislaus (Rastiz, 846—870).
Svatopluk (Zuentibald, 871—894).
Mojmír II. (894—907?)

Series episcoporum.

a) Moraviensium.

Constantinus-Cyrillus 869.
Methodius episc. 869, archiepiscopus 874—895.
Wiching, episc. Nitriensis, suffr. 884-8.
Suffraganeus sedis ignotae.
Gorazd archiepiscopus?
Archiepiscopus et tres suffraganei 900
Wraczen ep.?

b) Pragensium.

Dietmarus 973—982.
Adalbertus (Wojtěch) Sanctus 983—997.
Thiddag 998—1017.
Eccardus 1017—1023.
Izzo 1023—1030.

c) Olomucensium.

Index rerum.

Index locorum.

Summarium.

Praefatio.